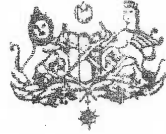

JUM MEURDĒHKA
seunurat
njang gohlom lheuëh
nibak

Tengku Hasan di Tiro

Geupeteubiët lé:
ANGKATAN ATJĒH MEURDĒHKA
BM BOX 3294, LONDON WC1N 3XX, ENGLAND
1985

JUM MEURDĒHKA
seunurat
njang gohlom lheuëh
nibak

Tengku Hasan di Tiro

Geupeuteubiët 16:
ANGKATAN ATJĒH MEURDĒHKA
BM BOX 3294, LONDON WC1N 3XX, ENGLAND
1985

ISLAMIC STATE OF ACHEH SUMATRA

NARIT PEU-INTAT

Bukunjoë ulôn tuléh teungoh meukeumaih keu maté, sjahid - saksi keu saboh tjita-tjita njang ka lheuëh geupeusutji uléh darah éndatu ulôn njang ka rhó leubèh awai dan uléh darah pahlawan-pahlawan Atjèh Meurdéhka njang seutot ulôn njang bai rhó lawétnjoë.

Jum saboh-saboh barang kon djipeuteuntèë uléh peue njang djeuët ta peugot deungon barangnjan, teutapi uléh padum jum geutanjoë tém bajeuë keu barangnjan.

Meurdéhka meumakna geutanjoë ka ta tjok tanggóng-djaweueb njang peunoh ateuëh droë-teuh, ateuëh bansa-teuh, dan ateuëh nanggroë-teuh; meurdéhka meumakna geutanjoë ta peulara djeu-öh njang na, njang peumeungklèh geutanjoë nibak bansa-bansa gob laén; meurdéhka meumakna geutanjoë hana teumakót lé keu sósah, pajah, baja, sakét atawa maté: soë njang ka lheuëh geumeureunoë pakriban geumaté, handjeuëtgeuh lé pakriban peulamiët droë bak gob atawa pakriban geuhudép dimijub peundjadjahan bansa laén.

Soë njang galak keu meurdéhka maka handjeuëthan sabé keumaih bak geudjak dalam seuëh prang dan bak geusjahid peutheun keumuliaån njan: 'ureuëng meurdéhka njankeuh ureuëng njang tém muprang'.

Bak neupeulara MEURDÉHKA geutanjoë, éndatu ka neutém dumpeuë, ka neu tanggóng dumpeuë, ka neukeureubeuën dumpeuë, ka neuhadap dumpeuë trók'an neumaté meugulé dalam seuëh prang. Djinoë ka trók masa geutanjoë. Geutanjoë handjeuët ta peubuët kureuëng nibak droëneuhnjan - meunjo geutanjoë njo aneuk éndatu-teuh!

Hudép beusaré
Maté beusjahid,

4 Desember, 1981

SIKRÈK NARIT
NIBAK KEUMEUNTEURIAN PEUNDIRÉKAN
NEUGARA ISLAM ATJÈH SUMATRA

Njoé nakeuh Bagian I nibak kitab *JUM MEURDÉHKA: SEUNURAT NJANG GOHLOM LHEUEH NIBAK TENGGU HASAN DI TIRO*, Presiden Angkatan Atjèh Meurdéhka dan Wali Neugara Islam Atjèh Sumatra, njang meu-asoé buét Tengku geunap uroé mulai 4 September, 1976, sampoé 28 Mart, 1979. Njan nakeuh masa-masa peudong, peukong, dan peuteutap organisasi Angkatan Atjèh Meurdéhka. Kitabnjoé kamoé peuteubiét keu peundidékan keuturónan ukeuë nibak bansa Atjèh mangat geuteupeuë pakriban geutanjoé ka keumah ta peubuét buét peutheun dan peubeudoh bansa geutanjoé keulai di mijub udjóng beudé musóh teuka; mangat geuteupeuë baja dan sakét njang ka geutém theun deungon ichlaih uléh ureuëng² Atjèh njang dong dikeuë dalam buét sutji supaja meukeusud dan tudjuan geutanjoé meuhasé. Ramé nibak ureuëng² Atjèh njang nan gobnjan meutuléh dalam kitab *JUM MEURDÉHKA* ka maté, sjahid, bak buét djihadnjoé, djipoh lé kaphé Indonesia/djawa peundjadjah laknat Tuhan.

Angkatan Atjèh Meurdéhka nakeuh saboh geurakan peundidékan dan geurakan damé, njang legal meunurót Hukóm Internasional dan Hukóm Nanggroe Atjèh. Kaphé peundjadjah Indonesia/djawa-keuh njang djak ngui beudé djikeumeung peuhantjó geutanjoé. Peuë njang ka teudjadi lheuëhnjan, hana laén nibak beunalaih - reaksi - dari geutanjoé bak ta bila droé.

Djeuëb bandja nibak kitab *JUM MEURDÉHKA* peuleumah pakriban krab dan toé hubóngan antara rakjat Atjèh deungon peumimpin² Angkatan Atjèh Meurdéhka. Uléh musóh ka lheuëh djingui bandum tipeë dan muslihat - "counter-insurgency tactics" - njang djeuheut² lagéëna dalam ósahadjih djikeumeung peuhantjó geurakan geutanjoé, teutapi njan bandum ka hana meuhasé dan sia² mantong keudjih. Geunap uroé baró peuleumah geutanjoé makén teuga dan makén kong, didalam dan diluwananggroe. Politék bileuëng manjët - "body counts" - nibak sipai Djawa peundjadjah, njang deungon njan djikeumeung peutakót bansa Atjèh, han keumah tham bansa Atjèh nibak djeuët keu bansa meurdéhka keulai. Hantom dalam Seudjarah saboh geurakan keumeurdéhkaan keumah djitham deungon keukuatan militèr. Keumeurdéhkaan bansa² dan buét peuhantjó kolonialisme hana keumah soé tham - peulom uléh biëk kudoë² sipai Djawa, bahthatpih djih djitulóng lé nanggroe² demokrasi Barat. Njan njang na tjit peubrök nan demokrasi Barat!

Bak thón 1980, uléh sipai Djawa/Indonesia ka djipeunjata bak dönja bahwa Tengku Hasan di Tiro ka "maté" djih pob dalam seuëh prang di Atjèh. Habanjan ka djituléh lé kantó² haba lagéë Reuter, AFP, UPI, AP, dll. Dan ka meusipreuëk ban sigom dönja: na njang peukon, na njang peubeuna. Uléh madjallah *The Far Eastern Economic Review* ka djipeuteubiét hana kureuëng nibak 7 boh artikel peukara Tengku Hasan di Tiro: "Peumbeurontak Njang Meu-Keuturónan" (17 Juli, 1981); "Peumimpin Rahsia Peukap Apui" (24 Juni, 1977); "Seuramoë Islam Njang Dalam Baja" (25 Agustus, 1978); "Teupat Paléng Meubaja keu Sipai Djakarta" (4 Agustus, 1978); "Peurdjuangan Njang ka Hanalé Peumbeurontak" (31 Oktober, 1980); "Peumandangan Njang Keumeung Gadoh Nibak Sidroe Ureuëng" (31 Oktober, 1980); "Hasan di Tiro Mantong Hudép"

(12 Desember, 1980). Hiém peukara peué Tengku mantong hudép atawa hana lé ka djipeuteubiéttjit dalam surat2 haba raja dalam dónja lagèé *Le Monde* (Paris, 1 April, 1981), *Zelfbeschikking* (Nanggroe Beulanda, Desember, 1980) dan le lom njang laén. Geutanjoé hana ta keumeung bri sjarah dalam peukaranjoé: bah seudjarah djeuét keu saksi.

JUM MEURDEHKA pih peuleumah riwajat2 njang tarék haté nibak seudjarah famili di Tiro, saboh famili njang paléng meuseudjarah di Nanggroe Atjéh. Tengku Hasan nakeuh uléé nibak familinjan uroénjoé. Uléh ahli seudjarah bansa Beulanda, H. C. Zentgraaff, ka geutuléh: "Le that darah nibak famili Tengku di Tiro ka teurhó...Hana saboh famili Atjéh njang duman rajek peungaróh ateuéh prang (antara Atjéh ngon Beulanda) lagèé famili di Tiro, dan hana soé laén njang ka geumeudong dalam prangnjan sampoé keuseuneuleuéh njang phét that. Angééta2 familinjankeuh njang djeuét keutudjuan padum2 boh geurakan militér dan prang njang paléng rajek njang tinggai bahan2 keu seudjarah pahlawan njang raja2 lagèéna." Watéé sjahid Abu Tjhik Tengku Hasan, Tengku Tjhik Mahjeddin di Tiro, thón 1910, uléh Zentgraaff geutuléh: "Seudjarah reubah Tengku Tjhik di Tiro njang keuseuneuleuéh geutinggai bahan2 seudjarah njang duman le, hingga djeuét takheun ka meutanom dalam Prang Atjéh saboh riwajat keupahlawanan njang paléng raja, njang peuteukui dónja, njang duman dahsjat, njang hana soé kalon pat laén, njang djeuét peubangga dan peumeugah saboh2 bansa." (H. C. Zentgraaff, *ATJEH*).

Uléh sidroé nibak panglima Beulanda dalam Prang Atjéh, Kolonel H. J. Schmidt, ka djituléh: "Mulai nibak phón prang (Atjéh ngon Beulanda) njang mat buét njang paléng peunténg rot pihak Atjéh nakeuh angééta2 famili Tengku di Tiro. Keu ureuénngjan dan peungikót2geuh hana kri laén njang geutém teurimong laén nibak meunang, atawa sjahid. Ka trang meunang hana mungkn. Teutapi, bahthatpih meunan, tjot geumeudong, dan geumuprang lagèé pahlawan. Bahthat pakriban, sidroé Tengku di Tiro han geumeunjeurah, dan meunjo han meunang, hana laén njang geungieng djeuét geuteurimong laén nibak maté. Njankeuh sabab dalam prangnjoé dumpeué ka djeuét keu paneuk, trang, deuh dan peuneutóih that: njang keuneuleuéh nibak Tengku di Tiro njang mantong hudép akan maté dalam seuéh prang... dan peumandangan njoé ka djeuét keu peumandangan keuseuneuleuéh nibak Drama Atjéh njang meusambóng-sambóng, njang trók'an djinoé ka hana lé djeuét soé peumeu-èn kri laén." (H. J. Schmidt, *Marechausee in Atjéh*).

Njoé bandum peuleumah bak geutanjoé bahwa Seudjarah teungoh meulang di Nanggroe Atjéh, deungon makna njang mutlak that. Njoépih peuleumah na seunambóng njang kong dan teutap sabé dalam pimpinan politék Bansa dan Nanggroe geutanjoé njang me-ukheué dalam Seudjarah njang djareueng na bak bansa laén.

Hudép beusaré
Maté beusadjan,

KEUMEUNTEURIAN PEUNIDÉKAN
NEUGARA ISLAM ATJÉH SUMATRA

10 Desember, 1981

PEUNEUPHON

Keuneuleuëh ka ulôn tjok peuneutôih teu peubuët peuë njang ulôn teupeuë na keuh meukeusud hudép ulôn dalam dônja njoë: pimpin Bansa dan Nanggroë supaja meurdéhka dan mulia keulai lagèë djameunkon. Hudép ulôn hana makna dan sia2 meunjo keuwadjéban sutji njoë hana ulôn peubuët. Mita hareuta atawa kuasa hanatom djeuët keu tudjuan hudép ulôn, sabab ulôn ka na atra njan di Nanggroë. Meunantjit, buët sutji njoë kon ulôn ngiëng lagèë saboh djabatan atawa mita nan: buët njoë handjeuët-han ulôn peubuët sibagoë saboh keuwadjéban, saboh peurintah njang ka neupeuduëk ateuëh bahô ulôn uléh éndatu keu keupeunténgan keuturônna ukeuë, saboh peubintah njang ta teurimong dan saboh amanah seudjarah njang wadjéb ta peutrôh sabab masa njang ka u likôt dan sabab masa u keuë nibak bangsa ulôn, Bangsa Atjèh Mulia. Ulôn ka geupeureunoë uléh famili ulôn seumiké lagèë njoë dan ka ulôn kalon bukti2 harapan nibak bangsa ulôn lagèë njan tjit. Sabab ulôn lahé dalam Famili di Tiro, famili njang mat pimpinan Bangsa dan Nanggroë Atjèh trôk'an meukeuturônna dalam masa prang dan dalam masa damé, dalam seudjarah Atjèh njang panjang njan (1).

Teutapi bak mat neuđuëk njan, uléh famili ulôn, ka le that pajah geubri keureubeuën, darah dan hareuta. "Darah Famili Tengku di Tiro ka le that rhô bak peutheun Atjèh," kheun H. C. Zentgraaff. Sabab njan pahlawan2 bangsa Atjèh njang raja2 le teuka nibak darah ulôn. Uléh sabab seudjarah njang panjang that njoë maka uléh bangsa Atjèh sabé geuharap keu peumimpin geuh di Tiro. Lagèë meunan ngon éndatu ulôn dimasa njang ka u likôt, djameunkon, meunankeuh deungon ulôn dan keuturônna Atjèh masa ulôn groë njoë, dan meunan ulôn harap di masa ukeuë antara aneuk ulôn deungon bangsa ulôn turôn-teumurôn, lagèë djameunkon.

Lagèë ulôn peugah bunoe, keujakinan ulôn peukara keuwadjéban ulôn dalam hudép njoë, teuka nibak seudjarah Atjèh njang panjang lagèëna, nibak peundidékan dan peungalaman hudép ulôn, dan nibak sikap bangsa Atjèh geunap uroë, toë ngon djeu'ôh, boh watèë ulôn na didalam nanggroë atawa watèë ulôn na di luwa nanggroë. Njakni, ulôn ka geubri pham, deungon hana ragu2; peuë njang geuharap uléh famili nibak ulôn dan peuë njang geuprèh-prèh uléh bangsa. Mangat paneuk haba njoë, bah tagisa siat bak riwayat droë ulôn: mulai ubit-kon, nibak phôn ulôn teu-ingat, djaroë ulôn njoë sabé geutjôm uléh bangsa ulôn, hana tom geumat kri laén. Njoë ulôn peugah kon deungon meukeusud pudjoe droë teutapi mangat ék neupham buët ulôn njang peudjra droë, njang kon peutimang keupeunténgan droë, dan pakon buët njoë ulôn peubuët, dan pakon ulôn teupeuë buët njoë geuseutot uléh bangsa Atjèh. Sabab njoëkeuh pat asai Atjèh Meurdéhka! Na watèë2 dalam hudép ulôn, ulôn galak that beudjeuët hudép lagèë aneuk miët laén, djeuët djak meun keunoë-keudéh deungon bibeuëh, deungon hana soë padôli; teutapi manglang that, njan hantom keumah ulôn teumeung. Ulôn mantong teu ingat bak siuroë ulôn djak meungadu bak Njak ulôn, Potjut Fatimah, ngon ië-mata rhô, ulôn peugah han ulôn tém djak sikula lé, sabab watèë

-
- (1) Uléh ahli seudjarah Beulanda, H. C. Zentgraaff ka geutuléh:
 "Famili Tengku di Tiro na keuh saboh famili njang paléng sutji njang na geu-angkèë di Nanggroë Atjèh." ("De Tengku di Tiro-familie was die der heiligste oelama's die Atjeh heeft gekend.")
Sumatraantjes, 1947, p. 162.

teungoh ulôn djak u rumoh sikula sabé teulat, hantom trök bak watèë, sabab ureuëng² soë njang neurumpok bak djalan geudjak tjôm djaroë ulôn, leubèh² ureuëng² tuha. Ulôn tanjong bak Njak, "Pakon ureuëng galak that geudjak peukaru ulôn?" Uléh Njak neupeugah meukeusud ureuëng geutanjoë geudjak peumulia, kon geudjak peukaru gata. Sabab njan, kheun Njak, ureuëng² njan handjeuët-han beu ta peumulia tjit!

Trök'an uroë njoë mantong teu-ingat ulôn keu saboh keudjadian dalam rumoh sikula di Sigli bak watèë ulôn ka na kira² umu 12 thôn. Bak siuroë sidroë Tengku Hadji njang hana ulôn turi geudjak u rumoh sikula dan geulakèë gurèë ulôn supaja geuba gobnjan bak mèdja ulôn. Watèë trök u keuë ulôn geumat djaroë ulôn dan sira geudong geupidato lagèë njoë: "O Tengku, ulôntuan djak keunoë djak mita Tengku, ulôntuan djak peu-ingat bèk sagai Tengku tuwo keu pusaka nibak éndatuneuh. Neupeukeumah droë neu-pimpin Bangsa dan Nanggroë Atjèh njoë bak djalan keubeusaran lom, lagèë buët éndatuneuh djameunkon." Ulôn sabé teu-ingat keu keudjadian njan dan keu peusan njan. Deuh that ureuëng Atjèh keudroëgeuh na rôh dalam ôsaha bak bri peundidékan njang beutôi keu Ulôn njang that ulôn peujum.

Peureulèë teupeugah, bangsa Atjèh hana geu peumulia famili ulôn sabab teumakôtgeuh keu kamoë atawa sabab geumita laba nibak kamoë. Kamoë hana keukuasaan militè lé ka tréb, sabab Nanggroë ka dalam djaroë kaphé Beulanda. Njang peunténg teu teupeuë, bahthat pih keukuasaan militè na dalam djaroë kaphé Beulanda, teutapi keukuasaan politék bangsa Atjèh na sabé dalam djaroë famili geutanjoë. Bangsa Atjèh sabé geuprèh pimpinan politék nibak kamoë. Hubôngan njang kong that dan meuseudjarah njoë antara rakjat Atjèh deungon famili ulôn, dan bak masa njoë deungon ulôn, nakeuh saboh diantara sabab² njang peunténg pakon ulôn peubuët buët njoë, dan pakon handjeuët-han keumaih tapeubuët - ta peumeurdéhka Bangsa dan Nanggroë Atjèh nibak peundjadjahan sipai Djawa njang tjuba² djak gantoë Beulanda keunoë. Meunjo hana ulôn peubuët buët njoë, ulôn peunjum lagèë ka ulôn tinggai keuwadjéban, meusalah bak éndatu, bak Bangsa dan bak Allah Ta'ala. Njang ubé buët dumnar tréb ka ulôn peu-singoh² buët njoë, hingga meudjan-djan ulôn piké dalam haté sang ulôn hana beuhô bak teupeubuët buët rajek njoë, geusuën, kon lagèë aneuk éndatu. Hana patôt! Keuneuleuëh ulôn tjok peuneutôi wadjéb ta grak buët njoë djinoë ladju sabab meunjo han meunang djinoë ladju, ulôn mantong teuga bak ta sambông peurdjuangan njoë sampoë meunang. Sabab njan peuneutôi ulôn: djinoë atawa hana djadh lé. Ulôn akan tuha that meunjo hana teumulai djinoë. Dan meunjo buët njoë hana ta peubuët sabantjit lagèë geutanjoë hana ta hudép!

Bahthatpih dalam haté ulôn ka putôi, teutapi mantong tjit wéheueh sabab kon mangat bak teu tinggai hudép mawah di Riverdale, New York, dan teudjak hudép dalam rimba Atjèh sibagoë peumimpin gerilja. Bida antara hudép ulôn djinoë ngon hudép ukeuë njang teungoh teupegot rantjana dumnar raja, han keumaih tapandang, peuseulala mata, han keumaih teupiké. Na padum uroë treuk jôh gohlom ulôn beurangkat, ulôn meuteumeung peutunjok nibak Po teuh Allah rot njang hana teusangka-sangka. Bak siuroë, teungoh ulôn djak-djak bak djalan Fifth Avenue di New York, ulôn tamong dalam saboh toko buku dan ulôn

kalon buku Nietzsche (ahli falsafah Djerman), Also Sprache Zarathustra.
 Watèë ulôn puka buku njan teuhah ladju bak saboh Bab deungon nan:
 "Peungeumbara". Ulôn beuët:

"Ulôn njoë sidroë peungeumbara dan ureueng ék glé ... Dan bahthat
 peue nasib ulôn dan tudjuan hudép ulôn u keuë, handjeuët-han rôh
 djak-djak dan ék-u-glé: keuneuleuëh peungalaman djeuëb2 manusia
 njankeuh peué njang geurasa keudroëgeuh. Masa ka liwat watèë hai2
 njang keubeutulan mantong teudjadi ateuëh ulôn. Dan peué lom
 njang mungkén teudjadi njang gohlom teudjadi ateuëh ulôn? Peué
 njang meuriwang atawa meugisa keuneuleuëh u rumoh deungon ulôn,
 hana laém nibak droë ulôn, dan peué njang meu-asai nibak ulôn,
 njang ka tréb meusipreuék di nanggroë gob dalam matjam2 keudja-
 dian dan keubeutulan. Saboh peukara treuk njang ulôn teupeué:
 djinoë ulôn dong dikeuë gunong keuneuleuëh njang pajah ulôn ék,
 dan dikeuë saboh peukara njang ka tréb that geukeubah keu ulôn.
 Alah, djinoë ka trök watèë ulôn peukeuë bak rot-uëh ulôn njang
 puëh leupah-na! O Po lôn, djinoë ka ulôn peuphôn langkah djak si-
 droë kjong hana soë peungon! Teutapi soë njang lagèë ulôn hana
 keumah pluëng nibak saboh kutika - watèë njang kheun bak gobnjan:
 'Njoëkeuh barô phôn gata tadjak bak djalan keubeusaran! Putjak
 ngon tjring - banduwa njan djinoë ka meusaboh!'

"Gata akan tadjak bak djalan keubeusaran: peué (Nanggroë) njang
 lawét njoë handjeuët tawoë dan paléng meubaja keu gata djinoë ka
 djeuët keu teupat meusom keuseuneuleuëh.

"Gata akan tadjak bak djalan keubeusaran: djinoë njoë handjeuët-
 han peubeuhô gata sabab hana lé djalan rot surôt dilikôt-teuh.

"Gata akan tadjak bak djalan keubeusaran: disinoë hana soë njang
 ék seutot gata; hana soë njang ék tjuë-tjuë langkah peusaban-sa-
 ban droë ngon gata. Uléh gaki gata ka geulhi keudroë rot uëh di-
 likôt gata, dan diateuëh njan ka meutuléh: 'Handjeuët liwat, mus-
 tahé!'

"Dan meunjo gata djinoë hana rijeun ngon ta ék u ateuëh, maka
 handjeuët-han ta tukri ék u ateuëh ngon ulèë-teuh: ngon peué laén
 ta keumeung ék u ateuëh? Ngon ulèë droë-teuh dan djeuëh nibak ha-
 té teuh! Djinoë peué njang baroë-kon paléng leumoh-leumbôt bak
 gata handjeuët-han djeuët keu kreuëh lagèë beusoë. Soë njang sabé
 got that leupah peutimang droë nibak sôsah-pajah, keuneuleuëh
 djeuët keu glak-geuh keu le that keuseunangan. Dumpeué ta pudjoë
 njang peudjeuët ureuëng kreuëh dan kha. Hana ta pudjoë nanggroë
 njang disinan djilé ië-susu dan ië-madu.

"Mangat deuh ta kalon leubèh djeuëh, handjeuët-han ta meureunoë
 bèk le that ta ngiëng ateuëh droë-teuh, teutapi ta ngiëng ho laén,
 beudjeuëh nibak droë-teuh: keukuatan lagèë njoë peureulèë keu
 djeuëp2 ureuëng njang ék-u-glé. Mangat djeuët ta kalon keuë ngon
 likôt djeuëp2 peukara, maka handjeuët-han ta ék u putjak, leubèh
 lambông nibak pat gata djinoë, hingga bintang2 droë-teuh pih
 tinggai dimijub gata.

"Peureulèë ta ék u putjak njang lambông, beudjeuët ta kalon droë-teuh dan bintang droë-teuh dimijub geutanjoë: njankeuh njang ulôn bôh nan putjak ulôn njang keuseuneuleuëh.

"Ka ulôn teupeuë nasib ulôn ... Ulôn ka keumah. Djinoë ka mulai ulôn hudép sidroë tan ngon.

"Alah, njoë laôt hitam njang seupôt-seupeuët, njang peunoh ngon keuseudéhan, njang pajah ulôn djeumeurang! Alah, laôt hitam njang peunoh ngon hai? njang hana ta teupeuë dan meubaja that! Alah, teukeudi njang pajah langoë laôt! Hai Laôt, bak gata-keuh djinoë ulôn peukeuë dan ulôn trôn! Djinoë ka ulôn dong dikeuë gunong njang paléng lambông, njang meutjukèh awan, njang handjeuët-han ulôn ék; dikeuë peungeumbaraan njang paléng panjang njang wadjéb ulôn peuphôn; keu tudjuan njan leubèh dilèë pajah ulôn trôn leubèh lhök dalam sakét, weuëh, baja dan udjeuën ië-mata sampoë lagèë ië-beuna. Meunankeuh Teukeudi Po keu ulôn. Insja Allah, ulôn ka keumah.

"Keu gata ulôn bri nasihat bèk ta peubuët laén nibak ta muprang. Keu gata ulôn bri nasihat bèk ta mita damè teutapi ta mita meunang. Buët gata njankeuh prang. Damè gata njankeuh meunang."

Narit njoë bak geulinjuëng ulôn sang lagèë geulanteuë teungoh tjot uroë, deungon kilat meublé-blé, njang peupeungeuh ban saboh dönja, lhöh rot-uëh njang mesti ulôn djak dan peugadoh bandum wéh-weuëh dan ragu? njang mantong dalam haté ulôn. Lheueh njan, dumpeuë ka deuh trang lagèëna, lagèë hantom baroë-kon. Ulôn peunjum sang? djeuëb krak narit njan tjit meusadja geutuléh keu ulôn. Hana djeuët ulôn peugah peurasaan ulôn leubèh trang nibak njan. Hana ulôn tjok peuneutéh peubuët peue njang teukeumeung peubuët njoë deungon seunang haté. Ulôn tjok peuneutéh njan deungon haté njang peudéh dan geuhon lagèëna. Njoëkeuh saboh keuwadjéban seudjarah njang wadjéb ulôn seunon. Ka trök watèë djeumba ulôn bak gulam atra njan. Masa ulôn ka trök. Hanadjeuët ulôn surôt nibak keuwadjéban njoë! Bahthatpih ulôn na diblahdéh dönja dan tjit djitham lé sipai Djawa handjeuët woë u Nanggroë. Na siribèë boh alasan bèk pajah peubuët; ban si-ribèë boh alasan njan ulôn tulak! Hana djeuët ngui menurôt Quran, Sunnah dan éndatu.

(4 SEPTEMBER, 1976)

Uroë njoë, watèë lheuëh ulôn ék dalam kapai po di New York u Seattle, Tokyo, Hong Kong dalam peurdjalanan djak woë u Atjèh, le watèë bak teuseumiké dan teu ingat keulai peuë njang ka teudjadi.

Dalam siplòh thôn njang ka u likòt njoë le that keumadjuan njang ulôn peugot dalam peurusahaan internasional sabab ulôn ka na entréé, njak~~ni~~ guntji atawa neuduék dalam kalangan peumimpin2 peurusahaan atawa peumeurintahan dalam padum2 boh beunua: di Amerika, di Eropa, di Afrika, di Timu Teungoh, dan hana kureuëng tjit di Asia Tuëngara laén nibak "indonesia" njang ulôn peudjeuëh droë sabé. Sabab njan ulôn na huböngan peurusahaan njang toë that ngon 50 boh peurusahaan Amerika njang paléng raja dalam lapangan industri kimia (petrochemicals), kapai laët (shipping), kapai po (aviation), peugot rumoh/geudöng (construction), peugot peunadjöh (food processing), peugot meusén (manufacturing) dan bank (investment banking). Peurusahaan ulôn keudroë na meusjarikat (joint-venture) ngon peurusahaan2 njan njang ulôn tàkèn, dan ulôn mat neuduék sibagoë peunasihat (consultant) deungon padum2 boh peurusahaan rajek2 njan. Sibagoë Keutuha nibak gaböngan peurusahaan2 (Consortium) njoë, kajém that ulôn djak pimpin delegasi2 peurusahaan Amerika njan dalam peurundéngan2 deungon neugara2 di Asia, Eropa dan Timu Teungoh. Watèë ulôn djak u Riyad, Saudi Arabia, sibagoë Keutuha nibak Consortium Amerika njoë, ulôn ka geuteurimong deungon rasmi uléh Radja (Almalik) Feisal, thôn 1973. Keu Almalik Feisal ulôn peudjaroë duwa boh hadiah: saboh potrèt droëneuhndan deungon Ka'bah dilikòt dan peumandangan2 industri di Saudi Arabia njang ulôn juë peugot bak sidroë artist njang meusjeuhu; dan saboh album peurangko deungon gamba Tu Tjhik, Almalik Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Saman, supaja geuteupeuë uléh Radja Feisal, bahthatpih ulôn teuka sibagoë Keutuha Konsortium Amerika, ulôn teutap sidroë ureueng Atjèh, dan kon sagai2 "bangsa indonesia". Le that lom delegasi2 peurusahaan njang lagèë njan ulôn pimpin u nanggroë2 laén.

Ulôn that seunang deungon buët ulôn dalam peurusahaan di Amerika, dan that ulôn peujum rakan2 ulôn, peumimpin2 peurusahaan Amerika, diantara ureueng njan na njang manjang peundidékan dan raja that adab. Teutapi hantom ulôn djampu urösan peurusahaan deungon politik ulôn. Sabab njan dit that njang teupeuë peuë rantjana ulôn ukeuë di Atjèh. Njoë khusus peukara ulôn deungon bangsa ulôn, Bangsa Atjèh. Dalam peukara njoë hana ulôn lakèë nasihat gob, atawa beunantu gob, atawa beugob peubeuna. Bahthatpih ulôn keumeung pudjoë rakan2 njan, teutapi hana ulôn tuléh nan gobnjan atawa nan peurusahaan gobnjan dalam buku njoë.

Teungoh kapai djipò djilét mata-uroë u Barat, ulôn ngiëng u mijub bak tanoh njang ka djeuët keu teumpa meuneu'ën ulôn rot Baròh beunua Amerika. Tanoh njoë got that ulôn turi. Kajém that ulôn po ateuëh tanoh njoë ngon kapai pò djèt atra peurusahaan droë-teuh, ulôn djak parékse fabrék sië dan lampöh peulara leumo geutanjoë di Michigan, hana djeuëh ngon Chicago. Meunantjit kajém ulôn pò u Detroit bak

peurusahaan gatja (fiberglass) disinan, njang le urósan ngon ulón. Sang2 ulón teungoh meulumpoë watèë ulón ingat pakriban bida meukeusud ulón po uroë njoë deungon njang kaka. Njoë uroë njoë ulón po keuseuneuleuëh disinoë. Peué na mungkén ulón teumeung po lom disinoë dalam hudép njoë? Ban laku niët dan meukeusud ulón, njoëkeuh njang keuseuneuleuëh. Tjit meu muktajizat nibak Po teuh Allah njang djeuët ubah njan.

Dalam padum djeuëm ka deuh ulón kalon putjak gunung Rainier njang teutp ngon salduju. Deuh hibat that bahthat takalon dari ateuëh. Keu ulón putjak gunung njan na makna droë. Ulón karap meurumpok maté disinan kira2 sithón njang ka u liköt. Putjak njan kadjeuët keu tanda, lagèë batèë kilomètè bak djalan, dalam hudép ulón, kon keureuna ulón karap maté disinan, teutapi keureuna peurasaan meulaih njang raja lagèëna dalam haté ulón bak watèë njan, bak watèë ulón hadap saat2 keumungkénan maté jòh gohlom meuteumeung peubuët keuwadjéban sutji disidéh di Atjèh. Njang djeuët keu meulaih kon peukara maté droë ulón, teutapi peukara maté jòh gohlom meuteumeung peubuët peué njang wadjéb keu Nanggroë dan Bangsa jòh gohlom maté lón. Hana that ulón padöli peukara maté ulón, teutapi leupah that ulón padöli meunjo maté jòh gohlom ulón peumeurdéhka Bangsa dan Neugara Atjèh, njakni maté jòh gohlom teuteumeung peubuët peué njang ka djeuët keu tudjuan hudép. Ulón jakin, rakan ulón, DC, presiden nibak perusahaan kapai po njang paléng raja dalam dönja, njang peuleumah meusahbat njang dumnian djroh hingga geumeukreuëh geu peupo ulón keudroëgeuh, ngon kapai po djèt droëgeuh, bak djak parékse saboh ladang raja di padang anoë di neugara Oregon, hana geuteupeuë peué njang dalam haté ulón, watèë kamoë teungoh po rot Tunong putjak Gunung Rainier, dan teungoh saban lambóng, bak watèë deungon hana soë sangka, ka maté meusén. Ulón meudó'a bak Po teuh Allah supaja neu peuseulamat kamoë, dan ulón meusumpah, meunjo neu peuseulamat, akan ulón gisa ladju u Atjèh djak peuseuleusoë keuwadjéban ulón. Ulón lakèë bak Poteuh Allah keuseumpatan keuneuleuëh! Kamoë na peuët droë dalam kapai po djèt ubit njan: DC ngon ulón duék dikeuë, dan dua droë rakan diliköt, VDL ngon MP, banduwa rakan njang djroh2 lagèëna. DC nakeuh dilèëkon, jòh gohlom djeuët keu President peurusahaan, sidroë pilot njang udjoë kapai po. Njan buët khusus keu awak njang beuhô2, njang hana teumaköt keu maté. Uléh DC geutjuba peuhudéb meusén keulai, teutapi hana meuhásé. Deungon teunang geu-peutrén kapai batjut2, teutjuba po sidjeuëh-djeuëh mungkén. Nasib got, kamoë ka toë ngon lapangan pò ubit, toë tempat tudjuan kamoë. Uléh DC keumah geupeutrén kapai kamoë ngon silamat dan watèë ka teuduëk ateuëh tanoh kapai njan hana meugrak lé, bahthat pih ban peuët kamoë meutji tulak! Njankeuh uroë ulón tjok peuneutóih: ulón mesti woë u Atjèh djak peumeurdéhka bangsa handjeuët teulat nibak uroë njoë! 4 September, 1976, uroë lahé ulón: njang keu-46.

Sabab keudjadian diateuëh, kamoë hana meuteumeung djak bak khanduri rajek njang ka geupeukeumaih dalam saboh hotel raja di Seattle, sibagoë keumuliaan keu ulón. Kamoë pajah peusan kapai po laén djak tjok kamoë singoh. Malam njan pajah kamoë dom lam padang anoë, bak saboh hotel gampang, geubáh nan "Desert Inn". Njoë nakeuh dairah

padang anoë njang luwaih that di neugara-bagian Oregon, rot Barat-Laôt Amèrika Sjarikat, disinan masukupè kapai po njang paléng raja dalam dônja teungoh peugot saboh peurtjubaan pula naleuëng dan dja-gông dalam anoë keu eumpeuën leumo ngon kamèng, deungon meukeusud meunjo meuhasé maka akan teupeugot buët njan di Saudi Arabia. Neukalonkeuh masukupè raja2 djinoë djipeugot dumpeuë asai meuteumeung laba. Bak masa njoë, nan masukupè-njan hana lé meuhubông deungon peuë njang djipeubuët. Lagèè miseuë masukupè kapai po njang raja that njoë, kon djipeugot kapai pò mantong, teutapi geulitan-apui, rumoh, djalan raja dan trök'an kapai laôt! Deuh that tjit ulôn ka that seunang ulôn hudép sibagoë presiden nibak peurusahaan Amerika, saboh buët njang puéh that bak teu-tiék - teutapi keuneuleuëh ulôn tiék tjit.

Teutapi njang puéh that dan geuhon lagèëna, njang peubitjah haté dan hana keumanusiaan na keuh keunjataan bahwa bak ulôn djak peubuët keuwadjéban keu bangsa ka pajah ulôn peuhantjò hudép famili ulôn njang that mubahgia: pajah ulôn tinggai aneuk-peureumoh di Amerika. Ureuëng inong ulôn ka échlaih geupeulheuëh ulôn djak sabab geuteupeuë makna buët njoë keu ulôn, teutapi hana geuteupeuë lom pakriban brat wéh-weuëh dan peundeuritaan keu gobnjan watèë meulikôt ulôn. Ureuëng inong ulônkeuh njang leupah that weuëh dan meundeurita. Gobnjan ka ulôn peugot keu keureubeuën. Uléh Sekretaréh ulôn, Peggy, geupeugah teuma: "Hantom ulóntuan kalon dalam hudép ulóntuan sidroë ureueng njang bitjah haté lagèë Tengku Njak di Tiro. Watèë ulóntuan kalon droëneuhnjan lheuëh Tengku djak, ulóntuan teumoë keudroë ulôn. Droëneuhnjan teuntèë dumnar le neumoë hingga mata-neuh ka mirah dan keumong. Ka ulóntuan kalon pakriban tjeudaih rupa droëneuhnjan baroëkon, dan pakriban hana neupadôli droë lé lawét njoë. Hana laén njang djeuët ulóntuan kheun atawa peulaku laén nibak ulóntuan moë keudroë."

Saboh hai treuk njang peuhantjò haté ulôn njankeuh peukara pajah ulôn tinggai aneuk agam ulôn, Karim, njang barò umu nam thôn, di Amèrika. Lagèë geuteupeuë lé bandum ku, njan na keuh thôn njang djroh leupahna dalam hudép sidroë aneuk miët. Buët peugot aneuk ulôn ka hana du dalam umu nam thôn kon buët njang peudeuh geunaséh-sajang keudjih, peuë lom watèë buët njan teusadja teupeubuët - bahtthat deungon alasan peuë mantong keu ureuëng-tuha, teutapi alasan2 njan hana adé, hana djeuët djiteurimong ban keupeunténgan aneuk droë. Njoë nakeuh peuluka aneuk njang teugaséh that, njang hana soë laén padôli, njang meugantung bak ku-djih sidroë, njang hana meudjitukri protest! Meunankeuh, ka ulôn meubuët meulawan bandum pekrasaan ulôn njang djroh2 that. Tjit meu ureueng lagèë Wilhelm Tell njang ék tukri pakriban weuëh haté ulôn.*

* Wilhelm Tell sidroë peumimpin keumeurdéhkaan Swiss bak masa dja-meun. Gobnjan dan aneukgeuh njang mantong manjak djidrop lé musôh. Gobnjan dji-énanja deungon djipaksa timbak ngon aneuk busu saboh boh appel njang djipeuduëk ateuëh ulèë aneukgeuh. Meunjo batjut meulèsèt maka mata aneukgeuh njang keunong. Gobnjan leupah nibak tjubaan njan.

Meunjo neu peu-izin keubanggaaan sidroë ku, lompéh sabab ulôn teungoh ulôn tuléh peuë njang peunténg keu ulôn njang teussutéh dalam haté ulôn dalam peurdjalanan njang peuneutôih njoë, maka akan ulôn tuléh batjut pakri ban hai aneuk agam ulôn lagèë ulôn teungoh teuingat keudjih djinoë. Karim ka neubri lé Po teuh djroh that rupa hingga ureueng galak ho njang djidjak. Kamoë, Njak ngon Abu-djih, rajek that sjukô keu Po teuh Allah, ateuéh karônja droë-Neuh-njan. Watèë djih barô umu peuët atawa limong thôn ka deuh that sipheuët? "mat pimpinan". Ulôn mantong teu ingat that bak watèë kamoë meudjak istirahat musém seu'uém keudéh u Cape Cod (Amerika Barôh) uléh Karim djitham Abudjih djak meulangoë lam laët watèë djikalôn umbak ka rajek nibak biasa. Ulôn teuingat ulôn tjuba djak meulangoë watèë hana djikalôn, teutapi bak watèë djiteupeuë Abu-djih na dalam ië deungon rijsuëk meu alôn-alôn, djiteuka ladju deungon bagaih that sira djimoë djidjak tarék Abu-djih nibak baja. Dan han djideungo watèë teupeugah hana baja: djih djingui tjit meu pikéran droëdjih. Djipeugot peuneutôih droëdjih - barô umu peuët thôn. Sikap njang dumnan kong nibak djih ka keuh pajah teuseutot.

Saboh keudjadian treuk njang teu ingat ulôn lagèë njoë: bak siuroë di New York kamoë tamong dalam saboh keudè ruti djak meubloë. Teungoh kamoë kalon-kalon barang ka trök saboh rombongan aneuk miët agam umu antara 17-18 thôn, peuët atawa limong djih, aneuk miët Amerika, djidjak peukaru ureueng inong tuha njang po keudè dan djikeumeung tjuë barang? Ka geutham lé ureuëng inong njan teutapi hana djipadôli lé aneuk miët njan. Ulôn teupeuë wadjéb ulôn bantu ureuëng inong tuha po keudè njan, teutapi teungoh ulôn piké-piké peuë njang musti teupeubuët, deungon hana teusangka-sangka ka teudeungo su prip meutaga lagèëna dalam keudè, lagèë su prip polisi, teuka nibak saboh sagoë toko njan, dan aneuk miët brök akai, ban djideungo prip njan bandum djipluëng u luwa deungon hana djiteumeung tjok barang-sapeuë. Watèë ulôn paléng u sagoë toko teupat teuka su prip njan, ulôn kalon Karim teudong disinan ngon prip bak djaroëdjih. Djih na keuh umu kira2 limong thôn bak watèë njan. Ureuëng inong tuha po keudè njan hana geutukriban balaih djassa Karim. Peuë njang geubri han djituëng. Aneuk miët brök akai djéh djeuët djipoh Karim dan kamoë akan rôh lam paké sabab djak tulöng gob. Teutapi jöh gohlom keumaih ulôn tjok peuneutôih peuë njang musti teupeugot, aneuk ulôn ka djitjok peuneutôih droëdjih dan djipeubuët buët njang beutôi, bahthatpih meubaja lagèëna keudroëdjih. Lagèë biasa, ulôn sabé meulèp that bak bri meunalaih.

Teuingat ulôn lom sabé ulôn ba aneuk ulôn djak seumajang Djum'at di geudöng Sjarikat Bangsa2 di New York, mangat djiteupeuë pusaka djih Agama Islam. Djih sabé djeuët keu geunulam diplomat? Islam njang djak seumajang. Watèë ulôn ngon aneuk ulôn djak-djak bak djalan Fifth Avenue, kamoë sabé na peungikôt, ureueng? agam dan inong njang galak djak marit dan mumat djaroë ngon Karim. Watèë geutanjoë djak ngon Karim, sang2 geutanjoë na keuh ureuëng kawai djih sabab dumnan teudong mata gob ateuéh aneuk meutuah njan. Bak siuroë ulôn tinggai aneuk ulôn sidroëdjih di seuramoë Hotel Plaza siat, sabab ulôn djak marit bak taloëpun. Teungoh ulôn marit bak taloëpun, ka

ulôn kalon Senator Eugene McCarthy, njang bak watèë njan na sidroë tjalon President Amerika, teungoh peugah haba ngon Karim. Lheuëh njan Senator McCarthy geudjak bak ulôn. Kheun gobnjan: "Ulôn han-djeuëthan ulôn mumat djaroë ngon aneuk Tengku sabab gobnjan gagah that!" Meunankeuh keunang-keunangan nibak sidroë ku njang weuëh that maté. Sang-sang peurasaan (instinct) peuseulamat bié', kawôm, bansa nakeuh leubèh tuha, leubèh useuëng nibak peurasaan peuseulamat fami-li dan keuluarga.

(28 OKTOBER, 1976)

Bak uroë Hamèh, 28 Oktober, 1976, poh 2 uroë, ulôn ék ateuëh kapai njang akan peuwoë ulôn u Atjèh deungon 15 droë peungawal dan 12 droë aneuk-kapai. Kapai njan kira2 250 ton, ukôran njang mangat bak ta lingkeuë Seulat Malaka. Kamoë beurangkat nibak saboh peulabôhan Asia. Angèn ka teuga di Laôt Andaman mulai dua go djum'at njang ka u likôt sabab ka mulai musém angèn barat, teutapi untông laôt teudôh mulai beungoh njan. Watèë kamoë mulai meulajeuë u tunong kamoë kalon peumandangan njang tjeudaih that nibak putjak2 gunong sie wië dan pulo2 njang idjê dikeuë ngon bukét2 njang sang-sang ban djiteubiët dari dalam laôt. Watèë langèt meu-awan, ië laôt disinoë deuh idjê, teutapi watèë langèt gléh hana awan, ië laôt njoë deuh beulawu lagèë langèt tjit. Watèë teuka malam, langèt njang seupôt njan meutabu ngon bintang njang han ék ta bileuëng, ladôm rajek, ladôm ubit, dan keureuna bak watèë njan pih phôn buleuën geutanjoë maka buleuën muda pih ka deuh di langèt ngon bintang-bintang njang meublèt-blèt ban silingka. Peumandangan njoë tjeudaih lagèëna dan dramatis. Njoë tju-atja teudôh jôh gohlom teuka angèn badè. Meukeusud dan tudjuan nibak ulôn meulajeuë njoë hana hubôngan sapeuë ngon peumandangan njoë bandum. Tudjuan ulôn meulaén that ngon peuë njang deuh.

Le peuë njang teuseuréh dalam haté ulôn. Ulôn piké keu Julius Ceasar (batja: Sizar) lingkeuë kruëng Rubicon njang peusabab teudja-di prang sjèédara di nanggroë Rôm. Rubicon njang pajah ulôn lingkeuë leubèh raja (Seulat Malaka) dan langkah ulôn han peusabab prang sjèédara teutapi peusaboh bansa Atjèh dalam prang keumeurdéhkaën bak ta lawan peundjadjahan aséng, ta peudong keulai Neugara Islam Atjèh Meurdéhka. Ulôn teu-ingat tjit keu Ceasar ék u darat di Spanjol, di Lerida, dan dalam watèë 40 uroë keumah geupeutaklök nanggroë njan. Teutapi Ceasar na armada sadjangeuh. Ulôn hana sapeuëna. Ulôn woë sidroë khong - hana meubeudé. Ulôn hana alat kuasa. Njang ulôn peuwoë tjit saboh amanat: njakni wadjéb ta peuseulamat ureuëng Atjèh sibagoë saboh bansa. Njang peungon ulôn tjit sapeuë sagai: nan sidroë ureuëng Tiro. Hana soë teupeuë dalam nanggroë peukara ulôn gisa dan makna-djih. Ulôn hadap dikeuë ulôn siteungoh-djuta sidadu kolonial Indone-sia Djawa, deungon alat sinjatadjih njang barô-barô, deungon peungalamandjih dalam prang gerilja, dan ban lheuëh djipoh maté dua djuta rakjat njang hana salah. Bahthatpih meunan, njoë ka trók ulôn teuka. Hana lé djalan surôt.

Ulôn teu ingat lom keu Napoleon ék u darat di Peurantjis bak watèë geugisa dari Meusé. Dan bak watèë gobnjan ék u darat di Lhök Juan dari Elba. Njang keuneuleuëh njoë na keuh saboh riwayat njang that me-

narék haté dalam seudjarah. Ulôn piké keu Fidel Castro ék u darat di Kuba ngon 200 ngon. Ulôn mita bandéngan dalam seudjarah keu peutu-njok djalan. Njan hana meuteumeung. Sabab wadjéb ulôn hadap keunjata-an bahwa ulôn teukkatjit sidroé khong: deungon hana rakan, hana si-njata - peungawal2 ulôn hana ulôn bri ék u darat sadjan ulôn - dan deungon hana beunantu nanggroé luwa: ulôn hana ulôn djak gisa u Nanggroé djak gantpé saboh peundjadjahan ngon peundjadjahan laén. Tudjuan ulôn djak peuseulamat bansa ulôn nibak gadoh dalam dônja, djak peumeurdéhka Nanggroé ulôn nibak peundjadjahan awak luwa, djak peukeumah saboh prang keumeurdéhkaan; deungon paneuk, mangat teupeuseulamat keubeusaran masa njang ka u likôt dan teupeubeuna masa ukeué nibak manusa Atjèh sibagoé saboh bansa njang kha. Ka deuh keunira njang meulawan ulôn le lagèèna. Teutapi njan bandum hana keumah dji-peutheun langkah ulôn. Ulôn mesti ulôn peubuet peué njang wadjéb! Djeuëb2 ureuëng na keumustahélan droë-djih. Bagi ladôm dumpeué mustahé. Soé njang teumakôt peubuët buët "mustahé", meubuët njang mungkn pih han keumah djipeubuët.

Ulôn teu-ingat keu peué njang ka geutuléh lé H. J. Schmidt keu hai famili ulôn dalam buku Marechaussee in Atjeh (basa Beulanda) njang ka tréb djiteubiët di nanggroé Beulanda. Kheun gobnjan, "bahthat pakriban le keunira meulawan gobnjan, sidroé Tengku di Tiro akan geumeudong dan geumprang lagèè pahlawan. Sidroé Tengku di Tiro han sagai geutém talé; gobnjan geupiké tjit duwa peukara njang patót geuteurimong uléh gobnjan: meunang atawa meukon meunan ka keuh maté. Njoé nakeuh ureuëng2 njang meunjo pajah geupiléh antara hudép deungon maté, deungon sukarila geupiléh maté. Tengku di Tiro njang keuseuneuleuëh sabé akan geumaté dalam mideuen prang, dan ridjang atawa tréb akan geuseutot uléh njang laén, lheuëh njan, njang laén lom. Njoé akan djeuët keu peumandangan keuseuneuleuëh nibak tiép2 Babak nibak Drama Atjèh njang meusamböng-samböng njang djinoé hana soé djeuët peumeuën lé kri laén." Makna njang lhök that nibak keudjadian2 seudjarah njoé dan huböngan njan deungon keuadaan ulôn keudroé djinoé, dan huböngan njoé ngon seudjarah Atjèh ukeué, nakeuh trang lagèèna. Teutapi hana ulôn peubuët peué njang ulôn peubuët njoé sabab teukeumeung peulara atawa samböng saboh seudjarah famili; njoé ulôn peubuët sabab ulôn rasa wadjéb ulôn peubuët: suröh ma'ruf, teugah munkar. Dan njoé bandum deungon teukeudi Po teuh Allah.

(30 OKTOBER, 1976)

Kapai ulôn trök u Pasi Lhök, Atjèh Fidié, beungoh Sabtu, 30 Oktober, 1976, kira2 poh 8:30 beungoh. Rantjana beutrök malam, teutapi ka keuh roh uroé. Sabab njan kapai tamong deungon geukalon lé bandum ureuëng gampöng. Untöng tjit hana polisi kaphé Djawa Indonesia disinan bak watèé njan. Ulôn jué sidroé ureuëng di darattsupaja geudjak hoi Muhammad Daud Husén. Watèé lheuëh prèh sidjeuëm ureuëng njan geugisa, geudjak peugah Muhammad Daud Husén hana dirumoh teutapi ka geudjak u Sigli, kira2 10 kilomèter dari Pasi Lhök. Teuma ulôn peurintah djak seutot gobnjan keudéh u Sigli dan ulôn peurintah kapiten kapai supaja bèk teupeudong kapai disinan teutapi teudong djeuëh diteungoh laöt, dan ulôn peugah ureuëng didarat pat kamoé prèh diteungoh laöt.

Kira2 poh 5 seupôt kamoë kalon saboh peurahô peukeuë ateuëh kamoë. Phôn deuh sang2 lagèë saboh titék hitam. Lheuëh njan, meulèp-meulèp makén tréb makén rajek. Kamoë meuharap-harap njankeuh peurahô njang djak tjok ulôn. Teutapi kon hana mungkén tjit njan kadang peurahô polisi kaphé Djawa njang djak kawai laôt. Sabab njan peungawal2 ulôn ka meukeumah. Awaknjan bandum ngon sinjata leungkap dan hana teumakôt keu sidadu Indonoësia Djawa. Bahkeuh djiteuka - njanban kheun awaknjan. Watèë ka toë, deuh kamoë kalon njan kon peurahô polisi kaphé Djawa teutapi peurahô ureuëng geutanjoë. Teutapi kon Muhammad Daud Husén njang teuka, Waki gobnjan. Gobnjan gohlom geuwoë dari Sigli. Uléh Waki gobnjan, watèë geudeungo ulôn ka na di laôt, ladju geupeukeumah peurahô geudjak tjok ulôn.

Lheuëh njan ulôn tren dalam peurahô ubit njan dan barang2 ulôn teupinuh keunan. Uléh Kapitèn peungawal ulôn geulakèë djak intat ulôn trök u darat kadang na baja, teutapi ulôn peugah bak gobnjan hana peureulèë. Disinan-keuh kamoë meutjré. Ureuëng njan nakeuh rakan2 ulôn lawét diluwa nanggroë. Bandum that seutia. Watèë kamoë meutjré, uléh kapitèn peungawal njan geukheun, watèë ka lheuëh geukalon awak geutanjoë: "Ka deuh ulôn tuan kalon ureuëng nanggroë njoë leupah that geusajang keu Tengku!"

Kira2 poh 6 seupôt, peurahô meusén kamoë trök u Kuala Tari, rot timu gampông Pasi Lhök. Disinan, 12 droë ureuëng muda2 ngon M. Daud Husén ka geuprèh ulôn. Ureuëng njoë akan geudjak intat ulôn u glé, malam njan ladju. Hana soë laén njang teupeuë dalam Nanggroë peukara ka trök ulôn gisa watèë lheuëh 25 thôn di Amerika, han djibri woë lé kaphé Djawa. Ban silingka Kuala Tari bandum uteuën dan neuheun peulara eungkôt hingga ureuëng mudah that sisat disinan. Kamoë meutamong dalam saboh djambô njang meuklèh bak binèh neuheun, dan disinan kamoë makuën malam njan. Teungoh malam kamoë beudoh djak ngon tapak keudéh u rimba Panton Wéng njang djeuëhdjih kira2 6 djeuëm djak nibak binèh laôt. Kamoë pajah meudjak dalam seupôt ngon seungab that dan hana ngui patré bèk djikalôn lé mata2 kaphé Djawa. Kamoë tjok pakat djak lheuëh teungoh malam supaja bèk meurumpok ngon ureuëng bak djalan. Bahthatpih meunan, kamoë mantong tjit meurumpok ngon ureuëng bak djalan.

(31 OKTOBER, 1976)

Watèë lheuëh 3 djeuëm djak dalam seupôt, kamoë pijôh siat di gampông Langgiën, rot tunong keudè Teupin Raya. Bahthatpih hék lagèëna, ulôn meurasa seunang that ka meuteumeung djak keulai ateuëh tanoh droë ulôn, ateuëh Nanggroë droë, tanoh teupat ulôn lahé, watèë lheuëh 25 thôn handjeuët woë, djitham lé kaphé Djawa. Dan ulôn njoë kon biék njang tém lakèë izin nibak sipai Djawa bak ta gisa u Nanggroë droë-teuh njang hana pasai djih djak "peurintah".

Watèë lheuëh pijôh siteungoh djeuëm, kamoë meugrak lom djak keuë u tunong, u glé. Kamoë mulai ék-tren glé. Sabab na udjeuën uroë njan, rot uéh gla lagèëna. Ulôn reubah, meusireut, teulinteuëng padum2 go. Watèë mata-proë teubiët kamoë mantong gohlom trök bak tudjuan. Watèë

lheuën blôh kruëng Panté Radja duwa go, keuneuleuën kamoë trôk bak tempat tudjuan, rimba Panton Wéng, kira2 poh 7 beungoh. Njoë nakeuh tempat meusom gerilja njang meu seudjarah, njang geungui lé ureuëng geutanjoë jôh masa prang ngon Beulanda dan jôh masa prang keuneuleuën ngon Indonesia-Djawa. Tanoh njoë meubukét-bukét dan teutôp ngon rimba njang djai lagèëna. Dalam djarak 15 mèter ureuëng handeuh takalon lé. Dan le that aluë ubit-bit njang meutjabang-tjabang ban saboh rimba. Bandum kamoë ka hék that dan meuhadjat éh. Teutapi hana pat éh meunjo hana ta tjah uteuën dilèë sabab uteuën djai that. Uléh ureuëng njan phôn geutjah uteuën ubé séb bak leuëng saboh tika keuteumpat ulôn peureubah droë. Dalam sikeudjap ulôn ka teungeut.

Teungoh ulôn teungeut, ureuëng njoë geutjah uteuën dan peugléh tanoh keu tempat peudong asrama njang phôn that. Ka geupiléh saboh tempat bak binèh aluë njang djeureungèh that dan geupeugot dua boh rumoh: saboh panjang dan rajek mangat lot gobnjan bandum, dan saboh treuk ubit dan "istimewa" keu rumoh ulôn. Keu ubông dan bintéh geu ngui plastik hitam atawa idjô njang teubai-teubai. Djameun, éndatu geutanjoë pajah geumeubuët meu uroë2 bak geupeugot ubông asrama gerilja nibak ôn naleuëng lakoë. Dalam dua uroë kamoë kana rumoh njang ka djeuët ta duék dalam rimba raja **leungkap** deungon ië njang djilé! Kamoë bôh nan njoë Asrama Panton Wéng. Meunankeuh ka ulôn peuphôn hudép barô sibagoë ureuëng gerilja - teutjok dan teusambông keulai seudjarah famili lagèë djameunkon.

(1 - 29 November, 1976)

Banthatpih asrama kamoë tjit 4 batèë sagai nibak post musôh (kaphé Djawa) di blahdéh kruëng Panté Radja, dan kamoë deuh meudeungo su mutok kaphé bak djalan raja, asrama kamoë meusom that, hana deuh bôh dari ateuëh atawa dari mijub. Djadi tempat njoë that aman. Njôëkeuh Markaz ulôn njang phôn dan tanoh Atjèh Meurdéhka njang paléng awai.

Ulôn duék disinoë mulai uroë 1 Novèmber, 1976, **trôk** an 29 Novèmber, 1976. Ulôn teumeung peukara hai peu seusuai droë ngon hudép dalam rimba hana pajah banthatpih ban ulôn teuka dari New York. Meudjandjan teu-ingat tjit keu hudép ulôn njang ka u likôt, watèë teudeungo su kapai-po diateuëh, kapai-po njang djak u Irupa, njang peu ingat ulôn keu keumëwahan ureuëng njang duék dalam glaih sa, njang hana kureuëng sapeué - lagèë biasa ulôntuan duék baroëkon. Teutapi ridjang njan bandum ka teutuwo, meugantoë ngon keuseunangan njang sutji that watèë geutanjoë ta teumeung droëteuh teungoh ta peusampërna saboh keuwadjéban njang raja lagèëna dan sutji that, geuhudôm **ban** silingka uléh rakan meuseutia njang geutém dumpeué bak ta peudong masa ukeuë nibak agama dan bansa njang rajek njoë. Di asrama leubèh le watèë khém nibak weuën, dan ië mata seunang kadang2 leubèh le nibak ië mata seudéh. Watèë Dr. Mughtar Hasbi phôn geudjak saweuë ulôn di asrama njoë, bak buleuën November, gobnjan **geumoë**, geuba-e meudjeuëm-djeuëm lagèë aneuk manjak. Gobnjan teukeudjôt bak geukalon keunjataan. Gobnjan keuneuleuëh meurumpok ngon ulôn diluwa nanggroë

bak rumoh ulôn njang mêmwah. Njoë ka geukalon rumoh ulôn dalam rimba Atjèh. Sira geuba-e geupeugah weuëh that haté-geuh. Múchtar Hasbi sídroë ureuëng rajek, pahlawan bansa Atjèh njang that kha, sídroë ureuëng muda Atjèh njang hana lummôí dua. Akan ulôn tuléh lom dilikôt keuhai gobnjan.

Djinoë bak buët. Di Panton Wéng-keuh ulôn peugot saboh strategi njang djipaksa uléh keuadaan ulôn. Phôn ulôn hói u Panton Wéng peumimpin? Atjèh njang ka teupiléh djak meurumpok ngon ulôn. Buët njang phôn that njang peureuléë teupeubuët nakeuh teupeugot ureuëng? Atjèh njang dong dikeuë supaja geuteupeuë dan geupham, peüé políték njang teungoh djipeudjak uléh sipeundjadjah Djawa ateuëh bansa dan nanggroë Atjèh, ateuëh geutanjoë: geutanjoë teungoh djikeumeung taluëm uléh bansa Djawa dan djikeumeung peumaté geutanjoë sibagoë saboh bansa, supaja nanggroë geutanjoë djeuët djitjok keudjih. Geutanjoë han keumah lé ta peutheun droë sibagoë saboh bansa meunjo hana ta lawan djinoë dan ta atô droëteuh. Djalan ta peuseulamat bansa teuh njankeuh deungon ta peubeudoh keulai keusadaran bansa Atjèh, supaja geuteupeuë droë, supaja djaga nibak teungeut njang ka tréb that njoë, supaja geuteupeuë keupeuténgan droëteuh, supaja geutudum jum pusaka njang ka geukeubah lé éndatu-geuh, njang djinoë uroë-malam teungoh djitjuë lé kaphé Djawa, kaphé Beulanda dan kaphé Amrika. Ka séb buku njang ka ulôn tuléh peukara hai njoë. Peüé njang wadjéb tapeugot djinoë njankeuh supaja ureuëng geutanjoë geubatja buku? njoë. Saboh buët njang wadjéb geupeubuët lé ureuëng geutanjoë djinoë njankeuh: batja! Beuët! Igrak!

Tjara njoë meuhasé dan meu-'euë lagèë apui lam seukeuëm! Buku? njang ka lheuëh ulôn tuléh dalam ósaha peuhudép keulai keusadaran bansa Atjèh teutjitak keulai dan teubri pré keu ureuëng umum dan guru? sikula. Buku? ulôn lagèë Atjèh Bak Mata Dónja (teupeuteubiët di New York bak thôn 1968; Peuringatan 100 Thôn Mideuën Prang Bandar Atjèh (New York, 1973); Masa Ukeuë Politék Dónja Meulaju (New York, 1965); Peurdjuangan Atjèh Meurdéhka, 1976); bandum djeuët keu ubat puka mata bansa Atjèh. Dalam padum buleuën mantong watèë lheuëh ulôn gisa, seudjarah Atjèh ka djeuët keu 'èleumèë umum keulai ban saboh nanggroë. Le ureuëng? Atjèh njang djeuët keu guru bak sikula? Djawa peudong geupijdh sabab ka na keusadaran barô. Kheun ureuëng njan: "Ulôn ka rôh djak peureunoë njang kon-kon keu aneuk miët. Njang ka, ka keuh. Ukeuë han ulôn tém lé!" Bandum ureuëng njan geutamong dalam Angkatan Atjèh Meurdéhka. Bak akhé buleuën Novèmber, 1976, lhèë-plòh uroë watèë lheuëh ulôn ék u darat di Kuala Tari, angèëta? geutanjoë ka ramè lagèëna, dan organisasi Angkatan Atjèh Meurdéhka ka djeuët keu saboh keunjataan.

Djinoë euntósan? ka trók u Panton Wéng nibak ban saboh nanggroë. Dan watèë maséng? geugisa u wilajah droë, ka geupeudong Angkatan Atjèh Meurdéhka disinan. Hana tréb lheuëh njan, organisasi geutanjoë ka meusipreuëk ban saboh nanggroë. Ureuëng umum ka geuteupeuë ban saboh nanggroë, teutapi hana soë njang djak bri laporan bak kaphé Indo-noësia Djawa njang geubantji lé bandum ureuëng. Njoë peudeuh dumna djeuëh rakjat Atjèh ngon "peumeurintah" sipai Djawa!

Bak watèë njoë gunong dan rimba ka na makna dan arti barô keu ban-
sa Atjèh. Gunong dan rimba ka djeuët keu pusat 'èleumèë, teupat u-
reuëng djak meurunoë politék, ekonomi dan agama, lagèë djameunkon di
masa éndatu geutanjoë, jôh masa prang ngon Beulanda. Watèë ureuëng
geukalon gunong - njang deuh dumpat di Atjèh - ladju teuseuréh dalam
hatégeuh: njankeuh teupat njang mat pimpinan nanggroë, njankeuh pusat
Atjèh Meurdéhka, njankeuh rumah Tengku. Watèë ureuëng wéh-weuëh, sok-
mok, hana geutukri djaweuëb watèë na soë teumanjong, ladju geupiké
djak u glé djak mita djeunaweuëb. Soë2 njang ka lheuëh ék u glé ka
meutamah mulia dalam masjarakat-geuh, sabab gobnjan ka leubèh le geu-
teupeuë dan ka leubèh le 'èleumèë. Ureuëng geukirém breuëh, padé,
pèng-geuh, aneuk-geuh keudéh u glé. Djinoë, gunong dan glé dan rimba
ka djeuët keu simbôl Revolusi keumeurdehkaan Atjèh dan kuta Atjèh
Meurdéhka.

Bak uroë 29 Novèmber, watèë lheuëh geunap sibuleuën ulôn duék di
Panton Wéng, ulôn tjok peuneutôih teuminah u wilajah Tiro. Buleuën
di Panton Wéng na keuh buleuën njang peunténg that, sabab buleuën
phôn ulôn di Atjèh. Kon mangat bak teuminah. Dalam rimba, geutanjoë
ridjang that meukumat bak teupat njang ka taduëk. Ulôn meurasa wuëh
bak teuminah. Laén nibak njan, Panton Wéng pih na saboh teupat meu
seudjarah. 100 thôn njang ka u likôt Panton Wéng pih na saboh markaz
gerilja Atjèh bak watèë geutanjoë lawan Beulanda. Di ateuëh bukét,
rot barat nibak asrama djinoë, na djeurat pahlawan2 njang sjahid bak
watèë njan. Ureuëng disinoë geupeutjaja na dua boh rimuëng djinoë
njang kawai kubu sjuhada' njan. Soë njang han patéh, djeuët djak eu
keudroë poh lhèë malam, watèë udjeuën meubrot-brot, mangat meurumpok
ngon rimuëng2 njan - meunan geupeugah lé ureuëng disinoë. Pahlawan2
djameun njan ka geupula bak driën ban silingka teupat njoë deungon
meukeusud supaja aneuk-tjutjo gobnjan djeuët djipadjôh boh driën njan
bak saboh uroë. Lagèë geutanjoë teupeuë bak driën tréb that djimeuboh.
Soë njang seumiké keu untông droë mantong mangat ridjang meuteumeung
tjok hasé - kon njang pula bak driën njoë njang geutanjoë pot boh
djinoë. - Njang pula bak driën njoë nakeuh éndatu2 njang seumiké lagèë
geutanjoë njang ka ta seutot tapak droëneuhnjana keunoë u Panton Wéng
uroë njoë.

Laén nibak njan, na sidroë ureuëng di Panton Wéng, nan gobnjan Pa-
wang Baka. Pawang Baka njang deuh leubèh tuha nibak umu gobnjan njang
hana leubèh nibak 45, nakeuh tamèh sagoë nibak markaz Panton Wéng.
Gobnjan njang piléh teupat njoë dan njang tuho rot disinoë. Gobnjan
sidroë ureuëng njang hana le tutô. Bak watèë prang lawan Indonoësia
Djawa thôn 1953, Pawang Baka rôh dalam hôn meureutôih droë ureuëng
geutanjoë njang djipeubaréh dan djitimbak maté ngon seunapang-meusén
di Blang Kruëng. Gobnjan geupeureubah droëgeuh dalam kawan ureuëng
njang ka maté, jôh gohlom keunong timbak. Gobnjan djitinggai lé sida-
du kaphé Djawa djisangka ka maté. Bak watèë malam, Pawang Baka geu-
beudoh, ngon badan dan muka-geuh meulabô darah sjéédara2 geutanjoë
njang ka sjahid dan geuwoë u gampông. Njankeuh pakriban gobnjan
lheuëh sabab gohlom trôk adjai-geuh neubri lé Po. Watèë geuteupeuë
ulôn ka woë, Pawang Baka geuteuka geudjak peudjök aneuk agam-geuh
keu teuntra Atjèh Meurdéhka. Mulai watèë njan gobnjan hana djarak lé

ngon ulôn. Pawang Baka ka keunong peunjakét TBC teutapi toto2 muda nibak Angkatan Atjèh Meurdéhka djinoë teungoh peu ubat gobnjan. Dum-peuë akan djroh keu Pawang Baka.

Peuneutèih peukara minah u Tiro ka teutjok keureuna padum2 boh a-lasan: phôn, ka geutanjoë teumeung haba2 njang meuteunteëbaha peukara le that ureuëng dari djeuèh njang djak-woë keunan u Pantong Wéng ka mulai djiteupeuë lé musòh. Sabab djalan djak u Pantong Wéng tjit saboh sagai, maka hai njan hana mungkén tatòp-tòp. Keudua, meunjo musòh djiprang geutanjoë di Pantong Wéng, puëh that bak ta suròt; teutapi meunjo di Tiro geutanjoë kong that bahthat peuë njang djih tji. Keulhèë, Abuwa ulôn, Tengku Tjhik Umar di Tiro, njang sibagoë Abu keu ulôn, ka neukirém Fanglima-neuh njang neupeutjaja that, Geutjhik Uma, neujuë djak tjok ulôn dan neujuë peu-woë keudéh u Tiro bak geulanggang droë njang disinan neupiké ulôn leubèh seulammat. Narit ureueng tjhik handjeuët sagai ta tulak barangkaho.

(30 NOVEMBER, 1976)

Ban beungoh 30 November, 1976, kamoë beudoh dari Asrama Pantong Wéng djak woë u Tiro, meutjok djalan barat-daja. Kamoë meu-atò djak njan lagèë njoë: phôn, pasukan pawang; lheuëh njan pasukan peungawal keuë; lheuëh njan pasukan ulôn; lheuëh njan pasukan peungawal likòt. Kamoë djak dalam baréh sidroë-droë. Bahthatpih meunan mantong han glaihteuh nibak meutjawiék ngon duroë awé dan matjam2 duroë laén dalam uteuën. Meunantjit bandum meuteumeung peurintah handjeuët tak-tak bak kajèë dan handjeuët koh ranténg atawa òn kajèë sabab njan djeuët keu tanda keu musòh bak djiseutot geutanjoë. Kamoë djak deungon seungab. Njoë-keuh djak-djeuèh dalam rimba raja njang phôn,lawét ulôn woë. Tròk'an pawang pih ragu2 bak geuba djalan sabab ka tréb hana geudjak lé rot rimba lagèë njoë. Hana soë djak keunoë meuseunang-seunang. Peuët uroë djak barò tròk u glé Tiro. Keu ulôn njoëkeuh phôn teupeunjum peuë njang akan leubèh le teurasa ukeuë. Njoë na keuh tjubaan keu bádán dan keu njawong.

Dalam peurdjalanan lagèë njan kamoë pajah éh ateuëh tanoh. Geunap uroë kamoë pijòh djak kira2 poh 5 seupòt, mangat séb watèë bak teupeukeumah teupat dom, jòh gohlom djilòp mata-uroë, sabab handjeuët teungui apui watèë malam teudjaga keuamanan. Ureuëng pajah tjah uteuën dan peuglèh tanoh keuteupat leuëng tika plástik supaja bèk djitamong ië dalam tika-éh meunjo na udjeuën. Meunjo hana udjeuën meu-ubòng pih hana pajah peugot keu simalam dom. Meunjo na udjeuën maka ka pajah peugot ubòng, ngon keureutah plastik teubal tjit. Ureuëng njang mat uròsan maguën njankeuh njang hék that peubuët-buët, peuë lom meunjo na udjeuën. Teutapi hireunteuh ta kalon pakriban ureuëng njoë - sabab le ureuëng glé - geutu'oh peukap apui ngon bak kajèë idjò njang ban geukoh, dan geuturi peuë bak njang djeuët teungui lagèë njan. Sabab watèë udjeuën bandum kajèë thò ka basah dan djikabom ië, handjeuët ta peukap apui lé. Na ulôn batja dalam laporan2 Beulanda bak watèë prang njang ka u likòt, awaknjan deuék djih meu uroë2 watèë djidjak mita ureueng geutanjoë u glé dalam musém udjeuën, sabab hana djitu'oh peukap apui watèë bandum kajèë thò ka béh basah.

Buët njang paléng brat dalam peurdjalanan ék-tren gunong njang lambông? njankeuh bak teuba breuëh dan bahan makeuën njang laén? a-teuëh bahô atawa ateuëh ulèë. Peuëlom banduwa blaih djarôë peureulèë bibeuëh, beudjeuët teungui bak mumat bak bak-kajèë, bôh bak ék u ateuëh atawa bak tren u mijub. Sabab njan han keumah ta ba bahan makeuën beusép keu watèë njang panjang. Meunjo teudjak djeuëh maka wadjéb na teumpat tjok bahan barô bak teungoh rot. Biasadjih ureuëng njoë sabé geu tulông-menulông, leubèhlom watèë na buët njang brat?

Lheuëh peuët uroë djak barô trôk u wilajah glé Tiro. Bak uroë keu lhèë kamoë piké kamoë ka sisat dan ka rhôt u Geumpang! Njang ubé buët kon sisat, teutapi bandum ka hana that meuh lé dalam glé manjang-manjang bahthatpih njang ka djeuët keu pawang. Njoë saboh keusalahan sabab kamoë hana muba Pawang Baka sadjan uroë njan.

Dalam peurdjalanan njoë ulôn teumeung peungalaman njang phét that njang han tuwo ulôn sagai. Njan teudjadi bak watèë teungoh kamoë tren saboh gunong njang tjuram that dan rot-uëh njang gla that njan peunoh ngon leuhop trôk bak tuôt-teuh, hingga pajah ulôn suët sipatu ulôn bèk meukeumat dalam leuhop; 'oh lheuëh njan barô ulôn teupeuë lom leuhop njan peuhoh ngon duroë awé, 2 intji panjang dan leubèh tadjan nibak labang. Watèë ulôn blôh ladju dalam leuhop njan deungon hana sipatu, gaki ulôn kakeuh rintjam ngon duroë awé njan. Ulôn tanjong dalam haté: peuë kaphé njang pula duroë awénjan disinan? Soë laén? Njankeuh watèë ulôn teu-ingat pakriban mangat tadjak-djak bak Fifth Avenue di New York, atawa bak Champs Elysee di Paris. Ulôn tanjong bak droë ulôn: "Peuë buët lôn disinoë?" Njan teudjadi poh 2 teungoh malam, dalam seupôt, dalam udjeuën, kamoë bandum basah dan hék lagèëna. Bak watèë teungoh tren gunong njoë, Geutjhik Uma pajah geumat bahô ulôn dari likôt supaja ulôn bèk reubah dalam tjring. Njoë teudjadi bak uroë Hamèh, 2 Desember, 1976.

Kamoë trôk u Tiro kira? poh 4 seupôt singoh, uroë Djum'at, 3 Desember, 1976. Bak watèë njan ulôn teu-ingat, ulôn dumnan hék hingga bak blôh kruëng pajah geugulam lé Geutjhik Uma ngon Geutjhik Amin. Bandua Geutjhik njoë nakeuh uram? ureuëng Tiro. Bahthatpih meunan, mantong habéh simalam treuk ék-tren gunong, jôh gohlom kamoë trôk bak teumpat tudjuan, poh 4 malam, disinan ulôn peunjum ulôn ka trôk bak teumpat njang paléng seupôt-seupeuët dalam haté bumôë, disinan peumandangan hana laén nibak kareuëng itam, tanoh bulut, sang lagèë dalam saboh guha kareuëng, hana séb teumpat, sang sidroë ureuëng dong ateuëh ulèë njang laén sabab neuduëk kareuëng njang lagèë aneuk riyeuën ban silingka. Tjit lampu ureuëng meurusa bak ulèë sidroë angèëta njang meu klèp-klèp meudjan-djan peu peungeuih ban silingka. Teutapi keukuatan dan keusabaran ureuëng njoë bandum handjeuët han ta pudjoë. Hana meusidroëpih njang meungadu bahthatpih bandum ngon geunulam njang geuhon-geuhon. Ulôn dumnan hék - bahthat hana mè sapeuë - dan teungeut ladju watèë teupeureubah droë ateuëh kareuëng njang na disinan dan hana ulôn padôli lé pat ulôn. Barô singoh, watèë mata-uroë teubiët, ulôn teupeuë pat kamoë. Njoë na saboh teumpat njang hana mungkén ta tupat bahthat teungoh tjot uroë.

Nan teupat njoë njankeuh Tjökkan. Njoëpih saboh teupat gerilja njang meuseudjarah that, njang gohlom djiteumeung lé kaphé Beulanda atawa kaphé Djawa trök'an uroë njoë. Abuwa ulôn, Tengku Umar di Tiro, neuduëk disinan bak saboh watëë dalam prang lawan Djawa thôn 1953 - 1960. Asrama teupegot bak binèh rot tunong nibak putjak gunong njan dan hana deuh saho sabab padok ngon kareueng ban silingka. Diteungoh-teungoh tanoh asrama djilé saboh aluë njang tjeudaih liwat padum2 boh kulam ië-rhôt njang ka ië kurék dalam kareuëng, dan keuneuleuëh ië aluënjan rhôt 200 mètèr u mijub dan lheuëh njan gadoh dalam tanoh. Djadi njoë nakeuh saboh aluë njang hana babah - njang djareuëng that meuteumeung. Biasadjih, uléh musôn djidjak seutot bandum aluë mulai nibak babah-djih njang mudah djiteumeung bak kruëng rajek. Teutapi njoë saboh alue njang hana beukah dan hana djitupat seutot. Lagèë njang teudjadi, njoëkeuh teupat njang ulôn duëk paléng tréb dan dari sinan ulôn peuteubiët Surat Peunjata Atjeh Meurdéhka, uroë 4 Desember, 1976.

(4 DESEMBER, 1976)

Ka tréb ulôn tjok peuneutdih supaja Surat Peunjata Atjèh Sumatra Meurdéhka djroh ta pegot bak uroë 4 Désèmbèr, keureuna na makna njang simbolis dan meuseudjarah nibak uroë njan sibagoë uroë ta samböng peurdjuangan éndatu, sabab uroë njoë na keuh uroë watëë lheuëh sjahid Wali Neugara Atjèh Sumatra njang keuseuneuleuëh, Tengku Tjhik Maat di Tiro, dalam mideuën prang Aluë Bhot, Tangsé, 3 Désèmbèr, 1911. Sabab njan uléh Beulanda ka djikira uroë 4 Désèmbèr sibagoë uroë phôn ka hana lé Neugara Atjèh Meurdéhka njang meudëilat, dan uroë keumeunangan Beulanda njang keuneuleuëh ateuëh Neugara Keuradjaan Atjèh, lagèë ka djikheun lé Kolonel H.J.Schmidt, panglima Beulanda dalam prang Aluë Bhot. Teutapi njan bandum hana beutdi sabab prang peutheun Atjèh Meurdéhka geusamböng ladju lé pahlawan2 Atjèh njang mantong hudép watëë lheuëh thôn 1911. Neugara Atjèh hantong geutèkèn surat meunjeurah keu Beulanda! Peurdjuangan meusamböng: lheuëh sjahid Tengku Tjhik Maat, mideuën prang meuminah keudéh u Pasè, u Paja Baköng, u Samarkilang, u Baköngan dan lheuëh njan meugisa lom ban saboh Atjèh watëë ta lét Beulanda keuneuleuëh dari Atjèh, buleuën Mart, 1942 - jöh gohlom djitamong Djeupang. Bandira Atjèh akan ta peuék sabé siteungoh tamèh ta peumulia arwah Wali Neugara Atjèh njang keuseuneuleuëh, njang neumaté sjahid dalam umu njang mantong muda that njan, bak uroë 3 Desember, 1911, di mideuen prang Aluë Bhot. Teutapi mulai uroë njoë, sampöë aché dônja, Bandira pusaka Atjèh Meurdéhka njan akan ta peuék keulai singoh beungoh, uroë 4 Désèmbèr, deungon tjara njang dramatis that sibagoë simböl ka lahé keulai bansa Atjèh njoë, dan ka ta samböng keulai peurintah Neugara Atjèh dan Sumatra.

Njoëkeuh SURAT PEUNJATA ATJEH SUMATRA MEURDEHKA njang ulôn tuléh di Tjökkan dan ulôn peunjata bak dônja uroë 4 Desember, 1976:

SURAT PEUNJATA ATJÈH, SUMATRA, MEURDEHKA

Keu bansa2 dônja:

Kamoë bansa Atjèh, Sumatra, ateuëh hak kamoë bak peuteuntahë nasib droë njang dônja angkèë, dan deungon hak kamoë ateuëh Tanoh Pusa-ka Endatu njang handjeuët gob ganggu, deungon njoë kamoë bri peunjata ubak dônja kamoë ka meupeumeurdéhka droëmeuh nibak peundjadjahan Djawa Djawa njang djak tjuba2 gantoë Beulanda.

Nanggroë Atjèh njoë sabé na saboh Nanggroë njang meurdéhka dan meudëelat ateuëh rhuëng dônja ban sipanjang masa. Tjubaan peundjadjahan luwa mulai disinoë bak uroë 26 Mart, 1873, uroë Beulanda peunjata prang ateuëh Nanggroë Atjèh, dan uroë sidadu Beulanda - ngon sipai Djawa - djiék u darat djidjak prang Kuta Radja. Bak uroë 23 April, 1873, hasé tjubaan njan pih ka meusjeuhu ban saboh dônja. Lagèë ka meutuléh dalam surat haba Inggris, The London Times, 22 April, 1873: "Saboh keudjadian njang meunarék that haté dalam seudjarah peundjadjahan barò, ka tadeungo dari Pulo Hindia Timu. Saboh Teuntra I-rupa njang raja lagèëna ka geupeutalò lé Teuntra Neugara Atjèh dalam mideuën prang. Ureuëng Atjèh ka geuteumeung keumeunangan njang keuseuneuleuëh. Musòh Atjèh kon talò mantong, teutapi ka pajah pluëng pula-pingkuï." Dalam surat haba Amrika, The New York Times, 6 Mei, 1873, meutuléh: "Seurangan Beulanda njan ka geubalah uléh Teuntra Neugara Atjèh deungon geusië sidadu Beulanda meuribèë-ribèë. Djendral Beulanda pih ka geupoh maté, dan sidadudjih njang mantong hudép ka pajah pluëng bandum." Buët éndatu kamoë njan duman peuguntjang dônja bak masa njan, hingga uléh Presiden Ulysses S. Grant dari Amrika geupeuteubiët saboh surat peunjata rasmi njang disinan geupeugah Amrika tjok sikap dong teungoh njang beutði-beutði dalam prang antara Beulanda deungon Atjèh njoë dan geulakèë nanggroë2 laén supaja geutjok sikap lagèë njan tjit, supaja prang antara Beulanda deungon Atjèh njoë bak djeuët keu prang-dônja. Njoë bandum djeuët keu bukti pakriban peunténg neuduëk Atjèh dalam dônja sibagoë saboh Nanggroë meurdéhka njang gob angkèë dan hôreumat ban sipanjang masa.

Lapan buleuën lheuëh djih talò njan, Beulanda - ngon sipai-djih Djawa - djigisa lom djidjak peuk prang njang keuduwa ateuëh kamoë bansa Atjèh: maka deungon njan ka teudjadi peü njang ka geupeunan uléh surat haba Amrika, Harper's Magazine: "Prang Sireutòih Thôn Masa Njoë", saboh prang peundjadjahan njang meulabò darah, dan njang paléng tréb dalam seudjarah dônja, disinan duman le éndatu kamoë ka geubri njawong-geuh bak peutheun dëelat Nanggroë Atjèh meutuah njoë. Prang njan ka geusambòng tròk'an watèë karab bitjah Prang Dônja keu-II. Lapan droë éndatu nibak njang po tanda djaròë bak Surat Peunjata njoë ka meugulé maté sjahid dalam mideuën prang raja njan, bandum sibagoë njang Po Peurintah dan Panglima Tjhik nibak Angkatan Prang Nanggroë Atjèh njang meurdéhka dan meudëelat.

Bak watèë Hindia Beulanda djipeugah ka djipeuhabéh - teutapi saboh2 keuradjaan hana habéh meunjo keusatuan wilajah-djih mantong djipeulara - Tanoh Pusaka kamoë hana djipulang keu kamoë Bansa Atjèh lagèë ban hukòm dônja. Teutapi Nanggroë Atjèh njoë ka "djibri" lé Beulanda keu bansa Djawa, sipa'idjih. Bansa Djawa njan nakeuh saboh bansa aséng keu kamoë Bansa Atjèh. Kamoë Bansa Atjèh hantom na hubòngan seudjarah, politék, ékonomi, budaja, keupeunténgan atawa geographi ngon bansa Djawa njan. Watèë hasé nibak peundjadjahan Beulanda ka djipeulara, dan ka djikeubah bandum, dan lheuëh njan djibri bandum keu Djawa, maka akibadjih, handjeuët-han, teudong saboh keuradjeuën peundjadjahan Djawa diateuëh teupat neuduëk keuradjeuën peundjadjahan Beulanda. Teutapi kolonialisme atawa peundjadjahan njan, böh nibak ureuëng Beulanda, Irupa, njang meukulét putéh, atawa nibak ureuëng Djawa, Asia, njang meukulét mirah, hana mung-kén meuteurimong uléh kamoë bansa Atjèh.

Meunurôt Hukôm Internasional dan Hukôm Sjarikat Bansa2 maka wadjéb ateuéh Beulanda supaja djipulang hak dèelat ateuéh Nanggroë Atjèh njoë keu kamoë Bansa Atjèh. Beulanda hana hak djih bak djibri dèelat ateuéh Nanggroë Atjèh keu Djawa atawa keu "Indonesia", sabab "Indonesia" njan nakeuh nan njang djipeuna-peuna mantong, mangat djeuët djitôp-tôp peundjadjahan bansa Djawa. Mulai phôn dônja njoë teudong hantom na saboh bansa di Asia Tuéngara njoë njang meunan lagèë njan. Meunantjit, meunurôt 'èleumèë bansa2 (ethnology), 'èleumèë seudjarah (history), dan 'èleumèë masjarakat (sociology) hana saboh "bansa Indonesia" njan di Asia Tuéngara njoë. "Indonesia" njan, hana laén nibak saboh mèrèk barô, dalam basa gob, njang hana meuhubông sapeuë deungon seudjarah, basa, budaja, peuë lom deungon keupeunténgan kamoë Atjèh, Sumatra. Uléh Beulanda mèrèk barô "Indonesia" njan djingui sibagoë geunantoë nan "Hindia Beulanda" njang gob bantji njan. Uléh kawôm kolonialis Djawa pih djirasa rajek guna nan pura2 njan, mangat djeuët djitôp-tôp kolonialisme Djawa, dan mangat djeuët djiteumeung peungkuan dônja luwa njang hana teupeuë sapeuë peukara seudjarahpulo2 Asia Tuéngara njoë.

Meunjo peundjadjahan Beulanda hana beutôï dan salah, maka peundjadjahan Djawa njang trang2 djipeudong ateuéh neuduëk peundjadjahan Beulanda njan pih salah tjit. Dalam Hukôm Internasional ka geukheun Ex injuria jus non oritur, keu-adélan hana lahé nibak keudjahatan; buët njang beuna handjeuët meu-asai nibak buët njang salah!

Bahthatpih meunan, bansa Djawa njan mantong tjit tjuba2 peudong sistém peundjadjahan djih ateuéh kamoë Atjèh, Sumatra, pada hai bandum nanggroë2 kolonialis Irupa njang raja2 - lagèë Beulanda, Inggréh, Peurantjis, Spanyol, dan Portugéh, - ka han ék keumah peubuët njan lé dalam abad njoë. Dalam masa 30 thôn njang aché njoë, ka meukalon uléh kamoë Atjèh, pakriban tanoh pusaka éndatu kamoë ka djirampok, djipeurusak, dan djipeureuloh uléh sipeundjadjah Djawa; harta pusaka bansa kamoë ka djih tjuë; buët hareukat bansa kamoë ka djih peureuloh; peundidékan aneuk kamoë ka djih peusisat; ureuëng2 bako kamoë ka djih lét nibak Nanggroë; bansa kamoë ka dji ikat ngon ranté keuzaléman, djipeugasiën, dan hana djipadôli; hudép ureuëng kamoë rata2 34 thôn; pakriban njoë meunjo tabandéng deungon ukôran dônja njang 80 thôn! Njanpih makén siuroë makén kureuëng, pada hai Atjèh, Sumatra, peutamong hasé leubèh 15 miljar dollar Amrika keu sipeundjadjah Djawa tiép2 thôn njang bandum djingui bak peukaja droëdjih.

Kamoë Atjèh hana meudjak mita2 paké deungon bansa Djawa meunjo awaknjan djiduëk di nanggroë droëdjih; meunjo awaknjan hana djidjak djadjah kamoë, dan djidjak meulagak lagèë Tuan dalam rumoh kamoë. Mulai uroë njoë, kamoë meukeusud djeuët keu ureuëng Po dirumoh droëmeuh; meunjo kon meunan hudép njoë hana meuguna; djeuët meupeugot hukôm dan atôran droëmeuh; lagèë djilakéë lé keupeunténgan droëmeuh - kon lagèë keupeunténgan Djawa; djeuët keu ureuëng njang djamin keumeurdéhkan droëmeuh; njang kamoë leubèh nibak keumah; djeuët keu saban mulia deungon bansa2 laén dalam dônja; lagèë éndatu kamoë tjit sabé meunan! Paneukdjih; mulia dan meudèelat ateuéh Tanoh Pusaka Éndatu droë!

Peurdjuangan keumeurdéhkan kamoë njoë peunoh keu-adélan. Kamoë hana meudjak tjok Nanggroë gob. Tanoh kamoë ka neubri uléh Tuhan peunoh deungon hareuta njang le lagèëna. Kamoë meukeusud bri bungong djaroë njang meumakna keu masjarakat dônja, dan kamoë prèh peungkuan nibak bansa2 njang meu adab. Kamoë bri djaroë meusahbat keu bandum bansa dan keu bandum neugara ateuéh rhuëng dônja!

Ateuéh nan bansa Atjèh, Sumatra, njang meurdéhka dan meudèelat!

Tengku Hasan Muhammad di Tiro
Keutuha
Angkatan Atjèh Sumatra Meurdéhka
dan Wali Neugara

Atjèh, Sumatra, 4 Désèmbèr, 1976

Meunantjit meusigo ngon SURAT PEUNJATA ATJÈH SUMATRA MEURDEHKA njan ka teupeunjata seuneusôn Kabinèt Neugara Atjèh njang phôn mulai thôn 1911, bahthatpih khanduri tjok sumpah Meuntroë2 pajah teupeusi- ngoh sampõe Meuntroë2 djeuët geuteuka u Tiro.

Surat Peunjata Atjèh Sumatra Meurdéhka njoë peureulèë teupeuteubiët - bahthatpih gohlom teupeuphôn muprang - mangat djeuët ta peudeuh sipheuët politék dan ideologi nibak peurdjuangan geutanjoë bak dônja dan bak ureuëng droëteuh. Deungon surat njoë ka teubri saboh bimbingan dan pimpinan njang trang that keu bansa geutanjoë njang djeuët keu meurnumat dalam peurdjuangan ukeuë. Njoë nakeuh saboh dja- lan njang djroh that bak tapeubeudoh keulai keusadaran bansa Atjèh keu seudjarah politikgeuh njang raja lagèëna. Watèë saboh2 bansa ka gadoh keusadaran bansa-geuh dan ka tuwo keu seudjarah-geuh, bansa njan han keumah lé peuteuntèë nasib-droë, han keumah lé meurdéhka. Njankeuh njang teudjadi ateuëh keuturônan Atjèh thôn 1945. Sabab njan geutanjoë ka gadoh peuleuweuëng bak ta peu meurdéhka droëteuh bak wa- tèë njang got njan. Watèë lheuëh na Surat Peunjata njoë, ta harap njan han teudjadi lé.

Njang djeuët peugot peurdjuangan ngon sinjata njankeuh bansa2 njang ka na keusadaran politék dan njang ka ék kraah teunaga politék lagèë éndatu geutanjoë djameun. Surat Peunjata Atjèh Meurdéhka nakeuh saboh alat ngon peugisa atranjan. Njoë nakeuh saboh langkah phôn bak ta meu keumah ta tamong dalam peurdjuangan ngon sinjata njang meuhasé. Surat Peunjata Meurdéhka kon geutuléh deungon meukeusud peugah bahwa peur- djuangan ka seuleusoë, teutapi deungon meukeusud peugahh bahwa peurdju- angan ka teumulai. Watèë ureuëng geutanjoë ka geupham makna dan tudju- an nibak Surat Peunjata Atjèh Meurdéhka maka hana "peumeurintah" sipai Djawa njang ék tham bansa Atjèh nibak meurdéhka keulai lagèë djameun- kon.

Saboh sabab treuk pakon geutanjoë peuteubiët ladju Surat Peunjata Atjèh Meurdéhka nakeuh mangat djeuët ta bantah propaganda sipai Djawa di luwa nanggroë njang djidjak peugah geutanjoë awak "terrorists" dan ureuëng "fanatics". Djinoë ka djeuët ta kheun deungon mangat haté bahwa geutanjoë ka ta teumeung tudjuan nibak Surat Peunjata Atjèh Meurdéhka njan bôh didalam nanggroë atawa di luwa nanggroë. Hana soë patéh lé dalam dônja propaganda sipai Djawa bahwa geutanjoë "terrorist" atawa "fanatics". Djinoë ban saboh dônja ka djiteupeuë peukara peur- djuangan geutanjoë. Deungon alat njang dit, dan deungon ureueng njang hana ramè, geutanjoë ka keumah ta peudong saboh Angkatan Keumeurdéh- kaan njang dônja thèëna. Musôh geutanjoë dan djaroë-gakidjih teuntèë akan djitjuba peu-ubit geutanjoë, teutapi nibak padjan geutanjoë na tapadôli haba2 sipai pantjuri nanggroë njoë?

Geutanjoë han ta teumeung beunantu moral, politék, atawa militèr dari bansa2 laén dalam dônja jôh gohlom keumah ta peubukti droëteuh sibagoë saboh geurakan keumeurdéhkaan njang beutôi2. Hana soë njang tém tulông awak terrorists atawa separatists. Njankeuh sabab pakon sipai Djawa djidjak peunan geutanjoë sibagoë "terrorist" dan "Separa- tist" supaja geutanjoë bèk na soë bantu dilua. Teutapi djinoë soë-soë

njang hana buta huruf ka deuh geukalon nibak seudjarah, geutanjoë kon awak "separatists" (ureuëng peumeuklèh nanggroë ngon hana alasan), teutapi saboh bansa njang hak meurdéhka-teuh ka djitjué lé sipai Djawa. Dónja akan bantu geurakan keumeurdéhkaan njang beuna lagèë geutanjoë. Njankeuh sabab geutanjoë ta peugot politék lagèë njang ka tapeugot bahthatpih ladém ureuëng geutanjoë hana muphóm bak phón peukara hai strategi peurdjuangan geutanjoë.

(5 DESEMBER, 1976)

Mulai phónkon ulón pinah Markaz u wilajah Tiro, buët meutamah le lagèëna. Euntósan teuka nibak bandum wilajah Atjèh dan Sumatra, uroë ngon malam, hana pijòh². Teutapi sabab njan tjit mata² musòh ka mulai djiluëm-luëm keugiatan geutanjoë. Musòh mulai djitjuba peutamong upah djih dalam ruweuëng ureuëng geutanjoë. Bak watèë njoë bandum ureuëng di Tiro ka geuteupeuë ulón ka ulón woë dan ka na di glé, dan bandum geudong sadjan ulón ngon peuë njang na bak gobnjan. Bandum rakjat di wilajah Tiro, inong agam, meusaboh, geudong rot Atjèh Meurdéhka. Meunantjit di wilajah² laén watèë ka geuteupeuë tudjuan Angkatan Atjèh Meurdéhka: tapeudong keulai Neugara Islam Atjèh lagèë dimasa éndatu. Deungon njan ulón teupeuë bahwa tjita² Atjèh dan Sumatra Meurdéhka ka geuteurimong lé rakjat dan ka seudia geumuprang bak peudong tjita² njan - njang dua buleuën njang ka u likòt gohlom na soë piké dan sang² mustahé. Djinoë ban saboh Nanggroë ka djiék seumangat meubura-bura. Bandira Atjèh njang ka hana soë kalon dalam masa 50 thón njang ka u likòt, djinoë ka geupeuék djeuëp-djeuëp pat, tròk'an bak tamèh bandira markaz kaphé Djawa di Kuta Radja.

Uroë njoë tròk meusén tjitak barò dari Medan u Markaz Tjèkkan. Meusén tjitak njoë akan peuteubiët pamflèt, buku, siaran, dan tjaé-tjaé Atjèh njang bandum teubri pré keu rakjat umum. Siaran² geutanjoë teupeuteubiët dalam basa Atjèh, Meulaju dan Ingréh. Peurtjitakan njoë akan dunnan meuhassé hingga uléh sipai Djawa djisangka buku² geutanjoë dan pamflèt² geutanjoë teuka dari lua-nanggroë sabab got that meutjitak, leubèh got nibak atra djih. Pada hai njoë sabab geutanjoë tangui ukòran internasional Atjèh dan kon ukòran Indonoesia Djawa. Dan keureutaih teuka nibak kantòt geutanjoë njang mantong djiduék lé sipai Djawa!

(6 DESEMBER, 1976)

Uroë njoë ulón teurimong keumeundjông nibak Tengku Sjamaun (Nèk Un) 55, Ulèë Wilajah Teumiëng, Atjèh Timu. Droëneuhnjan sidroë peumimpin dan ureuëng-teuga Atjèh Meurdéhka di Atjèh Timu. Droëneuhnjan ka na hubòngan ngon Dr. Mughtar Hasbi, Waki Presiden Angkatan Atjèh Meurdéhka. Tengku Sjamaun na sidroë ureuëng njang kong that keujakinan teutapi leumoh-leummòt. Droëneuhnjan-keuh njang phón peudong Angkatan Atjèh Meurdéhka di Atjèh Timu. Droëneuhnjankeuh njang atò peurdjalanan teubiët dari Medan nibak peumimpin² Atjèh Meurdéhka lagèë Dr. Mughtar Hasbi, Dr. Hussaini Hasan, Dr. Zaini Abdullah, Dr. Zubir Mahmud, Ir. Asnawi Ali, Amir Ishak, dll. Ureueng² muda njoë bandum akan geumat buët raja dalam peurdjuangan ukeuë.

(Hana tréb lheuëh neugisa u wilajah-neuh, Tengku Sjamaun ka djipoh lé sidadu kaphé Indonoësia Djawa deungon hana djiparékisa sapeuë dan deungon hana alasan sapeuë. Droëneuhnjan djitimbak dikeuë peurumoh-neuh. Soë po buët lagèë njoë meunjo kon kaphé?

«مَنْ لَمْ يَنْكُرْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ»

"Soë njang hana peudong Hukòm Allah, djihnjan na keuh kaphé" Al-Quran.

Ulôn teurimong haba njan ngon weuëh lagèëna. Dan ulôn kheun lagèë neu juë uléh Allah:

«إِنَّا لِلَّهِ وَأِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ»

"Geutanjoë atra Allah dan ubak Allah akan ta woë bandum". Al-Quran.

Nibak watèë njan, ka ulôn teupeuë, sipeundjadjah Djawa njoë ka djitjok saboh politék djipoh maté bandum angèëta Angkatan Atjèh Meurdéhka. Djadi sipeundjadjah Djawa njoë nakeuh leubèh keudjam nibak bandum peundjadjah njang ka lheuëh na ateuëh rhuëng dônja. Keudjadian njoë peunténg that, sabab trék'an watèë njan geutanjoë gohlom ta tamong dalam peurdjuangan ngon sinjata. Tengku Sjamaun hana sinjata sapeuë bak badan-neuh. Droëneuhnjan neumaté deungon beuhò that. Mulai watèë njan ulôn teupeuë geutanjoë ta lawan musòh njang biadab, njang hana djitu'oh gaséh-sajang, njang hana djiteupeuë keu'adélan.)

(7 DESEMBER, 1976)

Uroë njoë ulôn teurimong Muhammad Ali Daud (50), sidroë peumimpin di Wilajah Pasè, wilajah gas njang paléng kaja dalam dônja, hak-miléka bangsa Atjèh teutapi djinoë ka djirampok lé Djawa ngon Amrika. Gobnjan le peungalaman dalam prang: thôn 1945 - watèë djak tulông Djawa - thôn 1953 - watèë djak lawan Djawa. Uléh sabab peungalaman2 njan, dan sipheuët2 sibagoë peumimpin njang na bak gobnjan, maka gobnjan ka ulôn tunjok sibagoë Panglima Wilajah Teumiéng dan Peureulak, Neugara Atjèh Sumatra.

Meusigo ngon M.A.Daud pih trék tjit Uzair Djailani (30), waréh nibak Dr. Mochtar Hasbi. Uzair geupijòh nibak buëtgeuh bak Bagian Uròsan Pèng nibak Pertamina, peurusahaan minjeuk - njang ubé buët peurusahaan tjuë minjeuk geutanjoë - nibak sipai Djawa. Kalonkeuh, njang tamong Angkatan Atjèh Meurdéhka kon ureuëng2 njang hana meuteumeung buët!

Bak watèë njoë ka le that ureuëng teubiët-tamong bak Markaz Tjòkkan. Le that peuë njang handjeuëthan ulôn peubuët dan hantom séb watèë. Njang paléng le habéh watèë na keuh bak teu teurimong euntòsan njang teuka nibak bandum wilajah Atjèh dan Sumatra. Keu euntòsan njan peureulèë teubri peuneurangan peukara tudjuan geutakan geutanjoë dan pakon handjeuëthan ta peubuët. Njang ubé buët Angkatan Atjèh Meurdéhka nakeuh saboh geurakan peundidékan deungon meukeusud bri peundidékan keulai keu bansa Atjèh keuhai droë-geuh, seudjarah-geuh, kultur-geuh, ekonomi-geuh, masa-u-likòt-geuh dan masa-u-keuë-geuh njang patòt. Dan teupeugoë bansa Atjèh njoë nibak teungeut, supaja geuteupeuë droë keulai, dan supaja geuteupeuë politék dan taktik sipai Djawa njang teungoh djikeumeung peuhantjò dan djadjah bansa dan Nanggroë Atjèh njoë. Dan lheuëh njan, teupeusambòng peurdjuangan geutanjoë ngon peurdjuangan keumeurdéhkaan ban saboh dônja, ta peusambòng peurdjuangan

geutanjoë ngon atöran2 (procedures) internasional njang ka na njang bantu keumeurdéhkan bansa2, ta peusamböng droëteuh ngon geurakan donja njang tuntutan hak peunteutëë nasib droë, dan ta peusamböng droëteuh ngon Huköm Internasional njang angkrëë hak meurdéhka keu bandum bansa. Djadi ta peuteubiët bansa Atjèh nibak ngadrék njang ka meuklèh that dalam donja.

Bak hakikat, buët Angkatan Atjèh Meurdéhka dalam taraf njoë nakeuh buët peundidëkan simata-mata, dan bahpih meunan geutanjoë pajah tadjak duék dalam rimba tadjak meulindöng nibak djipoh lé Djawa, supaja djeuët ta bri peundidëkan Atjèh njang beutöi keu bansa-teuh deungon tudjuan ta peuseulamat Atjèh sibagoë saboh bansa, saboh kultur dan saboh Neugara njang meurdéhka lagëë dimasa éndatu-teuh. Dalam teori hak2 njoë bandum ka didjamin dalam Undang2 Sjarikat Bangsa-Bangsa (the Charter of the United Nations), dalam Undang2 UNESCO, dalam Undang2 Hak Asasi Manusia (Human Rights Convention) dan dalam Undang2 Hak Bangsa2 (the Charter of the Rights of the Peoples). Teutapi uléh "peumeurintah" colonialist Djawa ka djilangga hak2 njoë bandum: djih djipeulaku geutanjoë Atjèh sibagoë saboh bansa njang teu-larang diateuh Nanggroë droë-teuh, deungon hana hak sapuë a-teuëh tanoh droë-teuh, deungon hana hak ta ngui basa droëteuh, deungon hana hak bak ta peurintah droë-teuh, trök'an hana hak bak ta hëi nan droëteuh. Ka 35 thön djingui rumoh sikula, surat2 haba, radio, TV, djipeureuloh adat-reusam geutanjoë, djipeuleumoh agama geutanjoë, djipeugadoh keuhörmatan geutanjoë, djipeumaté peurasaan keubansa geutanjoë. Nakeuh saboh mu'djizat Tuhan, bansa geutanjoë gohlom maté, bahthatpih karap maté. Lagëë kheun Saidina Ali: "Maté njankeuh watëë gata deuh mantong hudép teutapi ka tadjak tabék kaphé dan ka tameunjeurah; hudép njankeuh watëë gata tamaté dalam seueh prang, meunang bak sisi Allah."

Ulön pajah ulön woë dari Amrika djak duék dalam rimba meunjo ulön keumeung bri peundidëkan njang beutöi keu bansa ulön dan aneuk2 ulön. Dan njoë teudjadi bak akhé abad keu-20! Peuë laén njang djeuët ulön peubuët? Ulön djak duék dalam kuta lagëë ureuëng laén, teuma teumarit deungon beutöi? Teuntëë ulön ka djih drop bak uroë phön. Bahthatpih ulön djak duék dalam rimba, lagëë djinoë, mantong djidjak mita djikeumeung poh maté! Peuë njang ka ulön peubuët nakeuh saboh buët keuneuleuëh njang djeuët ulön peubuët meunjo ulön han ulön tém meunjeurah keu musöih pusaka njang djak rampaih Nanggroë pusaka éndatu. Peuë njang ka ulön peubuët nakeuh saboh peukara njang hana laén njang djeuët dan wadjéb ulön peubuët, meunjo ulön mantong keumeung peuseulamat masa njang ka u liköt, dan mantong keumeung peubeuna masa ukeuë nibak bansa ulön. Dan bak teupeubuët buët njoë dumnar lé keureubeuën njang ka pajah ulön bri: hareuta, ië mata, darah. Bahpih meunan, sibagoë sidroë ureuëng Atjèh, ulön han ék ulön peubeuna hudép ulön meunjo hana ulön peubuët keuwadjéban sutji njoë, meunjo na mantong umu. Djinoë ka djeuët ulön maté ngon putéh baté padjan njang neu teukeudi uléh Po teuh Allah. Sua ka lheuëh ulön peudjaröë bak keuturönan Atjèh barö njang akan samböng peurdjuangan sutji njoë sampoë meunang, njang handjeuët-han teuka, sabab ulön jakin leubèh nibak baröëdjékon, bansa ulön na keukuatan lahé dan batén bak geupeubuët

buët njoë. Geutanjoë Atjèh hana geupeulahé dalam dônja keu lamiët gob. Bansa Djawa njan bangai that meunjo djih sangka keumaih djih djadjah geutanjoë Atjèh. Mistahé. Bié' njan ka keumah djipeudong peundjadjahan-djih djinoë siat, sabab na padum2 boh keuadaan njang meu-asai dari nanggroë luwa bak watèë habéh Prang Dônja keu-II, njang keuadaan njoë han keumaih djipeutheun bak masa-masa ukeuë. Saboh sabab treuk, keureuna geutanjoë bansa Atjèh droëteuh bak watèë njan - antara 1945 ngon 19500 - gohlom djaga, mantong teungeut dalam arti politék, hingga keumah djibahuë tamong dalam Indonsia djih.

(8 DESEMBER, 1976)

Djinoë hudép kamoë di Asrama glé ka meu atô that dan watèë got that teudjaga:

Poh 5
(Beungoh)

Bandum beudoh watèë teudeungo su ureuëng Bang njang geukheun lé angèëta njang paléng djroh su. Rajek atawa ubit su Bang na hubôngan ngon keuadaan/keumanaan kamoë. Meunjo keuadaan aman dan musôh hana toë maka su ureuëng Bang hana geukot-kot dan mangat that bak tadeungo. Beudoh beungoh ngon su ureueng Bang na saboh adat njang djroh that.

Poh 5:15

Bandum ka lheuëh tuëng ië-seumajang, meupeukajan, dan ka dong dalam seuëh seumajang. Soë njang peumimpin njan-keuh njang dong keu imum. Dalam Islam dunnan awai, ban beungohkon, jôh gohlom mata-uroë teubiët ka geupeutan adat kaphé peumeuklèh agama ngon neugara, peumeuklèh agama ngon politék, peumeuklèh narit ngon buët, peutjré niët ngon amai. Meunjo sidroë peumimpin hana patôt bak dong keu Imum seumajang, gobnjan pih hana patôt bak dong keu peumimpin politék dan Neugara. Ureuëng Atjèh han sagai geutém dong seumajang dilikôt sidroë Imum njang geupiké hana patôt. Njoëkeuh bidjèh nibak peuniléh rakjat ateuëh soë njang patôt geubri kuasa ateuëh gobnjan. Di Atjèh hana soë ék djeuët keu ulèë meunjo gohlom lheuëh keunong udjoë njoë. Njoë na saboh bangon njang rasi that dalam hai rakjat pawang pimpinan politék.

Djinoë siat ulôn-keuh njang dong keu Imum, deungon teukeudi Po teuh Allah dan ngon keuheundak rakjat. Ulôn ka geupeureunoë buët njoë - buët dong dikeuë - mulai uroë phôn ulôn meurunoë djak.

Teuma, lagèë ka lheuëh neu peuingat tjit lé Rasulullah, meunjo dalam musém prang, watèë saboh kawan seumajang beuna saboh kawan treuk njang djaga musôh. Meunankeuh sabé teupeulaku.

Lheuëh njan mulai seumajang: seumajang nakeuh do'a ureuëng muprang, peukong hatégeuh, peugadoh teumakôt keu maté, supaja geupeubiët njang beuna, tham njang salah,

peusambông droë deungon Po teuh Allah, dan djök droë bak droëneuhjan deungon teuteurimong peuë njang njang-teukeudi, ngléng keu maté dan uroë achirat lagèe teu-djak woë u rumoh - pinah teumpat dari sinoë keudéh. Meukeusud do'a seumajang nakeuh peutimoh rasa keusadaran dalam haté manusia bahwa gobnjan nakeuh saboh bagi njang ubit that nibak langèt dan bumoe Allah njoë, dan supaja keumaih geupeusambông hudép ngon maté gobnjan keu Allah sidroë - njang Po langèt ngon bumoe - supaja manusia na teumpat meunumat dan meuh tudjuan hudép dan meuh tudjuan maté, lagèe deuh dalam lapha12 njoë:

اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا
(Allah-keuh njang that that rajek, dan beu le that pudjoë keu Allah dan ta seumah Allah beungoh dan seupöt).

وَلَجَّئْتُمْ رَجَبِي بِكُذِّبَ فُطْرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِينَ
مَنْبِغًا مُنْبِغًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

(Ulôn hadap muka ulôn keu Po teuh Allah njang peudjeuët langèt ngon bumoe, deungon haté Islam njang gléh dan ulôn kon sagai2 ureueng njang musjrék).

إِنَّ مَلَاقٍ وَنَسَكِينَ وَغِيَابًا وَمَخَافِي لِقَاءِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

(Seumajang ulôn, ibadat ulôn, hudép ulôn, maté ulôn, bandum pulang keu Allah Tuhan njang Po Alam).

لَا شَرِيكَ لَكَ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ

(Tuhan sidroëneuh, hana neumeusjarikat, meunakeuh ulôn geupeureunoe, dan ulôn njoë sidroë nibak umat Islam).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ وَالْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ وَالْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ
وَالْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ وَالْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ وَالْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ
وَالْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ وَالْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ وَالْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ

(Deungon nan Allah njang geumaséh-sajang. Pudjoë keu Allah njang Po Alam. Njang geumaséh-sajang. Radja uroë Kiamat. Droëneuh-keuh njang ulôn seumah. Dan bak droëneuh-keuh ulôn lakèe tulông. Neupeutunjok keu kamoë djalan njang teupat. Djalan njang ka lheuëh neubri keu ureueng2 njang hana neubeungèh dan hana sisat).

Dan do'a lom lheuëh seumajang lagèe njoë:

سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ

(Kamoë deungo dan kamoë seutot droëneuh dan kamoë lakèe ampôn nibak droëneuh hé Po kamoë, dan ubak droëneuh kamoë gisa).

Watèe pajah ta ulang Ajat2 njang kreuéh2 that njoë deungon jakin2 lagèna, deungon haté njang chusjuék that, njang pajah ta tuéng ié seumajang dilèè jòh goh lom djeuët ta kheun njan, pajah ta rhah babah, muka, djaroe, sapa, òk, geulinjuéng, gaki, jòh gohlom ta dong seumajang - meuhadap ngon Po teu Allah - leubèh2 watèe geutanjoë sòsah, hana seumangat, teumakòt, putòih asa, grah dan deuk, lagèe bak watèe geutanjoë pajah tadjak meugurilja bak ta peudong hak-teuh, maka bak watèe njan barò ta teupeuè dò'a njoë nakeuh peurisa geutanjoë njang kong that, han beusòt ngon aneuk beudé, han djipadjòh lé peudeuëng, tungkat njang han patah-patah, dan watèe ta peubuët njan 5 go siuroë, Suboh, Luhò, Asa, Meugrèb dan Isja, dalam watèe-watèe njang duman meuatò, hana geubri ruweuëng meusireut dalam tjring putòih asa, geubri ingat keu geutanjoë sabé soë geutanjoë, pat neuduék geutanjoë dalam dónja dan di achirat, ho teungoh tadjak, peue teungoh ta peubuët, pakon, njan barò phòn ta teupeuè makna Islam - arti katadjih "peudjòk droë bak Tuhan" - sibagoë saboh agama njanggék bri keukuatan djiwa, njang ék peuna keukuatan seumangat keusoë njang peureulèe bak geupeudong hak-geuh. Sang dò'a Seumajang Islam ka neu atò uléh Allah deungon meukeusud peupeunoh hadjat sidroë peumimpin geurilja supaja keumah geupeutheun seumangat peungikòt2 geuh bèk patah. Kon njo, Nabi geutanjoë, Muhammad s.a.w. nakeuh sidroë peumimpin geurilja phòn-phòn agama Islam teudong.

Watèe seumangat geutanjoë duman kong dan sipeundjadjah han keumah djipeutalò geutanjoë, maka djipeuna-peunan nan barò keu geutanjoë Atjèh: "fanatik" djipeugah. Geutanjoë Atjèh ka djipeunan "fanatik" duman tréb ka, hingga sang2 njan ka djeuët keu nan geutanjoë njang keudua. Tròk'an ulòn djinoë pih ka djibòh nan "Moslem fanatic" uléh madjallah Inggréh Far Eastern Economic Review dalam ósaha djih djipeu ubit arti peurdjuangan keumeurdéhkaan geutanjoë. Madjallah njan nakeuh saboh alat propaganda awak imperialist dan capitalist Barat di Asia Tuéngara. Awaknjan mantong djiteurimong laba nibak peundjadjahan Djawa sibagoë seunambóng nibak peundjadjahan Bèlanda: njang awaknjan bandum na roh peu-pangkal. Teutapi na keudjadian tròk'an saboh universitèt di Amerika, University of Plano, atra kawòm Kristèn Katholik, ka lheuëh geupeumulia ulòn deungon geubri titel LL.D. (Doctor of Laws) deungon Narit Alasan lagèe njoë: "Keureuna buët droëneuhnjan njang ka tréb that dan échlaih that neubantu peurdjuangan keumeurdéhkaan di Asia; keureuna buët droëneuhnjan njang meuhasé that dalam lapangan ekonomi internasional njang peusaboh manusia nibak sigala bansa; keureuna pimpinan droëneuhnjan di Dónja Islam njang djeuet keu teuladan; dan keureuna buët droëneuhnjan peusaboh ummat manusia nibak sigala agama njang djameunkon mupaké." Peue njoë saboh gambar nibak sidroë ureuëng fanatik?

- Poh 5:30 Watèë lheuëh seumajang Suboh, padjôh bu beungoh bagaih² that. Biasadjih maséng² teurimong saboh pingan bu gu-réng atawa bu biasa ngon eungkôt batjut dan saboh tjawan kupi. Bandum padjôh saban. Njang le that buët njankeuh ureuëng mat dapu. Ureuëng njan pajah beudoh antara poh 3 ngon poh 4 malam. Peuë peunadjôh meugantung bak le hai-hai laén, lagèë miseuë: dumna breuëh teukeubah dalam guni, dumna eungkôt dalam raga, pakriban buët musôh, pakriban huböngan ngon gampöng, toë atawa djeudh. Na watèë² dumpeuë ka habéh dan hana meuteumeung padjôh sapeuë. Teutapi trök'an djinoë gohlom na deuëk me uroë-uroë. Dan peukara peunadjôh hana djeuët keu sôsah.
- Poh 6 Poh 6 beungoh bandum ka keumah: beudé bak djaroë, pisak bak bahô. Dumpeuë dumnan meu atô, dalam keuadaan keumah sabé bak ta hadap bandum keumungkénan. Ban silingka Asrama, ban peuët ho, na post² djaga.
- Poh 7 Bak watèë njoë ka trôih laporan nibak djeuëb-djeuëb post peuë aman atawa hana. Meunjo aman, njan barô puka "kantô". Meusén tuléh, meusén stensil, alat² kantô, tjök nibak peutoë dan surat², sisan², peurintah teutuléh dan teukirém ban saboh Nanggroë.
- Poh 9 Ureuëng² intat surat mulai beudoh djak tron u djeuëb² wilajah. Meunantjit ureuëng djak tjök breuëh dan bahan makeuën mulai tron. Meutjré ngon ureuëng² njang beurangkat njoë ka djeuët keu saboh upatjara. Biasadjih, ureuëng² njoë, deungon geupimpin lé keupala rombongan, geudjak bak teumpat ulôn geudjak tjöm djaroë ulôn dan geudjak teurimong amanat² ulôn. Lheuëh njan ulôn gisa lom bak medja teumuléh.
- Poh 10 Bak watèë njoë ulôn teurimong djamèë² dan euntôsan² peunténg njang teuka nibak sagoë njang djeudh². Ureuëng njoë biasadjih geudom mupadum uroë sadjan ulôn dan dalam watèë njan teupuliëk masalah² wilajah dan djalan² meubuët njang djroh disinan.
- Poh 1 Seumajang Luhô. Ibadat njoë - meuhadap ngon Po teu Allah - nakeuh saboh buët njang peuseunang that watèë lheuëh taduëk sibeungoh suntök. Ulôn njang musti dong dikeuë sibagoë Imum. Saboh adab njang peunténg that di Nanggroë Atjèh njankeuh njang patôt dong keu Imum hana laén nibak ureuëng njang geungléng paléng bako dalam djama'ah njan. Dong keu Imum njan nakeuh saboh keumuliaan njang raja lagèëna di Atjèh. Saban lagèë soë njang musti ta peuduëk sibagoë djamèë njang paléng teupeumulia dalam upatjara diplomasi - dan leubèh nibak njan. Njoë de rigueur di Nanggroë Atjèh djameunkon. Hana soë tém dong dikeuë meunjo na ulôn. Watèë ulôn

mantong ubit-bit, ulôn sôсах that dan hana seunang sagai peukara njoë. Peuë lom uroë Djum'at. Biasa ulôn mita alasan matjam2 bèk pajah djak u meusdjid uroë Djumat bèk pajah beuët Chutbah. Meunjanpih han keumah teupegot kajém that. Meunjo ulôn djak u meusdjid hana soë laén tém bri Chutbah, bahthat pih ulôn jué rakan2 laén. Hana soë tém tjok keumuliaan njan nibak ulôn. Teutapi peuë aneuk-miët umu 14 atawa 15 thôn le that keumeung peugah bak ureueng tuha njang bako2 dalam meudjeulih Seumajang Djumat di Meusdjid? Sôсах meu lumpaih na! Teutapi hana teupat meungadu. Hana soë deungo! Bandum pudjoë keu Po teuh Allah - ka keumah ulôn lingkeuë hudép njang lagèë njan, dan wadjéb ulôn angkèë, peugalaman2 njan le that meuguna keu ulôn. Njan peugot haté djaga, dan lidah tadjam. Mangat ék teupeutimang neuduëk njang puéh that njang ka geupeu-seuôn uléh masjarakat bansa-teuh njan, dan supaja bèk deuh bangai, maka ulôn paksa droë peubiasa beudjeuët kheun narit2 njang djroh dalam sigala keuadaan, meunjo ôsaha ulôn bèk pajah beuët Chutbah hana meuhasé. Teutapi keureuna djinoë ka na hai2 njang keumeung ulôn peugah, dan ureuëng geutanjoë ka geutém bri geulinjuëng geuh, maka ulôn peunjum that mubahgia. Peuë njang ulôn ka geupaksa meureunoë dimasa ubit-bit barô djinoë deuh na hékmat dan na meukeusud keu masa ukeuë.

Poh 1:30

Makeuën tjot uroë. Njoë biasa teuduëk meusigo ngon djamèë dan rakan2 laén. Bu tjot uroë leubèh meusadja nibak bu beungoh. Biasadjih bak watèë tjot uroë ka trôk matjam-matjam peunadjôh dari nanggroë. Ureuëng2 inong di gampông2 geupeugot peunadjôh njang mangat2 that dan geupeuët u glé keu kamoë.

Poh 2

Buët mulai lom. Biasadjih watèë njoë teubri keu ureuëng2 njang ~~teuka~~ siat, njang pajah gisa uroë njan ladju u gampông, bèk meuthèë bak musôh. Njoë ureuëng2 Pidie atawa Tiro. Ureuëng2 njoë ka lheuëh geulakèë watèë meurumpok leubèh dilèë bak Keupala Keuamanan geutanjoë. Ureuëng njang ék-tron njoë hana ulôn teurimong di Asrama Gunong Tjôkkan teutapi di post mijub bak gaki gunong Tjôkkan, disinan na teupeuduëk saboh asrama peungawal geutanjoë. Njoë peutamah buët lom keu ulôn sabab pajah ulôn tron glé kira2 sidjeuëm djak. Dan watèë lheuëh njan pajah ulôn ék lom u ateuëh, njang djipadjôh watèë dua djeuëm sabab bak ta ék sabé leubèh pajah nibak ta tron. Njoë teupegot lagèë njan sabab teudjaga keuamanan. Meunjo ureuëng2 njoë djidrop lé kaphé Djawa, gobnjan handjeuët djipaksa peugah teupat asrama geutanjoë. Tjara njoë ka geupeugot lé Bagian Keuamanan, bahthatpih ulôn hana sjok meubatjut peukara geumeuseutia ureuëng2 geutanjoë, peuë lom ureuëng2 Tiro.

- Poh 5 Seumajang Asar, ngon djamèè. Ureueng geutanjoè that seunang-geuh meu-teumeung Seumajang meusigo dan geudong dilikót ulón. Seumajang meudjeuma`ah lagèenjoè peukong iman dan peukreueh seumangat ureueng geutanjoè bak geumeudong peubuèt buèt sutjinjoè. Seumajang meudjeuma`ah peusaboh iman, peurasaan, dan buèt. Peue lom buèt politék njang rajek2 han keumah ta peubuèt meunjo hana meusaboh iman ngon peurasaan disinan. Ureueng geutanjoè geurhó iè-mata watèè geukalon ulón duèk dalam rimba. Geuteupeuè ulón tinggai aneuk-peurumoh bak teudjak peubuèt-njoè. Bahthatpih di Atjèh, deuh bak gobnjan ulón hudép that mèwah. Teutapi ka geukalon njoè djinoè ulón tém hudép dalam uteuen keu keupeunténgan gobnjan, keupeunténgan Nanggroe dan Bansa Atjèh. Ureueng-njoè bandum geu-moè watèè geukalon ulón, dan geuba-e watèè geutjóm djaroè ulón, watèè geudjak gisa. Bandum geumeudjandji geukeureubeuen dumpeuè, hareuta dan njawong, inong agam, keu buèt sutjinjoè. Dan ka geubri bukti njo lagèenjan!
- Djinoè, lheueh meu-tjré ngon ureueng-njan, pajah ulón ék gunong lom 2 djeuem treuk gisa u ateuèh.
- Poh 6:15 Seumajang Meugrèb. Njoè meumakna geutanjoè ka silamat si-uroè treuk. Di glé, Seumajang Meugrèb that seuinja sabab njoè watèè ka aman dan watèè pijóh hék nibak buèt si-uroè njang brat-brat that.
- Poh 7 Biasadjih lheueh Seumajang Meugrèb ulón duèk2 ngon rakan-rakan bandum, poh beurakah, deungo haba njang konkon. Bak watèè lagèenjankeuh ulón teumeung akai2 njang meusom. Antara ureueng2njoè na njang tjarong2 that. Na njang ka meukeumang sipheuet dan èleumèè-geuh lawét geu-ék u glé dan ka djeuet lagèè manusia baró njang teupeue dumpeue, dan ka djeuet keusidroè peumimpin, ateuèh hak droègeuh. Na lom njang bak watèè phón geu ék u glé 3 buleuen njang ka u likót mantong buta haraih, teutapi djinoè ka djeuet geutumuléh dan geubeuet, trók`an karang sjair dalam basa Atjèh. Ureuengnjoè geutu`oh peutrang dan geupeuglaih peukara peunjakét hana-turi-bansa-droè-lé (crisis of national identity) njang ka keunong bak ladóm ureueng Atjèh njang utakdjih ka djirhah lé sipai Djawa dan ka keumah djipeubangai, dan pakriban mangat ta peugisa Seumangat Atjèh nibak ureueng2 njang ka rhót seumangatnjoè. Ureueng2njoè ka leubèh geutukri peulaku buèt-njoè nibak ulón keudroè. Biasadjih meuproè lagèenjoè trók`an poh 9 malam, watèè tamong dalam Seumajang Isja. Sira meuproè-njan geuhidang kupi ngon peunadjóh - dalam rimba raja.
- Poh 9 Seumajang Isja. Lheueh-njan gisa u teumpat droè ulón dan marit ngon ulèè2 ATJEH MEURDEHKA njang na sadjan.

(20 DESEMBER, 1976)

Sabab keuadaan keuamanan ka meutamah djroh, kamoé tjok peuneutóih minah u mijub, u Asrama Aluë Bili, bak gaki Gunong Tjókkan, bak binèh Krueng Tiro, mangat leubèh mudah hubóngan u gampóng, dan supaja ureueng peu-ék bahan makeuen bèk hék geuh that, pajah ék Gunong Tjókkan njang tjot that njan. Di Asrama Aluë Bili kamoé djeuet meudjak manóè dalam Krueng Tiro njang djeureungèh that iè dan djeuet meudrop eungkót. Baroèkon Asrama Aluë Bili-njan teu-peugot sibagoé Pos Djaga-keue nibak Asrama Gunong Tjókkan.

Di Asrama Aluë Bili-njoè-keuh tróih lom Dr Muchtar Hasbi geudjak saweue ulón dalam uteuen, watèè lheueh meurumpok di Panton Wéng. Dalam rombongan Dr. Muchtar róh Dr. Zaini Abdullah, Dr. Zubir Mahmud, Ir. Asnawi Ali dan padum-padum droè peumimpin ANGKATAN ATJEH MEURDEHKA njang laén-laén, njang bandum ka geutém tinggai hudép dalam kuta2, dan trók'an geutém tinggai aneuk-peurumoh, mangat djeuet geudjak bila agama dan bansa-geuh.

(Buet njang meupahlawan that - heroic gesture - njang lagèè njoè rupa han ék djipham dan han ék keumah djipiké uléh awak "indonesia" lamiet Djawa, lagèè Rosihan Anwar (awak Meunangkeubeue? njang tuléh dalam surat-haba STRAITS TIMES, Singapura (29 Juli, 1978), lagèè njoè : "Daftar nan nibak peumbantu2 Hasan di Tiro na saboh batjaan njang adjaéb sabab disinan na róh peuet droè doktor dan sidroè insinjur." ("Acheh Rebels Keep on Fighting a Hopeless Cause..."). Keu geutanjoè Atjèh, buét doktor2njoè nakeuh peu-sah karakter Atjèh, peusah sipheuet bansa Atjèh, saksi keu darah Atjèh, njang peuleumah dumnann meulaén geutanjoè bansa Atjèh nibak awaknjan bandum, lagèè meulaén that seudjarah geutanjoè nibak seudjarah awaknjan - lagèè uroè deungon malam! Buét geutanjoè han ék djipiké lé awaknjan. Peue lom djipeubuet. Dan geutanjoè Atjèh handjeuet gob djak ukó deungon seunipat atawa ukóran awaknjan. Lagèè ka geutuléh uléh Dr Anthony Reid, sidroè ahli seudjarah Inggris, dalam buku THE CONTEST FOR NORTH SUMATRA: "Bansa Atjèh han djeuet tadjak peusaban deungon bansa2 Meulaju ("indonesia") njang laén".

Keudjadian di ateueh peuleumah beuna that peue njang ka djituléh uléh ahli seudjarah Beulanda, Paul Van 't Veer, dalam bukudjih DE ATJEH OORLOG (Amsterdam, 1969), ón 76, lagèè njoè: "ATJEH KON DJAWA. Ka trang lagèèna bahwa hana saboh keuradjaan njang djeuet ta peusaban deungon Keuradjaan Atjèh dalam bagian dónja njang luwaih lagèèna, njang geutanjoè bóh nan sitjara meurón-rón sibagoé Hindia Beulanda atawa "indonesia". Njoè ka geutanjoè teupeue djinoè. Saboh prang njang panjangdjih leubèh nibak siteungoh abad, deungon leubèh sireutóh-ribèè droè ureung maté, dan deungon ka habèh biaja leubèh siteungoh miljar Rupia Beulanda abad keu-19, njang that meuhai-njan, ka djeuet keu bukti dan saksi nibak peukaranjoè. Njoè ka geutanjoè teupeue djinoè, uroè njoè, teutapi njan hana geutanjoè teupeue bak thón 1873 - jón goh lom Prang Atjèh. Njan bandum handjeuet ta som-som, bah deuh trang, supaja ureueng2 di nanggroè Beulanda, dan leubèh2 lom di Djawa, djiteupeue dan djipham: manusia njang pakriban bansa Atjèhnjan!"

Uléh Paul Van 't Veer ka djituléh lom meunoë:"Keuradjaan Beulanda hantom na muprang njang leubéh raja nibak prang deungon Keuradjaan Atjéh. Dalam keunira watèë, prang deungon Atjéh djeuet ta kheun Prang 80 Plón Thón. Dalam keunira ureueng njang maté: leubéh nibak 100,000 droë. Prang Atjéh-njan nakeuh saboh keudjadian militèr njang hana seunabé dalam seudjarah nanggroë Beulanda. Prang lawan Atjèhnjan keu Keuradjaan Beulanda nakeuh leubéh nibak saboh peurdjuangan militèr mantong sabab dalam masa si-abad Prang Atjèhnjan kadjeuet keu uboë dumpeue peukara dalam politék kolonial, dalam politék nasional dan dalam politék internasional Keuradjaan Beulanda." DE ATJEH OORLOG, ón 10.

Njoëkeuh uboë nibak ANGKATAN ATJEH MEURDEHKA uroënjoë. Adak meukon na seudjarah geutanjoë njang lagèenjan, maka hana Angkatan Atjéh Meurdéhka uroënjoë. Keunjataan geutanjoë uroënjoë meukheue dan meukheue bak keunjataan Seudjarah geutanjoë baroëkon - dimasa njang ka u likót. Buët geutanjoë uroënjoë na-keuh seunambóng nibak buët éndatu geutanjoë baroëdjéh. Soë-soë njang hana Seudjarah lagèe geutanjoë hana keumah djipeugot buët lagèe geutanjoë peugot uroënjoë. Buët2 lagèenjoë hana dalam seudjarahdji, sabab hana dalam darahdji.Sababnjankeuh hana saboh bansa laén njang patót dan djeuet geutanjoë seutot diAsia Tuengara njoë.Tiëp2tadjak seutot gob meumakna ka tadjak trón u mijub, ka tadjak gróp dalam tjing! Ka tadjak minah nibak teumpat droë, teumpat disinan geutanjoë ka neukeubah uléh éndatu-teuh, teumpat njang lambóng, mulia dan meurdéhka. Watèë ka ta tinggai teupatnjan, maka neuduëk meurdéhka geutanjoëpih ka gadohjtjit.Njankeuh njang ka teudjadi lawétnjoë.Deungon ka tadjak seutot bansa luwa teuka!

Seudjarah Atjéh njankeuh Sarakata bansa Atjéh, dokumèn dan surat hareuta pusaka bansa dan neugara geutanjoë, njang peuleumah djumlah hasé nibak peuradaban, tamaddun, bansa Atjéh ateuh rhueng dónja. Seudjarah njankeuh saboh seunipat keu geutanjoë, keu alat ngon ukó droë, ngon turi droë, dan ngon peu-turi droë bak bansa laén dalam dónja. Dan alat ngon ukó masanjoë dan masa-ukeue bansa. Nibak seunipatnjan djeuet geutanjoë teupeue: peue geutanjoë meutamah madju atawa ka meusurót u likót? Peue geutanjoë meutamah djroh atawa meutamah hana djroh? Meunjo meutamah hana djroh, maka paléng kureueng wadjéb ta gisa bak sot: ta seutot keulai euntjit tapak éndatu droë! Njankeuh njang teungoh geutanjoë peugot uroënjoë. Njankeuh tudjuan nibak ANGKATAN ATJEH MEURDEHKA!

(21 DESEMBER, 1976)

Sabab teungoh teumeuteuón peukara pimpinan ANGKATAN ATJEH MEURDEHKA maka ulón keumeung peugah-tjit batjut peukara hai Waki Keutuha njang Phón, Waki ulón, Dr. Muchtar Hasbi (32). Gobnjan ahli dalam hai peu-ubat peunjakét nanggroë2 seu'uëm - tropical diseases - dan ban geuteurimong diploma baró nibak djaroë Radja Siam, Bumiphol Aduljadedj, di Bangkok, sabab droëneuhnjan na sibagoë Uléë nibak universitèt di Bangkok. Dalam rantjana kamoë, Dr. Muchtar akan teutap geuduek di Wilayah Pasè. Muchtar Hasbi na sidroë ureueng muda deungon sipheuet2 njang dinamis lagèëna hingga gobnjan handjeuethan djeuet keu peumimpin manusia bahthat pat geuduek. Ulón hana hubóngan droë njang akrab deungon Muchtar sabab gobnjan geuduek di Medan dan ulón duek di New York ka dumnan tréb. Teutapi ulón meuturi ngon ajah gobnjan, Tgk. Hasbi, sidroë ureueng bako Atjéh njang ka tréb geu-lakèë supaja ulón gisa u Nanggroë djak

pimpin bansa. Djadi Muchtar ka geudidék dan geupeurajek dalam suasana agama dan politék njang saban lagèe ulón-tjit. Kamoë saban tjita2 dan saban keusadaran. Atjèh njan-keuh kamoë. Kamoë meungiéng hana jum dan hina keu Djawa atawa soëpih njang laén njang djidjak peu-ureueng2 droë keunoë u Atjèh, djidjak peugah droëdjih "peumeurintah" atueh geutanjoë. Sabab-njan, keu ureueng2 lagèe ulón dan Muchtar hana peureulèë le that meututó, hana peureulèe meusapat-sapat. Dalam si umu hudép, kamoë hanatom meusapat leubèh nibak padum2 uroë sagai, teutapi gobnjan na sidroë sjèedara sidjawong ulón - dan meudjuta ureueng Atjèh njang meu-peurasaan lagèenjoë. Kamoë teupeue soë nibak kamoë njang mesti bri peurintah, dan soë njang mesti teurimong peurintah. Keuseutiaan geubri, dan geuteurimong, deungon hana pajah lakèe. Seudjarah geutanjoë njang panjang lagèena njang peugot bansa geutanjoë lagèenjan. Njoë hana di gob, na di geutanjoë. Njoëkeuh njang djamin keumeurdékkaan Atjèh di masa ukeue - lagèë di masa-masa njang ka ulikót. Njoëkeuh sabab pakon sipai Djawa - lagèe Beulanda baroëdjéh - han sagai-sagai keumah djidjadjah geutanjoë!

(22 DESEMBER, 1976)

Sidroë peumimpin laén nibak ANGKATAN ATJEH MEURDEHKA njankeuh aneuk-keumuen ulón, Dr Zaini Abdullah (31). Jón gohlom teu-mulai buët njoë, gobnjan na Ulèe Rumoh Sakét di Kuala Simpang. Gobnjan geu-ék u glé meusigo deungon Dr Muchtar. Bak watèë ulón djak u Amerika bak thón 1950, Zaini mantong ubit that. Djadi gobnjan ka rajek deungon hana that ulón turi jón gohlom ulón woë njoë. Teutapi lagèë bandum angèeta Famili ulón, keuseutiaän-njan geu-bri dan geuteurimong deungon hana pajah lakèë, bah peue njang teudjadi. Bak Tjap pusaka Famili ulón meutuléh: "Hudép beusaré. Maté beusadjan." Dan meunankeuh ka meureutóih thón, turón-teumurón. Njankeuh sabab pakon djeurat kamoë meu-tabu ban saboh Atjèh dalam prang ngon musóh bansa dan agama, Beulanda dan sipai Djawa. Djinoë Dr Zaini nakeuh sibagoë Meuntroë Keusihatan Neugara Islam Atjèh, dan sidroë nibak padum2 droë Waki Keu-Tuha (Waki Presiden) nibak ANGKATAN ATJEH MEURDEHKA. Waki2 Keu-Tuha njang laén nakeuh Dr. Muchtar Hasbi, Tengku Hadji Iljas Leubè dan Dr. Zubir Mahmud. Laén nibak djabatan rasmi droëgeuh, Zaini-pih kajém peudjak buët sibagoë Waki Pribadi Wali Neugara watèë na peureulèë bak teumpat2 njang hanadjeuet djak keudroë Wali Neugara. Watèë lheueh teudjadi peue njang ka teudjadi, djinoë ka deuh Zaini na leubèh kreueh lom nibak ulón sangka bak phón buët sutjinjoë. Gobnjan ka djeuet keu sidroë peumimpin Atjèh atueh hak droëgeuh - kon sabab gobnjan aneuk-keumuen ulón mantong.

(23 DESEMBER, 1976)

Sidroë peumimpin ANGKATAN ATJEH MEURDEHKA njang laén njang han-djeuet tan, njankeuh Panglima Angkatan Darat, Muhammad Daud Husin (45) njang leubèh meusjeuhu deungon nan "Daud Paneuk" sabab gobnjan paneuk Teutapi lagèë geutanjoë teupeue rajek sidroë-droë ureueng kon sabab gobnjan panjang atawa paneuk, teutapi keureuna ulèe dan haté gobnjan njang rajek. Ubéna panglima2 raja dalam seudjarah dónja mulai nibak Iskandar Zulkarnain trók'an Julius Ceasar dan Napoleon bandum ureueng ureueng paneuk, hingga ka gob kheun: "Dumpeue njang djroh teuka dalam bungköih ubit."

Muhammad Daud Husin (na njang peunan gobnjan "Mr. David Short") nakeuh sidroë genius dalam bideueng politék dan militèr. Jõh gohlom mulai Revolusi Atjèh Meurdéhka, Muhammad Daud Husin nakeuh sidroë ureuëng mugè udeuëng di gampông Pasi Lhök, Atjèh Pidië. Diwatèë njan-kon ka deuh gobnjan na sipheuët2 peumimpin. Gobnjan ulèë nibak masjarakat gampông-geuh deungon 5000 droë ureuëng. Dimijub pimpinan gobnjan, ureuëng Pasi Lhök ka keumah geupeugot saboh demonstrasi protest geulawan padum2 droë peugawè "peumeurintah" Djawa njang peungeut rakjat, hingga meudjuta-djuta pèng rakjat Atjèh njang ka djikorupsi lé siman njan keumah geupeuseulamat.

Sidroë ureuëng njang kreuëh that keumauan dan kong urat saraf, dan ék geupham peukara2 dan masalah2 njang puëh2 that deungon mudah, M. Daud Husin ka keumah geupeudjeuët droëgeuh, dalam watèë lhèë buleuën sagai, ka djeuët keu ahli dalam téori politék peurdjuangan keumeurdéhkaan, dalam Hukòm Internasional, dalam Seudjarah Atjèh, dan dalam strategi militèr, dan ateuëh neuduëk peungalaman gobnjan sibagoë komandan gerilja dalam prang lawan Djawa bak thôn 1953-1960, gobnjan ka keumah geupeugot saboh taktik prang gerilja droëgeuh njang sipadan deungon bumoë Atjèh. Dalam padum2 buleuën njang keuneuleuëh njoë nibak peurdjuangan revolusi keumeurdéhkaan, sipheuët2 gobnjan ka meu ubah sipadan deungon sidroë panglima Atjèh barë, geuhöreumat, geupatéh, dan geusajang uléh teuntrageuh. Sabab gobnjan meu asai nibak ureuëng ramè, gobnjan meuphôm that pakriban ureuëng gampông seumiké. Uléh sabab 'èleumèë njoë, maka gobnjan geutu'oh peutrang keu ureuëng ramè teori2 politék peurdjuangan keumeurdéhkaan njang puëh njan, deungon basa njang trang njang mangat geumeuphôm uléh ureuëng ramè, njang peureubah rumoh peundjadjahan Djawa lagèë keunong angèn puténg-beuli-ông. Panglima barë geutanjoë njoë djinoë dumnann geupeumulia dan geuseugan lé rakjat Atjèh hingga gobnjan ka djeuët keu asoë haba hikajat dalam masa hudép droëgeuh. Revolusi peuna ureuëng2 njang lagèë njan.

Bak watèë ulôn deungo haba pakriban tjarong Panglima ulôn njoë bak bri peuneurangan politék, ulôn mita akai supaja djeuët ulôn deungo keudroë pidato2 gobnjan. Sabab puëh bak teupeugot gobnjan geutém marit deungon bibeuëh meunjo geuteupeuë ulôn na disinan, maka ulôn atô teuka deungon hana geusangka-sangka bak sabab rapat gobnjan. Trök'an watèë njan sabé ulôn sangka, ulônkeuh njang djeuët peugah haba paléng djroh di Atjèh peukara Atjèh Meurdéhka. Kon njan sabab ulôn gisa u Atjèh teudjak peubeudoh dong ban saboh nanggroë? Teutapi lheuëh ulôn deungo Panglima Daud Husin peugah haba, handjeuët-han ulôn meungaku gobnjan leubèh geutu'oh bri peuneurangan keu ureueng gampông peuë njang ureuëng gampông keumeung teupeuë. Dan geutu'oh ngui djalan2 teupat bak peugadoh teumakôt dan wéh-weuëh ureuëng2 gampông sabab geuteupeuë haté ureuëng gampông - lagèë haté droëgeuh tjit baroëkon. Deungon njan ulôn teupeuë tjit bahwa tjita2 Atjèh Meurdéhka njang ka ulôn peuwoë lom u Nanggroë ka keumah teupula keulai deungon silamat ateuëh tanoh meutuah njoë, dan ka hudép keulaika meu-ukheuë lom, han keumah dji-let lé uléh pantjuri Djawa.

(15 DJANUARI, 1977)

Uroë njoë kamoë teumeung tanda-tanda bahwa musôh ka mulai djiki-rém sidadu djih djidjak sidék ban sipanjang Kruëng Tiro djikeumeung teupeuë pat geutanjoë ta meutheun. Uléh peungawal2 geutanjoë ka deuh geukalon sidadu2 kaphé Djawa djiliwat post2 geutanjoë lagèë dji-pluëng, teumakôt keunong timbak. Kamoë peulheueh djih djak deungon hana teutimbak sabab kamoë mantong meupeutheun rantjana droëteuh: geutanjoë mantong dalam taraf peurdjuangan politék dan bri peundidés-kan dilèë keu rakjat, dan gohlom ta tamong dalam peurdjuangan ngon sinjata. Sabab njan maka teutjok peuneutôih teuminah nibak Aluë Bili u Aluë Pineung dalam glé Mamprèë, rot Timu wilajah Tiro. Uroë njan ladju mulai meukeumah bak minah njan.

(17 DJANUARI, 1977)

Uroë njoë kamoë minah u Aluë Pineung. Deungon njoë ka kamoë pinah droë nibak wilajah Kruëng Tiro njang ka djeuët keu tudjuan musôh. Watèë teuminah lagèë njan, meukeusud minah njan, supaja geutanjoë gadoh hubôngan ngon musôh dan supaja hana djitupat lé pat geutanjoë. Watèë lheuëh teuminah lagèë njan, hana beukaih njang teu tinggai. Meunjo na limong droë ureuëng mantong geudjak meu ikôt-ikôt dalam rimba, njan akan tinggai beukaih tapak meu uroë-uroë maléngkan na rhôt hudjeuën njang djeuët sampôh euntjit-euntjit tapak njan. Sabab njan watèë kamoë teubiët, teupegot rombongan ubit-bit, dan teu teubiët deungon teutjok rot njang meulaén-laén, dan meusapat keulai bak saboh teupat njang djeuëh bak rot uëh u Mamprèë. Meunjo kaphé djiteumeung Asrama njang ka teupeusoh njan, djih han djiteupeuë ho geutanjoë peukeuë watèë geutanjoë teubiët dari sinan.

Kamoë trôk u Aluë Pineung poh 5 seupôt. Glé Mamprèë na teupat meusom njang djroh that keu ureuëng muslimin djameunkon. Gunong njang lambông2 dan tjring njang lhôk2 that njan, djikoh-koh lom lé kruëng dan aluë njang han ék ta bileuëng. Dan huteuën dumnai djai, han deuh ta kalon ureuëng dalam djeuëh padum2 mètè. Teutapi Mamprèë pih meugah sêbagoë eumpung malaria. Watèë na prang ngon musôh luwa, Mamprèë sabé djeuët keu lagèë saboh kuta meutheun njang kong that keu ureuëng Atjèh. Di ulôn pih na saboh hai njang that peu weuëh haté di Mamprèë njoë watèë teu-ingat. Tjupo ulôn njang tuha, Tengku Njak Adian, maté di Mamprèë watèë teungoh prang ngon Djawa antara thôn 1953-1960, watèë Tjut Abang ulôn, Almarhum Tengku Zainul Abidin dan famili2 ulôn njang laén duék di Glé Mamprèë meu thôn-thôn. Meunantjit, Njak ulôn, Potjut Fatimah, na neuduék disinoë. Teutapi njokeuh manjèt dan ajéurat éndatu ulôn meusipreuëk ateuëh djeuëb2 putjak gunong dan dalam djeuëb2 tjring nibak Nanggroë Atjèh meutuawah njoë, bak neupeutheun Nanggroë njoë nibak musôh teuka. Pakriban geutanjoë Atjèh ka ta maté, dan teungoh ta maté, dan pakon? Padjan peundjadjahan dalam bandum rupadjih keumah ta peuhabéh?

(20 DJANUARI, 1977)

Asrama Aluë Pineung meunan that sabab le that buët njang meuhase teupeubuët disinoë. Dan 'alam ban silingka asrama njoë pih got that. Lompih teupat njoë hana djeuëh ngon gampông, tjit peuët djeuëm djak dari Truséb, dan toë lom u Blang Manè. Nibak leuën asrama rot baròh, deuh ta kalon keudè Tiro, keudè Beureumuën, dan watèë gléh langèt deuh takalon Seulat Malaka. Huteuën djai that ban silingka, dan kajèë raja2 dan panjang2 that. Djeuëp2 beungoh kamoë djipeugoë lé su tjitjém meunjanji ramè-ramè djih deungon lagu njang matjam2 njang mangat that bak tadeungo. Teutapi sabab kajèë lambông2 that, maka leupah meubaja watèë na angèn raja, njang that kajém, njang peupatah dheuën2 kajèë njan, njang rhòt ateuëh ubông asrama. Sabab njan ubông asrama njoë pajah peugot kong that ngon gaseuë njang raja-raja njang han patah meunjo rhòt dheuën kajèë.

Watèë kamoë di Asrama Aluë Pineung, ureuëng duék teutap ka tròk 60 droë. Njan ka leupah that ramè meunuròt strategi geutanjoë. Sabab, phòh, njang djeuët duék di glé sadjan ulòh njankeuh ureuëng peumimpin2 njang ka handjeuët woë lé u gampông, njang ka djimita lé kaphé Djawa. Keudua, rakjat geutanjoë supaja teutap bak teupat masén2 dirumoh droë, di gampông droë. Sabab geutanjoë gohlor ta muprang teutapi mantong teungoh ta meu atò dan ta peumeuphòh ureuëng geutanjoë keu peukara hak bansa Atjèh keu meurdéshka. Geutanjoë pajah ta atò dilèë ureuëng geutanjoë ban saboh nanggroë dari gampông2 tròk u kuta2. Teutapi le that ureuëng njang geupeuna-peuna alasan - njang le hana beutôi - mangat djeuët duék di glé sadjan ulòh. Watèë duman le ureuëng njang pajah ta bri bu dalam huteuën, maka pajah ta juë le that ureuëng ék-tròh u gampông djak tjok breuëh dan peuë laén. Ureuëng njan handjeuët-han geutinggai euntjit tapak ho njang geudjak. Kaphé Djawa dan djaroe-gakidjih njang luëm keudè mangat djitusoë soë njang bloë le that barang leubèh nibak peuë njang peureulèë keudroë-geuh, djiseutot soë-soë njang bloë le that rukok, saka, sira, breuëh, dll. Watèë ka djiteupeuë gampông-geuh, ka djeuët djidjak seutot beukaih2 tapak njang keuë u glé nibak gampông njan. Njankeuh lagèë njan djitupat asrama2 geutanjoë. Geutanjoë untông meunjo ta teupeuë jòh gohlor djih teuka, djeuët ta minah leubèh awai. Sabab watèë djiteuka, djiteuka ngon keukuatan njang ramè that, njang geutanjoë gohlor ta meukeumah bak ta lawan. Geutanjoë mantong peureulèë watèë bak ta peukeumah droë mangat djeuët ta muprang, bòh dalam bideuëng politék, bòh dalam bideuëng ideologi, bòh dalam bideuëng alat2 militèr. Teutapi uléh musòh djikeumeung paksa geutanjoë gròp dalam prang ladju - jòh gohlor keumah - sabab didjih kana sinjata, dan bewgi djih hana djalan laén njang djeuët djilawan geutanjoë. Dalam politék djih ka bangkròt - njan pih djih teupeuë tjit.

(21 DJANUARI, 1977)

Mulai watèë njoë ka deuh bak kamoë, musòh ka mulai djingui kapai po djak djingek2 peuë njang geutanjoë peubuët dalam rimba. Teutapi sabab òh kajèë djai lagèëna maka hana mungkén deuh djikalon sapeuë dari manjang, dan ósaha djih njan sia-sia mantong. Lheuëh njan kamoë deungo

haba uléh musôh ka djitham ureuëng djak u glé. Dan ka djiantjam, soë njang hana patéh akan djitimbak maté. Dalam wilajah2 ban sipanjang glé ngon gampông, mulai dari Bireuën trök u Padang Tidji, ka djibôh tanda deungon djipula patok2 kajëë, papeuën, njang djitjat mirah-putéh mangat deuh bak kapai2 po djih. Patok2 njan djipula ban sipanjang 300 kilomètèr dan bideuëngdji 5 kilomètèr, djeuët keu bataih antara dairah glé deungon gampông. Dairah njan akan djibôm ngon bôm apui (naspalm). Djadi djikeumeung peutjrë kamoë njang duék di glé deungon rakjat njang duék di gampông deungon saboh laôt apui njang keumeung djipeugot lé djih. Deungon njan djiharap lé sipai Djawa keumah djipeutjrë kamoë deungon rakjat, dan akan keumah djipeudeuëk kamoë di glé. Niët brök kaphé Djawa njoë hana meuguna sapeuë keudjih sabab bahthat peuë njang djipeugot, hubôngan antara Angkatan Atjèh Meurdéhka deungon bansa Atjèh han keumah djih peputôih lé.

(22 DJANUARI, 1977)

Uroë njoë ulôn sambôt di Asrama Aluë Pineung dua droë ulëë ureuëng dari Geumpang, Geusjhik Pakèh ngon Komandan Rasjid. Banduwa ureuëng njoë ka geuteuka geudjak meusumpah seutia keu Angkatan Atjèh Meurdéhka dan geudjak teurimong peurintah peuë njang peureulëë geupeugot di wilajah gobnjan. Geusjhik Pakèh ulôn angkëë keu Ulëë Sagoë Geumpang dan Komandan Rasjid sibagoë Panglima Sagoë nibak Neugara Atjèh Meurdéhka. Bak banduwa gobnjan ka ulôn peugah, ukeuë Komandan Rasjid akan ulôn tarék u puset Neugara sibagoë panglima pasukan khusus njang akan teupeudong. Gobnjan sidroë ureuëng njang tuho dumho dalam rimba Atjèh. Dalam prang lawan Djawa thôn 1953-1960 gobnjan komandan saboh pasukan njang tjeubeuëh that. Njankeuh nibak watëë njan gobnjan meukeumat nan "Komandan".

Dutjhik banduwa ureuëng njan sjahid meusigo ngon Tutjhik ulôn dalam mideuën prang njang keuseuneulwëh di Nanggroë Geumpang. Njak ulôn lahé di Geumpang, dan Njaktjhik ulôn pih sjahid dan geutanom di Geumpang tjit, ngon le éndatu2 ulôn njang laén njang bandum reuë bah sjahid dalam prang. Tutjhik ulôn, Tengku Tjhik di Tiro Mahjeddin, sjahid di Geumpang (Putjök Aluë Simi) teutapi geutanom di Tangsé. Sjëédara Tutjhik, Tengku Tjhik di Tiro Lambada dan Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Ali Zainul Abidin (Tengku Tjhik Bukét) banduwa sjahid di Geumpang tjit dan geutanom disinan. Watëë ulôn ubit-bit sabé geuba djak ziarah kubu2 njan djeuëb2 thôn. Djadi keu geutanjoë sembojan "peurdjuangan meusambông" kon sembojan mantong teutapi keunjataan.

(23 DJANUARI, 1977)

Uroë njoë trök haba bahwa sidadu Djawa ka djidjak duék u Truséb dan kabéh djidjak drop ureuëng agam dan ureuëng inong. Ureuëng inong djidrop sabab djitudôh geudjak peugot peunadjôh njang mangat2 keu "peumbeurontak" di glé. Uléh sidadu Djawa djidjak ék u rumoh2 di gampông dan watëë djidjak parékça dapu, djiteumeung le that peunadjôh: ruti, bhôï, bohlu, meuseukat, wadjéb, timphan, ascökaja, dan matjam2 laén, njang hana laén nibak geukeumeung peuët keu ureuëng glé. Sabab njan uléh sidadu kolonialis Djawa djirampok ubé na breuëh, teupông, saka, minjeuk, sira, kupi, sië, eungkôt, rukok, dll, nibak

djeuëb2 rumoh dan njan bandum djipeusapat dalam asrama djih. Ureuëng gampông djipaksa djak tjok handjeuët leubèh nibak keu siuroë padjôh nibak bahan2 njang ka djimat lé djih njan. Uléh kaphé Djawa ka dji-peugot keunira bahan2 njang le njan handjeuët-han geukirém u"ateuëh" lé ureuëng gampông. Djadi sipeundjadjah Djawa ka mulai djipeugot politék peudeuëk geutanjoë. Ureuëng2 han djibri djak lé dalam uteuën bahthatpih bak djak tjok rudjéë ngon peudép apui maguën. Ureuëng gampông djipaksa töt panjot dimijub rumoh djeuëb2 malam supaja meunjo na soë teuka malam2 deuh djikalón lé sidadu Djawa njang kawai gampông. Hana tréh lheuëh njan taktik njoë djipeugot ban saboh Atjèh bak gampông2 njang toë glé. Tudjuandjih djikeumeung peudeuëk Angkatan Atjèh Meurdéhka.

(24 DJANUARI, 1977)

Dalam saboh peurdjuangan gerilja lagèë njang teungoh geutanjoë peugot di Atjèh djinoë, bahan makeuën na keuh saboh peukara njang peunténg lagèëna, leubèh nibak beudé. Peuë lom bahan makeuën njan na dalam djaroe rakjat, han djeuët soë tjok ngon djalan paksa, peuë lom watèë gampông2 ka djipagap lé musôh, hingga dumpeuë meugantung bak pakriban rakjat geungiëng keu geutanjoë kawôm gerilja muslimin. Dalam keuadaan geutanjoë djinoë di Atjèh, saboh geurakan gerilja njang mantong gohlom kong sinjata akan ladju maté deuëk meunjo hana kong beunantu nibak ureuëng ramè. Ka trang that geutanjoë hana deuëk dan han keumah djipeudeuëk trôk'an uroë njoë. Njoëkeuh saboh bukti njang trang lagèëna pakriban peurdjuangan geutanjoë geubantu lé bansa geutanjoë Atjèh.

Bahthatpih dalam keuadaan lagèë diateuëh, ureuëng2 gampông mantong geumita djalan dan geutukri peust bahan makeuën keu geutanjoë di glé. Bahthat peuë njang djipeulaku lé kaphé Djawa, bahan makeuën hantom **putôih** di geutanjoë di glé.

Watèë teupiléh tempat duëk, keunira njang phôn that teupeugot njankeuh beuna padum2 boh tempat njang djeuët teutjok peunadjôh. Lagèë di glé Mamprèë, kamoë minah keunan sabab kamoë teupeuë meunjo handjeuët djak tjok bahan makeuën u Truséb, mantong na pat laén njang djeuët ta djak tjok.

(25 DJANUARI, 1977)

Nibak Asrama Aluë Pineung kamoë meuhase peuteubiët lé that buku2 njang peunténg, njang teubagi-bagi keu rakjat pré. Diantara njan buku Peuringatan Sireutôih Thôn Mideuën Prang Bandar Atjèh. Buku njoë that meuhase bak peu hudép keulai keubanggaan bansa Atjèh, dan peugisa 'èleumèë pakriban hibat masa gobnjan njang ka u likôt, hingga tiëp2 ureuëng Atjèh njang mantong hudép, dan gohlom maté njawonggeuh, handjeuët-han djaga dan djiriwang seumangat-geuh. Buku njoë teupeuteubiët dalam lhèë boh basa: Atjèh, Inggréh, dan Meulaju. Buku njoë phôn teupeuteubiët sibagoë pidato nibak ulôn di New York, thôn 1973. Mideuën prang Bandar Atjèh na saboh tugu, saboh tanda peuingat, saboh batèë kilomèter bak rot-uëh seudjarah Atjèh, tanda tempat dji-

teubiët mata-ië nibak seudjarah Atjèh barò, atawa leubèh keunong ta kheun: uroë phôn dan teupat phôn rhôt ië-mata-teuh dan rhô da-rahteuh njang ka djeuët keu kruëng dan hana lom habéh, mantong djilé trôk'an uroë njoë. Uroë njoë ka 104 thôn hana pi-jèh-pi-jèh dan hana ulôn teupeuë padjan akan djipijèh: sabab peudeuëng njang rhô darah geutanjoë dalam djaroë gob. Bansa2 laén njang hana meuriwajat dan hana meuseudjarah lagèë geutanjoë ka djiteumeung meurdéhka keulai. Teutapi geutanjoë bansa Atjèh njang ék peutalô musôh geutanjoë, kaphé Beulanda, dalam Mideuën Prang Bandar Atjèh, bak uroë 23 April, 1873, 104 thôn njang ka u likôt, mantong ta hudép dimijub peundjadjahan Indonesia Djawa njang djipeudong ateuëh geutanjoë ngon beunantu Beulanda, sang-sang lagèë kaphé Beulanda mantong teungoh djituëng-bila droëdjih ateuëh geutanjoë sabab ta peutalô djih dalam Mideuën Prang Bandar Atjèh baroëdjéh. Lompéh ka lheuëh djipeudeuh lambang atawa simbolisme nibak keumeunangan, keuneuleuëh kaphé Beulanda-rot-kaphé-Djawa ateuëh geutanjoë Atjèh deungon ka djidjak peucoë manjèt Djendral J.H. Kohler, Panglima Beulanda njang ka geu hukôm maté sibagoë peundjahat prang uléh éndatu geutanjoë, di Mideuën Prang Bandar Atjèh. Peuë njang hana mungkén djiteumeung uléh Djendral Kohler dimasa hudépdjih ka djiteumeung djinoë dimasa ka matédjih, sabab na kaphé Djawa njang deungon seutia peupeunoh wasiët-djih. Makna nibak solidaritè (meuseutia) njang ka djipeuleumah lé kaphé Indonesia Djawa keu kaphé Beulanda njoë hana gadoh keu bansa Atjèh njang na seumiké!

Mideuën Prang Bandar Atjèh na-keuh saboh mideuën prang peunetôih dalam seudjarah dônja. Njankeuh sabab phét that keu Beulanda bak djiteurimong talô padahai bak watèë njan djih na saboh nibak kuasa dônja. Mideuën Prang Bandar Atjèh na-keuh saboh mideuën prang disinan saboh teuntra bansa Irupa ka geupeutalô dalam seuëh prang uléh saboh teuntra Asia Timu njang phôn that dalam seudjarah dônja, uléh Teuntra Atjèh Meurdéhka! Njan ka teudjadi 68 thôn jèh gohlom Djeupang peutalô Inggris di Singapura bak thôn 1942; 80 thôn jèh gohlom Vietnam peutalô Peurantjis di Dien Bien Phu. Keumeunangan Atjèh njan meuteumeung seunambôt njang raja lagèëna ban saboh dônja. Komentar2 peukara hai njan nibak surat2 haba The London Times dan The New York Times meujum keu geutanjoë Atjèh lagèë Batèë Meusurat nibak Nabi Musa di Gunong Sinai. Meunjo seudjarah njang lagèë njan rupa, njang leupah that hibat, han keumah peugoë dan peuhudép lom peurasaan keubanggaan dan kebansaan Atjèh, maka hana lé sapeuë laén njang ék peugoë bansa Atjèh. Teutapi lagèë keudjadian njan ka peugoë ulôn, dan bandum angèëta Angkatan Atjèh Meurdéhka, maka bandum ureuëng Atjèh laén akan keumah teupeugoë tjit. Bansa Djawa njang keumeung djadjah geutanjoë uroë njoë, djih hana meudjilumpoë na seudjarah lagèë njan. Djih hana éndatudjih njang ék peugot riwayat lagèë njan. Njang peugoë geutanjoë uroë njoë hana laén nibak tuah njang ka geuhô lé darah éndatu geutanjoë njang ka rhô, lé utak droëneuhnjan njang ka tjré-bré, lé tuleuëng droëneuhnjan njang ka patah, hingga ka trôk ta xiwang bak sipheuët2 asai droëteuh lagèë dalam seudjarah njang kha lagèëna njan.

(26 DJANUARI, 1977)

Uroë njoë, karab tjot uroë, ulôn teurimong duwa boh haba njang hana teuprèh-prèh: phôn, peusan ngon babah nibak sidroë polisi Indonoesia njang mantong dalam buët-geuh teutapi trang ureuëng njang peu beuna tudjuan Angkatan Atjèh Meurdéhka, geupeugah bahwa duwa droë sidadu mata2 Indonoesia Djawa ka keumah djitamong dalam Asrama Aluë Pineung deungon djipeugah droëdjih angèëta Atjèh Meurdéhka dan awaknjan ka na dalam kawan ureuëng2 geutanjoë dalam asrama. Awaknjan duwa ka na huböngan ngon pasukan2 kaphé Djawa di Sigli, Beureunuen dan Lam Meulo njang ka keumah djikeumeung ék u Asrama Aluë Pineung njang ka djiteupat njan. Awaknjan duwa akan djiprèh kaphé laén sibagoë lloh dalam asrama. Peusan njoë geupeutrök ngon djalan njang meurahsia that njang gohlom djeuët teupuka trök'an uroë njoë, sabab djalan njan mantong djeuët teungui. Keuduwa, saboh surat rahsia nibak sidroë sidadu Indonoesia tjit, njang dong rot Atjèh Meurdéhka. Surat njoë trök karab meusigo ngon haba diateuëh. Dalam surat njan geupeugah bahwa musöhh ka djiteupeuë dumpeuë peukara neuduëk tempat dan seunusön peurtahanan Asrama Aluë Pineung sabab ka na duwa droë lloh-djih didalam njang djakx peu ureuëng2 droë sibagoë angèëta Atjèh Meurdéhka. Meunuröt laporan lloh njan bak Komandan kaphé di Kuta Radja, asrama geutanjoë na bak binèh rot Timu nibak Aluë Pineung (dan disinan geupeuleumah gamba njang djih peugot, njang that beutöi). Sidadu kaphé ka djimeukeumah djikeumeung djak gom asrama njoë, dan uléh rakan njan geulakèë supaja leubèh djroh kamoë minah beubagaih nibak tempat njan. Njoë ka séh haba njang ta teurimong dalam si uroë.

Lheuëh njan ulôn hoi ladju peumimpin2 njang na disinan di Asrama Aluë Pineung dalam saboh rapat mangat djeuët teutjok saboh peuneutöih peukara hai njan. Kamoë tjit ka teudjalok-meuh keu ban duwa droë ureuëng njang banteuka dari Atjèh Rajek njang peugah droë angèëta Atjèh Meurdéhka disidéh, teutapi awaknjan hana soë turi, dan hana bukti2, laén nibak saboh surat njang djipeugah geutèkèn lé sidroë peumimpin Atjèh Rajek, njang tèkèn njan hana teu teupeuë beutöi atawa djitirèë-tirèë. Bahthatpih meunan, ureuëng2 di asrama teutap teudjalok njang hana djroh keu awaknjan sabab deuh hana that meukri bak djimarit dan deuh tingkah-lakudjih njang gasa. Deuh that awaknjan kon ureuëng njang saboh kudoë ngon awak geutanjoë. Njang sidroë sabé djingui badjèë sidadu kaphé Djawa ngon mèrèk tanda sidadu Djawa meutuléh raja lagèëna, sang deungon meukeusud supaja djih bèk djitimbak lé sidadu Djawa laén njang teungoh djiprèh-prèh akan teuka. Watèë na soë tanjong pakon djingui badjèë njan sabé, djipeugah, djih han ék djitheun sidjuëk di glé, dan badjèë njan atra sjèëdara-djih bri. Awaknjan ka geupeuék u Asrama Aluë Pineung uléh Panglima Daud Husén njang meurumpok ngon awaknja digampöng Bariëh, watèë gobnjan trén u gampöng padum2 uroë njang ka u liköt. Awaknjan ka djipeuturi bak Panglima lé sidroë ureuëng gampöng Bariëh dan geupeuék ladju sadjan deungon hana geuparékna sapeuë lé. Awaknjan got that djikarat djilakèë meurumpok ngon ulôn. Teutapi watèë uléh Panglima geulakèë supaja ulôn teurimong awaknjan, ulôn tulak, sabab awaknjan ka geupeuék deungon hana geusidék sapeuë. Lompih ulôn bri peurintah awaknjan handjeuët peu-ék u asrama Ateuëh, tempat ulôn duëk, teutapi theun bak post djaga dimijub. Njankeuh sabab awaknjan hana lom tröih djitamong u asrama Dalam.

Ka trang, keudjahatan awaknjan raja lagèëna. Karap bandum peumimpin2 Angkatan Atjèh Meurdéhka dan Neugara Atjèh bak watèë njan na di Asrama Aluë Pineung dan akan keumah djipoh maté bandum uléh musòh sabab keudjahatan awak duwa njoë. Deungon bagaih teutjok peuneutòih mata2 musòh njan handjeuët-han teuärop ladju dan akan teuba djih u-keuë Mahkamah Militer Neugara Atjèh. Saboh pasukan teukirém u post djaga dimijub djak drop awaknjan. Watèë trök keudéh teu teupeuë awaknjan ka djiteumeung pluëng beungoh njan. Lheueh teumita ban saboh glé hana meuteumeung tjit.

Akibat nibak njan, keuadaan ka meutamah mubaja lom, sabab awaknjan mungkén ka djidjak tjok ngon-djih u mijub mangat djeuët djipeu-ék u Aluë Pineung.

Sabab njan maka ka teubri peurintah meukeumah!

(27 DJANUARI, 1977)

Peuneutòih ka teutjok bahwa ka trök watèë wadjéb teu minah nibak Aluë Pineung u tempat laén keu keupeunténgan keuamanan, sabab uléh musòh ka djiteupeuë dumpeuë njang peureulèë djiteupeuë peukara Asrama Aluë Pineung: tempat, keuadaan tanoh, post2 djaga geutanjoë, dan rot teubiët-tamong. Njoë ka djeuët keu dairah mubaja njang handjeuëthan ta teubiët ladju. Kamoë tjok peuneutòih teu teubiët bak u-roë sa Februari, 1977. Bak bungköih barang2 mantong peureulèë padum2 uroë, meunantjit bak peugadoh beukaih asrama supaja na keumungkénan djeuët teu ngui tempat njan keulai ukeuë teuma, sabab ban laku kamoë tröih-dan-wèh han sèb uteuën teuma.

(28 DJANUARI, 1977)

Uroë njoë ulôn hôi rapat Pawang mangat teu piléh tempat keu asrama barò. Nibak ureuëng2 njang na sadjan ulôn, le njang keumah djeuët keu Pawang, sabab ureuëng2 njoë geuteuka nibak dairah2 glé, lagèë Tiro dan Truséb. Bahpih meunan, njang deuh that nibak ahli2 glé njoë dan njang 'èleumèë gobnjan geu hôreumat lé bandum, nakeuh: Mahmud Barat (Tengku di Barat), 40, njang watèë hana meugrak ka teubri buët sibagoë Ulèë Uròsan Dapu sabab gobnjan pih tjarong that maguën. Gobnjan baroëkon buët meugoë - "Meugoë pangulèë hareukat" - dan teuga lagèë gogasi. Lompih ureuëng na djak beuët, sèb 'èleumèë sibagoë Peutua Meunasah. Watèë bak saboh teungoh malam thôn njang ka u likòt, deungon hana soë sangka2, ulôn trök u Blang Keudah, Mahmud Barat nakeuh Peutua Meunasah gampông njan - dan mulai watèë njan gobnjan ka hana tom tjré lé sadjan ulôn. Gobnjan geutinggai sidroë peurumoh dan peuët boh aneuk ubit-bit njang teuharap geupeulara lé sjèëdara-geuh dan uléh parui ngon bisan. Uléh Neugara Atjèh pih geutulông lagèë ureuëng inong dan aneuk miët laén tjit, ubé ék na, dan uléh masjarakat-pih geutulông-meunulông tjit. Watèë teungoh djak dalam glé, hana soë njang beuhò peu-kon peuë njang gobnjan kheun. Watèë teungoh djak dalam glé tjit sidroë ureuëng sagai njang wadjéb teuseutot: Pawang! Soë njang peutunjok rot laén nibak njang ka geupeutunjok lé

Pawang wadjéb tanggông-djaweuëb meunjo sisat. Dan sisat nakeuh saboh hai njang mupaloë lagèëna dalam rimba Atjèh. Tengku di Barat sidroë ureuëng njang hana le haba. Gobnjan geudjaweuëb mantong watèë na soë teumanjong. Laén nibak njan, seungab.

Ureuëng njang keuduwa njang that djeuët keu Pawang, njankeuh Geutjhik Uma (50), Panglima Peungawai Wali Neugara, njang ka ulôn meutjeukot leubèh awai. Geutjhik Uma pih le that 'èleumèë glé, peué lom gobnjan Kepala Polisi wilajah Tiro baroëdjéh, jòh gohlom prang DI bak thôn 1953, njang Geutjhik Uma pih rôh. Geutjhik Uma sidroë ureuëng njang gagah lagèëna, tjit deuh meupanglima, panjang dan got rupa; deungon misè-geuh njang hitam, njang got that geupeulara a-teuëh kulét-geuh njang putéh, Geutjhik Uma deuh sibagoë sidroë modèl Panglima - panglima keu tjinto panglima2 laén. Ulôn that bangga ngon gobnjan.

Njang keu-lhèë Abu Rih (Idris), 50, nibak gampông Lam Udjông, wilajah Tiro. Abu Rih na lampôih geuh di glé. Abu Rih na sidroë angèëta Atjèh Meurdéhka njang sunggôh that, dan tjarong lagèëna peugah haba. Soë njang hana turi gobnjan baroëdjéhkôn, meunjo ban meurumpok akan geusangka gobnjan sidroë "professor" atawa kudoë2 njan. Gobnjan keumah geumeudong lawan beurangkasôë bak peugah haba. Teutapi njang ubé buët gobnjan ban geumeureunoë teumuléh barô padum2 bukeuën njoë watèë geutamong Atjèh Meurdéhka. Teutapi djinoë geubatja ubé na buku njang trôih bak djaroëgeuh. Paléng tan sibuleuën sigo, Abu Rih musti geuwoë u rumoh u gampông ateuëh peurintah ureuëng-tjhik inong-geuh njang ka tuha, djak teurimong péng nibak djaroë droëneuhjan keu Atjèh Meurdéhka, njang musti geupeudjaroë langsông uléh Abu Rih keu Tengku (ulôn) - meunan wasiët ma Abu Rih. Ma Abu Rih sidroë peulindông Atjèh Meurdéhka. Generasi tuha geutanjoë mantong geukeubah peuingat - hana tuwogeuh lom - pakriban Atjèh Meurdéhka dilèë djameun.

Njang keu peuët, Bén Dadéh (65) dari Blang Keudah. Gobnjan han geutuëng pansijôn njang djibri lé kaphé Djawa dan leubèh galakgeuh geudjak seutot Atjèh Meurdéhka. Gobnjan djeunaweuëb geutanjoë keu ureuëng2 njang peugah bahwa ureuëng njang beurontak njan tjit meureuëng2 gasien mantong njang hana sapeuë na hareuta lé njang djeuët gadoh. Ku Bén Dadéh na geupeulara keubeuë saboh weuë raja di Blang Keudah. Sabab meulintèë gobnjan ka djitamong djeuët keu sidadu Djawa, Ku Bén Dadéh hana that geupeutjaja lé ureuëng Blang Keudah dan hana soë tém peugah bak gobnjan bahwa ulôn ka ulôn woë u glé ka duman tréb. Watèë geukalon le that ureuëng luwa ék-tron glé rot Blang Keudah, geusangka ureuëng2 njan mungkén pantjuri keubeuë njang keumeung djak tjuë keubeuë gobnjan. Sabab njan geupeukong djaga weuë keubeuë-geuh deungon geu-éh droëgeuh djeuëb2 malam diateuëh weuë keubeuë. Bak siuroë geuteupeuë ureuëng njang ék-trôn glé njan kon pantjuri keubeuë teutapi angèëta2 Atjèh Meurdéhka njang djak meurumpok ngon ulôn di glé. Gobnjan geulakèë meurumpok deungon ulôn dan mulai uroë njan hana geuwèh-wèh lé sadjan ulôn trók'an uroë njoë. Deungon badan-geuh njang gap that, ulèë uëh hana ôk, hidông meu-Arab, gobnjan hi that ngon Yul Brinner - bintang film Amrika. Kajém ulôn kheun dalam haté: watèë lheuëh revolusi njoë akan ulôn ba gobnjan keudéh u Hollywood. Watèë prang lawan Djawa masa DI bak thôn 1953, Bén Dadéh

pih di glé tjit, bak watèë njan sibagoë Komandan Peungawai Njak ulôn. Gobnjan bangga that ngon buëtgeuh njan dan sabé geupeugah peuë njang teudjadi bak watèë njan - seudang ulôn keudroë hana di nanggroë, teu-tapi di Amrika. Ureuëng Tiro geudjaga famili ulôn ngon djawong-geuh. Njankeuh meunan ka meu-keuturônnan.

Watèë lheuëh mupakat, bandum Pawang saboh kheun supaja teuminah u Aluë Iléh, bak hinèh Kruëng Meuk, rot Tunong Kruëng Tiro, sabab dari sinan djeuët tatjok bahan makeuën nibak padum2 boh teumpat: dari Blang Malo, Tangsé, Tômpudéng, Beungga, dan meunjo peureulëë dari Tiro.

(29 DJANUARI, 1977)

Meunurôt keunira habéh duwa uroë bak teudjak u teumpat asrama barô. Peuë njang peureulëë dalam peurdjalanan njan pajah teupeukeumah leubèh dilëë, lagëë bahan2 makeuën. Meunantjit haba ka teukirém rot mijub, nja'ni rot dairah njang ka djiduék lé musôh, teutapi njang geutanjoë mantong djeuët tangui muto atawa taloëpun peubagaih hubôngan, teujuë keubah bahan makeuën di Tangsé, Blang Malo, Beungga, Keumala, dll, njang akan trôih ureuëng djak tjok dari glé. Meunantjit ka ulôn lakëë supaja Geutjhik Pakèh, Ulëë Sagoë Geumpang, dan Komandan Rasjid, Panglima Sagoë njan, supaja geugisa keudéh djak peu keumah peuë njang peureulëë meuhubông ngon rantjana ulôn minah keudéh ukeuë. Sabab dumpeuë njang peureulëë ka keumah leubèh ridjang nibak teusangka, maka teutjok peuneutôih teuminah bak uroë 30 Djanuari mangat trôk u teumpat barô bak uroë sa Februari, 1977.

(30 DJANUARI, 1977)

Uroë njoë kamoë teubiët nibak Asrama Aluë Pineung poh-6:30 ban beungoh, deungon teu atô djak lagëë njoë: phôn, rombongan Pawang ngon teuntra dikeuë; lheuëh njan rombongan ulôn; lheuëh rombongan likôt ngon teuntra djaga likôt. Phôn pajah teutrén u Aluë Pineung, lhök that u mijub. Peumandangan bak takalon 60 droë ureuëng djak meuran-jo, ngon dabeuëh geugulam bak bahô, atawa geuseuôn ateuëh ulëë, dan ngon ambông bak rhuëng, ék-tren glé, nakeuh saboh peumandangan njang tahe teuh bak ta kalon. Banduwa blah djarôë handjeuëthan bibeuëh, pré, sabé, mangat djeuët mumat bak kajëë watèë ék atawa watèë trôn glé njang tjuram2 that njan. Meunjo kon meunan, meuguléteuh watèë teu trôn, dan puëh that watèë teu ék. Barésan kamoë panjang trôk sibatëë. Bandum ka meuteumeung peurintah bèk peugah haba sira djak. Adak hana peurintahpih, watèë lheuëh padum djeuëm ék-trôn glé lagëënjana, bandum ka bèk that, hana soë njang ék marit lé. Watèë lheuëh trén saboh glé, dikeuë njan ka na laén lom njang pajah teu ék, meunankeuh hana habéh2. Peuë lom ngon dabeuëh njang geuhon2, lagëë breuëh, aneuk beudé, dan meusén2. Poh 12 pijôh siat padjôh bu Tjot Uroë. Bandum ka na djeumba droë masén2 njang ka geuweuëk ban beungoh. Deungon teupeugot meunan, maka hana habéh watèë bak taguën bu Tjot Uroë bak rot uëh. Watèë lheuëh siteungoh djeuëm pijôh njan, kamoë beudoh djak lom - ék glé, trôn glé - sampoë trôk bak teumpat njang ka meuteuntëë. Uroë njoë rantjana beu trôk bak binèh Kruëng Tiro poh

6 seupôt, mangat djaeuët teublôh kruëng ladju jôh gohlom seupôt that. Uléh musôh ka mulai djikawai ban sipanjang kruëng ngon helikopter, dan ka djipeuduék sidadu-djih bak teumpat2 njang peunténg. Sabab njan geutanjoë ka pajah ta koh kruëng dalam seupôt. Meunjo geutanjoë trôih u binèh kruëng watèë mantong peungeuih, maka pajah ta prèh trôih malam jôh gohlom teublôh kruëng. Go njoë kamoë trôk bak watèë. Kamoë meukeusud blôh Kruëng Tiro bak Ukèë Kleuëng.

Dairah Ukèë Kleuëng njoë na saboh teumpat njang meuriwajat that. Sidroë nibak Abuwa-tjhik ulôn, Tengku Tjhik di Tjot Pliëng, sidroë peumimpin Atjèh dan ulama raja, sjahid ateuëh Batèë Ukèë Kluëng njang mantong teudong bak binèh ië Kruëng Tiro trôk'an uroë njoë, disinan neumeudong keuneuleuëh neulawan Beulanda, bak thôn 1904. Droëneuhnjan geutanom di Tjot Pliëng, kira2 20 batèë u barôh kruëng, njang djeurat droëneuhnjan sabé le ureuëng djak ziarah trôk'an uroë njoë. Droëneuhnjan seulamat di Makkah watèë phôn bitjah prang ngon Beulanda, teutapi neudjak woë u Atjèh neudjak peungon bansa lawan Beulanda. Ulôn kon njang phôn dalam famili njang djak woë u Nanggroë djak mu-prang peutheun Neugara Atjèh Meurdéhka. Njang ulôn peubuët hana laén nibak ulôn seutot adat, Sunnah, njang ka geupeugot lé éndatu.

Kamoë djeumeurang Ukèë Kleuëng bak poh 6:30 teungoh sindja. Phôn pasukan peungawai keuë geublôh kruëng geudjak kawai panté kruëng rot déh. Lheueh geubri tanda "aman", maka pasukan ulôn koh kruëng. Ureuëng2 njoë duman geupeutimang ulôn hingga han geubri basah gaki ulôn bak blôh kruëng, bahthat ulôn lakèë blôh keudroë. Ulôn "blôh" kruëng sira duék ateuëh sapai dua droë phalawan njang ka geumumat-mat deungon kong lagèëna dan han reubah bahthat pakriban turam ië, dan pakriban gla batèë. Lheueh leupah ulôn, bandum laén pih koh kruëng. Watèë bandum ka seulamat, maka teudjak piléh teumpat dom keu malam njan, sabab hana mungkén tadjak malam dalam rimba.

Njang le that buët sabé ureuëng mat dapu. Teutapi bandum ureuëng njoë geutém tulông-meunulông. Peurasaan meusjèédara dan meusaboh bak ureuëng njoë ka samporna that. Dumpeuë ka geutém bri bak peudong keulai Atjèh Meurdéhka. Meunjo kon meunan soë ék theun sôsah, dan soë tém teurimong baja njang lagèë njoë?

(31 DJANUARI, 1977)

Beungoh njoë, bandum ka beudoh poh 5 beungoh, lipat tika éh, sôk badjèë. Teungoh djak lagèë njoë, hana Seumajang meudjeumeu'ah. Masén2 Seumajang keudroë. Poh 5:30, bu-beungoh pih ka keumah. Poh 6, kamoë ka meugrak keulai. Atôran djak saban lagèë baroë. Watèë ék-trôn glé lagèë njoë, bandum lagèë manoë ngon reudh. Pakriban hék bak teu ék glé njan handjeuët teupeugah. Soë njang hana rôh rasa hana mungkén geupeunjum. "Gata han keumah ta ék glé meunjo hana dô'a du teuh sadjan", kheun Nietzsche. Njan beuna that!

Uroë njoë hana kamoë pijôh tjot-uroë bak poh l2, sabab Pawang Mahmud Barat geukeumeung ba kamoë pijôh bak teumpat gobnjan duék ngon Tengku Tjhik Umar di Tiro jôh masa prang DI lawan Djawa baroë-djéh, thôn 1953-1960, njang djeuëhdjih kira2 sidjeuëm djak treuk. Ulônpih ka lheuëh ulôn djak bak teumpat njan, teutapi hana ulôn tupat lé djinoë sabab bandum ka djitjok pulang keulai lé uteuën. Tjit meu Pawang njang ék tupat keulai teumpat2 lagèenjan dalam rimba, lagèë archeologists (ahli èleumëe-kuëh-tanoh) njang tupat teumpat2 meuriwajat ateuëh rhuëng dônja.

Bak poh sa kamoë trök bak teumpat njang geukeumeung peuleumah bak ulôn lé Pawang Mahmud Barat. Teungoh ureuëng geusipreuëk droë duék bak tanoh, ulôn teudong bak saboh sagoë, sang ka patah lidah, dan hana meuh tunong-barôh. Hana sapeuë na tanda njang peuntunjak bahwa ka lheuëh na manusia hudép disinan. 19 thôn njang ka u likôt bak teumpat njoë na teudong padum2 boh rumoh papeuën, disinan neuduëk Almarhum Tjut Abang ulôn, Tengku Zainul Abidin, Almarhumah Njak ulôn Potjut Fatimah, Almarhum Abuwa ulôn Tengku Tjhik Umar di Tiro dan angèëta2 famili ulôn njang laén, meusom nibak djilét lé kaphé Djawa njang djak mita droëneuhjan, lagèë djidjak mita ulôn djinoë. Njan bak masa prang lawan Djawa thôn 1953-1960. Bak watèë phôn prang njan-keuh uléh kaphé Djawa ka djitôt rumoh ulôn - teumpat ulôn lahé - saboh rumoh Atjèh djameun njang raja that dan got that. Deungon djitôt Rumoh Tandjong Bungong njan ka gadoh keu keuturônna barô tjinto nibak buët seuni-uké rumoh Atjèh njang tjeudaih lagèëna nibak Utôih Sarông. Ulôn gisa siat u Atjèh dalam masa prang njan, bak thôn 1959, ulôn djak saweuë famili. Rumoh ulôn ka gadoh djeuët keu abèë. Ulôn teumeung Njak ulôn disinoë, njoëkeuh bak teumpat ulôn dong njoë. Ban neukalon ulôn, Njak teukeudjôt-neuh dan reubahneuh bak tanoh sira neuwa tuët ulôn - neumoë.

Tjuma ulôn, Tengku Njak Khatidjah, peurumoh Abuwa, Tengku Umar di Tiro, sidroë ureuëng binoë Atjèh njang that tjarong dan tjeudaihneuh, neubaé keu ulôn: "O aneuk, ka trök ta woë, tadjak ngiëng kamoë, ka meu teuëng-bajeuëng, meutèng-panèng; hana meudjan lé watèë bu, hana mupat lé ulèë ëh; kamoë ka djilét dari nanggroë, rumoh ka djitôt, hareuta ka djirampok; nan djipeubrök, darah djipeuhaleuë: lé bansa luwa teuka njang hana meunalèë, hana djiteupeuë balaih-guna, djahé, hana haté..." Abuwa ulôn njang sabé kreuëh that haté, neudjak peugah bak Tjuma ka séb, teutapi Tjuma hana neupijôh neumeubaé ladju. Pakriban ulôn meuheut na soë baé dikeuë ulôn uroë njoë: ulôn keumeung deungo bandum baé leubèh2 njang weuëh lagèëna. Sabab lagèë njoëkeuh hai geutanjoë bansa Atjèh bak watèë njoë. Meunjo baé njoë han peu weuëh haté geutanjoë lé, njankeuh tanda geutanjoë kon lé ureuëng, kon lé manusia, ka djeuët keu hiwan.

Uroë njoë rumoh2 njan hana meu euntjit pih lé. Dumpeuë ka djitjok pulang lé uteuën. Sapeuë hana tinggai lé. Laén nibak lhèë boh djeurat ubit-bit, njang djinoë ka deuh ulôn kalon watèë ulôn peukeuë u uneun: 19 thôn njang ka u likôt, watèë ulôn na disinoë, djeurat njan mantong barô2. Lhèë boh djeurat nibak ureueng maté jôn gohlom masa, bandum akibat nibak peundjadjahan kaphé Indonoesia Djawa. Ban lhèë angèëta famili ulôn njang inong: phôn, Mi nibak Tjuma ulôn. Droëneuhjan

peurumoh nibak Tengku Tjhik Bukét (Tengku Tjhik Muhammad Ali Zainul Abidin di Tiro), Abu nibak Tjuma ulôn, njang djeuët keu Wali Neugara Atjèh jôh gohlom Tutjhik ulôn, dan njang sjahid dalam Mideuën Prang Gunong Alimon (1910). Ulôn that teuingat keu Misjhik Dajah Blang - njankeuh nan ulôn hôi droëneuhnjana lagèë geupeureuncoë: droëneuhnjana sidroë ureuëng binoë Atjèh njang le that 'èleumëë, neuteupeuë dum-peuë, dan neutu'oh that bri peundidékan keu kamoë njang watèë njan mantong ubit-bit. Keu ulôn sabé neuhôï nan "Tengku di Tiro" peunoh2, sibagoë peundidékan, neubri tanggông-djaweuëb nibak ubitkon. Njak ulôn keudroë neuhôï ulôn "Si Agam" dan soë na aneuk Atjèh njang hana bangga meuteumeung nan njan nibak ureuëng tjhik-geuh? Djeurat njang dua boh treuk nakeuh aneuk-keumuën ulôn: Tengku Njak Itam (Saudah) 20, dan Tengku Njak Sapiah, 18, aneuk Tjuma ngon Abuwa. Banduwa maté keunong peunjakét TBC dan hana ngon peu ubat disinoë dalam rimba. Padahai gobnjan mangat mantong teupeu ubat ngon padum2 boh ubat anti biotik. Teutapi pakriban ta teumeung ubat2 njan watèë geutanjoë dji lét-Isét dalam rimba? Peuë na peukara njang peudjeuët ulôn kheun"teurimong geunaséh" keu sipai Djawa peundjadjah njoë? Ulèë ulôn pajah teu parékssa meunjo ulôn teurimong sipai Djawa njoë keu "sjeëdara".

Ulôn teudong sidroë dikeuë djeurat2 njan, sang djaroë gaki ulôn ka keuboh sabab weuëh that haté. Ulôn meutuët bak tanoh, ulôn let naleuëng njang ka dji'euë ateuëh djeurat2 njan hingga ka teutöp, mangat gléh batjut - keu soë? Keu ureuëng ziarah njang laén? Peuë na ureuëng laén njang tém teuka keunoë? Mungkén dalam abad ukeuë. Deungon hana ulôn teupeuë bandum ureuëng2 ulôn ka geuseutot ulôn geupeugléh kubu njang seunguë that njoë sigléh-gléh mungkén dan meusidroë hana marit sapeuë. Bandum seungab. Ureuëng2 njoë bandum geuteupeuë peuë njang ka teudjadi ateuëh famili ulôn. Le nibak ureuëng njoë ka lheuëh trök-geuh keunan. Ku Bén Dadéh ulèë peungawai Njak ulôn watèë droëneuhnjana mantong hudép, disinoë, dan ulôn keudroë hana disinan. Mahmud Barat hana laén nibak njang mat urôsan bahan makanan keu famili ulôn disinan bak watèë njan. Geutjhik Uma njang djaga Tjut Abang ulôn. Meunantjit Muhammad Daud Husin. Bandum ureuëng njoë meusaboh ngon famili ulôn bak peutheun Bansa, ~~Agama dan Nanggroe~~ njoë. Bandum ureuëng njoë ka geumeusaboh tjap, ka geumeusaboh kudoë ngon famili njoë turôn-teumurôn. Ureuëng njoë lagèë aneuk ulôn. Ulôn njoë lagèë ku-geuh. Njankeuh meunan sabé ka ~~tarôn-teumurôn~~. Ngon ureuëng njoë ulôn rasa lagèë sadjan angèëta famili droë ulöntjit. Hai lagèë njoë hana djeuët teupeugah, meutapi geurasa uléh ureuëng njoë, dan uléh ulôn. Uléh kamoë keudroë bandum. Hai njoë han keumah teupeugah sabab narit han ék peudeuh peuë njang dalam peurasaan.

Mantong saboh djeurat treuk njang hana deuh dari sinoë, bak binèh kruëng dimijub: djeurat aneuk-keumuën ulôn, Tengku Njak Aisjah, aneuk Tjuma dan Abuwa, njankeuh Mi nibak Darul Kamal. Gobnjanpih habéh umu disinoë, sabab hana ubat, jôh gohlom minah bak teupat njoë. Umu barô 30 thôn. Di Atjèh geutanjoë hana tapinah-pinah djeurat. Geutanjoë ta tanom droëteuh njang ka maté deungon bagaih dan bak teupat maté njan. Geutanjoë ta peu-mulia that keu ureuëng njang ka maté dan han ta tém djak kuëh uruëk keulai djak tanom manjèt njan bak teupat laén keu keuseunangan ureuëng njang mantong hudép. Maté njan na saboh

peukara njang peunténg lagèëna njang handjeuët ta meu ajang-ajang. Maté njan keuneuleuën, dalam sigala peukara, watèë dan teupat. Dum-peuë laén wadjéb ta peuduék dimijub njan. Pudjoë atawa "keumuliaan" njang gob bri keu sidroë ureuëng watèë lheuën maté hana jum sabab njan handjeuët peu hudép sapeuë keulai. Njoë peukateuën bansa2 njang deué that seumiké, njang ngui ureuëng maté keu ureuëng hudép.

Uroë njoë mantong saboh kruëng treuk njang pajah teudjeumeurang njang that mubaja. Kamoë musti trök bak binèh Kruëng Meuk watèë Meugrèb mangat djeuët teublòh jòh gohlom malam. Lheuën padjòh bu tjot uroë kamoë ka meugrak lom. Tanoh glé njoë puéh that bak ta djak. Hana tanoh njang rata disinoë. Bandum pajah ta ék atawa pajah ta tròn. Kamoë trök u binèh kruëng poh 7 malam, ka that seupòt. Lagèë ka ulòn peugah, buët koh kruëng ka djeuët keu mubaja that sabab keugiatan2 musòh. Kamoë meupiléh lingkòng kruëng bak teu blòh mangat leubèh djeuèh deuh teukalon banduwa si meunjo na musòh, dan leubèh mudah bak teupeutheun droë meunjo muprang. Watèë na dalam teupat2 njang mubaja, bandum ureuëng geutanjoë keumah that, hana njang teumakòt, dan disiplin kong lagèëna. Handjan ta thèë pasukan keu ka leupah geulangoë u blahdéh kruëng lagèë kilat, geudjaga sibatèë u mijub dan sibatèë u putjòk kruëng dan geubri lageuëm "ka aman", ka djeuët ulòn blòh kruëng. Uléh sabab baja njan maka koh kruëng ka djeuët keu watèë-watèë njang dramatristhat. Dalam watèë2 njang mubaja njan sabé ulòn teurimong demonstrasi-keuseutiaan deungon hana narit nibak ureuëng njang bako2 that njoë: bandum geutém maté supaja baja bèk meutoëpih deungon ulòn. Njoë handjeuët-han ulòn peugah mangat deuh drama njang raja that dalam watèë njang mubaja lagèëna, watèë hudép ngon maté na dalam tjéng, mangat djeuët geupham lé soë njang beuët buku njoë - kon ateu-djak pudjoë droë. Njang teupudjoë dalam buku njoë njankeuh Po teuh Allah dan mudjahid2 Atjèh njang peudong Hukòm Allah di ateuën Tanoh Atjèh Meurdéhka njoë, bòh dimasa njang ka u likòt, bòh dimasa njoë. Meunantjit tudjuan buku njoë peuleumah keukuatan bansa Atjèh mulai djameunkon trök'an uroë njoë, dan guntji nibak keukuatan njoë njankeuh sipheuët hubòngan antara bansa Atjèh ngon peumimpin2 Atjèh, bòh uroë djéh, bòh uroë njoë.

Njoëkeuh sabab uléh kaphé Djawa djinoë that djiòsaha peubròk nan peumimpin2 Atjèh Meurdéhka deungon djipeuna-peuna fitnah njang konkon deungon meukeusud supaja rakjat Atjèh bèk na peumimpin njang geuseutot trök'an maté. Deungon hana peumimpin njan, barò djeuët djipeuleumoh peurdjuangan bansa Atjèh bak geupeudong keulai Neugara Atjèh Meurdéhka. Sabab njan geutanjoë beu ingat that keu tipèë sipai Djawa njoë.

Ka sabé teudjadi watèë dalam baja, ureuëng2 Atjèh Meurdéhka kon geudjak peuseulamat droëgeuh dilèë, teutapi geudjak peunjata pat ulòn dilèë - lagèë watèë djikeupòng lé musòh. Tiép2 go na baja lagèë njan, sira geupluëng djak meukeumah ngon beudé bak djaroë tjit siskrak narit njang ulòn deungo djiteubiët nibak djeuëp2 babah: "Pinah Tengku dilèë!" Sang2 geukeun bah gobnjan djak dalam aneuk beudé kaphé Djawa dilèë, bah sjahid-geuh, teutapi Tengku handjeuët teupèh.

Sang2 ulôn peu izin lagèë njan. Sang2 meusadja ulôn gisa dari Amrika u dalam uteuën dan rimba Nanggroë meutuah njoë deungon meukeusud djak peuseulamat droë nibak baja. Kon sagai2. Teunteë raja lagèëna ulôn peu-jum demonstrasi-keuseutiaan njang ka geupeuleumah uléh bansa geutanjoë, meutapi han sagai ulôn peu izin saboh keuadaan njang di-sinan ulôn hana saban dalam baja lagèë ureuëng njoë bandum. Njankeuh sabab pakon han ulôn tém duék bak teupat njang seulamat, djeuëh dan meuklèh nibak ureuëng njoë bandum, lagèë ka lheuëh geubri usul ka le that go bak ulôn. Ulôn piléh hudép deungon ureuëng2 ulôn, makeuën nibak saboh kanot bu, éh dimijub saboh tampông, tanggông sôсах njang saban, bah peuë njang teuka! Njoë maknadjih, di Nanggroë Atjèh Meure-déhka njoë peuë njang peureulèë teupeugot na soë tém peugot! Sabé na soë tém meudong!

Bak poh 7:30 malam bandum ka seulamat u blahdéh kruëng. Nibak teupat kamoë djeumeurang u teupat asrama barô mantong pajah djak sidjeuëm treuk. Sabab ka malam dan handjeuët djak lé, maka kamoë dom bak binèh kruëng malam njoë dan beudoh djak lom singoh beungoh. Bandum na hak éh beugot teungeut watèë lheuëh duwa uroë djak. Lagèë ka biasa, watèë lheuëh teudjak duwa uroë dalam uteuën, bandum bagian tubôh njang hana teutôp, lagèë muka, takuë, sapai, djaroë, aneuk djaroë, meutjuréh ngon duroë, atawa teusié ngon ôn naleuëng lakôë. Supaja njan bandum bèk djeuët keu luka atawa meunanoh (keunong infèk-si) maka bandum meuteumeung ubat luka (iodine) njang djeuët geubôh keudroë-geuh masén2. Dalam padum2 uroë lheuëh minah njan takalon bandum muka meutjat mirah.

(1 FEBRUARI, 1977)

Kira2 poh 8 beungoh uroë njoë kamoë trôk bak teupat asrama barô, bak binèh Aluë Iléh, 3 batèë rot tunong Kruëng Meuk. Aluë Iléh meutjabang duwa, saboh u tunong, saboh u barat. Kamoë peugot asrama di teungoh2, lambông ateuëh kareuëng, deungon ië Aluë djilé rot timu dan rot barôh. Sabab njan asrama njoë mudah teupeutheun. Laén nibak njan, ban silingka teupat njoë na teudong rhuëng gunung njang lambông2, antara 2250 sampoë 2700 kaki, dan teutôp ngon rimba raja. Teupat njoë pih na geungui keu asrama gerilja dalam prang lawan Djawa bak thôn 1953. Dan watèë kamoë teungoh kuéh2 tanch mangat teupeurata, kamoë teumeung barang2 djameun njang peutunjok bahwa teupat njoëpih ka lheuëh geungui lé ureuëng tjhik geutanjoë sibagoë asrama muslimin dalam masa prang lawan Beulanda. Bak masa njan ureuëng meugeurilja geupeunan ureuëng muslimin. Mungkén leubèh djroh keu geutanjoë djinoë ta gisa bak nan djameun! Kamoë teumeung saboh beudé tuha ngon bajonèt dan le that saruëk aneuk beudé meusipreuëk disinan, aneuk beudé karbèn Beulanda bak masa njan. Saboh tanda na teudjadi peurteumpuran ngon kaphé dalam asrama njoë bak watèë njan. Meunantjit kamoë teumeung kanot tuha njang ka beukah, tanda na ureuëng duék disinan. Bak teupeudong asrama barô peureulèë mupadum uroë. Kamoë akan meupeuduëk beudé da bajonèt tuha njang meuteumeung njan bak teupat njang meusigak that dalam ruweuëng teurimong djamèë nibak asrama barô sibagoë simbôl peurdjuangan geutanjoë njang meusambông-sambông nibak éndatu.

(5 FEBRUARI, 1977)

Uroë njoë kamoë tamong dalam asrama barô njang ban lheuëh mantong. Meusampé that uroë njoë pih na uroë ulang thôn njang keu 8 nibak si agam ulôn. Sabab njan maka ulôn bôh nan asrama njoë: "Asrama Karim". Keu peu ingat uroë njoë maka ulôn pula 8 bak sintang bak djalan tamong u Asrama Karim. Uléh Abuwa, Tengku Tjhik Umar di Tiro, ka neukirém keu ulôn bidjèh bak sintang, kajèé njang kong that dan djroh that ngon peugot Rumoh Adat Atjèh. Uléh Abuwa neujué ulôn pula bak sintang pat njang ulôn peugot Markas di glé keu tanda keu aneuk tju-tjo. Dan mangat na ta tinggai bahan? ngon peugot Rumoh Atjèh keulai. Dumna djroh pikéran njoë! Ulôn meudô'a bak Po teuh Allah bidjèh sintang njang ka ulôn pula njan akan hudép. Dan bak saboh uroë si agam ulôn akan djigisa dari Amrika djidjak kalon tempat njoë. Meutapi hana ulôn teupeuë meunjo aneuk ulôn djitém woë keunoë lagèënan, sabab hana ulôn teumeung watèë jèh masa ulôn mantong hudép bak teubri peundidékan Atjèh njang beutèi-beutèi keu aneuk ulôn sabab gobnjan barô umu tudjèh thôn watèë ulôn tinggai gobnjan deungan Njak-geuh di Amrika, watèë ulôn gisa u dalam rimba Atjèh njoë. Njoëkeuh saboh weuëh njang raja lagèëna dalam hudép ulôn: hana ulôn teumeung bri peundidékan Atjèh keu aneuk agam ulôn. Njoëkeuh saboh peukara njang djeuët peurhò ië-mata ulôn watèë teu-ingat. Bak teudjak peubeudoh bansa ulôn, pajah ulôn tiék aneuk ulôn ngon ma-djih. Bak teudjak peureunoë aneuk-miët Atjèh njang laén, pajah ulôn tiék aneuk droë. Dan hana djalan laén! Ka meunan neu teukeudi lé Po teuh Allah. Bah pih meunan hana ulôn surôt nibak buët njoë!

(Dilikôt nibaknjan le ulôn peugot gamba nibak Asrama Karim njang ulôn kirém keu si agam ulôn di New York meutapi hantom trôih geu teurimong sabab gamba? njan ngon surat? laén pajah teupeulham dalam laôt Seulat Malaka watèë bôt njang mè atra njan meurumpok ngon musôh di laôt dan na dalam baja. Gamba? njan ngon dokumèn? laén pajah teu peulham dalam laôt, supaja bèk rhôt dalam djaroë kaphé. Teupiké ulôn keu Seulat Malaka, rot ië atra bansa Atjèh, njang rrah darah geutanjoë, njang teurimong ië-mata geutanjoë, njang tampông geutanjoë mangat djeuët tadjak mat dônja, lagèë bak saboh roë, dan meudjandjan punggông laôt meutuah njoë na lagèë peutoë njang keubah dokumèn? seudjarah dan surat? rahsia Neugara geutanjoë njang sabé teudjaga ngon seulamat disinan, njang hana soë laén njang teupeuë laén nibak geutanjoë ngon Seulat Malaka.)

(5 FEBRUARI, 1977)

Watèë kamoë pinah Markas nibak saboh tempat u tempat laén lagèë njoë, kamoë putèih hubungan ngon Nanggroë mupadum uroë. Lheuëh minah tempat lagèë njoë hana soë teupeuë di gampông ho ka kamoë minah, dan pat kamoë, sampoë kamoë bri thèë keulai bak ureuëng njan. Njoë pih saboh djalan njang djroh bak teupeusokmok musôh. Djeuëp go kamoë minah lagèë njoë, meu buleuën barô djiteupeuë lé kaphé ho ka kamoë. Meunantjit watèë minah njoë djeuët keu watèë njang djroh keu kamoë bak koh-buku: peugot keunira peuë njang ka keumah teupeubuët lawét teuduëk bak saboh-saboh tempat. Tiép? go minah na keuh lagèë saboh

batèè kilomètèr bak djalan raja Revolusi njang kamoë ngui ngon ukò 'oh na ka keumadjuan njang ka teu teumeung nibak saboh teupat u teupat njang laén. Bak uroë njoë ka keumah kamoë peuteuntèè keumadjuan-keumadjuan njang lagèè njoë: (1) Ureuëng geutanjoë ka geuteurimong tudjuan Atjèh Meurdéhka deungon djroh that; (2) Uléh Angkatan Atjèh Meurdéhka ka keumah geupeugisa keulai keusadaran bansa Atjèh keudroëgeuh watèè karap keumah djipeuhantjò lé sipeundjadjah Indonoësia Djawa dalam masa njang ka 35 thôn njang ka u likòt njoë; (3) Dalam politék geutanjoë ka meunang; njang peutjrè geutanjoë mantong nibak keumeunangan peunoh njankeuh saboh peukara treuk: beudé; (4) Djinoë bansa Atjèh ka geutém bri keureubeuën dumpeuë mangat meurdéhka keulai; (5) Djinoë Angkatan Atjèh Meurdéhka ka teudong ban saboh Atjèh; (6) Peumeurintahan Neugara Atjèh Meurdéhka ka teu atò dan ka teudong ban saboh Nanggroe. Wilayah2 Atjèh, Sumatra, njang ka meurdéhka dan njang siteungoh-meurdéhka ka teubagi-bagi dalam 17 boh wilayah (provinsi). Djeuëp2 wilayah geupeurintah lé sidroë Ulèë Wilayah (Gubernur) deungon geubantu lé Panglima Wilayah. Djeuëb2 wilayah teubagi dalam padum2 boh Sagoë, dan djeuëb2 Sagoë geupeurintah lé Ulèë Sagoë, deungon beunantu nibak Panglima Sagoë. Teuma Sagoë teubagi dalam Mukim, dan Mukim dalam Gampông. Ulèë Mukim njankeuh Imum, dan Ulèë Gampông njankeuh Geutjhik. Pat njang patòt kamoë peugisa keulai bataih2 nanggroe njang meusjeudjarah lagèè djameun, jòh gohlom tròk Beulanda dan Djawa. Ulèë Wilayah, Panglima Wilayah, Ulèë Sagoë dan Panglima Sagoë, njan bandum teupeunjata deungon rasmi. Ureuëng geubantu dan geuseutot keu njang mat peurintah Neugara Atjèh njoë. Uléh sipai Djawa peurampok han keumah djipeugot sapeuë ateuëh ureuëng Atjèh njang bako2 njoë sabab geuduëk di wilayah meurdéhka.

Meunankeuh, peurlawanan politék njang geutanjoë bri ateuëh sidadu Djawa peurampok njan na keuh peunoh dan trang2 - njang kureuëng mantong tjit meu seuëh prang! Bandira geutanjoë meurpèk-prèk djeuëb2 pat. Tròk'an musòh han djidjeuët peuhina bandira geutanjoë dikeuë ureuëng ramè sabab djiteupeuë pat haté rakjat. Seumangat meurdéhka ureuëng geutanjoë meutamah geunap uroë. Watèè na angèëta Angkatan Atjèh Meurdéhka geutrén u gampông, ureuëng gampông geudjak sambòt gobnjan deungon djroh lagèëna. Njoë lhòk that makna tjit keu angèëta Atjèh Meurdéhka. Hai njoë peu-teupeuë bak angèëta2 Atjèh Meurdéhka bahwa sabab geupeubuët peurdjuangan sutji njoë gobnjan-pih ka meuteumeung keumuliaan bak ureuëng nanggroe lagèè hanatom geulumpoë baròkon. Ureuëng njoë-pih djeuët keu ureuëng2 barò. Gobnjan geumeureunoë bak geudjaga keumuliaan njan, deungon meutamah lom seumangat gobnjan dalam peurdjuangan keumeurdéhkaan bansa njoë. Keuhòrmatan dan keumuliaan tiép-tiép angèëta Angkatan Atjèh Meurdéhka pih kadjeuët keu saboh taròh dalam peurdjuangan sutji njoë: keu ureuëng2 njoë njang ka rasa keumuliaan, meunjeurah keu peurampok Djawa ka hana mungkén meu teupiké pih lé. Keumuliaan bansa dan keumuliaan droëgeuh ka meusaboh bak ureuëng2 bako njoë. Peungaròh nibak hai njoë bandum bak peutamah kong lom Angkatan Atjèh Meurdéhka hana keumah tapeugah!

(7 FEBRUARI, 1977)

Djinoë huböngan u gampöng2 ka teu samböng keulai. Bahan2 makeuën dari Tangsé dan Blang Malo ka trök u asrama barö njoë, lagèë ka teu rantjana. Meunantjit ka ulön teurimong haba bahwa ösaha kamoë peubleut mata peugawè2 bansa Sumatra njang mat buët manjang2 bak "peumeurintah" sipai Djawa ka got that meuhassé. Karap bandum ulèë2 kantö musöhh njang kon Djawa ka geudong rot geutanjoë. Saboh rapat khusus (seminar) keu ureuëng njan ka teurantjana keu Djum'at ukeuë, dan ureuëng2 njan akan geuteuka keunoë rot djalan njang ka teu atö.

Uroë njoë pih kamoë teurimong sidroë djamèë njang hana teusangka-sangka, sidroë wartawan bansa Atjèh njang mat buët bak madjallah "Tempo" di Djakarta, madjallah Djawa. Gobnjoë ka ulön teurimong deungon hana teuparéksa sapeuë lé sabab meunan neulakèë uléh Tengku Muhammad Daud Beureuëh njang that turi gobnjan. Uléh sabab njan kamoë samböt gobnjan sibagoë rakan. Nan gobnjan Mansur Amin. Kamoë sangka teuntèë gobnjan na huböngan ngon organisasi Atjèh Meudéhka di Djakarta dan kadang tjit na sidroë angèëta. Meutapi nibak meurumpok uroë phön ka ulön peu-njum na sapeuë2 hai njang hana beutöi dalam haté gobnjan: phön, gobnjan deuh talö mata dalam madjlis dan sè-so watèë teungoh marit, deuh na niët laén. Keuduwa, gobnjan kureuëng that meuphöm keu peukara2 politék njang peunténg2 bak watèë njoë, peüë keu sidroë ureuëng njang na sikula njang hudép di Djakarta. Geupeugah gobnjan hana sapeuë meukeusud njang khusus geudjak keunoë u glé, laén nibak djak meurumpok ngon ulön. Teuseuréh ladju dalam haté ulön: pakon sidroë ureuëng djitém djak meurumpok deungon ulön deungon hana keupeunténgan sapeuë, pada hai djiteupeuë soë njang meurumpok ngon ulön akan djidrop lé kaphé Djawa dan akan djipaksa peuleumah teupat meurumpok njan mangat keumah djidrop ulön? Keunjataan lom bahwa rakan njoë hana geuba haba sapeuë njang na peunténg meu ubé seuma keu geutanjoë kawöm revolusionèr, peutamah hireuën ulön lom pakon geudjak keunoë bak teupat kamoë njang that meubaja njoë. Peukara keusan ulön njang hana djroh njoë hana ulön peugah sapat, bahthatpih bak Ulèë Urösan Keuamanan ulön. Ulön kalon Mansur Amin na djiba saboh kamera rajek sadjan-djih, tanda sidroë wartawan. Uléh ureuëng2 bagian keuamanan ka geupeugah bak Mansur Amin handjeuët ngui kamèra njan meunjo hana geulakèë izin leubèh dilèë. Sabab djih ka tröih, maka kamoë peutimang Mansur Amin lagèë djamèë2 laén tjit, teubri izin kalon dumpeuë, teubri izin seutot dan deungo kursus2, dan teupeuröhh dalam atjara2 laén lagèë angèëta2 bandum, deungon hana teupeubidabida. Teuharap peüë njang djideungo dan peüë njang djikalön akan peubleut mata-djih, dan peu-puléh-djih nibak peunjakét Djakarta, njakni ka maté seumangat. Mansur Amin geubri teupat éh dirumoh djamèë, djeuöhh nibak teupat ulön.

Bak siuroë, watèë ulön teungoh Seumajang, sidroë, dan hana ureuëng laén ban silingka, - hai njang djareuëng meuteumeung,- meunantjit Mansur Amin teungoh tinggai sidroë-djih - atawa meunankeuh djipiké - sira djipura-pura teungeut teulinteuëng ateuëh tika, deungon meulèp-meulèp djisuët saboh kamera spion, na ubé nunjok, dan sira djiéh, deungon hana djibeudoh-beudoh, djipeukeuë kamera njan ateuëh ulön

njang teungoh Seumajang, dan djitjok padum2 boh gamba deungon bagaih that, dan lheuëh njan djipura-pura teungeut lom, deungon kamera njan djimat dalam reugamdjih. Bak haté Mansur Amin buët djih njan hana soë kalon, pada hai djih na dalam peundjagaan peungawai2 ulôn 24 djeuëm siuroë. Na sikeudjab treuk lheuëh njan, sira djiéh tjit, uléh Mansur Amin djipeukeuë kamèra djih njan ateuëh rak beudé njang hana djeuëh nibak ruweuëng tamong u Asrama njang disinan meususôn beudé njang matjam2. Lheuëh djiphoto njan bandum ngon bagaih that, djipura-pura teungeut lom. Njan bandum djipeubuët dikeuë mata peungawai2 keuamanan njang luëm djih, deungon hana djih teupeuë.

Watèë lheuëh ulôn teurimong laporan nibak Ulèë Urôsan Keuamanan peukara njan, ulôn hâi Panglima Daud Husén teumupakat peuë njang wadjéb teupeubuët. Ulôn hana mangat sagai haté ateuëh keudjadian njan. Adak djeuët hai njan hana teudjadi! Teutapi peuë ta peugot teuma, atra ka teudjadi. Djinoë kamoë ka jakin Mansur Amin djiteuka sibagoë mata2 musôh: djidjak mita teupat geutanjoë, djidjak sidék peurtahan geutanjoë, djidjak parékna djeunèh sinjata geutanjoë, djumlah ureuëng njang peutheun teupat geutanjoë, soë peumimpin2 Atjèh Meurdéhka njang na disinoë, dan hai2 laén njang biasa dalam urôsan militèr. Meunjo teupeulheuëh djih, akibat njan geutanjoë pajah taminah ladju nibak asrama barô njang ban tapeugot dan njang keunoë ka ta kirém undangan keu ureuëng2 peunténg ban saboh nanggroë njang akan geuteuka ukeuë njoë. Djinoë ka pajah ta minah lom ho laén, sabab aneuk badjeuëng njoë. Meunjo ureuëng2 geutanjoë geuteupeuë pakon ka pajah ta minah lom njoë, djih akan geukoh takuë djih dalam minèt njan ladju, sabab bantji mantong. Sabab njan kamoë tjok peuneutôih peukara njoë handjeuët na soë teupeuë. Ulôn bri peurintah keu Ulèë Urôsan Keuamanan geutanjoë supaja Mansur Amin handjeuët djak saho lé dan hana izin woë sampoë lheuëh na Peuneutôih peukara djih. Nibak bukti2 njang ka na, Mansur Amin na keuh mata2 musôh njang ka djitamong dalam kuta geutanjoë, njang hukôman djih ka trang: timbak maté! Meutapi jôh gohlom teu ba djih ukeuë Mahkamah Militèr peureulèë tjit teusidék peukara djih leubèh djeuëh.

Lheuëh njan uléh Panglima Daud Husén dan Ulèë Urôsan Keuamanan (nan gobnjan bah teutap hana meusoë sabab mantong dalam tugaih) geulakèë bak Mansur Amin supaja djiseurah kamera-djih bak gobnjan - teu keumeung kalon peuë kamera njang djidjok. Uléh Mansur Amin djiseurah kamera-djih njang rajek njang hana djisom-som keu Panglima Daud Husén. Lheuëh njan uléh Panglima geutanjong peuë djih na kamera2 njang laén?

- "Hana laén. Njoë keuh saboh njang na bak ulôn," kheun Mansur Amin.
- "Toh kamera spion, djeunèh Minolta njang na bak droëkeuh!" geudhôt lé Panglima njang han ék geusaba lé.

Muka Mansur Amin djeuët keu putjat that, djaroëdjih ka meutô-tô, sira djilhuëk dalam kéh palsu njang meulapéh-lapéh nibak sileuweuë-djih sampoë djiteumeung kamera njan dan djidjok keu Panglima.

- "Puka bandum! Suët filem njang ka katjok gamba!" Kheun Panglima. Mansur Amin peubuët peuë njang geujuë ngon djaroë meutô-tô.

- "Puka dan suët tjit bandum filem dalam kamera rajek!" Peurintah Panglima lom. Deungon djaroë meujok-jok dan muka krôt lagèë sang djikeumeung moë, Mansur Amin peubuët peüë njang geujuë.
- "Banduwa kamera gata akan ulôn mat, dan ulôn djök pulang watèë djeuët ta djak woë!" Kheun Panglima.
- "Njan keuh mantong djinoë. Gata djeuët tagisa bak teumpat di Asrama teutapi handjeuët teubiët dari sinoë meunjo hana izin nibak lôn!" Kheun Panglima lom. Mansur Amin djibahuë droëdjih batjut2 u asrama - deuh teumakôt lagèëna.

(10 FEBRUARI, 1977)

Tengku Abdul Wahab Umar di Tiro, aneuk-keumuën ulôn, geudeungo haba peüë njang ka teudjadi ateuëh Mansur Amin njang na sidroë rakan gobnjan jôh masa sikula baroëdjéh. Gobnjan geutuléh saboh surat keu ulôn geulakèë supaja Mansur Amin teupeumeu'ah ateuëh neuduëk gaséh-sajang. Surat njan ulôn djök keu Meuntroë Keu'adélan, Neugara Atjèh, dan keu Dewan Pimpinan Angkatan Atjèh Meurdéhka mangat djeuët geupeutimang. Asoë surat njan ka geumeuteuoh dalam rapat nibak badan Sidék Peukara Mansur Amin. Uléh sidroë angèëta geutanjong: pakriban djeuët tapeusamböng gaséh-sajang deungon akibat nibak keudjahatan Mansur Amin? Sabab meunjo djih meuhasé djipeugot peüë njang bak lahé djinoë nakeuh saboh meukeusud-djih, njakni djikeumeung peuhantjô bandum pimpinan nibak Angkatan Atjèh Meurdéhka dan Neugara Atjèh, njang tjit ban keumah ta peuseulamat di Aluë Pineung sigo Djum'at njang ka u likôt. Deungon laporan2 nibak Mansur Amin, uléh musôh akan keumah djipeugot keunira dumna keukuatan geutanjoë, pat teumpat geutanjoë, dan dalam padum2 minèt mantong keumah djibôm, djitimbak dari ateuëh markas geutanjoë deungon keumungkénan sjahid bandum soë njang na di asrama njoë. Peüë njawong geutanjoë bandum hana sadum jum ngon saboh njawong chianat Mansur Amin? Peüë hana neukheun uléh Allah dalam Quran, hukôman njan, "njawong wadjéb bajeuë ngon njawong, mata ngon mata" dan laén2 lom lagèënan? Ateuëh nan peurdjuangan sutji njoë, peüë djeuët ta peulheuëh peungchianat njoë? Meunjo djih ta keubah sadjan geutanjoë makén le lom rahsia njang djiteupeuë. Dan geutanjoë hana teunaga meusadja bak ta juë kawai djih, lompéh hana meuheut-teuh lagèë njan. Makén le ta piké makén meutamah geuhon dan makén meutamah baja bak ta peulara aneuk badjeuëng dari Djakarta njoë. Meunan njang le seumiké. Geutanjoë handjeuët ta peudjroh-djroh droë teuh leubèh nibak njang na keukuatan!

Teutapi uléh Abdul Wahab geutu'oh that peugah haba peukara geulakèë meu'ah dan gaséh-sajang keu Mansur Amin hingga keumah ubah pikéran padum2 droë angèëta badan Sidék Peukara-djih. Meunjo Mansur Amin lheuëh maka lagèë ka djiteurimong hudépdjih nibak djaroë rakan-djih njang seutia njoë. Peukara njan hana djalan geuteupeuë lé banduwa awaknjan.

(11 FEBRUARI, 1977)

Uroë njoë ulôn tjok peuneutôih akan ulôn bri saboh peuladjaran peukara seudjarah Atjèh dan meukeusud nibak Revolusi geutanjoë njoë.

Meukeusud ulôn njang ubé-buët ulôn keumeung tji peu inseuëh Mansur Amin keu buët salah-djih, ulôn keumeung hâi tuah darahdjih, mangat djeuët teupeubutâi-djih, mangat djeuët teu peuseulamat njawong-djih, meunjo mungkén. Njoë mungkén saboh harapan njang bangai - meutapi bahpih meunan, peuladjaran njan akan na manufeu'at keu ureuëng laén. Ulôn mantong ulôn pura² hana ulôn teupeuë-sapeuë peukara hai njang ka teudjadi antara Mansur Amin deungon Panglima dan peungawai² keuamanan. Meunankeuh peuladjaran njan ka teu peunjata keu bandum, dan tjit le ureuëng barô njang teuka geunap uroë. Ulôn lakèë bandum duék toë-toë ngon ulôn, beutrök ulôn tjukèh, dan dalam kawan njoë röh tjit Mansur Amin. Ulôn tji peuleumah teumeutoë ngon djih, mangat teuhah dadadjih, mangat teuploh mukadjih, meunjo njan mungkén, sahab djih deuh that teumakôt. Kupa ngon ruti pih hana kureuëng mangat peu mamèh suasana. Ulôn juë puka bandum ubông-ubông plastik nibak asrama hingga bandum geurasa duék dimijup kajèë raja dalam rimba. Ulôn keumeung peurhuëb keusan bak bandum bahwa ulôn marit dimijub bak kajèë. Rimba njoëkeuh keu saksi ulôn.

Ulôn peuphôn peuladjaran deungon ulôn tanjong bak ureuëng njan: "Peuë na ta teupeuë, pakon ulôn ngon gatanjoë na disinoë, dimijub kajèë njoë, dalam rimba raja njoë, dalam keuadaan njang lagèë njoë? Nasib ka peutjrë-bré geutanjoë ban saboh dônja, meutapi ka ulôn riwang keunoë dari Amrika mangat meusapat ngon droë neuh; Mansur Amin ka geugisa dari Djawa; njang laén lom dari nanggroë laén. Djeunaweuëb keu su-euë njoë akan peugah bak gata peukara² njang peunténg lagèëna njang tiëp-tiëp ureuëng Atjèh njang lahé ateuëh bumoe njoë handjeuët-han geuteupeuë: soë gatanjoë, soë ma dan ku-teuh, peue pusaka-teuh, padum jum pusaka njan, pat teumpat gata dimijub mata-uroë njoë, pakriban musti ta hudép, dan pakriban musti ta maté. Njoë-keuh djumlah total nibak politék dan ékonomi gata. Bahthat pih gata ta teupeuë dumpeuë meutapi hana ta teupeuë djeunaweuëb keu su-euë² njoë, maka gata mantong ureuëng njang buta haraih. Uléh éndatu geutanjoë turôn-teumurôn, mulai nibak phôn dônja njoë teudong, ka geubri djeunaweuëb dan ka geupeuleumah djalan. Uléh éndatu ka geupeuteuntéë rot uëh keu gata dan keu ulôn, njang handjeuët-han geutanjoë seutot. Geutanjoë taduëk djinoë diateuëh euntjit saboh mideuën prang djameun, tanoh njoë mantong mirah ngon darah éndatu njang ka rhô, djingiëng dan djideungo lé kajèë-kajèë njoë tjit, njang ngiëng dan deungo geutanjoë uroë njoë, lagèë djingiëng dan djideungo éndatu geutanjoë baroëdjéh disinoë. Teungoh ulôn marit njoë sang ulôn tjôm bèë asap aneuk beudé nibak mideuën prang njoë njang geupeugot lé éndatu geutanjoë leubèh 100 thôn njang ka u likôt, geulawan kaphé Beulanda ngon kaphé Djawa. Njoë bak djaroe ulôn, beudé tuha droëneuhnjana njang ka meu geuratan, njang geutanjoë teumeung 10 uroë njang ka u likôt watèë teungoh teupeuglèh tanoh njoë. Hana saboh tanda njang leubèh me-jum njang peu-ingat: uroë njoë geutanjoë teungoh ta sambông peurdjuangan éndatu. Beudé tuha njoë sang lagèë ka geupeudjaroë keu geutanjoë mangat bèk tuwo teuh keu éndatu njang ka geusjahid leubèh dilèë dalam buët njoë.

"Peuë na ta deungo lôn? Ulôn marit ngon gata dalam basa Atjèh, basa njang geutanjoë teurimong nibak ma ngon du-teuh, saboh tanda (kode) rahsia njang teupeuë tjit meu gata ngon ulôn, geutanjoë mantong, dan hana soë teupeuë laén ban sigom dônja, saboh alat pusaka njang peunténg that njang atô hudép geutanjoë, njang peusaboh geutanjoë mangat djeuët tapeugot saboh budaja, saboh agama, saboh neugara. Basa njankeuh alat keumadjuan dan alat peutheun droë. Gata ka ta teurimong basa njoë sibagoë pusaka, lagèë ka ta teurimong darah-teuh sibagoë pusaka, meunantjit nanggroë Atjèh njoë ngon dumpeuë di dalam dan diateuëh tanoh. Meunjo gata han ta tuéng lé ma ngon ku-teuh, ta darôhaka keu ureuëng-tjhik-teuh, maka handjeuët lé ta teurimong pusaka nibak droëneuhjan. Meunjo meunan, pusaka njang kaja njoë hana hak gata lé. Nanggroë njoë djeuët keu hak-miléka gata sabab saboh peukara dan saboh alasan: sabab gata ureuëng Atjèh! Meunjo gata ungli dan gata tulak keubeunaran njan, deungon ta peugah droë-teuh kon lé Atjèh, dan tadjak ngui nan palsu njang laén, lagèë tadjak peugah droë-teuh ureuëng "Indonesia", maka hana lé hak-teuh ateuëh pusaka Atjèh njoë. Tanah tempat na gata, nanggroë pusaka gata njoë na keuh tanoh njang paléng meujum dalam dônja njoë dan paléng kaja. Njoëkeuh sabab pakon le that bansa luwa keumeung rampok nanggroë njoë nibak gata. Baroëdjéh Beulanda njang djak tjuba rampok nanggroë njoë nibak geutanjoë. Djinoë bansa Djawa njang keumeung rampok geutanjoë. Sipai Djawa djibantu lé pantjuri? tanoh dari nanggroë? kolonialis Barat njang ka djimeudjandji lé Djawa djibri beukeuëk keu awaknjan meunjo djibantu djih bak djak rampok geutanjoë. Meutapi gata han keumah djirampok meunjo gohlom djipeuleumeh gata dilèë, jôh gohlom djipeu-bangai gata dilèë, jôh gohlom djipeu-sokmok gata dilèë, supaja gata gadoh peutjaja keudroëteuh. Uléh kaphé Djawa teungoh djisaha peuhantjô seumangat dan pikéran gata leubèh dilèë, jôh gohlom ék keumaih djipeuhantjô keukuatan badan-teuh. Meunjo uléh peurampok Djawa njoë keumah djipeujakin gata bahwa gatanjoë kon ureuëng Atjèh teutapi ureuëng "Indonesia" - njan sabantjit lagèë ta meungaku gata kon lé aneuk ma ngon du-teuh - watèë lheuëh njan barô awaknjan djeuët djitjok pusaka gata deungon sah: sabab gata ka pungo dan hareuta pusaka ureuëng njang ka pungo sabé rhôt keu ureuëng laén.

"Tiép ureuëng Atjèh njang ka djipeutjaja djih kon lé ureuëng Atjèh teutapi ureuëng "indonesia" djih ka keunong peunjakét gadoh ingat (identity crisis), njang dumnan brat, hingga ka djeuët ta kheun djih ka pungo, dan soë njang ka pungo, hareuta djih pih djitjok lé gob. Bansa geutanjoë Atjèh ka keunong peunjakét gadoh ingat njang brat that djinoë, njang djipeukeunong lé kaphé Djawa njang keumeung gantoë kaphé Beulanda djak djadjah geutanjoë. Njoëkeuh sabab pakon geutanjoë disinoë: mangat djeuët ta atô pakriban ta peutheun pusaka-teuh, pakriban djeuët ta peuseulamat bansa-teuh, basa-teuh, budaja-teuh, agama-teuh, adat-reusam-teuh, dan hak geutanjoë bak ta hudép sibagoë saboh bansa njang meurdéhka dan meudèelat: lagèë éndatu-éndatu geutanjoë ka geuhudép disinoë jôh gohlom geutanjoë!

"Geutanjoë bansa Atjèh sabé meurdéhka si umu dônja. Seudjarah geutanjoë got that meutuléh dan dônja thèë-na. Bansa Djawa njan meulaén that nibak geutanjoë. Djih hantom meurdéhka di masa modèren - kon lagèë geutanjoë. Djinoë djih djidjeuët teuka keunoë djidjak djadjah

geutanjoë watèë lheuëh geutanjoë tulông djih dalam masa karu2 ngon Beulanda bak thôn 1945 - 1949.

"Gata ka lheuëh ta beuët dalam buku peu-ingat 100 THÓN MIDEUËN PRANG BANDAR ATJÈH pakriban rajek keukuatan teuntra geutanjoë bak saboh watèë. Geutanjoë-keuh saboh bansa di Asia Tuéngara njang phôn-phôn that keumah peutalô teuntra Eropa dalam seuëh prang. Bansa Dja-wa hana sapeuë na dalam seudjarah-djih njang djeuët peusabé ngon geutanjoë bansa Atjèh. Meunjo ka ta teupeuë keu-hai masa gata njang ka u likôt , gata pih ka djeuët ta djamin masa ukeuë-teuh. Gata ka geubri teuladan lé éndatu njang djeuët ta seutot. Peuë na beuhô gata lagèë droëneuhnjan?"

"Na!" - teuka djeunaweuëb meusigo lagèë geulanteuë.

"Aphai seudjarah-teuh! Seudjarah gata ka geutuléh, kon ngon da-weuët ateuëh keureutaih, meutapi ngon darah éndatu-teuh njang ka peu mirah djeuëb-djeuëb djeungkai tanoh meutuah njoë mulai phôn nibak anoë putéh bak binèh pasi trôk'an u putjak-putjak gunong meutjukèh awan, lagèë Seulawah, Alimón, Geureudông dan Abông-Abông. Éndatu geutanjoë ka sjahid - kon maté - dan teungoh geuprèh Uroë Bangkét dalam djeurat-geuh, meusipreuëk ban saboh Nanggroë Atjèh njoë njang dumnán geupeutheun, dan sira geuprèh njan mata geuh ateuëh gatanjoë, aneuk-tjutjo-geuh, geudeungo tjit peuë njang geutanjoë marit disinoë, uroë njoë, dan geukalon peuë njang ka tapeugot ateuëh pusaka raja njang ka geutinggai, njang ka geubri keureubeuën njawong-geuh bak geupeuseulamat tanoh pusaka njoë keu gata. Peuë gata pih ta tém bri keureubeuën njawong-teuh bak ta peuseulamat pusaka raja njoë keu aneuk-teuh dan keu aneuk aneuk-teuh? Tanoh gata njoë nakeuh saboh Tanoh Sutji - geupeusutji lé buët dan lé darah éndatu-teuh - Tanoh njoë patôt ta seumah dan hana patôt djigidong lé sipai Djawa. Éndatu gata hana maté. Droëneuhnjan toë that ngon gata: saban toë lagèë su darah gobnjan njang djilé dalam tubôh gata.

"Bèk ta padôli lé keu propaganda kaphé Djawa peundjadjah dan peuë njang djih peugah. Peuë gata gohlom glak-teuh keu haba sulét-djih njang ka ta deungo ka 35 thôn, 365 uroë djeuëb thôn, djeuët keu 12,675 uroë bandum? Peuë njan gohlom séb? Laén nibak njan, djinoë gata njang ka tatjok peuneutôih: han ta patéh djih lé. Djinoë handjeuët-han ta meureunoë pakriban ta bri peurintah, lagèë éndatu-teuh, dan pakriban ta teurimong peurintah tjit - nibak biëk droë-teuh. Mulai nibak uroë njoë, dalam Nanggroë geutanjoë, antara geutanjoë, djeuëb-djeuëb peurintah akan geubri sabab geunaséh keu bansa, dan akan geuteurimong sabab njan tjit. Njoëkeuh alasan peumeurintahan njang beutôi bak biëk bansa meurdéhka lagèë geutanjoë."

Lheuëh njan ulôn marit peukara hai politék dônja bak watèë njoë, pakriban leubèh 100 boh bansa, rajek dan ubit, ka meurdéhka sabab ka-na Hukôm Dékolonisasi (Hukôm Wadjéb Peuhabéh Feundjadjahan) nibak Sjarikat Bansa2. Bak masa geutanjoë uroë njoë, djeuëb2 bansa njang keumeung meurdéhka musti geuteumeung keumeurdéhkaan njan, ngon damè

atawa ngon prang. Njoë na keuh masa keumeurdéhkaan bansa2. Meunjo geutanjoë mantong meukeusud keu meurdéhka, njoëkeuh watée bak ta-peugisa keulai keumeurdéhkaan geutanjoë. Geutanjoë meurdéhka atawa hana meurdéhka nakeuh meugantung bak droëteuh. Hana bansa luwa njang djak bri meurdéhka keu geutanjoë. Masa ukeuë geutanjoë na dalam dja-roë droëteuh. Keuwadjéban geutanjoë njang phôn that uroë njoë njan-keuh tadjak peugoë bansa geutanjoë nibak teungeut: mangat geuteupeuë droëgeuh dan hak2 gobnjan ateuëh rhuëng dônja. Geutanjoë handjeuet-han ta lawan dan ta peukon propaganda Djawa njang trôk'an djinoë hana soë sanggah, njang ka peusisat bansa geutanjoë, njang ka peubangai ureuëng geutanjoë hingga hana geuteupeuë sapeuë lé. Ka ulôn riwang dalam rimba njoë mangat djeuët ulôn bri sulôn keu gata. Toh rot laén njang djeuët ta djak meurumpok ngon ulôn? Djinoë gata handjeuët-han ta trôn u djeuëb-djeuëb gampông, ta ék u djeuëb-djeuëb rumoh ta djak peutrôk wasiët ulôn dan amanat éndatu keu tiép-tiép ureuëng Atjèh. Ulôn tanjong: "Peuë gatanjoë ka keumah?" Bandum geudjauëb meusigo dan meutaga: "KA!"

(12 FEBRUARI, 1977)

Peuladjaran njoë mungkné peuhabéh watée mantong ngon Mansur Amin, meutapi kon ngon ureuëng laén. Bahpih meunan peuë njang geulakèë lé Tengku Abdul Wahab supaja teupeumeu'aih Mansur Amin ka geuteurimong lé padum2 droë angéëta Mahkamah Keu'adélan njang akan timang peukara djih njang ka geupeudong lé Meuntroë Keu'adélan, Tengku Hadji Iljas Leubè.

(Mangat djeuët ta peu habéh haba peukara sigam bakông njoë dan bèk pajah tadjak kheun nan djih lé, djroh meunjo ulôn meulangkah padum2 boh watée ukeuë, teupeugah peuë njang teutjok peuneutôih keu djih. Keuneuleuëh uléh Mahkamah geutjok Peuneutôih geupeulheueh djih kon bak watée njan ladju meutapi watée ka trôk masa pinah nibak Asrama Aluë Iléh njan. Deungon Peuneutôih njoë teupeuleumah bak masjarakat bansa, geutanjoë hana ta poh meusidroë ureuëng Atjèh pih meunjo mantong djeuët teupeumeu'aih djih bahthatpih dumnian ka na bukti2 keudjahatandjih. 12 djeuëm jôh gohlom teuminah nibak Asrama njoë u teumpat laén, maka Mansur Amin geupeulheueh djeuët djidjak woë u gampông. Kamera2 djih geupulang keudjih bandum trôk'an kamera spion-djih. Njang hana teupulang tjit meu filem2 njang ka djitjok gamba2 teularang. Djih keudroë mungkné tahe-djih ka geupeulheueh njan sabab teuntée djiharap meuteumeung hukôman njang leubèh brat. Mansur Amin hana djiteupeuë kamoë keumeung minah nibak teumpat njoë watée lheuëh djih teubiët. Kamoë piké meunjo djih chianat dan djidjak peugah bak kaphé Djawa keuhai teumpat njoë, watée haba njan trôk bak kaphé Indonôësia Djawa njan, haba njoë ka basi dan meunjo djidjak keunan kamoëpih ka hana lé disinan. Meunurôt haba nibak awak geutanjoë njang luëm langkah djih, Mansur Amin, lheuëh djitrôn di glé djigisa ladju keudéh u Djakarta. Na padum2 uroë lheuëng, uléh kantô sidadu kaphé Djawa di Sigli djiteurimong kawat dari Ulëë-djih di Djawa djijuë djak prang Markaz geutanjoë deungon djibri neuduëk njang meuteuntée-teuntée that: 40 kilomètèr rot tunong Sigli, bak binéh Kruëng Meuk, 2 kilomètèr tamong dalam Aluë Iléh, tanoh lambông, peurtahanan kong. Hasan

di Tiro pih na disinan. Bak kamoë hana bukti soë mata2 musôh njang ba lapôran njan, teutapi kamoë piké hana laén nibak Mansur Amin. Hana soë laén njang mungkén teupeuë hai2 njang djipeugah dalam kawat dari Djakarta njan laén nibak sigam njoë. Padum2 uroë lheuëh njan sidadu2 kaphé Djawa djiteuka ramé lagèëna djidjak prang teumpat njan. Djidjak teungoh malam, dalam seupôt. Dji'euë mulai nibak binèh kruëng trôk u binèh asrama. Bak hatédjih asrama njan mantong geutanjoë duëk. Hana djiteupeuë ka teupeusoh. Kamoë meukalon djih dari post djaga kamoë njang hana djeuëh nibaknjan, sabab hana kamoë minah djeuëh. Uléh musôh got that djipeugot laporan peukara asrama kamoë njan. Kamoëpih meuteurimong saboh naschah - tandamata nibak sidroë rakan njang mantong dalam kawan musôh. Dumpeuë djipeugot gamba, trôk'an asoë nibak raga brôih, dan tèm soh. Djiteumeung na barang2 meu-asai dari luwa nanggroë. Awaknjan tahe-djih djikalôn mèdja-makeuën njang got that nibak asrama "pemberontak" njoë njang ban silingka na ië-rhôt njang djeureungèh lagèëna. Bandira Atjèh njang meu-umu leubèh 1000 thôn njan mantong meuprèk-prèk bak tamèh dikeuë asrama njang meusadja kamoë tinggai mangat djingiang lé kaphé Djawa.)

Deuh geutanjoë hana keumah ta peugoë dan han ék ta peugisa peuraasaan tjinta bansa droë-djih dalam haté dan ulèë Mansur Amin. Hai djih na diluwa nibak biasa sabab 99% nibak ôsaha geutanjoë peupuléh ureuëng sabé meuhásé. Mansur Amin rôh dalam hôn 1%, njang han puléh lé, njang ka keumah djipeurhuëb lé gob, njang ka gadoh lheuëh peuraasaan keumuliaan keudroë dan keu bansa-geuh, njang ka hana péutjaja keudroë dan keu bansa droë-geuh lé, dan njang ka djeuët keu alat njang djeuët djipeugot barangkakri bak djaroë musôh teuka dari blah-déh laët trôk'an djitém watèë djijuë chianat keu bansa droë. Ulôn meuheut meurumpok lom ngon gobnjan dan ureuëng2 lagèë gobnjan - dalam keuadaan njang hana meubaja keu peurdjuangan - mangat leubèh teu teupeuë asoë haté dan ulèë gobnjan, mangat djeuët tasidék peuë peunjakét gobnjan, mangat djeuët ta peu ubat. Ulôn hana beungèh ulôn keu ureuëng2 njan. Ulôn weuëh ulôn keu gobnjan.

(13 FEBRUARI, 1977)

Trôk'an djinoë ka le that peumimpin2 Atjèh njang ka lheuëh geudjak ék u glé geudjak meurumpok deungon ulôn. Sabab ureuëng njan bandum mantong geuduëk dalam wilajah2 njang kaphé mat, maka nan2 gobnjan handjeuët teutuléh disinoë. Meunjo djiteupeuë lé kaphé Djawa njoë, ureuëng djroh-djroh njan djeuët djiénanja. Ureuëng njan geu ék u glé geudjak peugléh pikéran-geuh njang tjeukoë that peukara pakriban geutanjoë ék tapeumeurdéhka droëteuh nibak peundjadjahan sipai Djawa njoë. Njang geupiké lé ureuëng njan tjit saboh peukara sagai: beudé. "Toh beudé?" Meunjo hana beudé geutanjoë hana guna ta peugah peukara meurdéhka!

Ulôn kheun bak ureuëng njan: ka njo meunan, beudé peunténg that dan geutanjoë handjeuët-han na atra njan. Geutanjoë akan ta peuna beudé njan sibagoë saboh ôsaha ban saboh bansa Atjèh, watèë ka trôk masa. Beudé njan nakeuh saboh nibak padum2 boh peukara njang pajah

geutanjoë peuna. Meutapi na lommasalah2 njang leubèh peunténg dan leubèh meukarat dikeuë geutanjoë njang pajah taploh - leubèh dilèë nibak beudé: masalah keusadaran (teupeuë droë) politék nibak bansa Atjèh; masalah peunjakét gadoh ingat (crisis of national identity) nibak bansa Atjèh; masalah peureunoë seudjarah Atjèh; masalah neu-duëk Atjèh dalam Hukôm Internasional; masalah hak peuteuntèë nasib droë dan huböngan ngon dönja internasional. Geutanjoë sibagoë saboh bansa ka tréb lagèëna djipeumeuklèh nibak peurgaulan masjarakat dönja uléh kaphé Beulanda, djinoë uléh kaphé Djawa njang djak djajah geutanjoë. Mangat djeuët ta ploh masalah2 njoë bandum geutanjoë pajah tariwang keulai dalam masjarakat bansa2 dönja lagèë djameunkon bak masa ureuëng tjhik-teuh. Meutapi geutanjoë han keumah ta gisa dalam masjarakat bansa2 dönja jöh gohlom ta peupuléh droë-teuh nibak peunjakét gadoh-ingat (hana ta tusoë soë droë-teuh lé) njang ka keunong ateuëh bansa geutanjoë lawét njoë. Saboh akibat nibak peundjadjahan sipai Djawa ateuëh geutanjoë njang ka 35 thôn njoë, bansa geutanjoë ka djipeukeunong peunjakét gadoh-ingat: le ureuëng Atjèh, peuë lom keuturönan muda-muda, ka sokmok dan ragu2 dalam peukara soë droë-geuh: peuë bansa Atjèh atawa "bansa indonoësia"? Keusadaran politék bansa Atjèh ka dumnan djipeuleumoh hingga han keumah lé peuteuntèë nasib-droë meunjo peunjakét njan gohlom teupeu-ubat dilèë. Seudjarah geutanjoë ka djisom, riwajat geutanjoë ka djituka. Watèë saboh bansa ka tuwo-geuh keu seudjarah gobnjan, njan saban lagèë watèë sidroë ureuëng ka gadoh ingat - ureuëng njan hana geutusoë lé soë droë-geuh, dan peuë nan geuh. Ureuëng njang ka lagèë njan han keumah peuteuntèë nasib-droë lé, meunantjit saboh bansa njang ka lagèë njan. Bansa geutanjoë Atjèh njoë na-keuh dalam keuadaan njang lagèë njan djinoë. Jöh gohlom ulôn gisa. Dalam keuadaan gadoh-ingat njang lagèë njan, ngon pikéran ka maté dan seumangat ka patah, geutanjoë han keumah ta atô droë-teuh peugot sapeuë - peuë lom djak mu-prang! Sabab njankeuh maka langkah geutanjoë njang phôn that njankeuh ta peu puléh bansa Atjèh nibak peunjakét gadoh-ingat, ta peugisa keulai keusadaran politék bansa, ta peuriwang seumangat njang ka patah, lheuëh njan barô keumah ta krah teunaga bansa. Njoë bandum kon buët militèr, meutapi buët politék, budaja, dan peundidékan. Njoë bandum wadjéb ta peukeumah jöh gohlom geutanjoë djeuët ta tamong dalam prang. Sabab njan maka beudé-njan kon peukara njang phôn, dan kon peukara njang keuseuneuleuëh nibak peurdjuangan keumeurdéhkaan njoë. Geutanjoë gadoh peuleuweuëng bak ta teumeung keumeurdéhkaan bak thôn 1945 kon sabab hana beudé - bandum geutanjoë ta teupeuë djai lagèëna beudé di Atjèh bak watèë njan, dan bandum dalam djaroë geutanjoë - meutapi peuleuweuëng njan ka gadoh sabab geutanjoë bak watèënjankon ka gadoh keusadaran politék dan hana ta teupeuë-droë-teuh lé. Deungon peungalaman njang phét that njoë kadeuh bahwa keusadaran politék njan nakeuh leubèh peunténg nibak beudé. Meunjo keusadaran politék ka na, beudé-njan pih keumah tapeuna; meutapi meunjo hana keusadaran politék, beudé-njanpih hana meuguna!

Hana keumah ulôn bileuëng lé padum ribèë go ka pajah ulôn ulang2 haba njoë, sang2 deungon hana hasé sapeuë!

(20 FEBRUARI, 1977)

Beungoh njoë kira2 peh 9, saboh gluëh njang rajek djitamong dalam Asrama Karim. Njoë na keuh saboh peuleuweuëng njang djrog lagèëna meuteumeung sië. Sidroë peungawai geupluëng bak ulôn geudjak lakèë izin timbak. Sabab meu-su beudé dalam Asrama akan teusangka musèh meunjo hana teu-teupeuë leubèh dilèë. Deungon leugat ulôn bri izin ladju keu Sjahpari Bén, peungawai ulôn, djeuët geutimbak. Sjahpari takot that djaroë. Ngon sineuk aneuk beudé gluëh ka reubah. Gluëh njan geusië ladju deungon bismillah, dan sikin njang tadjam supaja bèk sakétdjih. Meunan ban hukôm Islam. Uléh ureuëng dapu geupeukeumah khanduri rajek uroë njoë.

(28 FEBRUARI, 1977)

Uroë njoë ulôn tjok peuneutôih ka trök watèë teuminah nibak Asrama Karim sabab ka geunap sibuleuën kamoë disinoë, bahthatpih hana keudjadian sapeuë, seusuai deungon politék keuamanan barô, handjeuët duëk leubèh nibak sibuleuën bak saboh teupat. Lompéh, le that ureuëng njang ka teubiët-tamong asrama njoë. Peuneutôih njoë ka teutjok bahthatpih niët ulôn keumeung peugot Asrama Karim sibagoë saboh asrama teutap. Watèë lheuëh duëk pakat ngon Panglima Angkatan Darat, Ulèë Keuamanan dan Pawang2, maka teutjok peuneutôih teugisa u Asrama Gunong Tjôkkan lom, njang hana that djeuëh nibak teupat njoë, na kira2 duwa djeuëm djak, meutapi pajah blèh kruëng sabab asrama njan na rot Barôh Kruëng Meuk. Asrama Gunong Tjôkkan mantong seulammat that.

(1 MART, 1977)

Meunankeuh bak sa Mart kamoë minah lom u Asrama Gunong Tjôkkan: disinan kamoë teumeung dumpeuë mantong lagèë sot, laén nibak kajèë njang kamoë pula keu tamèh rumoh asrama ka hudép, ka meu ukheuë dan ka meu òn dan ka meu tjabeuëng. Hana ubah lagèë Atjèh Meurdéhka tjit: ka meu ukheuë, meuôn, meutjabeuëng, meu hungong dan meuboh! Njang pajah teupeugot tjit meu peudap ubông dan ranté aleuë. Djinoë Asrama Gunong Tjôkkan kadjeuët keu lagèë rumoh keuradjeuën keu bandum kamoë: disinan le that peuë teuingat-teuh. Bandum meurasa lagèë ka trök woë u rumoh. Bahthatpih meunan, watèë kamoë minah nibak saboh teupat u teupat laén, bahthatpih toë-toë, dan hana djarak, bandum hubôngan u luwa dan ngon gampông teu koh siat, hingga kamoë hana soë tupat lé trök 'an watèë teupeugot hubôngan keulai.

(7 MART, 1977)

Watèë kamoë ka lheuëh meujakin hana butjo sapeuë peukara kamoë minah nibak Asrama Karim u Asrama Gunong Tjôkkan, barô hubôngan ngon gampông teupeugot keulai. Meunantjit rot peuék peunadjôh

dan bahan2 laén pajah teu atô keulai, kri laén. Bak watèe njoë kaphé Djawa ka djidjak duék djeuëb2 gampông, djidjak tham bèk na bahan makanan trôk u glé. Uléh sidadu Djawa djipaksa ureuëng gampông djaga gampông supaja bèk na hubôngan ngon Atjèh Meurdéhka. Langkah ureuëng gampông djiluëm uroë-malam, dan djeuëp2 rumoh handjeuët na breuëh di rumoh leubèh nibak keu siuroë padjèh. Geunap uroë sidadu Djawa djiék u rumoh ureuëng gampông djidjak parékisa meunjo na soë njang hana patéh peurintah paléh djih njan. Ban saboh nanggroë djipeugot "djeuëm malam" - watèe ureuëng handjeuët teubiët nibak rumoh. Ubé na akaidjih ka djitjuba mangat bèk trôk peunadjèh keu geutanjoë di glé. Meutapi njan bandum han keumah tjit peuputôih peunadjèh geutanjoë di glé. Njankeuh seunipat pakriban bansa Atjèh geumeuseutia deungon tjita2 Atjèh Meurdéhka! Bansa Atjèh njang bako-bako ka geumeusumpah han geubri geutanjoë djipeuduëk lé peurampék2 Djawa teuka!

(8 MART, 1977)

Strategi musôh djinoë njankeuh djikeumeung peuduëk geutanjoë di nanggroë droë teuh. Bak binèh geutanjoë - atawa pat njang djisangka geutanjoë - djipeuduëk gerombolan2 djih. Padum2 uroë njang ka u likôt ka djipeuduëk gerombolandjih di Pintô Sa, djalan teubiët-tamong antara glé raja ngon wilajah Tiro. Meukeusud post barô kaphé Djawa njan hana laén nibak djikeumeung tjeukak geutanjoë. Ka geutanjoë peugah bak djih geutanjoë hana galakteuh keu post djih njan deungon pasukan2 geutanjoë djak prang djih disinan djum'at njang ka u likôt. Dalam peurteumpôran njan lé sidadu kaphé Djawa njang luka dan maté. Geutanjoë hana keunong meusidroë sabab geutanjoë dalam seupôt, djih dalam peungeuh. Uléh kaphé Djawa djipinah post njan padum2 uroë lheuëh njan. Djiteupeue njan bandum hana guna dan sia2 mantong keudjih, sabab njan keupeuë djidjak poh droëdjih?

(9 MART, 1977)

Strategi geutanjoë ta peudjeudh prang dilèë siat. Geutanjoë gohlor sèb keumaih bak ta tamong dalam prang sabab peukara ideologi. Geutanjoë ta keumeung peu panjang peurdjuangan njoë sibagoë saboh peurdjuangan politék sitréb-tréb mungkén sabab geutanjoë peureulèë keu watèe mangat djeuët ta peukeumah mental politék bansa Atjèh jòh gohlor ta peu phôn prang. Geutanjoë peureulèë keu watèe mangat djeuët ta peureunoë keulai 'èleumèë éndatu keu bansa Atjèh keuturonan djinoë njang ka djipeubangai lé sipai Djawa geunap urcë. Dan geutanjoë ka ta kalon hasé njang raja meulumpahna nibak prang-politék geutanjoë lawét njoë. Ban saboh bansa dan ban saboh nanggroë ka keumah ta peubeudoh dan ta peugoë keulai hingga ka geutusoë soë sipai Djawa njang djak peu ureuëng2 droë keunoë, djak sambông peundjadjahan Beulanda. Djinoë hana lé mungkén keu sidroë ureuëng Atjèh njang tém padjèh gadji

bak kaphé Djawa/indonesia dan mantong meuteumeung keumuliaan dalam mata masjarekat Atjèh. Bandum ureuëng Atjèh njang tém peulamiët droë bak sipai Djawa/indonesia ka hana jum lé bak mata bansa Atjèh njang ka teupeuë droë dan njang ka tusoë droë. Buët djeuët keu peugawé sipai Djawa/indonesia hana djeuët keusaboh keumuliaan lé bak mata bansa Atjèh. Dan njan ban teudjadi watèë lheuëh na Angkatan Atjèh Meurdéhka. Uléh sipai Djawa ka djiteupeuë geutanjoë ka ta peutalô djih dalam politék. Tjit saboh peukara treuk sagai njang djeuët djih peulaku ateuëh geutanjoë, njankeuh tindakan militèr. Beudé, njankeuh njang mantong na bak djaroëdjih, saboh peukakaih treuk sagai ngon djih peudong keukuasaan djih njang gob bantji ban saboh nanggroë. Sabab njan geutanjoë kalon makén siuroë makén le djingui teunaga militèr, djitjuba pinah sipheuët peurdjuangan njoë nibak lapangan politék dan ideologi u lapangan militèr njang disinan djih leubèh teuga mantong djinoë siat. Meutapi lagèë geutanjoë leubèh muphôm, hantom keukuatan politék keumah djipeuhantjô ngon keukuatan militèr, peué lom meunjo keukuatan militèr njan tjit atra gob bri, lagèë keuadaan sipai Djawa njoë.

(10 MART, 1977)

Uroë njoë ka teupeusah saboh Kalèndèr barô keu Neugara Atjèh Sumatra dan Angkatan Atjèh Sumatra Meurdéhka deungon meukeusud peukong peurasaan bangga keu bansa dan tjinta keu tanoh-ië, dan bri peuleuweuëng peuék bandira pusaka - saboh simbol meuseudjarah njang raja lagèëna peungarôh ateuëh bansa Atjèh. Lawét ka geutanjoë peuék keulai bandira pusaka Atjèh njang ka meu umu leubèh siribèë thôn njan, bandira mirah-putéh sipai Djawa/indonesia njang hana meuseudjarah sapeuë njan ka hana lé jum bak mata bansa Atjèh. Bansa Atjèh njang bako-bako geurhò ië-mata watèë geukalon bandira pusaka éndatu ka mu prèk-prèk keulai djipôt lé angèn ateuëh nanggroë njoë. Bahthat beu kaphé Djawa han djidjeuët peuhina bandira geutanjoë dikeuë ureuëng ramè. Djeuëb go djiteumeung bandira geutanjoë teu peuék, han djidjeuët peutron beurangkaho, laén nibak deungon hôreumat. Meunjo kon meunan, djih mungkn geupoh lé ureuëng ramè deungon djaroëgeuh. Dumnan raja isjarat, makna, dan peungarôh bandira Atjèh ateuëh djeuëp2 bansa Atjèh.

Njoëkeuh Kalèndèr barô Neugara Atjèh Sumatra njang geupeuteubiët dan geupeusah uléh Angkatan Atjèh Sumatra Meurdéhka:

1 Muharram	Thôn Barô Islam
10 Muharram	Uroë Asjura (Sjahid Saidina Husén di Karbala)
12 Rabiul Awwal. . . .	Uroë Na Nabi Muhammad s.a.w.
1 Ramadan	Uroë Phôn Puasa
17 Ramadan	Uroë Tron Quran
1 Sjawwal	Uroë Raja Puasa
10 Zulhidjdjah	Uroë Raja Hadji
1 Januari	Thôn Barô Dônja
25 Januari	Uroë Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Saman (Sjahid Al Malik Tengku Tjhik di Tiro, 1891)
28 Januari	Uroë Sultan Mahmud Sjah (Wafeuët thôn 1874)
11 Februari	Uroë Tjut Njak Diën ngon Teuku Umar (Sjahid Teuku Umar, 1899)
26 Mart	Mideuën Prang Kuta Aneuk Galông (1896)
23 April	Uroë Pahlawan (Mideuën Prang Bandar Atjèh, 1873)
21 Mei	Mideuën Prang Gunong Alimon (1910)
5 September. . . .	Mideuën Prang Aluë Simi (1910)
3 Desember	Mideuën Prang Aluë Bhot (1911)
4 Desember. . . .	Surat Peunjata Atjèh Meurdéhka (1976)
27 Desember. . . .	Uroë Iskandar Muda (Wafeuët Iskandar Muda, 1639)

(11 MART, 1977)

Uroë njoë ulôn teumeung laporan nibak ban saboh nanggroë bahwa bandira pusaka geutanjoë ka geutarék djeuëb2 pat trôk'an di Kuta Radja, neuduëk "gubernur" sipai Djawa. Peukara peuék bandira di Kuta Radja ka kamoë deungo tjit di glé nibak radio BBC, London. Meusigo ngon njan na tjit saboh demonstrasi aneuk miët sikula.

Meunantjit ulôn teurimong laporan bahwa "peumeurintah" peundjadjah Djawa/indonesia ka djikirém tokang2 propaganda djih u gampông2 dji-djak tjabat peumimpin2 Atjèh Meurdéhka, leubèh2 ulôn keudroë. Meutapi propaganda djih le meutuka-tuka. Bak phôn, trôk'an Djawa han djipatéh ulôn keubit ka ulôn woë u glé Atjèh djak peubuët buët njoë. Keumeuntrian Propaganda ("peuneurangan") peundjadjah Djawa djitulak atawa djipeukon "haba angèn" bahwa ulôn ka na dalam uteuën Atjèh. Bak watèë njan keuhormatan ulôn hana djilangga. Bak watèë njan tjit djipeugah bahwa nan ulôn ka djingui lé awak "pemberontak" mangat meuteumeung ureuëng seutot. Peumimpin2 njang sibeutôidjih nibak "pemberontak" nakeuh Geutjhik Uma ngon Daud Paneuk. Meutapi dilikôt nibak njan, watèë ka djiteupeuë ulôn njo keubit na di Atjèh dalam buët njoë maka uléh kaphé Djawa ka djipeuna-peuna matjam2 tudôhan njang kon-kon dan njang tan-tan deungon meukeusud mangat keumah djipeutjré ulôn njoë nibak rakjat Atjèh. Fitnah2 kaphé Djawa njan hana ulôn padôli dan hana ulôn djak peukon sabab ka deuh bak bansa Atjèh njang turi ulôn dan turi éndatu2 ulôn bahwa propaganda kaphé Djawa njan kon bandum, saban lagèë buët kaphé Beulanda dilèë djameunkon. Meunjo tadjak peu-kon lom h njang ka deuh kon, njan maknadjih na ta padôli tjit. Njang leubèh patôt bèk ta peuteumon droë-teuh ngon djih. Le peue njang teudjadi dalam peukara propaganda musôh njoë, lagèë di Sagoë Reubèë, watèë uléh ureuëng ramè geupaksa tokang propaganda kaphé Djawa njang teungoh

tjatji ulôn supaja djipijôh dan djitron nibak podium: meunjo han djitron akan geupeutron-djih ramè-ramè. Tokang propaganda njan pajah djitron dan pajah pluëng djak meulindông bak "palisi" kaphé Djawa. Sabab han keumah djipeukon alasan2 politék geutanjoë, maka uléh sipai Djawa ka djitjuba peubrök nan peumimpin2 Atjèh Meurdéhka deungon fitnah njang kon-kon, njang mungkén meuhasé dalam masjarakat sidadu Djawa, teutapi han sagai meuhasé sibagpé taktik prang urat-saraf dalam masjarakat Islam Atjèh Meurdéhka.

(25 MART, 1977)

Uroë njoë kamoë teurimong laporan bahwa musôh akan djiteuka u dairah Asrama Gunong Tjôkkan meuhubông deungon grak djih njang djih peunan "mita-dan-peuhantjô"! Padum go ka geutanjoë deungo geureutak sipai Djawa njoë! Dalam laporan njan hana meuseubut bahwa musôh ka djitupat asrama geutanjoë; njang geupeugah disinan, musôh akan djipeukeuë u dairah njan; kon meuteuntèë u Asrama Gunong Tjôkkan. Meutapi nibak keunira pasukan2 musôh njang ka djipeusapat di Sigli, Beureunuën dan Lammeulo, lhèë batalion bandum, na leubèh djroh meunjo geutanjoë minah siat nibak dairah njang djeuët keu tudjuan kaphé Djawa njan. Lheueh mupakat, teutjok peuneutôih minah siat u dairah Lhök Nilam, rôh binèh Tunong Kruëng Tiro, u luwa nibak dairah tudjuan grak musôh. Kamoë akan muminah keunan bak uroë 30 Mart. Wateë djak keunan djipadjôh kira2 peuet djeuëm, ék-tron gunong njang manjang2 that. Saboh pasukan-keuë akan teukirém keudéh uroë njoë djak peukeumah asrama.

(26 MART, 1977)

Uroë njoë nakeuh Uroë Raja bansa dan Neugara geutanjoë, uroë peuingat MIDEUËN PRANG KUTA ANEUK GALÔNG, njang teudjadi bak uroë 26 Mart, 1896, antara teuntra Beulanda ngon teuntra Atjèh Meurdéhka. Kuta Aneuk Galông nakeuh Markaz Raja Teuntra Atjèh Meurdéhka leubèh nibak 20 thôn, dan djeuët ta kheun sibagoë ulèë-kuta Neugara Atjèh dalam masa prang, lheuëh Mureuë. Njoëkeuh kuta njang ék kurông sidadu peundjadjah Beulanda dan sipai Djawa trök'an 22 thôn handjeuët teubiët dari Kuta Radja. Djak kalon nan sidadu Beulanda dan sidadu Djawa njang geupoh maté lé éndatu geutanjoë njan meusurat bak djeurat kaphé di Peutjut!

Sabab njan Kuta Aneuk Galông nakeuh saboh kuta Atjèh njang meuhasé that dan meriwajat lagèëna!

Kuta Aneuk Galông phôn neupeudong uléh Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Saman. Lheuëh njan neupeuluwaih dan neupeukong lom uléh Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Amin, aneuk tuha droëneuhnjan. Dari neuduëk kuta Aneuk Galông njang that strategis, uléh teuntra Atjèh ka keumah geupagap teuntra Beulanda dan sipai Djawa di Kuta Radja trok'an 22 thôn! Njoëkeuh saboh pagap militèr njang paléng tréb dalam seudjarah dônja!

Bak thôn 1896 uléh Beulanda mulai djimeukeumah teubiët nibak rap-gap teuntra Atjèh njan. Uléh ahli seudjarah Beulanda, J. Kremer, ka djituléh dalam buku-djih: "Tengku Tjhik di Tiro ka geupeudong saboh teuntra njang raja lagèna, dan deungon teuntra njan ka geupagap bandum kuta Beulanda ban saboh nanggròë. Deungon keukwatan sinjata njang le that njan gobnjan ka keumah geukurong geutanjoë dalam uruëk kurók droëteuh dan handjeuët tadjak saho lé." Meunankeuh neuduëk Beulanda dan Djawa di Atjèh mulai thôn 1874 trök'an thôn 1896, - 22 thôn!

Bakmalam 26 Mart, 1896, teuntra Beulanda, deungon djipimpin lé djendral Van Heutz dan djendral Van Daalen - duwa droë panglima Beulanda njang meusjeuhu that dalam seudjarah peundjadjahan Beulanda - djipeuëk prang ateuëh kuta Aneuk Galông. Bak watèë Beulanda peuëk prang njan, pimpinan Kuta Aneuk Galông na dalam djaròë Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Amin, njang bak watèë njanpih na sibagoë Wali Neugara Atjèh. Droëneuhnjan reubah sjahid dalam seueh prang Aneuk Galông deungon 200 droëtreuk pahlawan Atjèh njang laén.

Njoë peuë njang djituléh uléh panglima Beulanda, djendral Van Daalen peukara Mideuën Prang Aneuk Galông:

"Ureuëng Atjèh geumprang lagèë singa. Ureuëng njan geupiléh maté nibak meunjeurah. Njoë na saboh prang sidroë-lawan-sidroë njang phét lagèna. Hana soë njang lakèë ampôn, dan hana soë njang bri ampôn...Antara ureuëng Atjèh njang maté roh Tengku Muhammad Amin di Tiro. Manjët gobnjan geuba lé ureuëng-geuh keudéh u Mireuë dan geutanom bak binèh djeurat abu-geuh, Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Saman."

Teutapi seudjarah Kuta Aneuk Galông gohloem habéh - lagèë seudjarah Atjèh-pih gohloem habéh! Dua uroë lheuëng nibak keudjadian di ateuëh, bak uroë 28 Mart, 1896, Kuta Aneuk Galông geureubët keulai nibak djaròë kaphé Beulanda dan kaphé Djawa uléh teuntra Atjèh dimijub pimpinan Teuku Umar ngon Tjut Njak Dién!

Uroë njoë geutanjoë peu-ingat Mideuën Prang dan Pahlawan Aneuk Galông. Teuingat keu droëneuhnjan peukong lom peuneutöih geutanjoë bak ta meudong, ta samböng peurdjuangan sutji njang ka geutanjoë teurimong sibagoë pusaka nibak droëneuhnjan bandum. Meunjo kon meunan keureubeuën njang ka geubri ka sis-sis. Djinoë ka trök watèë geutanjoë Angkatan Atjèh Meurdéhka - dan keuturönan Atjèh bak masa njoë - tatjok keulai Aneuk Galông dan Kuta Radja hibak djaròë sipeundjadjah Djawa!

(30 MART, 1977)

Kamoë beudoh ban beungoh djak peukeuë u Lhök Nilam, rot Timu-laët nibak Gunong Tjökkan. Njang ubé buët tempat njan hana djeuëh, tjit padum batèë sagai meunjo na rot-uëh tempat atawa sulu, meutapi njan

hana mungkén ta peugot sabab antara teupat njan ngon teupat njoé meulheung ngon padum2 boh putjak glé njang lambéng2 dan tjring njang lhök-lhök that, njang djipadjöh meudjeuëm-djeuëm bak ta ék dan ta trôn. Bak watèe teungoh teu trén tjring njang keuseuneuleuëh, ginong djaroe uneun ulôn hantjé meuseupét ngon kareuëng dan batèe rhôt, sabab Abu Kasém, peungawai hlôn, njang djak toë that dilikôt ulôn, mangat djeuët djirungkhom ulôn bèk rhôt dalam tjring, meunjo na teudjadi sapeuë-sapeuë, rôh djigidong kareuëng brök njang patah ladju dan meugulé ukeuë ateuëh kareuëng teupat ulôn mumat dan kareuëng njan pih patah tjit hingga djaroe ulôn meukeumat, meuseupét, ginong djaroe luka dan gukéë hantjé. Darah djiteubiët meubhok-bhok hingga djaroe dan sapai ulôn ka mirah meulabô darah. Dan sakét kon sigeutu, hana patôt, ulôn piké, sabab luka kon raja that. Mungkén sabab gukéë njang hantjé. Watèe ulôn ngiëng darah ulôn njang teungoh rhô njan, hana meukon, teu ingat ulôn keu peuë njang ka djitu-léh lé Zentgraaff: "Leupah that le darah famili Tengku di Tiro ka rhô." Njo-keuh, hana pijöh lom trök'an uroë njoë!

(31 Mart, 1977)

Watèe dumpeuë ka lheuëh teukheun dan teu peubuët trök'an uroë njoë, njang djeuët keu tudjuan ulôn nakeuh lagèë njoë - dan njoë djeuët keu seunipat peuë ulôn meuhasé atawa hana: ulôn keumeung peugot tjita2 ulôn, keujakinan ulôn, peukara Atjèh Meurdéhka, beudjeuët keu tjita2 dan keujakinan bandum ureuëng Atjèh, agam, inong dan aneuk-miët. Ka lheuëh ulôn peugot dumpeuë njang djeuët teupeugot dalam ôsaha peuhudép keulai keusadaran bansa Atjèh mangat geuteupeuë droë, dari nanggroë luwa sabab ulôn sabé han djibri woë u Nanggroë lé kaphé Djawa, deungon ulôn tuléh padum2 boh buku dalam basa Atjèh, mangat djeuët ta peu hudép keulai basa dan budaja geutanjoë meusigo-sigo deungon keusadaran politék. Buku2 njan lagèë Atjèh Bak Mata Dônja (1968), Peuringatan 100 Thôn Mideuën Frang Bandar Atjèh (1973), Peurdjuangan Atjèh Meurdéhka (1976), dan le lom laén. Buku2 njoë ka teupeuwoë keunoë u Atjèh dan le ureuëng beuët. Buku2 njoë ka na peungar-rôh ateuëh bansa Atjèh, meutapi hanséb bak peukeumah bansa supaja geubeudoh dong peugot saboh revolusi keumeurdéhkaan djinoë ladju, jöh mantong watèe dalam dônja dan jöh gohlom biék geutanjoë keumah djipeubangai lé sipai Djawa bandum. Sabab njan ka ulôn woë u Nanggroë ulôn djak duék dalam rimba, ulôn djak ba tjita2 njoë leubèh toë lom deungon bansa dan biék geutanjoë. Tjita2 ulôn keu bansa Atjèh njoë akan djeuët keu kong lagèëna meunjo na meusidjuta ureuëng Atjèh laén njang sambôt tjita2 njoë. Na tjita2 njan dalam haté ulôn sidroë disidéh di Amérika han keumah ubah nasib bansa, han keumah peugot saboh revolusi. Meutapi meunjo keumah ulôn tanom bidjèh tjita2 njoë dalam sidjuta haté Atjèh njang bako2 njang laén, njang mantong aneuk éndatu-geuh, njan mungkén ék peubeudoh bansa Atjèh bak geupeudong saboh Angkatan Atjèh Meurdéhka. Ulôn meukeusud peuhudép saboh keusadaran dalam djeuëb2 dada bansa Atjèh njang mantong peujum droë, njang deungon ka geuteupeuë droëgeuh njan akan geubeudoh dong bandum djak peugot peuë njang peureulëë, djak peuna peuë njang tan, mangat djeuët ta tjok keulai keumeurdéhkaan droëteuh dan hareuta pusaka éndatu-teuh. Meunankeuh, ka ulôn tanggông bandum akibat nibak buët njoë. Dan ka ulôn kalon, bansa ulôn Atjèh Mulia ka geusambôt narit ulôn. Njoëkeuh pat asai-usui Angkatan Atjèh Meurdéhka.

(1 APRIL, 1977)

Neuduék dan peuneugot Asrama Lhök Nilam djroh that. Teumpat njan-pih got that meusom. Djeuöh ngon binèh Kruéng Tiro tjit 300 mèter sagai, meutapi Asrama njan hana deuh sagai nibak binèh kruéng. Di keuë asrama na saboh aluë njang tadjam that djilé ië dan djeureungèh that. Di leuën asrama ka geupula saboh tamèh bandira njang got that hingga handjeuët-han teupeuék bandira ladju deungon bagaih. Meunantjit ulôn kalon le that peunadjôh di asrama dan eungkôt sië meutamon ateuëh mèdja. Njan saboh hai njang hana biasa teudjadi bak uroë phôn minah njang biasadjih uroë kureuëng dumpeuë. Watëë lheuëh ulôn parékisa ulôn teupeuë khanduri njan bandum teuka nibak Lampôh Abu Rih njang hana djeuöh u Barôh nibak Asrama Lhök Nilam. Bahthatpih meukeusud kamoë minah u Lhök Nilam djak peusiblah droë siat nibak dairah musôh meugrak dan deuh kamoë deungo su beudé kaphé tam-tum hana djeuöh di blahdéh tjot, bandum ureuëng teunang that dan seunang meuteungeung watëë pijôh hék mupadum uroë. Di Lhök Nilam ulôn teurimong laporan geunap uroë peukara langkah2 sipai Djawa, njang geutanjoë teupeuë dumpeuë phônkon djibeudoh di Lam Meulo, Beureunuën dan Luëng Putu. Lheuëng padum2 uroë kamoë teupeuë kaphé Djawa hana meutoëpih djidjak ngon Asrama Tjökkan, meutapi djiliwat rot Tunong dan rot Barôh. Ka teuntëë kamoë akan meurasa dalam baja tjit adak hana meuminah. Watëë ka kamoë teupeuë musôh ka dji trén, maka kamoë tjok peuneutôih riwang keulai u Asrama Tjökkan bak uroë 5 April dan Asrama Lhök Nilam teukeubah keu teumpat teurimong angëëta2 barô. Meutapi ka deuh bahwa musôhpih djikeumeung peukong lom neuduék djih dalam dairah njoë.

(5 APRIL, 1977)

Uroë njoë kamoë gisa lom u Asrama Gunong Tjökkan. Djak dalam rimba deungon hana sisat nakeuh saboh buët njang puéh lagëëna. Geutanjoë ridjang that sisat. Ulôn sangka djinoë ka djeuët ulôn kheun bahwa ulônpih ka ahli bak djak dalam rimba, meutapi hana meulôn tupatpih pat ulôn trök'an watëë ka teugidong keulai pintô tamong Asrama Tjökkan - deungon geuba lé Pawang. Bahthatpih ka ulôn duék disinan ka padum buleuën, mantong hana ulôn tuho rot gisa keunan meunjo hana Pawang sadjan.

(10 APRIL, 1977)

Baroë, Geutjhik Uma, Panglima pasukan peungawai ulôn, njang hantom djeuöh deungon ulôn mulai phôn geudjak tjok ulôn u Panton Wéng ateuëh peurintah nibak Abuwa ulôn, Tengku Tjhik Umar di Tiro, bak buleuën Oktober njang ka u likôt, geulakëë izin djak woë u gampông siat djak saweuë aneuk ngon Forumoh-geuh njang ka hana geungiëng ka tudjôh buleuën. Rumoh Geutjhik Uma di gampông Blang Keudah. Meunjo rot djalan teupat, rot binèh Kruéng Tiro, dalam dua djeuëm ka trök tadjak u Blang Keudah. Meutapi rot uëh njan ka handjeuët geutanjoë ngui lé djinoë sabab ka djipagap lé kaphé. Sabab njan Geutjhik Uma pajah geuwoë rot glé njang padjôh watëë kira-kira 5 djeuëm. Mulai baroë, uroë Geutjhik Uma beurangkat u gampông trök'an uroë njoë, hana

sapeuë na keudjadian njang ulôn teupeuë. Kira-kira poh 3 akhé luhô, Geutjhik Uma ka trôih geugisa. u Asrama Tjôkkan dan ladju geudjak bak ulôn. Lheuëh upatjara tjôm djaroë, lagèë biasa, maka ulôn juë gobnjan duék digeuniréng ulôn. Ulôn kalon na beukaih2 ban lheuëh meutjuréh ngon duroë atawa naleuëng lakoë bak dhoë dan miéng Geutjhik Uma, meutapi hana ulôn tanjong sapeuë sabab njan peukara biasa watèë geutanjoë djak dalam rimba njang meurumpok duroë djeuëb2 sawak, peué lom meunjo geutanjoë djak tadjam dan hana ta teumeung kalon wië-uneun maka handjeuëthan meutjuréh.

Deungon hana ulôn sangka2, Geutjhik Uma ka geumoë, sira geutôp mukageuh ngon pañduwa paleuët djaroëgeuh - deuh weuëh geuh that. Ulôn teukeudjôt that sabab ulôn piké teuntèë ka na teudjadi saboh2 hai njang hana got sagai. Ulôn tji peuseungab Geutjhik Uma, dan ulôn tanjong peué njang ka teudjadi. Lheuëh na padum2 minèt barô keumah geupeuteunang droë-geuh dan geupeugah treuk peué njang ka teudjadi: beuklam, kira2 poh 3 malam, rumoh gobnjan ka djipagap uléh musôh dan djilakèë gobnjan geumeunjeurah.

- "Geutjhik Uma, kamoë teupeuë droëneuh na dirumoh. Teubiët meulap2 dan meunjeurah!" Djikheun lé sidadu kaphé dalam seupôt.

Lheuëh njan seungab siat. Gobnjan teukeudjôt that sabab hana geusangka-sangka njan mungkén teudjadi. Gobnjan peureulèë watèë seumiké.

- "Geutjhik Uma! Teubiët, meuhan akan kamoë peubeudé ban saboh rumoh!" Kheun kaphé lom.

- "Kutréng ngon ureuëng inong dan aneuk miët. Bèk ka timbak!" Djaweuëb Geutjhik Uma.

Lheuëh njan geujuë ureuëng Porumoh-geuh ngon aneuk miët, dua droë aneuk miët inong, umu 10 dan 12 thôn, tren dilèë, dan watèë awaknjan ka meuklèh, Geutjhik Uma geugrôp u luwa rot pintô likôt sira geutimbak kaphé ngon pistol njang na sadjan-geuh. Geuteupeuë na sidroë sidadu kaphé keunong sabab djiklik: "Ka djitimbak kèë bak sapaikuh! Ka djitimbak kèë bak sapaikuh! Bantu ee!" Geutjhik Uma lheuëh geuh dalam seupôt. Limong djeuëm geudjak barô trôih keunoë. Gobnjan weuëh that hatégeuh, geupeugah, sabab deungon keudjadian njan ka geudjak peubaja keuamanan ulôn. Tugaih gobnjan njang peunténg lagèëna nakeuh geudjaga keuamanan dan keuseulamatan ulôn. Djinoë peué njang ka geupeubuet! Salah that gobnjan geudjak timbak kaphé njan, meunan djinoë geupiké. Adak meudéh bèk geutimbak, meutapi ka keuh rôh meunan, kheun gobnjan. Djinoë ka geumoë lom! Geutjhik Uma na sidroë ureuëng njang beuhô, kreuëh dan kha that, meutapi gobnjan that leupah geusajang keu ulôn, dan that leupah geumeuseutia ngon famili ulôn. Njan ulôn teupeuë. Na saboh keudjadian padum2 buleuën njang ka u likôt watèë Geutjhik Uma geupeulheuëh ulôn ngon saboh rombongan laén djak dalam rimba deungon hana gobnjan, dan kamoë pih sisat siuroë-simalam. Geutjhik Uma ka geumoë geupeusalah droëgeuh sabab sang2 ka laloë-geuh nibak geupeubuet ban amanah "Tengku Tu" (Tengku Tjhik Umar di Tiro) bak geukawai ulôn.

Ulôn tanjong bak Geutjhik Uma: "Peué njan sagai? Hana angèëta famili njang maté atawa luka?" "Hana", kheun gobnjan, mantong meusôk2.

Ulôn kheun bak gobnjan: "Meunjo meunan hana sapeuë pih njang patôt teu-moë. Ulôn peubeuna droëneuh timbak sidadu kaphé. Adak meu hana neutimbak, mungkén ka keumah djidrop droëneuh. Dumpeuë beutöi njang ka neu peubuët. Hana sapeuë pih njang pajah lakèë meu'ah. Djak ma-keun dan djak istirahat dilèë. Singoh tapiké peüë njang akan ta peubuët. Njang peunténg lagéëna, droëneuh dan aneuk miët dan Porumoh seulamat." Geutjhik Uma geubeudoh, geutjôm djaroë ulôn, dan geudjak u teupat droëgeuh.

Ulôn piké keu Geutjhik Uma, sidroë ureuëng njang dumnan beuhô, seutia, dan échlaih. Dan gobnjan na rupageuh njang gagah meusambôt ngon sipheuët2-geuh njang djroh. Kajém teuseuréh dalam haté ulôn, watèë buët njoë ka seuleusoë, akan ulôn djak u Eropa, Afrika dan Amérika deungon Geutjhik Uma digeuniréng ulôn sibagoë Panglima Kawaj, meublèt-blèt ngon badjèë keuradjeuën Nanggroë Atjèh. Ulôn that bangga keu ureuëng2 ulôn. Ulôn tém bri djawong ulôn keu ureuëng njan, lagèë ulôn teupeuë tjit ureuëng njan geutém bri djawong-geuh keu ulôn. Geutjhik Uma na sidroë waki, tjinto njang beutöi that nibak bansa-geuh, bansa Atjèh. Njoëkeuh ureuëng agam dan ureuëng inong - porumoh dan aneuk2geuh - njang peujakin ulôn bahwa ubéna sôsapajah njang ka ulôn tangông dalam peurdjuangan peudong hak bansa ulôn nakeuh patôt dan meu-jum! Ureuëng njoë bandum ka geupeubuët hana kureuëng nibak peüë njang ka ulôn peubuët - dalam neuduëk droë-geuh masén-masén - banlaku teuga-geuh, dan bandum biëk pahlawan! Geutjhik Uma dan ureuëng2 bako Atjèh laén lagéë gobnjan - ja Allah, dumnan ramè ka Neu-peuna ureuëng njan! - nakeuh njang djamin ulôn, dan njang djamin meunang peurdjuangan sutji wasiët éndatu-teuh njoë!

(11 APRIL, 1977)

"Keudjadian Blang Keudah" atawa "Peristiwa Geutjhik Uma" uroë 10 April, 1977, djeuët keu saboh propaganda njang got tjit keu Angkatan Atjèh Meurdéhka. Haba meusipreuëk ladju ban saboh nanggroë njang peurajek-rajek keudjadian njan, dan makén djeuëh makén rajek ladju. Watèë ka trôk keudéh u Singkil, maka keudjadian njanka djeuët keu saboh peurteumpöran antara pasukan Geutjhik Uma, Panglima Pasukan Peungawaj Wali Neugara Atjèh ngon sidadu kaphé Djawa deungon rôh ngui meuriam rohdéh-rotnoë. Dan na lom njang peugah tank-pih rôh tjit. Maka deungon njan ka lahé Haba Hikajat Geutjhik Uma.

Dalam saboh nanggroë njang hana surat haba njang bibeuëh, hana siaran radio atawa televisi njang meurdéhka maka haba-angèn (rumor) dan haba2 njang beutöi ka meudjampu-lawok, hana meuri-sari lé dan sabab haba-angèn leubèh meunarék haté ureuëng, maka haba-angèn leubèh bagaih meusipreuëk nibak haba njang beutöi. Bandum ureuëng geuteupeuë surat2 haba hana djeuët teupeutjaja. Kon ban keudjadian meunan djituleh. Sabab njan "geulumbang" haba-angèn njan pih djeuët keu peunténg sibagoë alat peuneurangan geutanjoë bak ta lawan propaganda sipeundjadjah Indonasia Djawa.

Uroë njoë kamoë tjok peuneutôih minah nibak Asrama Gunong Tjôkkan sabab ka teuprèh-prèh musôh teuka watèë lheuëh keudjadian diateuëh. Meunantjit ka trôk watèë teuminah nibak teupat njan sabab ka tréb that teuduëk disinan. Meunurôt taktik prang guerilla tjit ka tréb ka pajah minah. Kamoë keumeung minah u dairah laén, djeuëh diluwa wilajah Tiro. Tudjuan kamoë u Kruëng Agam, rot tunong Panton Wéng, asrama ulôn njang phôn that. Bak teudjak mantong akan djipadjôh peuëtimong uroë barô trôk keudéh, dan djak njan hana mudah sabab le that barang njang pajah teumè sadjan: alat2 kantô (le meusén tuléh, meusén stencil, keureutaih, radio) dan bahan2 makanan. Bak djak lagèë njan djeuëb2 katoë geuhon lagèëna sabab hék that bak ta peuék-peutrôn gunong. Djareuëng that geutanjoë teumeung djak ateuëh tanoh njang rata. Meudjan-djan watèë ta teumeung djalan gadjah. Gadjah njang raja that badandjih dan geuhon hana galakdjih ék-trôn glé, sabab njan ka djipeugot djalan-djih bak djeuëb2 rhuëng gunong njang rata, njang panjang meu-plôh-plôh batèë dan meusambông-sambông keunoë-keudéh trôk'an meureutôih batèë ban saboh glé. Meutapi lagèë biasa, ureuëng meugeurilja musti peudjeuëh droë nibak dumpeuë njang mudah dan mangat. Sabab djalan njang mudah lagèënan-pih djeuët keudjalan njang djingui lé kaphé njang djak seutot geutanjoë. Sabab njan geutanjoë pajah beu ingat2 that bak tangui djalan gadjah njan. Njang leubèh djroh tjit bèk tangui djalan njan. Meutapi watèë ta kalon djalan njang rata dalam gunong han ék ta theun han tadjak rot rot-uëh njan. Pakriban bida bak tadjak ateuëh rot-uëh njang rata deungon rot-uëh ék-trôn glé han keumaih ta peugah: njang meuphôm dan njang teupeuë peukara njan tjit meu awak meugeurilja.

(15 APRIL, 1977)

Lheuëh limong uroë djak barô kamoë trôk bak binèh Kruëng Agam. Djadi kamoë pajah dom peuët malam bak rot-uëh. Puëh lagèëna bak djak njan sabab kamoë pajah ék glé njang manjang2 that. Kamoë djak mulai poh 6 beungoh trôk'an poh 5 seupôt, ngon 30 minèt padjôh bu tjot uroë. Dalam rombongan ulôn na 50 droë ureuëng bandum. Meunjanpih ka ramè that meunurôt taktik geurilja. Tiép2 rombongan gerilja handjeuët leubèh nibak 12 droë ureuëng paléng le. Geutanjoë keumah djisië-teuh meunjo meurumpok ngon musôh njang djak dalam rombongan ubit-bit. Watèë trôk u binèh Kruëng Agam, kamoë piléh saboh teupat njang that djroh dan strategis keuteupat peudong asrama kamoë, dan rot barôh asrama njan na saboh tjot, dari tjot njan deuh takalon bandum djalan tamong u asrama trôk'an padum2 batèë u mijub kruëng. Kira2 10 batèë u barôh nibak teupat njan, nakeuh Panton Wéng, teupat asrama ulôn njang phôn that watèë ban ulôn woë u Atjèh. Kamoë tjok peuneutôih hana teugisa u Panton Wéng sabab keumanaan hana that teudjamin. Dan teupat barô njoë pih got lagèëna, hana hatéteuh bak ta tinggai. Ureuëng2 ulôn njang djinoë ka utôih2 that bak peugot rumoh, dalam watèë njang paneuk ka teudong saboh rumoh asrama njang that tjeudaih, bak binèh kruëng, deungon tamèh meubandja, sang lagèë "alcazar" di Andalus - teupat njang kajém ulôn djak istirahat dimasa njang ka u likôt.

Keuseuningoh, kamoë meuteumeung rahmat meurumpok keulai deungon rombongan pasukan Panglima Angkatan Darat M. Daud Husin, dan Muhammad Taib Hasan, Ulèë Sagoë Simpang Lhèë, sidroë peumimpin Atjèh Meurdéhka njang peunténg that, njang ka tréb hana meurumpok ngon kamoë sabab na dalam keuwadjeban njang laén di nanggroë. Hantom ulôn peusingoh saboh? buët njang ka lheuën teutjok peuneutóih, dan soë njang meuteumeung tugaih mesti djak ladju, bahthat tinggai ulôn dalam rimba ngon padum? droë ureuëng sagai. Meunantjit bandum kamoë ka meuphôm djinoë, djeuëb? meutjré njan mungkéa meurumpok keuneuleuëh, hana meuteumeung meungiëng mata lé; uléh sabab njan tiép? meurumpok keulai nakeuh saboh rahmat njang peurhó ië-mata gaséh-sajang nibak bandum angèeta njang ka geumeuseutia dônja-achirat dalam buët sutji pusaka nibak éndatu njoë. Ulôn deungo pasukan Panglima djipagap lé musóh teungoh geuék keunoë dan na teudjadi prang - meutapi geutanjoë hana rusak sapuë.

Kruëng Agam meugah that le eungkót iléh dan eungkót? laén. Awak geutanjoë sabé keumah ngon matjam? alat keumawé dan djaréng eungkót; djeuë, dawó, eumpét, ubèë dan peugot beurijeuëng. Mulai uroë phôn ka meuteumeung padjéh eungkót mangat. Iléh mangat that meunjo tjukóp alat. Bahthat teupanggang mantong ngon apui tjukóp mangat. Watèë kamoë di Kruëng Agam, makanan teuka dari Panté Radja, Tjubó, Paru, dan Ië Leubeuë. Njoë nakeuh dairah? njang djipeugah ka "djikuasa" lé musóh, meutapi njang ubé buët bandum nanggroë Atjèh ka meurdéhka dan bandum bansa Atjèh ka geurasa droëgeuh biék meurdéhka - kon lamiët sipai Djawa! - bahthatpih pat geuduék.

(16 APRIL, 1977)

Ka kamoë teurimong laporan? dari nanggroë luwa bahwa musóh teungoh djipeugot propaganda-djih ban saboh dônja djidjak peugah geutanjoë nakeuh "terroris", "bandét", "ureuëng fanatik", dan trók'an "komunis" tjit, deungon meukeusud mangat djeuët djipeubeuna bak mata dônja buët djeuheut-djih djak poh geutanjoë njang tuntutan hak nibak djih. Sabab njan kamoë tjok peuneutóih teutjita keulai Surat Feunjata Atjèh Meurdéhka dalam basa Inggris mangat djeuët ta kirém u nanggroë luwa. Meusén tjitak geutanjoë teuputa uroë-malam hana pi-jéh. Djinoë bandum ureuëng di Asrama glé djeuët geupeubuët dumpeuë. Trók'am toto? geutanjoë ka tjarong bak geutjita siaran?. Siaran? geutanjoë dunnan djroh hingga uléh kaphé han djipatéh tatjita di dalam nanggroë, peü lom di glé. Djipeugah siaran? geutanjoë ta tjitak di nanggroë luwa dan ta peutamong u dalam. Pada hai njang geutanjoë peugot mubalék nibak njan. Geutanjoë Atjèh Meurdéhka hana tangui seunipat (standard) Indonasia Djawa, meutapi tangui seunipat dônja internasional!

Meunantjit ureuëng? Asrama Atjèh Meurdéhka geutukri peu ubat ureuëng sakét, ka geumeureunoë djeuët keu meuntri, djeuët geu ngui alat? tabib njang modern, djeuët geu ngui beudé, djeuët geu maguën, djeuët geubri peuladjaran peukara dasar? politék dan falsafah Angkatan Atjèh Meurdéhka dan bandum ka djeuët keu ahli? seudjarah Atjèh!

Watèé ureuëng2 dari asrama ateuéh geutrôn u mijub, u nanggroé djak peugot tugaih maséng2, bahthat peué tugaih2 khusus gobnjan, meutapi ureuëng njan sabé geulakèé narit dan geujué peugah haba bri peuneurangan uléh ureuëng digampông, dan ureuëng2 njan geuteurimong lagèé djamèé mulia ho njang geuteuka. Trök'an ureuëng njang tugaih intat surat-pih geulakèé uléh ureuëng gampông supaja peugah haba. Ulôn that leupah seunang haté dan bangga watèé ulôn teupeué bandum ureuëng2 ulôn ka keumah geumeudong ngon gaki droégeuh, dan ka le that peué njang ka geumeureunocé lawét sadjan ulôn di glé. Ulôn that seunang haté bak siuroé watèé ulôn teurimong daftar nan2 ureuëng njang geulakèé lé ureuëng di nanggroé supaja teukirém sibagoé djuru-bitjara: po pulan njoé dan po pulén djéh - njang baroékon teukirém djak intat surat atawa djak tjok breuéh. Djinoé ka djeuét ulôn kheun ngon pasti2 bahwa ureuëng2 njang sadjan ulôn bandum ka meu-ubah djeuét keu manusia barô, nibak ureuëng tani biasa, nibak ureuëng mugé eungkôt biasa, nibak ureuëng meukat biasa, buta haraih atawa hana, ureuëng njoé bandum ka meu ubah djeuét keu ureuëng njang ka sanggôp mat pimpinan, nibak iku ureuëng ka djeuét keu ulèé2 ureuëng njang ka le 'èleumèé, dan geutukri bri èleumèé njan keu ureuëng laén lom, dan sabab ka na èleumèé ka meutamah geupeutjaja keudroégeuh, dan keusanggôpan geutanjoé bak ta peudong Neugara Atjèh Meurdéhka lagèé djameunkon. Deungon njoé, ureuëng njan bandum ka meuteumeung neuduék atawa status barô dalam masjarakat Atjèh njang that mulia. Neuduék barô sibagoé ureuëng njang dong dikeué dalam masjarakat bansa Atjèh. Ureuëng dikeué njang awaj, njang tém peusah Atjèh djeuét keu djadjahan sipai Djawa, ka hana djadéh djeuét keu ureuëng dikeué lé djinoé dalam masjarakat Atjèh. Bak hakikatdji, makna nibak keudjadian njoé bandum nakeuh bahwa keumuliaán dan keuhôrmatan bansa Atjèh njang ka meugisa. Dan soé-soé njang na rôh dalam buét mulia njoé pih djeuét keu mulia tjit. Njankeuh sabab geutanjoé njang ubé buét ka meunang - sabab ka keumah ta peu-puléh haté dan tatjok haté bansa-teuh. Njang laén tjit peukara watèé treuk sagai!

(17 APRIL, 1977)

Kruëng Agam na nan laén saboh treuk geubôh lé ureuëng geutanjoé, njankeuh Kruëng Batèé Meusambông, sabab batèé dalam kruëng njan mantong raja2 dan panjang2 that, tjit njo meusambông-sambông watèé ta kalon, gohlom keumah djipeuputôih uléh ié lé. Batèé njang meusambông sambông njan litjén dan gla that hingga mudah that reubah-teuh meunjo tadjak diateuéh batèé njan. Watèé ulôn na di Asrama Panton Wéng bak buleuén November njang ka u likôt, na ulôn ék keunocé djak parékssa wilajah njoé dan keubit ulôn reubah dalam Kruëng Batèé Meusambông sabab rôh ulôn gilho batèé njang gla that hingga tuleuëng gasiën ulôn luka rajek njang barô puléh lheuéh duwa go Djumat. Ubé na peukajan njang na bak badan ulôn bandum basah watèé meusumpom njan. Dan ulôn pajah usông bak woé u Panton Wéng.

Uroé njoé ulôn karap na dalam baja lom sabab gla that batèé kruëng njoé. Ulôn trôn u kruëng ngon sipatu bak gaki. Jôh gohlom ulôn teu-peué, ulôn ka meusireut, rhôt dalam lungkiék kareuëng kira2 3 mèter

dan lheuëh meu-antök ngon binèh kareuëng dimijub, rhôt lom 3 mèter treuk u mijub njan, mantong dalam lungkiëk kareuëng tjit dan teuduëk ulôn bak punggông guha ateuëh anoë hitam, hana sakét sapeuë laén nibak mumang lagèëna. Keudjadian njoë hana soë kalon meusidroë. Njan ka teudjadi dumnar tadjam, dalam siklöp-siklap, dan jôh gohlom keumah ulôn seumiké ka lheuëh. Meunankeuh sipheuët bandum baja watèë ka teudjadi. Sabab njan dalam peukara baja njang leubèh djroh ta peudjeuëh jôh gohlom teudjadi. Bèk ta sôk sipatu watèë tadjak ateuëh batèë gla. Ulôn parékna badan ulôn peué na rusak: hana tuleuëng patah, hana luka, njang na tjit mumang lagèëna. Karab han ék ulôn beudoh dong. Ulôn kalon beusoë njang peutheun gamèt pistol (njang na bak kiiëng ulôn) karab patah, tanda na meu antök kreuëh that ngon watèë ulôn rhôt. Teupiké ulôn peué njang ka teudjadi adak meubeusoë njan patah, gamèt meuteugon, dan meuseutôi beureutôi bak kiiëng ulôn. Njoë keubit malaikat njang peuseulamat! Ulôn mantong mumang that dan ulôn gisa ladju u tempat ulôn di asrama. Watèë njan ulôn rasa sakét bak putjak ulèë. Watèë ulôn peuduëk djaroë bak tempat njan meteumeung raja that keumong dan sakét lagèëna watèë meuteugon. Supaja bèk djeuët keu luka dan meunanch (infèksi) maka ulôn 'uët pèl pénisilin njang na sadjan dan ulôn djak éh ladju deungon hana ulôn peugah sapat peué njang ka teudjadi njan. Ulôn han tuwo sagai keu Kruëng Batèë Meusambông.

(18 APRIL, 1977)

Teungoh duëk di Asrama Kruëng Agam ka teuteurimong duwa droë ureuëng treuk keu angèëta staf teutap Wali Neugara: ureuëng njan Pawang Brahim ngon Baih Taléb. Banduwa ureuëng meunan di dairah njan. Saboh peukara njang sabé teuka njankeuh pakriban teutulak ureuëng2 njang lakèë duëk di glé ngon ulôn, deungon hana teupèh peurasaangeuh. Politék geutanjoë, nibak phônkon, supaja bèk le ureuëng njang na di glé, meutapi bandum supaja teutap di gampông dan di kuta2. Njang djeuët duëk di glé njankeuh ureuëng2 njang ka djimita dan djikeumeung drop lé kaphé. Dan njang duëk ngon ulôn beuna alasan2 peukara keupeunténgan Neugara. Sadjan ulôn na bandum ureuëng nibak bandum Wilajah Nanggroë Atjèh mangat mudah peugot hubôngan. Hingga ho njang pajah ulôn minah ka na njang tuho djalan dan teupeuë hubôngan. Pawang Brahim gobnjan ahli that djalan glé antara Wilajah Tiro ngon Samalanga. Dan Baih Taléb nakeuh Ulèë Sagoë Luéng Putu. Pawang Brahim na dalam baja: meunjo hana geuék u glé, gobnjan akan djitjok lé kaphé djijuë peuleumah rot-uëh di glé keu djih. Gobnjan tjit ka padum2 go djipaksa buët njan.

(23 APRIL, 1977)

Uroë njoë nakeuh Uroë Rajek geutanjoë, UROë PAHLAWAN NEUGARA ATJÈH, ta peu ingat keumeunangan geutanjoë njang raja lagèëna dalam Mideuën Prang Bandar Atjèh, 104 thôn njang ka u likôt nibak uroë njoë, watèë Angkatan Prang Neugara Atjèh peutalô Angkatan Prang Beulanda, njankeuh go phôn teuntra Eropa teurimong talô dalam seuëh prang dalam seudjarah Asia Tuëngara njoë. Ka padum boh keuturônna bansa Atjèh ka tuwo geuh

keu uroë njang meuseudjarah-that njan; ka tuwo-geuh keubuët éndatu-geuh njang peugöntjang dônja! Sang-sang ka teulhi nibak peu-ingat-geuh. Hana lé meusidroë ureuëng di Atjèh njang teupeuë keubuët njan sampoë ulôn peugot peuringatan phôn keulai di New York bak thôn 1973. Pidato ulôn uroë njan di New York teumeukeusud sibagoë su seurumpët teupeugoë bansa Atjèh nibak teungeut supaja geubeudoh djak peumulia pahlawan-pahlawan Atjèh njang raja2 lagèëna njang ka sjahid, dan djak tjok neuduëk Atjèh keulai sibagoë saboh bansa njang meurdéhka dan meudèilat ateuëh rhuëng dônja. Adak meu ureuëng Atjèh na teu-ingat-geuh keu hai njoë bak thôn 1945, geutanjoë ka keumah ta peu meurdéhka droëteuh bak watèë njan ladju!

Di Asrama Kruëng Agam uroë njoë teupeuingat UROë PAHLAWAN njoë deungon upatjara peuëk bandira njang tjeudaih lagèëna - bandira pu-saka njoëkeuh njang djiuë peutrën lé kaphé Beulanda bak thôn 1873!

Dimijub njoë teu ulang lom haba Mideuën Prang Bandar Atjèh:

Bak uroë 26 Mart, 1873, saboh armada Beulanda njang paléng raja njang na tom djipeusapat di Asia Tuëngara njoë djiteuka u Kuta Radja, djidjak ba Ultimatum Keuradjaan Beulanda keu Keuradjaan Atjèh, njang asoëdjih lagèë njoë:

1. Djilakèë supaja Atjèh meunjeurah keu Beulanda deungon hana meulawan dan teurimong neuduëk sibagoë djadjahan Beulanda (Indonasia);
2. Djilakèë supaja Atjèh tham ureuëng meurampok di Seulat Malaka dan tham maniaga lamiët di Sumatra;
3. Djilakèë supaja Atjèh djök keu Beulanda bandum wilajah2 Sumatra njang mantong dimijub deëlat Atjèh;
4. Djilakèë supaja Neugara Atjèh peuputôih bandum hubôngan diplomatik ngon neugara2 Eropa dan Asia dan peuputôih hubôngan ngon Khalifah Islam di Turki dan meusumpah seutia keu Radja Beulanda;
5. Peuëk bandira Beulanda dan peutrôn bandira Atjèh.

Peuë njang djilakèë dalam pasai 2, hana laén meukeusud djih nibak supaja djeuët djipeugah bak dônja bahwa djih djidjak prang geutanjoë deungon meukeusud djidjak "peumeurdéhka lamiët dan djak tham peurampok".

Uléh Peumeurintah Atjèh geulakèë watèë mangat djeuët geupiké dilèë dan geupeutimang peuë njang djilakèë lé Beulanda njan. Uléh Panglima Beulanda, Djendral Kohler, didjaweuëb djibri watèë keu Neugara Atjèh sidjeuëm bak geudjaweuëb Ultimatum djih!

Lheuëh njan, uléh Radja Atjèh, Sultan Mahmud Sjah, neutjok sikap njang patôt meunurôt keuhôrmatan bansa geutanjoë: Ultimatum Beulanda njan neutulak ladju meutah-meutah sira neukheun lagèë njoë:

"Sibagoë Radja Atjèh njoë djeunaweuëb ulôn keu Keuradjaan Beulanda njang hana teupeue adab: peukara gata lakèë kamoë meunjeurah, maka sibagoë Radja Atjèh na keuh saboh keuwadjeban kamoë han sagai-sagai kamoë bri Nanggroë dan Bansa kamoë njoë rhôt u mijub kuasa bansa luwa teuka keunoë. Njoë peukara keumuliaan kamoë njang han kamoë teukui bak barangkasoe ateuëh rhuëng dônja! Peukara gata lakèë supaja kamoë tham maniaga lamiët di Sumatra, sang2 kamoë njang po buët njan, njan atra hana bandum! Sistem lamiët njan na saboh buët dônja, meu asai di Barat, kon bak kamoë dan hantom kamoë peumadju. Gata Beulanda deuh that teungoh tamita mita alasan peudjroh droë bak mata dônja dalam buët djeuheut djak rampok Nanggroë kamoë. Peukara peurampok laôt, tjuköp kreuëh hukôman njang geubri uléh Neugara Keuradjaan Atjèh keu soë njang meusalah dalam buët njan, meunjo na bukti.

"Peukara gata lakèë supaja kamoë bri bandum Wilayah Dèelat Atjèh di Sumatra, njang rot Tunong trôih u Bengkulèn dan rot Timu trôih u Palembang dan bandum pulo Riau, njan handjeuët kamoë bri jêh gohlom kamoë musjawarat deungon aneuk-nanggroë njan bandum, sabab ureuëng njan hana kamoë peurintah sibagoë tanoh djadjahan, meutapi kamoë peutimang lagèë bansa droë, dan keu ureuëng njan ka kamoë bri hak bak geupeurintah droëgeuh. Kamoë han meutém djök ureuëng njan djeuët keu aneuk djadjahan Beulanda!

"Peukara gata lakèë supaja kamoë peuputôih hubôngan deungon Khalifah Islam di Turki dan supaja kamoë tuka Turki deungon Beulanda keuteumpat meusambat-seutia, peue lom meusumpah seutia keu Radja Beulanda, njan saban lagèë ta lakèë kamoë tuka Agama. Njan hana mungkrén sagai kamoë teurimong!

"Keuseuneuleuëh, peukara gata lakèë kamoë tuka bandira Atjèh deungon bandira Beulanda, njan saboh peukara njang pantang that kamoë teurimong: keu Agama dan keu Bandira, kamoë dan djeuëb2 ureuëng Atjèh sabé keumaih meurhò darah trôk'an tidjoh keuseuneuleuëh!"

Watèë lheuëh djiteurimong djeunaweuëb njan, uroë njan ladju uléh Beulanda djipeunjata Prang ateuëh Keuradjaan Atjèh njang Meurdéhka dan Meudèelat. Lheuëh njan djipeumeurijam ladju Kuta Radja. Bak uroë 5 April, 1873, Panglima Beulanda, Djendral Kohler, njang uguh that njan, djiék u darat bumoe Atjèh deungon 10,000 sidadu Eropa njang ban djiba mantong dari nanggroë Beulanda dan djitamah lom ngon sidadu Djawa. Mulai watèë njan ladju ka teudjadi prang meuhubô-hubô. Bak uroë 23 April, 1873, dalam Seuëh Prang Bandar Atjèh, tjit dikeuë Meusdjid Raja, Angkatan Prang Beulanda ngon Djawa njan keumah geupeutalô uléh Angkatan Prang Atjèh. Panglima Beulanda, Djendral Kohler geuhukôm maté. Keudjadian njan ka meutuléh dalam surat2 haba peunténg ban saboh dônja. Uléh surat haba Inggréh, The London Times, djituléh bak uroë 22 April, 1873, lagèë njoë:

"Saboh keudjadian njang luwa-biasa that dalam seudjarah peundjadjahan modern ka trôih ta deungo dari Hindia Timu. Saboh Angkatan Prang bansa Eropa njang raja lagèëna ka geupeutalô dalam seuëh prang uléh Angkatan Prang Neugara Atjèh (State of Acheh).

Uléh bansa Atjèh ka geuteumeung saboh keumeunangan njang peuneutôih that. Musôh Atjèh kon ka talô mantong, meutapi ka pajah pluéng bandum pula pingkui."

Uléh The London Times djikheun lom bahwa Beulanda hana hak sagai2 bak djidjak prang Neugara Atjèh sabab "Atjèh kon tanoh djadjahan Beulanda."

Uléh surat haba Amerika, The New York Times (uroë Seulasa, 6 Mei, 1873) ka djipeuteubiët saboh ulèë-karangan njang meu-asoë lagèë njoë:

"Saboh prang njang meulabô darah ka teudjadi di Nanggroë Atjèh. Seurangan Beulanda ka geupeuhantjô deungon geusië djih meukeuba-keuba. Panglima Beulanda ka geupoh maté, dan teuntradjih njang mantong hudép ka pluéng pula-pingkui. Nibak asoë debat dalam Parlemen Beulanda di den Haag geutanjoë teupeuë bahwa Beulanda raja lagèëna talô - leubèh raja nibak djimeungaku - hingga djikheun uléh sidroë angèëta Parlemen bahwa peukara talô di Atjèh njan saban lagèë Keuradjaan Beulanda ka geupoh maté lé Atjèh di dônja Timu."

Bak 15 Mei, 1873, uléh surat haba, The New York Times ka djipeuteubiët lom saboh ulèë-karangan lagèë njoë:

A T J È H

"Djinoë ka djeuët ta kheun, ka geumulai bri peundidëkan Atjèh keu keuturônnan Kristèn masa njoë.

"Ridjang akan geuteupeuë uléh bandum ureuëng bahwa bansa Atjèh njan kon sagai2 saboh kawôm njang mantong biadab dan hana urat saraf ngon seumiké, sagai2 kon, meutapi ureuëng njan na saboh bansa Islam njang beutôi that dan biék pahlawan.

"Meunantjit akan djeuët keu 'èleumèë umum bahwa bansa Atjèh njan, lagèë lawangeuh djinoë, pih bak saboh roë na djadjahan-geuh tjit di nanggroë njang djeuëh2, dan na saboh watèë njang bak watèë njan bansa Atjèh dunnan raja kuasa hingga ék geukurông bansa Portugéh di kuta Malaka. Meunantjit akan djeuët keu 'èleumèë umum bahwa Sultan Atjèh bak saboh watèë rakan that ngon Radja Inggréh, James I, dan uléh Radja Inggréh njang lisék that njan na geubri duwa boh meuriam raja sibagoë bungong-djaroë keu sjèédara Atjèh-geuh njan, dan djinoë meuriam2 njan bantu peutheun istana njang gantoë-geuh di Sumatra."

Bak uroë Djumat, 30 Mei, 1873, uléh surat haba The New York Times ka djipeuteubiët lom haba njang leubèh panjang peukara Mideuën Prang njang bri peuneutôih di Kuta Radja njang meu-asoë antara laén lagèë njoë:

"Angkatan Prang Beulanda keubit2 hantjô meudeudak. Djendral Kohler ka geupoh maté uléh ureuëng Atjèh. Sabab le lagèëna njang ka maté, sidadu Beulanda njang mantong hudép ka pluéng djak tji peuseulamat droë u binèh pasi. Disinankeuh awaknjan, meunurôt laporan njang keuseuneuleuëh that geutanjoë teurimong, teungoh djipeutheun droë

dalam keuadaan njang dahsjat that, bak djihadap Angkatan Prang Atjèh njang teungoh madju ladju ateuèh djih ban silingka.

"Djinoë geutanjoë deungo ka djipeugah lé Beulanda bahwa Radja Atjèh le that teuntra ngon sinjata barô2. Bah peuë njang djipeugah lé Beulanda meutapi njang ka trang uléh Sultan Atjèh ka keumah geupeuleumah bak dônja gobnjan na keukuatan militèr dan na tjit keusanggôpan peugot dâplomasi.

"Uléh Sultan Atjèh ka geuteumeung lom bukti2 bahwa deungon Peurdjandjian thôn 1819, njang geutèkèn antara Radja Inggréh deungon Radja Atjèh bak watèë njan, Inggréh meudjandji akan geulawan bandum pihak njang peuék prangateuèh Atjèh. Sabab njan djinoë ka geu tuntut, röh uléh surat2 haba London keudroë tjit, bahwa demi keuadélan, Inggréh ka meulangga djandji deungon Atjèh, peukara hana geutham Beulanda peuék prang ateuèh Atjèh. Njoë bandum meumakna bahwa uléh Atjèh ka geutuntut beunantu nibak Inggréh, dan Inggréh na dalam neuduëk njang puéh that bak tulak peuë njang geulakèë uléh Atjèh njan. Peuë lom sabab Atjèh meulakèë watèë ban lheuèh meunang - teuntèë akan leubèh rajek seunambôt di London nibak meunjo keuadaan meubalék nibak njan.

"Bah pakriban, hana mungkén Beulanda akan djipijôn prang watèë lheuèh talô, dan meunan tjit Atjèh akan pijôn prang watèë ka lheuèh meunang! Djadi djeuët ta kira ladju saboh peurdjuangan njang that hibat dan dahsjat hana keumah teupeudjeuèh lé di pulo Sumatra.

"Uléh Radja Atjèh njang kaja that njan ka geupeusan u Eropa alat2 sinjata njang paléng barô. Dan rakjat gobnjan, kon mantong ahli teumimbak njang djago2 that, meutapi tjit biék pahlawan njang beuhô2 lagèëna, maka bansa Beulanda njang tungang dan kreuèh haté njan akan meurumpok dalam mideuen prang deungon bansa Atjèh sibagoë lawan njang saban2 bako, banduwa lagèë beusoë wadja!"

Sigo treuk, surat haba The New York Times, bak uroë Sabtu, 5 Juli, 1873, djituléh dalam ulèë-karangan-djih, antara laén lagèë njoë:

BEULANDA NGON ATJEH

"Biasa haté geutanjoë ta bri keu Neugara Kristèn dan meu adab, peuë lom meunjo geutanjoë kalon Beulanda muprang djak lawan peurampok dan pantjuri manusia, teuntèë geutanjoë ta meudô'a keudjih beumeuhasé. Meutapi watèë ta kalon na saboh bansa njang deungon beuhô that teungoh geumuprang geupeutheun nanggroë droë-geuh, dan agama droë-geuh geulawan sipeunjeurang njang tjilaka that, njoë na saboh peumandangan njang meulaén lagèëna! Njang akhé njoë njankeuh gamba njang beutôi nibak peuë njang teungoh teudjadi di Atjèh, lagèë ka geutuléh uléh wartawan Istanbul, rakan Atjèh njang beuna. Peumbatja njang budiman djeuët geupeuteuntèë keudroë-geuh pihak toh njang leubèh patôt geupeutjaja."

The New-York Times, Thursday, May 15, 1873.

Acheen.

Whatever the evils of war, it is certainly a potent geographical instructor. We learn more of unknown countries through expeditions like that to Abyssinia, or the Russian

terms with James I. of England, and that the latter empy Menarah presented to his Acheenese brother two cannon which now help to guard his successor's palace in Sumatra. Certainly it will

The New-York Times, Tuesday, May 6, 1873

The Dutch Republic in Sumatra.

Among the curious phenomena of the times the unexpected repulse of civilized

portion of the island of Sumatra. It seems that a convention established between Holland and Acheen has been, according to the Dutch, constantly violated. The Dutch

Holland in the Eastern world. This, however, is to be regarded as the expression of a member of the Opposition, and there is reason to think that Holland will make some attempt a determined and probably success

The New-York Times, Friday, May 30, 1873.

The War in Sumatra.

A certain business has been thrown around the cause and the progress of the Acheen war, which has been imputed by the English East India

forth as usual. In a word, everything on the Dutch side was to wear an air of amity and conciliation. News soon came from Batavia that all was going well between

It is observable, too, that the impediments offered by the monsoon, which blows usually from one point of the compass, have

The New-York Times, Saturday, July 5, 1873

HOLLAND AND ACHEEN.

That there are two sides to every story is

Sultan, and went ashore for that purpose. During the audience that ensued, the Sultan repeated what his representative had said on board the Dutch ship. The latter

It now appears that the Sultan is and coolness. He to his foes, that he up the people of

The New-York Times, Saturday, May 3, 1873.

THE WAR IN SUMATRA.

The Hollando-Achinese Struggle—The World of Action.
From the London Times, April 22.

A remarkable incident in modern colonial history is reported from the East Indian Archipelago. A considerable force of Europeans has been defeated, and is now held in check by the army of a native State. The island of Sumatra is for the most part in the possession of the Dutch; but there remains at least two native States in the northern and north-eastern portions of the island. Thus in the north is the State of Acheen or Atchin. On the 26th of last

powerful kingdom, but is now nearly extinct. When the Portuguese first reached Sumatra, in 1509, they found the territory around Atchin ruled by a powerful king, and were prevented obtaining a footing in the neighborhood. The Dutch were more fortunate a hundred years later; they were received by the King or Sultan, and Atchinese ambassadors accompanied them on their return. This kingdom, in short, has been powerful ever since Sumatra has been known, and the Dutch, one would think, should have been well acquainted with its resources. It has a fair trade, and, according to these accounts, the people have found means to possess themselves of powerful artillery. The natives of Sumatra are chiefly Malays; but those in the northern part of the island near Atchin are described as a finer race than the other tribes. They are taller, stouter, and of darker complexion than the rest, and are supposed to have

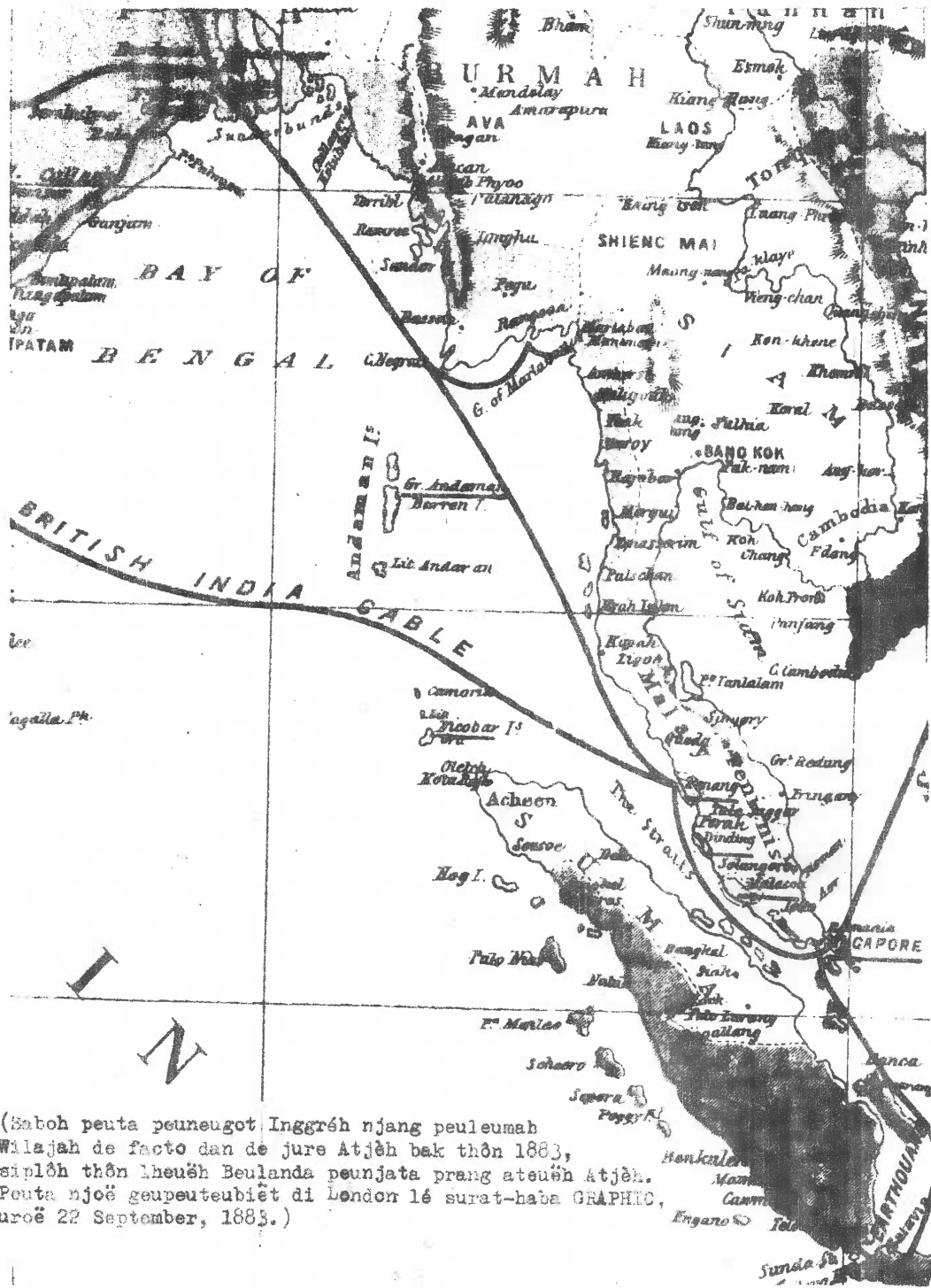
Limong boh ulêe-karangan nibak surat haba Amërika njang paléng raja, THE NEW YORK TIMES, peukara hai Mideuen Prang Bandar Atjêh, bak thôn 1873.

Les Indes comprennent l'Indoustan ou l'Empire du Mogol, la Presque Ile de Ceylan au delà du Gange & la Presqu'île Orientale au delà de ce fleuve le Pares prend son nom du fleuve Indus qui l'arrose vers l'Occident.
 Le Chinois est le plus beau & le plus puissant Etat de l'Asie. Il n'y a en aucun dans le monde qui soit si peuplé on fait monter le nombre des hommes faits à cinquante neuf millions sept cent quatre vingt huit mille trois cent soixante quatre ce qui est facile à supputer, parce que chaque père de famille est obligé de mettre sur sa porte un caractère contenant le nombre & la qualité de ceux qui demeurent chez lui.
 L'Isle de Sumatra est une des plus considérables de la ligne l'Equateur, le partage par le milieu ce qui fait que les nuits y sont perpétuellement égales aux jours.
 Java qui est la plus méridionale des Isles de la Souda, appartient presque toute aux Hollandois du moins y sont ils beaucoup plus puissans que le Roi de Mataram dont les possessions dans des montagnes plus favorables à l'agriculture & l'élevage de l'élevage du Gouvernement de l'Inde.

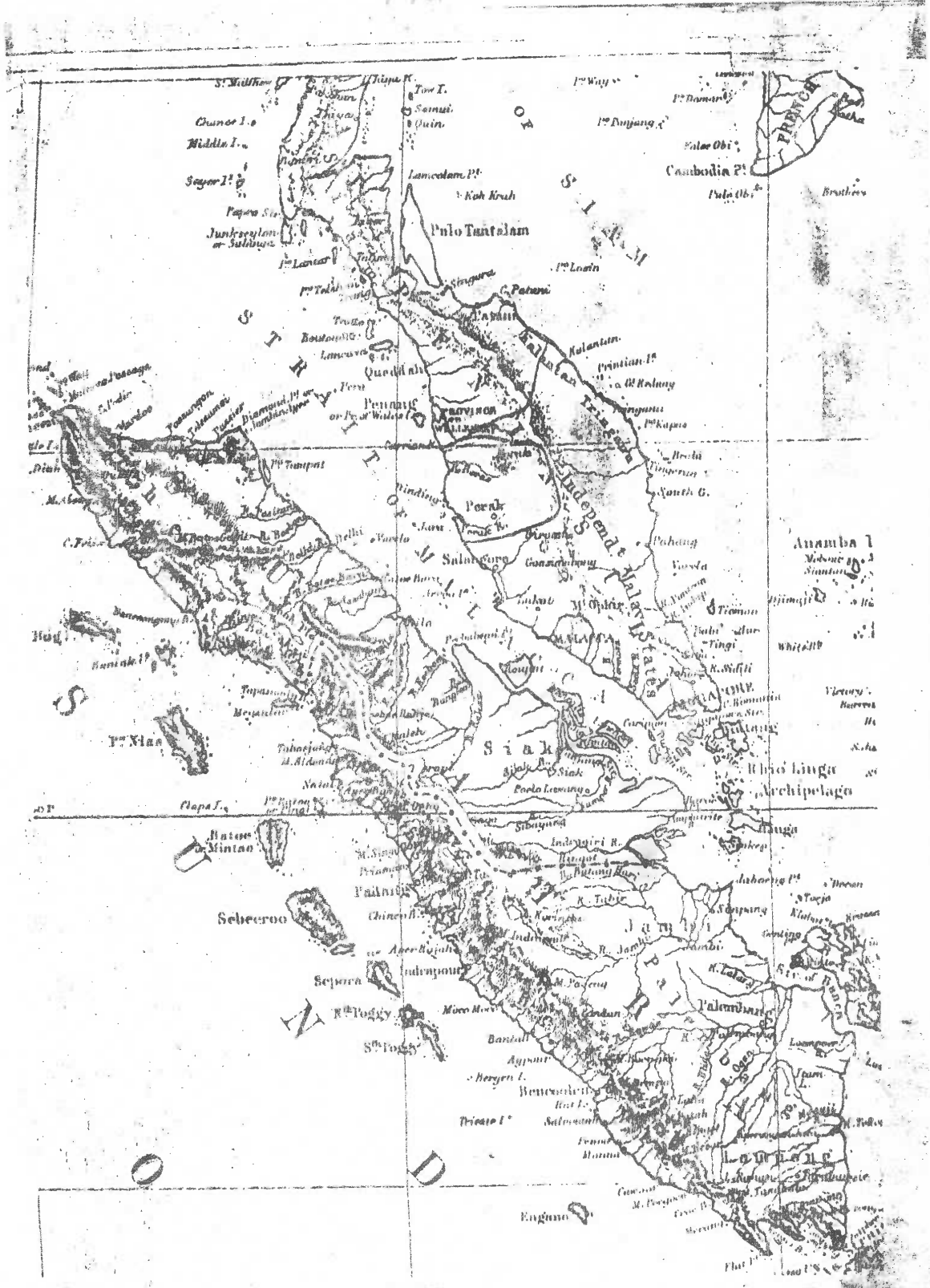
Saboh peuta dónja peuneugot Peurantjis, peuleumah wilajah ROAYAUME D'ACHEM (Keuradjaan Atjéh) bak abad keu-17: Sumatra, Malaya, Kalimantan Barat, Banten. Dalam keuteurangan meutuléh dalam basa Peurantjis: "Pulo Djawa nakeuh djadjahan Beulanda njang djipeurintah uléh Gubernur Djendral Beulanda di Batavia".

70
 SUPPLEMENT TO THE GRAPHIC, SEPTEMBER 22ND 1883.

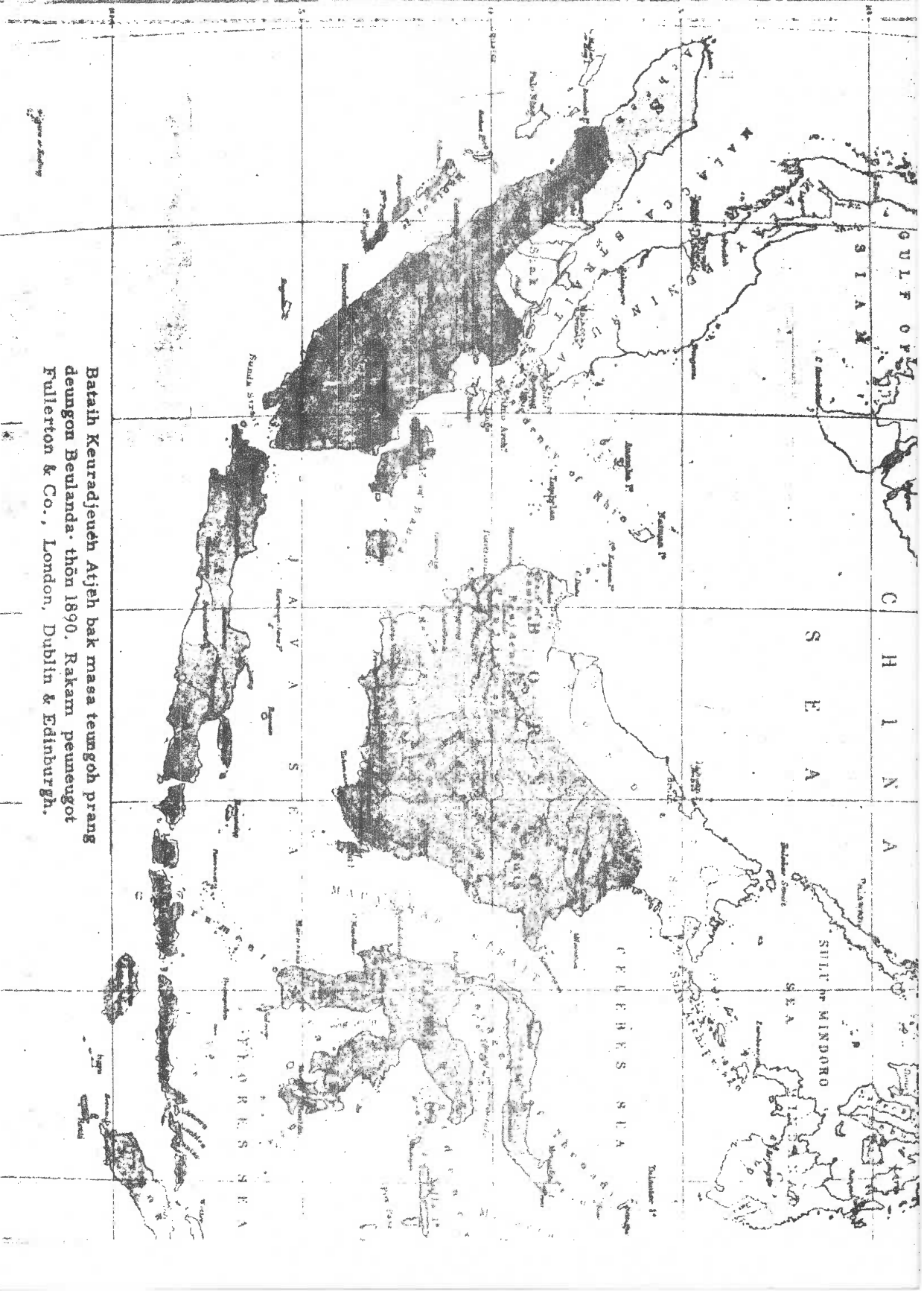
(Saboh peuta peuneugot Inggris njang peuleumah
 Wilajah de facto dan de jure Atjeh bak thôn 1883,
 siploh thôn lheuëh Beulanda peunjata prang ateuën Atjeh.
 Peuta njoë gepeuteubiët di London lé surat-haba GRAPHIC,
 uroë 22 September, 1883.)

A contemporary English map showing Achehnese territory in 1883, ten years after the beginning of the war with Holland, published as Supplement to The Graphic, London, September 22nd, 1883.

Batain Keuradjaan Atjeh bak masa teungoh prang deungon Beulanda: thõn 1885.

Peuta peuneugot A. C. Black, Edinburgh.

Bataih Keuradjeuh Atjeh bak masa teungoh prang
 deungon Beulanda. thön 1890. Rakam peunegot
 Fullerton & Co., London, Dublin & Edinburgh.

Surat2 haba internasional njang raja2 njang laém pib le njang bri komentar dalam peukara prang antara Beulanda deungon Atjèh njan, lagèe surat haba The Nation di New York, bak 15 Mei, 1873, geutuléh bahwa peukara Beulanda talò di Atjèh na leubèh that dahsjat dan parah lom nibak peué njang ka meutuléh dalam surat2 haba. Surat haba The Economist di London trang2 dong rot Atjèh dan peukra "keuhôrmatan" Beulanda njang ka rhôt di dônja Timu. Surat haba The Spectator di London peusalah Peumeurintah Inggréh peukara hana tulöng Atjèh, dan geutudöh Pemerintah Inggréh ka na teurimong sogok nibak Beulanda supaja bèk bantu Atjèh, deungon djibri saboh wilajah djadjahan Beulanda di Afrika keu Inggréh. Surat haba Basirat di Istanbul trang2 dong rot Atjèh dan geulakèe Turki bantu Atjèh. Uléh Basirat geutuléh: "Sultan Atjèh ka neumeudong ateuèh keumuliaân, dan ka neupeuleumah sikap leuplè dalam krisis mulai phôn sampoë keuseuneuleuën!" Surat haba La Turqui di Istanbul bak uroë 9, 17, 19 dan 24 Mei, 1873, geulakèe Turki djampu-djaröe dalam prang deungon bri beunantu keu Atjèh. Surat haba Jevaib di Istanbul tjit, uroë 25 Juni, 1873, geulakèe Turki kirém teuntra djak bantu Atjèh.

Saboh tanda treuk nibak neuduék Atjèh sibagoë saboh neugara meurdéhka njang meudéelat njang dônja angkèe nakeuh nibak sikap neugara2 dônja njang peunjata droë bandum dong neutral dalam prang antara Beulanda ngon Atjèh. President Ulysses S. Grant dari Amerika Sjarikat nakeuh salah sidroë njang awai that peuteubiët Surat Peunjata Dong Teungoh Njang Adé (Declaration of Impartial Neutrality) dalam prang antara Beulanda deungon Atjèh. Lheuèh njang djiseutot lé Inggréh, Peirantjis, dll. Uléh Keuradjaan Inggréh kon geupeunjata neutral mantong, meutapi geuangkèe tjit hak pijöh dalam wilajah djadjahan Inggréh, Malaya, keu Angkatan Prang Beulanda dan keu Angkatan Prang Atjèh. Bak watèe njan Turki, Djerman dan Itali trang2 peugot politék pro Atjèh.

Disinoë peureulèe tjit teutjatèt: ureuëng njang djak ba Ultimatum djeuhbut Beulanda keu Neugara Atjèh njang meurdéhka dan meudéelat njan, nandjih Mas Sumo, djongos Beulanda njang biék-djih djinoë hana meunalèe djidjeuët peugah na hak-djih djidjak djadjah geutanjoë bansa Atjèh. Mas Sumo ka geuhuköm maté sibagoë peundjahat prang uléh Neugara Atjèh bak uroë 5 April, 1873, - djadi 18 uroë jöh göhlom Tuan-djih, Djendral Kohler geuhuköm maté tjit sibagoë peundjahat prang uléh Neugara Atjèh.

(25 APRIL, 1977)

Uroë njoë teutjok peuneutöh teu minah lom nibak Kruëng Agam sabab na laporan njang meuteuntèe musöh akan djidjak prang geutanjoë keunan. Kamöe peputöh teugisa lom u dairah Mamprèe, toë Asrama Aluë Pineung njang awai. Njan djipadjöh 4 atawa 5 uroë djak. Hana soë njang galak minah2 lagèe njan, meutapi njankeuh saboh nibak hai njang wadjéb teupeubuët sabab politék geutanjoë teukeumeung peugot peurdjuangan njoë sibagoë peurdjuangan politék sitrèb-tréb mungkén mangat na

watèë bak ta peu hudép keusadaran bansa njang peunoh dan watèë njang geutanjoë peureulèë peuna sinjata. Meunantjit geutanjoë mesti ta peusè bèk pajah muprang bak teupat njang djipiléh lé musòh, dan bak watèë njang djih peuteuntèë. Geutanjoë akan ta muprang ngon djih bak teupat dan bak watèë njang geutanjoë piléh. Geutanjoë wadjéb ta disiplin droë-teuh bak ta seutot strategi njang beutó njoë dan bèk keumaih djikawé lé musòh rôh tadjak seutot ban strategi djih. Kamoë akan peukeuë u Mamprèë singoh beungoh.

(29 APRIL, 1977)

Kamoë tróih u dairah Mamprèë uroë njoë kira2 poh 6 seupót. Kamoë piléh saboh teupat njang djroh, kira2 4 batèë rot Timu nibak Asrama Aluë Pineung njang awai dan akan kamoë bõh nan asrama barò njoë sibagoë Asrama Aluë Pineung Timu. Antaba teupat barò njoë ngon teupat awai na meulingkeuë saboh rhuëng glé. Meunurót laporan njang kamoë teurimong, musòh hana djidjak ék u Asrama Aluë Pineung awai sabab gadoh hubòngandjih ngon agen2 djih njang hana keumah peubuët peuë njang djipeurintah hingga pajah djipeugot rantjana barò dan pajah djimeukeumah keulai. Saboh sabab treuk, panglima sidadu kaphé Djawa njang baroëkon di Atjèh, si Rivai Harahap, awak Maniléng lamiët Djawa, njang ka djipeusalah han keumah peuhantjò Atjèh Meurdéshka dan njang atò rantjana djak peuék prang u Aluë Pineung ka djipinah sabab keugagalan njan. Djinoë djih ka djigantoe lé panglima Djawa njang laén, nandjih si Salèh, baroëkon komandan divisi Siliwangi njang meugah that keudjam njan. Deungon teuka panglimadjih njang barò, musòhpih ka djipeugot taktik prang barò.

(1 MEI, 1977)

Uroë njoë Uroë Kawòm Buruh Internasional. Sibagoë tanda geutanjoë na tameurakan ngon kawòm buruh dónja, maka uroë njoë geutanjoë peu ingat di Asrama Aluë Pineung Timu deungon teupeugot saboh rapat deungon teuhidang peunadjòh njang ék teupeuna di asrama. Ureuëng Atjèh njang mantong teudong nibak 80% buët meugoë sibagoë pangulèë hareukat, 10% meu-eungkót dan 10% treuk maniaga dan buët2 kantò, dit that geuteupeuë peukara hai geurakan awak buruh diluwa nanggroë njang meubuët bak fabrék2 dalam nanggroë2 njang ka na industri. Ureuëng geutanjoë ka tréb that djipeumeuklèh nibak peuë njang teudjadi dalam dónja uléh sipeundjadjah Djawa sabab geutanjoë leubèh mangat bak djih djadjah meunjo hana ta teupeuë sapeuë dan meuklèh sidroëteuh hana rakan dalam dónje. Lagèë peukara hak djeuëb2 bansa bak peuteuntèë nasib droë ka djitòb-tòb lé sipai Djawa bèk geuteupeuë uléh bansa geutanjoë, meunantjit peukara buët awak kapitalis djak prah rakjat ban saboh dónja djitòp-tòp tjit - sabab djendral2 Djawa ka djipeubloë droëdjih bandum keu awak kapitalis aséng.

(5 MEI, 1977)

Ulôn seunang that haté uroë njoë meuteumeung sambôt Tengku Ibrahim Abdullah (50) sidroë peumimpin bansa Atjèh njang mulai phônkon ka djeuët keu ulèë dalam buët Atjèh Meurdéhka dan na sibagoë Ulèë Sagoë Glumpang Lhèë. Jôn gohlom geumeubuët dalam Angkatan Atjèh Meurdéhka droëneuhnjn nakeuh Keupala Kantô Peundidókan Agama wila-jah Pidië di Sigli. Adak meu peukara keumeurdéhkaan Atjèh njoë nakeuh peukara hana seunang pribadi padum2 droë ureuëng geutanjoë njang hana buët mantong, lagèë djipeugah lé Djawa, maka ureuëng2 lagèë Tengku Ibrahim Abdullah teuntèë han geuseutot Atjèh Meurdéhka sabab gobnjan na buët dan na neuduëk njang got bak "peumeurintah" sipai Djawa. Njang ubé buët bandum peumimpin2 Atjèh Meurdéhka nakeuh ureuëng2 na, njang geutinggai buët-geuh maséng2 dan geudjak bri teunaga dan djawong-geuh keu peurdjuangan sutji bansa njoë, lagèë Tengku Ibrahim Abdullah, Dr. Muchtar Hasbi, Dr. Zaini Abdullah, Dr. Husaini Hasan, Dr. Zubir Mahmud, Ir. Asnawi Ali, dan le lagèëna njang laén lom. Na tjit siteungoh ureuëng Barat njang keubudajaan-djih materialis simata-mata, djisangka njang tém peugot revolusi tjit meu ureuëng2 njang hana sapeuë na, njang hana gadoh sapeuë deungon teudjadi revolusi njan. Njang ubé beutôi, ureuëng2 njang djroh geutém beudoh peugot revolusi dan geulawan soë njang la'lém bahthat djibôn nan droëdjih "peumeurintah", lagèë sipai Djawa djinoë, bahthatpih ureuëng njan droëgeuh kaja atawa gasiën. Peuë lom geutanjoë bansa Atjèh njang djameunkon ka meugah sibagoë bansa njang tém bri keureubeuën dumpeuë keu tjita2 sutji. Trök'an uléh Beulanda djiangkèë peukara njoë, lagèë ka djituléh lé Zentgraaff:

"Nakeuh saboh keubeunaran njang wadjéb ta angkèë bahwa bansa Atjèh njan, inong dan agam, ka geutém beurdjuang/muprang deungon gagah peurkasa bak geupeutheun tjita2 bansa dan agama-geuh."

("De waarheid is dat de Atjehers mannen en vrouwen in het algemeen schitterend hebben gevochten voor wat zij zagen als hun nationaal of religieus ideaal".)

Tengku Ibrahim Abdullah dan peumimpin2 Atjèh Meurdéhka njang laén ka djeuët keu bukti bak dönja bahwa geutanjoë Atjèh mantong beutôi aneuk éndatu njang beuna!

Dalam rombongan Tengku Ibrahim pih na rôh Sajéd Amin (55) sidroë angèëta Atjèh Meurdéhka njang meuseumangat that. Sajéd Amin geugalak lé bandum ureuëng sabab geutu'oh that marit dan le that haba meukra njang peukhém gob. Dalam djeuët2 meusapat, meunjo na Sajéd, njan ka teudjamin gura. Sajéd pih uboë Atjèh Meurdéhka di Glumpang Lhèë. Sajéd pih kon rajek buët mantong, haba pih rajek tjit. Meunjo teudeungo haba Sajéd, droëneuhnjankeuh njang peuphôn Atjèh Meurdéhka dan njang jué woë ulôn dari Amrika! Njang ubé buët, ulôn njang rugoë lagèëna sabab hana ulôn turi Sajéd dilèë-kon dan ban meuturi watèë ulôn woë u nanggroë go njoë. Sajéd sidroë ureuëng njang beuhô lagèëna dan hantom geutulak tugaih njang brat2 dan meubaja. Hana soë njang leubèh jakin keu Atjèh Meurdéhka nibak Sajéd Amin.

Dalam rombongan njan rôh lom Ku Harun Faja Ra'ch, silajeuë ngon Sajéd Amin, sidroë uboë Atjèh Meurdéhka di Blang Manè. Lagèë Sajéd Amin tjit, Ku Harun ureuëng na hareuta di gampông-geuh, le umong ngon lampôih, meutapi geudjak ék u glé tjit djak peudong Atjèh Meurdéhka!

Angèëta njang keu peuët nibak rombongan njan nakeuh Sulaiman Abdullah (33). Gobnjan ka geutinggai buët-geuh sibagoë angèëta DPR "kabupaten" Pidië di Sigli, neuduëk njang meugadji le dan gobnjanpih ureuëng peuniléh rakjat. Laén nibak njan, gobnjan pih ureuëng kaja.

Ureuëng? njoë na keuh tjeunto njang beutôi nibak golongan njang mat pimpinan Atjèh Meurdéhka bak tingkat Sagoë dan Wilajah. Seudangkan njang mat pimpinan ateuëh nibak Atjèh Meurdéhka nakeuh ureuëng? Atjèh dalam tingkat internasional, le doktor, ahli-hukôm, insinjur, ahli-ekonomi, dll. Ureuëng? njan nakeuh rôh dalam famili? ateuëh dalam masjarakat Atjèh dan meuhareuta. Ureuëng njan le that peuë gadoh deungon geudjak peudong Atjèh Meurdéhka - meunjo peutamah hareuta dan keu-untôngan material njang djeuët keu seunipat sigala peukara. Njan kon meunan dalam seunipat bansa Atjèh: keuhôrmatan, keudroëteuh dan keu bansa-teuh, njankeuh keuseunipat dumpeuë! Geutanjoë Atjèh hana djeuët ta hudép sibagoë aneuk djadjahan, lamiët, nibak sipai Djawa. Geutanjoë leubèh ta galak maté sjahid dalam peurdjuangan bak ta peutheun keumeurdéhkaan droëteuh. Meunjo han keumah ta hudép meurdéhka, leubèh tjeudaih ta maté meurdéhka! Njan, ka lheuëh geupeuleumah lé éndatu bak geutanjoë, dan ka lheuëh geupeutunjok djalan! Bahthatpih na awak laén di Sumatra njang tém teurimong neuduëk sibagoë lamiët Djawa, sikap njan hana ta peu-jum, dan hana ta tuéng lé geutanjoë Atjèh. Lagèë ka geukheun lé Dr. Antony Reid dalam buku, The Contest for North Sumatra: Atjeh, The Netherlands and Britain, "bansa Atjèh handjeuët peusaban ngon bansa Meulaju laén di Sumatra." Hana peureulèë lé tadjak peutrang peukara njan, sabab ka tjukôp na bukti dalam seudjarah. Kadang panglima Beulanda, Djendral Pel, njang si umu hudép-djih djimuprang ngon geutanjoë - djeuratdjih na di Kuta Radja - leubèh patôt peugah pakon bansa Atjèh handjeuët gob peusaban ngon bansa? laén di Indonasia. Djikheun lé Djendral Pel: "Bahthat pakriban geutanjoë prang bansa Atjèh njan, ureuëng njan teutap geupeutheun nanggroë-geuh djeuëb? tapak, dan han keumah ta peutalô. Geutanjoë wadjéb ta meungaku bahwa ureuëng Atjèh ka geupeutheun nanggroë-geuh deungon seumangat njang kreuëh dan kha lagèëna, deungon ëleumèë njang le that, deungon keukuatan njang raja lagèëna, dan deungon sistem njang leungkap that, njang hai njan bandum mustahé djeuët djipeugot lé bandum bansa? laén ban saboh Indonasia."

(10 MEI, 1977)

Uroë njoë ulôn teurimong Getjhiik Hamzah Aluë Sanè deungon aneuk-geuh, Zakaria Hamzah (25) njang mantong sibagoë mahasiswa bagian Hu-kôm bak Universitèt Sjiah Kuala di Kuta Radja. Geutjhiik Hamzah Aluë Sanè na sidroë ureuëng politék njang geuthèë na di Wilajah Pidië. Gobnjan geutjhiik meu keuturônnan nibak gampông Aluë Sanè di Sagoë Ulèë Glé, Samalanga. Gobnjan geuteuka geudjak peunjata meuseutia deungon Angkatan Atjèh Meurdéhka dan Neugara Atjèh. Ulôn ka tréb ulôn deungo nan gobnjan. Njoë na keuh saboh rombongan du-ngon-aneuk njang djak peudjök djawong keu tjita2 Atjèh Meurdéhka. Uléh Geutjhiik Hamzah geupeugah bahwa ban saboh famili gobnjan sapeuë haté. Ulôn that teu-peungarôn uléh banduwa du-ngon-aneuk njoë. Watèë njan ladju ulôn lakèë supaja Zakaria dong teutap sadjan ulôn di glé sibagoë angèëta staf teutap. Ureuëng2 muda njang lagèë njoëkeuh ulôn that seunang na sadjan, njang ék ba revolusi keumeurdéhkaan Atjèh njoë keupada keumeunangan. Keu ureuëng2 njang lagèë njoë hana peureulèë le ulôn marit. Gobnjan geuteupeuë peue njang na dalam haté ulôn, dan ulôn teupeuë peue njang na dalam haté gobnjan, bahthatpih njankeuh uroë phôn kamoë meurumpok. Du-ngon-aneuk njoë peugab lom haté ulôn bahwa ureuëng Atjèh keuturônnan njoë mantong aneuk éndatu-geuh njang beutôi. Ulôn bri kuasa keu Geutjhiik Hamzah supaja geupimpin organisasi Angkatan Atjèh Meurdéhka dalam Sagoë Ulèë Glé. Niët ulôn akan teu angkéë gobnjan keu Ulèë Sagoë njan dimasa ukeuë njang hana tréb lé. Uléh Geutjhiik Hamzah geulakèë izin supaja djeuët geu tarék bandira Atjèh di Sigli dan Meureudu njang mantong djiduëk musôh disinan bahthatpih banduwa kuta njan na diluwa sagoë gobnjan. Kheun Geutjhiik Hamzah: hawageuh that geukeumeung peubuët njan!

(Dalam padum2 uroë lheuëh njan, ka meugah ka na ureuëng peuék bandira geutanjoë di Sigli dan Meureudu njang meugah ban saboh nanggroë dan djroh that seunambôt masjarakat. Deungon njan ulôn teupeuë Geutjhiik Hamzah sidroë ureuëng njang bagaih that geumeubuët. Zakaria teutap sadjan ulôn di glé sibagoë angèëta staf njang meu-jum lagèëna. Zakaria raja that keusanggôpan dan tadjam that pikéran. Sithôn lheuëh njan, watèë Geutjhiik Hamzah ka djidrop lé kaphé Djawa, djiénanja dan geuteumeung sjahid-geuh, maka ulôn peuék Zakaria keu geunantoë gobnjan sibagoë Ulèë Sagoë Ulèë Glé. Bak watèë njan Zakaria nakeuh Ulèë Sagoë Atjèh njang paléng muda. Gobnjan na sidroë nibak peumimpin2 Atjèh masa ukeuë njang that bri harapan: gagah, beuhô, tjarong, kreuëh, kong, bidjaksana, dan tha'at, njakni geutudjan padjan geuteurimong peurintah, dan geutudjan padjan mesti geubeurontak dan keusoë mesti geubeurontak: gobnjan geutudjan padjan geuteurimong peurintah dan nibak soë, dan geutukritjiti pakriban geubri peurintah watèë ka trök watèë! Njoëkeuh sipheuët2 peumimpin2 Atjèh njang ék djamin seulamata bansa njoë!)

(May 16, 1977)

Malam njoé, Panglima M. Daud Husin deungon teuntra geutanjoé geutrén geudjak tjok keudé Teupin Raja dan geudjak peu-ék bandira Atjéh bak binéh djalan Timu-Barat. Peuleumah keukuatan njoé peureuléé mangat djiteupeu lé musóh, geutanjoé djeuét ta peubuét peué njang galak-teuh, tadjak ho njang galakteuh ateuéh tanoh droéteuhnjoé, deungon hana djeuét djih kheun dan peugot sapeué. Mangat djiteupeu lé sipai Djawa djih hana djimat Nanggroe njoé. Tiép djeungkai Tanoh njoé na soé po, kon atradjih. Buét Panglima Daud Husin meuhase lagéé teu meukeusud!

Bahthatpilih ulón Meuntroé Peurtahanan dan Panglima Tjhik, teutapi ulón bri kuasa peunoh keu Panglima Daud Husin dalam bideuëng buét geurakan taktik militèr: gobnjan bibeuh bak geupeugot rantjana2 prang droé-geuh dan djeuét geutjok tindakan2 militèr asai bèk meulawan deungon strategi umum geutanjoé njang lagéé dimijub njoé:

- Geutanjoé mantong dalam taraf peurdjuangan politék dan mantong dalam taraf meukeumah dalam peurdjuangan militèr. Geutanjoé peureuléé ta meudong teutap dalam taraf njoé ét na hat peureuléé. Sababnjan bandum geurakan dan buét militèr geutanjoé wadjéb ta peuduék dimijub strategi njoé.
- Bandum geurakan militèr geutanjoé wadjéb ta peudjak ban atóran prang geurilja peutheun-droé (defensive guerilla warfare), njakni lagéé njoé:
 - a. Teuntra Atjéh wadjéb dong di glé sabé. Njoé akan peugadoh makna keukuatan laót, darat dan udara sipeundjadjah Djawa.
 - b. Teuntra Atjéh wadjéb na sabé toé-toé musóh, timbakdjih, peukarudjih bèk djeuét djiduék teutap bak saboh2 teupat, beudjeuét lagéé bajang njang deuh sabé bak gaki langét peukureuëng 'garang' sipai Djawa.
 - c. *Kutika* dan *teukeudjót* nakeuh duwa boh peukara njang peunténg that: meureunoé bandum teupat njang djiprèh dan teupat njang hana djiprèh. Handjeuét peu-ék prang bak teupat njang djiprèh: handjeuét peu-ék prang deungon hana peukeudjót musóh.
 - d. Djeuéb peurteupóran handjeuèthan peugot bak *teupat* dan bak *watèé* njang geutanjoé piléh, handjeuét sagai bak teupat dan watèé njang djipiléh uléh musóh. Geutanjoé bèk keumah djih kawé dalam hai njoé.
 - e. Watèé musóh djimadju, geutanjoé ta surót; watèé djih gisa njan baró ta prang.
 - f. Musóh ta prang watèé geutanjoé ka ta jakin handjeuèthan meunang, njakni watèé keukuatan geutanjoé leubéh rajek nibakdjih dalam seueh njan.
 - g. Tudjuan geutanjoé djinoé nakeuh ta peureuloh garéh2 hubógan dan ékonomi musóh, dan ta peugadoh peutjaja ngon2 djih diluwa-nanggroe keudjih.
 - h. Geutanjoé seulamata meugantung bak duwa peukara: bak ék ta som rahsia pat geutanjoé uroé-malam, dan bak keumah ta pinah2 keukuatan geutanjoé nibak saboh teupat u teupat laén deungon hana djiteupeu uléh musóh. Musóh bèk sagai2 djiteupeu pat keukuatan geutanjoé.
 - i. Strategi geutanjoé nakeuh peutheun-droé (defensive); taktik geutanjoé nakeuh 'prang kilat' (swift offensive) ateuéh musóh pat-pat na ruweuëng, padjan meuteumeung kutika.

Strategi dan taktik njoë akan peulara geutanjoë nibak taló dalam prang. Didalam garéh2 peutunjok njoë, Panglima Daud Husin le that peuë njang djeuët geupeubuët deungon geurakan2 gobnjan njang beuhó dan tadjam lagèëna. Gobnjan sabé dalam meugrak deungon pasukan-geuh, meudjan-djan di Timu, meudjan-djan di Barat, dan djeuëb2 pat. Gobnjan dit that sadjan ulón di Markaz Rajek. Gobnjan hantom ulón kalon laén nibak watèë geudjak bri laporan atawa geudjak tjok peurintah baró. Gobnjan sabé keumaih geupeudjak tugaih-geuh, böh peukara militèr atawa peukara politék, deungon djroh lagèëna. Uléh sabab gobnjankeuh njang djeuët djak beurangkaho deungon hana meutheun2 dan hana soë djeuët tham, maka gobnjan ka djeuët keu djuru-bitjara dan ureuëng peutrang bandum peukara njang meuhasé that. Lheueh padum na tréb lagèënan Panglima Daud Husin-pih makén meugah ban saboh nanggroë. Gobnjanpih ka keumah geupimpin padum2 boh tindakan militèr geutanjoë njang meuhasé ateuëh musóh. Bak watèë ulón pajah minah nibak saboh teupat u teupat laén, Panglima Daud Husin hantom na sadjan ulón sabab gobnjan na sabé dalam tugaih militèr geutanjoë ban saboh Atjèh. Djadi ulón hantom na dalam peurtahanan njang séb di Markaz Rajek. Beudé njang na hana ulón ngui keu djaga droë, teutapi ulón djök keu Panglima mangat djeuet geupeudjak buët ban saboh nanggroë. Meudjan-djan na lom pajah teupeugot pasukan2 khusus njang laén njang peureuléë teubri senjata. Sababnjan kajém that dit that senjata njang tinggai sadjan ulón di Markaz Rajek. Uteuën dan ureuëng geutanjoë njankeuh peurisé ulón. Ulón teurimong baja jang saban lagèë ureueng laén bandum tjit.

Bahwa geutanjoë Angkatan Atjèh Meurdéhka ka ta teumeung bantuan rakjat njang mutlak that ka deuh trang lagèëna keu soë njang na mata dan keu sipai Djawa peundjadjah hana laén djalan nibak djitjok tindakan militèr bak djihadap geutanjoë. Keudjih hana lé djalan laén. Sabab Nanggroë njoë ka gadoh keu-djih dalam arti politék. Tanoh njang djeuet djipeugah djih peurintah hana leubèh nibak padum2 sentimeter mantong njang na dimijub tapak sipatu meuduroë-djih, dan meunjanpih hana leubèh nibak padum2 minèt bak watèë djih na djidong ateuëh tanohnjan. Watèë djiminah ho laén, meutanoh njang padum2 sentimeternjanpih ka hana lé djih mat, ka hana lé djih kontrol. Njoë kon lé saboh rahsia keu ureueng Atjèh, dan kon na saboh rahsia keu sipai Djawa peundjadjah. Njoë njang mantong "rahsia" njankeuh keu bansa luwa, keu bansa aséng. Uléh sipeundjadjah Djawa djitjuba tóp-tóp hai njoë bèk djiteupeue lé bansa luwa deungon djitham bèk na soë tuléh haba njoë dalam surat2 haba. Sabab meunjo djiteupeue lé bansa luwa maka han djitém peutamong modal lé keunoë dan meunjo hana pèng kapitalis luwa njan, sipai Djawa akan bangkrót dalam siuroë-simalam. Neugara2 Barat njang peunan droë "demokrasi" njan, bandum paléh lagèëna: njang djipakoë njankeuh laba keudroëdjih mantong dan hana ragu2 bak djidjak meurampok meunjo djiteupeue droëdjih hana maté. Peuë njang djipeulaku lé awaknjan djinoë njankeuh djibri pèng dan beudé keu sipai Djawa bak djirampok nanggroë geutanjoë dan uléh sipai Djawa djipuka Nanggroë geutanjoë keu awak kapitalis Baratnjan. Djadi bak hakikat sipai Djawa ka djingui lom lagèë baroëdjén djeuët keu sidadu Beulanda: bidadjih, baroëdjén Beulanda djidong dikeuë; uroënjoe djidong dilikót Djawa.

(21 Mei, 1977)

Uroë njoë nakeuh Uroë Raja Bansa Atjèh peu-ingat MIDEUEN PRANG GUNONG ALIMON njang teudjadi bak uroë 21 Mei, 1910, antara Teuntra Atjèh Meurdéhka deungon sidadu2 kolonialis Beulanda. Uroënjoë geutanjoë peu-ingat mangat bèk tuwoteuh pakriban éndatu geutanjoë - du dan ma teuh - ka geumprang bak geupeutheun keumeurdéhkaan Nanggroë njoë bak masa mantong hudépgeuh. Mideuen Prang Gunong Alimon ban that mantong: tjit baró 67 thón njang ka ulikót. Siklèp mata sagai dalam seunipat Seudjarah. Uroënjoë ramè ureueng Atjèh njang mantong hudép njang teu-ingatgeuh keu Prang Gunong Alimon. Ramè nibak geutanjoë njang na hadé uroënjoë bak Markaz Aluë Pineung Timu na éndatu atawa waréh kawóm njang sjahid atawa rón dalam seueh prang njang meugah that njan. Njoë nakeuh saboh uroë peu-ingat njang rajek that makna keu geutanjoë bandum. Keu ulón keudroë, Njak-tjhik ulón, Potjut Mirah Gambang, sjahid dalam seueh prang Gunong Alimon njoë, bak watèë droëneuhnjan mantong umu 30 thón, bahthatpih Abu-tjhik ulón, Tengku Tjhik Mahjeddin lheuuh ngon Pang Rabo, dan rakan2 seutia-neuh njang laén. Teutapi sjèédara droëneuhnjan, Tengku Tjhik Bukét (Muhammad Ali Zainul Abidin) sjahid disinan. Meunantjit Abuwa ulón, Tengku Sjech Saman (aduen Tengku Tjhik Ma`at) njang baró umu 18 thón, pih sjahid disinan. Peumimpin2 Atjèh njang laén njang reubah sjahid di Gunong Alimon rón Habib Teupin Wan, aneuk agam droëneuhnjan, Habib Tjut, dan 34 droë peumimpin2 Atjèh njang laén njang bandum nakeuh ureueng2 Atjèh njang bako2 lagèëna. Ramè that laén njang sjahid uroë njan. Bandum ureuengnjan nakeuh phalawan nibak bansa Atjèh njoë. Ulón ka geuba djak saweuë kubu phalawan2 njoë watèë ulón mantong ubit that. Njankeuhdisinan peundidékan ulón peukara ATJEH MEUR-DEHKA ka mulai!

Upatjara peu-ingat kamoë peuphón deungon peu-ék bandira Atjèh, poh 9 beungoh. Rapat geupimpin uléh Tengku Muhammad Usman Lampóih Awé, Meuntroë Keu-uwangan Neugara Atjèh dan angèëta Pimpinan Angkatan Atjèh Sumatra Meurdéhka. Nakeuh saboh hai njang meu uboë dalam Seudjarah Atjèh bahwa bandira njan geupeu-ék deungon su Azan (Bang) watèë dalam masa prang. Dalam Bang njan geutanjoë geuhóí bak ibadat dan bak keumeunangan! Iman dan peurasaan tjinta keu Nanggroë ka geupeusaboh: njoëkeuh neuduëk nibak patriotisme Atjèh!

Njoë pat Narit nibak Bang:

اللّٰهُ اَكْبَرُ اللّٰهُ اَكْبَرُ : Allah Njang Leubèh That Rajek!

اَشْهَدُ اِلَّا هُوَ اِلَّا اللّٰهُ : Ulón ék Saksi Hana Tuhan laén nibak Allah!

اَشْهَدُ اَنْ مُحَمَّدًا رَسُوْلُ اللّٰهُ : Ulón ék Saksi Bahwa Muhammad Rasul Allah!

حَيَّ عَلَى الصَّلٰوةِ : Djak Ta Seumajang!

حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ : Djak Ta Reubót Keumeunangan!

اللّٰهُ اَكْبَرُ اللّٰهُ اَكْبَرُ : Allah Njang Leubèh That Rajek!

لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ : Hana Tuhan Laén Nibak Allah!

Watèë bandira Atjèh ka trók u putjak tihang, watèë Bang ka habéh, watèë paleuet handum geupuka u langèt geulakèë dó'a bak Allah Ta'ala, njan nakeuh saboh watèë njang tjukèh haté soë njang kalon. Bak watèë njan baró ta teupeue njo lagèë kheun sidroë ahli falsafah Peurantjis, H. Bosanquet, bahwa "*Les Achinois sont Musulman jusqu'a la moelle*" - "Bansa Atjèh njan Islam trók'an bak tuleuëng sóm-sóm geuh." Peue kon uléh Ibnu Chaldun ka geutuléh bak abad keu-15, dalam kitabgeuh *Muqaddimah*, bahwa bansa Atjèh njan nakeuh bansa Islam njang paléng kong dalam dónja? Hai njan mantong beuna trók'an uroë njoë.

Teuma uléh Tengku di Lampóih Awé geu uroh Tengku Hadji Iljas Leubè, Meuntroë Keu`adélan Neugara Atjèh dan Waki Keu-Tuha Angkatan Atjèh Meurdéhka, sibagoë njang bri nasihat njang keuduwa uroë njoë. Droëneuhnjan nakeuh sidroë orator Atjèh njang geuthèëna di nanggroë njoë bak masa njoë. Ta deungo droëneuhnjan marit nakeuh saboh hiburan. Ureueng ék geudeungo droëneuhnjan marit meudjeuem-djeuem. Teutapi lagèë Rapat dan teupat njoë djeuet keu bukti, droëneuhnjan kon tókkang peugah haba mantong, teutapi ureueng njang raja that buët tjit. Geutanjoë biasa ta ngiëng ahli2 pidato njan lagèë ureueng meu-ën2 mantong, hana buët. Teutapi kon droëneuhnjoë. Tengku Hadji Iljas Leubè njo keubit sidroë ureueng revolusioner, njang diluwa nibak biasa. Droëneuhnjan ka na sadjan ulón dalam buët njoë mulai uroë phónkon! Droëneuhnjan nakeuh sireutak dalam umu deungon aduën ulón, Tengku Hadji Zainul Abidin di Tiro, almarhum, njang pih saboh sikula dan rakan njang akrab that nibak Tengku Hadji Iljas. That ulón peu-njum bahwa Tengku Iljas, dalam watèë2 njang meubaja-baja lagèëna dalam peurdjuangan njoë, ka neutjok sikap lagèë sang aduën keu ulón, aduën njang geumaséh-sajang, njang geutém bri djawonggeuh leubèh dilèë meunjo njan ék peuseulamat djawong adoë. Njankeuh dumnán hubóngan kamoë antara peumimpin2 Atjèh Meurdéhka! Deungon badan-neuh njang raja-panjang, ruman-neuh njang meudulo lagèëna, Tengku Hadji Iljas peutamah mulia djeueb2 meudjeulih njang neuteuca. Droëneuhnjan keuturónan radja2 di Gajo (Atjèh Teungoh) dan sababnjan kamoë boh nan meukra sibagoë "Radja Lingga". Droëneuhnjan dumnán meugah djroh akai dan salèh dalam masjarakat Nanggroë Atjèh hingga sipai Djawa gadoh akaidjih pakriban djeuet djipeubrók nan sidroë ureueng aulia njoë. Bahthatpih meunan na tjit peüé fitnah njang djipeugot lé sipai Djawa njang kureueng adja-njan.

Dalam pidato-neuh, uléh Tengku Hadji Iljas Leubè neuhóí seumangat dan rhoh éndatu geutanjoë njang ka reubah, meugulé maté sjahid dalam seuëh prang Gunong Alimon supaja geutrén keunoë, geudjak muëng geutanjoë, aneuk tjutjo-geuh njang ka ta djak seutot tapak gobnjan, tadjak reubót keulai Tanoh njang gobnjan peutheun dilèë, dan njang ka sjahid-geuh bak geumeudong njan. Soë njang na deungo narit Tengku Iljas Leubè uroë njan ka hana ragu2geuh lé bahwa rhoh éndatu ka na sadjan geutanjoë uroë njoë dalam buët njoë: geutanjoë ngon gobnjan, dan gobnjan deungon geutanjoë, djinoë! Geutanjoë ka ta peu-ék keulai Bandira éndatu njang ka rhót; ka ta tjok keulai peudeueng meulabó darah njang ka teutiek; ka ta reugam keulai rintjóng meuputjók njang geutinggai; dan ka ta gulam beudé keulai mangat djeuet ta peulheueh buët njang ka geupeuphón lé éndatu dan njang ka sjahid-geuh jöh gohlom meuhasé. Watèë geutanjoë ka na keujakinan njang dumnán rupa, soë keumeung tham geutanjoë bèk meurdéhka? Djeueb2 kamoë ureueng Atjèh Meurdéhka meungieng bansa Djawa njang ka djak sambóng peundjadjahan Beulanda deungon peundjadjahan-djih ateueh geutanjoë sibagoë saboh biék eungkong (Javamen) njang hana jum meusikeueh dan siteungoh manusia!

Lheuehnjan ulón njang marit. Bak watèè2 njang lagèènjoe ulón teumèè droè sabé puèh that bak ulón marit sabab weuèh that haté watèè teuingat keu riwayat njang kaka. Meunjo na pidato njang ka leubèh awai teutuléh, njanpih han keumah teubatja sabab iè mata rhó njang ban hudjeuen trón peuseumbreun mata dan han keumah ta sampòh. Meunantjit reukuèng sang meusumpai handjeuet ulón marit. Sababnjan, bak watèè2 lagèènjoe, ulón hana lé ulón tuléh pidato2 sabab ka ulón teupeuè handjeuet ulón batja. Dan ulón djak ladju bak podium sira meudo'a beukeumah peugah haba. Dimijub njoè njankeuh narit ulón uroè njoè:

"Sjèèdara2 ulón: geutanjoe ka ta keubah uroè njoè sibagoè saboh uroè njang meusadja that, meulaén nibak uroè2 laén, mangat djeuet ta ingat keulai dan ta piké keulai, keu buèt éndatu geutanjoe dalam Seueh Prang Gunong Alimon, bak uroè 21 Mei, 1910, geunap 67 thón uroè njoè. Njan kon na tréb that ka, hana trók meu saboh masa hudép sidroè ureueng, meunurót seunipat masanjoe, sabab masa hudép sidroè ureueng djinoè dalam dónja gob bileueng 80 thón rata2, bahthatpih di Nanggroe geutanjoe tjit 34 thón sagai sabab geutanjoe taduèk dimijub peundjadjahan sipai Djawa. Wasiet njang ka geutinggai keu geutanjoe uléh éndatu bak uroè njan, atawa leubèh beutói lom bak *uroè njoè* 67 thón njang ka u likót, hana meutuléh ngon da-weuet ateueh keureutaih, teutapi meutuléh deungon darah droèneuhnjan njang ka habéh rhó ateueh rhuèng Tanoh Sutji geutanjoe njoè: Tanoh geutanjoe njoè ka djeuet keu sutji sabab ka geurhah deungon darah éndatu ka turón-teumurón! Wasiet njang meutuléh lagèè njoè rupa, handjeuethan ta pham uléh geutanjoe, dan beudjihaphai dalam haté uléh aneuk-tjutjo geutanjoe dan aneuk-tjutjodjih sampoè aché dónja! Tjit padum2 uroè treuk jón gohlom Prang Gunong Alimon, uléh Beulanda ka djidjak padan ureueng tjhik geutanjoe supaja geumeunjeurah dan bèk lé geudjak sambóng peurdjuangan njang ka geuteurimong nibak éndatugeuh - saban lagèè musóh djinoè pih teungoh djidjak padan droèneuh meunjeurah dan bèk neudjak sambóng peurdjuangan éndatuneuh. Ureueng-tjhik geutanjoe ka geutjok saboh Peuneutóih njang peunténg that di Gunong Alimon watèè geukheun bak Beulanda: "*Pantang meunjeurah, bahthat peul sjarat. Kamoè akan meusambóng Prang peutheun keumeurdéhkaèn Nanggroe Atjèh dan kamoè ka keumah meuteurimong peul njang akan neu-teukeudi uléh Allah keu kamoè: hudép atawa sjahid.*" Pakriban ureueng-tjhik geutanjoe ka geumuprang, dan pakriban ka geumaté, bak geu peupunoh *Peuneutóih* njan, supaja djeuet geukeubah Nanggroe njoè, Rumohnjoè, teutap meurdéhka, keu geutanjoe aneuk-tjutjogeuh!

"Uroè njoè geutanjoe peu-ingat keulai peungorbanan droèneuhnjan deungon tjara njang ka patót that, dan bak teumpat njang ka patót lagèèna - dalam gunong, di teungoh-teungoh rimba, hana meudjeu-ón pih nibak Gunong Alimon, saboh bukti geutanjoe ka tadjak seutot tapak droèneuhnjan, ta peubuèt lagèè peue njang ka neupeubuèt uléh droèneuhnjan, lagèè njang neuharap geutanjoe peubuèt uléh droèneuhnjan, lagèè tjinto njang ka neu-peuleumah uléh droèneuhnjan! Peumulia ma-dan-ku teuh, seutot keumauan droèneuhnjan trók'an bak uboè djawong-teuh. Tadjak bak euntjit tapak keubadjikan njang ka lheueh geudjak dilèè lé ureueng-tjhik-teuh. Gata akan keumah ta ék u putjak meunjo keumauan ureueng-tjhik-teuh na geu-ék sadjan gata!

"Peuseulamat buèt, tjita2, keureubeuen njang ka geubri lé keuturónan njang ka maté! Lé keuturónan njang hudép disinoè leubèh awai nibak geutanjoe! Peugisa njan bandum: keubeusaran dan keumeugahan Atjèh! Njankeuh

njang ulón bõh nan teubõih! Teubõih djinoë peue njang ka ta peugala lawét njoë! Teutapi gata peureulèë keumauan njang kreueh njang ék peugisa, njang ék teubõih keubeusaran Atjèh njang ka ulikót! Hana sapeuepih njang timoh ateueh rhuëng dónja njang leubèh djroh dan meu-jum nibak *keumauan-njang-kreueh*. Njankeuh bak kajèë njang paléng tjeudaih ateueh rhuëng dónja. Ban saboh rimba djeuet keu baró keulai deungon na sibak bak kajèë lagèë njan. Njoëkeuh njang teungoh teudjadi dikeue mata geutanjoë uroë njoë. Bak kajèë droëneuh dalam rimba njoë ka peubaró bak kajèë laén ban saboh rimba Atjèh. Geungiang mantong ateueh bak kajèë droëneuh ka peuleupie haté njang ka putóih asa baroëkon. Uroë njoë bandum mata meudong ateueh gunong dan rimba raja njoë!

"Sidroë nibak njang sjahid dalam Mideuën Prang Gunong Alimon nakeuh Njak-tjhik ulón, Potjut Mirah Gambang. Uléh Panglima Beulanda, Kolonel Schmidt ka djituléh dalam bukudjih peue njang teudjadi bak uroë njan di Gunong Alimon. Watèë prang ka habéh dan ureueng maté ka lheuëh djibileueng uléh Schmidt djiteupeue diantara njang luka parah dan mantong hudép na rón Potjut Mirah Gambang, Porumoh Tengku Tjhik Mahjeddin di Tiro. Droëneuhnjan ka reubah teulinteueng ateueh tanoh meugeunang ngon kulam darah ban silingka. Aneuk agam droëneuhnjan njang baró 5 buleuën umu, Tengku Abdullah, (Ajah-tjék di ulón), neuduek seungab bak binéh Njak-neuh hana muphóm sapeuë. Uléh Schmidt djiba ië saboh glaih keudroëneuhnjan sira djikheun ngon basa Atjèh:

- "Neupeumeu'aih ulón, Potjut. Peuë djeuët neudjéb ië batjut?"
- Seungab. Hana neudjaweueb sapeuë.
- "Peuë Potjut peu-idin kamoë peureuban luka2 neuh?", djitanjong lom lé Schmidt.

Potjut Mirah Gambang hana neudjaweueb teutapi neubeudoh batjut2 deungon sósah pajah, deuh droëneuhnjan leumoh that sabab le that darahneuh njang ka rhó. Teuma, sira neupaléng mukaneuh ho laén, neudhót si Schmidt:

- "Ka wèh keudéh kaphé tjilaka! Bèk ka mat kuh! Hana keupeuë-kuh keu ubat kah! Ka kapoh Ajahkuh, Njak-kuh, Lakoë-kuh, ka lheuëh kapoh kamoë bandum. Kah handjeuët ka gantoë peue njang kah ka peureuloh. Hana kutuëng sajang nibak kah! Kadjak wèh keudéh!"

Droëneuhnjan ka leumoh that, reubah lom bak tanoh, deungon darahneuh djiteubiet ladju hana pijóh dan neuprèh tróih adjai-neuh teuka deungon teunang that. Uléh Schmidt njang djeuet keu saksi peuristiwa njoë djituléh bahwa djikalon bak ruman droëneuhnjan hana sagai neupeudeuh teumakót, atawa weueh, atawa sakét. Ruman droëneuhnjan teutap bangga, saba dan kreueh. Sabab le that darahneuh ka rhó, droëneuhnjan sjahid padum2 djeuem lheuëhnjan disinan, dalam seueh Prang Gunong Alimon. Uléh Schmidt djituléh that djipeumulia dan djikagum keu ureueng binoë njang Atjèh njoë dan keu bansa njang peulahé gobnjan dan le laén lom lagèë gobnjan. Djituléh bahwa dji-angkèë dalam Seudjarah Atjèh le that ureueng2 binoë njang rajek2, *grandes dames*. Peukara sjahid Potjut Mirah Gambang djituléh lé Schmidt dalam basa Peurantjis: "*Bon sang ne peut mentir,*" - *darah njang djroh handjeuët djimeusulét - droëneuhnjan aneuk Teuku Umar dan Potjut Njak Dien, duwa droë lambang raja Nanggroe Atjèh.*"

"Aneuk agam droëneuhnjang njang baró 5 buleuen umu-njan, Tengku Abdul-lah, Ajah-tjék ulón, djidrop lé Beulanda dan djipulang teuma keu famili di Tiro. Abu-tjhik ulón, Tengku Tjhik Mahjeddin di Tiro, njang meutjré deungon Njak-tjhik watèë teudjadi Prang Gunong Alimon njang hana teu-sangka-sangka njan, hana neuteupeue peue njang ka teudjadi ateueh Njak-tjhik dan aneuk-neuh. Watèë neuteupeue, dumpeue ka teulat. Sapeue hana keumah bantu lé: Meunurót riwajat, watèë Abu-tjhik neuteupeue aneuk-neuh ka djidrop lé kaphé, neu ulang2 laphai njoë ngon peuseungab haténeuh: *"Aneuk lón bak Po teu Allah. Aneuk lón bak Po teu Allah."* Hana pijòh2.

"Teutapi lagèë bandum droëneuhnjoe ka neuteupeue, musóh droëneuh njang djinoë, sipai Djawa kolonialis na leubèh that djeuheut nibak kaphé Beulanda. KaphéBeulanda mantong saboh bansa meu-adab njang bak djih na batjut peurasaan adé dan djipeumulia sipheuet2 pahlawan. Teutapi bansa Djawa njoë, ta kalon nibak buët djih, nakeuh biek biadab, hana djiteupeue makna keu adélan, hana djiteupeue makna keuhormatan, hana djipham makna geumaséh: bansa Atjèh njang djitawan djiénanja, njang luka dalam seueh prang han djibri ubat, njang sjahid dji sië-sië dan djikoh-koh, njang ka maté manjèt mantong djipeuhina. *Nasib manusia hana njang leubèh brók nibak watèë njang mat kuasa ateueh donja nakeuh kon ureuëng njang djroh2.*

(31 MEI, 1977)

Uroë njoë trók Daud Abu (njang meugah tjit deungon nan Daud Djanggót), sibagoë waki nibak ureueng Sagoë Panton Labu, geu intat uléh Zakaria Hamzah. Kamoë ka meudeungo tjit haba2 angèn njang djituléh dalam surat2 haba Indonesia-Djawa peukara na saboh rombongan ureueng njang ngui badjèë siragam hitam teungoh geupeukeue u Barat rot djalan binèh glé. Djinoë kamoë teupeue Daud Abu njoëkeuh njang djeuet keu ulèë rombongan njan. Uléh surat-surat haba Indonesia-djawa ka djipeunan ureuengnjan "komunis" sibagoë alasan mangat djeuet djitimbak ureuengnjan deungon hana djiparèksa sapeue. Njang ubé buët ureuengnjan nakeuh ureueng2 gampóng biasa dari Panton Labu. Ureueng2 njang hana meusalah sapeue njan ka djipagap lé sidadu Djawa dan ka djitimbak ladju deungon hana djiparèksa sapeue lagèë biasa buët sipai Djawanjan. Sidroë nibak angèëta rombonganjan, Daud Husin (35) ka maté djitimbak lé kaphé Djawa toë Bireuen. Gobnjan maté sjahid. Njan teudjadi watèë ureuengnjan ka lheueh geudjak ngon tapak dalam rimba ka duwa go Djumat deungon hana bu. Njang laén bandum keumah djidrop lé Djawa dan djisak dalam glap, laén nibak Daud Abu njang keumah peulheueh droë. Bak watèënjang kamoë hana meuteupeue sapeue peukara hai ureuengnjan, soë gobnjan, ho geukeumeung djak, dan peue meukeusudgeuh. Ureuengnjan gohlom na hubóngan sapeue deungon kamoë. Watèë lheuehgeuh nibak peutaih Djawa, Daud Abu geudjak u gampóng Aluë Sanë, Ulèë Glé, Samalanga, bak rumoh Geutjhik Hamzah, ureueng tjhik Zakaria, dan geulakèë bantu geujuë ba droëgeuh bak Markaz Angkatan Atjèh Meurdéhka.

Djinoë baró kamoë teupeue peue njang ka teudjadi: Daud Abu dan rakan2 gobnjan geuteurimong saboh surat, njang geupeuleumah bak ulón, njang deuh lagèë sitjriëk keureutaih ubé paleuet, disinan meutuléh supaja gobnjan geudjak u Barat djak tjok beudé dan peugot hubóngan ngon Geutjhik Hamzah. Suratnjan hana meusoë tèkèn pih. Njan-keuh njang peu-phón bandum, keuneuleueh sidroë ureueng sjahid dan meuplòh-plòh droë keunong tawan. Deungon

hana geusidék leubèh djeu-óh lé, Daud Abu geupeusapat ngon2geuh dan beudoh djak u Barat deungon hana peugot beukai peunadjóh, deungon hana pawang, dan deungon hana kontak. Watèè ureuengnjan deuék bak rot geutrón u gampóng2 djak mita bu. Ureuengnjan geubri makeuen uléh ureueng2 gampóng, teutapi rahsia gobnjanpih butjo tjit bak sipai Djawa. Sapeue hana meu-ató dan hana geutuhó ho geukeumeung djak. Dan kamoè hana meuteupeue sapeue peukara ureuengnjan, peue meukeusudgeuh dan ho geukeumeung djak? Ureueng njang kirém suratnjan hana tanggóng-djaweueb dan mungkén djaroè-gaki musóh. Uléh Daud Abu suratnjan geudjók bak ulón. Asoè suratnjan bangai that dan meulawan deungon bandum taktik dan strategi peurdjuangan kamoè.

Strategi Angkatan Atjèh Meurdéhka nakeuh geutanjoè kon dan hana tadjak padan ureueng djak muprang ladju teutapi ta peureunoè keusadaran politék, beugeuteupeue-droè dalam arti politék leubèh dilèè, supaja geuteupeue dan geujakin peue sabab wadjéb dan pajah ta muprang. Lheuehnjan baró geutéim teurimong bandum akibat nibak muprangnjan. Geutanjoè hantom ta marit *beudé* phón, teutapi *Tjita2 Politék* dan *Seudjarah* leubèh awail Ureueng geutanjoè wadjéb geupham leubèh dilèè pakon wadjéb geumuprang. Bandum pajah djak hadir dalam rapat2 diteupat droè masén2 dan rón dalam su-eue-djaweueb peukara tjita2 politék dan Seudjarah Atjèh njoè. Trók'an di Panton Labu, Sagoè Daud Abu ka na tjabang kamoè. Teutapi gobnjan hana hubóngan sampoè watèè geutjok langkahnjan. Geutanjoè sabé ta meukreueh bahwa hanséb ngon na peurasaän atawa *sentiment* mantong keu meurdéhka, teutapi handjeuethan na *theory* politék atawa èleumèè nibak keumeurdéhkaän-njan. Tjit meu bansa njang ka na keusadaran politék, dan njang ka geupham téori geurakan keumeurdéhkaän-geuh ék geupeugot prang geurilja tréb-tréb bak geutjok keulai keumeurdéhkaän-geuh njan.

Daud Abu sidroè ureueng njang bako that: raja panjang dan teuga that. Bak watèè bansa Atjèh geulawan sipai Djawa dalam thón2 1950-1960, Daud Abu geumat bren-gun bak djaroègeuh. Gobnjan meugah beuhó lagèèna dalam prangnjan dan ulón teupeue gobnjanpih akan meugah tjit ukeue dalam prang njoè. Djinoè siat safari gobnjan ka habéh: gobnjan ka trók u teupat. Ulón peurintah supaja keu gobnjan geubri saboh salén badjèè siragam baró, keu gantoè badjèè dan siluweue gobnjan njang ka habéh beukah lheueh sibuleuen meuseuet-seuet dalam rimba. Djinoè gobnjan ka geumulai hudép"baró". Singoh mulai geuhadé bak sikula. Peuphón bak phón! Ulón teupeue dalam nam buleuen treuk gobnjan akan djeuet keu manusia baró njang ék mat buét rajek2 sabab bak gobnjan na sipheuet2 peunténg: seutia, beuhó dan bidjaksana. Gobnjan djeuet geumat pimpinan pasukan.

(7 JUNI, 1977)

Mulai awai buleuen njoè ka deuh bahwa musóh ka djimulai peuphón prang urat saraf (psychological warfare) ateueh Angkatan Atjèh Meurdéhka dan peumimpin2 Atjèh Meurdéhka. Uléh musóh ka djipeugot rapat2 umum ban saboh nanggroè disinan djitjatji geutanjoè. Supaja na ureueng djak deungo haba2 fitnahdjihnjan djipaksa bandum peugawédjih dan ureueng2 gampóng djak deungo. Peugawè njang han tém djak djiantjam deungon hukóman djipeurhót bak buét. Muto2 teuntradjih djingui djak angkót ureueng bak rapat2njan. Meunantjit uléh sipai Djawa ka djipeugot meuribèè boh poster dan plakat njang tjatji Angkatan Atjèh Meurdéhka. Bak watèè ureueng ka meusapat, poster dan plakatnjan djipaksa ba bak ureueng ramè. Njan bandum djipeugot

foto peudeuh ureueng ramè geuba poster dan plakat anti Atjèh Meurdéhka. Foto2 njoè djiseupreuek u luwa nanggroè dan u pulo2 laén di Indonesia sibagoè bukti bahwa bansa Atjèh geulawan Angkatan Atjèh Meurdéhka dan bansa Atjèh hana meukeusud meurdéhka nibak djadjahan sipai Djawa njoè. Geurombolan sipai Djawa peundjadjah di Djakarta that leupah teumakótdjih meunjo rakjat2djih di "propinsi2 blahdéh laót" njang laén djiteupeue peue njang teungoh teudjadi di Nanggroè Atjèh: saboh geurakan keumeurdéhkaan ka keumah geulawan sipeundjadjah Djawa di Atjèh!

Sipai Djawa han djitém hói geutanjoè deungon nan geutanjoè njang beutói, njakni Angkatan Atjèh Meurdéhka teutapi djibóh nan laén keu organisasi geutanjoè meunurót tradisi sipai Djawa gomblong: "GPLHT" (Gerakan Pengatjau Liar Hasan Tiro). Geutanjoè hana ta padóli peukaranjan sabab ta teupeue haté bansa geutanjoè Atjèh njang geumeuseutia deungon geutanjoè dan peurdjuangan sutji geutanjoè njoè. Dan geutanjoè hana keumah djipeungaróh lé uléh peue njang djipeugah lé sipai Djawa. Nan njang paléng kajém geu-ngui lé ureueng Atjèh keu Angkatan Atjèh Meurdéhka njankeuh "AM". Uléh sipai Djawa ka djingui ubé na akai djeuheutdjih dan akai chianatdjih bak djipeugot fitnah ateueh peumimpin2 Atjèh Meurdéhka - leubèh2 ateueh ulón - supaja djeuet djipinah peurhatian rakjat nibak peukara2 politék dan ékonomi dan peundjadjahandjih ateueh geutanjoè keu peukara2 laén njang kon-kon njang djih peuna2. Teutapi bansa Atjèh kon lé dum bangai njang djsangka lé sipai Djawa. Dalam prang njang karab trók saboh abad Beulanda hantom djitrón dumnoè mijub lagèè sipai Djawanjoè: dalam prang njang dumnan tréb dan raja, Beulanda hantom djipeuhina peumpimpin2 Atjèh lagèè sipai Djawa peuhina lawétnjoè. Bahthat dalam prang uléh Beulanda djiangkèè peumimpin2 Atjèhnjan na hakgeuh bak geumeudong. Trók'an nan gobnjan hantom salah djitulén. Prang antara Beulanda deungon Atjèh mantong saboh prang antara duwa boh bansa njang na adab. Teutapi Djawa njoè saboh bansa njang biadab: njang koh-koh manjèt bansa geutanjoè njang ka sjahid; njang han djibri ubat keu ureueng2 njang ka djih peuluka; njang djipeugot sigala matjam fitnah djipeubrók geutanjoè; njang djipeukon dan djipeutan bandum hak geutanjoè; trók'an nan geutanjoè djitulén salah sibagoè saboh tjara peuhina. Geutanjoè teungoh ta hadap saboh bansa musóh teuka njang djeuheut lagèèna njang na tom djipeuduek tapakdjih njang kutonjan ateueh Tanah Pusaka Sutji geutanjoè-njoè!

(15 JUNI, 1977)

Ban saboh dónja ka djiteupeue bahwa Nanggroè geutanjoè ka djipeubloè lé sipai Djawa peundjadjah keu masikupè2 Barat mangat djeuet djitjok dumpeue peue njang galakdjih. Keukajaän tambang dan huteuen rimba geutanjoè ka djidjak peubloè dalam pasai dónja deungon jum njang murah that asai sipai Djawa meuteumeung péng kontan njang bagaih. Ka lheueh ulón kalon pakriban rusak tanoh meunjo djipeugot tambang deungon hana djipadóli lagèè tambang2 timah di Malaja, teutapi hantom ulón kalon pakriban rusak nanggroè sibagoè akibat nibak djikoh kajèè dalam rimba deungon hana atoran sapeue lagèè djinoè teungoh djipeulaku di Nanggroè geutanjoè, deungon djibri izin lé sipai Djawa keu Tjina dan masikupè2 luwa njang laén, sampoe watèè ulón duék dalam rimba lawét geutanjoè peubuet djihad njoè.

Rimba raja nakeuh teumpat njang paléng meu-ató ateueh rhuéng dónja njoè dan njang paléng aman. Dalam rimba raja kon binatang njang djeuet

keu baja teutapi manusia. Geutanjoë hana ta tu'oh peugah pakriban djroh dan samporna meu-ató seuneusón bak kajèë dalam rimba. Bahthat beu kuta2 modern njang djipeugot lé manusia ban saboh donja han ék lawan peukara djroh dan meu-ató lagèë rimba raja. Teutapi njoë bandum reuloh dan reulé watèë sibak bak kajèë raja ka djikoh dan reubah ateueh bak kajèë njang ubit-bit njang laén ban silingka njang bandum pin hantjó. Reubah sibak kajèë raja saban lagèë reubah saboh peumeurintah. Watèë djikoh sibak kajèë raja dalam rimba, njan saban lagèë ka teudjadi saboh *coup d'etat* njang peu-tan saboh susónan peumeurintahan njang ka teudong njang handjeuet gantoë jón gohlom 100 thón, sabab njankeuh watèë njang peureulèë keu sibak bak kajèë mangat djeuet keu raja dan lambóng. Antara laén, buët bak kajèë raja nakeuh sibagoë njang ató padum na tjaja mata-uroë rhót bak tanoh sitjara lang-sóng bak saboh2 teupat sabab njankeuh njang ató hudép bak kajèë dalam rimba. Njoë gob kheun *photosynthesis*. On dan dheuen kajèë2 rajakeuh njang weuek tjaja mata-uroë keu kajèë2 dimijub dan ban silingka. Watèë kajèë raja djikoh maka atórannjan ka binasa bak teupatnjan njang baroëkon djeuet keu wilajah atawa keuradjeuen kajèë rajanjan. Djeuep go ulón liwat bak teupat njang disinan bak kajèë raja ban lheueh djikoh atawa reubah dan ulón kalon dumpeue rusak ban silingkadjih, lagèë kajèë ubit2 njang ka hantjó, meugintèn dan patah, atawa huteuen baró njang timoh kéng-keueng, hana meu-ató lé sabab ka keunong mata-uroë njang langsong dan meudhab-dhab that bak teupat2 njang baroëkon reului imijub bak kajèë raja, hingga dumpeue ka hana meu-ató dan ka hana djroh lé, teu-ingat ulón keu hai keuadaan saboh2 nanggroë watèë maté atawa gadoh peumimpin, maka karu hana pijóh2 sampoë teuka peumimpin baró njang ék peudong atóran keulai. Teutapi peureulèë watèë njang leubèh tréb bak ta gantoë sibak kajèë raja nibak njang peureulèë bak ta gantoë sidroë peumimpin. Atoran peugot geunantoë leubèh puèh dalam masjarakat rimba nibak dalam masjarakat manusia. Hukóm rimba nakeuh leubèh teutap dan keukai: sapeue handjeuet gantoë disinan deungon meudhab-dhab. Dalam rimba dumpeue watèë njang peuteuntèë, dan tjaja mata-uroë deungon masa-timoh saboh2 djeunèh kajèë. Bandum laén wadjéb prèh! Dalam masjarakat manusia, dengon na akai dan djaroë-gaki maka dumpeue djeuet teupeubagaih dan teumita geunantoë!

Saboh akibat treuk njang leubèh brók lom nibak izin koh kajèë di glé njang djibri lé sipeundjadjah Djawa djinoë njankeuh djipeuhanjot tanoh djroh u laót lé ië raja njang makén kajém teuka sabab le that djikoh kajèë deungon hana tanggóng-djaweueb sapeue. Djumlah hudjeuen tren di nanggroë seu-uém lagèë Nanggroë Atjèh njoë sidumnan le hingga meunjo rimba raja njang ató ië-kruéng ka rusak, maka siat-at akan teuka ië-raja lagèë ië beuna njang peuhanjot tanoh-ateueh njang djroh2 u laót. Bak kajèë raja njan deungon ón-djih njang ka meususón-susón diateueh tanoh djeuet keu lagèë saboh djaréng njang kabom ië-udjeuen hingga siteungoh ië-udjeuen meutheun disinan dan hana djilé ladju dalam aluë dan krueng sigo grum. Sababnjankeuh makén le djikoh kajèë makén le ië-raja sabab hana soë peutheun lé ië-udjeuen dalam rimba. Ka ulón kalon watèë ulón duék dalam rimba pakriban watèë lheueh rhót udjeuen siat mantong, saboh aluë tjut ka djeuet keu krueng raja. Dan watèë ië njan meusapat dalam krueng, maka dalam watèë siklèp-siklap akan ék peukaram ban saboh nanggroë. Njoë ka makén kajém teudjadi djinoë sabab le that djikoh kajèë di glé. Di Nanggroë geutanjoë peureulèë ta peugot seuneulop (dam) njang raja-raja mangat djeuet ta keubah ië kruéng bèk djilé u laót bandum dan

niwak keuneubah ié njan djeuet tapeugot listrik. Teutapi njan hana djeuet ta peugot jóh gohlom meurdéhka, jóh gohlom ta lét sipai Djawa.

Kamoé ka meutjok peuneutóih akan meutham masikupé2 aséng djak koh kajéé diglé geutanjoé bahthatpih ka djipeuidin lé sipai Djawa. Buét njan ka djipeugot simata-mata keu keupeunténgan aséng dan Djawa. Sababnjan ka kamoé peuteubiet saboh Peunjata hana teubri izin lé keu awaknjan djidjak tamong dalam rimba geutanjoé. Peuringatan geutanjoé njan hana djipadóli. Djum'at njang ka u likót ka kamoé peurintah pasukan2 geutanjoé tjok tin-ðakan. Di wilajah Atjèh Barat uléh pasukan2 geutanjoé ka geureuloh dua-blah boh traktor dan meusén2 koh kajéé. Di Atjèh Baróh dan Atjèh Pidie uléh teuontra geutanjoé ka geuhukóm awak2 aséng njang hanatém patéh peurintahnjan. Dalam peurteumporan2 njang teudjadi akibat nibaknjan ka na maté padum2 droé sidadu sipai Djawa dan sidroé bansa aséng. Peuladjaran njang lagèñjan pih ka geutanjoé bri keu masikupé2 aséng dan sipai Djawa di Atjèh Timu. Mulai watèñjan ka djipijóh siat nibak djidjak tjué kajéé geutanjoé. Teutapi gohlom ta teupeue padum tréb akan djipijóh.

(18 JUNI, 1977)

Patót teu meuteu-oh "prang siaran" atawa "prang pamflét" njang ka teudjadi antara geutanjoé deungon kaphé Djawa bak binèh prang ngon aneuk beudé, njang that peuharok ureueng umum njang batja. Dalam "prang siaran" njoé deungon mudah geutanjoé teumeung keumeunangan sabab hójdjah atawa alasan2 geutanjoé bak ta lawan peundjadjahan Djawa kong lagèña dan mudah peujakin soé njang batja, kon lagèé alasan2 Djawa. Ka trang puéh lagèña bak peutheun peundjadjahan dalam abad keu-20 njoé bahthat dum tjarong sipai Djawa. Keuneuleueh sipai Djawa handjeuet djimeudawa lé dan han keumah djitulak peue njang geutanjoé peugah. Sababnjankeuh djipeugisa propaganda djih bak peugot fitnah mantong ateueh peumimpin2 Atjèh Meurdéhka, djidjak peugot masalah politék djeuet keu masalah pribadi2, sang2 njoé peurdjuangan nibak ureueng2 "njang hana trók napsu" - meunan djipeugot propaganda uléh sipai Djawa, pada hai uléh bansa Atjèh deuh geukalon bandum peumimpin2 Atjèh Meurdéhka nakeuh ureueng2 Atjèh njang ka tjarong2 dan bandum na neuduek dan buet njang djroh didalam atawa di luwa nanggroé teutapi geutiek njan bandum mangat djeuet geudjak bila hak bansa dan geudjak peu meurdéhka Nanggroé! Fitnah2 nibak sipai Djawanjan hana geutanjoé padóli dan hana geutanjoé djak balaih sabab meunjo ta djak balaih sang2 ka njo tjit meubatjut peue njang djih peugah. Propaganda sipai Djawanjan hana soé deungo di Atjèh. Uléh sipai Djawa trók'an djituléh siaran2 njang disinan djijue poh maté ulón bak bansa Atjèh dan siaran2njan djitiek ngon helikopter ban saboh banggroé. Njoé peutunjok pakriban sipai Djawanjan hana djiteupeue sapeue peukara èleumèé-djiwa (psychology) bansa Atjèh. Njoépih peuleumah leumoh droédjih si Djawanjan sabab ka pajah djidjak la-kéé tulóng bak bansa Atjèh peugot peue njang djih keudroédjih han keumah djipeugot.

Sidroé nibak pang sidadu Djawa njang meu-nan Anang Sjamsudin djituléh saboh siaran njang djipeukeue ateueh Panglima geutanjoé Daud Husin. Ban laku nandjihnjana "Anang" nakeuh sidroé biek Sunda, kon Djawa beutóli. Lagéé ka djeuet keu adat sidadu2 Djawa laén, uléh si Anangpih djibóh lummóli djih dilikót nan-djih, sang2 saboh keubanggaan keu awaknjan. "Anang Sjamsudin, 012341234." Dalam djeunaweueb gobnjan keu si Anang gekheun uléh

Panglima Daud Husin lagèñjoë: phón, geubri nasihat keu si Anang na keuh that leubèh djroh keudjih supaja djidjak woë u Pasundan (Djawa Barat) dji djak peudong geurakan Sunda Meurdéhka, djak peumeurdéhka bansadjih nibak peundjadjahan sipai Djawa. AM akan bantudjih dalam buët njan sabab geuta-njoë teupeue le ureueng Sunda njang keumeung meurdéhka nibak Djawa tjit. Pulo Djawanjan djiduek le duwa boh bansa: rot Barat bansa Sunda, rot Timu bansa Djawa. Saban lagèë Haiti dan Republik Dominika di Latèn Amerika: sa boh pulo, duwa boh bansa, djeuet keu duwa boh neugara. Pulo Djawanjan patót teuweuek duwa, rot Barat djeuet keu Neugara Sunda, rot Timu njankeuh njang patót djeuet keu Neugara Djawa. Sipai Djawanjan peureulèë ta peuduek bak neuduek droëdjih. Bèk djih djak peu ureueng2 droë keunoë djidjak weuek2 dan djidjak djadjah Atjèh dan nanggroë laén ban silingka. Uléh Panglima Daud Husin geubri nasihat keu si Anang leubèh djroh djih maté sibagoë phalawan bak peumeurdéhka bansadjih nibak maté kaphé sibagoë lamiet Djawa geupoh lé bansa Atjèh. Keuduwa, uléh Panglima Daud Husin geukeun gobnjan that hireuengeuh peue njang ka teudjadi ateuh peurasaan keumuliaan si Anang: peue djih hana banggadjih keunan njang ka geubri lé ma-dan-kudjih? Peue nan njan han séb ngon peuturidjih bak gob laén hingga peureulèë djidjak tamah lummóí njang Djawabri ateuh nannjan lom? Di Atjèh dan di nanggroë2 njang ka madju dalam dónja, lagèë miseue di Amerika dan Eropa, lummóí lagèñjan gob boh bak binatang ternak dalam lampóih2 sabab binatang bangai that, han keumah dji ingat nandjih, dan pajah that bak ta turi meukon na ngon lummóí. Lummóí lagèë atra si Anangnjan biasadjih geu lhat bak geulinjueng leumo, biri atawa kamèngnjan.

Kamoë deungo si Anang beungèh that watèë djibeuet siaran kamoñjan. Lheuehnjan hana lé siaran nibak si Anang Sjamsuddin, Major dalam teuntra sipai Djawa.

(22 JUNI, 1977)

Uléh musóh ka djimulai drop soë2 njang djisangka angèëta Angkatan Atjèh Meurdéhka atawa soë2 njang peubeuna tjita2 AM. Meuribèë droë ureueng agam dan inong, trók'an aneuk manjak ka djidrop dan djisak dalam glap deungon hana ban atóran hukóm. Watèë rumoh2 glap ka habéh peunoh dan meusak2 deungon ureueng2 njang hana salah sapeue njan, maka ka djipeugot geureupóh bak theuen ureueng Atjèh djeueb2 pat na djiduek sidadudjih. Bandum ureueng njang djitheun diséksa deungon hana keumanusiaan meubattjutpih. Saboh geurombolan militèr njang reubót kuasa bak thón 1965 deungon djipoh maté dua-djuta manusia djeuet ta harap djih ahli bak seumeupoh dan énanja ureueng. Buku Diari njoë hanséb ón meunjo disinoë ta tuléh bandum peue tjara sipai Djawa énanja ureueng Atjèh. Le peue njang djipeugot ateuh ureueng geutanjoë dumnán bansat hingga handjeuet meu tapeugahpih. Watèë lheueh dji-énanja, keu ureueng2njan hana djibri ubat dan le njang maté ladju lheuehnjan sabab rusak dalam badan.

Nibak tjara2 énanja ateuh ureueng geutanjoë Atjèh njang djipeulaku geunap uroë nakeuh lagèë njoë: ureueng2 geutanjoë agam dan inong, djipoh, djitampa, djitrom, djisipak dikeue umum sampoë rhó darahgeuh; ureueng2 njang djidrop djipaksa djéb arak, saboh tjara djipeuhina agama dan adab geutanjoë ureueng Atjèh Islam; ureueng2 agam dan ureueng2 binoë djipeulhón dikeue umum sibagoë peunghinaan njang hana bataih keu geutanjoë bansa Atjèh Islam; djipeukontak meunalèë deungon listrik; djisië-sië muka

dan badan sjèédara geutanjoé deungon sikin tadjam, lheuehnjan dji-pruè sira atawa tjuka ateueh luka2njan mangat leubèh peudéh lom; djaroé dan gaki ureueng njang ka djidrop dji ikat, lheuehnjan djitarék u peuet djurosang hingga pha ngon sapai teusuét; ureueng2 geutanjoé djigantung: ulèè u mijub, ulèè u ateueh, atawa meugeuniréng deungon dji ikat bak ki'ing, atawa bak siblah sapai dan siblah pha; djitót muka dan badan deungon puténg rukok gudang-garam; djipeuseu-nom ureueng geutanjoé dalam ie-èk meu-uroé2; djitanom hudép2; djipeutamong djaróm u mijub gukèè; djirinthak ók nibak ulèè hingga kulét ulèè lheueh nibak tangkurak; djipoh deungon tungkat beusoé hingga tuleueng rhueng dan rusók patah; djipitjét boh krèh deungon tang hingga hantjó; djikrut asoé tuleueng gasièn deungon labang sipatu meuduroé (sipatu rimba) hingga tuleueng putéh njang tinggai; ginong gaki dan ginong djaroé djipeudeuk dimijub pha kursi-beusoé njang di ateuehnjan djiduek sipai Djawa dan dinjot-njot hingga ginong gaki atawa djaroenjan hantjó dan djipo darah; ramè ureueng geutanjoé njang dji ikat djaroé u likót meubuleuen-buleuen hingga pungo; ureueng geutanjoé djimat ramè2djih lé sipai Djawa dan djipeupok ulèè-geuh lagèè keubiri hingga meudarah dan pansan; ureueng geutanjoé djipaksa tingngóng, lheuehnjan djipeudeuk sikrak kajèè ubé sapai njang ka meusadja djipeugot dalam lipat tu'ot ureuengnjan, lheuehnjan sidroé sipai Djawa dji-ék djidjak duek ateueh bahó-geuh mupadum djeuem. Watèè dji peulaku lagèènjana ureueng handjeuet geudjak lé, lumpuh, sampoé nam buleuen; ureueng geutanjoé djisak, ulèè u mijub dalam drom njang peunoh deungon iè. Watèè ka pansan-geuh baró djitarék. Dan lheueh puléh nibak pansan djipeugot lom meunan meu-ulang2; ureueng2 geutanjoé djipaksa dong dalam drom peunoh iè trók bak hidóng, lheuehnjan ateueh ulèègeuh djipeuduék (djipeuseu-ón) saboh balok ès njang bratdjih antara 20 dan 30 kilograms dan han djipeulheueh trók'an ès njan djeuet keu iè dalam 3-4 djeuem; ureueng geutanjoé djitiek dalam kubang keubeue dan na njang djigilho-gilho sampoé pansan; bandum sjèédara geutanjoé dalam glap djipeudeuk dan djibri bu asai bèk maté disinan mantong. Njoé baró siteungoh nibak peue njang djipeulaku lé sipai Djawa ateueh bansa geutanjoé di Nanggroe droéteuh dan le lom peue laén njang handjeuet meu tatuléhpil sabab malèèteuh!

Bandum ureueng njang djidropnjan deungon hana peurintah hakim dan hana menurót hukóm bahthatpih hukóm sipai Djawa keudroédjih. Sababnjan hana soé djeuet lheueh meukon ngon sogok atawa pluèng. Bandum ureueng djidrop deungon hana bukti sapeue. Njang na njankeuh djiisangka pro-Atjèh Meurdéhka atawa kawóm nibak ureueng2 ulèè Atjèh Meurdéhka njang ka meuteuntèè-teuntèè. Dan ureueng2 Atjèh Meurdéhka njang beutó2 han keumah djidrop sabab ureuengnjan di wilajah meurdéhka atawa meunjo geutron u Nanggroe, geutron deungon beudé. Njankeuh sabab uléh sipai Djawa djitjok meunalaih ateueh rakjat umum. Djih beuhó that meunjo deungon ureueng gampóng njang hana mat sinjanta teutapi meunjo djideungo mantong na toé pasokan Angkatan Atjèh Meurdéhka djih njang leubèh awai pluèng.

Akibat nibak buét djeueut dan biadab Djawa njoé meulawan nibak peue njang djih meukeusud. Djinoé uléh bansa Atjèh ka geujakin peukara pakriban keudjam dan biadab sipeundjadjah Djawa njoé. Bahthat beu Beulanda hana dum keudjam sipai Djawa njoé!

(29 JUNI, 1977)

Bak watêë njoë uléh musóh ka got that djipeukong peundjagaandjih bak djeueb2 sawak supaja bèk na tróih bahan makanan keu kamoë di glé. Bandum djalan ka djitóp. Bandum gampóng njang toë2 ngon binéh glé ka djiduék dan djikawai uroë-malam hana pijóh2. Ubé na ureuëng bako dalam gampóng ka habéh djidrop sabab djisangka ureuëngnjankeuh njang ató kirém makanan keu Angkatan Atjéh Meurdéhka di glé. Sabab-njan hana lé ureuëng uléë njang mantong tinggai bibeuëh dalam nang-groë. Njankeuh watêë ureuëng2 binoë geutjok pimpinan dalam buëtnjan. Dumpeuë ka geu ató saré keudroë-droëgeuh dan keumah geupeuleupah bahan makeuën keu kamoë u glé. Uléh ureuëng binoënjana geukirém peusan keu aneuk-geuh njang na di glé sadjan kamoë supaja bèk sagai2 djidjak meunjeurah dan sambóng ladju peurdjuangan njoë. Na tjit ma ma njang kheun bak aneukgeuh, meunjo djimeunjeurah han geutuëng lé dan han geu-angkéë lé keu aneuk-geuh! "Bèk minah sadjan Tengku!", meunan wasiët ureuëng2 inong njoë bak aneuk-geuh! Njoë bandum peu-ingat ulón keu Seudjarah Atjéh dan keumasa djameun. Ureuëng Atjéh masanjoë keubit mantong aneuk-ma dan aneuk-ku-geuh lagéë djameunkon: mantong saboh bansa pahlawan!

(12 Juli, 1977)

Uroë njoë kamoë tjok peuneutóih minah u Timu, u Lhók Udjeuën, kira-kira sigo djum-at djak ngon tapak, ék glé njang manjang2 lagéëna. Peuneutóih njoë ka teutjok peuleupië keu-adaän di Glé Mampréë dan Sagoë Truséb batjut sabab ka seu-uëm that lawétnjoë. Njoëkeuh phón ulón minah paléng djeu-óh nibak wilajah Tiro lawét ulón woë. Lhók Udjeuën that djeu-óh lom u Timu nibak Panton Wéng, teupat asrama ulón njang phón2 that. Dairahnjan tjit ka geubóh nan Lhók Udjeuën sabab le that udjeuën disinan sabab lambóng that dan lompéh toë that deungon laót. Kamoë ka meupiléh teupat bak binéh Gunong Kupalang, njang sang2 djiteubiët langsóng nibak ië laót Seulat Malaka dan djidjak keudéh dalam awan sabab dumnankeuh tjuram gunongnjan njang lambóngdjih 1260 meter lagéë deuh bak altimeter (alat ngon sipat lambóng gunong, njang na sadjan ulón. Meunjo ta peuduék meuriam raja ateuëh gunongnjan djeuët ta tóp Seulat Malaka. Peumandangan nibak teupat njoë tjeudaih lagéëna, peuelom rot Baróh, disinan deuh tanguëng ië laót Seulat Malaka njang bak musém njoë teunang lagéëna sang2 ië nibak saboh aneuk-laót.

Bak djak njan puëh lagéëna. Kamoë pajah meudjak ateuëh rhuëng gunong rot Tunong supaja bèk toë deungon dairah2 njang ka djikawai lé musóh. Bak watéënjjoë ka meubaja that meunjo kamoë djak rot djalan binéh glé. Malam njang keuduwa kamoë pijóh bak Simpang Djeumpa, saboh teupat njang meusjeuhu dalam prang gerilja lawan Beulanda djameun sabab teupatnjoëpih geungui lé éndatu geutanjoë bak geudjak keunoë-keudéh. Ramé nibak pahlawan2 Atjéh dimasa njang ka u likót ka geu pijóh bak teupatnjoë. Bak malamnjan kamoë me peunjum sang ka meurumpok deungon éndatu keulai dan that meurasa ka meusaboh deungon droëneuhnjan, sabab ka kamoë sambóng buët droëneuhnjan.

Djalan Simpang Djeumpa njan nakeuh djalan gadjah dan lambóngdjih

2520 gaki diateuéh ié laót. Disinan meurumpok rot uéh djak u Geumpang, Tangsé, Tiro dan Meureudu. Teutapi watèé geutanjoé ka ta ék dumnoé lambóng dalam gunong, maka peukara njang that meugriét njankeuh pat ta mita ié. Bak teumpat2 njang dumnoé lambóng, alué ka meusakét that. Watèé musén hudjeuén ié njang tinggai disinan njankeuh njang na dalam kubang rusa atawa binatang2 laén. Ka teuntéé ié kubang meulawok ngon lon dan kuto. Bahthatpih meunan djeuét teutjok njang di ateueh that dan watèé lheuëh teu-taguén djeuét teudjéb. Watèé kamoé trók u teumpatnjan poh 6 seupót, kamoé ka sósah sabab hana ié. Teungoh mita2 ié njan, kamoépih ka sisat. Deungon teukeudi Po teuh Allah, deungon hana kamoé sangka2 ka meuteumeung mata ié njankeuh bak teumpat kamoé piké ka sisatnjan. Bandum kamoé meu teupeuë njan nakeuh arwah éndatu geutanjoé njang djak ba geutanjoé bak ié njan, watèé kamoé piké ka sisat.

Lheuëh limong uroé treuk djak kamoé baró trók bak gaki Gunong Kupalang dan kamoé ék keudéh u putjak, rot binéh rot Tunong. Lheuëh trók u putjak, pajah trén lom u binéh rot Faróh, 3780 gaki u mijub, rot teureubéh njang tjuramdjih 70 deuradjat, dalam seupót sabab ka malam. Laén nibak rot teureubéh hana rot trén sabab Gunong Kupalang dumnan tjot rot Baróh. Ladóm na njang trén ngon rhuéng u mijub teutapi alhamdulillah hana meusidroé njang keunong baja. Watèé trók u blahdéh Gunong Kupalang - ka bak binéh Seulat Malaka - kamoé bandum hék lagéëna dan deuék. Dan sósah lom sabab ka djitrón udjeuén: njoé-keuh Lhók Udjeuén. Lheuëh peugot djambó ngon plastik hitam keu ubóng bandum éh dan teungeut ladju sabab hék lagéëna. Na tjit njang teuga2 that mantong ék geudjak maguén. Na padum djeuém lheuëhnjan kamoé ka na soé peugoé: djak padjón bu! Singoh baró kamoé teupeuë pat kamoé pijón dan kamoé éh. Ateuëh kareuëng di teungoh2 kruéng thó. Adak meu na udjeuén raja beuklam, ka teuka ié raja dan kamoé ka hanjot u laót. Watèé ka kamoé teupeuë pat kamoé maka kamoé minah ladju djak mita teumpat njang djroh dan aman.

(17 JULI, 1977)

Pawang Brahim got that geuturi dan dumpeuë geutupat dalam wilajah njoé. Adak meuhana gobnjan kamoé lagéë ureuëng buta disinoé, peué lom breuëh hana le tinggai dalam eumpang, dan kamoé hana meuteupeuë padumna djeuóh musóh nibak kamoé. Dan rot surót u likót djeu-óh that. Sababnjan dumpeuë handjeuëthan teudjadi beu-bagaih: saboh pasokan ka teubri peurintah djak tóp beukaih atawa euntjit tapak kamoé; saboh pasokan treuk djak peugot asrama baró; saboh pasokan treuk djak trón u gampóng djak tjok breuëh dan peugot hubóngan deungon ureuëng geutanjoé di Nanggroe. Watèé kamoé trók bak teumpat njang ka meuteuntéé ka hana meurumpok deungon rombongan peunghubóng sabab kamoé meulèp teuka. Teutapi uléh rombongannjan na geutinggai tanda, alamat gobnjan na geuteuka lagéë djandji, teutapi handjeuët geuprèh disinan sabab na musóh hana that djeu-óh nibak teumpatnjan. Rombongannjan geuriwang teuma singoh beungoh, geuba bahan makanan séb keu sigo Djumat. Teutapi jón gohlom meurumpok deungon rombongan peunghubóng ka kamoé kirém saboh pasokan djak trén u gampóng peugot hubóngan, deungon hana soé ba rot. Buët njang lagéënnjan sabé meu-baja that, sabab hana ta teupeuë keuadaàn dalam gampóng. Jón gohlom pasokan

geutanjoë geutamong dalam gampóngnjan ka leubèh dilèè djitimbak lé kaphé Djawa njang ka leubèh awai djidjak duék dalam gampóngnjan djidjak prèh kamoë. Djadi ka leubèh awai djiteupeuë kamoë mupeukeuë keunan atawa djaréng njang djipeugot djak pagap kamoë leubèh rajek nibak njang kamoë sangka2. Njoëkeuh phón teudjadi ateuëh kamoë lagèè njoë. Deungon tulóng Allah, hana angèëta teuntra geutanjoë njang keunong aneuk beudé dalam peurteumporan njan, teutapi na padum2 droë sidadu kaphé njang keunong aneuk beudé geutanjoë. Pasokan geutanjoë geugisa ladju djak peuwoë laporan bahwa ban silingka geutanjoë gampóng2 ka djiduëk lé musóh. Meunantjit simpang2 djalan ka djikawai u-roë-malam. Untóng tjit bak rot uëh pasokan geutanjoë meurumpok ngon awak djak koh kajèè dan nibak awaknjan meuteumeung bloë padum2 arè breuëh. Lheuëhnjan trók ulèè rombongan peunghubóng geudjak peugah hana mungken djeuët tatjok bahan makanan bak gampóng2 njang ka awai teureuntjana sabab gampóng2 njan ka djiduëk lé kaphé Djawa. Dan meunjo geutanjoë djiprang lé musóh di dairahnjan puëh that bak ta surót, sabab dilikót geutanjoë Gunong Kupalang, dan hana rot surót u Timu atawa u Barat. Udjeuën hana djipijóh-pijóh ka sigo Djum'at njang peugot teumpatnjan gla lagèëna sabab disinan batèè, kareuëng, bandum lat-batat meuisisék sabab tjit sabé hudjeuën. Ka patót that dairahnjan geupeunan Lhók Udjeuën. Kamoë ka pajah meutjok peuneutóih gisa lom u Glé Mamprèè.

(24 JULI, 1977)

Uroë njoë kamoë teubiët keulai nibak dairah Lhók Udjeuën dalam udjeuën raja njang hana djipijóh-pijóh nibak uroë phón kamoë trók keunan. Phón pajah kamoë ék u putjak Gunong Kupalang keulai, lagèè baróðjéh lom. Watèè ka siteungoh rot ék gunongnjan, uléh Pawang Brahim geuteumèè rot uëh ateuëh saboh rhuëng glé, njang peukeuë u Barat Daja njang djeuët kamoë tjok, hingga hana pajah kamoë ék u putjak sigo treuk. Kamoë peugot keunira: sidadu kaphé Djawa han dji-ék trók keunan sabab hék lagèëna bak djak ék glé njoë. Awaknjan bandum djitamong sidadu djidjak mita pèng. Han djitém meupajah-pajah that lagèè geutanjoë tém. Awaknjan sapeuë han djipeugot leubèh nibak njang minimum asai djiteumeung gadji mantong. Awaknjan han djidjak u glé meunjo djiteupeuë na aneuk beudé prèh. Ureuëng2 geutanjoë geumeubuët kon keu pèng, dan geumeubuët sipión go leubèh brat nibak peuë njang musóh tém. Watèè ulón kalon ureuëng2 ulón geu gulam dan geu-seuón barang2 njang geuhon2 that, ék-trón gunong njang dumnan manjang2, deungon reu-óhgeuh djiteubiët peubasah muka dan badjèè, dan sabé siteungoh deuëk, deungon hana meuteumeung gadji meuisisènpih, ulón tanjong bak droë ulón: pat djeuët ulón mita ureuëng njang lagèènjóë uroë njoë ban saboh dónja?

Lheuëh si uroë djak, kamoë ka leupaih nibak dairah njang meubaja. Bak uroë keu-tudjón, kamoë ka trók lom bak Simpang Djeumpa. Deuh that kamoë hana tadjam meudjak lagèè njang kaka. Sabab deuek, maka le ureuëng ka leumoh dan han ék djak tadjam lé. Watèè trók u Simpang Djeumpa, kamoë pijóh disinan simalam. Malamnjan raja that udjeuen dan angèn badè. Njoëkeuh musém angèn dan musém udjeuen di Nanggroë geutanjoë. Angènnjan djiteuka nibak Laót Hindia njang luwaih that dan djipót ateuëh gunong2 Nanggroë Atjèh deungon hana

meutheun sapeuë njang djeuët peu meulèp angènnjan. Gunong2 Atjèh njang lambóng2 njoëkeuh njang djeuet keu tabéng, njang theun angèn badè njoë bèk keunong gampóng2 dimijub. Teutapi malamnjoe hana soë peulindóng kamoë nibak angèn badè njoë, sabab kamoë meueh diateuëh gunongnjan. Ulón kalon bak altimeter: disinan deuh kamoë meueh bak teupat njang lambóngdjih 2520 gaki diateuëh laót. Kamoë eh ateuëh tanoh, antara duwa krèk idja plastik hitam. Njang saboh keu tika supaja bèk basah ngon ië udjeuën njang ka djilé bak tanoh. Njang sikrak treuk keu ubóng supaja kamoë bèk basah ngon ië udjeuën njang rhót dilangët. Hana watèë bak teupegot djambó atawa ubóng njang meusadja, dan handjeuët teupegotpih sabab teuntèë akan djipeupo lé angèn badè. Di ateuëh kamoë bak kajèë njang raja2 lagèëna, na njang 100 mètè panjangdjih meuhajón-hajón keunoë-keudéh sang2 keumeung reubah ateuëh kamoë, djipót lé angèn badè njang makén tréb sang makén kreuehnjan. Na tjit bak kajèë njang ka reubah meukeureutum ban silingka kamoë. Su angèn badè, meudjampu deungon su kajèë patah dan kajèë reubah, su ón kajèë meugisok keudéh-keunoë, su angèn dan geulanteuë njang sang2 tjit ateuëh ulèë-teuh, dan tjaja kilat njang meublé-blé hana putóih2, deungon su ië udjeuën njang rhót brèb-brob ateuëh seulimmót idja plastik teupat kamoë meulindóng njan, peudjeuët malamnjoe sang djeuët takheun malam kiamat dónja! Njankeuh meunan ban simalam-beungoh. Han sagai ulón tuwo teupat ulón eh malamnjan, teu-gageung ateuëh tanoh, hana daja sapeuë ateuëh keukuatan alam njang ka neupeulheueh uléh Tuhan njan: kamoë mu-prèh2 sibak bak kajèë raja njan akan reubah ateuëh kamoë. Ulón teu-ingat that Geutjhik Uma geuduëk rot uneun ulón, sabé dalam keumah,djaga. Hana tom geumeutót. Rot wië ulón teu-éh Ajahwa Saléh (65 thón umu) saboh tjinto nibak seutia dan geumaséh njang nakeuh saboh Rahmat na ulón teurimong dalam hudépnjoe. Gobnjan teungeut sikrak sabab hék-geuh lagèëna.

Ajahwa Saléh nakeuh ureueng - bak watèënan mantong muda - njang geuseudia droëgeuh, deungon hana soë juë, sibagoë ureueng djaga dan djak intat ulón bak sikula rakjat (Volkschool) dimasa mantong Beulanda di Atjèh, watèë ulón mantong ubit. Gobnjan hana roh tamong sikula - sabab ka tuha that - teutapi dalam watèënan keumah tjit geumeureunoë teumuléh dan batja. Gobnjan ka geutjok peuneutóih keudroëgeuh peukara buëtnjan deungon hana soë juë atawa lakèë nibak famili ulón. Bak watèënan gobnjan hana hubóngan keuluarga deungon ulón. Mangat djeuët geudjak peutimang ulónnjan, gobnjan pajah geutiëk buët geuh di Pangkalan Susu, njang bak watèënan sang djeu-óh lagèëna, karab saban lagèë di nanggroë laén. Mulai watèënankeuh gobnjan geuduëk dirumoh ulón, sibagoë angèëta famili dan hana meutjré lé sampoe ulón djak u Amèrika. Na ulón meukeusud keumeung tanjong bak gobnjan, asai keu ulón teupeuë mantong, pakon ka geutjok peuneutóihnjana bak saboh watèë njang duman tréb ka? Teutapi hantom ulón teumeung watèë teumanjongnjan. Lompìh, ulón na ragu2 bak tanjong njan sabab mungkéndjeuët keu salah geupham: sabab peue njang ka geupeubuëtnjan nakeuh saboh sikap meuseutia njang raja lagèëna, saboh isjarah njang djroh lagèëna, njang wadjéb teu teurimong deungon tjara njang lagèënan-tjit, deungon hana teu tanjong sapeuëpih. Dudoë nibaknjan, uléh Tjut Abang ulón, Tengku Zainul Abidin, neubri buët mat buku hareuta kamoë bak gobnjan. Lheuehnjan gobnjan neupeukawén deungon sidroe aneuk kawóm kamoë. Deungonnan gobnjanpih ka djeuët keu angèëta famili. Dua-plóh-limong thón ulón hana meurumpok ngon gobnjan watèë handjibri

woë lé u Atjèh lé kaphé Djawa. Watèë ulón woë dalam rimba Atjèh bak buleuën Oktober, 1976, Ajahwa Salèh nakeuh sidroë nibak ureueng2 njang paléng awai geuteuka keunan u Panton Wéng geudjak peungon ulón - sigo treuk deungon hana soë hói! Dan go njoë deungon geuba sadjan sidroë aneuk agam-geuh, Marzuki Salèh. Mulai djeuem njan Ajahwa Salèh hantom djeu-óh lé digeuniréng ulón. Watèë ulón kalon ateueh gobnjan, digeuniréng ulón, teungeut hana meugeuteupeuë droë ateueh tanoah dalam rimba raja, dalam udjeuen raja ngon angèn badè, ngon su geulanteuë dan tjaja kilat njang meublé-blé njang lhóh muka-geuh, ulón teu-ingat keu peue njang ka lheueh teudjadi dimasa njang kaka, antara gobnjan deungon ulon, teu-ingat ulón keu Njak dan keu Tjut Abang njang ka hana lé. Tjut Abang ulón djiratjón le "doktor" Djawa dalam rumoh sakét teuntra di Kuta Radja thón 1974. Teutapi Ajahwa Salèh teutap sadjan ulón. Ho njang ulón djak gobnjan na sadjan geupeutimang ulón. Geupeugot peurataih - dalam rimba. Geutjupét gaki watèë hék-hék that bak teudjak-djak. Njan bandum deungon hana soë juë. Deungon hana soë undang. Saban lagèë peue njang geupeugot watèë ulón mantong ubit-bit, mantong aneuk-miët. Ulón ka gadoh Abu watèë umu 2 thón. Sapeuë hana peu-ingat ulón keudroëneuhjan. Ulón neupeurajak lé Njak ulón, Potjut Fatimah, dan Abuwa ulón, Tengku Umar di Tiro: droëneuhnjokeuh njang peureunoë bak ulón peue njang ulón teupeuë peukara bansa geutanjoë Atjèh, Seudjarah geutanjoë Atjèh, keubudajaan geutanjoë Atjèh, Adat ngon Reusam geutanjoë Atjèh dan Islam!

(1 AGUSTUS, 1977)

Dari Simpang Djeumpa, kamoë peukeuë u Barat djak gisa u Glé Mamprèë dan asrama Aluë Pineung Timu, djak tjok bahan makeuen. Mulai u-roë njoë ka hana lé sapeuë bahan makeuen njang tinggai. Bandum ka ha béh. Na ureueng2 njang ka sakét dan han ék djak lé. Na tjit njang ka pansan dan meuseumpom bak tanoah. Leupah that hék taék-trón glé deungon pruët soh. Kamoë pajah meupeugot tandu ngon usóng ureueng pansan dan ureueng sakét. Bahthatpih meunan hana pijón, djak ladju. Bak watèë njan teutjok peuneutóih teukirém 10 droë aneuk muda njang teuga-teuga djak pluëng u asrama Aluë Pineung Timu djak tjok bahan makeuen njang ka na teukeubah disinan dan peuriwang keunoë keu rombongan njang le ka han ék djak lé. Njan na saboh peuneutóih njang got that, njang peuseulamat kamoë bandum. Lheueh Meugréb, rombongan 10 njan tróih meugisa dan geumë bu, ka masak! Njankeuh phón kamoë meuteumeung padjón bu watèë lheueh 5 uroë hana padjón sapeue! Lheueh bu kamoë duék pakat lom, dan disinan kamoë tjok peuneutóih leubèh got bèk teugisa u Glé Mamprèë dilèë lheueh dumnun teu meupajah-pajah minah duwa go Djum'at njang ka u likót. Bandum alasan sabab teu minah mantong lagèë sot, sababnjan leubèh djroh bèk teugisa dilèë. Lheueh njan geuhóí rapat Pawang2. Uléh rapat Pawang geutjok peuneutóih minah u Aluë Puasa, bak putjók Krueng Tiro. Teumpatnjan geupiléh sabab djeuet teudjak tjok peunadjón bak padum2 boh sagoë. Singoh kamoë beudoh djak dan trók keudéh u Aluë Puasa bak uroë 4 Agustus.

(4 AGUSTUS, 1977)

Kamoë teumeung Aluë Puasa saboh aluë njang got lagëëna. Lagëë ka ulón kheun, hana teupat dalam glé njang hana djroh dan hana galakteuh watëë ka lheuëh ta duëk leubëh nibak si uroë. Aluë Puasanjoëpih meunantjit. Adak djeuët bèk pajah ta minah2 lé dari sinoë si umu hudép. Ië djeureungëh lagëëna. Tanoh ban silingkapih mangat bak ta peu theun nibak djiprang lé musóh. Kamoë na 70 droë bandum njang duëk disinoë. Hana djeu-óh nibak Aluë Puasa na saboh padang naleueng teupat rusa meurot. Leubëh2 lom watëë rhót udjeuën le that rusa dji teubiet djidjak meurot keunan. Mulai watëënan angëëta2 teuntra AM kajém geuteubiët djak meurusa. Sababnjan lawét duëk di Aluë Puasa kamoë padjöh sië rusa sabé ubé meuheut! Soë peugah hudép ureuëng meu geurilja hana mangat? Teutapi njoë tjit meu di Aluë Puasa mantong!

(10 AGUSTUS, 1977)

Nan Aluë Puasa-njan ka leubëh awai geubóh uléh éndatu geutanjoë. Teutapi ka keuh meunan, bak watëë kamoë minah u aluënan go njoë pih ka mulai buleuen Puasa. Djadi nan aluënjoe ka keunong that keu kamoë. Dalam padum2 uroë hubóngan kamoë deungon nanggroë ka meugisa keulai, trók an ngon Geumpang (Timu Tuengara) dan siuroë djak; u Tangsé (u Tunong) pih siuroë djak; u Blang Malo (u Barat Daja) siuroë djak tjit. Dari sinoë saban djeu-óh u Tiro, Truséb, dan Blang Manë, siuroë djak.

Dalam masa damë ka biasa digeutanjoë Atjèh ta puka puasa ngon boh keureuma. Sababnjan hana meuteuseurëpkih dalam haté ulón keumeung padjöh keureuma ngon puka puasa. Sababnjan ulón teukeudjót that watëë na soë djak intat saboh plók raja keureuma dari luwa nanggroë-njan keu ulón ngon puka puasa bak uroë phón di Aluë Puasanjan. Njan nakeuh peuneu-ét nibak Geutjhik Din Truséb njang kheun: "Tengku handjeuet-han na keureuma ngon neupuka Puasa di Glé!" Ulón that teuseupók keu buët ureueng tuha Atjèh Meurdéhka njang bako thatnjoë. Watëë habéh umu-geuh padum2 buleuen njang ka u likót, Geutjhik Din geutinggai Wasiët supaja padum2 naléh umong gobnjan geuwakeuëh keu Atjèh Meurdéhka keu beulandja Prang Sabi. Uléh gobnjan geutinggai Wasiët keu bandum aneuk-tjutjogeu geujuë seutot Tengku (ulón) sampoë maté! Njankeuh ban keuturónan ureuëng Atjèh djameun. Hana lé ureuëng2 bako lagëënan di Nanggroë Atjèhnjoë ukeuë meunjo geutanjoë hana meurdéhka!

(11 AGUSTUS, 1977)

Uroënjoe kamoë lagëë sang uroë raja sabab ka meudeungo haba dari mijub bahwa saboh rombongan peumimpin2 Atjèh Meurdéhka njang muda2 ka na di Truséb dan ureuengnjan akan trók keunoë singoh. Ureuëngnjan nakeuh: Dr Muchtar Hasbi, Waki Ketua (Waki Presiden) Angkatan Atjèh Meurdéhka, Meuntroë Dalam Nanggroë, dan Waki Meuntroë Luwa Nanggroë; Dr Husaini M Hasan, angëëta Dewan Pimpinan AM dan Meuntroë Peundidékan; Dr Zaini Abdullah, angëëta Dewan Pimpinan AM dan Meuntroë Keusehatan; Dr Zubir Mahmud, angëëta Dewan Pimpinan AM, Gubernur Wilayah

Peureulak dan Meuntroë Urósan Sosial. Bandum ureuengnjoë ka geuting-gai buëtgeuh sibagoë toto (tabib) di Medan, dan geudjak ék u Glé djak peudong Angkatan Atjèh Meurdéhka. Ban saboh dónja djipeugah awak "peumbeurontak" njan nakeuh ureueng2 njang hana meuho-saho, dan ka hana sapeue-na lé njang djeuet gadoh, ka gasien that, dan njankeuh sabab djidjak beurontak! Peuë na soë laén dalam dónja Tuhan njang luwaih njoë njang djeuët geumadah leubèh nibak ureueng2 muda njang tjarong2 njoë? Njoëkeuh tjeunto, waki, njang beutóí2 nibak bansa Atjèh! Njang ék peukon bandum seunipat, bandum ukóran bansa laén dalam dónja! Njoëkeuh aneuk-ku geuh njang beutóí!

Dudoë nibaknjan ulón teurimong haba bahwa rombongan njan ka meutheun bak rot-uëh sabab gabhuëk bak geu peu-ubat ureueng2 sakét dalam gampóng Truséb, inong-agam, aneuk-miet dan ureueng tjhik, pré, hana bajeuë sapeuë dan dumpeuë geutanggóng lé Neugara Atjèh Meurdéhka, saboh sistem njang akan geutanjoë peudjak ban saboh Nanggroë Atjèhnjoë watèë ka lheueh ta peutjrok sipai Djawa peundjadjah.

(12 AGUSTUS, 1977)

Njoë ka trók-geuh. Kira2 tjot uroë. Meurumpok keulai lagèénjoë nakeuh sabé saboh kutika njang that peuseunang teutapi pih peuweuëh haté bahthat dalam watèë2 njang biasa, teutapi njoë kon watèë njang biasa. Djeueb2 kamoë ka djibòh jum ateuh ulèë-meuh-uléh kaphé Djawa. Uléh sipa-i Djawa ka djipeuteubiet saboh poster deungon gamba 9 droë peumimpin2 Atjèh Meurdéhka, deungon gamba ulón di ateuh that dan di sinan djituléh: "Djimita, Hudép atawa Maté." Bak posternjan djituléh djilakèë ureueng Atjèh supaja geudrop kamoë, hudép atawa maté, dan supaja geudjak djók keu sidadu Djawa. Hana bansa Atjèh njang tém peu buët buët-biadab njang djijuë lé sipa-i Djawanjan. Bansa Djawa han ék djipham "èleumèë djiwa (psychology) bansa Atjèh. Djih kureueng atawa hanséb budaja untók djipham geutanjoë Atjèh.

Watèë kamoë ka meurumpok dan meuwawa, ië mata seunang dan weuëh ka meusapat dan rhót lagèë ië udjeuen nibak mata mata kamoë bandum. Soë njang kalon handjeuëthan weuëh hatégeuh. Pakriban han meunan: kamoë ka tréb hana meurumpok dan dalam watèénjan sabé dalam baja njang toë toë that ngon maté. Tiép2 kamoë meurumpok sang2 njankeuh meurumpok keuseuneuleuëh. Dalam watèë2 njang lagèénjoë Muchtar-keuh njang hana meutheun sagai bak peuleumah peurasaän peuë njang na dalam haté-geuh. Gobnjan geumoë dan geumeuba-e ladju deungon hana malèë2. Pakon malèë meunjo saré keudroë-droëteuh? Peuë njoë kon tanda ka ichlas ta meusjèédara? "Geutanjoë pajah ta tanggóng sósah njoë bandum sabab Nanggroë geutanjoë ka djirampok lé kaphé Djawa! Geutanjoë wadjéb ta tueng bila rakan2teuh njang ka djipoh maté lé sipa-i Djawa! Peuseulamat masa njang ka u likót! Bèk ta chianat keu Seudjarah Atjèh! Poh Djawa pat njang deuh! Lagèë djih timbak geutanjoë pat njang deuh!" Njankeuh meunan hana geu pijóh2. Dan watèë lheueh njan bandum, Muchtar geurasa malèë batjut ka röh moë lagèénjan. Ulón kheun bak gobnjan: hana peureulèë malèë. Gobnjan na hak geurasa lagèë njang ka geurasa, na hak geumoë ubé ék-geuh. "Ta moë keu rakan njang ka gadoh kon hana meusipheuët aneuk-agam," lagèë kheun sidroë ureueng revolutioner (Willem van Oranje Nassau njang pimpin revolusi keumeurdéhka-

an Beulanda lawan Spanjol djameun). Mangat djeuet ulón peumangat haté Muchtar lom, ulón pot narit ahli sjair Peurantjis njang meugah, Alfred de Musset, nibak sjair gobnjan njang geubóh nan "*Tristesse*", njang maknadjih: "*Weuèh*",

*"Dieu parle, il faut qu'on lui réponde
Le seul bien qui me reste au monde
Est d'avoir quelquefois pleuré." (*)*

Muchtar nakeuh tjeureumèn nibak geutanjoé bandum. Njang djeuét peugot dan njang tém peugot saboh2 buét politék njang rajek nakeuh ureueng2 njang na meusangkót peurasaän gobnjan dalam peukaranjan! Na makna njang leubèh lhók dalam peurangoé Dr Muchtar nibak peué njang deuh diluwa. Peurangoé gobnjan nakeuh peuleumah sifeuét2 bansa geuh njang gléh, djudjur, ichlas, hana meusom-som, hana pura-pura. Sabab bansa Atjèh nakeuh saboh bansa njang meupeurasaän, meupikéran, garang, kreuèh, seutia, beuho, pahlawan. Seudjarah ka djeuet keu saksi. Njan dji angkéè lé rakan dan lé lawan. Seubatji pham beugot peué njang ka djituléh lé ahli seudjarah Beulanda, Paul Van 't Veer, lagéè dimijub njoé:

"Beulanda hantom na muprang leubèh raja laén nibak deungon Atjèh. Meunurót panjang-watèédjih, Prang Atjèh djeuét ta kheun Prang Lapan-Plóh Thón. Meunurót djumlah ureueng njang maté, leubèh sireutóih ribèè droé, Prang Atjèhnjan nakeuh saboh peuristiwa militèr njang hana seunabé, njang hana bandéngan dalam seudjarah nanggroé geutanjoé. Keu Beulanda Prang Atjèhnjan kon saboh prang ngon beudé mantong, teutapi na saboh peuristiwa njang leubèh that dahsjat nibaknjan: Prang Atjèhnjan nakeuh uboé nibak bandum politék nasional, politék internasional, dan politék kolonial Beulanda dalam masa saboh abad....

"Atjèh kon Djawa! Ka trang, dalam wilajah Hindia Beulanda - Indonesia - hana saboh keuradjaan laén disinan njang djeuét peusaban deungon Atjèh. Njan ka geutanjoé teupeué djinoé. Saboh prang njang leubèh panjang nibak siteungoh abad, leubèh sireutóih ribèè keureubeuen, dan leubèh nibak siteungoh milyar rupia Beulanda abad keu-19 njang meuhai thatnjan keu biaja, njankeuh bukti2 keu peukara njoé. Njan ka geutanjoé teupeué uroé njoé, teutapi hana ta teupeué bak thón 1873. Njoé beudjeuet keu peuingat sabé! Keunjataän njoé peureuléè ureueng teupeué di nanggroé Beulanda, supaja ureueng2 di nanggroé Beulanda, dan leubèh2 lom di Djawa djeuet dji-pham pakriban bansa Atjèhnjan sibagoé manusia."
(*Atjeh-oorlog*, ón 10, 76. 1969).

Dr Husaini Hasan njang röh tjit dalam rombongan Dr Muchtar na dalam keuadaän sakét watèè trók-geuh hingga pajah usóng deungon ambóng, sabab han keumah djak lé. Watèè malam, lheueh puléh hék bandum, baró meuteumeung duék deungon meuseuninja deungon niet njang bulat that: ta sambóng peurdjuangan éndatu ta peumeurdéhka Nanggroé njoé!

(*) "Tuhan ka Neu-marit, ulón wadjéb bri djaweuèb
Tjit saboh buét djroh njang na ulón peubuét dalam dónja
Njankeuh na ulón moé meudjan-djan."

(15 AGUSTUS, 1977)

Watèë rombongan Dr Muchtar ka puléh hék, kamoë tjok peuneutóih hói Sidang Kabinét. Njoë saboh hai njang djareueng that djeuet kamoë peugot sabab bandum kamoë meutjré-bré ban saboh Nanggroë dalam peudjak keuwadjeban masén2. Hadir disinoë djinoë, laén nibak ulón, nakeuh: Dr Muchtar HASBI, Dr. Zaini Abdullah, Dr. Husaini Hasan, Ir. Asnawi Ali, Dr. Zubir Mahmud, Mr Amir Ishak, Tengku Hadji Iljas Leubè, Tengku Muhammad Usman Lampóih Awé, dan Panglima Angkatan Darat, M. Daud Husin. Njang hana hadir njankeuh Meuntroë Peurdagangan, Amir Rashid Mahmud, dan Meuntroë Neugara Urusan Luwa Nanggroë, Malik Mahmud sabab banduwa Meuntroë njoë na di luwa nanggroë. Lagèë ka ulón meuteu-oh dilikót, tjit teusadja teupeumeungkléh teupat kamoë duék sabab meunjo sjahid bèk meusingo bandum, supaja na soë njang sambóng peurdjuangan njoë.

Watèë Sidang Kabinét phón njoë khusus teudeungo laporan nibak Dr. Muchtar peukara hai wilajah2 Atjèh di Sumatra rot Timu sabab njan bandum dimijub Dr Muchtar sibagoë Meuntroë Dalam Nanggroë. Dan Dr. Muchtar, sabab gobnjan tréb geuduék di Medan na hubóngan rapat ngon bandum kawóm revolusioner Sumatra dalam djeueb2 wilajah (provinsi) trók u Palembang dan Lampong, njang bandum ka geumeusaboh deungon Angkatan Atjeh Sumatra Meurdéhka. Keunjataan njoë ka djimeungaku keudroëdjih uléh panglima Indonesia-djawa di Sumatra, djeundral Mantik, dalam saboh meusapat deungon surat2 haba di Medan, disinan djipeugah awak "peumberontak" di Palembang dan Lampong nakeuh bagian2 nibak AM tjit. Organisasi geutanjoë ka teudong bak djeueb2 wilajah dan kuta2 di Sumatra. Uléh Dr Muchtar geupeugah tindakan2 njang ka geutjok lé pasokan2 geutanjoë bak ta peuseulamat minjeuk dan gas geutanjoë bèk djitjuë lé geunap uroë uléh sipai Djawa. Pabrék minjeuk di Kuala Simpang ka geutanjoë tót. Meunantjit kantót urosan tjuë tanoh, njang djibóh nan "transmigrasi", di Lhók Sukon dan Pantan Labu ka geutót lé pasokan2 geutanjoë supaja sipai Djawa bèk beuhó lé bak djiba biëkdjih keunan.

Dr. Muchtar Hasbi pih na sibagoë Waki Meuntroë Luwa Nanggroë njang dalam tugaih gobnjan róh peulara alat2 dan djalan2 hubóngan geutanjoë ngon nanggroë2 luwa. Njoë bandum keumah geupeugot deungon djroh lagèëna.

(16 AGUSTUS, 1977)

Bak uroë keuduwa nibak Sidang Kabinét, kamoë deungo laporan nibak Dr Zubir Mahmud, Meuntroë Sosial dan Gubernur Wilajah Peureulak njang nan wilajah njan that meusjeuhu di dónja Barat sabab djipeugah dalam buku Marco Polo watèë djidjak meuranto u Dónja Timu. Bahthat-pih umu-geuh baró 28 thón, Dr Zubir nakeuh sidroë Meuntroë dan sidroë Gubernur njang paléng tjarong dan meuhasé nibak Neugara Atjeh Meurdéhka. Dalam padum2 buleuen mantong, uléh gobnjan ka keumah geu ató dan geupeudong Peumeurintahan Neugara Islam Atjèh di Wilajah Peureulak dan geukrah rakjat bandum, deungon hana teutimbak meusi-neuk aneuk beudé! Keukuasaan politék sipai Djawa ka hana lé di wilajah Peureulak. Hana laén njang djeuet djipeugot laén nibak djikirém

sidadudjih djak duék djeueb2 gampóng dan djak paksa rakjat seutot peuh njang djih jué. Saboh djalan treuk njankeuh djidjak tjuba poh Dr Zubir. Dan njan ka djipeulaku ka padum2 go. Padum2 go Djum'at njang ka u likót karab djiteumeung Dr Zubir deungon djikeupóng gob-njan dalam saboh gampóng. Dalam peurteumporan njan gobnjan lheueh, teutapi sidroé peumbantu seutia sjahid.

Dr Zaini Abdullah, Meuntroé Keusihatan, geubri laporan keugiatan Keumeunteurian Keusihatan njang that meuhubóng deungon peurdjuangan watèénjoé bak djaga keusihatan pasokan2 di Glé dan ureueng geutanjoé di gampóng. Sikula Tabib ka geupuka di Glé dan ka le murid2 njang ka tamat sikulanjan njang djinoé mat buét peu ubat ureueng2 sakét bak djeueb2 asrama di Glé. Meunantjit ka lheueh geutuléh dan peuteubiet saboh buku éleuméh tabib dan ubat dalam basa Atjèh - njoékeuh njang phón that dalam seudjarah baró geutanjoé.

Tengku Muhammad Usman Lampóih Awé, Meuntroé Keu-uwangan, geubri laporan bahwa djinoé uléh bansa Atjèh, peumeurintah njang geu-anggap sah njankeuh Peumeurintah Neugara Islam Atjèh njang geupeudong lé AM dan kon lé njang peunan droé "peumeurintah" njang djipeugot-peugot lé sipa-i Djawa. Njoé ka deuh nibak pakriban rakjat geuseutot peurintah geutanjoé deungon hana soé paksa. Ka deuh geukalon lé bandum, bahwa geutanjoé hana alat ngon paksa sapeue. Musóh njang na alat2 njan. Bahthatpih geuteupeu lé bansa geutanjoé pakriban meubaja meunjo beunantu njang gobnjan bri keu AM djiteupeue lé sipai Djawa, teutapi teutap geubri tjit. Soé njang djiteupeu na bri beunantu keu AM akan dji-énanja siteungoh maté lé sipa-i Djawa. Sababnjan uléh Meuntroé Keu-uwangan ka geubri peurintah bèk djók tanda-teurimong pèng keu ureueng njang hana lakéh. Dan supaja bèk na korupsi dalam hón geutanjoé, uléh Meuntroé Keu-uwangan ka geupeugot atóran pèng handjeuet djók bak barangkasoé dan handjeuet teurimong lé barangkasoé njang hana geubri tugaih uléh Meuntroé Keu-uwangan dalam hai buet njan. Dalam sigala hai, dari phón sampoé aché, peurdjuangan geutanjoé meusadeue bak beunantu rakjat.

Meuntroé Keu'adélan, Tengku Hadji Iljas Leubé, geupeugah bak wateéh aché2 njoé droéneuhngan sibók that bak peugatih ureueng sabab le that ureueng njang leubéh seunang-geuh geupeunikah uléh Neugara Islam Atjèh nibak lé peue njang djipeunan "peumeurintah" lé sipai Djawa. Uléh Meuntroé Keu'adélan ka pajah geujué tjitak Surat Meukawén njan njang disinan na Tjap Neugara Islam Atjèh njang meutuléh: "Hudép Beusaré, Maté Beusadjan." Rakjat geurasa leubéh sah meukawén deungon surat geutanjoé, nibak deungon surat sipai Indonesia-djawa. Njoé na makna politék njang raja lagééna. Njoé nakeuh saboh tanda toh njang geupandang Neugara dan Peumeurintah njang Sah uléh bansa geutanjoé. "Peumeurintah" dan "neugara" sipai Djawa ka hana lé sah dan ka hana lé keumuliaan bak mata bansa Atjèh.

(17 AGUSTUS, 1977)

Uroé 17 Agustus handjeuet-han geutanjoé tanda dalam seudjarah Atjèh, Sumatra, sibagoé uroé neuhaih njang malang lagééna, uroé njang peugadoh hak mutlak geutanjoé bansa Atjèh keu meurdéhka, sabab bak

uroë njoë thón 1945, uléh sipa-i Djawa ka djipeunjata "Indonesia"-
 djih "meurdéhka" dan buëtnjanpih dji-angkèë lé kaphé Beulanda bak
 27 Desember, 1949, dan bansa geutanjoë dan Nanggroe geutanjoë djsak
 u mijubnjan deungon hana pakat, musjawarat atawa peumiléhan umum.
 "Indonesia" njan hana laén nibak saboh peurusahaan meusjarikat antara
 sipeundjadjah tuha Beulanda deungon sipeundjadjah baró Djawa mangat
 djeuet djidjadjah Nanggroe geutanjoë dan nanggroe2 laén diluwa Djawa
 deungon djipeugot nan bansa pura2, njakeuh "indonesia". Sabab buët
 salah kaphé Beulanda dan kaphé Djawa njoëkeuh maka geutanjoë ka ga-
 doh meurdéhka ka duwa keuturónan, bansateuh ka djih djadjah, Nang-
 groëteuh ka djih rampah. Sampoë bak uroë geutanjoë ka keumah ta reu-
 bót keulai hak meurdéhka-njan, maka uroë 17 Agustus njoë wadjéb ta
 ngieng lagèë saboh uroë njang paléng malang, paléng hina, dan pa-
 léng aéb keu bansa Atjèhnjoë dalam Seudjarah geutanjoë njang ka meu-
 ribèë thón!

Dumpeuë njang na meusangkót deungon "Indonesia" nakeuh bangai!
 "Proklamasi" keumeurdéhkaan "indonesia"-njan nakeuh saboh surat peu-
 njata meurdéhka njang paléng budueng dalam seudjarah bandum bansa2
 dalam dónja njoë. Disinan hana tjita2 sapeue, hana falsafah sapeue,
 hana pikéran sapeue. Atrajan handjeuethan ka djituléh lé ureueng2
 njang hana keusadaran filosofi politék, dan hana djiteupeue sapeue
 peukara simbolisme nibak saboh surat peunjata meurdéhka. Seubatji
 peubandéng asoëdjih deungon Surat Peunjata Keumeurdéhkaan Amerika
 atawa deungon Surat Peunjata Keumeurdéhkaan Atjèh Sumatra. Lheueh
 njan baró neupham peue njang ulón meukeusud!

Lagèë ka geutuléh uléh Dr Henry Kissinger, Meuntroë Luwa Nanggroe
 Amèrika Sjarikat njang ka u likót: "Indonesia njan hana sapeuepih la-
 éñ nibak saboh nan ateueh peuta dónja mantong sampoë watèë uléh Beu-
 landa djiteupeuë leubèh le meuteumeung laba keudjih meunjo pulo2
 Hindia Timu-njan djipeusapat dalam saboh buku-keunira (administra-
 si)." ("Indonesia was nothing but a geographic expression until the
 Dutch found it more efficient to unite the islands of the Indies
 under a single administration." *Nuclear Weapon and Foreign Policy*,
 ón 256). Njoëkeuh pat asai "bansa indonesia". Dan pusat nibak admi-
 nistrasi peundjadjahan njoë djipeuduék di Djakarta, Djawa. Bak masa-
 njan Atjèh mantong saboh neugara njang meurdéhka dan meudèëlat! Njoë
 "kesatuan administrasi" dan "kesatuan bansa" njang djipaksa lé si-
 peundjadjah Beulanda hana legal meunurót hukóm Decolonisasi nibak
 PBB, bõh hai njoë djipeudjak dimijub Beulanda keudroëdjih atawa di-
 mijub Djawa sipaidjih. Buët sipeundjadjah Beulanda dan Djawanjoë
 handjeuet peu-tan hak bansa Atjèh bak geupeuteuntèë nasib droë dan
 djeuet keu bansa meurdéhka keulai lagèë djameunkon!

Resolusi atawa Peuneutóih 2625-XXV nibak Madjlis Umum PBB njang
 djinoë ka djeuet keu Hukóm Internasional, geukheun bahwa bandum ta-
 noh djadjahan na neuduek Hukóm keudroë masén2, njang meuklèh nibak
 nanggroe sipeundjadjah, dan meuklèh nibak tanoh djadjahan laén. Neu-
 duék hukóm njang meuklèh2 njoë teutap meunan sampoë tanoh2 djadjahan
 njoë djeuet keu meurdéhka keulai. Uléh Beulanda ka djilangga hukóm
 njoë watèë djidjak "seurah dèëlat" djih njang illegal ateueh Atjèh
 keu Indonesia-Djawa.

Peuneutóih atawa Resolusi Madjlis Umum PBB No. 1514-XV geukheun bahwa neugara peundjadjah hana hak dèlalat sapeue ateuéh tanoh djadjahandjih dan djih hana hak sagai2 bak djidjak "seurah dèlalat"njan keunanggroë2 laén. Teutapi Peuneutóih njoëkeuh njang mutlak djilangga uléh Beulanda bak watèë djidjak "seurah dèlalat"djih ateuéh Atjèhnjan njang meunapih tan keu sipai Indonesia-Djawa bak 27 Desember, 1949. Njang leubèh djeuheut dan hana-malèë lom, bak watèë uléh kaphé Beulanda djidjak"seurah dèlalat"djih njang tan njan keu kaphé Djawa, djih meu na pih tan di Atjèh ka tudjòh thón lheuëh geupeutjrok lé bansa Atjèh bak thón 1942, buleuën Mart. Beulanda na djigisa u pulo Djawa dan pulo2 laén bak thón 1945, teutapi hantom didjeuët djak gisa u Atjèh! Djadi Beulanda djih hana keukuasaan *de facto* dan hana keukuasaan *de jure* ateuéh Nanggroë Atjèh. Teutapi njankeuh bak watèë njan djipeugah djidjak "seurah dèlalat" ateuéh Atjèh keu sipai Djawa! Kheun gob dalam peupatah Latèn: *Nemo dat quod non habet*. "Hana soë djeuët bri peuë njang mubak droëdjih pih hana".

Propaganda "Indonesia" njang djipeuna-peuna lé kawóm peundjadjah, deungon djipeusutji bataih saboh neugara peundjadjahan, njang djipeudong deungon djirhó darah bansa2 njang djidjadjah dan pham Dekolonisasi nibak PBB njang angkèë *Hak Hukóm njang meuklèh* keu djeuëb2 wilajah tanoh djadjahan, masaàlah njoë peureulèë beumeuphóm that mangat geutanjoë teupeuë pakriban djahé propaganda "indonesia"njan. Dalam debat di PBB peukara tuntutan Indonesia-djawa ateuéh wilajah Papua Barat - saboh wilajah tanoh djadjahan njang meuklèh nibak Djawa - uléh Waki sipai Djawa djikkeun lagèënjoe:"Su-euë peukara peuë ureuëng Papua Barat na hubóngan budaja deungon ureuëng2 "indonesia" laén hana djeuët keu peukara (hana peunténg). Bataih neugara Indonesia handjeuëthan saban ngon bataih Hindia Beulanda...Njang kamoë ngiëng sibagoë wilajah Indonesia njankeuh bandum wilajah Hindia Beulanda: bandum tanoh djadjahan Beulanda." (Official Records of the General Assembly, 9th Session, 1st Committee, 726 meeting; 912 meeting; 16th Session, 1050 meeting). Sababnjan ka deuh bahwa Indonesia-djawa njoë nakeuh saboh neugara njang djipeudong ateuéh neuduëk tanoh njang ka djirampok lé Beulanda deungon hana djisom-som dan djimeungaku keudroëdjih lé sipai Djawa peundjadjah baró njang keumeung djak gantoë Beulanda njoë, deungon hana djipadóli keu hak bansa2 njang ka djidjadjah, keu budaja, basa dan seudjarah ureuëngnjan. Ka trang lagèëna, Indonesia-djawanjoë nakeuh saboh neugara njang djipeudong mutlak ateuéh peundjadjahan Beulanda - *deungon hana dekolonisasi* - dan deungon hana meudjilakèë meuh pih! Uléh Hakim M. Dillard, angèëta Mahkamah Intersional, ka geukheun, "Bansa njang mat hak peuteuntèë nasib wilajah, dan kon wilajah njang mat hak peuteuntèë nasib bansa!" (*C. I. J. Recueil*, 1975, ón 20).

Pakriban djahé dan kon-buët peukara Indonesia/djawa djak lakèë Papua Barat keudjih meunantjit peukara djih djak mat Atjèh, Kalimantan, Sulawesi, Maluku, dll. - akan leubèh deuh lom meunjo ta tji ngui "alasan2"djihnjan bak bagian dónja njang laén. Lagèë miseuë peuë njang akan teudjadi sangkira saboh neugara di Afrika, lagèë Republik Central Afrika, njang baroëdjéhkon didjadjah lé Peurantjis djilakèë supaja bandum djadjahan Peurantjis di Afrika mulai dari Maroko trók'an u Madagaskar (Malagasy) - saboh bagian dónja njang sabé luwaihdjih deungon Hindia Beulanda - supaja djibri keudjih lé Peuran-

tjis, deungon alasan "teori politék Indonesia/djawa"? Meunantjit, peué njang akan teudjadi meunjo saboh nibak tanoh djadjahan Portugéh di Afrika, miseuë Angola, djilakèë supaja bandum tanoh djadjahan Portugéh di Afrika - mulai nibak Cape Verde trók`an u Mozambique - supaja djiseurahkan keu djih bandum sibagoë saboh "keusatuan" deungon alasan "teori politék Indonesia/djawa"? Atawa meunjo uléh Nigeria dji lakèë supaja bandum djadjahan Inggréh di Afrika supaja djiseurahkan keudjih, deungon alasan njantjit? Atawa meunjo uléh India djilakèë supaja bandum djadjahan Inggréh di Asia pih djiseurahkan keudjih, mulai dari Kuwait trók u Singapura dan Brunei deungon alasan "teori politék Indonesia/djawa"? Ka trang, tuntutan2 njang lagèënan akan gob tulak sibagoë haba ureuëng pungo! Teutapi dalam masaalah beukaih djadjahan Beulanda di Asia Tuengara njankeuh njang ka djipeulaku lé Djawa deungon Beulanda, deungon hana djipulang meusidjeungkaipih tanoh-tanoh djadjahannjan keu ureuëngpodjih masén2 deungon alasan2 pungo lagèë ka geutanjoë deungo diateueh dalam peukara Papua Barat.

Sangkira propaganda "dekolonisasi à la Indonesia/djawa" njan djipeulaku ateuëh bandum wilajah2 tanoh djadjahan dalam dónja njoë, maka di Afrika hana teudong leubèh nibak 7 (tudjoh) boh neugara meurdéhka, *kon 51 (limong plòh-sa)* lagèë djinoë, sabab keu tiëp2 keuradjaan peundjadjan tjit djibri saboh neugara sagai, deungon hana djipadóli hak meuklèh, hak seudjarah, hak peuteuntèë nasib droë nibak bansa2, paneukdjih deungon hana djipadóli keu hak asasi manusia dan hak asasi bansa2 dan atóran dekolonisasi nibak PBB: djadi ban saboh benua Afrika djeuët djiueuëk 7 mantong: Afrika Inggréh, Afrika Peurantjis, Afrika Portugéh, Afrika Italia, Afrika Spanjol, Afrika Belgi dan Afrika Djerman atawa djipeugot nan laén peué njang galakdjih, njang hana hubóngan sapeué deungon aneuk nanggroë2njan, saban lagèë Beulanda peugot ateuëh geutanjoë disinoë. Sangkira "dekolonisasi à la Indonesia/djawa" njan djipeulaku di Asia, maka tjit 2 boh sagai neugara meurdéhka di Asia diluwa Indonesia/djawa, njankeuh bandum djadjahan Inggréh djipeugot saboh neugara, dan bandum djadjahan Peurantjis saboh neugara treuk, lagèë bandum djadjahan Beulanda ka djipaksa tamong dalam saboh neugara Indonesia/djawa. Dan neugaranjan djeuët djibóh nan beurangkapeuë mantong lagèë "Indotjinapeurantjis" dan "Asianggréh", lagèë Beulanda djak bóh nan "Indonesia" keu geutanjoë, djipeupaneuk nibak "indonsjèhsjoh" dalam basa Junani. Meunjo "dékolonisasi à la sipai Djawa" njoë djipeugot di Latèn Amèrika maka disidèhpih hana leubèh nibak 2 atawa 3 boh neugara meurdéhka sagai njang teudong, *kon 36* lagèë djinoë. Meunantjit, meunjo "dékolonisasi à la sipai Djawa" njoë djeuët keu hukóm dónja, maka hana mungkin na hón Dónja keu-Lhèë (Third World) njang ka djeuët keu hón njang leubèh ramè (manjoritèt) di PBB uroënjoe. Dan ka teuntèë uléh PBB han djipeugot Resolusi (Peuneutóih) 2625 njang djamin *Hak Meuklèh* dan *Hak Dong Keudroë* nibak djeuëb2 wilajah tanoh djadjahan! Hana soë peugot: sabab sangkira "teori politék Indonesia/djawa" njang teudong dalam dónja, maka neugara2 njang djeuët keu manjoritèt di PBB djinoë hana meurdéhka meusabohpih dan hana hak duëk di PBB. Djadi ka deuh, adak me "hukóm" sipai Indonesia/djawa njang teudong dalam dónja, maka dónja njoë meulaén lagèëna - kon lagèë geutanjoë teumeung uroënjoe. Untóng that ureuëng2 nanggroë laén hana djiteumeung *peu-indonesia!*

Ka trang that hana mungkén teupeutoé antara "teori politék sipai Indonesia/djawa" deungon pham *dékolonisasi*, sabab njang saboh mutlak meulawan deungon njang laén: dékolonisasi peu-wadjéb bubar bandum neugara peundjadjahan, deungon pulang keu-bansa njang po nanggroé njang ka djidjadjahnjan wilajah awaknjan masén2, lagèé weuek pusaka, handjeuet meudjampu-djampu, beuheuek sipulan handjeuet rhót keu sipulén, dan bansa2 njang baroëkon keunong djadjahnjan wadjéb peumeurdéhka bandum. Teutapi Indonesia/djawa djipeudong deungon djilangga atóran2 njoé bandum, deungon *djipeusaboh* wilajah2 tanoh djadjahnjan, dan han djitém pulang keu ureueng po masén2: bandum djitjok lé sipai Djawa. Saboh neugara peundjadjahan hana bubar meunjo wilajah2 djih mantong djipeulara lagèé sot. Sababnjan Indonesia/djawa mantong saboh keuradjaan peundjadjahan, atóran dan hukóm dékolonisasi goh lom djipeulaku disinoé, njang na tjit Beulanda ka djigantoé lé sipai Djawa.

Peukara sipai Djawa djak gantoé kaphé Beulanda, njanpih hana dji som2, djipeudeuh deungon trang2: saboh kawan peurampok djak gantoé saboh kawan peurampok njang laén. Dan gandjé that lom, buët peudjaroé hareuta-tjué njan djipeugot dikeue umum, sang2 banduwaboh kawan biek pantjuri njoé bangga deungon buët tjeumeutjué awaknjan. Bak 27 Desember, 1949, uléh banduwaboh kawan pantjuri-nanggroé njoé ka djitékén saboh djandji njang djibóh nan "Djandji Mèdja Bunta". Dalam surat djandjinjan uléh sipai Djawa dji-angkéé akan djipeugot dumpeue peue njang kaphé Beulanda jué dan lom didjamin bandum keupeunténgan Beulanda disinoé. Dan atuehnjankeuh uléh kaphé Beulanda djidjók "hak dèélat" djih ateueh nanggroé geutanjoé dan nanggroé2 laén disinoé keu sipai Djawa. Dalam Hukóm geutanjoé Atjèh, njoé nakeuh saboh djandji-pantjuri peukara hareuta tjué, njang ka trang hana sah, dan djeuet keu bukti ngon hukóm pantjuri2njan: soé njang na rón tékén njan, djaroédjih djeuet ta koh bandum! Teuma dalam Hukóm Internasional "Djandji Pantjuri"-njanpih hana sah tjit, deungon 5 boh alasan:

1. "Djandji Pantjuri" njan meulawan deungon hukóm *Dékolonisasi* PBB njang ka djeuet keu bagian nibak Hukóm Internasional dan njang ka geupeudjak ban saboh dónja *laén nibak di Hindia Beulanda alias Indonesia/djawa*.
2. Uléh "Djandji Pantjuri" njoé ka djilangga Hak Peuteuntéé Nasibdroé (the right of selfdetermination) nibak bansa Atjèh, dll.
3. Ka deuh trang lagèéna bahwa "Djandji Pantjuri" njan djitékén uléh duwa boh neugara (Beulanda dan Indonesia/djawa) njang hana hak-hukóm (juridical rights) dan hana hak-déélat ateueh Nanggroé Atjèh peue lom ka deuh bak watéé djitékén djandjinjan banduwa awaknjan hana kuasa *de jure* dan hana kuasa *de facto* ateueh Nanggroé Atjèh.
4. Hana djalan Beulandanjan na hak dèélatdjih ateueh Nanggroé Atjèh: phón, Beulanda hantom keumah djipeutaklók Atjèh dalam seueh prang dan hana Peumeurintah Atjèh njang na tékén "meunjeurah" keu Beulanda; keudua, bahthatpih Beulanda na djiduék dalam kuta2 Atjèh, sababnjan djeuet djimeuharaih djih na hak peunan droé sibagoé "neugara njang na rón ató Atjèh" (administering power), teutapi meunurót Hukóm Internasional "administering power" hana hak mat dèélat ateueh nanggroé2 njang na rón djih ató; keulhèé, watéé Beulanda tékén "Djandji Pantjuri" njan djih ka hana di Atjèh ka 7 thón

sabab djih ka geupeutjrok lé ureueng Atjèh bak buleuen Mart, 1942, dan hana djidjeuet gisa lé, bahthatpih djiriwang lom keudéh u Djawa, dan u pulo2 laén. Ka djimeungaku keudroédjih han djidjeuet riwang u Nanggroe Atjèh. Meunantjit sipai Djawa, bak watèè djitèkèn "Djandji Pantjuri" njan djih hana kuasa sapeue di Atjèh.

5. Bahthatpih trang keunjataan njang dumnann rupa, uléh kaphé Beulanda dan sipai Djawa mantong tjit djipura-pura sang2 djih njang po dèèlat ateuéh Nanggroe Atjèh, dan njan bandum ka djipeulaku deungon hana peumilèhan nibak bansa Atjèh. Buet kaphé Beulanda dan sipai Djawanjoè meulawan deungon peue njang ka geupeuteuntèè dalam Hukóm Dékolonisasi PBB dan Peuneutóih2 Mahkamah Internasional dalam peukara hak meurdéhka bansa2.

Di Afrika, bak masanjoè, watèè ureueng kheun "bataih kolonial", njan geumeukeusud bataih antara neugara2 Afrika djinoè *lheuèh* meurdéhka, lheuèh dékolonisasi, njakni lheuèh beunuwa Afrika djibagi-bagi djeuèt keu 51 boh neugara2 njang meurdéhka dan meudèlat, lagèè meunurót Peuneutóih PBB. Lheuèh wilajah2 tanoh djadjahan bandum ka djipulang keu bansa asli njang po wilajah njan. Uléh Organisasi Afrika Meusaboh (Organization of African Unity) "bataih kolonial" njoè-keuh njang geuangkèè di Afrika uroènjoè. Teutapi watèè geutanjoè kheun "bataih kolonial" di Indonesia/djawa, njan njang teumeukeusud nakeuh "bataih kolonial" lagèè bak masa Hindia Beulanda, hana meubah meusidjeungkai, bataih kolonial *jòh goh lom* dan deungon hana dékolonisasi: djadi meulaén that nibak makna di Afrika. Sabab wilajah-wilajah tanoh djadjahan Beulanda hana djipulang keu ureueng po, kon lagèè djadjahan2 Inggréh, Peurantjis, Portugéh, Italia, Djerman, Spanyol dan Belgium di Afrika bandum ka djipulang keu soè2 njang po. Hindia Beulanda hana meubah bataih mulai abad keu 18 trók'an uroè njoè. Bataih kolonial keuradjaan peurampok Beulanda mantong djipeulara sampoè djinoè, djitóp dimijub nan "Indonesia"! Bansa2 njang ka djidjadjah lé Beulanda dalam wilajah donja njang luwaih that njoè, njang saban luwaih lagèè Eropa Barat dan Eropa Timu meunjo teupeusapat, bansa2 njang djidjadjah lé Beulanda njoè hana geuteumèè keulai keumeurdéhkaangeuh lagèè bansa2 Afrika, Latèn Amerika dan bagian2 Asia njang laén ka meuteumèè. Disinoè peundjadjahan Beulanda ka dji-sambóng deungon peundjadjahan Djawa dimijub nan pura2 "Indonesia".

(18 AGUSTUS, 1977)

Kamoè ka mupeugot peuneurangan ban saboh Nanggroe meutham ureueng djak peurajak uroè 17 Agustus, uroè-malang keu bansa dan Nanggroe geutanjoè. Upatjara peu-ék bandira sipai Djawa hana soè djak lé ban saboh nanggroe lawét ka na Atjèh Meurdéhka. Angèn ka geutanjoè tjok nibak lajeuè sipai Djawa dalam buèt njoè. Djinoè watèè ureueng Atjèh geungleng bandira sipai Djawa, teu-ingatgeuh ladju keu bandira droègeuh njang ka geutinggai lé éndatu, bandira Mirah ngon Buleuèn-Bintang Putéh, dan duwa krèk garéh hitam bak binèh ateuèh dan mijub, peu-ingat keu pahlawan2 njang geubri njawong, ka geusjahid bak peutheun keumuliaan bandira pusaka njoè, njang ka djeuet keu simból Daulat Atjèh njang that kuasa. Uléh ureueng geutanjoè djinoè bandira keuramatnjoè ka geupeuék keulai dirumoh, dan lampóih, gampóng dan rimba, dan le njang djidrop lé Djawa sabab geupeuék Bandiranjan.

Djinoé baró kamoé teupeué bahwa Bandira Atjèhnjoé nakeuh simból agama dan simbol bansa Atjèh njang meupeungaróh lagééna. Upatjara peuék bandira geutanjoé nakeuh saboh djalan njang meuhasé that ngon peubeudoh seumangat meu-Neugara keulai bak bansa Atjèh.

(19 AGUSTUS, 1977)

Bak watéénjoé kamoé ka keumah meupeudong organisasi Angkatan Atjèh Meurdéhka ban saboh Nanggroe Atjèh dan meusigo deungonnan pih ka keumah kamoé peudong keulai organisasi Peumeurintah Neugara Islam Atjèh lagéé djameunkon. Kamoé hana meu-angkéé sapeué-pih peué njang ka djipeugot lé "peumeurintah" sipai Indonesia/djawa dalam bideuëng peumeurintahannjoé. Peué njang djih ató kamoé sampóh, lhi, bandum, lagéé tjeué wilajah2 njang ka djih peudong, meunantjit nan nibak uléé wilajah2njan. Kamoé meupeudong keulai tjeué2 wilajah Nanggroe Atjèh lagéé jón masa éndatu, jón gohlom djiteuka kaphé Beulanda dan sipai Djawanjoé keunoé. Meunantjit kamoé peugisa keulai nan2 pangkat nibak Keuradjaan Atjèh Meurdéhka djameun dalam tiép2 djabatan Neugara mangat deuh pakriban meulaén sistem geutanjoé Atjèh nibak peué njang djipeulaku lé musóh teuka, sipai Indonesia/djawa.

Mulai dari mijub trók u ateuéh, dari gampóng trók u wilajah dan Kabinét, kamoé peugisa sistem geutanjoé Atjèh djameunkon. Lagéé ka geutanjoé teupeué bandum, *Gampóng* nakeuh dairah administrasi Neugara Atjèh njang paléng mijub teutapi peunténg thatnjan, deungon sidroé *Geutjhik* keu uléé. Geutanjoé Atjèh han sagai ta minah gampóng (minah address) hingga gampóngnan djitamong dalam nan, atawa djeuet keunan. Njoé nakeuh saboh tanda dan saboh sabab nibak kong that masjarakat geutanjoé (stability). *Geutjhik* geutanjoé nakeuh sidroé ureueng njang raja that peungaróh dalam gampóng, kon dalam peukara administrasi mantong teutapi meunantjit dalam peukara adat, reusam dan politék. *Geutjhik* geubantu uléh sidroé *Waki* bak peudjak buétgeuh. Lheuéhnjan na lom *Tuha Peuét* njang djeuét keu-ngon musjawarat nibak *Geutjhik*. *Tuha Peuét*njoé teudong nibak ureueng2 bako dalam saboh2 gampóng. Teuma na lom saboh bagian treuk nibak peumeurintahan gampóng, njankeuh *Peutuwa* atawa *Imam Meunasah (Meulasah)* njang pimpin. Seumajang meu-djeuma ah, dan buét ibadah njang laén dalam gampóngnjan. Meunasah nakeuh pusat meusapat saboh2 gampóng, pusat keugiatan agama dan sosial dan politék. *Geutjhik*, *Waki*, *Peutuwa Meunasah*, dan *Tuha Peuét* nakeuh lambaga peumeurintahan gampóng njang handjeuét meutjré. Dalam buét rajek2 bandum ureuëng gampóng handjeuétan rón dalam pakat. Sistemnjoé ka geupeudong lé éndatu geutanjoé ka meuribéé thón dan sistem njoékeuh njang ka keumah peudong dan peutheun meusaboh masjarakat Atjèh hingga keumah geutanjoé peudong Keuradjaan raja. Sistem peumeurintahan gampóng njang hana di gobnjoékeuh njang djeuét keu batéé keunaleuëng taméh rumoh Keuradjeuén Atjèh njang trók an meuribéé thón hana soé gok-gok dalam ónja! Hikmah sistem Atjèhnjoé, geupeuwadjéh dan geubri peuleuweuëng keu geutanjoé Atjèh bak ta peumulia saré keudroéteuh, geupeubeuhó buét beumupakat, peudjak peurintah handjeuét beurangkaho:

Bak duék
Bak dong
Sapeué pakat
Sang sineusab meu-adoé-á

Bak watènjoe, keuwadjéban Geutjhik njang dikeue that nakeuh geu-ató beunantu keu Peumeurintah Neugara Islam Atjèh dan keu pasokan2 teuntra Angkatan Atjèh Meurdéhka njang ka na di glé.

Djinoé ulón deungo, trók'an sidadu sipai Djawa ka djidjeuét djak peureung2 droédjih djitamong dalam gampóng2, djidjak piléh Geutjhik keu geutanjoé!

Dairah peumeurintahan diateuéh gampóng njankeuh *Mukim*. Padum2 boh gampóng djeuét keu saboh Mukim dan uléh nibak Mukim njankeuh *Imum*. Digeuniréng Imum na *Chatib* njang peutimang Mesdjid dan bri chutbah bak uroé Djum'at. Dan gobnjan geubantu uléh *Bileuè*. Njoé bandum nakeuh buét njang peunténg2: Imum geupeusaboh Geutjhik2 njang na dimijub gobnjan dan geu-ató buét antara gampóng2 dalam Mukimnjan. Chatib njankeuh njang bri peuladjaran Islam keu rakjat dalam Mukimnjan deungon chutbah2 wadjéb bak Seumajang Djum'at. Disinoé deuh bahwa peuladjaran dan peundidékan ka geupeusaboh dalam sistem pemeurintahan (institutionalized - meunjo kheun gob) njang hana tara!

Teuma, padum2 boh Mukim djeuét keu *Sagoé* dan djeuéb2 Sagoé geumat lé *Uléh Sagoé*. Padum2 boh Sagoé djeuét keu saboh *Nanggroé*, njang djinoé ka geutanjoé peusaban lagéé provinsi atawa Wilayah. Njang djeuét keu uléh Nanggroé atawa Wilayah njankeu *Uléh Nanggroé* atawa *Uléh Wilayah*, njang baroékon gob kheun "gubernur" (salah batja nibak basa Beulanda "gouverneur"). Maka djumlah nibak Wilayah2 atawa Nanggroé2 njoé bandum njankeuh *Keuradjeuén (Keuradjaan) Atjèh* atawa *Neugara Atjèh* njang bak watéé hana sidroé Radja atawa sidroé Sultan wadjéb geumat lé sidroé Wali sibagoé Amirul Mu'minin meunurót Hukóm Islam njang dalam Seudjarah geutanjoé Atjèh ka teudong nan sibagoé *Wali Nanggroé* atawa *Wali Neugara*. Njoé meu-uboé nibak Hukóm Islam sabab Ummat Islam wadjéb geuhudép sabé meu-ató, meudjeuma'ah, sabé wadjéb na Imum dan Makmum, dan dalam sigala hai wadjéb na Wali njang mat tanggóng-djaweuéb dan meu-ató meunurót Sjari'ah.

Geutanjoé ka tapeugot keu neuduék peurdjuangan geutanjoé Hak Seudjarah dan Hak Dèélat njang meusambóng-sambóng nibak Neugara Atjèh deungon rakjat, wilayah dan Peumeurintah njang sabé na dan hantom gadoh, njang hantom geudjók keu Beulanda meusidjeungkai nibak tanoh Nanggroénjoé. Dan Beulanda djih ka tudjéh thón geutanjoé peutjrok nibak Nanggroénjoé watéé djidjak pura-pura seurah "dèélatdjih" njang hantom na ateuéh Nanggroénjoé keu Indonesia/djawa bak uroé 27 Desember, 1949. Buét Beulanda dan buét Indonesia/djawanjan hana sah sagai sagai meunurót Hukóm Internasional dan meunurót Hukóm PBB. Geutanjoé sabé ta peudong peurdjuangan sutji geutanjoé njoé **ateuéh neuduék Seudjarah** njang handjeuét soé bantah, supaja geutanjoé bèk keumah djibahué-bahué dalam meudawa peukara bansa pura2 njang djipeuna-peuna dan hana dalam seudjarahnjan, njankeuh "indonesia/djawa" - lagéé ka lheuéh ulón peutrang dilikót. Seudjarah nakeuh ukheué geutanjoé njang paléng lhók, kuta geutanjoé njang paléng kong, njang han keumah djipeutaló lé Beulanda, atawa lé Djawa, atawa soé mantong njang laén. *We have a retroactive force in our history*. Dalam Seudjarah geutanjoé na keukuatan njang ék peugisa dumpeué! Uroé njoé bandum Seudjarah geutanjoé ka geupeuduék ateuéh ón tjéng peugeuhon neuduék geutanjoé dan sipai pantjuri Djawa djih hana sapeue na njang djeuét

djipeuduék ateuéh ón tjéng Seudjarahnan peugeuhon neuduékdjih lawan geutanjoé. Kekuatan Seudjarah geutanjoé hana soé ék peureuloh! Sabab hana soé ék peureuloh peué njang kaka. Hana soé ék tjukéh masa njang ka u likót. Hana soé ék ubah peué njang ka teudjadi baroé. Sababnan keuh soé njang jakin keu masa njang ka ulikótgeuh, pih jakin keumasa ukeuë-geuh!

Lagèé Seudjarah ka djeuët keu saksi, peukara geutanjoé deungon Beulanda dan sipai Djawa nakeuh lagèénjoé: bak uroé 26 Mart, 1873, uléh Beulanda djipeunjata prang ateuéh Neugara Atjéh njang meurdéhka dan meudéëlat. Buët Beulanda peunjata-prangnan mantong nakeuh saboh bukti djih djiangkèé Atjéh nakeuh neugara meudéëlat dan meurdéhka. Meunjo Atjéh kon neugara meurdéhka dan meudéëlat maka hana peué djidjak peunjata-prang, djeuët djidjak ék u darat ladju. Bak uroé 5 April, 10,000 sidadu Beulanda djipeu-ék prang ateuéh Bandar Acheh deungon panglima rajekdjih Djeundral Kohler. Bak uroé 23 April, dalam seuh prang Bandar Acheh, Beulanda taló, dan Kohler geupoh maté uléh éndatu geutanjoé. Beulanda djigisa lom djidjak pe-ék prang ateuéh geutanjoé bak uroé 25 Desember, 1873. Teutapi Beulanda han keumah djipeutaló geutanjoé dan prang njoé me-`eué trók'an 80 thón dan djih keumah geutanjoé lét teuma bak buleuën Mart, 1942. Watèé Beulanda djigisa u "indonesia"-djih bak thón 1945, lheuéh Prang Dónja keu-II, djih hana djidjeuët gisa lé u Atjéh. Bak uroé uléh Beulanda djidjak bri "dèëlat"-djih njang hantom na ateuéh Atjéhnan keu sipai Djawa, bak 27 Desember, 1949, djih hana di Atjéh ka tudjón thón! Atjéh wadjéb ka meurdéhka keulai dan na hak duék dalam kawan neugara2 meurdéhka dalam dónja! Beulanda dan Indonesia/djawa-keuh njang djeuët keu sabab pakon hana keudjadian meunan. Phón sabab uléh Beulanda ka djidjak peulaku buët illegal diateuéh dan djidjak tjako neugara2 laén njang hana teupeuë-sapeuë supaja peubeuna buët djih. Keuduwa uléh sipai Djawa djitjok nanggroé geutanjoé deungon djeuët djipeubeuna droé djih diluwa-nanggroé deungon alasan djih ka djibri "hak" lé Beulanda. Njang ubé beutói, alasan Beulanda dan sipai Djawa njoé kon bandum, dan meulawan deungon Hukóm Internasional dan Hukóm Dekolonisasi PBB. Teutapi dalam dónja njoé, hak saboh2 bansa hana soé peutheun meunjo kon djipeutheun keudroé uléh bansanjan. Keu geutanjoépih meunantjit: hak bansa Atjéh hana soé peutheun, meunjo hana ta peutheun lé geutanjoé Atjéh keudroéteuh! Peué peukara njang ka trangnjoé djeuët ta peutrang leubèh nibaknjoé?

Dalam Seudjarah dan Adat geutanjoé Atjéh, Uléé Nanggroé geuhóí Radja, atawa Sultan, atawa Al-Malik, atawa Wali Nanggroé, atawa Wali Neugara. Njang keuneuleuëhnjoé meumakna geunantoé, badai, njang mat buët Neugara dang2 geupiléh njang teutap uléh bansa Atjéh. Dalam kultur atawa budaja geutanjoé Atjéh, dumpeuë buët rhót bak wali watèé ka hana soé laén njang padubawa, boh dalam buët sidroé-droé manusia atawa dalam buët ban saboh neugara dan bansa. Sistém njoékeuh njang djaga dan peulara bansa Atjéh bék karu dan Neugara Atjéh bék hantjó dalam sigala keu-adaän sabab sabé na njang mat tanggóng-djauweuëb, njang peudong ma`ruf dan teugah mungkar. Bak watèé njoé ulón piké that patót geutanjoé ngui nan keuseuneuleuëhnjoé keu Uléé Nanggroé geutanjoé ban laku adat-reusam Seudjarah geutanjoé njang djroh that sabab makna dan pham *Wali* njan na ukheuë njang lhók that dalam

hudép bansa geutanjoé dan geupham uléh bandum ureueng geutanjoé. Dalam kultur dan tjara hudép geutanjoé, djeuëb2 ureuëng handjeuëthan na sidroé Wali-geuh, njang mat tanggóng-djaweuëb dan satoh gobnjan watèé hana soé laén njang padóli, dan *Wali Neugara* njankeuh njang djeuët keu Wali keuseuneuleuëh nibak bandum ureuëng Atjèh. Hana sistém politék njang meuhasé meunjo hana meu-ukheué dalam budaja politék (political culture) nibak bansa-njan. Geutanjoé han ta tém lé djak seutot2 sistém bansa luwa!

(20 AGUSTUS, 1977)

"Indonesia" njan nakeuh saboh buët teumipèé dan teumaki njang raja lagèëna hingga ék djipeusokmok pikéran dan haté ureuëng2 njang tjarong hingga han ék geupiké lé. Sidroé peungarang Amerika, D. Griswold, ka beutói watèé djituléh saboh buku njang djibóh nan, *Indonesia, Buët Djeuheut Njang Paléng Raja Njang Keuduwa Dalam Abad Njoé (Indonesia, the Second Greatest Crime of the Century*, World View Publishers, New York). Henry Luce, po madjallah *Time* dan *Life* djipeunan Indonesia/djawa-njan sibagoé saboh "Keuradjaan peurampok". Njan mantong beutói trók'an uroënjoé. Indonesia/djawanjan nakeuh lagèé saboh bubajang njang ka peuseupót-seupeuët ban saboh Asia Tuëngaranjoé; uléhdjih ka djipeukorupsi, ka djipeurusak, ka djipeureuloh, ka djipeukaru, ka djipeukatjo dumpeuë peukara dalam sigala bideuëng dalam bagian donja geutanjoé njoé: dalam bideuëng geography, seudjarah, budaja, ekonomi, dan politék. Uléh Indonesia/djawanjoé ka keumah djipeudong peué njang bateuë, dan ka keumah djitanom peué njang beuna dimijub tipéé njang meulapéh-lapéh hingga peukara njang mudah2 ka djeuët keu puéh that ureueng pham disinoé!

Lagèé miseuë, pakon ureuëng2 njang ka hudép disinoé ka meuthón-thón, lagèé wartawan2 aséng, puéh that bak djiteupeuë toh wilajah Keuradjeuën Atjèh di Sumatra? Peué njang pajah that? Meunjo djitjok dua boh langkah mantong dumpeuë ka meudjaweuëb: phón, tjok saboh peuta tuha pulo Sumatra peuneugot Eropa, njang uroëbuleuen-djih jón gohlom mulai peundjadjahan Beulanda di pulo Sumatra. Maka akan gata kalon bahwa mandum pulo Sumatra nakeuh wilajah Keuradjeuën Atjèh, sabab Atjèh nakeuh saboh keukuasaan Sumatra asli! Bak masanjan Atjèh nakeuh nan politék, dan Sumatra nan geography nibak pulo njang *saboh!* Dan nan *Sumatra*-njanpih nakeuh basa Atjèh dan meu-asai nibak saboh wilajah di Atjèh Baróh, *Samudra*. Meunjo gata sidék leubèh djeu-óh lom akan gata teupeuë nibak peuta2 tuha-njan bahwa Malaya, Kalimantan Barat dan Banten nakeuh wilajah2 njang tréb that dimijub Keuradjeuën Atjèh. Meunjo gata galak keu seudjarah diplomasi (diplomatic history) maka akan gata teumèé bukti2 bahwa Konsulat Beulanda njang phón that djipuka di Padang, uléh Kapitèn Bort, bak thón 1615, nakeuh deungon surat izin (Exequatur) njang djigadé dan geubri uléh Keuradjaan Atjèh. Njoé bandum nakeuh bukti2 njang njata bahwa trók'an uléh Beulandapih djiangkèé dèélat Keuradjaan Atjèh ateuéh pulo Sumatra.

Langkah njang keuduwa, kalon bak peuta Sumatra bak watèé Beulanda peunjata prang ateuéh Keuradjaan Atjèh bak uroé 26 Mart, 1873. Gata akan ta kalon bahwa wilajah Keuradjaan Atjèh di Sumatra bak watèënan

mantong siteungoh nibak pulo Sumatra, trók u Djambi dan pulo2 Riau. Kalon peuta njang geupeuteubišt uléh surat haba *GRAPHIC* dari London bak thón 1883, dalam buku njoè! Sababnjan, njoèkeuh njang djeuēt keu wilajah hukóm (legal) nibak Neugara Atjèh Sumatra Meurdéhka njang ka geupeunjata bak 4 Desember, 1976: gisa bak *status quo ante bellum*, njakni gisa bak bataih wilajah jòh gohlom prang, bak uroè 26 Mart, 1873, lagèè meunan ka lazém ban saboh dónja. Laén nibaknjan, Neugara Atjèh Sumatra geutuntut keulai nibak Beulanda - sababnjan nibak Indo nesia/djawa - bandum wilajah pulo Sumatra dan pulo2 ban silingka Sumatra sibagoè wilajah Keuradjeuèn geutanjoè Atjèh lagèè djameunkon. Geutanjoè hana ništ ta tinggai bah meusidjeungkai tanoh Sumatranjoè dalam djaroè sipeundjadjah Djawa lagèè éndatu geutanjoè hana ništ-geuh bak geutinggai meusidjeungkai Tanoh Pusaka geutanjoè dalam djaroè Beulanda. Wilajah rot Tunong pulo Sumatra ka djirampaih nibak geutanjoè uléh peundjadjah Beulanda deungon prang kolonial njang hana djipeunjata, jòh gohlom uroè 26 Mart, 1873. Teutapi ka teuntèè, djeuèb2 sidjeungkai nibak tanoh pulo Sumatranjoè ka djirampok nibak geutanjoè Atjèh, bòn deungon na djipeunjata prang leubèh dilèè atawa hana. Uléh ureuèng2 tjhik geutanjoè ka geupeusipheuēt peundjadjahan Beulandanjan deungon narit "*Lagèè Beulanda pula labu*" njakni Beulanda akan djidawa ka djeuēt keu tanchdjih ho njang dji-euè labu djih. Kolonialisme Beulanda nakeuh kolonialisme njang meueuè. Meunantjit kolonialisme sipai Djawanjoè.

Lagèè ka deuh nibak nan, Neugara Atjèh Sumatra, kon saboh Neugara keu bansa Atjèh mantong teutapi keu bandum bansa2 Sumatra njang han tuèng peundjadjahan sipai Djawa dan njang tuntutan Sumatra keu bansa2 Sumatra. Angèèta Angkatan Atjèh Sumatra Meurdéhka kon teudong nibak bansa Atjèh mantong teutapi natjit bansa2 Sumatra njang laén. Njang keunong drop, djisak dalam glap dan djiélanja uléh sipeundjadjah Djawa lawétujoè sabab rón dalam buēt djihadnjoè kon bansa Atjèh mantong teutapi natjit bansa2 Sumatra njang laén. Sababnjankeuh uléh Neugara Atjèh Sumatra ka geupeunjata bahwa basa2 Sumatra bandum, lagèè basa Atjèh, basa Atjèh-Gajo, basa Karo, basa Batak, basa Mandailing, basa Meulaju dan basa Minangkabau nakeuh geu-angkèè sibagoè basa2 rasmi nibak Neugara Atjèh Sumatra. Neugara Atjèh Sumatra nakeuh saboh Neugara Federasi disinan keu djeuèb2 sukèè bansa Sumatra akan geubri hak peurintah droè deungon bibeuèh. Dalam peurjuangan politék, hukóm, diplomasi dan militèr njoè, Neugara Atjèh njang na hak hukóm dan hak Seudjarah djeuēt keu teumpat dong dan kuta teumpat meulindóng keu bandum bansa2 Sumatra mangat sigo2 meuteumeung keumeurdéhkaän. Sababnjan hana patót na ureuèng Sumatra njang djak dong rot sipai djidjak lawan geutanjoè Atjèh. Lagèè ka deuh dalam Seudjarah njang ka meuribèè thón, hana soè laén di Sumatra njang ék dong dikeuè meunjo kon geutanjoè Atjèh.

Buēt sipai Djawa djidjak weuèk2 pulo Sumatra dalam padum2 boh provinsidjih deungon tjeuè njang djih peuna2, njan bandum hana sah dan hana legal, lagèè sipai Djawa droèdjih hana legal di Sumatra. Uléh sipeundjadjah Djawa ka djidjak weuèk2 nanggroè geutanjoè ka padum go meunurót galakdjih mangat djeuēt djipeubitjah-bitjah dan djipeutjrèbrè geutanjoè ureuèng Sumatra sabé ureuèng Sumatra supaja mudah djih djadjah. Phón that, watèè nanggroè geutanjoè ban djitjok, ban saboh

pulo Sumatra djipeugot keu saboh provinsi, dan provinsi2 Atjèh, Sumatra Timu, Tapanuli, Sumatra Barat, Djambi, Palembang, Bengkulu dan Lampung djipeugadoh bandum. Djipiké lé sipai leubèh mangat bak djidjadjah geutanjoè lagèñjan. Lheuehnjan ka teumakótdjih hai njan djeuèt peusaboh geutanjoè bansa2 Sumatra. Sababnjan maka ka djituka lom sistemnjan dan sigo treuk pulo Sumatra djiweuék djeuèt keu lhèè boh provinsi: Baróh, Teungoh, Tunong. Bahthatpih ka lagèñjan djipeugot, mantong teumakótdjih geutanjoè bansa2 Sumatra akan ta meusaboh. Sababnjan keu-lhèè go, djiweuék lom pulo Sumatra djeuèt keu lapan boh provinsi: provinsi Atjèh ka djipeu ubit that, kon lé lagèè meunurót Seudjarah; Riau ka djipeugot saboh provinsi baró, djitjok tanoh nibak Sumatra Timu dan Sumatra Barat dan Djambi; peue njang tinggai nibak Sumatra Timu djipeusapat deungon Tapanuli dan djibóh nan Sumatra Baróh. Njang laén njankeuh Sumatra Barat, Bengkulu, Djambi, Palembang dan Lampung. Lheuehnjan djeuèb2 provinsi djipeuduék dimijub kuasa sidroè militèr Djawa dan digeuniréng djih djipeuduék sidroè gubernur njang hana kuasa sapeuè, keu tabéng mantong, njang tóp2 buèt djeuheut sipai Djawa. Keuneuleuèh peue njang djipeulaku lé sipeundjadjah Djawanjoè hana laén nibak dji-ulang peue njang Beulanda peugot ateuèh nanggroe geutanjoè mangat keukai peundjadjah-andjih ateuèh geutanjoè. Uléh Angkatan Atjèh Sumatra Meurdéhka hana geu-angkèè tjeuè2 wilajah atawa provinsi2 njang djipeuna-peuna lé sipai Djawa peundjadjahnan njang bandum peumudah djih djadjah geutanjoè.

(22 AGUSTUS, 1977)

Uroénjoè ka tróih ureuèng2 bako Sagoè Geumpang, dalam saboh rombongan rajek. Dalam kawannjan róh Geutjhik Pakèh, Ulèè Sagoè Geumpang, dan Komandan Rasjid, Panglima Sagoè Geumpang. Banduwa njoè nakeuh ureuèng2 njang geuthèè na di Geumpang. Sadjan gobnjan ramè lom njang laén. Sabab hanséb teumpat, maka ka pajah peugot asrama baró keuteumpat ureuèngnjan. Geumpang na saboh Sagoè njang peunténg that dalam lungkièk gunung di teungoh2 Nanggroe Atjèh. Nibak Aluè Puasa na duwa uroè djak u Geumpang. Geumpang na nan njang raja lagèèna dalam djeuèb prang peutheun Nanggroe Atjèh nibak musóh teuka. Sabé meunan, keuneuleuèh Geumpang njang djeuèt keu kuta peutheun Nanggroeénjoè keu bansa Atjèh. Phón that sabab neuduék Sagoénjoè dalam lungkièk gunung2 raja njang hana mudah djiteuka musóh. Keuduwa, sabab le hasé bahan makeuen disinan. Keu-lhèè, sabab seumangat iman dan tjinta keu bansa njang kong that bak ureuèng Geumpang. Njan bandum meuriwang keudéh bak seudjarah sabab ureuèng Geumpang nakeuh turónan ureuèng2 prang njang lawan Beulanda djameun njang geuminah keu nan mangat djeuèt geusambóng prang lawan Beulanda. Adat dan teuladan njoè got that geupeulara trók'an uroénjoè uléh rakjat Geumpang. Ulón teupeuè djeuèt ulón mumat bak seutia ureuèng Geumpang!

Dalam masa prang Beulanda njang panjang thatnjan, na padum2 droè nibak éndatu ulón neuduék di Geumpang. Tu-Tjhik ulón, Tengku Tjhik Mahjeddin tréb neuduék disidéh. Dan neutinggai lampóh raja trók'an uroénjoè. Meunantjit Njak ulón lahé di Geumpang. Dan Njak Tjhik pih

habéh umu-neuh di Geumpang. Meunantjit Tu-Tjhik Lambada pih sjahid di Geumpang. Djeurat ahli-famili ulón kon ubit di Geumpang. Sabab njankeuh famili ulón that toé ngon ureuëng Geumpang. Kamoé geunghiëng lagèë ureuëng po Geumpang tjit. Watèë ulón mantong ubit ulon kalon hana putóih² reunuë geuteuka ureuëng Geumpang geudjak sa-weuë kamoé keudéh u Rumoh Tiro. Uroënjoe Geumpang nakeuh saboh nibak Wilajah Meurdéhka geutanjoë!

(23 AGUSTUS, 1977)

Saboh nibak peukara njang ulón hadap bak watèë aché²njoë nakeuh, ureuëng njang teutap sadjan ulón di Markaz Pusat Wali Neugara ka ramè that meunurót keunira prang geurilja: kira 2 70 droë, tamah djamèë njang sabé na teuka. Lagèë uroënjoe bandum ka leubéh nibak 100 droë. Meunjo geutanjoë djiprang lé musóh dan geutanjoë dumnoë ramè, maka han keumah ta surót deungon hana tinggai beukaih dan euntjit tapak njang saban lagèë ka ta tinggai surat undangan keu musóh mangat dji seutot-teuh. Peuë lom dalam musém hudjeuën watèë tanoh leumiék that, ho njang tadjak deungon ureuëng dumnan ramè ka lagèë ta peugot djalan raja njang han keumah ta som lé, dan ho njang ta peukeuë djeuët djiseutot lé kaphé. Watèë sidroë-droë ureuëng ka geudjak duék u glé, ka puéh bak riwang u gampóng teuma, meunjo kon keureuna sabab laén, ka keuh sabab teukeudjót-keudjót dan wéh-weuëh mantong. Sababnjan ka ulón bri saboh peurintah njang meuteuntèë-teuntèë that njang djeuët ék u glé njankeuh soë² njang ka trang that handjeuët duék di gampóng lé. Watèë lheuëh mupakat deungon Geutjhik Pakéh, maka teutjok peuneu toéh teupinah 25 droë ureuëng keudéh u Geumpang djak peugot asrama baró. Ulón peurintah Aneuk Keumuën ulón, Tengku Iljas Tjot Pliëng djak duék keudéh dan puka kantó Ulèë Wilajah Pidië di Geumpang sabab gobnjankeuh Ulèë Wilajah (gubernur) Provinsi Pidië. Gobnjan nakeuh tjutjo nibak Tengku Tjhik di Tjot Pliëng, Meuntroë Peundidékan Nang-groë Atjèh lheuëh thón 1900, dan droëneuhnjanih Ulèë Wilajah Pidië tjit. Tengku Tjhik di Tjot Pliëng sjahid dalam seuëh prang di Ukèë Kleuëng, bak binéh panté Kruëng Tiro, bak thón 1904.

(31 AGUSTUS, 1977)

Uroë njoë kamoé sambót Uroë Raja Puasa diteempat njang meuseuninja that: Aluë Puasa. Njoëkeuh Uroë Raja njang that peunténg dalam hudép geutanjoë bansa Atjèh - watèë lheuëh ta puasa ka sibuleuën, njang dalam buleuën njan geutanjoë ta teumeung istirahat, ta teumeung seumiké, dan ta peuglén haté nibak bandum hawa-nafsu njang hana djroh. Njang ubé buët, buleuën Puasanjoë nakeuh buleuën udjoë, disinan geutanjoë neu-tji uléh Po-teuh Allah peuë geutanjoë na ta that at keu peurintah Droëneuhnjani, peuë iman geutanjoë na leubéh teuga nibak hawa-nafsu, peuë akai geutanjoë ék peutaklók badan geutanjoë? Njankeuh sabab narit "seulamat uroë raja" geukheun deungon laphai "*Minal 'aidin wal faaizin*": geutanjoë nakeuh ureuëng meu-uroë raja sabab ka meunang nibak udjoë!

Teuma, Ibadat Uroë Raja njang neupeuwadjéb keu geutanjoë uléh Allah

njankeuh Seumajang Uroë Raja meusigo-sigo bandum, dan deungo nasihat: Chutbah. Trók'an peué asoë Chutbah-njan ka meuteunteë-teunteë. Dumnar meu-ató agama Islamnjoë. Uroënjoë kamoë tamah saboh atjara treuk keu Uroë Raja: peu-ék Bandera Atjèh deungon su Bang. Dan ulón lakëë Dr. Zubir Mahmud supaja geu-bang. Padum2 beungoh njang ka u likót ulón djaga watëë ulón deungo su sidroë ureuëng Bang njang djroh leupahna njang su gobnjan hana tom ulón deungo baroëkon. Lheueh ulón parékssa ulón teupeué njankeuh su Dr. Zubir.

Njang dong keu Imum seumajang Uroë Raja njankeuh ulón, dan njang ba Chutbah Tengku Hadji Iljas Leubè, Meuntroë Keu'adélan Nanggroë Atjèh. Uléh droëneuhnjana patóttthat neupeugah keulai riwayat peurdjuangan Nabi geutanjoë, Muhammad s.a.w., watëë phón that neupeudong agama Islam: pakriban watëë neupeuphón peureunoë agama Islam keu ureuëng, sidroë-neuh, pajah neudjak meusom dalam guha toë Makkah, keuneuleuëh pajah neudjak minah (Hidjrah) u Madinah, geuseutot uléh ureuëng2 njang meuseutia, disidéh neukrah ureuëng2 njang ka tamong Islam dan deungon ureuëngnja neugisa neudjak prang kaphé di Makkah sampoë droëneuhnja meunang! Njoë na saboh riwayat njang that meu-jum keu geutanjoë bandum, bak watëë geutanjoë teungoh ta seutot tapak Rasulullah s.a.w. Njankeuh sabab geutanjoë dalam glé dan dalam rimba uroënjoë. Geutanjoë handjeuët tuwo, Nabi Muhammad s.a.w. neupeudong saboh Agama dan saboh Neugara meusigo! Islam nakeuh saboh Agama njang sampórna, njang ató urusan dónja dan achirat Ummat Islam, njang peuwadjéb djeuëb2 ureuëng Islam geudjók droë keu Allah! Njankeuh makna nibak Islam! Sababnja hana peureuléë keu geutanjoë Islam tadjak peumeungkléh antara Agama deungon Neugara keureuna banduwanja nakeuh dimijub *saboh Hukóm*, njakni Hukóm Allah subhanahu wa ta'ala. Dalam Islam, manusia dan neugara, banduwa wadjéb seutot dan ta'at keupada hukóm Allah! Meunjo saboh neugara hana djipeudong hukóm Allah, njan kon Neugara Islam!

Pham2 njang peumeukléh Agama nibak Neugara, Agama nibak politék dan ekonomi, dan hudép masjarakat nakeuh lagëë ka djidjak peumeungkléh antara ulëë deungon djaroë, gaki dan badan, ka djidjak koh peué njang meusambóng, ka djidjak peumeungkléh antara achlak deungon buët; njoë nakeuh peukateuën awak Barat njang paléh2 mangat djeuët djingui keukuasaan neugara djak peugot hai2 njang hana patót, njang geutham lé agama, hingga keu neugara njang lagëënja ka hana lé haleuë-dan-hareuëm, dumpeué djeuët djipeubuët - trók'an djidjak meurampok dan djidjak poh ureuëng po hareuta ban saboh dónja: njankeuh asal peundjadjahan! Dan geutanjoë ka ta rasa akibatdjih trók'an uroënjoë. Neugara njang disinan ka djipeutjré-bré antara agama deungon politék nakeuh lagëë ureuëng njang ka keunong peunjakét schizophrenia, peunjakét pungo, watëë urat-saraf utak ka putóih hubóngan, meutjré deungon urat-saraf djaroë, gaki, lidah, dll, hingga lidah geumarit sikrëk-sapeuë, djaroë peubuët njang kon-kon, hana hubóngan lé deungon ulëë dan akai njang mantong sihat dan ureuëngnja deuh lagëë ka pungo keubit2 padahai njang teudjadi njankeuh ka putóih hubóngan atawa meutjré antara urat-saraf ulëë deungon badan.

Dalam Islam, agama handjeuët meutjré deungon neugara: hukóm njang geupeudjak uléh neugara njankeuh hukóm Islam, meukon meunan neugara-

njan kon neugara Islam dan hukóm neugaranjan hana sah bak mata Islam. Peuë njoë meumakna bahwa Neugara Islam na saboh neugara diktator dan hana seulammat keu agama2 laén? Kon sagai2 lagèenjan: Neugara Islam nakeuh neugara njang adé that, njang disinan geudjamin hak agama2 laén, geupeulindóng agama2 laén, dan hana tom ureuëng njang kon Islam na geupaksa tamong dalam agama Islam. Hukóm Islam dalam hainjoë nakeuh:

لَا إِكْرَهَ فِي الدِّيْنِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ

"Hana djeuët paksa dalam hai agama, ka trang antara njang beuna deungon njang salah." Surat Al-Baqarah: 256.

dan:

بِكُمْ دِيْنِكُمْ وَإِلَى دِيْنِ

"Keu gata agama droëteuh, keu ulón agama droë ulón." Surat An-Nasr: 6.

(4 SEPTEMBER, 1977)

Uroënjoë uroë lahé ulón njang keu-47. Hana ulón sangka meurumpok ngon uroënjoë disinoë, di Aluë Puasa, dan dalam keuadaan njang lagèë njoë rupa. Ulón tjok langkah phón dalam peurdjalanan njoë sithón njang ka u likót uroënjoë, watèë ulón tinggai Porumoh dan aneuk agam di New York, bak 4 September, 1976. Peuë djeuët ulón kheun njoë thón njang meuhasé, atawa thón njang ka gadoh dan sia2? Seudjarah njang ék djaweuëb peukaranjan! Teutapi ulón akan seunang meunjo ka keumah ulón peugisa keulai keusadaran politék dalam haté bansa ulón, meunjo ka keumah ulón pugòë seumangat bansa ulón keu Seudjarah-geuh njang raja dan kha lagèëna, mangat geuteupeuë peuë neuduëkgeuh njang patót dalam urósan Nanggroë geutanjoë, deungon paneuk, meunjo ka keumah ulón pasoë dalam pikéran dan haté gobnjan peuë njang na dalam pikéran dan dalam haté ulón. Njan mantong ka séb keu alasan ngon peubeuna hudép ulón dalam dónja - meunan dalam keunira ulón njang hinanjoë. Teutapi sangkira hana meunjanpih, maka akan ulón peu-njum hudép ulón hana arti dan hana makna sapeuëpih keudroë ulón dan keu bansa ulón. Meunan njang ka geupeureunoë dalam famili ulón uléh ureuëng tjhik turón-teumurón. Hak meurdéhka dan hak peuteuntèë nasib-droë ka hana mungkén lé keu bansa2 njang ka rhót seumangat, dan ka hana lé geutusoë droë, dan ka hana lé geusajang saré keudroë-droë. Deungon ka geutusoë droë-geuh keulai, dan seumangat ka meuriwang, ulón teupeuë bansa ulón akan ék geupeudong keumeurdéhkaan geutanjoë keulai, meunjo kon djinoë diwatèë ulón mantong hudép, ukeuë dimasa ulón ka maté, sjahid, dalam buëtnjoë, lagèë ureuëng tjhik ulón njang kaka. Lagèë ka na soë kheun, "pikéran dan keujakinan ulón akan djeuët keu kong lagèëna watèë ka na haté njang keuduwa njang seutot." Peuë lom meunjo na sireutóih-ribèë haté laén njang seutot! Njankeuh njang ulón piké ka teudjadi. Njankeuh njang ka keumah ulón peubuët! "Dumnan raja dan adjaëb peungaróh meusaboh antara njawong deungon njawong watèë ka geumeuteupeuë-teupeuë keu tudjuan njang saboh!" Ka ulón tji peudjaroë sulón njang karab lén keu turónan Atjèh masanjoë. Njankeuh buët njang ulón piléh. Njankeuh sabab ulón na disinoë dalam rimba Aluë Puasa uroënjoë. Bak ulón peubuët buëtnjoë ka ulón keureubeuën dumpeuë njang na jum dalam hudépnjoë: aneuk, peurumoh, hareuta, keuseunangan, keubagliaan, keupeuténgan droë. Njang gohlom neutjok uléh Allah tjit meudjawong!

(5 SEPTEMBER, 1977)

Uroénjoé Uroé Rajek Bansa dan Neugara geutanjoé ta peu-ingat MI-DEUEN PRANG PUTJOK ALUE SIMI njang ka teudjadi bak uroé 5 September, 1910, antara teuntra peundjadjah Beulanda deungon teuntra Islam Atjéh. Abu Tjhik ulón, Tengku Tjhik Mahjeddin di Tiro (Tengku Tjhik Majét), njang djeuét keu Wali Neugara Atjéh bak watéénjan, reubah meugulé maté sjahid dalam mideuen prangnan, deungon duwa-neuk aneuk beudé kaphé Beulanda dalam djantóngneuh. Sidadu Beulanda njang timbak droé-neuhnjan dumnan djipeurajek lé kaphé hingga djibón bintang bak dada-djih uléh Radja Beulanda keudroédjih. Uléh kaphé Beulanda djipiké njankeuh aneuk beudé njang keuseuneuleuéh njang pajah djitimbak njang peutamam prang kolonialdijih njang paléng panjang dalam seudjarah. Teutapi keuniradjihnjan salah sabab uléh bansa Atjéh ka geupiléh Tengku Tjhik Maät di Tiro, aneuk keumuén droéneuhnjan sibagoé Wali Neugara baró njang sambóng peurdjuangan peutheun Nanggroé Atjéh.

Watéé manjët Abu Tjhik geupeuwoé geudjak tanom u Tangsé, meuribéé ureuëng agam dan inong Atjéh geuseutot dilikót sira geumoé. Uléh toto Beulanda ka djibalót luka2 bak badan droéneuhnjan deungon idja peureuban putéh, njang djinoé kabéh mirah deungon darah droéneuhnjan. Uléh rakjat Tangsé idja peureuban njang ka meulabó darah Abu Tjhiknjan geu keubah dan ka geukoh ubit-bit dan geubagi-bagi sikrèk sapo keu ureuëng2 bako Tangsé njang geukeubah trók'an uroénjoé sibagoé keuneubah pusaka njang meujum lagéëna, saboh keunangan keudroéneuhnjan njang geungiëng tjit sibagoé adjeumat njang keuramat.

Uléh panglima teuntra Beulanda njang djak prang geutanjoé di Putjók Aluë Simi, Kolonel H. J. Schmidt, djituléh peukara keudjadian njan dalam bukudjih, *Marechaussee in Atjeh*, lagéénjoé:

"Uroénjoé, 5 September, 1910, teuntra ulón meuteumeung keumeunangan rajek dalam Mideuën Prang Putjók Aluë Simi. Kamoé teumeung Tengku Tjhik Mahjeddin di Tiro. Kamoé peu-ingat keumeunangan njoé deungon kamoé meunjanji lagu Wilhelmus (lagu keubansaanan Beulanda) ban saboh gunong Tangsé. Deungon keudjadian njoé, kamoé harap prang ka habéh. Tengku Tjhik Mahjeddin nakeuh sidroé peumimpin njang tjarong that, bidjaksana dan kreuéh. Gobnjan na sidroé ureuëng njang beutói that hubóngan deungon Tuhan-geuh. Gobnjan ka geuhói lé ureuëng Atjéh: *Tanglóng Nanggroé*. Gobnjan hana soé gantoé sabab hana soé laén njang raja peungarón lagéé gobnjan. Sababnjan Mideuën Prang Aluë Simi nakeuh saboh keumeunangan militèr dan politék keu geutanjoé Beulanda. Sidadu njang timbak Tengku akan teuba u nanggroé Beulanda djak teurimong bintang nibak djaroé droé Radja Beulanda, Ratu Wilhelmina."

Uléh H. C. Zentgraaff, ahli seudjarah Beulanda, geutuléh dalam buku *Atjéh dan Sumatracantjes* lagéénjoé:

"Ureuëng Atjéh geukeubah idja peureuban njang ka meulabó darah njang geungui lé toto2 Beulanda bak geupeutheun supaja bèk rhó darah nibak luka2 bak badan Tengku Tjhik Mahjeddin di Tiro. Idja peureuban meudarahnjan geukoh-koh dan geuweuék ubé ók sapo. Tjit meu-ureuëng Atjéh njang bako2 lagéëna njang djeuét teurimong

atranjan, njang geungleng lagèë saboh barang sutji, njang peuingat keu peumimpin njang keuseuneuleuëh nibak saboh famili pahlawan njang raja that njoë. Idja meudarahnjoe mantong geukeubah dan got that geusom uléh rakjat Tangsé trók an uroënjoë sibagoë saboh hareuta njang meujum lagèëna, tanda meusambat seutia deungon famili di Tiro. Watèë geutanjoë djeuët keu saksi keu hai njang lagèënjoë, soë njang han teu-ingat keu narit Markus Antonius dikeuë manjèt Julius Kaesar dalam forum (meudjeulih) nanggroë Róm, 2000 thón njang ka u likót?

"Ureüeng nanggroënan geuteuka
Geudjak tjóm luka2 Kaisar
Dan geusampöh darah droëneuhnjän
Deungon idja neukuë-geuh
Njo, na njang gadë siurat ök droëneuhnjän
keu peuingat
Dan watèë maté-geuh
Geutuléhnan dalam Surat Wasiët
Sibagoë penulang njang kaja raja
Keu aneuk-tjutjo
Turón-teumurón."

Patót geutanjoë teupeuë, bahthatpih bansa Beulanda ka djidjak prang geutanjoë, djih hana djidjak peuhina geutanjoë Atjèh. Uléh Beulanda djiangkèë geutanjoë na hakteuh bak ta lawandjih bahthatpih njan sö-sah keudjih. Hukóm prang antara bansa meu-adap dan sipheuët pahlawan djipeudong paléng tan bak reutak pang dan panglima. Njoë meulaén that nibak musöhan dan sipeundjadjah geutanjoë uroënjoë, kaphé Indonesia/djawa njang hana djiteupeuë-sapeuë peukara hai keuhormatan dan keumuliaän. Djih ka djidjak rampok geutanjoë, dan watèë han ta tém bantudjih djikheuen beurangkapeuë keu geutanjoë njang po hareuta. Geutanjoë djih peuhina! Hai njang lagèënjoëpih ka teudjadi watèë prang "konfrontasi" antara sipai Djawa/indonesia ngon Malaysia bak thón2 1960-65, watèë Tengku Abdul Rahman, Peudana Meuntroë Malaysia han geutém seumah sipai Djawa. Bak watèënan matjam2 djikheuen bak djipeuhina Tengku Abdul Rahman. Watèë djitanjong lé wartawan2 aséng peukaranjan, uléh Tengku Abdul Rahman geudjaweuëb: "Peuë ta harap nibak bui laén nibak dji-groh?" Narit Tengkunjan ulón peubeuna bak watèënan dan mantong ulón peubeuna bak watèënjoë bahthatpih le ureüeng di Kuala Lumpur njang paneuk that peuingat njang akan peurugoë droë-geuh teuma.

Saboh peuladjaran treuk keu geutanjoë nibak Mideuën Prang Putjók Aluë Simi nakeuh geutanjoë njang hudép bak masanjoe wadjéb ta meudong lagèë éndatu ka neumeudong bak masa hudép droëneuhnjän bak ta peutheun keumeurdéhkaän Nanggroë Atjèhnjoë deungon Peuneutóih njang kong lagèëna dan handjeuët leungo sagai2: meunjo geutanjoë hana meurdéhka dalam hudép, bahkeuh Meurdéhka dalam maté, sjahid. Dalam peukara meurdéhka bansa dan nanggroëteuh handjeuët sagai sigeutu-saho ngon kaphé peundjadjah: hana "kompromi" dalam peukara meurdéhka! Lagèë ka neukheun uléh Tengku Tjhik Mahjeddin di Tiro: "Geutanjoë hana ta tamong dalam prang njoë uléh sabab droëteuh mantong. Geutanjoë na dalam prang njoë sabab ureueng tjhikteuh njang ka sjahid dan sabab

aneuk geutanjoë njang gohlom lahé njang hak aneukmietnjan wadjéb ta djamin. Geutanjoë dalam buétnjoë sabab masa njang ka u likót dan sabab masa ukeuë. Supaja ta peuseulamat pusaka nibak turónan njang ka u likót keu turónan ukeuë." Dalam seuéh prang Aluë Simi ka neu-peuleumah lé ureuëng tjhik geutanjoë pakriban ka neumeudong dalam buétnjoë deungon hana sjok dan ragu2 sagai. Uléh panglima Beulanda dalam prang Putjók Aluë Simi, H. J. Schmidt, djipeugah dalam kéh badjéë Tengku Tjhik Mahjeddin djiteumeung saboh surat keudroëneuhnján nibak peumeurintah Beulanda njang disinan djimeudjandji meunjo neutém pijóh prang akan djibri dumpeuë. Suratnjan hantom neubalah. Djiteumeung bak manjët droëneuhnján. Njankeuh sabob djeunaweuëb njang paléng meumakna!

Uroënjoe kamoë peu-ék Bandera éndatu keubah dalam saboh upatjara peu-ingat dan peu-mulia soë2 njang ka reubah, meugulé, maté sjahid, dalam seuéh prang Putjók Aluë Simi. Lheueh peu-ék, Banderanjan kamoë tinggai sateungoh tihang. Tengku Hadji Iljas Leubë, Meuntroë Keu'adélan Neugara Atjéh Meurdéhka njang pimpin upatjara.

(8 SEPTEMBER, 1977)

Uroënjoe ulón teurimong euntósan nibak djeuëb2 wilajah Atjéh Barat dan Atjéh Tunong njang geuteuka dari Lam No, Tjalang, Meulabóh, Blang Pidie, Labohan Hadji, Tapak Tuan dan Singkil. Uléë djeumaah-njan Teuku Ismail. Geutanjoë ka tapeudong Angkatan Atjéh Meurdéhka di wilajah-wilajahnjan meusigo ngon di Pidie tjit. Teutapi sipai Djawa hana djiteupeuë sapeuë peukaranjan sabab djih ka meuklèh nibak rakjat. Sa-peuë han djiteupeuë meukon ka na soë njang djak peugah bak djih ngon meusadja that. Dan haba2 ureuëng gampóng hana djiteupeuë sabab djih hana djeuët basa Atjéh. Djinoë sipai Djawa ka mulai geupeulaku deungon patót di Nanggroe Atjéh: sibagoë bansa aséng, njankeuh bansa luwa teuka! Euntósanjoë geuteuka rot djalan biasa liwat kuta2 njané bak lahé mantong djiduëk lé musóh lagèë Kuta Radja, Sigli, dll, teutapi njang ubé buët hana lé djikuasa lé sipai Djawa. Rakjat kuta2 ban saboh Atjéh bandum ka djeuët keu ureuëng Atjéh Meurdéhka! Angèëta2 geutanjoë bibeuëh geudjak ban saboh Nanggroe. Sipai Djawa hana djituri-peuri lé soë njang AM dan soë njang kon, trók'an dalam kantó2djih! Ureuëng2 AM ho njang geudjak djeuët geupeugot hubóngan deungon mudah. Geutamong ladju bak barangkari keudë, beurangkapat, dan geulakéë beunantu peuhubóng gobnjan deungon "Glé". Dalam padum minèt gobnjan ka ateuëh honda atawa minibus keuë u binèh glé. Watèë trók bak saboh2 gampóng gobnjan ladju geuteurimong sibagoë djamèë Geutjhik gampóngnjan dan dalam padum2 watèë - meugantung dumna djeu-óh - akan trókgeuh u Markaz Rajek Wali Neugara. Watèë rakjat dalam saboh Nanggroe ka geumeusapeuë sidumnan rupa bak geulawan "peumeurintah" njang la'lém, pakriban ta keumeung peusipheuët keuadaannjan? Peuë na saboh istilah keu hai njang lagèënján? Ulón hana ulón teupeuë. Peuë njang ka teudjadi nakeuh lagèënjoe: bandum rakjat ban saboh Nanggroe ka geuteupeuë bahwa sipai Djawa/indonesia njang djak peu-ureuëng2 droë sibagoë "peumeurintah" diateuëh Nanggroe Atjéhnoë nakeuh biék hana-hak sa-peuë, kuru illegal, njang hana lé jum bak mata bansa Atjéh. Njoeëbandum

ka teudjadi uléh sabab saboh geurakan deungon hana geungui alat paksa - deungon hana geungui beudé! Adak meu ka tangui beudé, geutanjoé ka keumah ta sampoh "peumeurintah" sipai Djawa/indonesia di Atjèh dalam watèé simalam!

Njoé bandum ka teudjadi sabab kana geutanjoé di glé dan seuruan geutanjoé ka geuseuót uléh bansa Atjèh watèé ka geudeungo haba geutanjoé rot babah, buku, dan siaran². Teutapi njang paléng peunténg nakeuh keunjataan geutanjoé kana di glé njang djeuét keu drama geunap uroé watèé geudeungo su meuriam musoh djidjak timbak geutanjoé, su bom djidjak tiék ateuéh uléh geutanjoé, su seunapang meusén njang djirhó lagèé udjeuén ateuéh geutanjoé, su helikopter njang uroé-malam djak mita geutanjoé; sidadu musoh njang lét-lot ban saboh nanggroé trók'an djidjak ék u dapu djeuéb² rumoh, djidjak djingek dalam kanot dan beulangong meunjo na soé taguén bu keu geutanjoé! Peukara kana Angkatan Atjèh Meurdéhka di Nanggroé, njang sabé deuh geudeungo bahthatpih djareueng geukalon, ka peu-ék seumangat rakjat Atjèh keulai: ureueng hana teumakót lé keu sipai Djawa/indonesia dan ka hana geuntageuh lé watèé geukalon alat sinjata sipai. Geutanjoé ka keumah ta peuriwang peurasaän peutjaja-keudroé keulai bak bansa Atjèh njang ka gadoh lawétujoé, ka ta peureunoé keulai pakriban wadjéb seumiké, ka ta peugah peué njang wadjéb geupeubuet, hingga ka timoh keulai harapan keu masa ukeué njang leubéh djroh.

Angkatan Atjèh Meurdéhka njang meu-uboé bak riwayat Nanggroé Atjèh njang gilang-gumilang, njang sók badjéé Seudjarah Atjèh njang meugah lagèéna ka geupeuriwang le that keunang²an keubeusaran djameun dalam haté njang grah nibak bansa Atjèh njang gohlom ék soé peutaklónjan. Geutanjoé akan ta teupeuénjan watèé ka tadjak dalam rapat² Angkatan Atjèh Meurdéhka; watèé ka ta kalon pakriban ureueng Atjèh geusambót angééta² AM njang trón u gampóng²; watèé ta kalon peué njang teudjadi watèé ureueng² Atjèh meurumpok ngon peumuda² AM njang ngui peukajan-siragam Angkatan Prang Atjèh Meurdéhka; geuwa, geutjóm, geupeudjaméé hana putóih²; watèé ka ta kalon pakriban ureueng² Atjèh geurhó ié-mata trang² bak tiép² upatjara peu-ék bandera Atjèh! Kon saboh "kebetulan" atawa hai njang teudjadi keudroédjih deungon hana sabab, bandera Atjèh ka meuprèk-prèk ateuéh Nanggroénjoé ka siribéé thón dimasa njang ka ulikót. Njankeuh sabab Beulanda han keumah djipeutrón banderanjoé watèé djipeugot prang 100 thón! Bandera geutanjoénjoé akan teutap meuprèk-prèk disinoé sampoé aché dónja! Deungon ka geupeudong Angkatan Atjèh Meurdéhka meumakna bansa Atjèh ka geuteumeung keulai pribadi droégeuh lagèé dalam Seudjarah. Njoé meumakna geutanjoé ka ta riwang bak Seudjarah²teuh! Tudjuannjan han sampórna meunjo gohlom ta peuhantjó bandum keukuasaan Beulanda/Djawa ateuéh Nanggroé geutanjoé njoé dan euntjit²djih ta samak!

(10 SEPTEMBER, 1977)

Uroénjoé dalam rapat Kabinét kamoé tjok peuneutóih akan teupuka saboh UNIVERSITET ATJEH (UNIVERSITY OF ACHEH) di wilajah meurdéhka teupat teudidék kader² baró Atjèh Meurdéhka. Ka teutjok peuneutóih

lom njang djeuët keu Presidèn phón nibak Universitas Atjèh nakeuh ulón keudroë. Akan teupuka ladju 5 boh bagian: Bagian èleumèë Tabib, Bagian èleumèë Administrasi Neugara, Bagian èleumèë Hukóm, Bagian Hubóngan Internasional dan Bagian Militèr (Akademi Militèr). Sibagoë Peuneuphón, akan ulón bri peuladjaran mulai buleuën leumah bak saboh tempat njang akan teupiléh. Peuladjarannjan wadjéb geuseutot uléh bandum angèëta Kabinèt, dan angèëta Dewan Pimpinan Angkatan Atjèh Meurdéhka.

(15 SEPTEMBER, 1977)

Saboh rapat Pawang2 ka teuhó mangat geupiléh tempat njang meuseuninja dan aman, keuteumat Dajah Universitas Atjèh njang phón thatnjoë. Na padum2 boh tempat njang geupiké uléh Pawang2njan. Keuneuleuën ka mupakat teupiléh tempat di Aluë Kujueñ, rot binèh rot Baróh gaki Gunong Alimon. Duwa uroë djak ngon gaki nibak Aluë Puasa arah u Tuèngara. Pauniléhnjan teutjok deungon keunira djeuët teutjok breuëh dari Geumpang dan Tangsé. Dan meunjo peureulèë dari Tiropih djeuët bahthat djeu-óh batjut.

(17 SEPTEMBER, 1977)

Njang kaka, tiép2 kamoë minah nibak saboh asrama u asrama laén, njan sabé keureuna djipaksa lé keuadaan prang: tjit ka pajah minah. Njoëkeuh phón sigo teuminah deungon hana meusabab deungon baja prang, meunan kamoë piké trók'an beungohnjoë. Teutapi beungohnjoë, deungon hana kamoë sangka2 ka trók helikopter musóh djipo-po ateuëh asrama kamoë, djilingka-lingka ka padum go, sang2 tempat kamoë ka djiteumat. Sibatéë rot Timu asrama kamoë na padang naleuëng lakoë teumat rusa meurot. Meunjo djitren dalam padangnjan kaphé djeuët djidjak u asrama geutanjoë dalam padum2 minèt. Sababnjan teutjok peuneutóih na leubèh djroh teuminah u Aluë Kujueñ leubèh awai batjut nibak watèë njang ka teupeugot keunira leubèh awai.

(18 SEPTEMBER, 1977)

Uroënjoë ban djikeu uëk manok kamoë peusoh asrama Aluë Puasa. Ulón sabé weuëh batjut watèë pajah ulón tinggai teumat2 njang ka lheuëh ulón duëk. Ulón peunjum ka that meukumat deungon tanoh Aluë Puasa njang djrohnjan. Teutapi peue ta peugot teuma. Geutanjoë handjeuëthan ta minah ladju. Hukóm prang dan geutanjoë ureuëng prang. Phón pajah tadjak keue u Timu ta lingkeue padang naleuëng lakoë. Meunjo helikopter musóh na djipo bak watèëñjan, geutanjoë deuh djikalón, dan habéteuh. Lheuëh djak na kira2 20 minèt dalam padangnjan geutanjoë ka ta tamong dalam uteuën lom, teumat njang paléng seumat keu geurilja ateuëh rhuëng dónja njoë. Teuma kamoë seutot rot-uëh u Simpang Djeumpa meu-Timu, njang djinoë ka djeuët keu "djalan raja" kamoë! Malamnjan kamoë éh di Simpang Djeumpa lom. Sabab hana ië trók'an dalam kubang, maka pajah kamoë kirém padum2 droë ureuëng djak tren dalam lhók djak tjok ië Kruëng Inong. Simpang Djeumpa dum-

nan lambóng dan tjot hingga na njang han ék gisa lé u ateuéh malam-njan dan pajah geudom bak binèh kruéng dimijub. Wilajahnjoé teudong nibak putjak njang manjang², dan tjring njang lhók² lagéèna. Teutapi ureuëng njang teuga² mantong ék geugisa u ateuéh geudjak peuwóé ié keu kamoé njang leumoh² dan tókkang préh² mantong. Padjan ta pijón djeuét keu ureuëng njang préh² mantong peué njang gob peugot?

(19 SEPTEMBER, 1977)

Ban beungoh kamoé peuphón djak lom. Uléh Pawang ka geuteumeung rot trén njang mangat dan dalam padum² djeuém sagal kamoé ka trók bak putjók Kruéng Tiro. Dari sinan u Alué Kujuéh tjit 2 djeuém djak treuk. Kamoé trók u Teupat - "campus" - poh ll beungoh. Keusan phón: teupatnjoé sidjuék lagéèna!

Teupat njang kamoé piléh peudong Dajah - "campus" - tjeudaih lagéèna sabab kamoé teumeung tanoh lapang luwaih bak binèh rot Tunong nibak Alué Kujuéh. Tanoh lapangnjan na duwa boh tingkat, rot mijub saboh, rot ateuéh saboh, dan banduwa ka dumnan rata sang lagéè ban lheuéh djipeurata lé meusén peurata tanoh tjit keu meukeusud geuta-njoé. Bak tingkat ateuéh teupeugot Rumoh Wali Neugara njang meuseuramoé dumnan luwaih hingga lot duék 100 droé djaméé. Rot Barat, kira² 50 mètè djeuóh teupeudong rumoh Meuntroé² dan djaméé peunténg nibak Wali Neugara. Antara duwa rumohnjan teupeugot taman bungong, dan diteungoh tamannjan teudong taméh Bandira njang bak putjak sabé meuprèk-prèk ngon Bandira Atjèh Meurdéhka lagéè bak masa éndatu! Bak tingkat mijub akan teupeugot duwa boh rumoh: saboh Dapu dan Rumoh Bu, dan saboh keu Rumoh Sakét leungkap ngon rumoh teupat parékna dan rumoh teupat meu-ubat. Mangat mudah ék-trón antara tingkat ateuéh deungon mijub ka teupeugot rinjeun tanoh teukurók model nanggroé Róm lagéè bak Piazza di Spagna di kota Roma. Bak binèh rijeun-njan dan ban silingka taman bungongpih teupeugot pageué dan meunumat méunurót tjeunto nanggroé Róm (Roman architecture). Bandum meulakéé supaja bèk pajah minah² lé nibak teupatnjoé!

Kira² sibatèè-siteungoh u mijub bak teupat ié Alué Kujuéh meusapat ngon ié Kruéng Tiro, le lagéèna eungkót njang mantong teupat² that, hana sulét lom, dan hana djiteupeuè teumakót keu manusia lom sabab hantom djikalon disinoé. Sababnjan han djipluëng watéé djikalon ureuëng dan djeuét teu drop ngon djaroé mantong, hana peué kawé atawa djaréng. Njankeuh maka makmu that eungkót disinoé. Njang djeuét keu peukara njankeuh sidjuék that disinoé watéé malam. Ramé njang ka peu-hudép apui mangat djeuét madeuëng watéé malam! Njang sók badjéé putéh ka djeuét keu keulabéé sabab keunong asap. Njang hibat that lom nibak Dajah phón Universitèt Atjèh njoé nakeuh aneuk rimuëng tjut-tjut njang djitrén keunoé geunab beungoh djidjak meu-èn deungon aneukmiét njang na di asrama. Bandum nakeuh singa² Atjèh disinoé bahthatpilh ladóm ka geumeureunoé djak ngon duwa boh pha!

Abu Baka, ureuëng muda seutia njang kawaj ulón, ka djitjok peuneutóih keudroédjih djipeutjeudaih lom "Rumoh Tengku" deungon djitamah saboh teuratak-teuk dimijub dan djipula bungong ban silingka.

Abu Baka dji-éh disinan meudjan-djan dan watèè laén dirumoh djaga. Asrama atawa Dajah Aluè Kujueñ njoè got that geudjaga: ban silingka, meukilo-mètèr na rumoh2 djaga Teuntra Angkatan Atjèh Meurdéhka dalam uteuën. Sipai Djawa handjeuèt djipeutoè keunoè!

(20 SEPTEMBER, 1977)

Uroënjoè kamoè mulai peuladjaran phón nibak Universitèt Atjèh, Dajah Gunong Alimon. Peuladjarannjoè geuseutot uléh 50 droè ureuëng: disinan rón toto2 (tabib2), insinjur, ahli hukóm, guru2, ureuëng2 meugoè dan ureuëng meulaót. Ureuëng2 meujum di Atjèh bak watèënjoè, laót ngon darat, na disinoè. Bandum ka lheuèh geupeubukti droègeuh peumimpin njang tjarong2 dan kader2 njang djroh nibak Angkatan Atjèh Meurdéhka. Ureuëngnjoèkeuh njang djeuèt keu tuleuëng-rhuëng Revolusi Keumeurdéhkaan di Nanggroè Atjèh uroënjoè. Ureuëngnjoèkeuh njang po keunarang nibak dumpeuè njang ka meutuléh dalam *Diary* njoè, nibak uroè phón trók an uroënjoè dan ukeuè. Ureuëngnjan na rón djaroè dalam bandum peuè njang ka teudjadi di Nanggroè Atjèh mulai phón teudong Angkatan Atjèh Meurdéhka. Umu ureuëngnjoè meunjo teupeusamarata nakeuh kira2 30. Ulón na meukeusud njang meuteunteè-teunteè nibak peuladjaran njang akan ulón bri keu ureuëngnjoè -supaja ureuëng njoè djeuèt keu leubèh revolusionèr lom nibak njang kaka. Peuladjaran njang akan teubri nakeuh keu ureuëng meubuèt - man of action - kon keu ureuëng raja peugah mantong. Geutanjoè peureulèè keu ureuëng meubuèt, kon keu ureuëng meuhaba. Geutanjoè hana peureulèè keu ureuëng njang njoèpih "sang2 njo", djèhpih "sang2 kon" teutapi peureulèè keu ureuëng2 njang teupeuè toh njang beuna dan toh njang salah dan geumeudong bak peutheun njang beuna dan peuhantjé njang salah. Meukeusud ulón peuluwaih peumandangan ureuëng2njoè, teutamah èleumèè gobnjan dalam bideuëng peukara2 nasional dan peukara2 internasional, dan dalam peukara strategi peurdjuangan keumeurdéhkaän.

Ulón weuèk peuladjarannjan dalam 5 boh tumpók: (1) Hubóngan dan peukara2 International (International Affairs); (2) Teori Politék (Political Theory); (3) Bida antara Sistem2 Peumeurintahan (Comparative Governments); (4) Seuneusón Ekonomi (Economic System); (5) Strategi Politék Peurdjuangan Keumeurdéhkaan (National Liberation Strategy).

Peuladjaran Hubóngan dan Peukara2 Internasional teuweuèk peuèt: (a) Hukóm Internasional; (b) Organisasi2 Internasional: lagèè PBB dan bagian2djih: Mahkamah Internasional, Komisi Dekolonisasi, Komisi Hak2 Manusia, dll; (c) Seudjarah diplomatik (Diplomatic History); (d) Djandji Antara Neugara dan hukóm2djih (Treaties, Protocols, Conventions, Etiquettes, etc.) Peuladjaran Teori Politék rón asai-usui neugara dalam pikéran Barat dan dalam pikéran Islam. Peuladjaran peukara Bida Antara Sistem Peumeurintahan rón sistem Amerika Sjarikat (USA), Soviet Union dan sistem2 laén roh tjit Sistem Neugara Atjèh, Sarakata Iskandar Muda, Adat bak Po teuh Meureuhóm, Hukóm bak Sjiah Kuala, Amar Ma'rif Nahi Mungkar, dll. Peuladjaran peukara Seuneusón Ekonomi rón kapitalisme, Sosialisme dan Islam. Peuladjaran peukara Strategi Politék Peurdjuangan Keumeurdéhkaan rón sidék peue2

njang djeuët keu beunantu keu peurdjuangannjoë dalam Hukóm Internasiona, dalam Organisasi Internasional dan beutaturi dan ta peubida antara keukuatan2 njang meuguna keu peurdjuangan keumeurdéhkaan dan njang meumusóh ngon peurdjuangan keumeurdéhkaan dalam dónja uroënjoë.

Uléh sabab hana buku dan hana kitab sapeuëpéh di Dajah Gunung Alimon, maka ka pajah ulón meugantung bak peue njang teu-ingat dalam uléh ulón mantong. Ulón ka lheuëh meuteumeung meureunoë èleumëë2njoë bak gurëë2njang paléng rajek dalam dónja dimasanjoë di Amerika dan Eropa, njang antara laén róh President nibak International Court of Justice njang ka u likót. Sababnjan maka le njang mantong meukumat dalam uléh ulón. Peuëlom èleumëë2njoë na meuhubóng langsung deungon keupeuténgan2 geutanjoë bansa Atjéh dan neuduék (status) geutanjoë sibagoë saboh bansa meurdéhka dan meudëëlat dalam dónja. Njankeuh sabab maka ka ulón djak meureunoë èleumëë2njoë bandum nibak awaikon. Sabab ka hana ta teupeuë-sapeuë peukaranjankeuh maka geutanjoë ka djipeungeut lé sipai Djawa bak thón 1945.

Tiëp beungoh, jón gohlom mulai sikula, ka ulón tuléh dalam si-ón keureutaih, istilah2 njang peuténg dalam bideuëng èleumëë njang djeuët keu peuladjaran uroënjan, sibagoë labang tempat lhat pikéran2 njang meusambat deungon peuladjarannjan. Teuma keureutaih istilahnjan geusalén uléh bandum njang seutot peuladjarannjan sibagoë peudoman dan teunamah peuleungkap tjatatan gobnjan nibak asoë peuladjaran njang ulón bri deungon lisan geunap uroë, dari poh 8 beungoh trók poh 12 tjot uroë, dan dari poh 1 trók poh 5 seupót, tamah lom deungon sueuë-djauwëb dari poh 8 malam sampoë poh 10. Njanban teupeugot hana reuda dalam 3 go Djum'at atawa 21 uroë dan malam. Bak watëë peutamam Seminar-njoë, bandum njang seutot geuteurimong saboh Diploma. Njoëkeuh Diploma phón that njang geupeuteubiët uléh UNIVERSITY OF ACHEH, Dajah Mount Alimon (Mount Alimon Campus) dan ulón tékën sibagoë presiden nibak universitétnjan. Diplomanjan djroh lagëëna, teutjitak di glé Atjéh, han taló ngon diploma2 Amerika njang ka ulón teurimong disidéh. Asoëdjih dalam dua boh basa: basa Atjéh dan basa Inggris.

Tréb lheuëhnjan ulón deungo uléh musóh ka djiteumeung ngiëng Diplomanjan, djiteumeung dalam baluëm Panglima Daud Husin njang rhót dalam saboh mideuën prang.

(30 SEPTEMBER, 1977)

Bahthatpéh teupatnjoë teunang dan aman that, djeuóh nibak baja njang langsung, dan that seunang taduëk, teutapi ka trang deuh bahwa geuhon lagëëna buët keu ureuëng2 njang mat urósan bahan makeuën bak geudjak peu-ék bahan2njan keunoë. Ureuëng2njan pajah geudom simalam bak rot bak geupeuék breuëh dan bahan2 laén keunoë: njan meumakna dua uroë ék-trón gunung njang lambóng2 that deungon geunulam bak bahó. Bak siuroë ban2njoë ulón kalon ngon mata droë pakriban hék ureuëngnjan bak geu-ék u putjak gunung, deungon saboh guni breuëh bak rhuënggeuh, deungon badjèëgeuh ka habéh basah ngon reuóh lagëë sang ban bulut dalam udjeuën, dhoë ngon miëng-geuh pih basah ngon reuóh!

Dan njan ka uroë njang keuduwa keu gobnjan bak geumë barang lagëë-njan rupa! Ulón kheun keudroë ulón dalam haté: pat ta teumeung dalam donja njoë ureuëng njang tém meubuët lagëënjoe deungon hana geuteumeung dan hana geuharap péng meusikeuëh, dan djawonggeuh njang geudjók dikeuë? Hana sapatpih! Njoëkeuh seunipat nibak seutia keu agama dan bansa nibak ureuëng Atjéh! Nasib ureuëng ba bahan makeuën pajah ta peugot keunira keulai - njoëkeuh ureuëng njang paléng meujum keu tiëp2 organisasi geurilja. Bahthatpih geutanjoe galakteuh ta duëk di sinoë, teutapi ka deuh handjeuët ta duëk, meunjo gohlom ta teumeung djalan njang leubëh mudah bak më bahan makeuën keunoë. Sababnjan ka ulón tjok peuneutóih dalam haté ulón, watëë Seminar ka seuleusoë maka djroh teuminah ladju u teupat njang leubëh mijub nibak Aluë Kujueh atawa Dajah Gunong Alimon njoë.

(11 OKTOBER, 1977)

Geunap 3 go Djum'at nibak uroë teupeuphón, uroënjoe kamoë peutam Seminar njang meuriwajatnjoë deungon chanduri rajek njang meulasabat that. Ka meunan neu teukeudi uléh Allah, uroënjoe'pih ka tróih breuëh leukat baró dan boh driën dari Geumpang! Maka uroënjoe sang lagëë Uroë Raja! Lheueh padjöh bu leukat deungon boh driën baró teupeugot peunjata geutanjoe akan ta minah dari Dajah Gunong Alimon u Aluë Djók, siuroë djak u mijub, singoh! Na njang pura2 ba-e bak geudeungo peuneutóihnjan sabab bandum ka seunang that duëk disinoë. Asrama Gunong Alimon njoë kamoë peularatjit dan teukeubah keu teupat pijöh keu ureuëng2 njang djak2 antara Geumpang deungon Pidie dan Batëë Iliëk.

Keu ulón na saboh niët njang hana trók dalam watëë teuduëk disinoë njang djinoë ka djeuët keu meulaih that: hana meuteumeung djak ziarah kubu Njak Tjhik, Potjut Mirah Gambang, Tu-Tjhik Bukét (Tengku Muhammad Ali Zainul Abidin) dan Abuwa Muhammad Saman, aduën Abuwa Ma-ät njang sjahid dalam Mideuen Prang Gunong Alimon deungon Beulanda, bak 21 Mei, 1910, njang hana djeuöh nibak teupatnjoë, kira2 si-teungoh uroë djak u putjók Aluë Kujueh.

(12 OKTOBER, 1977)

Uroënjoe kamoë trók u Aluë Djók, lheueh djak ban sipanjang uroë dari asrama Gunong Alimon. Njang ubë buët teupatnjoë hana djeuöh ngon Aluë Puasa: Aluë Puasa rot Baróh Krueng Tiro dan Aluë Djók rot Tunong dan meutimu batjut. Teupatnjoë meulindóng that uléh gunong ban silingka, dan uléh bak kajëë njang panjang2 that hingga tjaja mata-uroë han trók bak tanoh. Meunantjit uteuën djai lagëëna hingga sabé seupót. Uléh altimeter djipeutunjok lambóng teupatnjoë nakeuh 690 gaki diateuëh laót, that mijub nibak asrama Gunong Alimon njang ban kamoë tinggai. Sababnjan that teurasa hawa meu-ubah, hana si-djuëk lé lagëë di Gunong Alimon. Tanoh disinoë lhók-limbó dan hana rata sagai. Sababnjan akan teupeugot saboh asrama panjang lagëë haraih "L" ateuëh rhuëng gunong njang na rata batjut.

(15 OKTOBER, 1977)

Ureuëng2 ulón ka tjarong lagèëna bak peugot asrama djinoë. Ureuëng njoë ka geubagi-bagi buët saré keudroë2geuh. Dumpeuë ka meuteuntèë-teuntèë: soë koh taméh, tói, rók, peulangan, aleuë, bintéh, gaseuë, bara, tampóng, dll, bandum ka meusoë, dan masén2 ka meuphóm seunipat njang peureulèë. Watèë trók bak saboh2 teupat, masén2 peudjak buët beuheuëk droë ladju deungon hana pajah tanjong sapeuë. Watèë kajèë njang ka geukoh lé ureuëngnjan masén2 geupeusapat, paneuk, panjang, rajek, ubit, bandum ka tjtjok deungon njang laén, tinggai geupasang atawa geurhók treuk lagèë rumoh njang djipeunan "prefabricated" - ka leubèh awai teupegot dalam fabrék - di Eropa atawa Amerika. Dalam watèë njang paneuk asrama ka teudong dikeuë mata teuh. Bahthat duman hék bak djak dan bak peugot asrama baró, teutapi dalam duwalhèë uroë dumpeuë ka lheuëh dan hudép kamoë ka lagèë "biasa" keulai, njakni biasa ban laku geurilja atawa ban kheun ureuëng djameun muslimin. Saboh tanda nibaknjoë nakeuh baró lhèë uroë kamoë trók keunoë ka keumah ulón tuléh dan tjitak saboh Peunjata (statement) peukara politék luwa-nanggroë masalah ASEAN. Geutanjoë han keumah ta teumuléh lagèënjjoë meunjo hana meuseuninja lahé-batén geutanjoë. Njoë keuh saboh tanda bahwa pinah rumoh nibak saboh gunong u gunong njang laén, nibak saboh uteuën u uteuën njang laén, bahthatpih lheuëh teubiët nibak seuëh prang, njan bandum handjieuët peukaru pikéran kamoë ureuëng muslimin-njoë sabab hai2 lagèënjjan ka djeuët keu peukara biasa mantong njang handjieuët peusósah kamoë lé. Kamoë meuhudép lagèë geuwasiët lé éndatu geutanjoë: "geulanteuë keu tungkat, kilat keu suwa." Dalam Peunjata Politék diateuëh ulón kheun bahwa ASEAN (Association of Southeast Asian Nations - Sjarikat Bansa2 Asia Tuëngara) ka djipeudong sibagoë saboh tipèë sipai Djawa, keu alat politékadjih, supaja nanggroë2njan bandum djitém bantu sipai Djawa djaga bataih djadjahan Indonesia/djawa njang luwaih leupahna, njang han ék djikawaj keudroëdjih. Meunjo hana beunantu nibak nanggroë2 luwa sipai Djawa han sagai2 keumah djidjak djadjah wilajah2 dónja mulai dari Atjéh trók u Papua Barat njang djeuóh leubèh nibak 5000 kilometer meunjo ta kira teupat, atawa leubèh nibak 25,000 kilometer binéh laót njang pajah djikawai meunjo ta kira pulo2 bandum. Djawa hana keukuatan ngon peutheun wilajah njang dumnoë luwaih, lagèë Beulandapih meunantjit han keumah djipeutheun wilajah njang dumnoë luwaih keudroëdjih. Bak saboh watèë Beulanda na Inggréh njang peulindóngdjih, teutapi watèë Inggréh ka djipeutaló lé Djeupang bak thón 1942, Beulanda hana djeuët djipeubuët kri laén nibak djidjak meunjeurah ladju bak Djeupang. Lagèë Beulanda han keumah djipeutheun wilajah Hindia Beulanda baroëdjéh, meunantjit sipai Djawa han keumah djipeutheun Hindia Djawa alias Indonesia/djawa uroënjjoë. Sipai ka djidjak pura2 mat 75% nibak wilajah Asia Tuengaranjoë. Njang 25% nibak wilajah Asia Tuengara ka teubagi dalam 8 boh neugara: Malaysia, Singapura, Brunei, Kamboja, Vietnam, Thailand, Burma dan Filipina. Indonesia/djawa han keumah dong meunjo hana djipeubijeuë lé neugara2 ban silingkadjih. Rot ASEAN sipai Djawa djidjak meurakan supaja neugara2 laénnjan djiteurimong sistem peundjadjahandjih ateuh geutanjoë. Njang ubé buët neugara2 laénnjan hana keupeunténgan sapeuë keu sipai Djawa. Keupeunténgan ekonomi awaknjan meulawan ngon keupeunténgan ekonomi Djawa. Teutapi sipai Djawa peureulèë beunantu neugara2 lingka sabab

meukon meunan sipai Djawa han keumah tham Atjèh, Maluku Seulatan, Papua Barat, Sulawesi, Kalimantan dan Timor nibak djeuët keu neugara2 meurdéhka! Sababnjankeuh uléh sipai Djawa that djipeureulèë keu ASEAN. Hai njoë peureulèë geutanjoë bri peuneurangan keu ureuëng2 nanggroë njang ka tamong ASEAN: Indonesia/djawanjan kon saboh neugara njang sah nurót hukóm, djih illegal, saboh wilajah djadjahan njang gohlom djipeumeurdéhka, njang gohlom djipulang keu bansa njang po nanggroënjhan masén2. Wilajah illegal Indonesia/djawanjoë, njang teudong nibak 75% dari wilajah Asia Tuëngara, saban luwaih deungon beunuwa Eropa: djeu-oh antara Sabang deungon Marauke saban lagèë dari Lissabon (Portugèh) u Moskow (Rusia) atawa dari London u Teheran! Padumboh neugara2 meurdéhka na dalam wilajah2 njang saban luwaih deungon Indonesia/djawanjan? Meu-plóh2 boh! Disinoë bandum ka djirampok lé sipai Djawa. Pulo Djawa njang luwaihdjih tjit 7% nibak wilajah Indonesia, ka djidjak peurintah/rampok njang 93%, njang teudong nibak nanggroë dan bansa2 njang kon Djawa dan diblahdéh laót nibak Djawa. Meunankeuh njang 93% nibak wilajah njang djipeunan Indonesia djinoë hana laén nibak djadjahan Djawa. Deungon djidjak angkèë Indonesia/djawa, nanggroë ASEAN sabantjit lagèë ka djidjak angkèë geutanjoë keu lamiët Djawa. Na lom trók bak djak peugot Djandji-Djaga-Bataih deungon sipai Djawa lagèë Malaysia dan Thailand. Njan meumakna nanggroë2 Malaysia dan Thailand pih ka keumah djipeuguda lé sipai Djawa djijuë djaga bataih wilajah djadjahandjih, njang meumakna djijuë drop peudjuang2 keumeurdéhkaan njang lawan peundjadjahan Djawa! Djandji2 lagèënjjoë hana laba sapeuë keu Malaysia dan Thailand dan meulangga Djandji PBB njang ka djitèkèn lé banduwa neugaranjoë, njang disinan röh keuwadjeban neugara2 angèë-ta PBB bak peutheun hak-meurdéhka nibak bansa2. Deungon djidjak tèkèn Djandji-Djaga-Bataih deungon sipai Djawanjan maka Malaysia dan Thailand ka meulangga Djandji awaknjan keudroë deungon PBB dan akan le ruçoë nibak laba keu awaknjan dimasa ukeuë. Teutapi peukara2 lagèënjjoë hana soë teupeuë di Malaysia meunjo geutanjoë Atjèh keudroë-teuh hana ta peugah!

(16 OKTOBER, 1977)

Dalam rapat Kabinèt uroënjjoë ka kamoë tjok Peuneutóih akan teu peuphón tjok langkah2 peuseulamat hareuta pusaka alam geutanjoë njang teungoh djisukuët uroë-malam lé sipai Djawa deungon rakan2djih bansa luwa teuka peuë lom tambang2 minjeuk dan gaih. Njang ubé buët geutanjoë keudroë njang djipaksa peubiaja buëtdjih peulamiët geutanjoë: sidadudjih djibajeuë deungon pëng geutanjoë, beudédjih djibloë deungon pëng geutanjoë. Deungon hana pëng njang djirampok nibak geutanjoë, sipai Djawa han keumah djidjak djadjah geutanjoë. Sampoë uroënjjoë geutanjoë gohlom keumah ta peugot sapeuë dalam peukaranjoë. Dalam madjallah ékonomi Djeupang, *Japan Economic Journal*, 21 Oktober, 1975, ka djituléh lagèënjjoë: "Mon Gaih Arón di Atjèh nakeuh mon gaih njang paléng kaja di Asia Timunjoë. Atjèh nakeuh saboh nibak teupat teubiët gaih njang paléng kaja dalam dönja njoë." Uléh madjallahnjan djipeugah bahwa uléh masikupë Amerika, Mobil Oil Corporation, keumeung djipubloë "hak konsessi" djih 37% keu Djeupang deungon jum \$450 djuta dollar Amerika. Njang djih peunan "hak konsessi"-njan ka teuntèë hana laén nibak sitjriëk keureutaih njang djitèkèn lé

sidroë sipai Djawa njang ka djipadjón péng Mobil Oil-njan. Njankeuh meuneuën njang teungoh djipeugot uléh masikupé Barat njang raja2 (multinationals) bak djidjak sukuët péng Nanggroe geutanjoë. Geutanjoë sang2 teungoh ta meulumpoë watèë ta teupeuë pakriban geutanjoë bansa Atjèh njang Po Hak ateuëh tanohnjoë ka dji lét uléh sipai Djawa deungon beudé bak djaroëdjih, supaja tanoh pusaka geutanjoë djeuët djih rampok dan djidjók keu masikupé2 aséng, mangat djeuët djidjak peubloë dalam keudè2 dónja deungon jum njang dumnan rupa, roh geutanjoë2 njang mantong hudép ateuëh tanohnjoë teutapi njang hana djipadóli lé, dan geutanjoë njang po hak dan njang po Nanggroe hana meu ta tupat pat bu beungoh singoh keu aneukteuh! Njang ubé buët geutanjoë ka djilét-lét lagèë binatang sabab beuhó ta djeuët protest ateuëh peuë njang ka djipeulaku ateuëh geutanjoë! Peuë hai njang lagèënjoe ék na teudjadi ateuëh rhuéng dónja? Njankeuh njang teungoh teudjadi ateuëh geutanjoë uroënjoe!

Peurintah ka teubri keu pasokan Angkatan Atjèh Meurdéhka di Wilayah Pasé supaja geupeuleumah kuasa "deungon horeumat" di Arón teutapi deungon peurintah: bèk sagai timbak manusia! Buëtnjan teupegot meusigo deungon teupeuteubiët saboh Maklumat njang disinan teubri nasihat keu bandum ureuëng aséng supaja djiwoë u nanggroëdjih meunjo na meukeusud silamat!

(20 OKTOBER, 1977)

Uroënjoe ulón teurimong laporan nibak Panglima Wilayah Pasé bahwa Peurintah diateuëh ka lheuëh geupeudjak deungon meuhase that, baroë. Uléh pasokan2 geutanjoë ka geutimbak pabrék listrik toë Lhók Seumawé dan ka geutót padum2 boh muto geurubak musóh dan geutóp djalan raja u Medan simalam. Dan bahthatpih na su beudé hana meusidroë ureuëng njang keunong timbak. Dan Maklumat dimijubnjoë ka geuseupreuëk di Lhók Seumawé:

MAKLUMAT

Keu bandum ureuëng Amerika, Australia dan Djeupang njang keuridja bak Mobil dan Bechtel:

Deungon that meulaih, kamoë handjeweëthan meubri nasihat keu gata njoë bandum supaja ta bungkoëh dabeuëh dan ta teubiet nibak Nanggroe njoe djinoë ladju mangat silamatteuh sabab kamoë hana keumah kamoë djamin keumanaan gatanjoë. Gompèuni njang gadji gatanjoë, Mobil dan Bechtel, ka djidjak meusapeuë deungon pantjuri Djawa bak djidjak rampok gaih, hareuta pusaka bansa kamoë njang hana meugantoë. Kamoë, ANGKATAN ATJEH MEURDEHKA, njang peulindóng dan peutheum Hak bansa njang Po Nanggroe njoe wadjéb meutham buët meurampok njang hana bataihnjoe, njang teungoh djipeulaku lé sipai Djawa dan djibri beuncantu lé Mobil dan Bechtel. Meunjo gata han tadjak woë, gata mungkén keunong aneuk beudé sisat njang kamoë meukeusud keu sidadu pantjuri sipai Djawa njang na djeuëb2 sawak bak teupatnjoë djingui badjèë biasa.

Sidadu pantjuri sipai Djawa ka djidjak tamong ban saboh Nanggroe njoe djisók badjèë biasa djidjak timbak bansa Atjèh njang Po

Nanggroë. Njoëkeuh akai sipai Djawa peundjadjah bak djitóp-tóp nibak mata donja bahwa disinoë ka na prang keumeurdéhkaan dan bèk leumah na geurakan militèrdjih. Deungonmjan djipeuleumah bak donja sangé disinoë aman lagèëna, gata djipeuëh ateuh peurataih maté dalam rumah njang teungoh tutóng.

Kamoë akan meuteurimong gatanjoë bandum gisa keunoë watèë sipai Djawa ka lheuëh kamoë peutjrok nibak rumah kamoë. Kamoë hana galak meudjak peusóah gatanjoë teutapi nasihatnjoë keudjroh droë-teuh. Kamoë Atjèhkeuh njang leubèh that sóbah sabab hareuta pusa-ka kamoë njang ka djidjak rampok lé pantjuri Djawa, Mobil dan Bechtel.

Mobil dan Bechtel djeuët duék di Nanggroë njoë deungon sjarat bèk djipeugot droëdjih keu lamiet sipai Djawa dalam buët meurampok Nanggroë Atjèhnjoë, dan peukaranjan wadjéb djibri bukti bak Angkatan Atjèh Meurdéhka dan bak Njang Po Peurintah nibak NEUGARA ATJEH NJANG MEURDEHKA DAN MEUDEELAT.

ANGKATAN ATJEH MEURDEHKA

Buleuën Oktober, 1977

(21 OKTOBER, 1977)

Beungonjoë ulón teukeudjót awai that sabab ulón deungo su ureuëng meudawa raja lagèëna, antara Pang pasokan kawai ureuëng djak tjok makanan deungon sidroë angèëta rombongannjan. Ulón deungo ureuëng kheun raja that su:

- "Han kutémajak meunjo gohlommeurumpok ngon Tengku! Kadang matékueh bak rot, hana meuteumeung ngieng Tengku! Han kudjak!" Njang djeuët keu peukara njankeuh uléh Pang han geudjeuët djak pugoë ulón dumnan awai jöh gohlom beungoh, dan ureuëng2njan pajah beurangkat awaithat supaja leupah geubión kruëng jöh gohlom mata-uroë teubiët.
- "Han kudjak meunjo gohlom meurumpok ngon Tengku! Kadang matékueh hana meuteumeung ngieng Tengku! Adak matékueh ka lheuëh meurumpok ngon Tengku!" Kheun ureuëngnjan lom.

Ulón beudoh ladju dan ulón gróp bak tanoh dari djambó. Ulón tjit sabé keumah sabab ulón éh ngon badjèë idjó, luweuë idjó dan pistol bak ki'ieing. Ulón peurintah bak Panglima Djaga supaja geuba ureuëngnjan bak ulón. Gobnjan geuteuka geupluëng geudjak tjóm djaroë ulón - dan ulón sambót gobnjan deungon ulón wa-geuh. Njan nakeuh watèë2 peuweuëh haté dan peudeuh seutia! Hana ulón djak tji2 tham adat dan lageuëm djameun peuleumah seutia njang hana meulhop-lhopnjoë, deungon lang-sóng (spontaneous) njang raja that jum dalam psychology, njang ka geupeubeuna uléh kultur geutanjoë turón-teumurón. Adak meu ulón djak tjipih habéh naphaih mantong, hana guna sabab hana soë patéh. Lompih le that peue laén njang leubèh peunténg peureuleëë ulón tham leubèh dilèë, lagèë sipai imigrasi Djawa bèk djidjak lé keunoë djidjak tjuë tanoh pusaka geutanjoë; lagèë bansa geutanjoë bèk lé geudjak bòh nan Atjèh njang meugah, mulia, meuseudjarahnan dan geudjak ngui nan banga "indonesia" njang djipeuna-peuna lé sipai mangat djeuët djidjak

tjué Nanggroe dan hareuta geutanjoé. Nan ureuëng ulónnjoé, Taléb Abu Maé. Gobnjan bangeuék u asrama Aluë Djók baroé dan gohlom meuteumeung meurumpok deungon ulón teutapi ka geujué djak tren u gampóng djak tjok breuëh beungohnjoé. Rakannjoé na umu 30 thón, putéh kulét dan gagah that rupa. Deuh ureuëng njang tjarong. Patót keu panglima - meunan teuseuréh dalam haté ulón watéë phón ulón ngiëng ateuëh ureuëng muda bako njoé. Gobnjan me-asai nibak gampóng Atjèh njang that meugah: Pasi Lhók. Ateuëh gobnjan lakéë me'aih lagéë raja sabab ka geudjak pugoé ulón dumnan awai, ulón djaweuëb: nakeuh saboh keuseunangan keu ulón meuteumeung teurimong gobnjan bahthat beurangkadjan, beurangkapat, bah poh padum! Peuëlom bak watéënjana buët djak tjok bahan makeuën u gampóng2 ka djeuët keu neuhaih that sabab kaphé ka djidjak duék bak gampóng2 dan ka kajém teudjadi peurteumporan deungon pasokan djaga ureuëng tjok bahan makeuën geutanjoé.

Peuë njang teudjadi beungohnjoé akan djeuët keu saboh peuristiwa njang han ulón tuwo sagai dan that peu-weuëh haté. Taléb Abu Maé keubit djitimbak dan djipoh maté padum2 uroé lheuëhnjan dalam djak tren njoé uléh sidadu Djawa, deungon hana meudjitanjong sapeuëpih. Gobnjan ka roh dalam hön ureuëng2 sjahid geutanjoé njang baró. Gobnjan geutinggai sidroé ureuëng binoé muda dan dua aneukmiet ubit-bit, dan sidroé ajah njang weuëh teutapi njang bako dan bangga lagéëna deungon kana pahlawan sjahid dalam kawómgeuh. Ureuëng tuha bako njoëkeuh njang kheun bak aneukgeuh: "Kadjak u glé djak bantu Tengku! Bék sagai ka meunjeurah bahthatpeuë njang teudjadi! Meuseutia deungon Tengku!"
Ban pliek meunan minjeuk, ban ku meunan aneuk!

Meusigo ngon Taléb Abu Maé pih ka djitimbak uléh sipai Djawa, Tengku Sulaiman Abdullah (33), Uléë Sagoé Glumpang Lhéë nibak Neugara Atjèh Meurdéhka, sidroé peumimpin AM njang that tjarong. Droëneuh-njanpih neutinggai 3 boh aneukmiët ubit-bit, dan sidroé peurumoh muda. Ureuëng2 Atjèh njang bako2 that njoé djitimbak lé kaphé Djawa watéë teungoh geudjak dalam gampóng, kon dalam seuëh prang. Manjät ureuëng2 sjahidnjoé djitak-tak lé sipai Djawa.

(22 OKTOBER, 1977)

Bahthatpih Kabinèt Neugara Atjèh ka teupeunjata meusigo deungon Peunjata Atjèh Meurdéhka, bak 4 Desember, 1976, dan Kabinèt ka geumat peumeurintahan ban saboh Nanggroe Atjèh, teutapi Meuntroë2 hantom na meusapat bandum bak saboh teupat lagéë bak watéënjoe. Sababnjan ka teutjok Peuneutóih teupeugot chanduri tjok sumpah Kabinèt djinoé di-sinoé watéë bandum Meuntroë na bak teupatnjoé, laén nibak Meuntroë Peurdagangan, Amir Rashid Mahmud, dan Meuntroë Neugara Urusan Luwa Nanggroe, Malik Mahmud, njang banduwa na diluwa nanggroe. Chanduri Rajek Peusumpah Kabinétnjoé akan teupeugot bak uroé 30 Oktober, sira teupeu-ingat Uroé Woë, uroé ulón ék u darat di Pasi Lhók dari Amerika bak thón 1976, djak peudong Angkatan Atjèh Meurdéhka.

Chanduri rajeknjan akan teupeugot di asrama Lhók Nilam, kira2 na 3 djeuëm djak u mijub dari sinoé. Asramanjan leubèh toé ngon nanggroe hingga leubèh mangat bak teuba peuë njang peureulëë keunan, lagéë

bahan makeuën, alat teumaguën, kanot beulangong dan tjawan-pingan njang le that teupeureulëë. Asrama Lhók Nilam pih got that, bak binëh Kruëng Tiro dan disinan na tanoh lapang tempat meubaréh teuntra njang luwaih. Asramanjan lot 300 droë ureuëng duëk. Njoëkeuh asrama njang ka awei teupeudong dan sabé teungui. Disinan hana putóih na pasokan 200 droë. Watëë uroë chanduri rajeknjan makén toë, ulón meuteumëë haba geunap uroë peukara pakriban buëtnjan ka. Sië, breuëh, teupóng, saka, kupi, susu, ië madu unoë, boh manok, breuëh leukat, dan matjam2 njang laën ka meutamon di Lhók Nilam dan meutamah geunap uroë. Njoë bandum nakeuh barang2 njang peunténg that dalam pandangan kamoë ureuëng meugeurilja, atawa leubëh beutóí takheun ureueng muslim meunurót Seudjarah dan kultur droëteuh. Njoë nakeuh bahan2 "strategis" dalam makna njang leubëh nibak saboh. Dan dalam padum2 uroë keuneuleuëh ka trók lom geuba matjam2 peunadjóh Atjèh njang meusadja geupeugot uléh ureuëng2 inong dalam gampóng ban saboh Nanggroë. Bandum rakjat di Nanggroë, inong-agam, rón dalam buët peukeumah chanduri rajeknjoë. Hana lé rahsia dalam Nanggroë geutanjoë akan tapeugot Chanduri Rajek Peusumpah Kabinèt di Lhók Nilam bak uroë 30 Oktober, 1977. Ban saboh Nanggroë seunang haté dan geumeudó'a. Geutanjoë hireuën pakriban hai-njoë hana djideungo lé mata2 musóh dalam nanggroë. Teutapi adak meu-djideungo-pih, peué djeuët djipeugot? Hana sapeuëpih!

(30 OKTOBER, 1977)

Uroënjoe ulón dan Meuntroë2 njang na di asrama Aluë Djók meutren bandum keudéh u Lhók Nilam. Lheueh djak na kira2 2 djeuëm kamoë meurumpok dalam uteuën deungon pasokan keuhozmatan njang djak tuëng dan djak prèh kamoë. Kamoë geupeutamong rot pintó kuta njang that meusadja geupeugot rot Tunong tanoh lapang tempat meubaréh. Kamoë bandum tahe meukalon pakriban dumpeuë got that tjeudaih meu-ató. Bak putjak pintó kuta, bak idja putéh na simëtér bideuëng dan na 4 mètér panjang meutuléh deungon haraih meutjitak njang got that: "SEULAMAT TEUKA KEU PNM WALI NEUGARA DI WILAJAH MEURDEHKA LHOK NILAM." Tanoh lapang tempat meureunoë meubaréhnan got that teupeulara, naleuëngdjih geukoh santeut. Dikeuë ka geupeugot saboh podium njang manjang. Dikeuë podiumnjan teudong taméh bandira. Peumandangan ban silingka teumpatnjoë tjeudaih lagëëna dan sang meusalób dalam sagób Seudjarah! Rot Barón, u mijub, deuh geutanjoë kalon ië Kruëng Tiro njang that meuriwajatanjan djilé meulëp-meulëp deungon seungab bak teumpatnjoë. Dilikót nibaknjan deuh putjak Gunong Tjókkan, tempat geutanjoë peuteubiët Surat Peunjata Atjèh Meurdéhka bak 4 Desember, 1976. Rot uneun, u Timu, bak linggóng Kruëng Tiro, deuh takalon Kareuëng Ukëë Kleuëng, disinan sjahid Tengku Tjhik di Tjot Pliëng, abuwa-tjhik ulón, bak thón 1904, dalam prang deungon Beulanda.

Kamoë geupeutamong u rumoh Dalam nibak Kuta Lhók Nilam, disinan bandum ka geudong mubandja geuprèh kamoë. Sabab uroëpih ka watëë bu, dan bupih ka masak, dan bandumpih ka deuek, maka teumulai padjón chanduri dilëë. Njoë na saboh Chanduri Rajek njang meulasabat lagëëna bak peusumpah Kabinèt Atjèh Meurdéhka. Hana sapeuë njang kureuëng. Ureuëng2 di Nanggroë njang kirém peunadjóhnjoë bandum keunoë dalam rimba raja handjeuëthan ka geumeuhabéh bak buëtnjoë. Hantom ulón na

meuteumeung makeuën njang leubèh djroh nibaknjoë ban saboh dónja simu hudép, bóh di restoran Maxim's di Paris, atawa Mirabelle di London, atawa Le Mistral di New York, tempat2 njang biasa ulón makeuën diluwa nanggroë. Lheueh chanduri ulón peuphón Narit keu Meusapat rajek njoë.

Ulón pudjoë bandum njang ka geumeubuët supaja Chanduri Rajek dan Meusapat Rajek uroënjoë meuhase. Geutanjoë teungoh na dalam buët njang raja lagèëna: ta peuseulamat masa njang ka u likót, dan ta peulara masa ukeuë nibak bansa geutanjoë. Dan geutanjoë njoë ka ta peuduëk djawongteuh bak tanoh keubuëtjnjoë. Peumeurintah njang ka geutanjoë peudong nakeuh sabab ta tjinta keu bansanjoë dan sabab ta tha'at keu Po teuh Allah. Peurintah njang geubri uléh Peumeurintah-njoë nakeuh sabab geutjinta keu bansa dan geutha'at keu Allahnjan. Dan peurintahnjan akan geuteurimong uléh bansa Atjèh uléh sababnjan. Mangat djeuët keu manusia dan bansa meurdéhka geutanjoë pajah ta meureunoë pakriban ta bri peurintah, dan pakriban ta teurimong peurintah; geutanjoë handjeuëthan ta teupeuë:soë njang djeuët bri peurintah, soë njang wadjéb seutot peurintah peurintah, pakon geubri peurintah, dan pakon wadjéb ta seutot. Njoëkeuh pham njang peusaboh, dan peusaban, geutanjoë Atjèh bandum. Njoëkeuh pham njang ék pulang keumeurdéhkaannjan keulai keu geutanjoë bansa Atjèh. Dalam dónjanjoë djeuëb manusia dan djeuëb bansa djihudép tjit dua-kri: bri peurintah atawa teurimong peurintah! Bansa njang hana lé tu'oh bri dan teurimong peurintah keudroë akan djipeurintah lé bansa laén: njankeuh peundjadjahan! Bansa njang tém teurimong peurintah nibak bansa luwa teuka dan hantém teurimong peurintah nibak bansa droëdjih, hana keumah meurdéhka lé. Njankeuh njang teungoh geutanjoë peutrang disinoë uroënjoë. Njankeuh pham njang teungoh geutanjoë peudong keulai ateuëh tanoh Atjèh uroënjoë disinoë di Lhók Nilam! Pham tjinta ngon keureubeuën hana djeuët peu-tjré. Meunjo keubit na ta tjinta maka ta tém bri djawongteuh bak ta peulara soë njang tatjinta njan. Meunjo keubit ta tjinta keu bansa dan Nanggroë Atjèhnjoë, maka wadjéb ta tém maté bak ta peutheun bansa dan Nanggroë pusakateuh njoë. Bèk na soë djak peugah bak geutanjoë djih djitjinta keu Atjèh teutapi han djitém maté bak peutheun Atjèh: djih teumakót keusipulannjoë dan keusipuléndjéh. Djih kon Atjèh. Dalam badandjih hana darah geutanjoë. Ureuëng2 lagèë-njan hana rón hón geutanjoë dan bèk toë ngon geutanjoë!

Bak saboh watèë ureuëng geutanjoë ka tuwo-geuh keu kaidah atawa peuladjarannjoë, peuë lom bak sa'at2 peunténg dalam seudjarah dónja, lagèë bak watèë habéh Prang Dónja keu-II. Uléh sababnjankeuh geutanjoë gadoh kutika bak meurdéhka thón 1945, dan sababnjankeuh ka pajah ta-peubuët peuë njang geutanjoë peubuët disinoë uroënjoë. Sipai Djawa han keumah djidjak teuka keunoë djidjak djadjah geutanjoë adak meugeutanjoë hana tuwoteuh keu Seudjarah, dan hana tuwo pakriban ta peurintah droë lagèë éndatu-teuh. Bak thón 1945, bansa geutanjoë ka tuwoguh pakriban geupeumulia droëgeuh, saré-keudroë-droë, dan ka geudjak peumulia bansa gob - sipai Djawa - leubèh nibak biëk droëteuh. Bak watèënjhan bansa geutanjoë ka gadoh pham: soë njang djeuet bri peurintah dan soë njang wadjéb seutot peurintah di ateuëh Nanggroë Atjèhnjoë. Njankeuh sabab pakon Nanggroë geutanjoë ka djeuët keu djadjahan sipai Djawa.

Djinoë seubatji deungo pakriban Meuntroë2 geutanjoë geumeusumpah seutia keu Neugara geutanjoë, keumasa u likót dan keumasa ukeuë ban-sanjoë: Meuntroë Keu`adélan, Tengku Hadji Iljas Leubè, njang leubèh tuha diantara Meuntroë2 laén, djeuët keu njang tjok Sumpah Meunumat njan njang geu ulang lé djeuëb2 Meuntroë lagèenjoë:

"Bismillahir Rahmanir Rahim:

"Deungon Nan Allah Njang Geumaséh-Sajang, ulón meusumpah:

- ulón tha`at keupada Peurintah Allah dan Rasul;
- ulón sambóng peurdjuangan Sultan Iskandar Muda dan Tengku Tjhik di Tiro;
- ulón tha`at peurintah Ulil-Amri ulón, Wali Neugara Atjèh;
- ulón peulara dan peutheun Hukóm Neugara Atjèh.

Insja Allah."

Njang phón tjok Sumpah-Meunumat, Dr. Muchtar Hasbi, Meuntroë Dalam Nanggroë dan Waki Meuntroë Luwa Nanggroë; lheuëhnjan Dr. Husaini M. Hasan, Meuntroë Peundidékan dan Peuneurangan; Dr. Zaini Abdullah, Meuntroë Keusihatan; Dr. Zubir Mahmud, Meuntroë Sosial dan Uléë Wilajah Peureulak; Tengku Muhammad Usman Lampóih Awé, Meuntroë Keu-uangan; Ir. Teuku Asnawi Ali, Meuntroë Industri; Amir Ishak, Meuntroë Peurhubóngan; dan Panglima Angkatan Darat, Muhammad Daud Husin.

Lheuëh tjok Sumpah-Meunumatnjan uléh Tengku Hadji Iljas Leubè neubeuët do`a peuseuninja. Beudoh disinan djak bandum keudéh u tanoh lapang djak peu-ék bandira dan peugot rapat umum. Disinan ka geu-ató barésan lagèenjoë: dilikót podium dong bandum Meuntroë2, uléë2 Wilajah, peumimpin2 Angkatan Atjèh Meurdéhka dan ureuëng2 uléë njang la-én. Meuhadap muka deungon ureuëngnjan dikeuë podium rot blandéh nibak tanoh lapang geudong meubaréh Teuntra Angkatan Atjèh Meurdéhka deungon badjèë siragam baró bandum njang that gagah. Hantom ulón kalon teuntra geutanjoë dumnán ramè meusapat dalam saboh teupat baroë-kon. Ulón bangga that dalam haté ulón kalon ureuëng muda2njan. Lheuëh njan bandirapih geupeuék deungon su Bang!

Watèë bandira Atjèh Meurdéhka teungoh meuprèk-prèk djipót lé angèn, tiëp2 Meuntroë geu-ék ateuëh podium peugah haba batjut. Disinoëkeuh geutanjoë deungo pidato njang djroh2 that dan meu-asoë nibak Meuntroë2 mudanjoë. Saboh tanda bansa Atjèh ka sanggóp meurdéhka keulai! Uléh Tengku Hadji Iljas Leubè njang djeuët keu peumimpin rapat neubri saboh pidato njang hantom soë deungo: neuhóí "Kru Seumangat" keu arwah éndatu supaja geutrón geudjak peungon geutanjoë aneuk tjutjo-geuh njang ka ta beudoh tadjak sambóng peurdjuangan droëneuhnjan bèk gadoh sia2 hana keuneuleuëh. Uléh bandum njang hadir geuteupeuë ban silingka teupatnjan na djeurat éndatu njang sjahid dalam prang lawan Beulanda. Bandum mata basah meugeunang ië.

Ulón nakeuh njang marit keuneuleuëh uroënjana, dalam rantjana. Sabab hana lé sapeuë njang peureuléë ulón peugah watèë lheuëh pidato Meuntroë Keu`adélan njang meurha thatnjan, maka ulón ék ateuëh podium djak peuleumah droë mantong. Ulón piké, iëm leubèh meutaga nibak su, bak watèë njang meuseudjarah lagèenjoë. Meunankeuh ulón dong mantong disinan ateuëh podium, hana ulón kheun sapeuë, ulón ngiëng ateuëh ureuëngnjan bandum, dan ureuëngnjan geungiëng ateuëh ulón, ngon ië-mata rhot nibak

mata ulón, seunang dan weuëh meusigo-sigo. Padjan êk ulón bri beudé keu ureuëng ulón? Ulón peunjum bandumpih geurhó ië-mata deungon ulón.

Njankeuh bak watëñjan Dr Muchtar Hasbi geumeulangkah ukeuë, geutadjó geudjak mumat djaroë dan meuwa-wa deungon peumuda2 teuntra, geuseutot lé Meuntroë2 laén meunantjit hingga bandum ka mumat djaroë dan meuwa-wa. Siat treuk ban saboh meudjeulihñjan ka djeuët keu weuëh that haté watëë Dr Muchtarpih ka geumoë hana meutheun2 lé hingga bandumpih moë tjit sira geumeumat-mat ban silingka ulón, njang mantong teudong ateuëh podium, sidroë ulón, bak lahé sang2 meuklèh that, teutapi dalam batén toë that: kamoënjoë bandum ka djeuët keu sjèëdara, saboh darah, teu-ikat uléh masa njang ka u likót, uléh masanjoë, dan uléh masa ukeuë - bahthatpeuë masa ukeuëñjan: meunang atawa sjahid! Teutapi kamoë teupeuë sjahidñjanpih meunangtjit! Lagëë ka Allah meudjandji: ureuëng meudjihad hana djalan taló!

Kamoë meutjrë ngon Dr. Muchtar dan Dr. Zubir di Lhök Nilam. Dari sinoë banduwa ureuëngñjan geuwoë u Wilajah teupat buët masén2: Dr. Muchtar u Wilajah Pasé, Dr. Zubir u Wilajah Peureulak. Rot glé, meunjo rot djalan geurilja beutóí, ngon tapak, habéh 3 buleuën bak tadjak u Peureulak, dan 2 buleuën u Pasé. Teutapi banduwa ureuëngñjoë akan geutjok djalan "siteungoh-geurilja", ngon muto, liwat dairah2 dalam djaroë musóh - njang ubé buët hana lé dairah lagëñjan di Atjéh - njang akan peutrók ureuëngñjan u teupat 5 djeuëm u Pasé, dan 7 djeuëm u Peureulak.

(1 NOVEMBER, 1977)

Kamoë ka meugisa lom bak Asrama Aluë Djók. Sabab teupatnjoë toë ngon tanoh lapang teupat rusa meurot, kamoë sabé padjón sië rusa di sinoë. Pasokan teuntra geutanjoë teukirém djak meurusa watëë hana tugaih laén. Pasokan teuntra geutanjoë sabé dalam meugrak ban saboh Nanggroë geudjak peutakót sidadu Djawa mangat teumakótdjih batjut keu Tuhan. Teutapi tugaih teuntra geutanjoë kon djak muprang mantong. Djak bri peuneurangan keu rakjatpih róh dalam tugaih teuntra revolusi. Bak teupat2 njang na djiduëk musóh njang muballigh geutanjoë handjeuët geuteuka, ulón kirém muballigh meubeudé: teuntra Angkatan Atjéh Meurdéhka. Teuntra geurilja geutanjoë nakeuh alat politék dan peuneurangan njang paléng meuhasé. Tugaih ureuengñjan njang peunténg that: djak peuleumah Bandira! Meudjan-djan geudjak ngon tapak, meudjan-djan ngon muto, meudjan-djan ngon motorbót, meudjan-djan geungui peukajan siragam musóh mangat sokmokdjih!

(10 NOVEMBER, 1977)

Watëë ka lheuëh Meusapat Rajek di Lhök Nilam maka ka ulón bri peurintah bak teuntra geutanjoë supaja geupeuputóh hubóngan musóh antara markasdjih di Kuta Radja deungon markasdjih di Medan dan bagian Sumatra njang laén. Njoë ka geupeubuët ladju. Teuntra geutanjoë geudjak duëk dalam glé Seulawah dan geupeuputóh hubóngan sipai antara Kuta Radja dan Medan. Bandum muto njang liwat geutheun dan geu

parékssa. Muto2 ureuëng umum dan mè meuneukat geupeulheueh djeuët djak la-
 dju lheuëh deungo peuneurangan peukara peurdjuangan Angkatan Atjèh
 Meurdéhka dan teurimong siaran2 geutanjoë. Teutapi muto2 sidadu In-
 donesia/djawa bandum teupeuhantjô. Sababnjan uléh kaphé Djawa di Ku-
 ta Radja djikirém padum2 ribèë sidadudjih keunan u Seulawah djidjak
 tjuba mat kuasa keulai di dairahnjan. Lheuëh padum2 uroë geutanjoë
 mat teumpatnjan, meukeusud geutanjoë ka meuhasé, njakni ta peuleumah
 bak dónja bahwa hana dairah njang aman keu sipai Djawa di Atjèh dan
 hana dairah njang djeuët djih kuasa meunjo ta keumeung tham lé geu-
 tanjoë njang Po Nanggroënjoe. Lheuëh meukeusudnjoë meuhasé maka ulón
 peurintah teuntra geutanjoë meugrak u dairah laén djak peubuët buët
 laén. Bahpih meunan ka teudjadi tjit saboh prang njang le that peu-
 habéh aneuk beudé di Padang Tidji antara teuntra geutanjoë deungon
 sidadu kolonialis Djawa. Disinan sidroë angèëta geutanjoë sjahid,
 Pawang Suleiman Laweueng. Musóh limong droë maté dan ramé luka. Teu-
 tapi akibat nibak prang njang teudjadi deungon hana teusangka-sangka
 njan, teuntra geutanjoë djeuët teuweuëk lhèë tumpók: tumpók ngon Pang
 lima Angkatan Darat Daud Husin geupeukeuë keudéh u Paja Reubèë; sa-
 boh tumpók treuk peukeuë u Padang Tidji; dan saboh tumpók treuk keu-
 déh u Gróng-Gróng. Saboh nibak muslihat prang geurilja nakeuh supaja
 beuék peugadoh droë sabé dalam kawan rakjat watèë ka djiteubiët mata
 uroë. Ka keuh meunan, angèëta2 teuntra geutanjoë njang rhót u Gróng-
 Gróng malamnjan kon ureuëng meu-asai di Wilajah njan sababnjan hana
 geutuh rot-uëh dan hana geutupat hubóngan sabab bandum ureuëng dja-
 mèë di Pidie. Malam ka djula, siat treuk ku'uek manok dan mata uroë
 teubiët. Peuë njang djeuët geupubuët? Uléh ureuëngnjan geutamong la-
 dju bak rumoh phón meurumpok, geupeuturi droëgeuh, dan geulakèë beu-
 nantu. Sikeudjab treuk pasokan geutanjoënjana ka geuba lé ureuëng
 gampóng bak saboh rumoh meuklèh, geubri saboh salén sapo badjèë bia-
 sa keu geunantoë badjèë siragam teuntra njang geungui, dan sinjata2
 geusom lé ureuëng gampóngnjan. Geuduëk siuroë dalam gampóngnjan deun-
 ngon hana djiteupeuë lé lhoh. Malam singoh ureuëngnjan ka geupeuduëk
 dalam saboh muto dan geupeukeuë u Markas Glé geutanjoë njang toë
 that. Singoh beungoh pasokannjan ka trók u Aluë Djók geudjak ba la-
 poran keu ulón peukara peuë njang ka teudjadi bak watèë Panglima Da-
 ud Husin keudroëgeuh gohlom tróih. Gobnjan mantong meukeumat dua uroë
 treuk dalam Paja Reubèë jón gohlom geuteumeung muto ngon woë u Markas
 Rajek. Panglima Daud Husin that teukeudjót dan seunang watèë geukalon
 pasokan droëgeuh njang djak sambót gobnjan teuka bahthatpih ka pajah
 geu-ubah laporan njang ka geumeukeumah geudjak bri bak ulón: ka gadoh
 teuntra! Kamoë bandum that weuëh keu sjèëdara njang sjahid, Pawang
 Sulaiman Padang Tidji njang geudjók droëgeuh djeuët keu Pawang malam
 prangnjan.

Keudjadiannjoë ulón tuléh disinoë mangat deuh pakriban rakjat geu
 meusaboh deungon Angkatan Atjèh Meurdéhka dalam peurdjuangan sutji-
 njoë, bak geupeumeurdéhka Nanggroëgeuh nibak peundjadjahan sipai Dja-
 wa. Deungon na beunantu rakjat njang dumnoë rupa, Angkatan Atjèh Meur-
 déhka handjeuethan meunang dalam peurdjuangan sutji njoë!

(12 NOVEMBER, 1977)

Uroénjoé deungon hana kamoé sangka2 ka kamoé kalon sidadu musóh ka djiduék djipeugot weué-djih rot blahdéh Kruéng Tiro bak teupat njang siteutang deungon asrama Alué Djók geutanjoé rot blah Tunong kruéng. Awaknjan ka djipeugot weuédjih ateuéh tanoh naleuëng lakoé teupat kamoé biasa djak timbak rusa. Djeuóh antaradjih ngon geutanjoé hana leubèh nibak 3 batèé. Teutapi meuklèh deungon ié Kruéng Tiro dan reuleuëng njang lambóng that disinoé. Ban laku djih meugrak dan meututó hana djiteupeuë sagai kamoé na toédjih meulüem peué njang djih peugot. Adak meu kamoé séb teunaga njoékeuh uroénjoé ta peuhabéhdjih. Teutapi meulaih lagéëna, bak uroénjan hana séb teunaga sadjan kamoé sabab pasokan2 ka djak bak tugaih laén ban saboh Nanggroe. Lagéë biasa ulón hantom ulón ngui teuntra geutanjoé djak djaga droé ulón di Glé. Keukuatan njang ulón tinggai sadjan di Glé nakeuh 'oh hat séb sikada peutheun droé mantong meunjo na djipeu-ék prang uléh musóh dan mangat meuteumeung surót nibak pagap. Mungkén that uléh musóh ka djiteumeung beukaih2 asrama Alué Puasa njang hana djeu-óh nibak teupatdjih djak duék djinoé. Asrama Alué Puasa tjit 3 batèé u Barat dan saban lambóng. Bahthatpih hana ngon peuteuntéé peukaranjan, teutapi handjeuëthan teutjok peuneutóih lagéënan. Meunjo meunan, maka musóh handjeuëthan djiblón u blahnóé djidjak parék-sa euntjit tapak. Meunjo djikeumeung blón kruéng ka teuntéé akan djidjak blón kira2 5 batèé u mijub bak Ukéé Kleuëng, teupat blón kruéng njang ka meuthéé disinoé. Teutapi meunjo djiblón disinan maka akan djiteumeung beukaih2 tapak geutanjoé keunoé sabab le that ureuëng geutanjoé njang djak ula-ili antara asrama Alué Djók deungon lhók Nilam dimijub. Dan meunjo hubóngan geutanjoé u Baróh dan Barat putóih, maka pajah lagéëna bak tadjak tjok bahan peunadjóh. Sababnjan ka teutjok keunira leubèh djroh teuminah nibak asrama Alué Djók. Rapat Pawang-pih teuhóí. Uléh Rapat Pawang geutjok Peuneutóih djroh teuminah u Alué Bambang, dua uroé djak u Barat nibak teupat njoé, u luwa dairah Kruéng Tiro dan tamong dalam dairah Kruéng Meuk.

(14 NOVEMBER, 1977)

Kamoé teubiët nibak asrama Alué Djók beungohnjoé peukeuë u Barat Daja. Njoé tanoh glé njang puéh that lingkeuë. Disinoé tjit dua ho tadjak: ék putjak njang manjang2 lagéëna atawa trón tjring njang lhók2 that dan tjuram2 meuleumpahna. Sababnjan kamoé djak, 'euë lagéë abó, meulép lagéëna. Tiép2 sidjeuëm djak, 15 minèt pijóh hék. Meunjo kon meunan hék lagéëna. Kamoé peu-njum njan le meutulóng peupuléh hék. Kamoé handjeuëthan beutrók u binéh Kruéng Meuk poh 6 sindja mangat djeuët teublón kruéng dalam seupót. Njoé nakeuh dairah rimba njang raja lagéëna, disinoé liwat poh 6 seupót meu-aneuk djaróé droé-teuh han deuh ta ngiëng lé. Dan ngui lampu atawa suwa handjeuët sagai2 sabab mubaja that keu keuamanan geutanjoé meunjo deuh djikalon lé musóh. Kamoé trón bak binéh Kruéng Meuk kira2 poh 5 seupót. Kamoé pajah muprèh poh 6 baró djeuët blón kruéng watéé ka lheuëh teudjak parék-sa hana kaphé toé2 sabab ka kajém djidjak préh2 kamoé koh kruéng darotnjoé. Uléh Pasokan Djaga Wali Neugara geudjak parék-sa leubèh diléé duwa batèé u mijub dan duwa batèé u ateuéh kruéng meunjo hana mu-

sóh. Iheuëhnjan Pasokan Djaga meubeudé blóh diléë u blahdéh kruéng djak kawai rot déh. Watéë lheuëh geubri lageuëm "Aman!" baró tumpók teungoh blóh. Kruéng Meuk meugah gla that batéë dan tadjam that aróih. Sababnjan watéë blóh kamoë bandum meumat-mat djaróë supaja bèk dji-peuhanjot lé aróih atawa meusireut bak batéë gla. Tumpók likót djeu-meurang paléng keuneuleuëh, geudjaga bèk na soë seutot geutanjoë di likót. Bak meugrak lagéënjóë geutanjoë sabé dalam peuingat that.

Kamoë pijón malamnjoë bak binéh Kruéng Meuk, na sibatéë ngon pan-té kruéng, njanpih saboh peuingattjit, sabab kruéng ka djeuët keu lagéë djalan raja dalam prang geurilja watéë hana rot laén bak tamong dalam rimba. Lagéë rakan bandum, ulónpih hék lagéëna uroënjóë sabab pajah ék-trón gunong, dan peukajan habéh basah ngon reuöh. Ulón hawa that keumeung djak manoë dalam kruéng. Teutapi ka tréb ulón peudjeuöh manoë dalam kruéng sabab Pasokan Djaga han geubri ulón manoë dalam kruéng meunjo hana geudjaga sibatéë u ateuëh dan sibatéë u mijub kruéng leubéh diléë. Ulón teupeuë Geutjhik Uma akan tjón muka-geuh ladju meunjo ulón peugah keumeung djak manoë u kruéng. Teutapi go njoë handjeuëthan ulón djak manoë sabab hanatom meuteumeung watéë lagéënjóë lé. Watéë teungoh ulón ngui sabón dalam ië kruéng njang djeureungëh dan sidjuëk thatnjoë, teuseuréh dalam haté ulón, sang2 teukheun, adak hana peue laén ië kruéng njang teungoh ulón manoënjóë akan djiliwat bak binéh rumoh ulón di Tiro dan Tandjóng Bungong. Banduwa teumpatnjan bak binéh Kruéng Tiro, teumpat meuneu-ën ulón watéë ubit-bit. Kadang akan djitém bri thëë lé ië kruéngnjoë ulón ka ulón woë! Ië Kruéng Meuk meusapat deungon ië Kruéng Tiro kira2 15 batéë u mijub di Kuala Blang Keudah, diateuëh Pintó Sa. Dan bak binéh Kruéng Tiro-tjit geutanom ureuëng2 tjhik ulón njang ka hanalé, laén nibak njang sjahid dalam seuëh prang deungon Beulanda njang na ban saboh Nanggroë Atjéh. Njoëkeuh ban ukheué geutanjoë di Nanggroë teuh njang meutuwanjoë. Peue sipai Djawa dan awak laén djidjak peu ureuëng2 droëdjih keunoë dan djidjeuët juë geutanjoë tabékdjih? Watéë ulón mantong ubit sabé ulón djak meulangoë dalam kruéngnjoë ngon rakan2 njang djroh2 that: aneukmiët Atjéh bandum!

(16 NOVEMBER, 1977)

Beungohnjoë kamoë djak ladju lom keue keudéh u Aluë Bambang. Rot uëh makén leubéh puëh lom. Hantom na ulón kalon putjak gunong njang lambóng2 dan tjing2 njang lhók lagéëna dumnan djai meusapat bak saboh teumpat njang ubit. Sang lagéë putjak Matterhorns (putjak njang paléng lambóng di Eropa di Switserland diteungoh-teungoh Gunong Alpen) meulusén-lusén ban silingcateuh. Geutanjoë pajah tadjak ateuëh rhuëng gunong njang hana luwaih leubéh nibak duwa-gaki, sang lagéë ta tjindot, dan banduwa si nibak geutanjoë na tjing njang lhókdjih rata2 900 gaki njang geutanjoë akan rhót keunan batjut mantong meusireutteuh. Dan rotuëh njoë gla lagéëna watéë djitrón udjeuën. Watéë lheuëh ék-trón meudjeuëm-djeuëm keuneuleuëh kamoëpih trók bak tudjuan watéë meugrëb. Aluë Bambang na 720 gaki diateuëh laót. Aluë njoëpih djroh lagéëna. Ië njang sidjuëk dan djeureungëh djilé ateuëh aleuë kareuëng njang litjén dan rata thatnjan. Kamoë piléh saboh teumpat rata njang tjit sapat sagai disinan keuteumpat peudong asrama. Teutapi uroënjóë sapeuë han ék peugot lé laén nibak éh dan teungeut ladju dimijub kajéë - hék lagéëna.

(17 NOVEMBER, 1977)

Lagèë biasa ureuëng bandum keumeung peulheueh asrama baró beuri-djang. Duwa boh rumoh teupegot: saboh keu ulón dan saboh keu ureuëng ramé. Dalam lhèë uroë rumoh2njan ka djeuët teuduëk. Hai2 laén, lagèë pula bungong, kuëh teuratak teurdjón u aluë, pegot meunumat djaroë bak trón u aluë, pegot ië-rhót bak teupat manoe deungon teu-peulé ië aluë deungon puëp triëng atawa puëp kulét kajèë bak saboh teupat njang manjang, njan bandum lheuëh dalam sigo djum`at. Lheuëh ulón djak paréksa ban silingka teupatnjan baró ulón teupeuë asrama Aluë Bambangnjoë nakeuh asrama njang paléng toë ngon gampóng njang na ulón duëk lawét ulón woë njoë. Rot njang kamoë tjok bak teuka keunoë meuliwét-liwétthat dan rot ateuëh supaja bèk djikalón lé kaphé. Meunjo tatjok djalan rot Baróh njang langsóng bak tadjak keunoë, Aluë Bambangtjit bak bandja glé njang phón-phón that dilikót Blang Keudah. Teutapi bak ta ék tjot lagèëna dan djipadjón meudjeuëm-djeuëm, bahthatpiah teupatnjoë toë that u Tiro. Ban silingka asramanjoë na rhuëng gunong njang manjang2, dan nibak putjak teupat djaga njang disinan ka teupegot saboh pupaléh, ureuëng2 ulón njang meuasai di Tiro deuh geukalon rumohgeuh dimijub, deungon hana pajah ngui teu-reupóng. Gampóng Blang Keudah tjit bak gaki gunongnjoë. Nibak pupaléh djaga, Geutjhik Uma deuh geukalon rumoh ladanggeuh njang disinan gobnjan karab keumah djidrop lé kaphé padum2 buleuën njang ka ulikót. Abu Baka pih deuh djikalón rumohdjih dalam lampóih pisang, meunantjit ramé ureuëng Blang Keudah njang laén. Sababnjan meunjo keumah kamoë som rahsia teupat asrama Aluë Bambangnjoë maka peukara makan hana sósah sagai.

(18 NOVEMBER, 1977)

Uroënjoe tróih padum2 droë ureuëng waki dari rakjat Sagoë Beungga, siuroë djak u Barat Daja dari sinoë. Ureuëngnjan geuba haba mangat: ban saboh Sagoënjjan ka djeuët keu Wilayah Meurdéhka sabab bandum ureuëng disinan ka geuteurimong tjita2 Angkatan Atjèh Meurdéhka. Ngon peutamah mangat haba, pih na geuba matjam2 peunadjón njang mangat2 that sigo geuhon sapo. Droëneuh njang beuët bukunjoë beuneuteupeuë njoë Sagoë Beungganjoë ka rhót dalam djaroë geutanjoë, dalam djaroë AM bak watèë kamoë teungoh minah nibak saboh teupat u teupat laén, gabhuëk ngon peukara keuamanan, dan hana soë piké djak pegot hubóngan ngon ureuëng Beungga. Teutapi njoë nakeuh saboh tjeunto pakriban buët njang ka kamoë graknjoë meusipreuëk dan meueuë ban saboh Nanggroë deungon hana peureulèë langsóng kamoë djak djeuëb2 sawak. Sabab kamoë na dalam glé dan djeuët geumeurumpok uléh soë njang keumeung meurumpok, ka peuek seumangat ureuëng ban saboh Nanggroë, bóh na hubóngan langsóng deungon kamoë atawa hana. Njang biasa that njankeuh ureuëng2njan geudjak pegot hubóngan deungon kamoë watèë dumpeuë ka lheuëh geupeukeumah keudroëgeuh - njankeuh lagèë njang ka teudjadi di Sagoë Beungga. Dan ban saboh Nanggroë Atjèh na meuribèë boh Beungga njang laén!

Ureuëng2njoë ka geuteuka geudjak kalón ulón ngon mata droëgeuh, geudjak tanjong padum2 boh peukara njang gohlom that glaih dalam ha-

té-geuh, mangat leubèh jakingeuh lom dalam peurdjuangan sutjinjoè, dan watèè geugisa u gampónggeuh ka leubèh geujakin lom nibak baroè-kon. Ulón peutrang tudjuan prang keumeurdéhkaan geutanjoè bak ureuëng-njan deungon glaih2 that: ulón peu-ingat gobnjan keu keubeusaran bansa geutanjoè dalam Seudjarah, dimasa njang ka u likót; ulón peugah bak gobnjan pakriban masa-ukeuè geutanjoè pih akan rajek, meunjo geutanjoè ta beudoh djinoè ta peumeurdéhka droèteuh lagèè bandum bansa2 laén ka djibeudoh. Dan ulón peugah pakriban akibat njang brók lagèèna keu bansa dan agama geutanjoè meunjo han tadjeuèt beudoh djinoè. Di-ateuèh nibaknjan geutanjoè na keuwadjéban ta tuéng bila éndatu dan ta peusampórna, ta sambat buèt droèneuhnjnjan njang gohlom lheuèh, njang hana keumah neu peuseuleusoè sabab ka béh sjahid-neuh! Gohlom ulón teumeung ureuëng Atjèh njang han keumah ta peuwoè Seumangat deungon tjita2 njoè. Ulón ngièng iè-mata-geuh rhó watèè geutjóm djaroè ulón watèè trók masa meutjré. Ulón ka séb bukti dalam keujakinan, ulón ék ulón peuna sidjuta teuntra sukarela njang tém muprang digeuniréng ulón uroénjoè bak ta peumeurdéhka Nanggroèteuhnjnoè. Djinoè tjit tinggai saboh peukara treuk sagai njang pajah ulón ploh: beudé. Deungon beudé bak djaroè ta peutheun hak geutanjoè, hana soè na di-sinoè njang ék lawan geutanjoè Atjèh. Njan ka lheuèh djikheun uléh djeundral2 Beulanda! Seudjarah geutanjoè njankeuh keu saksi ulón. Geutanjoè Atjèhkeuh saboh bansa di Asia Tuéngaranjoè njang ka lheuèh peutaló bansa Eropa dalam seuèh prang. Dan djinoè ka lheuèh ulón kalon ngon mata droè bahwa sipheuèt2 atawa character Atjèhnjan mantong gohlom meu-ubah: ureuëngnjnoè mantong aneuk ku-geuh njang thèè droè!

(19 NOVEMBER, 1977)

Nibak pupalèh djaga asrama Aluè Bambang deuh teukalon, deungon teureupóng, Rumoh Tiro dan Glé Tjot Rheum, teupat Djeurat Famili di Tiro, disinan éndatu, famili dan Njak ulón geuseumijub. Lawét ulón woè dari Amerika u dalam rimba hantom trók ulón woè u Rumoh Tiro dan gohlom meuteumeung djak saweuè djeurat éndatu! Njak dan Abu! Watèè lheuèh ulón ngieng Tjot Rheum ngon teureupóng dan Rumoh dilikótnjan, sang han ék ulón theun haté lé, handjeuèthan ulón djak woè siat, djak ziarah kubu ureuëng tjhik njang ka hana lé dan djak saweuè njang mantong hudép, leubèh2 Abuwa ulón Tengku Tjhik Umar di Tiro, Tjutma, Tengku Njak Katidjah, dan angèèta2 famili njang laén. Nièt njan ulón peugah bak Pasokan Djaga Keamanan Wali Neugara. Watèè ka lheuèh geumeuduék rapat uléh ureuëngnjnjan geudjak peugah leubèh djroh niètnjan bèk dilèè teupeubuèt sabab han keumah geudjamin keamanan Wali Neugara. Uléh ureuëng bagian Keamanannjan ka geuteupeuè bahwa Rumoh Tiro ka djikawai uléh kaphé phónkon ulón woè u glé Atjèh sabab djiharap-harap ulón woè bak siuroè lagèénjan. Uléh musón ka djipeuduék saboh pasokandjih rot blahdéh Kruéng Tiro dan uroè-malam dji luém ureuëng teubièt-tamong u Rumoh Tiro. Uléh angèèta Pasokan Djaga Keamanan Wali Neugara geulakèè supaja ulón ubah peuneutóihnjnjan djinoè siat sabab kheun ureuëngnjnjan meunjo teudjadi sapeuè2 ateuèh ulón peurdjuangannjoè ka habéh. Uléh ureuëngnjnjan geukirém famili ulón, Tengku Sjech Ibrahim, njang that ulón peumulia dan sajang, supaja bèk dilèè ulón djak woè u Rumoh Tiro. Maka ka pajah ulón teurimong peuneutóih ureuëngnjnjan!

(Djinoë, watëë njan bandum ka lheuëh teudjadi ulón piké na saboh keu salahan nibak ulón hana ulón djak woë u rumoh siat djak saweuë famili, leubèh2 Abuwa ulón, Tengku Tjhik Umar di Tiro, njang sibagoë Abu droë keu ulón. Keuneuleuëh droëneuhnjanpih djidjak drop lé kaphé Djawa sabab droëneuhnjan keuluarga ulón. Droëneuhnjan djisak dalam glap, djiénanja, djipeuhina dan habéh umuneuh dalam glap di Kuta Radja bak 26 Juli, 1980. Njan bandum ka djipeugot ateuëh droëneuhnjan deungon hana keusalahan dan bukti sapeuë. Keusalahan droëneuhnjan? Sabab han sagai neutém peukon buët njang teungoh ulón peubuët: han sagai neutém peukon Atjèh Meurdéhka! Watëë manjèt droëneuhnjan geupeuwoë geudjak tanom u Tjot Rheum, bansa Atjèh ban saboh Nanggroe geuteuka geudjak peumulia, saboh isjarah bahwa rakjat Atjèh geumeu-saboh ngon Famili Tengku Tjhik di Tiro dan ngon Atjèh Meurdéhka lagëë djameun dalam Seudjarah, meunankeuh uroënjoë. Seudjarah ka meulang: Familinjoë handjeuët peumeungklèh ngon tjita2 Atjèh Meurdéhka sabab ka geusjahid ka peuët keuturonan bak geupeutheun Atjèh Meurdéhka dan djinoë bak geupeuriwang Atjèh Meurdéhka! Uléh rakjat njang teuka meulaksa-laksanaan geutjok tanoh Tjot Rheum batjut sapo geupeuwoë keu adjeumat hingga pajah teutham sabab meunjo hana teutham sang Tjot Rheumnjan ka habéh geutjok batjut sapo. Njoë na saboh tanda njang peutunjok pakriban rakjat Atjèh geupeumulia, geusajang dan geugaséh keu familinjoë sampoë uroënjoë banthatpih dimijub bajonet sipai peundjadjah Djawa. Ulón that weuëh haté hana meuteumeung kalon Abuwa ulón - dan gurëë njang peureunoë ulón dan didék ulón - watëë na kutika. Droëneuhnjan neupeubeuna peue njang ulón peugot teupeudong Angkatan Atjèh Meurdékanjoë deungon hana peureulëë ulón peugah sapeuë bak droëneuhnjan! Abuwa ka dalam seueh prang mulai manjakneuhkon dan djidrop lé kaphé Beulanda dalam seueh prang Gunung Alimon, umu 6 thón, deungon beudé bak djaroë! Uléh panglima Beulanda, H. J. Schmidt djipeugah haba njang peurhó ië-mata dan peuweuëh haté njang teudjadi watëë djiteumeung drop droëneuhnjan dalam seueh prang, watëë ureuëng njang gulam droëneuhnjan ka reubah meugulé maté sjahid. Hainjan djituléh dalam bukudjih, *Marechaussee in Atjeh*, dan dalam buku *Atjeh* karangan Zentgraaff.

(20 NOVEMBER, 1977)

Beungohnjoë padum2 droë Geutjhik njang patót2 that geudjak lakëë marit deungon ulón. Ureuëngnjan geudjak padan meunoë: geupiké peue njang geutanjoë peureulëë djinoë nakeuh beule beudé mangat djeuët ta muprang. Ureuëng2 geutanjoë ka hëk that bak minah2 sabé dan ka hana galakgeuh lé. Djinoë bandum lakëë muprang. Paléng tan beuna séb beudé ngon peutheun droë bèk pajah minah2 sabé. Musóh han djidjeuët djak ék u glé meunjo djikalón na meulawan. Geutanjoë supaja ta bloë beudé djinoë pat njang ta teumeung. Uléh Geutjhik2 njang djroh2 that njan ka seudia geudjak peubloë peue njang na, hareuta dan tanoh2geuh mangat na péng ngon ta bloë beudé. Peue djeunaweuëb ulón ateuëh pikéran ureuëngnjan? Ulón kheun bak ureuëngnjan: that ulón peujum peuneutóih gobnjan, dan ulón pudjoë gobnjan njang ka beutóí that geu seumiké. Bak watëënjoe njan gohlom peureuiëë teupeugot lagëënjana dan ulón leubèh seunang supaja hareuta gobnjan bah teutap dalam djaroë-geuh dilëë. Péng njang geutanjoë peureulëë keu bloë beudé duman le

hingga hana mungkén tapeuna lagèenjan. Mantong na djalan laén tamita pèng atawa ta mita beudé. Ban saboh dónja ureuëng muprang peudong keumeurdéhkaan djinoë, dan ulón jakin hana soë njang pajah peubloë hareuta pusaka keubuehntjan lagèë droëneuhnjoe peutaba bak ulón uroë njoë. Sababnjan bah hareuta dan tanohnjan teutap na dalam djaroë droëneuh dilèë bak watèenjoë. Na djalan laén geutanjoë teumèë peue njang peureulèë. Meunjo han keumaihtjit, njan baró ulón gisa lom bak droëneuh.

(Watèë ulón ngiëng u likót djinoë, njan na saboh keusalahan hana ulón tuëng ladju peue njang geupeutabanjan, bak watèenjan ladju. Adak meu ulón teurimong, maka hai njan akan peuphón ósaha lagèenjan ban saboh Nanggroe. Dan keumah teupeusapat pèng meupadum djuta dollar ngon bloë beudé keu teuntra geurilja ulón. Peue laén meukeusud nibak peuneurangan njang geutanjoë bri lawétnjoë meukon peugot ureuëng tém beudoh dan peutaba hareutageuh lagèenjoë keu peurdjuangan? Pakon hana ulón piké leubèh lhók bak watèenjan? Peue njang geupeutabanjan ka séb ngon peuphón ubah keuadaän geutanjoë. Peuladjaran nibak keusalahanjoë: bèk sagai peugot peuneutóih dalam hai2 peunténg bagaih2 that deungon hana séb piké peukara dumna laba dan dumna rugoë. Paléng tan, adak meudéh, ulón peusingoh bri peuneutóih, dan tjok watèë musjawarat ngon peumimpin2 laén. Njoë na saboh keusalahan njang mungkén pajah ulón bajeue ngon djawong droë.)

(27 NOVEMBER, 1977)

Lawét ulón duék di Asrama Aluë Bambang, hubóngan dalam dan luwananggroë ka tadjam lagèëna. Surat2 peunténg dari Dr Muchtar di Wilayah Pasé dan dari Dr Zubir di Wilayah Peureulak trók bak djaroë ulón bak uroë njang keuduwa; dari Singapura, 3 uroë; dari Amerika, 10 uroë. Dari Kuta Radja, njang mantong djiduék lé kaphé, dalam padum2 djeuëm. Bak watèenjoë ka ulón teurimong euntósan2, atawa surat2 nibak ureuëng Atjèh njang bako2 ban saboh Nanggroe, njang mantong duék di wilayah2 keunong djadjah njang peunjata geumeuseutia ngon Angkatan Atjèh Meurdéhka dan geutha at keu Peumeurintah Neugara Islam Atjèh Meudéhka njang na di Glé dan geuteurimong bandum peurintah dan akan geupeudjak peurintah2njan di wilayah gobnjan masén2 bahthatpih mantong djiduék lé musóh. Ka djeuët ta kheun deungon hana ragu2 lé, bahwa regime peurampok Indonesia/djawa na di Atjèh sibagoë "occupation force" - teuntra peundjadjah aséng - njang buëtdjih hana laén nibak djak peutakót-takót rakjat dan akan gadoh hana meu-euntjit watèë tangsi2 djih akan ta tóti!

(30 NOVEMBER, 1977)

Uroënjoe kamoë ka peunoh duwa go Djum at duék di Aluë Bambang. Ka deuh njoë nakeuh teupat njang beutóti that teupiléh. Sipai Djawa hana meudjitubèë pih pat geutanjoë bahthat sidadu djih ka djidjak ban silingka teupatnjoë. Saboh tanda nibak "aman" thatnjoë nakeuh ulón ka keumah ulón tuléh saboh buku ubit (pamphlet) dalam duwa go Djum at disinoë. Pang sidadu sipai Djawa di Atjèh, Rivai Harahap, sidadu Man-

diléng padjón gadji bak Djawa, ka djipeuteubiét saboh buku ubit disinan djitjatji Angkatan Atjèh Meurdéhka. Ulón piké djroh ta balaih, mangat djeuét ta peuhantjé propaganda sulét sipai Djawa deungon indonesiadjih njang kon-kon. Ulón peunan buku ubit geutanjoé: "Djeunaweuéb keu Rivai Harahap".

Uléh Harahap djipeugah Atjèh, Sumatra, ka meurdéhka deungon ka ta tamong dalam Indonesia/djawa; deungon ka na peumiléhan umum bibeuéh lagé bak watéénjan (1976); dan kheundjih Indonesia/djawa kon djipeurintah lé sipai teutapi lé "bansa indonesia". Ulón tulak saboh2 peué njang djipeugah lé Harahap: phón, Atjèh, Sumatra, handjeuét keu meurdéhka rot Indonesia/djawa sabab lagé ka geupeputóih uléh Mahkamah Internasional (International Court of Justice) bak 16 Oktober, 1975, dan meunurót Peuneutóih Sidang Umum PBB (General Assembly of the United Nations) Lummoí 1514 peukara "Keuwadjeban Peumeurdéhka Tanah Djadjahan dan Bansa2 Keunong Djadjah" (On the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples) bahwa keu tiép2 wilayah tanah djadjahan - lagé Atjèh, Sumatra - mangat djeuét keu meurdéhka, wadjéb rot atawa liwat saboh nibak langkah2njoé: (a) deungon djeuét keu saboh neugara meurdéhka dan meudéelat; (b) deungon meusjarikat, *deungon galak droé*, deungon hana soé paksa, deungon saboh neugara laén njang ka meurdéhka; (c) deungon peusaboh droé atawa tamong dalam saboh neugara laén njang ka meurdéhka *deungon bibeuéh dan galak droé dan hana soé paksa*. Sababnjan Atjèh, Sumatra, na hak djeuét keu saboh neugara meurdéhka dan meudéelat phónkon, lagé bandum tanah djadjahan laén dalam donja. Peulom lagé Atjèh tjit na hak mutlak djeuét keu Neugara Meurdéhka keulai lagé djameunkon. Teutapi uléh Beulanda dan Djawa ka djimeukomplot bék djadéh Atjèh, Sumatra, meurdéhka keulai, deungon buét *hana legal* atawa meulawan hukóm nibak Beulanda, deungon djih pura2 djak djók déelat ateuéh Nanggroe Atjèh, Sumatra, keu Indonesia/djawa bak 27 Desember, 1949, deungon hana peumilehan sapeué dan hana musjawarat sapeué deungon geutanjoé njang po Nanggroe. Meunurót Hukóm Internasional, Beulanda hana hak déelat sapeuépih ateuéh Atjèh, Sumatra, dan diateuéh nibaknjan na lom Hukóm bahwa neugara peundjadjah hana hakdjih djak seurah déelat ateuéh tanah djadjahan keu neugara laén. Saboh hai treuk, bak watéé uléh Beulanda djipura-pura djak "seurah déelat" djih ateuéh Atjèh, Sumatra, keu sipai Djawa, djih ka hana di Atjèh ka 7 thón, hana djiriwang lé lheuéh keunong peutjrok bak thón 1942. Sababnjan kaphé Beulanda hana hak sapeué dan hana meusangkót-pawót lé ngon Atjèh, Sumatra. Bék an "neugara mat déelat" meuneugara "mat administrasi" pih djih kon. Sabab dalam Hukóm Internasional na geupeubida antara "colonial power" dan "administering power". Bak watéé djidjak "seurah déelat" pura2njan keu sipai Djawa, uroé 27 Desember, 1949, kaphé Beulanda hana lé dalam neuduék "colonial power" atawa "administering power". Buét kaphé Beulanda ngon sipai Djawanjan meulangga djeuéb2 pasai nibak Hukóm Internasional dan Hukóm Dekolonisasi PBB.

Peukara pasai (b) dan (c) diateuéh, Atjèh, Sumatra, ka djipeutamong dalam Indonesia/djawa kon sagai2 *deungon galak droé dan bibeuéh* teutapi deungon djipaksa dan djitipéé. Bansa2 Atjèh, Sumatra hantom na djibri hak piléh uléh Beulanda atawa uléh Djawa: Nanggroe geutanjoé ka *djidjók* lé kaphé Beulanda keu sipai Djawa deungon hana peumiléhan sapeuépih! Soé2 njang hantém tamong dalam Indonesia/djawa djipoh

bandum dalam thón 1945 dan 1953. Atjèh na leubèh rajek lom hak keu meurdéhka nibak bandum nanggroë2 laén njang keunong djadjah dalam dónja sabab geutanjoë ka djameunkon meurdéhka sabé, dan ka ta muprang karab 100 thón bak ta peutheun keumeurdéhkaännjan!

Rivai Harahap raja that peugah peukara peumiléhan *meurdéhka dan bibeueh* dimijub peundjadjahan sipai Djawa. Seubatji ta kalon njang ubé beutói: bak awei thón njoë, 1977, na peumiléhan "*meurdéhka dan bibeueh*" di Atjèh. Uléh bansa Atjèh ka geubri su njang paléng le keu Parté Islam dan paléng nit keu Parté sipai, Golkar. Teutapi peue njang ka teudjadi lheuëhnjan? "Peumeurintah" Indonesia/djawa di Atjèh mantong tjit dalam djaroë parté njang ka taló dalam peumiléhan, njang dit meuteumeung su nibak rakjat. Bak hakikat, peumiléhan njang djipeugot lé sipai Djawanjan keu alat peungeut rakjat mantong dan propaganda u luwa nanggroë peuleumah sang2 neugara peundjadjahan Indonesia/djawa njoë na saboh neugara "demokrasi".

Dan keuneuleueh, geutanjoë tulak bandum haba2 dongèng sipai Jawa peukara na bansa "indonesia" deungon alasan2 seudjarah, budaja, èleumèè masjarakat (sociology), ekonomi dan politék lagèè ka trang meutuléh dalam Surat Peunjata Atjèh Meurdéhka. "Indonesia" njan hana laén nibak mèrèk baró njang djingui keu geunantoë mèrèk awei "Hindia Beulanda" mangat djeuët djipeubeuna buët sipai Djawa djak sambóng peundjadjahan Beulanda dan peulara keupeunténgan2 ekonomi kapitalis Barat. Bandum keuradjaan peundjadjahan dalam dónja njoë ka habèh bu-bar, ka lheuëh djiloh dan djipulang keu bansa asai nanggroënan masén-masén. Pakon tjit meu-Hindia Beulanda (Indonesia) njang mantong keumah djipeutheun dan hana djipulang keu ureuëng po? Uléh kawóm imperialist Barat ka djimeusaboh saré keudroëdjih bak djipeutheun "keusatuan" Indonesia, teutapi hana keumah djipeugot lagèënan di teumpat2 laén lagèë di Afrika, Latèn Amerika dan bagian2 Asia njang laén sabab kreuëh seumangat ureuëng nanggroënan, kon lagèë awak "indonesia" njang geusuën2 lagèëna. Teutapi bansa Atjèh - lagèë Seudjarah gobnjan ka djeuët keu saksi - hana hubóngan sapeuë dan hana saban sagai ngon biëk njang ka djak teurimong nan "indonesia" njan.

(3 DESEMBER, 1977)

Uroënjoë Uroë Raja Neugara, UROE TENGGU TJHIK MA'AT DI TIRO, teupeingat Wali Neugara Atjèh njang keuseuneuleueh, njang sjahid uroë-njoë, 3 Desember, 1911, dalam Mideuën Prang Aluë Bhot, Tangsé, lawan teuntra Beulanda. Upatjara teumulai poh 9 Beungoh, deungon peuek Bandera. Lagèë biasa Bandera Atjèh teupeuek deungon su Bang. Njang peuek Bandera Tengku Aneuk (Mahmud Walad) angèëta staff Wali Neugara njang ka mahé dalam buëtnjan njang kon mudah, sabab Bandera mesti peuek batjut2 dan mesti trók u putjak meusigo ngon laphai keuneuleueh nibak Azan. Meungnjo kon meunan hana dramatik! Tengku Aneuk, 45, sidroë ureuëng njang djroh rupa, hidóng mantjóng, kulét putéh, dan deuh gagah lagèëna dalam peukajan uniform bentara teuntra Atjèh. Gobnjan ka geudjak sadjan ulón mulai uroë phón ulón woë keunoë dari Panton Wéng, dan hana meutjré lé nibak watèënan. Gobnjan ka le peungalaman dalam prang geurilja lagèë ramé ureuëng Atjèh reutak gobnjan.

Bak thón 1953, watèé di Atjèh na geupeugot prang geulawan kaphé Djava, Tengku Aneuk djeuét keu Ulèé saboh pasokan njang geukirém u Atjèh Barat djak lét sipai Djawa disidéh. Gobnjan galak bak geupeugah keusoé njang tém deungo pakriban buét njang gandjé2 that njang ka geupeubuét disidéh. Di Atjèh Barat na éleumèé hingga beudé keumah geukoh ngon parang! Deungon meutamah ramè angèéta2 AM baró2 njang teuka u Asrama di Glé, angèéta staff Wali Neugara njang ka useuèng, lagèé Tengku Aneuk, makén got that ureuèng peumulia, dan ka na hikajat droé masén2. Bak siuroé ulón teumeung deungo pakriban gobnjan galak peugah haba rajek2 bak aneukmiét baró2: "Watèé Tengku phón neuwoé keunoé," kheun Tengku Aneuk, "njan hana soé teupeué disinoé di Tiro. Kamoé got that meusca rahsianjan. Watèé na soé tanjong bak lón, ku-djaweueb: hana ku teupeué sapeué! Padahai njang ubé beutó1, kusom Tengku dalam gitiék-kuh!"

Watèé Bandera ka lheuèh peu-ék trók u putjak tamèh, maka meulèp2 teupeutrón keulai siteungoh tamèh dan teukeubah lagèénjan tanda rogha. Njang djeuét Keutuha Upatjara uroénjoé nakeuh Dr. Husaini Hasan, Meuntroé Peundidékan dan Peuneurangan. Ulón njang marit keuneuleuèh.

Pati nibak narit ulón, bèk sagai geutanjoé tuwo-teuh pakriban Tengku Tjhik Ma`at di Tiro ka neuhudép dan ka neumaté bak neu peu-theun bansa-neuhnjoé. Droéneuhnjan ka neumaté sjahid dalam umu 16 thón, sidroé peumimpin bansa njang ka useuèng bahthatpih umu mantong muda. Droéneuhnjan lahé dalam rimba, geupeurajek dalam rimba, geuidék dalam rimba, dan ka djeuét keu ureuèng tuha jón gohlom watèé, sabab neuhudép sadjan maté dan deungon seunipat Islam njang manjang lagèéna. Droéneuhnjan ka dewasa dalam umu njang ureuèng laén mantong aneukmiét. Neutu`oh pakriban neuhudép, dan pakriban neumaté. Hudép tréb2 hana makna. Njang meumakna: peué njang ta peugot dalam hudép gata. Tengku Tjhik Ma`at sampórna neupeutamat saboh hudép njang tjeudaih lagèéna dalam masa 16 thón. Peué njang ka geutanjoé peulaku liwat umu 16 thón? Pakon hana ta maté sjahid bak umu 16 thón lagèé Tengku Ma`at di Tiro? Tiép2 thón njang geutanjoé hudép lheuèh 16 thón nakeuh sia2 mantong meunjo hana keumah ta peuleumah peué njang ka ta peubuét dalam watèé njang panjang thatnjan! Njoékeuh keunira njang wadjéb geupeugot uléh tiép2 ureuèng, uléh soé2 njang hudép di Nanggroé Atjèhnjoé uroénjoé: peué njang ka lheuèh geupeugot keu bansageuh lawét ka trók umu 16 thón? Pakon gobnjan mantong hudép padahai bansa Atjèh ka maté atawa karab maté? Tengku Tjhik Ma`at neutém maté leubèh dilèé supaja Atjèh teutap hudép dan meurdéhka! Beungohnjoé watèé gohlom teulat keu geutanjoé mangat ta seutot tapak droéneuhnjan! Njankeuh sabab pakon geutanjoé na disinoé uroénjoé. Geutanjoé njoé nakeuh nibak ureuèng Atjèh njang tukri mat buku-keunira deungon beutó1: geutanjoé hana ta meubileuèng deungon keuèh dan sèn; geutanjoé ta meubileuèng deungon million dan trillion - keukajaan bansa dan Neugara Atjèhnjoé! Geutanjoé hana ta keumira deungon minèt dan djeuém; geutanjoé ta keumira deungon umu-hudép: 16 thón ka sèb, lagèé Tengku Tjhik Ma`at di Tiro. Dan tiép2 thón liwat 16, handjeuèthan ta tu`oh bri tanggóng-djaweueb, dan lheuèh umu 16 thón geutanjoé ka keumah bak ta maté ta peuseulamat agama, bansa dan Nanggroénjoé! Uléh Tengku Tjhik Ma`at di Tiro ka lheuèh neupeuleumah djalan, 66 thón njang ka u likót!

Disinoé dalam kawannjoé tjit sidroé ureuëng sagai njang ka na umu 66 thón uroënjoé: Ku Bén Dadéh. Uléh "peumeurintah" peurampok Indonesia/djawa gobnjan ban djibri pansión 50,000 Rupia sibuleuën. Nibak geudjak teurimong pèngnjan, gobnjan leubèh galakgeuh geudjak sadjan geutanjoé geudjak peumeurdéhka bansa dan Nanggroegeuh nibak peundjadjahan Indonesia/djawa. Njoékeuh rakan njang patót nibak Tengku Ma`at di Tiro. Meunjo meunan ka djeuët trók umu 66 thón. Bahpihmeunan na awak njang peunan droé ureuëng2 tjarong dalam dónja njang peugah bahwa ureuëng2 revolusioner nakeuh ureuëng2 gasiën njang hana geumadoh sapeuë watèé teudjadi revolusi. Meungnjo meunan ka djeuët ta kheun: bansa Atjèh tjit meulaén nibak njang laén!

Ka neu teupeuë uléh Beulanda ka djimeudjandji djibri dumpeuë asai Tengku Tjhik Ma`at neutém meudamé dan neu peupijóh prang ngon djih. Teutapi uléh droëneuhnjan neutulak peuë njang Beulanda djak padanjan dan neukheun bak Beulanda djih akan neuprang sampoé Nanggroe Atjèh meurdehka keulai nibakdjih atawa sampoé droëneuhnjanpih sjahid tjit lagèé éndatuneuh njang ka awai nibak droëneuh!

Bahpihmeunan uléh Beulanda hana djipijóh-pijóh djimita akai supaja Tengku Tjhik Ma`at neutém meunjeurah. Laén nibak keunira politék njang ka trang nakeuh uboé that, uléh Beulandapih djipeugah didjih na keunira2 laén, lagèé ka djituléh uléh Zentgraaff:

"Darah famili Tengku di Tiro ka le that rhó. Tjara ureuëng2 agam njan maté dumnán hana gaséh-sajang, hingga uléh Schmidt (panglima Beulanda) djikeumeung tji sigo treuk peuseulamat djawong aneukmuda njang baró 16 thón umunjoé. Njan kon buët mangat: sipheuët njang kreuëh that nibak ureuëng2njan hana tinggal ruweuëng bak meudamé. Dan watèé uléh peumeurintah Beulanda geukirém surat keu ureuëngnjan deungon djandji geudjamin keuseulamatan dan keumuliaan gobnjan meunjo geutém meunjeurah, surat2njan hantom geudjaweuëb dan keuneuleuëh ta teumeung bak manjètgeuh njang ka hana lé naphaih. Bahthat peuë keuneuleuëh, handjeuëthan teutji sigo treuk: peukara beuhó dan keukuatan njang hana bataih nibak musóh2njoé pih meupeungaróh ateuëh geutanjoé, dan ta piké peuë njang ka teudjadi ka séb, leubèh nibak séb." (H. C. Zentgraaff, *Atjeh.*)

Peuë njang djipeugot lé Beulanda dalam hai njan hana meuhasé.

Dalam Mideuën Prang Aluë Bhot, 66 thón njang ka u likót uroënjoé, hana meusidroé ureuëng Atjèh njang hana sjahid. Bandum geumuprang sampoé maté. Bandum maté sjahid dan hana soé njang tinggal njang djeuët peugah soé2 njang ka maté. Kolonel H. J. Schmidt, panglima Beulanda dalam prangnjan, djituléh peukara maté Tengku Tjhik Ma`at di Tiro di Aluë Bhot dan pakriban keuneuleuëh djituri droëneuhnjan:

"Nibak tuléhsan njang meu-uké bak gantjéng taloé ki`iëng-geuh djiteupeuë njankeuh gobnjan Tengku Tjhik Ma`at di Tiro, gob poh lagèé abu-geuh, njang maté di Kuta Aneuk Galóng, thón 1896. Gobnjan sidroé ureuëng muda njang putéh that kulét dan deuh djroh that rupa muda bansawan; gobnjan geungui sileuweuë hitam meusulám ngon kasap pirak, dan badjèé kót hitam ngon aneuk badjèé meuih. Tangkulók sutra mirah mantong meulkat bak uléëgeuh dan djaroé uneungeuh mantong meureugam pistol bahthatpih gobnjan ka maté.

Sineuk aneuk beudé keunong bak djantóng-geuh beusót. Dan sang2 deungon matageuh njang ka bitjah dan mantong teuhah, geungling u langét njang meurdéhka diateuñgeuh.

"Meunankeuh tjita2 gobnjan ka sampórna: geukeumeung maté sibagoé pahlawan, lagéñ Abu-geuh. Deungon maté gobnjan ka tamat seudjarah keupahlawanan njang raja lagéña nibak famili di Tiro: ureuñg2 njang kreuñh dan kong2 that, njang peuhina geutanjoé watéñ geutanjoé leumoh dan keuneuleuñh ka tapeuhantjót, bahthat gobnjan teutap bangga dan hantém teukui, watéñ teuntra geutanjoé ka meuriwang seumangat keulai. (H. C. Zentgraaff, *Atjeh*)

Uléh Zentgraaff geutuléh, watéñ lheuñh peurteumporan "Schmidt dan teuntradjih djidong djimeubaréh deungon seungab lagéña, djipeumulia "aneuk ku-geuh njang beutói that", ureuñg muda Atjéh njang teupat that niét, lagéñ le that lom njang laén, njang keu ureuñgnjanpih geubri keumuliaan dan keuhormatan uléh pihak njang meunang prang."

Pakriban tjeudaih gamba njang neupeugot dalam ón Seudjarah Dónja, deungon neumaté lagéñjan, njang dalam siklèp mata keumah peuleumah chulasah nibak peuñ njang djroh bak geutanjoé Atjéh sibagoé saboh bansa, budaja, masjarakat dan falsafah hudép. Pakriban raja dan mulia isjarah njang neupeuleumah bak neumaté jón gohlom watéñjan. Pakriban rajek pusaka njang neutinggal keu geutanjoé supaja ta piké. Peureuléñ sidroé ahli seni lagéñ Velasquez njang djeuét peugot gamba droñneuhjan; sidroé ahli lagéñ Shakespeare njang tuléh drama hudép dan maté droñneuhjan; sidroé ahli sjair lagéñ Frederico Garcia Lorca njang tu'oh ba-e keudroñneuhjan; sidroé ahli seudjarah lagéñ Plutarch njang tukri karang seudjarah droñneuhjan.

Njoékeuh saboh tragedi bansa Atjéh njang dalam siklèp mata meutuka djeuét keu saboh keubeusaran! Njoé ka djeuét keu saboh bukti njang dramatis peukara pakriban keusanggapan bansa Atjéh bak geubri keureubeuñ, njang meumakna bak peudong keubeusaran. Droñneuhjan mantong muda that, tjarong, djroh rupa, putéh kunéng, sutji, beuhó, kreuñh, seutia keu famili, keu bansa dan keu agama. Droñneuhjan neupeuduék keupeunténgan bansa diateuñh nibak keupeunténgan droé. Droñneuhjan djeuét neu hudép, meunjo neutém, sabab uléh Beulanda ka djimeudjandji djibri dumpeuñ meunjo neutém pijón prang. Teutapi droñneuhjan neumat tanggóng-djaweuñb peutheun keumeurdéhkañ dan keudéñlatan Bansa dan Neugara Atjéh njang handjeuét tjuméh. Deungon buétnauh ka neupeuseulamat masa njang ka u likót, dan ka neupeubeuna masa ukeuñ nibak bansaneuh. Deungon narit Friedrich Nietzsche:

"Droñneuhjan hana neumeureunoé pakriban meunjeurah. Leubéh neutukri pakriban neumaté dan neuhudép. Meurdéhka bak neumaté dan meurdéhka dalam maté. Sanggóp neukheun "HAN" njang sutji, watéñ masa bak kheun "NJO" ka liwat: njankeuh sabab neuteupeuñ pakriban neumaté dan pakriban neuhudép. Ulón tjinta keu soé njang peubeuna masa ukeuñ dan keusoé njang peujum dan djamin keuturónan njang ka u likót: sabab gobnjan geutém maté djinoé. Tjinta dan maté: njoé nakeuh duwa krék narit njang keukai dan meusambóng: meunjo na keubit ta tjinta, maka handjeuéthnan ta tém maté keu soé dan keu peuñ njang ta tjintanjañ."

Uléh duwa droë ahli seudjarah Beulanda, Goudoever dan Zentgraaff, watèë geubahaih peukara sjahid Tengku Tjhik Mahjeddin di Tiro dan Tengku Tjhik Ma`at di Tiro, geutuléh dalam buku *Sumatraantjes*, lagèë-njoë: "Dalam riwayat maté Tengku Tjhik di Tiro njang keuneuleuëh ka geutinggai bahan2 seudjarah njang peunoh deungon roman tjinta bansa, hingga ka meutanom dalam seudjarah prang Atjèh saboh pusaka keu saboh riwayat keupahlawanan njang raja leupahna, njang dahsjat that, njang ék peuteukui ban saboh dónja, lagèë hantom na di nanggroë2 laén, njang ék bri keubanggaän dan keubeusaran keu saboh-saboh bansa."

Watèë lheuëh sjahid Tengku Tjhik Ma`at hana meusidroë ureuëng agam njang ka balèh njang mantong hudép dalam famili di Tiro. Bandum ka habéh - siät! Njang mantong tinggai tjit meu aneukmiët tjut-tjut njang gohlom meuphóm ubé na rajek tragedi njang ka teudjadi dan peué makna Seudjarah nibak keumeunangan: sjahid! Teutapi famili di Tiro teutap hudép neubri uléh Po teu Allah, geupeulara dan geusatoh uléh angèta2 famili njang tinggai, njang teudong nibak ureuëng binoë njang ka balèë, njang teutap geupeulara marwah famili, njang hana meutjré-bré, njang geumeunglèng-ngiëng saré keudroë-droë. Ureuëng2 binoë njoëkeuh njang didék kamoë turónan uroënjoë, njang peureunoë peué njang kamoë teupeué, njang djak peutjóm bak kamoë batèë djeurat éndatu njang ka meugulé maté sjahid dalam seueh prang ban saboh rimba dan gunong Nanggroë Atjèhnjoë dari Timu trók u Barat, njang djak rhah ulèë kamoë ngon ië leupié njang ka geudjampu ngon tanoh ateuëh djeurat éndatu. Sababnjan seudjarah ka geupheuet dalam haté dan ulèë kamoë manjakkon. Soë tuwo keu buët2 lagèënjana? Kadang "Seudjarah keupahlawanan nibak famili di Tiro" njang djikheun lé H. J. Schmidt "ka tamat", gohlom "tamat" sababnjan nakeuh saboh Seudjarah keumeurdéhkan, keuseutiaän, peungorbanan, dan keubeusaran njang akan hudép sabé meunjo biëk manusia njang na adab mantong na ateuëh rhuëng dónja!

(4 DESEMBER, 1977)

Uroënjoë UROE MEURDEHKA geutanjoë. Ka sithón geutanjoë Peunjata Atjèh Meurdéhka keulai bak dónja. Ban saboh dónja ka djiteupeué. Uléh sipai Djawa peundjadjah ka djitjuba tóp2 habanja teutapi hana keumah. Surat Peunjata Atjèh Meurdéhka ka meutjitak ban saboh dónja. Uroënjoë dalam saboh upatjara njang meumakna that, kamoë peuék Bandera Atjèh dari siteungoh taméh - njang disinan ka teutinggai baroë sibagoë tanda weuëh keu Wali Neugara Atjèh Meurdéhka njang keuseuneuleuëh, Tengku Tjhik Maat di Tiro - u putjak taméh lom. Njan na saboh simbol njang dramatis that peukara bansa Atjèh ka meubeudoh keulai! Drama njang lagèënjana ka mungken sabab darah Tengku Tjhik Ma`at di Tiro njang ka rhó, dalam umugeuh njang dumnan muda. Peué na bansa laén dalam dónja njang na Seudjarah lagèënjana?

Upatjaranja geupimpin uléh Tengku Muhammad Usman Lampóih Awé, Meuntroë Keu-uwangan. Lheuëh peuék Bandera, maka uléh Dr. Zaini Abdullah, Meuntroë Keusihatan, geubeuet Surat Peunjata Atjèh Meurdéhka. Lheuëhnjan hana lé peureulèë pidato2 laén. Upatjaranja teupeutam na ngon chanduri rajek njang ka geupeukeumah meu-uroë2.

Bak uroénjoé Bandera Atjèh ka geupeu-ék ban saboh Nanggroe trók'an di Kuta Radja njang mantong djiduék lé musóh. Uléh peumuda2 mahasiswa ka dipeu-ék Bandera geutanjoé bak taméh bandera kantó panglima kaphé Djawa, bak universitét Sjah Kuala dan dikeué Meusdjid Raja. Njan bandum geuteumeung kalon uléh meuribèè-ribèè droé rakjat hinggá bandum ka djiék seumangat. Uléh sipai Djawa han djidjeuét djak peutrón beuranghaho Bandera pusaka geutanjoénjan hinggá meuprèk-prèk ban sipanjang uroé. Keuneuleuéh karab seupót baró djidjak peutrón Bandera2 njan deungon hormat sabab djiteupeué pat haté rakjat.

(5 DESEMBER, 1977)

Djinoé ka ulón teurimong laporan leungkap nibak peuringatan uroé 4 Desember ban saboh Nanggroe. Hai njoé that peunténg keu geutanjoé keuseunipat dumna ka keusadaran bansa keu meurdéhka dan `ohna ka geupham peukara tjita2 keumeurdéhkaan, njang baró sithón njang ka u likót hana soé teupeué lé di Nanggroeénjoé. Nibak seunambót ureuëng ramé ban saboh Nanggroe ka djeuét ta kheun bahwa geutanjoé ka ta teumeung keumadjuan njang raja lagéèna dalam buét peuriwang keusadaran Seudjarah keupada bansa Atjèh hinggá ka geuteupeué keulai pakriban masageuh njang ka u likót, dan deungon njan ka geuteupeué tjit pakriban handjeuéthhan geu ató masa ukeuè-geuh njang meulasabat dan patót. Uroé 4 Desember ka geupeurajek ban saboh Nanggroe trók'an dalam wilajah2 njang mantong djiduék lé sipai Djawa peundjadjah. Poster2 njang peubeuna Angkatan Atjèh Meurdéhka ka geutipék ban saboh Nanggroe. Tièb2 Wilajah (provinsi) Neugara Atjéh geupeuteubiét buku peuringatan droé. Sjair2 ka geutuléh peuingat Uroé Peunjata Meurdéhka. Bandera Atjèh geupeuék djeuèb2 sawak. Geutanjoé hana ta sangka bahwa Bandera Atjèh dumnan meupeungaróh ateuéh bansa geutanjoé, dumnan tjukéh haté dan peuék seumangatgeuh. Bandera Atjèh hana bandéng ngon bandera sipai Indonesia/djawa njang hana seudjarah, hana meugah, hana mupat asai, hana meusoé po, hana meusoé pakoé; bandera sipai kon simbol keubeusaran njang kana djameunkon. Gata han keumah ta peuék sikrèk idja dan tadjak kheun: njoékeuh bandera. *Njankeuh* ban njang djipeunan bandera sipai Indonesia/djawa! Djinoé dalam mata bansa2 Atjèh, Kalimantan, Sulawesi, Maluku Tunong, Papua Barat dan Timu bandera mirah-putéh sipai Djawanjan hana laén nibak simbol pantjuri, peurampok, haramdjadah, djahé dan kaphé biadab!

(6 DESEMBER, 1977)

Uroénjoé ulón teurimong saboh haba nibak Wilajah Pasé peukara saboh keudjadian njang akan na akibat njang hana got keu geutanjoé dalam dónja antara bansa. Meunurót haba sidroé ureuëng Amerika ka maté dan sidroétreuk luka keunong aneuk beudé sisat watéè teudjadi prang antara pasokan2 geutanjoé deungon pasokan kaphé Djawa peundjadjah. Njoékeuh hai njang ka meubuleuén-buleuén kamoé osaha supaja bèk teudjadi. Supaja hai2 lagéénjoé bèk teudjadikeuh maka ka kamoé peuteubiét MAKLUMAT dalam buleuén Oktober, 1977 - kalon naschahdjih bak ón 131 - njang disinan kamoé bri nasihat keu ureuëng2 aséng njang na di Pasé supaja djiwoé u nanggroédjih diléè siat bak watéénjoé sabab geu-

tanjoë han ék ta djamin keuseulamatan awaknjan meunjo na teudjadi peurteumporan antara geutanjoë deungon sipai Indonesia/djawa njang djak meurampok keunoë u Nanggroe geutanjoë! Teutapi awaknjan hana djipadöli keu nasihat geutanjoë bahthatpih ka meu ulang2 geutanjoë peuingat.

Sabab njang langsung nibak keudjadiannjoë nakeuh buët chianat nibak Mobil Oil Company di Lhók Seumawë. Djih ka geu-undang uléh Panglima Wilayah geutanjoë supaja djidjak bak saboh mupakat mangat ta ató djalan2 supaja pabrék gas LNG (Liquified Natural Gas) bèk djeuët keu rusak meunjo teudjadi prang ban silingka teumpatnjan. Bak djih ka ta peugah bèk djipeuthèë buët njan bak peurampok2 Djawa. Teutapi njankeuh njang phón djidjak peubuët uléh siman-njan. Kon djidjak peubutjo teum-pat rapatnjan mantong bak sipai Djawa, teutapi djihpih rón djak ató siasat pagap Panglima Wilayah Pasè. Bak watèë Panglima Pasè geuta-njoë teungoh geuprèh-prèh awak Mobilnjan bak teumpat meusapat njang ka meuteuntèë, dan bak djeuëm njang ka geupeuteutap, kon djih njang tróih keunan teutapi sidadu peurampok Djawa njang phón peulheueh a-neuk beudé. Dalam peurteumporannjan duwa droë awak Amerika njang na toë disinan keunong aneuk beudé - gohlom teuntèë aneuk beudé geuta-njoë - njang sidroë meugah maté, njang sidroë treuk luka parah.

Geutanjoë hana laba sapeuë ta djak meumusón ngon nanggroe2 laén, peulom ngon nanggroe2 raja lagèë Amerika Sjarikat. Musón geutanjoë saboh nanggroe sagai: Indonesia/djawa njang ka djidjak rampok Nanggroe dan hareuta geutanjoë dan ka djidjak poh geutanjoë njang po. Bahpihmeunan meuribèë awak Amerika dan bansa2 luwa laén njang djiteuka keunoë u Nanggroe geutanjoë djidjak mita raseuki njang djirumpuët nibak djaroe ureuëng geutanjoë djipeukaja droëdjih dan geutanjoë njang po djipeugasiën. Uroë njoë bansa geutanjoë keudroë njang po Nanggroe njoë hana djaminan nibak maté meudhab-dhab bak djaroe sipai Djawa, pakriban djeuët geutanjoë djak djamin awak luwa njang teuka keunoë? Sineudjroh-neudjroh njang djeuët geutanjoë peugot njankeuh ka tabri nasihat keu awaknjan supaja djiteubiët dilèë siat sampoë geutanjoë lheuëh ta peutjrok peurampok Djawa nibak Nanggroe teuh dan sampoë geutanjoë ka lheuëh ta peuseulamat keumeurdéhkaanteuh. Njankeuh njang ka geutanjoë peugot. Teutapi mantong tjit han djitém teubiët, bahthat ka meu-ulang2 ta peugah sabab le that djiteumeung pèng diateuëh tanoh geutanjoë. Sababnjan peumeurintah awaknjan handjeuët djipeudalèh geutanjoë watèë teudjadi sapeuë2, meunjo awaknjan adé.

Njang ulón keumeung peudjeuón njankeuh keudjadian2 lagèë njoë njang djeuët djingui lé sipai Djawa keu alasan lakèë beunantu seundjata bak Amerika deungon alasan mangat djeuët djipeulindóng njawong ureuëng Amerika di Atjèh. Kon hana mungkén awaknjan ka djitimbak keudroëdjih lé sipai Djawa deungon meukeusud tjok manufa`at lagèë njan.

(15 DESEMBER, 1977)

Duwa uroë njang ka u likót, bak 12 Desember, saboh kawan angèëta Angkatan Atjèh Meurdéhka deungon Muhammad Taib Hasan, Ulèë Sagoë Simpang Lhèë, sibagoë njang pimpin, geuteubiët dari asrama Aluë Bam-

bang geutrén u nanggroë djak peugot buët masén². Bak geutrén² geu tjok rot-uéh rot Barat asrama njang padjón watèë 3 atawa 4 djeuëm leubèh tréb nibak meunjo geutrén rot Baróh. Teutapi djalan rot Baróh njoë han geubri ngui lé Ulèë Pasokan Keamanan meunjo kon watèë meukarat that sabab ridjang that deuh beukaih disinan. Kira² 4 djeuëm lheuëh ureuëng² beurangkat ka kamoë deungo su seunapang meusén dan su granat beureutóih rot arah ureuëng² teubiët, tanda peurteumporan rajek ka teudjadi. Su prang² meudjeuëm-djeuëm hana pi-jón. Sabab kamoë diteupat njang leubèh lambóng, dumpeuë got that trang teudeungo. Kamoë bandum that wéh-weuëh ateuëh peue njang mung-kén teudjadi ateuëh rakan meuseutia. Peue lom Muhammad Taib Hasan na keuh sidroë ureuëng njang istimewa lagèëna. Raja panjang, beuhó lagèë singa, teutapi leumoh-leumbót lagèë aneuk kamèng. Umu baró na 34 thón. Gobnjan sidroë peumimpin Atjèh Meurdéhka njang paléng peunténg. Bukti nibak keusanggópan gobnjan njang raja lagèëna njankeuh keumah geupeugot Sagoë gobnjan, Simpang Lhèë, djeuët keu Wilajah Meurdéhka njang phón that di Pidië, lheuëh Tiro, disinan keumah geupeugot rapat umum, seminar dan teupat meusapat euntósan² AM ban saboh Atjèh. Meunjo gobnjan gadoh, njan nakeuh saboh geumadoh njang han ék geutanggung uléh AM atawa uléh ulón keudroë bak watèë² njoë. Teutapi su seunapan meusén dan granat nakeuh su njang paksa ureuëng seumiké panning-panjang dan djeuóh². Bak watèë njang lagèë² - watèë² sósah - ulónpih seumiké lagèë biék ulón njang laén. Peue njang geupeugot lé ureuëng Atjèh bak watèë² lagèë²? Meukaóí. Ulón meukaóí supaja uléh Allah neupeusalamat rakan ulón, Muhammad Taib Hasan, dan akan ulón sië saboh leumo agam bak kubu Tu Tjhik (Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Saman dan Muhammad Amin) di Mureuë. Peue kon njan njang geu peulaku di Atjèh watèë na soë² njang gesajang dalam baja? Dumnan ulón meuheut supaja Muhammad Taib Hasan hudép, dumpeuë ulón tém peugot keu gobnjan! Lawét ulón woë dari Amerika dan ulón hudép toë lagèëna deungon rakjat, le that peue njang ulón teupeuë pakriban ureuëng ulón geuseumiké njang meudjan-djan ka tuwo ulón lheuëh duék di Amerika ka 25 thón! Miseuë di Atjèh biasathat ureuëng geumeukaóí keudroëgeuh dan keu soë² njang geugaséh dan rakan². Dan geupeutjaja meuhasé! Bahthatpakriban njoë nakeuh hai njang hana peureuloh sapeuë dan djeuët keu peumangat haté keusoë njang teurimong beureukat nibak kaóí njan watèë geuteupeuë. Njan makén peutamah djroh dan kong lom hubóngan² silaturrahim antara bansa geutanjoë. Ulónpih le ureuëng meukaóí beuseulamat, dan ulón that teuharu watèë ulón teupeuë keuhai njan. Dan sibagoë bukti ulón ka silamat trók² an uroë² njoë! Ulón teumeung bansa ulón ureuëng Islam njang beutóí njang teurimong peue njang neuteukeudi uléh Po teuh Allah dan qadla dan qadar nibak Droë-neuhnjan.

Di Nanggroë Atjèh dumpeuë geu-ukó deungon seunipat Islam. Islam nakeuh bagian njang handjeuët peumeungklèh nibak *droë* bansa Atjèh, lagèë zat handjeuët meuklèh ngon sifat. Keu geutanjoë Atjèh, Islam meumakna Atjèh, dan Atjèh meumakna Islam. Meunjo Atjèh saboh pawón, maka blahdéh nibak pawónnjan njankeuh Islam. Atjèh nakeuh saboh bansa njang ka geupeudong ateuëh neuduék Islam, dan geuhudép ateuëh Islam. Njankeuh meunan ka leubèh siribèë thón dalam Seudjarah geutanjoë njang meutuléh. Uléh Ibnu Chaldun ka geutuléh dalam kitabgeuh njang masjhu, *Muqaddimat*, (abad keu-15) bahwa bak watèë gobnjan, bansa

Atjèh nakeuh bansa Islam njang paléng kong mumat bak agama Islam, dan Keuradjaan Atjèh nakeuh keukuasaan Islam njang paléng raja kuasa di Asia Timu. Bahthatpih geutanjoé djinoé ka gadoh neugarateuh, dan ka gadoh keumeurdéhkaanteuh siat sabab peundjadjahan kaphé Beulanda dan kaphé Indonesia/djawa, bansa Atjèh mantong geumumat bak Islam lagèé éndatugeuh djameunkon. Trók'an Angkatan Atjèh Meurdéhka handjeuèthan phón that na saboh geurakan keumeurdéhkaan Islam! Meunjo kon meunan hana meusidroé ureuëng Atjèh geutém bri djawonggeuh keu Angkatan Atjèh Meurdéhka. Njang phón that geutanjong uléh ureuëng Atjèh nibak saboh2 peurgeurakan nakeuh: "Peuë tudjuan geurakannjoé seusuwai deungon hukóm Islam?" Meunjo njo, maka ureuëng Atjèh akan geuseutot geurakannjan trók'an matégeuh. Meunjo kon, hana ureuëng Atjèh njang tém seutot. Dalam masjarakat Islam Nanggroe Atjèh na narit sipakat dalam peukaranjoé. "Handjeuët tha`at keu manusia meunjo dji-jué lawan Tuhan" - njan Hukóm njang teudong dalam kultur politék bansa Atjèh. Peurintah handjeuët seutot meunjo meulawan deungon Hukóm Allah. Dalam Dónja Barat baró lheuëh Prang Dónja keu-II na soé teupeuë pakriban djroh Hukóm Islamnjoé, watèé uléh neugara2 Barat ka djidjak tuéng Hukóm Islam geutanjoénjoé dalam peuë njang awaknjan peunan "The Nuremberg Principle": peurintah handjeuët seutot meunjo hana legal dan djeuëb manusia, boh Meuntroe, Panglima atawa sidadu tanggóng djaweuëb masén2 ateuëh buët droé, handjeuët peudaléh keureuna peurintah dari ateuëh. Teutapi awaknjan mantong gohlom trók akaldjih bak peuteuntéé soé keuneuleuëh njang peuteutap toh njang legal dan toh njang hana legalnjan, sabab bak awaknjan hana saboh neuduék hukóm lagèé kana bak geutanjoé Islam, njakni Quran dan Sunnah!

(17 DESEMBER, 1977)

Ban trók haba mangat uroénjoé bahwa Muhammad Taib Hasan dan rakan-rakangeuh bandum neubri silamat uléh Allah bahthatpih dumnan ka djitimbak lé kaphé bak uroé geutrón dari Aluë Bambang. Kaóí ulón ka neukabuj uléh Poi Bak adat meusidroé han hudép meunurót dumnan le aneuk beudé njang djiplé lé kaphé ateuëh ureuëngnjan. Njang na Muhammad Taib Hasan teulat simalam trók u rumohgeuh. Teutapi nibak peuë njang teudjadinjan ka deuh bahwa musóh ka makén toé ngon Asrama Aluë Bambang. Dan makén siuroé keuâmanan asramanjoé makén teuantjam.

(25 DESEMBER, 1977)

Uroénjoé Tengku Aneuk Mahmud Walad, anggota staff ulón njang that teusajang, ahli peuék Bandera geutanjoé, ka djitimbak lé sipai Djawa dan ka sjahid beungohnjoé. Gobnjan kon djitimbak dalam seuëh prang, teutapi teungoh geutrén u gampóng dan hana meugeumé sinjatapih. Bak badan gobnjan na djiteumeung tjok padum2 boh surat peunténg uléh kaphé. Surat2 dari Dr Muchtar, Dr Zubir dan laén2 njang gohlom teu teupeuë. Uléh sidadu kaphé Djawa njang préh gobnjan bak rot uëh djikheun: "Meunjeurah!" Geudjaweuëb: "Pantang!" Njankeu bak watéénjan gobnjan djitimbak laéju. Sjahid gobnjan na saboh geumadoh njang rajek keu AM dan keu rakan2geuh. Hana lé soé peugah haba njang gandjé2 njang bandum galak djak deungo. Gobnjan geutinggai sidroé Peurumoh

dan duwa droë aneuk ubit-bit, saboh agam, 8 thón, dan saboh inong, 12 thón. Watèë ulón kalon aneuk agam gobnjan, iémata ulón rhót teu- ingat keu aneuk agam droë, Karim, njang umudjihpih baró 8 thón, njang ulón tinggai di Amerika. Ulón sampón iémata ulón ngon idja neukeu deungon hana soë teupeuë sabab na ulón ngui tjeureumèn-mata hitam. Njan keudjadian thón njang ka u likót watèë ulón djak u rumoh ladang gobnjan njang hana djeuóh nibak Gunong Tjókkan. Watèënjankeuh ulón meurumpok ngon famili gobnjan njang djroh2njan. Njankeuh rumoh njang na ulón ék lawét ulón woë u Atjèh dalam buétnjoë. Lheuehnjan, geu- peugah lé Tengku Aneuk, djeuëb2 go geuwoë u rumoh, uléh aneuk agam tjut gobnjan sabé djikheun: "Abu, neuba lom Tengku Tjhik keunoë, lón na haba batjut!"

Ulón mantong gohlom meurasa meuseunia watèë na soë hóí "Tengku Tjhik" bahthatpih ka djeuët keu hak ulón. Njan na saboh nan, lakab, njang raja that makna dalam kultur atawa budaja bansa Atjèh. Dalam èleumèë sociology Atjèh (èleumèë masjarakat Atjèh) Tengku Tjhik na- keuh "prestige bearer" dan "culture bearer" (njang ba dan mat keumu- liaan dan kebudayaan) bansa Atjèh. Njang djeuët keu Tengku Tjhik na keuh njang geuanggap patót uléh masjarakat Atjèh, njang that malém, bidjaksana, saléh, adé, na éleumèë ghaëb dan keuramat. Njan bandum handjeuëthan na bukti2 njang geupandang séb uléh masjarakat Atjèh keudroë. Keu ulón ka lheuëh teudjadi padum2 boh hai njang geupandang djeuët keu "bukti2" njan uléh masjarakat bansa Atjèh, bahthatpih han- tom ulón piké meunan. Teutapi njang peunténg njankeuh peué njang geupiké lé ureuëng ramé. Lagèë ka geukheun uléh sidroë ureuëng njang leubèh lhók seumiké, peué njang ka geupeutjaja uléh rakjat ka djeuët keu saboh bagian nibak keunjataan, dan adakpih salah peué njang ka ramé2 geupeutjajaran ka djeuët keu siteungoh beuna.

Bak thón 1944, antara buleuën Mart dan Agustus ka teudjadi musém Khuëng njang raja lagèëna di Atjèh Pidië. Udjeuën hana djitrén ka meubuleuën-buleuën dan padé di blang ka habéh maté sabab hana ië. Ban saboh Nanggroë ureuëng ka sósah sabab ka mungkn teudjadi baja deuék. Bak watèë lagèënnjan hana laén njang geupiké uléh ureuëng Is- lam Atjèh laén nibak ta seumajang lakèë udjeuën lagèë ka geupeureu- noë lé éndatu. Maka bak saboh uroë njang ka lheuëh geumupakat bandum ureuëng, inong -agam, aneukmiët, ureuëng tuha, keubeuë, leumo, kamèng ka meusapat bandum diblang dikeuë Meusdjid Mali djak Seumajang lakèë Udjeuën. Lagèë ka ulón peugah leubèh awai, bak watèë meusapat lagèë- njan hana soë tém dong keu Imum meunjo ulón na disinan, bahthat wa- tèë ulón mantong that muda dan mantong ulón ngiëng droë aneukmiët. Sababnjan hana sapeuëpih njang djeuët ulón peugot laén nibak teuri- mong nasibnjan, djeuët keu Imum, keu peumimpin bahthatpih hana galak ulón. Jón gohlom ulón peuphón Seumajang ka teuka wéhweuëh njang rajek dalam haté ulón: pakriban meunjo hana djitrén udjeuën watèë lheuëh ulón dong keu Imum Seumajang? Njan kon hana djroh keu ulón njang dong keu Imum tanda do'a ulón hana neuteurimong uléh Allah? Bahpihmeunan ulón peuphón ladju Seumajang Lakèë Udjeuënnjan dan ulón seurah droë ateuëh peué njang akan neuteukeudi uléh Po teu Allah! Hanameulheuëh teu Seumajangpih, baró bak raka'at njang keuduwa, ka rhót udjeuën dari langèt, deungon hana teusangka-sangka, sabab hana reudók, dan dumnan raja hingga watèë lheuëh Seumajang kamoë bandum ka habéh basah manòë ngon ië udjeuën njang teulakèë, dan ka Tuhan Neubri! Hana deuék

thón njan! Mulai nibak watéénjan, uléh saboh bagian nibak rakjat Atjèh ke geupeugot saboh buku keunira droégeuh peué njang teudjadi a-teuéh ulón dan peué njang geukira sjófeu'at Allah keu bansa Atjèh rot ulón - beureukat keuramat éndatu ulón - teutapi kamoé hantom meudjak peusabé buku keuniranjan, peué na leubéh-kureuëng: sabab njang peureuléé keunira deungon Allah: handjeuëthan ta peubuët peué njang neusuróh, ta peudjeuóh peué njang neuteguh. Njang mat buku njang beutóí kana *Kirama! Katibin*, duwa droé Malaikat njang tuléh buët geutanjoé bandum dalam saboh Kitab njang akan geuba u Blang Padang Mah-sjar.

Na saboh hai treuk njang peureuléé geuteupeué lé keuturónan Atjèh njang ka hudép diluwa Nanggroé Atjèh peukara neuduék Tengku Tjhik dalam Adat dan Budaja Atjèh. Tengku Tjhik njang sampórna (idealized type) nakeuh nibak famili njang ka meukeuturónan dalam neuduéknan: njakni nibak famili Tengku Tjhik njang ka turón-teumurón. Njoé kon ulón peugah sabab ulón ka neuteukeudi uléh Tuhan róh dalam hónnjan, teutapi sababnjoé na saboh seunipat ilmiah njang geupeureuléé lé bansa Atjèh meuribéé thón ukeué watéé hana lé ulón atawa famili ulón. Njoé seunipat njang meunjo hana wadjéb geupeuna, sabab meunjo geutanjoé han ék ta peudong keumuliaan Adat dan Budaja, geutanjoépih han ék ta peudong keumeurdéhkaan politék! Uléh Adat dan Budaja Atjèh geungléng bahwa dumpeué njang paléng djroh nakeuh njang teuteurimong sibagoé pusaka: sabab peué njang kon teuteurimong sibagoé pusaka, njang ban teupeuna, gohlom sampórna, baró *peuneuphón*. Ibarat bak kajéé njang ban teudong teutapi gohlom meu ukheué, gohlom djeuët keu teum-pat meunumat bansa, dan meunjo kajéé njang gohlom kong meu ukheué njan teupeugot keu meunumat, maka kajéénjan reubah, ukheuédjih putóih dan bansapih hanjot dalam ié-beuna politék dónja! Seunipat Atjèhnjoé saban deungon seunipat njang geungui lé bansa2 rajek njang laén dalam dónja. Dalam adat dan budaja bansa2 Eropa njoépih meunantjit: Hukóm awaknan peubida jum (nilai) antara peué njang pusaka dan peué njang ban teupeuna deungon alasan Atjèh njang diateuéh. Meunantjit dalam Islam: neuduék njang mulia (afdhal) keu *Ahlul Bait*, famili Rasulullah geubri sabab keuturónan, sabab meusambat darah deungon Nabi, sabab na hubóngan antara iman ngon darah, sabab rimuëng han djiboh kuréng!

Sjahid Tengku Aneuk Mahmud Walad ka geutanom di gampóng Daja, Ti-ro, deungon meuribéé droé ureuëng geuteuka, geudjak peuleumah seutia keu peurdjuangan geutanjoé. Lheuéh djikalon lageénjan, uléh sipai Djawa ka djidjak tham ureuëng teuka keunan, teutapi peué njang djih jué hana soé patéh. Djeuëb sidroé angééta Atjèh Meurdéhka sjahid ka peutamah sutji lom buët Djihad geutanjoé njoé dan peunjata bak dónja bahwa Angkatan Atjèh Meurdéhka nakeuh geurakan njang ka geupeubeuna uléh rakjat Atjèh!

(27 DESEMBER, 1977)

Uroénjoé nakeuh Uroé Raja Bansa, UROÉ ISKANDAR MUDA, teupeuingat uroé wafeuët Sultan Iskandar Muda, bak 27 Desember, 1639. Iskandar Muda nakeuh sidroé Radja njang paléng raja, dan sidroé ahli neugara Atjèh njang paléng bidjaksana njang na hudép. Zaman meuih bansa dan neugara Atjèh nakeuh dimasa keuradjeuën droéneuhnjan. Droéneuhnjan

kon sidroë Radja njang raja that kuasa mantong, teutapi sidroë Radja njang adé leupahna. Bak masa keuradjeuën droëneuhnjan, wilajah Keuradjaan Atjèh röh ban saboh Sumatra, Malaya, Kalimantan Barat dan Bantèn hingga banduwa seulat njang peunténg2 didónja Timu, Seulat Malaka dan Seulat Sunda na dalam djaroë Atjèh. Atóran Ató Nanggroë njang droëneuhnjan peugot, njang meusjeuhu deungon nan *Sarakata Iskandar Muda*, njang bak hakikatdjih nakeuh saboh Hukóm Teurtib Ató Nanggroë (procedural law) njang deungonnjan geupeudong Hukóm Islam, nakeuh saboh sistém njang leungkap that njang djeuët keu teuladan dónja dalam watèë saboh abad. Peurasaän keuadélan droëneuhnjan duman raja hingga neupeubeuna Peuneutóih Muhakamah njang bri hukóm maté keu aneuk-agam droëneuhnjan njang tjit sidroë sagai sabab geupeubuet zina deungon peurumoh sidroë béntara njang uléh lakoëdjih geulakèë keu-adélan bak Hakim dalam Muhakamah di Kuta Radja. Watèë Peuneutóih Hakim geuba ukeuë Sultan Iskandar Muda supaja neupeubeuna dan neutèkèn Peuneutóih poh maté keu aneukneuhnjan, neukheun: "*Maté aneuk muapat djeurat, maté Adat ho ta mita*". Dalam riwayat geupeugah, droëneuhnjan sakétnèuh sabab weuëh haté watèë lheuëhnjan dan hana tréb nibaknjan ka wafeuëtneuh.

Uroënjoë geutanjoë peu-ingat Radja njang adé dan raja thatnjoë, bak watèë tanoh keuradjeuëngeuh njang meugah thatnjoë ka djigidong-gidong uléh sipeundjadjah njang biadabthat; watèë bansageuh njang kha lagèëna ka keumah djipeungeut uléh sipeundjadjah njang bangai lagèëna - sipai Djawa/Indonesia. Teutapi keunang-keunangan keudroëneuhnjan dan seumangat droëneuhnjan njang mantong geulingkeuë gunung dan leumbah Nanggroënjoë, njang mantong hudép dalam haté djeuëb2 bansa Atjèh, njan ka sèb keu peu-ingat keu djeuëb2 bansa Atjèh supaja bèk geuteukui keu sipai Indonesia/djawa lagèë éndatugeuh hana geuteukui keu Beulanda dilèë. Peuingat keu droëneuhnjan akan bantu geutanjoë teumeung meurdéhkateuh keulai dan peuhah djalan bak geutanjoë peuriwang peué njang ka gadoh ateuëh Tanoh droëneuhnjanjoë.

(1 JANUARI, 1978)

Geutanjoë ta angkèë uroë 1 Januari sibagoë uroë raja internasional sabab ban saboh dónja peugot meuman dan geutanjoë Angkatan Atjèh Meurdéhka pih na saboh parté internationalist, njakni parté njang meudjroh ngon bandum bansa - sipadan ngon adjaran Islam njang Tuhan peutrén sibagoë rahmat keu ban saboh dónja! Thón baró geutanjoë keudroë nakeuh uroë 1 Muharram, awai thón Hidjrah.

Uroënjoë, lagèë uroë thón baró geutanjoëtjit, nakeuh uroë njang djroh tangui sibagoë uroë peugot keunira, uroë seumiké keu 12 buleuën njang ka u likót dan keu 12 buleuën ukeuë, peukara keugagalan dan keumadjuan dan pakriban djeuët ta peugot thón ukeuë leubèh meuhasé nibak thón njang ka u likót. Njoë Peuneutóih Thón Baró kamoë: tapeurajek duwa go lipat dumpeuë ósaha geutanjoë bak ta peutadjam meuhasé ósaha peundidékan politék dan keusadaran politék nibak bansa geutanjoë. Keu meukeusudnjoë akan teukirém ureuëng2 nibak Markaz Rajek u djeuëb2 Wilajah geudjak pimpin buëtjnjoë. Singoh, uroë 2 Januari, akan beurangkat rombongan u Pidie dan rombongan u Atjèh Rajek. Rombongan u Wilajah2 laén akan trón padum2 uroë treuk.

Seupótnjoë ulón teurimong haba peukara keuadaan keuamanan njang ka meutamah mubaja sabab uléh musóh ka djipeutoë droëdjih ngon Asrama Aluë Bambang. Kamoë piké musóh hana djitupat neuduék asrama kamoë njang beutóí, teutapi teungoh djitjuba mita. Bahthatpih meunan hana ulón ubah peuneutóih njang teutjok.

(2 JANUARI, 1978)

Kira2 poh 9 beungohnjoë, rombongan peuneurangan dan peundidekan njang akan djak u Wilayah Pidie dan Wilayah Atjèh Rajek geutamong dalam teupat ulón djak lakèë droë. Bandum na 20 droë. Abu Baka, njang bantu2 ulón, pih róh tjit tren sabab peureuléë djak peugot alat meurakam (tape recorder) njang ulón peuwoë dari New York njang ban2 njoë ka rusak. Meunantjit Abu Baka djak peuwoë, keubah, kasset2 musik ulón na padum plóh boh supaja bèk gadoh meunjo sangkira pajah teuminah nibak teupatnjoë. Kasset2njan meu asoë musik2 klassik nibak Johan Sebastian Bach, Antonic Vivaldi, Georg Friedrich Handel, dll., njang ulón that seunang deungo. Lagèë biasa, han ulón ubah peue2 Peuneutóih njang ka lheuëh teutjok. Meunjo ta mulai ubah2 Peuneutóih lagèënan, keuneuleuëh sapeuë han tadjeuët peubuët lé. Baja, njan sabé na. Mulai phón ulón tjok langkah bak teupegot Revolusijnjoë ulón ka na dalam baja. Peuë njang akan teudjadi akan teudjadi. "Tuhan na sadjan ulón dan akan neupeutunjok ulón."

« إِنَّ مَجْرِبَةَ الَّذِينَ فِي هَذِهِ لَأَبْدُؤُا لَهُمْ أَلْسِنَةً حَمِيقًا » Ulón akan ulón peubuët peue njang keuwadjeban ulón. Pikéranjan meu-ulang2 dalam haté ulón watèë ulón wa djeuëb2 ureuëngnan dan geutjóm djaroë ulón.

Watèë ka trók tjot uroë kamoë deungo treuk su beudé dan meuriam peuklo geulinjuëng, djiteuka rot pihak Baróh, djalan njang geutjok uléh rombongan. Njan kon su beudé geutanjoë, teuteupeuë. Hana sapeuëpih njang djeuët teupegot bak teubantu ureuëng geutanjoë. Dalam prang lagèënan, dalam rimba njang siteungoh seupót, handjeuët meutakirém beunantu sabab hana ta turi toh rakan dan toh lawan. Lompéh, dalam prang geurilja lagèënjoe seuëh prang hana mupat hinggá meunjo tadjak tulóng deungon pasokan baró mungkéh róh ta timbak rakan droëteuh. Hana laén njang djeuët kamoë peubuët nibak meudó'a bak Po teuh Allah supaja neupeulindóng ureuëng kamoë, dan meukeumah teubiët nibak teupatnjoë, meunjo peureuléë. Hana sapeuë njang djeuët teupegot laén nibak prèh mantong. Su beudé djipijón bak aché leuhó.

Watèë ka malam kamoë teurimong haba dari gampóng. Rombongan geutanjoë ka djiprèh dan djipeubeudé lé kaphé. Abu Baka dan Usman Ali ka sjahid. Tengku Darul Kamal luka parah bak sapai. Njang laén gohlom na haba peue njang ka teudjadi ateuëh gobnjan. Meunurót haba, watèë Abu Baka keunong timbak, Usman Ali, aneuk keumuëndjih, djidjak ladju djak bantu Abu Baka dan djipeuduék ulèë Abu Baka dalam leumuëngdjih sira djikheun: "Kumaté ngon gata! Han kutinggaiteuh! Bah geutanom geutanjoë dalam saboh uruëk!" Bak watèënanpih Usman Alipih djitimbak lé sipai Djawa. Banduwa ureuëng mudanjan karab saban umu, 30 leubéh batjut. Banduwa ureuëng muda sjahidnjoë ka geutanom dalam saboh djeurat ateuëh Tjot Beurandéh, rot Barat binéh Kruëng Tiro. Meunankeuh ka gadoh Abu Baka ulón, njang sabé djak dilikót ulón,

njang beudoh teungoh malam dalam rimba djak djaga supaja bèk na djamok djak kap ulón, dan sabé hudép dalam baja sadjan ulón. Hana soè juè, hana soè paksa, hana soè djók gadji, hana soè peu upah. Pakriban ta balaih guna dan seutia njang lagèñjan rupa? Abu Baka hana meu ulón turipih jón gohlom ulón woè u Atjèh go njoè. Njoèkeuh seutia pusaka njang geupeutrón nibak éndatu keu aneuk-tjutjo. Dit that kultur dalam dónja njang na sipheuet lagèñjoè. Njoèkeuh sabab bansa Atjèh ka keumah geulawan muprang sipeundjadjah Beulanda duman tréb dimasa njang ka u likót dan meunantjit akan keumah geulawan sipeundjadjah Djawa dimasanjoè dan ukeuè sampoè Nanggroè Atjèh meurdéhka keulai! Haté ulón sang bitjah watèè ulón piké keu peurumoh Abu Baka, Hamidah, dan duwa droè aneukdjih. Peuè njang akan ulón peugah bak Hamidah dan aneukmiètnjan? Njo, ureuèng binoè Atjèh geuteupeuè makna dan jum sjahid, dan peundeuritaan njang teuka deungonnan sabab ka geudjók lakoègeuh keu Prang Sabi ka meu-abad2, dan ka geudidék aneukgeuh geupeukeumah keubuètnjoè. Ureuèng binoè Atjèh nakeuh uboè nibak seumangat prang bansanjoè, sabab njang phón nibak keubeusaran Atjèh! Abi nibak Abu Baka-pih sjahidjtjit, djitimbak lé sipai Djawa dalam prang lawandjih bak thón 1953, dan geutanom dalam djeurat hana djeuòh nibak djeurat Abu Baka, rot blahdéh Kruèng Tiro. Usman Ali-pih saban beuhó dan seutia lagèè Abu Baka. Njang ubé buèt djih seulamát meunjo djitém pluèng djak peuseulamát droè. Teutapi njan djipiléh *kan* djipeubuèt. Djipiléh maté, sjahid, meusigo ngon aneuk-keumuèndjih, Abu Baka. Usman Ali-pih geutinggai peurumoh dan 2 aneukmanjak. Njoèkeuhan duwa boh turónan bansa Atjèh ka geumaté, djipoh lé kaphé peundjadjah Indonesia/djawa.

Tengku Darul Kamal, aneuk-keumuèñ ulón, luka parah keunong aneuk beudé kaphé bak sapai teutapi keumah geuwoé trók u Rumoh Tiro, dalam keuadaan manoè ngon darah. Gobnjan neuba u rumoh sakét Sigli uléh Abuwa ulón, Tengku Tjhik Umar di Tiro, Tutjhik nibak Darul Kamal. Hana haba laén njang ulón teupeuè peukara gobnjan. Njoè meumakna gobnjan ka rhót dalam djaroè musòh. Njan that peusósah ulón. Jòh goh lomnjan ka ulón ósaha supaja gobnjan djeuèt geupeu-ubat uléh toto droèteuh, teutapi ósahanjan hana meuhasé sabab darah gobnjan ka le that rhó dan ka pajah geumè ladju u rumoh sakét - bahthat rumoh sakét kaphé. (Ulón teupeuè teuma gobnjan brat that djiélanja lé sipai Djawa dalam rumoh sakét hingga luka bak sapaigeuh han puléh2 sabab watèè ka puléh djidjak puka lom).

Watèè ulón tanjong bak famili ulón peuè njang ka teudjadi ateuèh aneuk-keumuèñ Darul Kamal, Mi-Tjhik-geuh, Tjutma ulón Tengku Njak Katidjah, neukirém sjair Atjèhnjoè keu djeunaweuèb:

*"Iè udjeuèñ njang ka rhót
Ka bitjah keunong aneuk batèè
Teutapi alèh pakriban nasib awan
Njang mantong teungoh angèn badè ba."*

Tengku Njak Katidjah, Tjutma ulón, nakeuh aneuk Tengku Tjhik Bukét (Muhammad Ali Zainul Abidin di Tiro) njang sjahid dalam seuèh Prang Gunong Alimon bak thón 1910. Droèneuhnjan sidroè ureuèng binoè Atjèh njang rajek that dan that tjeudaihneuh watèè muda.

Hana kamoé deungo haba sapeuë peukara hai 17 droë angèéta rombo-
ngan njang laén trók an singoh karab tjot uroë. Kira2 poh 11 ureuëng
njan trók geugisa keulai u Asrama Aluë Bambang, roh Tengku Muhammad
Usman Lampóih Awé. Njankeuh phón kamoé deungo haba njang pasti2 peu-
kara peué njang ka teudjadi. Peuneutóih njang kamoé tjok supaja bèk
minah diléë nibak Asrama Aluë Bambang beutói that deungon keunira
préh geugisa soë2 njang sealamat nibak bajanjan.

(6 JANUARI, 1978)

Watéë ka lheuëh teusidék bandum keuadaan, uroënjoë teutjok peuneu-
tóih teuminah dari Asrama Aluë Bambang sabab puéh that bak tapeu-
glaih droë dari sinoë meunjo djipagap lé musóh watéë ka djiteupeuë
geutanjoë na disinoë. Keu teupat baró kamoé piléh Panton Meuseudjid,
u Timu, kira2 3 djeuëm djak nibak teupatnjoë. Teupatnjan beukaih
kuta ureuëng djameun bak geulawan Beulanda. Disinan na saboh beukaih
meuseusjid njang geupeugot keu kuta. Teupatnjan puéh bak djiteuméë
lé kaphé sabab bak binéh aluë njang hana kuala. Ië aluëngan djita-
mong dalam tanoh. Bak watéëngjoë uléh kaphé ka djidjak paréksa bandum
aluë njang meukuala u kruëng rajek2. Teupat njang kamoé piléhngjoë na
500 mètèr djeuóh nibak panté Kruëng Meuk. Njoë mantong dalam wilajah
djantóng Tiro. Dalam 3 uroë sagai asrama baró ka lheuëh geupeugot dan
hudép kamoé ka biasa keulai. Njoë meumakna bandum kana teupat éh,
hubóngan ngon gampóng ka meugisa, su meusén tuléh hana pijón lé,
meusén tjitak sabé meuputa, ureuëng teubiët-tamong, ék trén u nang-
groë. Njoëkeuh buët teutap dalam asrama kamoé dalam rimba njang hana
meu-ubah2 bahtthat ho teuminah. Peumandangan dan alam ban silingka ka-
moë sabé meutuka-tuka, teutapi buët kantó Angkatan Atjèh Meurdéhka
dan Neugara Islam Atjèh Sumatra teutap sabé lagéë sot hana meutuka
dan hana djipeungaróh uléh minah keunoë-keudéhngan.

(10 JANUARI, 1978)

Uroënjoë ulón teurimong saboh djeuma ah ureuëng Geumpang njang
geuteuka rot djalan rimba dalam rantjana kamoë tjah rot-uëh baró ma-
ngat tadjam hubóngan. Ureuëngnjan geudjak préh bak saboh teupat di
Aluë Pisang deungon lageuëm njang ka awai geu-ató. Dumpeuë keumah
teupeugot lagéë ka teurantjana. Teutapi bak watéë aché2njoë ka leu-
mah bak kamoë bahwa musóh ka keumah djiseutot geutanjoë saboh lang-
kah dilikót. Baroëdjéhkón musóh biasa antara 3 ngon 6 buleuën dili-
kót nibak geutanjoë. Tiép go geutanjoë minah didjih peureuléë dunnan
watéë bak djituho lom hoka geutanjoë. Aché2njoë watéëngan ka keumah
djipeukureuëng djeuët keu sibuleuën, leubéh kureuëng. Peureuléë geu-
tanjoë tjok saboh2 tindakan mangat djeuët teupeuleubéh djroh keuaman-
an geutanjoë.

(11 JANUARI, 1978)

Uroënjoë nakeuh Uroë Raja Neugara dan Bansa geutanjoë, UROE ASJURA,
uroë keu-siplón nibak Buleuën Muharram, teupeuingat Mideuën Prang Kar-
bala, njang teudjadi bak thón 60 Hidjrah atawa 680 Maséhi. Keudjadian

njoë nakeuh saboh batëë seunipat rot-uëh dalam seudjarah Islam njang peunténg that: njan na saboh peuristiwa njang that peuweuëh haté dan disinan ka geupeuleumah saboh sipheuet meupahlawan njang hana tara. Bak uroënjoë, 1298 thón njang ka ulikót, Saidina Husen (Husen Ibnu Ali ben Abi Thalib), Tutjo Nabi Muhammad s.a.w. rot aneukneuh Siti Fatimah, ka djijuë poh maté uléh Jazid ben Muawijah. Meunantjit bandum aneuk agam droëneuhnjan, trók'an aneuk manjak djipoh, maléngkan sidroë njang tinggai, Ali Zainul Abidin, sabab hana djiteumeung uroë njan. Buëtnjan djipeulaku dalam keuadaan njang dumnan djeuheut teutapi Saidina Husen neupeuleumah droë beuho lagëëna, seumangat iman njang kong lagëëna hingga taló prang bak lahé ka djeuët keu meunang bak hakikat.

Keudjadian njang peuweuëh haténjoë meu-asai bak peumbeurontakan Mu'awijah ben Abu Sufjan ateuëh Neugara Islam bak watëë Chalifah njang keu Peuët, Saidina Ali ben Abu Thalib, abu nibak Husen. Watëë lheuëh sjahid Saidina Ali, djitak bak ulëë teungoh neusudjud bak Seumajang dalam Meusdjid Kufah uléh djaroëgaki Mu'awijah, Neugara Islam rhót dalam djaroë Mu'awijah. Lheuëhnjan, uléh Muawijah djipeuëk aneukdjih, Jazid, keu geunantoëdjih sibagoë radja: njankeuh phón sistem Chalifah ka meu ubah djeuët keu sistem keuradjaan dalam Neugara Islam. Chalifah geupiléh, radja geugantoë uléh keuturónan. Uléh Husen han geutém angkëë Mu'awijah atawa Jazid sibagoë Chalifah, peuë lom radja, sabab hana séb sjarat2 njang geupeuwadjéb keu Imum ummat Islam. Deungon njan ka teudjadi hai2 njang keuneuleuëh ba peuristiwa di Karbala.

Watëë lheuëh sjahid Saidina Ali, famili droëneuhnjan, njankeuh Famili Nabi, ka djiteugon lé keuradjaan Bani Ummajjah. Njan baró 60 thón watëë lheuëh Hidjrah, dan 50 thón lheuëh wafeuët Nabi Muhammad s.a.w. njang ba agama baró, peudong neugara baró, peutaklók Makkah dan bandum wilajah antara Telók Persi ngon Laót Teungoh. Muawijah nakeuh aneuk nibak Abu Sufjan njang nibak familidjikeuh kuta Makkah ka neutjok uléh Nabi. Lheuëh meunang Islam, Abu Sufjan dan aneuk2djih djimeunjeurah keu Nabi dan djitamong Islam. Teutapi watëë lheuëh wafeuët Nabi awaknjan djiósaha peugisa kuasadjih lom dan tjara2 hudép djahilijah dan peubuët maksiët. Njoëkeuh njang neulawan uléh Saidina Husen watëë han neutém bri bi`at (sumpah meuseutia) keu peumeurintah njang la`lém. Njang ubé buët, uléh Saidina Husen neupakat ureuëng peugot revolusi!

Uléh sabab han neutém meusumpah meuseutia keu keuradjaan Jazid, Saidina Husen djipaksa teubiët dari Madinah. Maka neuba sadjan bandum aneuk2neuh dan ahli-famili: sjëëdara inong, aneuk keumuën inong-agam, dan waréh kawóm. Zainab, adékneuh, pajah neupasah lakoëneuh mangat djeuët neudjak sadjan aduëneuh, dan neuba sadjan ban lhëë droë aneukneuh njang tjut2. Njoë nakeuh peuneuphón nibak saboh tra-gedi njang peubitjah haté sampoë trók'an peukara njang ubit2 that. Phón ureuëngnjan geudjak u Makkah. Teutapi sabab hana aman disinan - djiseutot lé mata2 Jazid - maka Saidina Husen neupeukeuë u Kufah di Irak, sabab na ureuëng2 meuseutia disidéh njang lakëë supaja droë-neuhnjan neuteuka keudéh. Teutapi hana neuteupeuë ureuëng meuseutia njanpih, Muslim Ibnu Akil, ka djidrop lé teuntra Jazid, ka djipoh maté dan manjëtgeuh djihuë-huë bak djalan kuta Kufah. 20 thón njang ka

u likót, Saidina Ali, abu nibak Husenpih djipoh di Kufah. Teutapi hana ho djak laén nibak u Kufah. 50 thón lheuëh wafeuët Nabi, bandum aneuk-tjutjoneuh njang tinggai ka djeuët keu ureuëng njang pajah pluëng, djilét di nanggroë droë. Bahthatpih meunan, Husen mantong han neutém angkèë keuradjeuën Jazid njang la'lémnjan. Watèë rombongannjoë njang teudóng nibak 72 droë ureuëng, hana asi aneuk miët dan ureuëng inong, trók u palóh Karbala, ureuëngnjan ka djiprèh lé 30,000 sidadu Jazid njang ka keumah djikeumeung poh ureuëngnjoë. Gobnjan djikeumeung peudeuëk dan peugrah. Meu u kruëngpih han djibri djak tjok ië. Bahthatpih deuëk dan grahnjan, seumangat ureuëngnjan hana patah sa-gai. Uléh Saidina Husen neubri izin keusoë njang teumakót dan keumeung peuseulamat droë djeuët geuteubiët nibak chimah watèë malam dalam seupót deungon hana djikalon lé musóh. Neukheun uléh droëneuh-njan: "Jazid djipeureulèë keu ulèë ulón, kon ulèë droëneuh!" Hana soë njang tém pluëng. Trók an na sidadu Jazid njang inseuëh njang teuka watèë malam djidjak djók djawongdjih ngon peutheun djawong Husen. Njoëkeuh saboh masa njang disinan dumpeuë meulawan-lawan that: njang seutia, seutia that; njang chianatpih paléh lagèëna.

Uléh aneuk Saidina Husen njang mantong muda, Ali Zainul Abidin, umu 11 thón, ka geupeugah peuë njang teudjadi bak malam Asjura di Karbala:

"Bak malam Asjura dan seuningoh nibaknjan, ulón brat that sakét dan hana beudoh2 dalam tika dalam chemah dan neupeu-timang uléh Tjutma ulón Zainab. Abu lheuëh neumarit ngon ureuëng2neuh neugisa dalam chemah dan deuh ulón deungo neu ulang2 saboh sjair keudroëneuh:

*"O watèë, ulón rudaih gata, hana guna gata keurakan
Padum beungoh trang dan padum malam seupót
Ka lheuëh ta liwat bak manjèt?
Rakan sahbat ulón njang ka maté?"*

*"Njo, hana njang djeuet gantoë watèë
Teutapi dumpeue peukara na dalam djaroë Tuhan
Bandum soë njang hudép
Pajah geuliwat rot djalannjoë.*

"Abu neu ulang2 sjair njoë padum2 go hingga ulón teupeue maknanjan. Ulón peutheun iëmata lón bèk rhet, teutapi Tjutma han ék neutheun haté watèë neudeungo peuë njang lón deungo dan neumoë raja lagèëna. Abu neudjak ladju bak Tjutma teutapi lheuëh neumaritnjan Tjutma ka pansan. Uléh abu neugusuëk ië sidjuëk bak muka Tjutma. Watèë Tjutma ka meugisa peuingat-lom neukheun lé abu: "Adék njang ulón gaséh. Ta meulindóng bak Po teuh Allah. Beutasaba sabé. Sabateuhnjan keureuna Allah. Bèk tuwoteuh, bandum njang duëk dibumoë dan langèt akan maté. Bandum laén nibak Allah akan maté. Dumpeuë akan hantjó maléngkan Allah. Abutjhik geutanjoë leubèh djroh nibak geutanjoë teutapi ka maté tjit. Mitjhik geutanjoë leubèh djroh nibak geutanjoë teutapi droëneuhnjan pih ka maté tjit. Abu dan Mi geutanjoë njang leubèh djroh nibak geutanjoë pih ka maté. Bandum geutanjoë handjeuëthan ta seutot Rasulullah. Teuma, ulón lakèë Adék ta meudjandji dan djandjinjoë ta peubuët:

watèë lón ka maté, bèk ta prièk badjèëteuh, atawa ta poh-poh mukateuh. Bèk ta moë. Bèk ta meu-bae." Lheuehnjan abu neuteu-biët neutamong dalam chemah droëneuh. Mulai nibak watèënjnjan Tjutma hantom neumoë lé hingga droëneuhnjan ka gob hóí: singa inong dari Karbala."

Bak uroë 10 Muharram, thón 61 Hidjrah (680 Masehi) ka teudjadi Prang Karbala disinan bandum (laén nibak sidroë) nibak keuturonan agam Nabi Muhammad s.a.w. ka djipoh maté trók`an aneuk mirah. Dalam kawan-njan rón 3 droë aneuk agam ubit-bit nibak Zainab; 2 droë aneuk agam umu 11 dan 13 thón nibak Almarhum Saidina Hasan (aduën Husen); aneuk agam Saidina Husen, Ali Asghar (Ali Ubit) umu 5 thón, dan saboh treuk gohlom lhaih mom. Njang silamat tjit sidroë sagai, Ali Zainul Abidin, njang bak watèënjnjan sakét dan hana rón dalam seuëh prang, dan hana djiteumeung lé musóh. Saidina Husen neupimpin pasokanneuh njang 72 droënjnjan, teudong nibak rakan2 meuseutia, aneuk keumuën, waréh kawóm dan aneuk miët neuhadap 30,000 sídadu Jazid ben Mu`awijah. Di Karbala ka geupeuleumah buët njang mupahlawan lagèëna. Jón gohlom droëneuh reubah, uléh Saidina Husen ka neutheun djaroë neuteurimong darah njang rhó nibak takuë aneukneuh njang baró 5 thón umu, Ali Asghar njang ka sjahid, dan darahnjan neuseupreuëk u langèt sira neukheun: "Neuteurimong keureubeuënnjoë nibak ulón. Droëneuhkeuh keu saksi ulón, Ja Allah!" Lheuehnjan narit droëneuhnjan njang keuseuneuleuëh: "Peuë hana soë njang tulóng ulón?"

Uroënjjoë, 1298 thón lheuehnjan, meureutóih djuta haté Ummat Islam mantong luka, djilanda uléh weuëh dan meulaih sabab pakon hana soë djak bantu Husen di Karbala, pakon uléh Umat Islam ka geupeubijeuë hai njang lagèënjnjan djeuët gob peugot ateuëh turónan Rasulullah! Dan deungon hana hukoman sapeuë keu njang meusalah! Uroënjjoë iémata weuëh njang mantong seu-uem rhót sang hudjeuën trón nibak mata ureuëng agam dan inong Islam watèë geudeungo keulai haba tragedi Karbala bóh di Kuta Radja, Casablanca, Tetuan, Cairo, Karachi atawa Teheran. Pakriban peunténg dan meusambat tragedi Karbalanjjoë deungon masa njang ka u likót, masanjjoë, dan masa ukeuë Islam hana peuë tanjong lé, sabab ka trang lagèëna. Teukalon nibak mata seudjarah njang panjang dan nibak seumangat-iman Islam, mideuën prang Karbala saban neuduëk deungon mideuën prang njang laén dalam seudjarah Islam njang ka neupimpin uléh Abutjhik nibak Saidina Husen, Nabi Muhammad s.a.w. bak neupetheun Islam, njang hikmat dan peuladjaran nibaknjnjan ka ureuëng tuwo 50 thón lheuëh wafeuët Rasulullah, dan peuladjaran2njan ka peureulëë teupeugisa keulai watèë Neugara Islam ka rhót dalam djaroë ureuëng2 la`lém lagèë Mu`awijah dan Jazid. Di Karbala uléh Husen ka neupeudong keulai - deungon jum njang dumnann meuhai! - tjita2 keu`adélan Islam, dan pham pangkai nibak Islam njang handjeuët soë peukureuëng-kureuëng: Iman, Djihad, Sjahid! Watèë lheuëh Karbala, sidroë ureuëng Islam handjeuët sagai lé geudjak peugah hana daja bak geuhadap peumeurintah njang la`lém. Ureuëng Islam wadjéb lawan peumeurintah njang la`lém bahthat ngon djaroë soh: meunjo hana alat, peuna! Geutanjoë handjeuët ta hudép dimijub peurintah ureuëng la`lém. Njankeuh masa ta maté: sjahid. Sjahid njankeuh maté meurdéhka: maté njang ta piléh deungon meurdéhka, bibeuëh dan teusadja. Keuneuleuëh meurdéhka meugantung bak maté meurdéhka. Watèë ureuëng handjidjeuët lé maté deungon meurdéhka, keumeurdéhkaandjihpih gadóhtjit.

Mungkén Nietzsche djeuët geuba soë njang batjanjoë saboh langkah treuk leubèh toë bak geupham makna sjahid dalam Islam, dalam tuléh-san gobnjan peukara maté meurdéhka:

"Beutakri maté deungon mulia watèë hana lé mungkén ta hudép deungon mulia. Maté njang ta piléh deungon bibeuëh, bak watèë njang djroh, ta hadap deungon sampórna dikeuë aneukmiet dan saksi2: meunjo meunan meutjré deungon djak lakéë droë mantong mungkén, lagèë sidroë ureuëng njang keumeung bungka teutapi watèë geudjak lakéë droë gobnjan mantong dalam kawan waréh-sjèédara; meunantjit deungon njoë ka mungkén teupegot keunira peuë njang ka ta pegot dalam hudép, dan peuë njang teutjita-tjita njang gohlom atawa han tadjeuët pegot, pakon han tadjeuët, keusoë ta takót, paneukdjih tapeuna watèë keumira peuë laba/rugoë hudép gata dan pakriban ta keumeung koh buku hudéptheunjoë - njoë bandum meulawan lagèëna deungon sandiwara djeuëm maté njang hana mupeuë-sapeuë dan njang kon-kon njang ka geupeugot dalam agama Kristèn...Disinoë peureulèë ta lawan bandum pham awak geusuën peukara maté sabab awaknjan salah pham, djipiké na tjara maté "meunurót alam" (natural death) padahal meunjo ka tasidék akan ta teupeuë njang djipeunan"maté meunurót alam"njan pih keuneuleuëh "unnatural", njakni kon-meunurót alamtjit, teutapi sabantjit lagèë poh droë. Njoë akan trang watèë tasidék èleumèë physiology nibak peuë njang djipeunan "maté meunurót alam"njan njakni bèk maté dalam prang. Ureuëng hana maté sabab ureuëng laén teutapi sabab droë masén2. Teutapi njang biasa ureuëng maté dalam keuadaan njang peumalèë, hana mupeuë-sapeuë, dalam keuadaan njang hana meurdéhka, kon maté-meurdéhka, maté njang kon bak watèë njang beutóí, maté ureuëng geusuën. Sabab galak keu hudépkeuh maka geutanjoë supaja ta mita maté kri laén: merdéhka, teubleut mata, deungon hana musibah, deungon hana ambusj." (*)

"Ulón keumeung peuleumah bak gata maté njang sampórna - njang djeuët keu peunawa dan djandji keu-ureuëng njang tinggai. Soë njang hudép sampórna njankeuh njang geumaté deungon keumeunangan, geupeungon lé rakan2 meuseutia deungon do`a dan djandji. Njankeuh meunan mesti ta meureunoë maté; soë njang geumaté lagèënjjan makén geupeusutji sumpah ureuëng2 njang mantong hudép. Njankeuh maté njang paléng djroh. Maté njang paléng djroh njang keuduwa nibaknjan nakeuh ta maté dalam prang, dalam peurdjuangan, ta keureubeuen djawong... Maté ulón, ulón peugah dan pudjoë keu gata, nakeuh maté-meurdéhka njang teuka sabab ulón meuheut keudroë. Dan padjan ulón meuheutnjan? Soë njang na tudjuan dalam hudép, dan na keuturonan akan geumita maté bak watèë njang djroh keu tudjuangeuh dan keu keuturonangeuh." (**).

Pakriban leubèh kong lom tjara seumiké njang beutóí thatnjoë watèë meu sapat deungon saboh keujakinan, deungon agama njang beutóí? Chalifah Ali bin Abu Thalib, Abu nibak Saidina Husen ka neukheun:"Maté njang paléng djroh nakeuh dalam prang. Demi Allah njang dalam djaroëneuh na djawong aneuk Abu Thalib, ulón leubèh seunang keunong tjang ngon siribèë peudeueng nibak maté ateuh peurataih kon keureuna Allah."

(*) *Twilight of the Idols*

(**) *Thus Spoke Zarathustra*

Amanat dari Karbala bak uroë Asjura nakeuh amanat peukara pakriban ta hudép dan padjan ta maté. Padjan supaja ta bri peué njang na bak ta peutheun agama. Padjan supaja ta meu-abéh: ta hudép atawa ta maté. Disinanpih na amanat supaja ta tu'oh kang droëteuh, ta tukri mat droë teuh, beu-ék ta tham nasu-teuh, beu-ék ta tjok peuneutóih bóh ta keumeung hudép lom atawa hana ta keumeung hudép lé deungon meukeusud ta bri hudép teuh keu tudjuan njang leubéh lambóng - deungon sabé ta peudjók droë keu peué njang neuteukeudi uléh Allah. Di Karbala, uléh Saidina Husen ka neupeuleumah pakriban sutji Iman-neuh, pakriban kreuëh sipheuetneuh, dan pakriban sampórna neu-mat droë, neupeutimang droë, watéë dalam baja njang dumnar raja. Uléh droëneuhnjang ka neukeureubeuën dumpeué njang na hartaneuh dalam hudép dónja njoë, bandum njang neugaséh, neusajang dan na jum dalam dónja njoë: aneuk2neuh, angéëta familineuh, rakan seutianeuh, bandum, bak neumeudong neupeutheun peué njang sutji dalam agama Islam. Keureubeuën njang ka droëneuhnjang bri, nasib njang ka droëneuhnjang tanggóng ka tjukéh boh haté 1000 djuta Ummat Islam dalam dónja hingga watéë haba droëneuhnjang geu-ulang dan geudeungo keulai tiép2 thón bak Uroë Asjura, ië-mata rhót lagéë udjeuën trón ban saboh dónja Islam njang peu-hudép seumangat baró dan peuneutóih baró nibak Ummat Islam: supaja tabeudoh djak peuseulamat tudjuan keureubeuën Saidina Husen di Karbala dan peugot hudép droëneuhnjang keu teuladan dan peudoman keu hudép geutanjoë! Droëneuhnjang ka neumaté supaja Islam njang beutói teutap hudép! Teutapi peué na ureuëng laén njang leubéh hudép nibak Husen uroënjoe? Peué droëneuhnjang na dumnar soë ingat, na dumnar soë seutot adak meukon peué njang neupeubuët di Karbala bak uroë Asjura? "Bék ta kheun soë njang djipoh bak djalan Allah maté, teutapi hudép." (Al-Quran). Njoëpat saboh saksi njang hudép nibak makna sjahid dalam Islam!

Di Atjéh djameunkon geutanjoë peu-ingat Uroë Asjura sibagoë uroë weuëh dan uroë pahlawan meusapat. Iman, Djihad, dan Sjahid sibagoë ka neupeuleumah uléh Saidina Husen di Karbala ka djeuët keu saboh tanda njang that khusus keu keubudajaan Islam di Nanggroe Atjéh, dan dalam hudép geutanjoë bansa Atjéh. Prang 100 thón deungon Beulanda nakeuh saboh bukti nibaknjoë. Bandum ahli2 seudjarah sipakat geukheun bahwa geutanjoë Atjéh ka ék keumah ta meudong dumnar tréb dalam seueh prang sabab geutanjoë ka mutlak tamumat bak pham Djihad dan Sjahid. Disinoë deuh dumnar meulawan tjara hudép geutanjoë deungon tjara hudép bansa Djawa: lagéë hantom na peumimpin Djawa njang maté sjahid, hantom na peumimpin Atjéh njang hana sjahid! Kon teupeurajek-rajek meunjo geutanjoë kheun: bansa Atjéh njang nakeuh saboh bansa sjuhada. Kira2 35% nibak bansa Atjéh ka geubri djawong-geuh geumaté sjahid bak geupeutheun Nanggroe njang nibak peurampok2 Beulanda. Ahli2 seudjarah sipakat bak geukheun njang peuhudép seumangat sjahid hingga ka djeuët keu kultur keu bansa Atjéh nakeuh Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Saman, Wali Neugara Atjéh 1874-1891, sidroë Panglima Prang njang péna droëneuhnjang saban tadjam deungon peudeuëngneuh, njang tuléh padum2 boh kitab sjair prang njang meusjeuhu deungon nan *Hikajat Prang Sabri*. Dalam hikajatnjan keumah neupeutrang dan neupeu-ék seumangat sjahid dumnar rupa hingga soë2 njang beuët kitabnjan akan djiék seumangat dan geudjak tjang kaphé pat njang deuh. Hikajat2njoë ka djeuët keu bagian nibak sastera-rakjat (folk-literature) bansa geutanjoë njang asoëdjih djeuët geu haphai lé ureuëng ramé. Hikajat2njoë ka djeuët keu alat ngon krah rakjat djak lawan sipeundjadjah. Dumnar

meuhasé hikajat2njan hingga uléh Beulanda djihukóm siumu hudép soé2 njang djiteumeung mat kitabnjan atawa djibõh u Peutawi.

Di Atjèh Asjura dan Karbala njan dumnan geupeuingat dan handjeuét tuwo hingga buleuën Muharram geubõh nantjit buleuën Hasan-Husen sibagoé peuingat keu tjutjo Nabi njang djroh2 thatnjan. Saidina Hasan, aduën nibak Saidina Husen pih djipoh lé mata2 Mu`awijah di Madinah, deungon ratjón, jõh gohlom Husen, padum2 thón jõh gohlom peuristiwa Karbala. Djameunkon di Atjèh bak uroé Asjura ureuëng inong geungui peukajan hitam dan laén nibak chanduri biasa pih geutót apam. Di padum-padum boh Wilajah Atjèh na geupeugot meusapat rajek dan ramé2 disinan geumeudó`a dan geumeuba-e keu Saidina Husen dan ahli rumoh Nabi njang djipoh di Karbala. Njoé na geupeugot di Wilajah Pidie di Sagoé Gigiëng, Sungoé, dll, dan na meugah di padum2 boh Wilajah Atjèh Barat.

Peuë njang geutanjoé peugot di Atjèh uroënjoé, ta peunjata droéteuh meurdéhka keulai, ta peudong Neugara Islam, ta lawan sipeundjadjah Indonesia/djawa njang la`lém, deungon djaroéteuh mantong, deungon hana soé bantu dari luwa, geutanjoé teungoh ta seutot tapak Saidina Husen. Atjèh njoékeuh Karbala geutanjoé watéé teungoh ta pham makna Asjura. Geutanjoé ta teumeung seubaró seumangat, dan iman, watéé ta ingat keu buét Husen di Karbala bak uroé Asjura.

(12 JANUARI, 1978)

Saboh hai njang peuweuëh, dan peukhém geutanjoépih teudjadi disinoé uroënjoé. Uléh sidroé aneukmiét geutanjoé ka djidrop saboh aneuk eungkong njang klik raja lagéëna sabab ka gadoh nangdjih. Niét ulón, keumeung jué peulheueh ladju aneuk eungkongnjan keudéh. Teutapi keuneuleuëh ulón piké bahkeuh djimeu-ën2 ngon aneuk eungkongnjan meuduwa uroé, lheuehnjan ulón jué peulheueh. Teutapi aneuk eungkongnjan han djitém padjõh sapeuë: han djitém padjõh bu dan han djitém djéb ié. Ka dji"mogok makeuën". Watéënan mantong ulón piké teuntéë akan djipadjõh beurangapeuë watéë ka deuekdjih. Ulón salah keunira peukara kreuëh haté aneuk eungkongnjoé. Uléh aneukmiét geutanjoé ka djipeugot saboh tjintra njang rajek keu aneuk eungkongnjan mangat djeuët dji gróp2 dan hana teu ikat sapeuë. Tjintranjan djipeuduëk diteungoh-teungoh djalan asrama, bak simpang rot njang bandum ureuëng pajah liwat rotnan. Dalam éleuméë binatang, eungkongnjan nakeuh saboh djeunéh phithcantropus erectus, njang dalam basa Inggréh geukheun "Javamen" atawa dalam basa Atjèh "ureuëng Djawa". Bahthatpih njan nakeuh hubóngan famili njang ka djeuõh lagéëna, uléh aneukmiét geutanjoé ka djipeugot saboh peuneutóih: soé2 njang liwat tjintranjan wadjéb tabék eungkongnjan deungon narit "Pak" - sibagoé peuingat soé2 njang tabék sipai Djawa beugeutusoé soé2 njang geutabéknan: manusia eungkong! Buét kra njoé mungkén kreuëh that keu soé2 njang batja bukunjoé geuduëk di seuramoé rumohgeuh, teutapi hana kreuëh sagai2 bak geulinjuëng aneukmiét2 Atjèh di asrama Panton Meusdjid njang teungoh djilét lé Djawa lagéë gluëh dan djitimbak maté meunjo deuh djikalón deungon hana djiparéksa sapeuë dan njan bandum ka teudjadi watéë kamoé hudép ateuëh Nanggroé droémeuh.

Teutapi ulón meulaih lagèèna sabab aneuk eungkongnjan ka matédjih singoh sabab han djitém padjón sapeuë. Na saboh salah ulón: adak meudéh ulón juë peulheueh ladju aneuk eungkongnjan jón ban djidrop. Ulón weueh that peukaranjoë peulom watèë ulón ingat na ulón kalon pakriban nang nibak aneuk eungkongnjan djidjak tji peulheueh aneukdjih padum2 go deungon beuhe lagèèna, bahthatpih hana meuhase. Uroënjoë, bandum binatang dalam rimba Atjèh, rimuëng, rusa, gluëh, titjém atawa eungkong saboh nasib deungon ureuëng Atjèh: djeuët ditimbak maté uléh sipai peundjadjah Indonesia/djawa njang djimeulagak sang2 djih na surat izin, lisensi, bak teumimbaknjan.

(13 JANUARI, 1978)

Uroënjoë uléh ureuëng djaga geutanjoë bak pupaléh keuë that ka geukalon sidadu musóh ka djipeugot chemah bak binéh kruëng kira2 teungoh-duwa-kilometer nibak asrama geutanjoë. Njan teuntèë han djipeugot adak meudjiteupeuë dumnan toë deungon geutanjoë. Bah pakriban njan toë that, hana silamat. Saboh peuneutóih ka teutjok deungon meudhab2 supaja ulón minah ladju keudéh u Asrama Aluë Pisang, kira2 4 djeuëm djak dari sinoë. Asramanjan tjit ka teupeukeumah keu meukeusud ngui watèë na keuadaan dlarurat lagèënjoë. Ladóm angèëta minah meusigo deungon ulón, njang laén tinggai teutap disinan dalam keuadaan keumah.

Uroënjoë ladju ulón beudoh djak u Aluë Pisang. Dairah gunong njang pajah teulingkeuë puëh lagèèna, pajah ék gunong njang manjang2 dan tjot2 lagèèna, lheuëhnjan trén tjring njang tjuram2 that. Ék-trén meunan sang hana habéh2. Keuneuleueh, watèë trók u Aluë Pisang ka pajah trén u lhók lom djak koh aluë raja njang karab saban lagèë kruëngnjan dan djeuëb2 koh kruëng sabé meubaja lagèèna. Lheuëhnjan pajah ék lom lambóng lagèèna. Asrama Aluë Pisang meunarék that sabab geupeudong ateuëh kareuëng njang rata, njang sang2 tjit ka teupeugot keuneuduëk geudóng. Dan ban silingka djilé ië, ateuëh kareuëngtjit, hinga asramanjan sang lagèë saboh villa diteungoh-teungoh kruëng. Uléh ië njang djilé sabénjan ka djipeugot teuratak nibak kareuëngnjan dan bak udjóng tiëp2 teuratak ka djeuët saboh kulam. Sababnjan ka kamoë peuteuntèë saboh kulam keuteumpat manoë, saboh kulam keuteumpat seumeurhah, saboh kulam keu ië djéb, dan saboh kulam keuteumpat djak u mon. Ka deuh, njoë na saboh asrama njang "mëwah" that.

(14 JANUARI, 1978)

Bak uroë njang keuduwa ulón duëk di Asrama Aluë Pisang, kira2 poh 10 beungoh, ulón deungo su beudé dari Barat, dairah Panton Meusdjid. Teuntèë uléh musóh ka djidjak peuëk prang ateuëh asrama geutanjoë disinan, siuroë watèë lheuëh ulón minah, dan bak watèë ureuëng2 ulón mantong disinan. Njoëkeuh phón keudjadian lagèënjan. Diwatèë njang ka ulikót asrama2 geutanjoë hantom djiteumèë lé musóh laén nibak meubuleuën watèë lheuëh hana tangui lé. Hantom watèë geutanjoë mantong ta duëk disinan. Hana sapeuëpih njang djeuët teupeugot laén nibak préh haba. Njang djeuët keu wéhweueh nakeuh sabab hana meusidroë ureuëng njang teutinggai di Panton Meusdjid na geutupat pat asrama Aluë Pisang.

Geutanjoé ka hana ta piké peué njang hana galakteuh. Peuladjaran uroé njoé: mesti ta piké keu"hai2-njang-han-ék-piké"dan beuna rantjana bak ta hadap hai2 njang hana ta harap! Sikureueng-kureuengdjih ureueng geutanjoé handjeuethan geutupat ho teusurót. Uroénjoé sapeué hana djeuét teupeugot lé. Meudó'a dan préh.

Kira2 poh 5 seupót ulón kalon Tengku Muhammad Usman Lampóih Awé geuteubiét dari uteuén ngon Komandan Rasjid digeunirénggeuh dan geuseutot lé rakan2 laén. Untóng na róh Komandan Rasjid dalam kawan ureueng-ureueng njang teutinggai di Panton Meusdjid. Gobnjan nakeuh Pawang njang paléng rajek di Nanggroe Atjéh uroénjoé: njang peureuléh gobnjan teupeué mantong njankeuh nan aluë atawa nan gunung - njang laén peulheuh bak gobnjan - geutuhó djak keunan. Sidadu kaphé Djawa njang ka djidjak meudu-dom bak dairahnjan ka padum uroé djiteumeung asrama geutanjoé beungohnjoé. Sidroé angééta geutanjoé dari Geumpang, Usman, ka sjahid. Njang laén seulamát. Duwa droé sidadu musóh maté geutanjoé timbak. Lagéé biasa, uléh musóh han djipeu-ubat ureueng geutanjoé njang luka teutapi djipeumaté. Njang ubé buét watéé asrama djidjak prang, teumpatnjan ka lheuéh teupeusoh. Angééta geutanjoé, Usman, geudjak riwang u asrama keulai watéé hana deuh geukalon musóh dan bak watéénjankeuh gobnjan dji-ambusj. Ka trók adjai dan ka geuteumeung sjahid.

(15 JANUARI, 1978)

Watéé bandum ka habéh tróih dan njang gadoh ka lheuéh teubileueng, ulón hóí rapat Pawang dan Meuntroé2 njang na disinan mangat djeuét ta peugot keunira peukara keuadaan njang teungoh geutanjoé hadap. Bandum sapeué kheun leubéh djroh djinoé siat geutanjoé teubiét nibak Wilajah Tiro, deungon hana tinggai beukaih sapeué, meunjo mungknén. Maka ka teutjok Peuneutóih teu minah u Wilajah Tangsé. Geutanjoé akan tadjak liwat Gunung Meureuseuë, lambóng 3000 gaki, njang peumeungkléh Wilajah Tiro deungon Wilajah Tangsé. Asrama Aluë Pisangnjoé tjit ka bak gaki Gunung Meureuseuë, rot Baróh, teutapi bak ta ék u putjak dari sinoé tjot lagééna, antara 60-80 deuradjat, hana bla. Rantjana kamoé peugot asrama bak Aluë Seupót, blahdéh Gunung Meureuseuë. Njoé meumakna ka keubit2 tariwang bak rot-uéh éndatu muprang ngon Beulanda!

Gunong Meureuseuë, Gunong Alimon, Aluë Seupót, Aluë Simi, Aluë Bhot, Tangsé, Geumpang, dll, njoé nakeuh nan njang meugah2 that dalam Seudjarah Atjéh, njang disinan ka lheuéh teudjadi seueéh prang njang raja2 lagééna, njang disinan ureueng2 tjhik ulón ka lheuéh neuhudép, neumubuét, neumuprang dan neumaté sjahid lhéé boh keuturónan dimasa prang deungon Beulanda njang karap 100 thónnjan. Keu ulón njoé lagéé meuteumeung djak bak teumpat2 njang tjit sabé ulón keumeung djak, djak seutot tapak éndatu droé njang peurdjuangan sutji droéneuhnjan ka ulón sambóng djinoé. Keu ulón, njoé kon sagai2 lagéé teudjak u teumpat2 aséng, atawa u wilajah2 njang gohlom na peuta, teutapi lagéé ulón djak woé u rumoh, lagéé ulón djak ateuéh euntjit tapak ureuengtjhik ulón ka neudjak baroékón. Kamoénjoé museutot saboh Sunnah, saboh "tradisi", saboh "precedent" njang djareueng that na djeuét keu milék bansa2 laén ateuéh rhuéng dónja. Kamoé peugot peué njang ka lheuéh neupeugot leubéh awai lé éndatu kamoé.

Djak u Gunong Meureuseuë, u Tangsé, atawa u Geumpang njan keu geutanjoë kon surót, teutapi lagèë tadjak meuziarah, lagèë tadjak ék Hadji, njang meunjo hana alasan laén pajah ta peuna mangat djeuët ta peubuët. Ulón harap soë njang beuët njoë ék geupham peüë makna Seudjarah keu geutanjoë. Njoë na saboh kawan kawóm revolusioner Atjèh njang ka djipagap lé musóh dalam neuduëk njang puéh dan meukarat lagèëna, musóh njang beudédjih leubèh that le, teutapi keusadaran Seudjarah nibak ureuëngnjoë, dan peuntunjak, pimpinan, njang teuka nibak Seudjarah njan ka peuseulamat ureuëngnjoë nibak taló, nibak tjré-bré, nibak patah seumangat njang that djiharap-harap uléh musóh. Peüë njang teudjadi uroënjoe ka lheuëh na teudjadi dalam Seudjarah geutanjoë. Pakriban sikap njang geutjok lé éndatu bak geuhadap keudjadian njan, njankeuh njang djeuët keu meunumat keu geutanjoë Atjèh masanjoë. Seudjarah njang ka éndatu keubah njankeuh njang djeuët keu gurèë ureuëng Atjèh Meurdéhka. *Seudjarah geutanjoë nakeuh saboh keukuatan njang hudép dan meu uboë meuribèë thón njang ka u likót! Soë njang jakin bak masa-geuh njang ka u likót, pih jakin tjit keu masageuh ukeuë. Dan soë njang jakin bak niët-geuh djeuët geu madju atawa gerumdó deungon hana wéh-weuëh sapeuë! Kamoë tjok peunutoih peukoh Gunong Meureuseuë singoh beungoh.*

(16 JANUARI, 1978)

Kamoë tinggai Asrama Aluë Pisang uroënjoe djeuët keu teupat peunijoh keu rombongan njang djak2 antara saboh teupat u teupat laén dalam rimba. Neuduëkdjih got that keumeukeusudnjan sabab paih diteungoh antara Geumpang, Tangsé dan Tiro. Sabab asramanjoë tjit teudong bak binèh gaki rot Baróh Gunong Meureuseuë, maka lheuëh teuteubiët dari sinan ka pajah ék gunong ladju peukeuë u Tunong. Gunong Meureuseuë lambóng 3000 gaki dan darisinoë pajah ta ék tjot u ateuëh. Tiëp2 sidjeuëm djak, kamoë pijoh 15 minèt. Di putjak Gunong Meureuseuë hana lé ië, sababnjan masén2 pajah mè ië keudróë dan handjeuët djéb meunjo kon ka grah that. Tjot njang teu-ék sabé antara 45-70 dimijub dan antara 60-80 deuradjat watèë ka trók u bagian ateuëh. Kamoë tróih u putjak Gunong Meureuseuë poh 4 seupót dan kamoë pijoh malam njan bak rhuëng rot Tunong dimijub nibak putjak batjut. Disinan si-djuëk lagèëna. Dari sinan deuh ta kalon Seulat Malaka u Baróh dan putjak gunong Atjèh njang lambóng2 dan raja2 lagèëna ban silingka geutanjoë. U Barat-Laót deuh ta kalon putjak Gunong Seulawah Agam lagèë sangè njang that tintju deungon warna lambajóng; rot Timu, putjak Gunong Alimon, Gunong Peuët Sagoë, dan meuplöh boh putjak2 njang laén. Putjak2 lambóngnjan duman djai hingga ulón teu-ingat keu putjak2 geudóng lambóng di New York. Ulón handjeuëthan lón gisa keunoë ukeuë ngon kamera mangat djeuët tatjok gamba njang djroh2. Hana nan njang leubèh patót geutanjoë bri keu lampóih gunongnjoë - disinoë saboh gunong ta bileuëng lagèë sibak kajèë - laén nibak Gunong Tengku Tjhik, sabab diputjak gunong2njoëkeuh, bak neupeutheum dèëlat dan keumeurdéhkaan Nanggroë dan Bansa Atjèhnjoë, ka neumeuhabéh dan neumaté sjahid Tengku Tjhik Mahjeddin, Tengku Tjhik di Buket, Tengku Tjhik Lambada, Tengku Tjhik Ma`at, Potjut Gambang, dan laén-laén nibak famili Tengku Tjhik di Tiro. Adak meubansa laén njan njang akan djipeugot. Teutapi peüë njang akan geupeugot uléh bansa Atjèh ateuëh pusaka Seudjarahgeuhnjoë?

Bak teupat njang lagènjoe lambóng hana iè. Kamoè maguèn dan peugot kupi ngon iè njang geumè batjut sapo. Lheueh makeuèn bandum teungeut sabab hék lagèna. Meudjan-djan ka trók awan njang teubai lagèna njang balót kamoè dan putjak Gunong Meureuseuè hingga hana deuh teukalon sapeuè atawa soè2, njang na tjit awan putéh gléh lagèè ga-peuèh ban silingka.

(17 JANUARI, 1978)

Bak teutren nibak Gunong Meureuseuè rot rhuèng rot Tunong keudéh u Tangsé na leubèh mangat nibak watèè teu-ék rot Baróh sabab Sagoè Tangsé tanoh rata lambóng hingga hana pajah lhók that ta tren lagèè u Pidiè. Njoe mantong tanoh rimba njang tjeudaih lagèna. Meudjan-djan meuteumeung tanoh rata meubatèè-batèè deungon kajèè njang got2 that. Pakriban meu-ató kajèè dalam rimba raja njang hana soè tjukèh-lom hana djeuèt ta peugah. Mungkén that hana soè teuka keunoè mulai nibak habéh prang deungon kaphé Beulanda djameun watèè ureuèng tjhik geutanjoè geuhudép disinoè. Watèè prang lawan kaphé Djawa/indonesia bak thón 1953 hana soè djak trók keunoè. Soè2 njang djak koh kajèè keunoè lagèè ka djipeugot lé masikupè aséng pat laén di Atjèh patót ta hukóm lagèè peurampok.

Kamoè tróih u Aluè Seupót kira2 poh 6 seupót. Watèènján tjit ka malam disinan dan séb peungeuh ngon peudong chemah mantong asai na pat éh bak malamnjan. Singoh akan teumita teupat njang djroh bak peudong asrama. Sabab njoe buleuèn Januari, njoe ka musém udjeuèn. Kamoè that untóng na Tuhan tulóng, hana udjeuèn ban siuroènjoe watèè kamoè bak rot.

(18 JANUARI, 1978)

Sabab udjeuèn hana pijóh2, maka kamoè tjok peuneutóih bèk teupeugot asrama rajek dilèè, séb asai kana teupat éh mantong bak tanoh. Dan binèh panté Aluè Seupótjanpih thó sabab meu-anoè. Peuè njang pajah peugot njankeuh peurata tanoh batjut, leuèng sikrèk idja plastik supaja bèk djitamong iè dari mijub, dan diateuèhnjan leuèng tika. Keu ubóng, si-ón plastik treuk teugantung diateuèh lagèè ubóng chemah. Dalam rimba njan ka djeuèt keu teupat duék njang meuseuninja that. Teutapi ulón keudroè hana kajém ulón éh bak tanoh sabab ureuèng2njoe sabé geupeugot peurataih keu ulón watèè djak lagènjoe, paléng tan na phadjih sihaih ateuèh tanoh. Lheueh peugot teupat éh, ladju peugot kantó geurilja: panteuè keu meusén tuléh, meusén tjitak dan alat2 radio. Dumpeuè laén djeuèt teupeusingoh teutapi hantom buèt kantó: sabab njoekeuh pusat Revolusi Keumeurdénkaan geutanjoè. Ban saboh Nanggroè geuteurimong peurintah, peutunjok dan pimpinan nibak "kantó" njoe. Bak watèènjantjit pasokan djaga djak paréksa tanoh ban silingka, pasokan hubóngan peugot kontak ngon Nanggroè, dan pasokan urosan makanan djak tjok breuèh dan laén2 nibaknjan.

Aluènjoe ka geubón nan Aluè Seupót, njan kon haba kra. Keubit seupót that disinoè peuè lom watèè musém udjeuèn. On kajèè ban silingka aluènjoe dumnan djai hingga tjaja mata uroè han trók u tanoh, dan han

deuh ta kalon ureuëng njang dong 10 mèter nibak geutanjoë peuë lom njang ngui badjèë idjô. Uléh sabab udjeuën njang hana djipijôh ka si-go Djum'at maka kamoë ka pajah meuduëk bak rumoh ateuëh tanohnjan 7 uroë treuk.

Aluë Seupótnjoëpih ka djitamong dalam seudjarah prang Beulanda. Le that geurakan militer Beulanda njang djipeugot ban sipanjang aluënjoë dan gunong2 ban silingkadjih. Kolonel H J Schmidt, ahli prang geurilja Beulanda tréb djihudép disinoë. Djih meuthón-thón djidjak prang Abu Tjhik ulón diateuëh tanohnjoë. H C Zentgraaff, ahli seudjarah Atjeh ka djituléhtjit haba2 peukara Aluë Seupót, Aluë Simi, Aluë Bhot, Aluë Dodok, Aluë Seukeuë, dll. Ulón peu-njum bahwa nakeuh saboh keu istimewa meuteumeung djak keunoë: tadjak tamong dalam Seudjarahteuh

Sabab djalan njang leubéh mangat bak teudjak u Aluë Seupót nakeuh rot babahdjih arah Barat-Laót, dan teumpatnjan hana that djeu-oh ngon djalan rajek Sigli-Tangsé, maka uléh Geutjhik Uma ka geupeugot post pasokangeuh bak saboh bukét kareuëng njang deuh saban kong lagèë Kareuëng Gibraltar - njang keunan ulónpih ka lheuëh ulón djak, - njang meunjo djiteuka musón keumah geupeuhabéh saboh batalion. Udjóng njang laén nibak Aluë Seupót geudjaga lé Komandan Rasjid dan pasokangeuh.

(20 JANUARI, 1978)

Uroënjoë ulón teurimong djamèë phón njang teuka lawét ulón duëk di Aluë Seupót. Njoë nakeuh ureuëng2 uléh di Tangsé dan Blang Malo, keudë njang paléng toë ngon Aluë Seupót, kira2 siteungoh uroë djak. Ureuëng2njoë akan djeuët keu njang mat hubóngan antara Aluë Seupót ngon dónja luwa. Njang djeuët keu uléh rombongannjan nakeuh Zakaria Saman Blang Malo, umu kira2 25 thón, badan ubit, tjarong. Njoëkeuh phón kamoë meurumpok. Zakaria hana meuturi ngon ulón baroëkon. Teutapi dumna le ka ureuëng2 njang baroëkon hana meuturi ka djeuët meusjèédara lawét ulón peuphón Revolusi Atjèh Meurdéhka! Meunurót umu, Zakaria na sidroë ureuëng njang meuhasé dalam buët maniaga, ék meuteumeung surat izin mat uteuën dari "peumeurintah" sipai Djawa. Njankeuh sabab Zakaria djeuët teubiët-tamong uteuën deungon hana djiteudjalok lé musón sibagoë angèëta Angkatan Atjèh Meurdéhka. Uléh Zakaria dan ngon2 laén, röh guru2 sikula, ka keumah geupeusaboh rakjat Blang Malo tamong Angkatan Atjèh Meurdéhka. Njan ka teudjadi jón goh-lom meurumpok ngon ulón. Njoë peutunjok pakriban tjara tjita2 dan organisasi Atjèh Meurdéhka meuseupreuëk ban saboh nanggroë, uléh ureuëng2 Atjèh njang ka teupeuë droë keulai, njang mantong duëk di wilajah2 njang ka djitjuë lé sipai Djawa. Uléh Zakaria geupeudjaroë bak ulón sidjuta rupia, peuneu-ét nibak ureuëng2 meuseutia di nanggroë! Njan kon dit pèng (bahthatpih pèng sipai) teuba u Aluë Seupót. Teutapi Aluë Seupót ka djeuët keu pusat Peumeurintah Neugara Islam Atjèh djinoë. Kheun Zakaria bandum ureuëng geutanjoë di Blang Malo geulakèë meurumpok ngon Wali Neugara. Njoëkeuh pat asai baja njang rajek keu geutanjoë: nibak niët djroh njang han keumah ta ató, dalam masa mubaja. Sabab watèë ureuëng geutanjoë ka djiék seumangat ka han ék geutóp rahsia lé. Njankeuh rotnan djiteupeuë uléh kaphé ho njang ta minah. Dalam watèëngjoë eiat tjit meu Zakaria mantong dan sidroë duwa ngon laén njang ulón bri izin tamong u Markaz Aluë Seupót. Sam-

poé uroénjoé hana tanda2 musóh djiteupeuë geutanjoé ka na dalam dairah barónjoé. Di keudé Blang Malo na djipeuduék sidadu sipai. Meunantjit di Tangsé, hana djeuóh nibaknjan.

(21 JANUARI, 1978)

Teupat bak peudong asrama teutap ka geupiléh bak binéh rot Barón nibak Aluë Seupót. Teupatnjan lambóng, ateuéh reuleuëng Aluë Seupót njang djilé dimijub rot Timu dan Tunong. Ban silingka na rhuëng gunong njang manjang2. Deungon ka reuda udjeuën, maka ka geupeuphón tjah uteuën peugléh tanoh dan djak koh kajéë keu taméh, bintéh, tóí, rók, aleuë, gaseuë, bara, tulak-angèn dan tampóng asrama. Dalam padum-padum uroë treuk asrama ka lheuëh dan djeuët duék ladju. Bak watéë ulón djak paréksa tanoh ban silingka Asrama Aluë Seupót, ulón kalon ón kajéë bak teupatnjoé dumnán djai dan rapat hingga tjaja mata uroë han tróih djitamong dalam aluë dan Aluë Seupót han deuh dari ateuéh sabab djitóp lé ón kajéë. Bandum ureuëng geumeubuët sungóh lagéëna supaja asrama djeuët duék bak uroë 24 Januari, sabab bak uroë 25 na chanduri rajek.

(25 JANUARI, 1978)

Uroénjoé Uroë Raja Bansa dan Neugara, UROë TENGGU TJHIK DI TIRO MUHAMMAD SAMAN, njang sjahid bak uroë 25 Januari, 1891, di Kuta Aneuk Galóng, dalam prang raja deungon Beulanda. Kuta Aneuk Galóngnjan nakeuh meu-asai nibak Rumoh Tengku Tjhik njang neupeugot keu kuta raja di Atjéh Rajek. Droëneuhnjan neupimpin Nanggroénjoé nibak thón 1874 sampoë 1891, njankeuh watéë djiék Beulanda dan sipai Djawa njang keuduwa u Atjéh, lheuëh wafeuët Sultan Mahmud Sjah, saboh masa njang that meubaja keu bansa dan Nanggroë Atjéh dalam Seudjarah geutanjoé - karab saban deungon watéënjoe! Bahthatpih sidadu Beulanda dan sipai Djawa keumah djiduék di pusat kuta geutanjoé, Kuta Radja, teutapi uléh Tengku Tjhik keumah neukuróngdijih disinan dan han keumah djimeugrak lé trók'an 17 thón. Beulanda deungon sósah-pajah djipeutheun droëdjih bak binéh pasi Atjéhnan sabab djih maléë lagéëna bak dónja meunjo keunong peutjrok lom lagéë bak buleuën April, 1873. Ahli2 seudjarah Beulanda keudroëdjih djimeungaku peukara keunjataannjoé, lagéë ka djituléh uléh J. Kraemer dalam bukudjih, *Atjéh*, lagéënjoe: "Tengku Tjhik di Tiro ka geupeudong saboh teuntra njang raja lagéëna dan uléh gobnjan ka keumah geukuróng geutanjoé Beulanda dalam kurók2 teuh dalam tjeuë Kuta Radja deungon geungui keukuatan sinjata njang raja lagéëna." Uléh droëneuhnjan keumah neupeuhantjé bandum ósaha Beulanda djikeumeung tjok wilajah2 Atjéh njang laén dan droëneuhnjan sjahid, djiratjón lé mata2 Beulanda, bak malam neukeumeung beurangkat djak pimpin prang raja lét Beulanda keuseuneuleuëh di Kuta Radja. Sabab ka sjahid droëneuhnjan bak watéënan, Beulanda dan sipaidjih Djawa ka silamat siat treuk di Atjéh. Deungon keukuatan dan keubidjaksanaaneuh ka keumah neupeusaboh bansa Atjéh, neupeuék seumangatgeuh dalam peurdjuangan peutheun keumeurdéhkaan bansa dan agama nibak djiprang lé kaphé Beulanda dan sipai Djawa. Uléh bansa Atjéh droëneuhnjan geuhóí deungon nan: Maulana, Al-Mudabbir, Al-Malik Tengku Tjhik di Tiro. Tjara pimpinan droëneuhnjan nakeuh phónthat, neupakat dan neu-

padan. Droëneuhnjjan neudjak ban saboh Nanggroë neudjak peubleut mata bansa peukara keuwadjéban peutheun keumeurdéhkaan bansa dan agama. Njang keuduwa, deungon neupeumulia. Tengku Tjhik di Tiro neupeumulia bansaneuh, dan neugaséh keu ureuëngnjan. "Peu-mulia njankeuh peudong". Droëneuhnjjan hantom neubeungèh keu beurangkasoe bahthatpih na njang peureuléë neubri hukóm. Droëneuhnjjan sabé neuhóí bansa Atjèh deungon narit geunaséh-sajang. Njang keu-lhèë, pimpinan droëneuhnjjan neubri deungon teuladan! Peuë njang neukheun hana laén nibak: "Seutot ulón!" Dan bansa Atjèh ka geuseutot droëneuhnjjan trók'an maté, geusjahid meusigo atawa dilikót droëneuhnjjan deungon aneuk-tjutjoneuh!

Droëneuhnjjan sidroë ureuëng mau-peudeuëng, njang udjóng péna-neuh na leubèh tadjam lom! Droëneuhnjjan sidroë ahli sjair njang tuléh sjair2 njang peubeuhó haté njang geusuën, peu-ék seumangat njang ka patah, peureunoë bansa Atjèh supaja geutukri hudép dan geutu'oh maté. Peungaróh nibak sjair2 prang droëneuhnjjan njang ka meusapat dalam *Hikajat Prang Sabi* nakeuh lagèë listrik ateuëh bansa Atjèh. Sjair2 njan ka djeuët keu meunumat, peutunjok dan hiburan keu teuntra revolusionèr Islam droëneuhnjjan njang geuhóí deungon nan njang tjeudaih dan meulasabat that: *ureuëng-muslimin!* Kadang nan njankeuh njang patót geutanjoë ngui keulai uroënjoë. Uléh Beulanda djiantjam hukóman siumu hudép atawa djiboh nibak nanggroë keu soë2 njang djiteumeung na beuët kitab2sjair njan. Saboh saksi peukara dumnan raja peungaróh kitab2njan.

Droëneuhnjjan neubri pimpinan moral, politék, agama dan militer keu bansa njang teungoh dalam prang watèë musóh ka djitamong dalam pintó rumohteuh. Dalam watèë njang lagèënjjan dan dalam prang njang lagèë-njoë, sidroë ureuëng meumakna dumpeuë, ramè ureuëng hana makna sapeuë. Lagèë kheun Napoleon, "*à la guerre, les hommes ne sont rien, c'est un homme qui est tout.*" Njang djak peutaklók nanggroë2 trók u Kruëng Indus kon sidadu Junani, teutapi Iskandar Zulkarnain; njang djak peutaklók Gaul kon sidadu Róm teutapi Kaisar; njang djak gok-gok nanggroë Róm kon ureuëng2 Karthage teutapi Hannibal!

Puëh keu ulón bak ulón peuteuntèë pat neduëk droëneuhnjjan dalam Seudjarah Atjèh sabab droëneuhnjjan Abu-Tjhik-Tu ulón. Teutapi djeuët teukheun neduëk droëneuhnjjan saban deungon lhèë droë peumimpin2 Atjèh njang peunténg that dimasa njang ka u likót, njang ka geumat buët2 rajek dalam masa mubaja: Ali Mughajat Sjah njang phón peusaboh Nanggroë Atjèh dan peugadoh peungaróh2 aséng; Iskandar Muda njang peuluwaih keuradjeuën Atjèh ban saboh Sumatra, Malaja, Kalimantan Barat dan Banten; Mahmud Sjah njang tulak ultimatum Beulanda dan tulak tamong dalam Hindia Beulanda atawa Indonesia dan piléh lawan, muprang, deungon Beulanda bahthat peuë akibatdjih keu bansa geutanjoë. Peuneutóihnjje-keuh njang keuneuleuëh bri keumeunangan keu geutanjoë dalam Mideuën Prang Bandar Atjèh, bak 23 April, 1873. Jum nibak peurdjuangan Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Saman nakeuh bak keumah neupeutheun peuë njang ka geupeudong uléh lhèë droë ulèë2 ureuëng Atjèh njang ka awaidjéh, njakni neupeutheun neugara, bansa, agama dan budaja Atjèh nibak dji-peureuloh uléh musóh teuka. Dan njan bandum ka keumah neupeubuët dalam keuadaan njang puëh lagèëna, siumu hudépneuh. Geutanjoë bandum tanggóng-djaweuëb dalam masa hudépneuh. Lagèë geutanjoë uroënjoëpih wadjéb tanggóng-djaweuëb ateuëh peuë njang tapeubijeuë gob peulaku

ateuh Nanggroe teuhnjoé. Uléh Tengku Tjhik 17 thón neukuróng teuntra kaphé Beulanda di Kuta Radja deungon sipai Djawadjih handjeuét dji-meugrak saho. Hai njan djiangkèé uléh panglima² Beulanda, rónh tjit djendral Van Swieten, njang djeuét keu panglima teuntra Beulanda watèé dji-ék njang keuduwago. Uléh Van Swieten djikheun hana mungkné peutaló teuntra Tengku Tjhik di Tiro dalam prang dan leubèh djroh meudamé keulai deungon Keuradjaan Atjèh. Njan djikheun watèé lheuèh prang hana pijóh ka 17 thón! Njoé nakeuh saboh nibak seunipat² seudjarah njang peutunjok pakriban rajek pimpinan Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Saman.

Njang leubèh meunarék haté lom, uléh Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Saman ka keumah neupeudong saboh neuduék njang kong that bak tameudong ta muprang peutheun keumeurdéhkaan neugara dan bansa ateuh bandum peundjadjah, kon bak masa droëneuhnjan mantong, teutapi keu masa² ukeuétjit. Njoé ka neubri keu geutanjoé deungon neupeuhudép seumangat *sjahid* dalam djawong bansa Atjèh, hingga ka djeuét keu darah-gapah, dan seumangat njoékeuh njang ka ék peutheun prang lawan Beulanda dan sipaidjih Djawa meuplòh-plòh thón watèé lheuèh sjahid Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Saman. Biasa, peumimpin² dalam seudjarah ka hana lé arti watèé gobnjan ka maté. Teutapi peungaróh Tengku Tjhik teutap hudép dalam haté bansaneuh sabab droëneuhnjan ka djeuét keu simbol, sjaichuna, nibak seumangat sjahid dalam budaja politiké bansa Atjèh. Droëneuhnjankeuh njang ka peusaboh dan ka neuteumpa seumangat sjahidnjan deungon péna, peudeuëng, dan lheuèhnjan neutjóh ngon darah, dalam kultur politiké bansa Atjèh. Nibak keuneubah droëneuhnjankeuh geutanjoé hirup keukuatan trók`an uroënjoé. Geutanjoé han keumah ta peubuét peué njang teungoh ta peubuét djinoé deungon hana ilham dan do`a nibak droëneuhnjan.

Uléh Sultan Iskandar Muda ka neupeuleumah siblaih nibak pawón sipheuét (character) Atjèh: djroh haté watèé dalam meunang. Maka Tengku Tjhik di Tiro-keuh njang ka peuleumah rupa nibak siblaih treuk nibak pawón sipheuét Atjèhnjan: kreuèh lagèé beusoé dalam taló. Banduwa si nibak pawón sipheuét njoékeuh njang peusaboh dan peubulat sipheuét geutanjoé Atjèh: na phón, na keuneuleuèh! Meupeuè phón, meukri keuneuleuèh! Banduwa sipheuét njoé handjeuét meutjré sabab njang saboh han teudong, meunjo njang saboh treukpih tan. Meuseutia saré keudroé, njankeuh taloé njang ikat. Uroënjoé, tiép² angèéta nibak Angkatan Atjèh Meurdéhka nakeuh keuturonan njang gulam tjita² Atjèh nibak Sultan Iskandar Muda dan Maulana Al mudabbir Almalik Tengku Tjhik di Tiro njang handjeuét gob peulamiét atawa djadjah!

Watèé lheuèh reubah Tengku Tjhik, di Kuta Aneuk Galóng, maka prang peutheun keumeurdéhkaan Atjèh geusambóng ladju dimijub pimpinan 5 droé aneuk agam Tengku Tjhik njang meugantoé-gantoé sibagoé Wali Neugara: phón, Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Amin (sjahid dalam seuh prang Aneuk Galóng, 1896); keuduwa, Tengku Tjhik di Tiro Ubaidullah (Tengku Bèd) sjahid dalam Mideuën Prang Lhók Panaih, 1899); keulhèé, Tengku Tjhik di Tiro Lambada (sjahid dalam Mideuën Prang Keuné, Geumpang, 1904); keupeuét, Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Ali Zainul Abidin (Tengku di Bukét) sjahid dalam Mideuën Prang Gunong Alimon, 1910); keulimong, Tengku Tjhik di Tiro Mahjeddin (Tengku Tjhik Majét) sjahid

dalam *Seuéh Prang Aluë Simi*, 1910). Iheuehnjan prang geusambóng ladju dimijub pimpinan tjutjo Tengku Tjihik, Tengku Tjihik Ma`at di Tiro (sja-hid dalam *Mideuën Prang Aluë Bhot*, Tangsé, 1911). Njoë bandum nakeuh ureuëng2 rajek Atjéh, njang dong ateuéh hak droëgeuh masén2, njang ka geuhudép, dan ka geumaté, menurót seunipat Atjéh dan seunipat Islam njang paléng lambóng; ureuëng2 Atjéh njang kreuéh that seumangat dan peunoh that Iman, njang tu`oh pakriban geuhudép dan padjan geumaté; njang teupeuë padjan wadjéb gameuhabéh, bri keureubeuën dumpeuë, teu-rimong hudép atawa maté, dan ék geupeupeunoh lagèë Peuneutóih njang meulumpahthat pajah njan. Njoëkeuh ureuëng2 rajek njang ék kuasa droë dan keumah bri Peuneutóih padjan geukeumeung hudép lom dan padjan hana geukeumeung hudép lé. "Peureulèë leubèh that le beuhó bak tapeuhabéh hudép nibak bak peuphón tuléh sjair baró; bandum toto dan ahli sjair geuteupeuënjan." Soë njang ka ék peugot meunan, njan baró meunang u-djoë sibagoë ureuëng rajek!

Uléh H. C. Zentgraaff ka djituléh dalam buku *Atjéh*: "Bahthatpih uléh soë njang meuheut djeuët djak tjatji aneuk2 agam Tengku Tjihik di Tiro Njang Rajek (Muhammad Saman) dan djeuët djak peugah peué njang na kureuëng nibak ureuëng2njan, teutapi meunjo geutanjoë ta keumeung teutap adé dan djudjur, maka wadjéb ta kheun ladju deungon bagaih that bahwa ureuëng2njoë geutukri maté sibagoë pahlawan. Maté dalam seuéh prang njan kon saboh hai njang teumita teutapi aki-bat nibak prang; njan kon saboh keureubeuën njang teumita deungon teusadja teutapi saboh akibat prang njang pajah teuteurimong. Teutapi njoë kon lagèënan dalam famili di Tiro: bahthatpih djeuët geupiléh deungon meurdéhka antara hudép dan maté, uléh angèëta2 familinjan geupiléh maté. Deungonnan maka ka geupeugot keusan njang raja lagèë-na ateuéh bansa Atjéh. Peukara beuhó dan keukuatan djiwa njang hana bataih nibak musóh2njoë pih raja lagèëna peungarón ateuéh geutanjoë bansa Beulanda."

Njang ubé buët hana patót, dan hana malèë keu geutanjoë njang mantong hudép, dan mungken that teumakót lagèëna keu maté, pura2 djak duék lagèë hakim djak sipat amai dan hudép ureuëng2 rajek njoë njang dumnan beuhó hingga ka ék geutjok peuneutóih geubri djawonggeuh keu keureubeuën - djeuët keu saksi Allah. Dikeuë ureuëngnjan geutanjoë hana hak sapeuë, hana jum sapeuë, hana patót meututó. Geutanjoë hana santeut meurtabat deungon ureuëngnjan sababnjan handjeuët tadjak peugot saboh2 peuneutóih ateuéh droëneuhnjan. Maté, leubèh2 lom maté sjahid, nakeuh peuneutóih njang hana lé peuneutóih diateuéh nibaknjan: njankeuh peuneutóih njang keukai. Njankeuh Peuneutóih Seudjarah. Soë2 njang ka geupeusampórna hudépgeuh geutóp deungon maté pahlawan, nakeuh pahlawan! Ureuëngnjan hana tempat tjatji lé. Njanban kheun kultur politék bansa Atjéh njang meurdéhka. Peué njang meu-jum njankeuh ta seutot tapak ureuëngnjan. Njankeuh sabab geutanjoë uroënjoë na disinoë, di Aluë Seupót, djeuóh nibak aneuk, peurumoh, dan waréh-kawóm njang geutanjoë sajang.

Uroënjoë bak poh 10 beungoh, kamoë peugot saboh upatjara peu-ék bandera Atjéh, dan kamoë tinggai di teungoh2 taméh sibagoë tanda weuéh keu Tengku Tjihik njang ka neutinggai keu geutanjoë dumnan le wasiët dan pusaka njang meu-jum. Droëneuhnjan sjahid ka 87 thón uroënjoë. Dalam upatjara peuék bandera na ulón marit padum2 minèt: ulón kheun

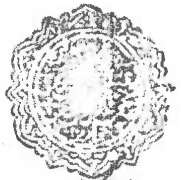

MAULANA ALMUDABBIR ALMALIK TENGKU TJRIK DI TIRO MUHAMMAD SAMAN

الحمد لله الذي عزنا من الدنيا والصلاة والسلام على من لا نبي بعده أما بعد فقد سلمت عليكم ورحمة الله تعالى وبركاته على ألدوام سرت داري في لونه دهن سرت عرشه ودين تيمم بفتح تيا دار كنوسن سلام مان درود اكا في سري فاووك تونكوخي دان تونبها جارا دان سري سو داووكا تونكو فطما فونيم يدا ادا رسك ران دكونا رجا اجيد بسرا داش برع دكسينن افته سماند وبقا كعدنن مجانس حفرة العز المسك فقول كافي حسب عبد الرحمن فقولن وان كوروكا في نغوكوخي الفرس دان نغوكو بوكه انك المكرم موكا نا الذي الملك نغوكو ديرو دان نغوكو كلسم دان نغوكو اولو تونول دان نغوكو ابراهيم وان سكين ايكونيش بيا ابا جيانا الحين ده المرفجان فرغ سبيل الله ده الم ريسا بلنسا نكري فيرون سلامه سجهوا سبيل متصاناه شالي بلغاه امين

فهي سان ادا لكافي كسكان مفا رفقن دغن سها بسن هاروق كفا لله والرسول ديلاوكا اذ كافي معارف دغن سها بسن هاروق ان فقول كافي دان ان سخنا كافي سكب بران هاروقا كون كافي بسرتا دغن نيمه من لوك تونس اخلاص سحام كفا كوروكا في كسكان اوليد كارن بركة كافي ان موكا نا وسخنا مدم تر الملك بيشله مقبور مقاد كره الله تعالى ابوقر جاد من تيا دار كنوسن ايفن كافي ان فقول كافي دان ان كوروكا في مرش ادا فون حال دنيا فد زمان اني سلاو مانا في منفلكن كوروكا في ادا لكافي بغير دونه نوكو اجد قصدن هاروق سوا سلام ايك كسان مكرم حتى دغن بركة دعاء كوروكا في الحمد سده لدا الله سبحانه وتعالى فرسحقنا كن فحقن كال جوكا في ادا نغوكو تيا نكيد بسرت ده الم ايفون ادا الله اجتها وسر نغوكو دغن متا كفا لدا سرت ريك السن نصف بفسا اسلام ده الم زمان اني ترملو له امت ساقه مشقة لسوكا ران ش تليق م تولد معلوم فقولن كافي سرت كوروكا في سب دنيا اني اخر زمان بوكه سنة وهو كلاف سدا فون سفره كيت اكون برنغ وهو دغن كسني بلنه امك جوكو سده هابسن احتيا رتيا ادا كواسا لاي سلاوان ديه فاشاه كيت تسليم كفا دن اوليد كارن ديان تيا دا مقبوه دان بالوان كيت فون اكا ملسك كيت جوكو كيت في مقبوه ش جوبانه فقولن كافي سرت كوروكا كافي فيكرن بيق هاروسن مقبوه لوك فصل كيت تسليم كفا مقبوه ايفيا اوتيا ادا كواسا بلا وندن بوكه له سكاله كيت بيق فلاك اسفاده اين ملسك تله برلاكو داتس اعين بيشرا لوامت بايق ش سفره نكوه هسه بسوان تسليم دباوع فرسته كفتني الحكيم سنة تانده مقرب بسوان تسليم دباوع فرسته فرسيس دان سفره تانده مقرب بسوان رتسشن دغن اعينس دان لوتن ش تزلوا كره دياتس اعينس ورفد حسن اوع اعينس ملسم دباوع فرسته موهنا دان هابس بسوان سبله باوع اعينس تسليم ش سكا ادا فون بيق فيكرن مر كيت رفقة سموان اسر تسليم كسكاله مر كيت سب تاكنه مر كيتا هابسن كوروكا اكا ش سرت نكوه ش سكا ايفيا اوسه مر كيت تسليم جاده مر كيتا ملسم ملامر ان اكان ران سوا اسر سفره فكن سفيا تيا د ايفيل سموان مكنسه فيكرن مر كيت بيشله ظاهر فدا فدا فون كاه عمل سكا اعينس بيق فقولن كافي دان كوروكا كافي فدا زمان سكاله تولد بايك كوروكا في دان فقولن كاه جافلمه دودن وريسا لوك دغن فرمتان كاه باكل حسب قولن سرت كوروكا كاه كارنه بسرتا سموان مقبوه سفره بيشله جهان اوليد اورغ اتس اعين بيشله كواسن دان عقل درفد كيت بسرت جافن سكاله كفتكان برقية ادا الله سبحانه سفيا جافن جاده فشفه هاروق كدرن سكا فون ان حال دغه كفتنا ادا الله اعد دان رسول دان ادا لكافي كسكا فقولن فقولن كاه دان كوروكا دغن فدا كوروكا بيشله فون بسرا جبه ادا ش سكا هابسن هاروق كاه سكيكنا فيكرن دان تيمم درفد فقولن كاه سرت كوروكا في لازم مبري جوب سموان اين دغن سكرات والسلام انام شله حسن الامام

تونس دكونا رجا كسوق فون فدا ١٨ رجب

تونس محمد

تونس بلحا موم

Surat nibak Tuanku Mahmud, Tuanku Radja Keumala dan Tetuku Panglima Polém keu Teungku Ijhik di Tiro Mahjeddin, dll, uroëbuleuen 18 Radjab, 1327 Hidjrah.

djinoë geutanjoë teungoh ta sambóng buët Tengku Tjhik di Tiro Muhamad Saman lagèë neumeukeusud uléh droëneuhnjan. Na keuh saboh "keubeutölan" ulónnjoë nakeuh tjutjo nibak droëneuhnjan teutapi pusaka njang neutinggai nakeuh milék bansa Atjèh bandum sineuna. Adak me ulón hana sadjan droëneuh uroënjoë maka wadjéb na soë laén njang gantoe ulón dan Djihadnjoë wadjéb meusambóng. Keusadaran keu Seudjarah, keusadaran keu na Sunnah njang raja lagèëna ateuëh peüë njang teungoh geutanjoë peubuët djinoë, peurasaan geutanjoë teungoh ta seutot euntjit tapak éndatu-teuh, trók'an u Aluë Seupót-njoë, peudjeuët peundeuritaan geutanjoë leubèh phui bahthatpih hana kureuëng geuhon, dan geutanjoë hantom meutjré deungon meukeusud dan tudjuanteuh!

(26 JANUARI, 1978)

Uroënjoë ka trók pemantjar radio Atjèh Meurdéhka u Aluë Seupót dan alat2djih njang laén njang peureulèë, lagèë meusén listrik. Njan bandum ka teuba keunoë dari Medan. Bandum seunang that haté dan prèh2 deungo su radio droë. Hana tréb lé ka djeuët ta peu hudép radio dan deungo Su Atjèh Meurdéhka. Ureuëng ban saboh Nanggroe ka geuprèh-prèh njoë. Dan kamoë teupeuë njoë na rajek that makna keu peurdjuangan geutanjoë. Kamoë piké2 peüë njang djeuët djipeugot lé sipai Djawa? Hana sapeuëpih. Peumantjarnjan ladju teusambóng deungon antenna. Dan duwa droë ureuëng njang teuga2 geuék ateuëh duwa bak kajèë njang lambóng dilikót asrama djak lhat antenna-njan keunan. Lheuehnjan teupeuudép meusén listrik. Mulai phón teutji, radio ka hudép. Kamoë deuh meudeungo dalam radio masén2: SU ATJEH MEURDEHKA trang dan kreuëh. Radio geutanjoë deuh 1000 batèë. Teutapi le that buët mantong njang pajah teupeubuët. Program atawa asoë siaran pajah tuléh dalam lhèë boh basa: Atjèh, Inggréh, Meulaju. Dan njang batja haba mantong pajah piléh dan peureunoë. Kamoë peuteutap uroë phón peuteubiët siaran: lusa.

Peukara ka trók peumantjar radio geutanjoë keunoë u Aluë Seupót peuleumah pakriban Angkatan Atjèh Meurdéhka meubuët. Buët sipai Djawa djak lét2 geutanjoë u glé hana lé hubóngan deungon peüë njang teungoh teudjadi dalam nanggroë sabab keugiatan politék kon lé di glé teutapi digampóng dan kuta2, trók bak babahrot tangsi2 sidadu Djawa. Njang mantong djih kuasa njankeuh tangsi2 teumpang djih duék treuk dan padum-padum djeungkai tanoë teumpang djih dong dan njanpih ka hana lé dalam djaroëdjih watèë djidjak ho laén. Bahthatpih markaz geutanjoë diglé pajah ta pinah2 teutapi njan hana peungaróh sapeuë ateuëh keumadjuan geurakan geutanjoë dalam nanggroë dan kuta2 njang makén siuroë makén leubèh ramé ureuëng seutot watèë tudjuan peurdjuangan geutanjoë ka leubèh le ureuëng meuphóm. Saboh neugara teudong kon keureuna beudé teutapi keureuna peumandangan umum! Keureuna djipandang sah uléh rakjat. Watèë uléh bandum ureuëng Atjèh ka geuteupeuë sipai Djawanjoë hana sah djih djak peu ureuëng2 droë lagèë "peumeurintah" di Nanggroe Atjèhnjoë maka Atjèh akan meurdéhka! Jöh gohlomnjan han meurdéhka. Njankeuh sabab geutanjoë ta tém maté bak tadjak peugah haba keubeunarannjoë bak bansa sabab habanjoë leubèh peunténg nibak beudé. Meunjo njoë ka beutó2 meuphóm, beudépih ka mangat ta mita. Djinoë buët politék geutanjoë ka meusipreuëk ban saboh Nanggroe, kon di glé. Teutapi peurintah njang teuka di glé! Dan glé Atjèh leubèh kong nibak sipai!

(28 JANUARI, 1978)

Uroënjoë nakeuh Uroë Raja Bansa dan Neugara, UROE SULTAN MAHMUD SJAH, teupeuingat wafeuët droëneuhnjan bak 28 Januari, 1874, bak umu baró 27 thón. Droëneuhnjankeuh njang djeuët keu Radja Atjèh watèë phón prang deungon Beulanda. Bahthatpih droëneuhnjan mantong muda, ka keumah neutjok saboh Peuneutóih njang kha lagèëna - njang hana laén nibaknjan njang mungkné keu sidroë Radja Atjèh - neutulak ultimatum Beulanda njang djiba bak 26 Mart, 1873, disinan djilakèë supaja Atjèh meunjeurah deungon hana meulawan dan supaja tamong dalam djadjahandjih "indonesia". Sabab neutulak ultimatumnjan, maka uléh Beulanda ka djipeunjata prang ateuéh geutanjoë dan djiék u darat hingga keuneuleuëh teuntra Beulanda meurumpok ngon teuntra Atjèh dalam Mideuën Prang Bandar Atjèh njang bri keu geutanjoë keumeunangan njang paléng raja dalam seudjarahteuh! (Kalon ón 73-78 nibak kitab-njoë).

Adak meuhana neumeudong uléh Sri Baginda maka ka hana keumeunangan geutanjoë dalam Mideuën Prang Bandar Atjèh! Uléh surat haba Amerika, *The New York Times*, djituléh peukara Sultan Mahmud Sjah, "Sultannjan na keukuatan diplomasi dan keukuatan militer!" Njankeuh droëneuhnjan njang bri keu geutanjoë keumeunangan dalam seueh prang Bandar Atjèh!

(1 FEBRUARI, 1978)

Watèë lheuëh padum2 uroë peumantjar radio geutanjoë peugot siaran nibak Aluë Seupót, teutjok peuneutóih teupeumeungkléh radio nibak markaz rajek sabab keupeunténgan keuamanan. Ka teuntèë radio handjeuët ta peuduék tréb2 bak saboh teupat, peue lom bak markaz rajek, sabab radio keumah djiluëm uléh musóh deungon mudah, djadi adak djiteumèë radio, bèk djiteumèë markaz. Sababnjan radio akan teupeuduék bak saboh putjak gunong laén na padum batèë nibak Aluë Seupót. Saboh pasokan urósan radio ka teuató dimijub pimpinan Dr Husaini, Meuntroë Peundidékan dan Peuneurangan. Ureüeng2njan akan geubeudoh geudjak u teupat radio singoh dan nibak teupatnjan ngon Aluë Seupót akan teu peuna kurir geunap uroë. Program2 peunténg dan njang biasa teungui ka lheuëh teupegot dalam kasset njang kamoë rakam disinoë diglé. Watèë kamoë puta keulai peue2 njang ka lheuëh kamoë rakamnjan, kamoë tahe dan galak meudeungo na deuh su weuk, titjém dan buë dilikót nibak atjara njang teumaksud dan dilikót nibak musik, su rakan2 kamoë dalam rimba, njang ka djitamong dalam microphone! Paléng tan, hana soë djeuët peukon peukara asli barang geutanjoë! Program lagèë atra geutanjoë hana soë djeuët peugot pat laén njang hana "studio" istime-wa lagèë geutanjoë!

(5 FEBRUARI, 1978)

Mulai watèë kamoë pinah peumantjar u teupat laén ka padum uroë, kamoë hana deuh meudeungo lé su Radio Atjèh Meurdéhka. Kamoë ka wéh-weuëh kadang peue na teudjadi. Sababnjan ka teupegot rantjana djak seutot singoh. Teutapi malamnjoë ka trók Dr Husaini dan pasokangeuh

deungon haba brók: meusén listrik njang teungui keu radio ka rusak sabab ureuëng njang gulam atranjan reubah watèë ék-trón gunong. Njoë nakeuh baja njang that bangai teutapi han keumah ta peudjeuóh meunjo geutanjoë ék-tren glé. Peuëlom dalam kawan kamoë disinoë hana soë njang djeuët peugot atranjan. Hana sapeuë njang djeuët teupeugot disinoë laén nibak teukirém keulai meusén listréknjan u nanggroë mangat djeuët geupeubeutóí disidéh. Meusénnjan baró that, ban teupluëk dari keureutaih ngon bungkoíhdjih, dan baró padum plóh djeuëm teungui. Neuhaiah lagèënjoe mudah that teudjadi di glé dan djeuët peu han keumah peubuët buët njang peunténg2 lagèëna, lagèë djinoë. Dan njoë bandum ka teudjadi sabab kamoë mita beuleubéh aman lom watèë meubaja pih tan. Adak meukamoë peudong radio ladju disinoë sapeuë hana teudjadi dan meukeusud ka meuhase. Nibak peungalaman brók njoë, kamoë tjok saboh peuladjaran: bèk sagai tamita keuamanan leubéh nibak njang ka na sabab hana; bèk peugot sapeuë sabab baja njang ta sangka jóh gohlom ta eu bajanjan teuka.

(11 FEBRUARI, 1978)

Uroënjoe Uroë Raja Neugara dan Bansa, UROë TEUKU UMAR DAN TJUT NJAK DIEN, saboh pasang pahlawan, lakoë ngon binoë, njang le tinggai nasihat dan ibarat keu geutanjoë. Teuku Umar, sidroë Panglima Atjèh njang that meugah, sjahid dalam seuëh prang Udjóng Kala, Wilayah Meulabóh, uroë 11 Februari, 1899. Lheueh lakoëneuh sjahid, Potjut Njak Diën neumat pimpinan teuntrageuh dan neuduëk di rimba neusambóng peurdjuangan peutheun keumeurdéhkan Neugara Atjèh lawan Beulanda dan sipaidjih Djawa. Droëneuhnjan rón hón angèëta famili di Tiro: aneuk droëneuhnjan, Potjut Mirah Gambang nakeuh Njak Tjhik ulón, Porumoh Tengku Tjhik Mahjeddin di Tiro. Potjut Njak Diën na sidroë peumimpin binoë Atjèh njang dumnar kreuëh, neumeutheun meuthón-thón dalam rimba bahthatpih droëneuhnjan ka balèë, sampe putéh ók, dan karab butaneuh, teutapi seumangat djihadneuh hana tjeupa. Meuthón-thón droëneuhnjan djeuët keu simból, lambang nibak patriotisme Atjèh, lagèë aneuk inong-neuh tjit, Potjut Mirah Gambang di Tiro.

Peundeuritaan droëneuhnjan dumnar rajek dalam rimba, hingga uléh sidroë ureuëng duëk sadjan-neuh, keureuna djisajang keudroëneuh, - teutapi ureuëng njang bangai lagèëna - ka djidjak meuhubóng ngon Beulanda deungon meukeusuddjih mangat djeuët neudjak meubuat sabab ka sabé sakétneuh, dan uléh Beulanda ka djimeudjandji han djidrop droëneuhnjan dan han djiganggu asal neutrón mantong. Ka teuntèë njoë "djandji Beulanda". Watèë haba chianatnjan neuteupeuë uléh Tjut Njak Diën, buët droëneuhnjan njang keuneuleuëh that, jóh gohlom djiteumeung drop droëneuhnjan uléh Beulanda, njankeuh neupoh matédjih ngon djaroë droëneuh, dikeuë mata panglima Beulanda, sidadu2djih, dan ureuëng muslimin laén. Pakriban sidroë ureuëng inong tuha, sakét2, karab buta djeuët neumeubuët lagèënjana? Njoë meunoë pakriban ka teudjadi:

Watèë ureuëng chianatnjan, Waki Him ("pang laót") djidjak peutoë droëdjih deungon djidjak dong dikeuë Tjut Njak Diën, uléh droëneuhnjan deungon bagaih that dan hana soë sangka neusuët rintjóngneuh dan neutop ladju dalam dadadjih hingga djih reubah, djimeukubang ngon darah droëdjih ateuëh tanoh bak gaki Tjut Njak Diën.

Waki Him djikheun: "Neupeumeu`ah ulónnjoë, Potjut! Ulón peubueñt-njoë keu Potjut. Bèk meundeurita lé. Potjut djeuët neudjak meu ubat dan hana peue theun-deuëk lé!" Neudjauëb lé Tjut Njak Diën: "Hana kulakëë sajang nibak-kah! Peue kahpiké kamoënjoë binatang geupeulara, njang djipiké tjit keu peunoh pruët? Kon, Waki Him, kamoënjoë ureuëng Atjèh Meurdéhka. Njang peureuléë keu kamoë peunoh keumuliaan, kon peunoh pruët. Kamoë meu-maté sjahid keu mulia, kon keu bu dalam pruët." Kheun Waki Him lom: "O neupeumeu`ah ulóntuan, Potjut!" Djauëb Tjut Njak Diën: "Hana meu`aih keu kah! Peue njang kah chianat dan kah poh uroënjoë kon kamoë mantong. Teutapi ka kah poh saboh tjinto keureubeueñ njang raja lagëëna njang kamoë peuleumah bak keuturónan ukeuë, mangat djikalón dan djiseutot bak peutheun Agama, Bansa dan Nanggroë-njoë! Ateuëh buët salah njankeuh kah kateurimong hukóman uroënjoë!" Hana tréb lheuëhnjan Waki Him maté keudróëdjih teugageuëng disinan. Lheuëhnjan Tjut Njak Diën djidrop lé Beulanda dan djiboh keudéh u pulo Djawa, kon lagëë djimeudjandji, dan disidéh droëneuhnjana wafeuët.

Lakoë droëneuhnjana, Teuku Umar, pih na riwayat njang rajek dan ka geutinggai beukaih dalam Seudjarah Atjèh. Gobnjan ka lheuëh geupeugot salah njang raja lagëëna njang beudjeuët keu peuladjaran njang phët that keu keuturónan ukeuë supaja bèk ta ulang lagëënjana, sigo ka séb dalam Seudjarah bansa; teutapi keu gobnjan ka neubri watëë geuteumeung tëtëbat uléh Allah deungon geuteumeung maté sjahid bak geuteëbat njan. Disinoë deuh gobnjan na sipheuët2 njang rajek. Teuku Umar geupeuphón buët sibagoë Panglima Wilajah Atjèh Barat (Meulabóh) dan tréb lheuëhnjan neupinah gobnjan u Atjèh Rajek uléh Mukarram Maulana Almu-dabbir Almalik Tengku Tjhik di Tiro, neujuë mat pimpinan front Barat nibak Kuta Aneuk Galóng. Teutapi lheuëh sjahid Tengku Tjhik di Kuta Aneuk Galóng, bak thón 1891, hubóngan Teuku Umar deungon Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Amin njang gantoë Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Saman ka reutak. Meunantjit deungon peumimpin2 Neugara Atjèh njang laén lagëë Teuku Panglima Polém, dan Tengku di Tanoh Abëë. Mulai watëënjana Teuku Umar ka geupeumeuklèh droë dan makén tréb makén deuh ka geupeugot hubóngan deungon Beulanda. Phón geupeugah geumeurakan ngon kaphé njan mangat djeuët geutjok beudéëdjih. Bak thón 1893 ka deuh gobnjan ka geudong rot kaphé. Buët njan raja that rugoë keudróëgeuh sabab bansa Atjèh keuturónan masanja ka hana geupeutjaja keu gobnjan lé dan buët gobnjan peubitjah bansa Atjèh saboh keuturónan hana got2 lé. Bak thón 1893 uléh Beulanda djibri beudé peukeumah 2000 teuntra Teuku Umar njang djijuë djak prang bansa droëgeuh. Uroë 30 Oktober, 1893, ka geudjak prang Kuta Aneuk Galóng njang neupeutheun uléh Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Amin dan Teuku Panglima Polém. Le lagëëna keureubeuën ureuëng Atjèh dan kutanja keumah geutjok lé gobnjan siat dan lheuëhnjan ladju geudjók keu Beulanda dan djiduëk lé djih sampoë djih geulét lom uléh Teuntra Atjèh dimijub pimpinan Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Amin. Deungon beunantu Teuku Umar, uléh Beulanda keumah djitjok Mukim 25, Mukim 26 dan siteungoh nibak Mukim 22 dan Mukim 4. Ateuëh Mukim2 njoë djipeudong meuplöh boh kuta2 baró uléh Beulanda njang djijuë kawai bak teuntra Teuku Umar, njang bak watëënjana röh bak djak peugot "operasi" ngon sidadu2 Beulanda lawan bansa droë. Sabab Beulanda dumnana ka djipeutjaja keu Teuku Umar, watëë hana lé bansa Atjèh njang ngiëng keu gobnjan, mulai 1 Januari, 1894, ka djipeugot saboh pasokan istimewa treuk keu gobnjan, 250 droë sidadu Atjèh njang djibajeuë gadjidji, djibloë badjéë, djibri rumoh dan djidjók beudé lé Beulanda. Njankeuh watëë gobnjan djipeunana: "Djohan Pahlawan Gubernemen Hindia Beulanda".

Awaknjan djipeuduék dalam saboh teupat di Lampisang, Mukim 4. Dalam masa Teuku Umar "keuridjasama" deungon Beulandanja, biaja prang Beulanda di Atjèh djitrón nibak 20 djuta rupia Beulanda sithón djeuet keu 7 djuta sagai sabab sidadu Atjèh Teuku Umar djeuet djibloë leubèh murah nibak sidadu laén. Lhèè thón njang meunan matjam: 1893-96. Pakriban pandangan ulama dan bansa Atjèh ateuéh buët Teuku Umar njan hana peué tadjak peugah disinoë djeuet teupiké keudroë. Teutapi pakriban akibat nibak buët gobnjan ateuéh Seudjarah bansa dan djiwa bansa nakeuh saboh hai njang mantong pajah ta sidék trók'an uroënjoë.

Tjut Njak Diën sabé neulawan politék lakoëneuhnjan dan keuneuleuëh keumah neu ubah pikéran gobnjan bahthatpih hana keumah teupeudong lé peué njang ka gobnjan reuloih. Watèë lheuëh Prang Aneuk Galóng njang keuduwa, disinan sjahid Wali Neugara Atjèh, Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Amin, Teuku Umar geugisa keulai sadjan bansageuh dan beudé njang na geupeukeuë keulai ateuëh Beulanda. Kuta Aneuk Galóng geureubót keulai nibak Beulanda. Prang njang geupeu-ék lé Teuku Umar peuhantjó keulai neuduék Beulanda di Atjèh hingga pajah djiba Panglima Tjhik Hindia Beulanda, djeundral Vetter, u Kuta Radja djak mat pimpanan teuntra Beulanda disinoë bèk keumah geupeuhantjó bandum uléh Teuku Umar. Keu Beulanda lagèë sang ka teudjadi saboh prang baró di Atjèh. Gubernur dan Panglima Beulanda di Atjèh baroëkon, djeundral Deyckerhoff dan angèëta staff-djih bandum keunong usé. Keuneuleuëh Teuku Umar pajah geusurót u Pidië dan Meulabóh. Watèë gobnjan reubah meugulé maté sjahid dalam seuëh prang Udjóng Kala, Meulabóh, uroë 11 Februari, 1899, gobnjan mantong geupeuleumah droë sibagoë sidroë Panglima Raja njang geutukri maté. Lawan gobnjan rot pihak Beulanda nakeuh djeundral van Heutz njang teuma djeuet keu Gubernur Djeundral Hindia Beulanda atawa "indonesia".

Pusaka nibak Teuku Umar nakeuh saboh peuingat njang raja lagèëna keu keuturónan ukeuë supaja bèk sagai2 "keuridjasama" deungon musón teuka sabab buët chianatnjan - bahthat sang2 meuhasé - keuneuleuëh hana hasé, njang na tjit meurugoë keu bansa, nanggroë dan agama. Riwajat Teuku Umar nakeuh saboh tragedi Atjèh, pakriban saboh sipheuet njang rajek ka salah ngui, sabab hana geumeuseutia saré keudroë, dan hana geupeuduék keupeunténgan *Bansa* diateuëh nibak keupeunténgan droë, hingga sababnjan ka gadoh peuleuweuëng njang raja2 lagèëna dalam Seudjarah. Adak meu Teuku Umar hana geumeupeurangoë lagèënan dan teutap geumeusaboh deungon Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Amin, Teuku Panglima Polém dan laén2 bandum, Beulanda ka keumah ta lét lom dari Atjèh dan geutanjoë mantong meurdéhka trók'an djinoë! Gobnjan na untóng baék geuteumeung tæëbat dan peubeutóí peué njang salah njang ka geupeubuët, teutapi hana mungké bak geupeubeutóí dumpeuë. Deungon geumaté sjahid ka séb bukti bahwa ka geutèëbat nasuha. Uroënjoë geutanjoë ingat keu gobnjan sibagoë sidroë pahlawan bahthatpih hana saban deungon binoëgeuh Tjut Njak Diën. Dan geutanjoë ingattjit ateuëh keusalahan2 njang ka geupeubuët supaja bèk na soë djak ulangnjan keulai di Nanggroënjoë! Meunjo meunoë gobnjan ka hana geuhudép dan geumaté deungon sia2! Peuladjarannjoë ka lheuëh ta meureunoë, dan ka lheuëh ta bajeuë, deungon darah: darah gobnjan dan darah bansa!

(15 FEBRUARI, 1978)

Mulai kamoé minah keunoé u Aluë Seupót hudép kamoé ka lagèé "biasa" keulai. Kamoé ka meuteumeung istirahat, pijón hék, siat nibak na soé seutot sabé ho njang meudjak? Padum tréb? Njan dumsoé djeuét peugot keunira. Teutapi bah barangkakri kamoé hana meupadóli keu hai njan. Keuwadjéban kamoé mesti peudjak ladju buétnjoé deungon hana meutheun-meutheun bahthat pat taduék. Ulón keudroé pajah tuléh meuplón boh surat geunap uroé u luwa dan dalam Nanggroé. Dan dumnan le tjit surat-surat njang ulón teurimong. Surat2 dalam Nanggroé meu-asoé peuneurangan peukara hakikat peurdjuangan geutanjoé njoé: pajah ulón bri peundjeulasan, hana pijón2, bahwa peurdjuangan geutanjoé bak watèénjoé handjeuèthan politék, ideologi dan budaja (kultur) jón gohlom djeuét keumilitér. Trók'an ka lheuèh ulón tuléh saboh buku ubit peukaranjan. Teutapi deuh njan hana séb. Hantom ulón ngui meusén tuléh dalam hudép ulón dumnan kajém lagèé dalam rimbanjoé! Meusén tuléh - njankeuh beudé geutanjoé djinoé dilèé - meunan ulón peugah bak ureuèng2. Teutapi deuh trang hana disinoé njang ék seumiké lagèénjan.

Di Aluë Seupót kamoé teupeuè haba2 dónja nibak radio2 luwa-nanggroé lagèé BBC, Radio Australia, Radio Hilversum, Su Amerika (Voice of America), Radio Moscow, dan le lom njang laén njang that trang deuh di gunong2 Atjèh. Kamoé meupeujum haba2 radionjan dan komentar awaknjan njang meulawan-lawan. Kamoépih meuteurimong surat2 haba dan madjallah luwa-nanggroé. Djum'at njoé ulón seunang meuteumeung batja dalam madjallah *Time* (Amerika) saboh karangan peukara Geurakan Quebec Meurdéhka di Kanada. Ka teuntèé kamoé meudong rot djeuèb bansa njang tuntutan meurdéhka ban saboh dónja. Disinan geubahaih saboh buku drama seudjarah Quebec njang ban awaknjan peuteubiét njang meunan: *La Complainte des Hivers Rouges (Ba-e keu Musém Saldju Meudarah)* keunarang Roland Lepage njang haba2 disinan tjukèh haté kamoé, sabab na hai2 njang toé2 ngon keuadaan geutanjoé, lagèé saboh lagu njang kheun keu éndatu awaknjan:

"O éndatu kamoé....

Ka lheuèh neupeureunoé kamoé pakriban meu-ék glé njang lambóng2
Bahthatpih that tréb bak kamoé peuphón
Djinoé ka kamoé beudoh meudjak seutot tapak droéneuh...."

Watèé lheuèh ulón batjanjankeuh ulón piké tuléh saboh drama seudjarah Atjèh. Quebec...Atjèh...Aluë Seupót...*Time* - peué na mungkné anasir2 njang leubèh meulaén-laén nibaknjoé djak ba peusan keumeurdéhkaän?

(Watèé ulón djak u Kanada di Musém Bungong 1980, ulón teuka u Montreal meusadja keumeung meurumpok ngon Tuan Lepage, ulón keumeung bri pudjoé keu gobnjan peukara bukugeuh njang bri ilham keu ulónnjan teutapi hana meurumpok. Ulón djak bak Editions Lemeac njang peuteubiét bukunjan dan ulón teumeung saboh naschah. Teuseupók bak ulón batja buku drama (dalam basa Peurantjis) njan sabab djroh that dan le hubóngan ngon peué njang teudjadi dalam peurdjuangan keumeurdéhkaan geutanjoé: bandum peurdjuangan keumeurdéhkaan dalam dónja saboh! Teutapi bak watèénjan ka lheuèh ulón tuléh buku geutanjoé, *Drama Seudjarah Atjèh: 1873 - 1978*, njang hana kureuèng meunarék haté!

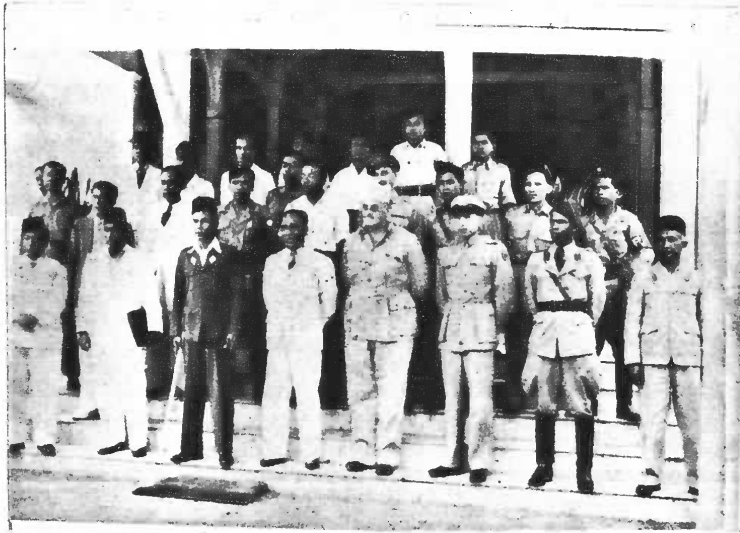
(28 FEBRUARI, 1978)

Uroenjoé ulón teurimong haba bahwa Tengku Muhammad Daud Beureuéh, peumimpin Atjèh njang meugahnjan, njang djinoé ka neutamong dalam umu 80 thón, dan ka laèn, ka djidjak drop lé sidadu Indonesia/djawa ngon tjara njang biadabthat. Droëneuhnjan ka djibeureukaih lé pasokan komando njang djikirém dari Djawa lé Suharto keu meukeusudnjan. Awaknjan djiteuka u rumoh droëneuhnjan bak simalam, Djum`at njang ka u likót, dan dji ék u rumoh deungon hana djilakéé idin. Dikeué porumoh dan aneukneuh droëneuhnjan djimat ramè2 lé sipai Djawanjan dan djipeutren u mijub. Disinan didjaróm droëneuhnjan deungon ubat bihuih hingga pansan, lheuèhnjan droëneuhnjan djitiék dalam muto truk sidadu dan djibapluéng keudéh u Medan malamnjan ladju. Disidéh droëneuhnjan djipeu-ék dalam kapai po dan djimè u pulo Djawa. Geutanjoé hana ta teupeuè pat droëneuhnjan djipeuduék di pulo Djawa. Keudjadiannjoé hana djipeuteubiét dalam surat haba Indonesia/djawa dan hanatjit dalam surat haba luwa-nanggroé. Droëneuhnjan ka djidjak drop sabab dji sangka neudong rot Angkatan Atjèh Meurdéhka.

Njang gandjéthat lom, njoé ka djipeubuét bak watèé uléh sipai Djawa keudroédjih teungoh djipeugot propaganda bahwa Tengku Muhammad Daud Beureuéh hana neudong rot Atjèh Meurdéhka teutapi neudong rotdjih. Sang2 na ureuèng Atjèh - laén nibak pengchianat - njang dong rotdjih!

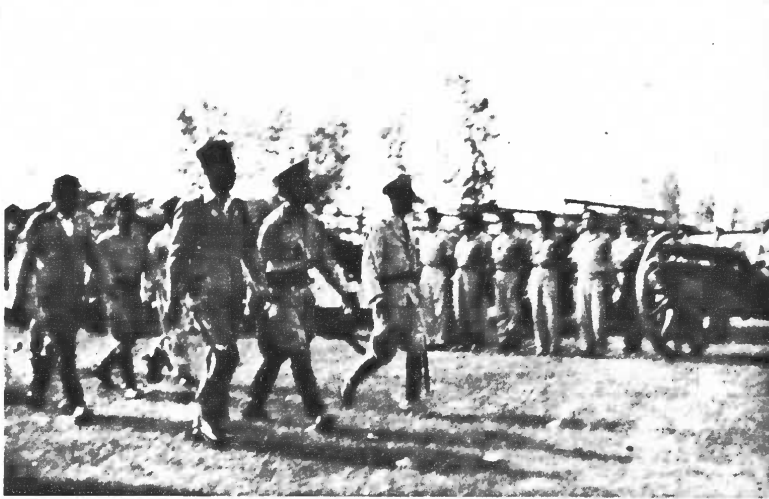
Peukara tjaradjih djak drop Tengku Beureuéh peuleumah sipheuét bansa Djawa njang beutó12 - saboh bansa mijub njang hana djiteupeuè teurimong-geunaséh dan hana djiteupeuè balaih guna - sabab droëneuhnjoé nakeuh sidroé ureuèng njang ka paléng le tulong sipai Djawanjan dalam dónja bak watèé Indonesia/djawa teungoh keumeung maté dalam peundudukan Beulanda antara thón2 1945-1949. Lagéé ka dónja teupeuè, Atjèh ka meurdéhka nibak Beulanda mulai thón 1942, dan watèé Beulanda djigisa lom u Indonesiadjih bak thón 1945, dan ka djimat keulai bandum wilajah Indonesianjan, u Atjèh mantong han djidjeuét gisa dan hana niétdjih bak djigisa lé. Watèé Sukarno ka djimeunjeurah bak Beulanda thón 1949, peué njang djipeunan republik Indonesia/djawa bak watèénjan hana lé wilajahdjih meusidjeungkai! Peumimpin2 Indonesia/djawa njang hana djidrop lé Beulanda bak watèénjan bandum pluéng u Atjèh djak lakéé peurlindóngan bak Tengku Beureuéh. Droëneuhnjankeuh njang bri péng keu sipai Djawa mangat djeuét djipuka kantódjih di PBB, dan ban saboh dónja. Derma nibak bansa Atjèhkeuh njang bloé kapai po njang phón that keu Garuda: 2 boh. Kapai po njan teungui djak angkót beudé dari Atjèh djak tulóng sipai u Djawa! Keuneuleuéh watèé Jogjakarta ka djitjok lé Beulanda deungon hana prang, ban saboh kabinet Peumeurintah Darurat RI minah u Kuta Radja dimijub peurlindóngan Tengku Beureuéh.

Teutapi watèé Sukarno dan rakan2djih djiubah politék dan djiteurimong neuduék njang bak hakikat siteungoh-meurdéhka dari Beulanda, deungon didjamin bandum keupeunténgan ekonomi dan politék Beulanda disinoé, maka uléh Beulanda ka djidjak seurah keu Indonesia/djawa "dèelat"-djih njang hantomna ateuéh Atjèh, njang hana hakdjih bak djidjak "seurah" keu beurangkasoé. Njoé ka djipeugot dalam peué njang djipeunan "Djandji Mèdja Bunta" antara Beulanda ngon Indonesia/djawa njang djitèkèn bak 27 Desember, 1949, deungon hana djimupakat deungon

Njoë nakeuh saboh gamba njang meu-seudjarah that njang bri meurdéhka keu Indonesia/djawa dan peugadoh meurdéhka Atjèh. Adak meukon geutanjoë ka sisat dalam politék, bak uroë tjok gambanjoëkeuh geutanjoë ka wadjéb ta peunjata Atjèh Meurdéhka keulai!

Gambanjoë teutjok bak buleuën Januari, 1949, di Kuta Radja, watée Tengku M. Daud Beureuéh (lummóí lhèë rot wië) dan peumimpin2 Atjèh njang laén, geuteurimong Euntósan Militèr PBB njang djikirém dari New York deungon meukeusud djak paréksa dan djak peunjata peué Republik Indonesia/djawa-njan mantong wilajah atawa ka hanalé sapeué na, lagèë kheun Beulanda di PBB. Bak watèënjnan bandum njang peunan droë peumimpin Indonesia/djawa, mulai nibak Sukarno sampoë angèëta kabinètdjih bandum ka djidjak djók droë bak Beulanda. Djakarta dan pulo Djawa, meunantjit wilajah2 laén ka djitjok keulai lé Beulanda - maléngkan Nanggroë Atjèh njang han dji-djeuët meutoëpih. Teutapi uléh ureuëng2 Atjèh meutuwanjan ka geudjak angkèë bak Euntósan PBB bahwa Nanggroë Atjèh njo wilajah Indonesia/djawa hingga sababnjan Indonesia/djawa ka hana djipandang habéh uléh PBB, dan peukara keumeurdéhka-an Indonesia/djawa teutap dalam agenda PBB. Teutapi watèë keumeurdéhkaandjih ka meuhasé deungon beunantu njang mutlak ni bak bansa Atjèh, geutanjoë ka djidjak djadjah dan Tengku M. Daud Beureuéh djidjak drop! Dan geutanjoë Atjèh njang tuntut meurdéhka djipoh!

MASA SISAT
1945-1950

Teuntra Atjèh, deungon alat-prang leungkap, meubaréh di Kuta Radja, Januari, 1949, di keuë Euntósan Militèr PBB, peuleumah meuseutia ngon sipai Indonesia/djawa. Bak watèñjan, sipai ka hanalé wílajah, ka hanalé teuntra. Pulo Djawa ka djitjok lom lé Beulanda, sipai ka habéh dji meunjeurah. Njang na peu-ék bandira mirah-putéh njankeuh meureuëng Atjèhnjoë njang ka tuwo keu bandira droë dan keu meurdéhka droë! Teutapi buët ureuëng Atjèh njang ka ngeutnjoë handjeuët peutan hak dèëlat nibak bansa dan Neugara Atjèh!

Tengku M. Daud Beureuéh (ateuëh guda rot wië) dikeuë teuntra Atjèh keuturónan gadoh rot-uëh.

Panglima² Atjèh keuturónan gadoh, teungoh meubaréh peuleumah seutia keu sipai Indonesia/djawa: Kol. Hasballah Hadji (wië), Kol. Tjék Mat Rahmani (teungoh), Kol. Hasan Saleh (uneun). Watèë Indone-sia/djawa ka meurdéhka bandum ureuëngnjoë djipeurhót dan djigantoë ngon sipai Djawa.

geutanjoé Atjéh, peue lom peumiléhan umum, njang wadjéb djipeugot, menurót Hukóm Internasional dan Hukóm Dekolonisasi PEB dalam hai2 njang lagéénjoé. Deungon ka djimeurakan keulai deungon Beulandanjoé maka uléh sipai Djawa hana djipeureuléé lé keu Atjéh atawa Tengku Beureuéh. Maka mulai thón 1950 ka djimulai politék djadjah Atjéh keulai sibagoé seunambóng nibak politék Beulanda! Dan Tengku Beureuéh djitiék nibak djabatan dan djipeuhina, sabab hana lé guna keudjih! Dan djinoé, dalam umu droéneuhnján njang meunurót adat reusam geutanjoé beurangkasoe handjeuét ta thók2 lé, njoé njang djipeugot keu droéneuhnján. Njoékeuh tjara sipai Djawa "balaih guna" - meunjo hana neuteupeué!

Meunjo ta ngiéng u likót bak keuadaan politék di Atjéh antara thón 1945 dan 1950, lagéé na, watéé keukuasaan de facto ateuéh Nanggroénjoé na dalam djaroé droéteuh 100%, dimijub pimpinan Tengku Muhammad Daud Beureuéh, watéé bandum wilayah2 Indonesia njang laén ka dalam keukuasaan de facto dan de jure Beulanda keulai, watéé bandum peumimpin2 "revolusioner" Djawa/Indonesia ka habéh djimeunjeurah bak Beulanda, dan soé2 njang hana dalam djaroé Beulanda ka na *dimijub* lindóngan geutanjoé di Atjéh, dan bak watéénjan Beulanda hana meu djitjipih riwang u Atjéh sabab teumakótdjih pajah peugot "Prang Atjéh Keuduwa" lagéé kheum angééta2 Parlemen Beulanda, bak watéénjan hana soé njang djeuét djak tham geutanjoé, hana Beulanda, dan hana sipai Djawa, meunjo geutanjoé na ta keumeung peugot keukuasaan de facto geutanjoé ateuéh Nanggroé Atjéh djeuét keu *de jure*, deungon ta tjok saboh langkah treuk sagai: ta peunjata Atjéh Meurdéhka keulai deungon rasmi ubak dónja!

Beulanda njang ka trang hana niét djih djidjak peugot "Prang Atjéh Keuduwa", han djidjak peuek prang lé ateuéh geutanjoé. Sipai Djawa teungoh na dalam meuteueng-bajeueng, meuteng-paneng, djipadjoh bu nibak paleuét geutanjoé. Peumimpin2 Djawa - roh Sukarno, dalam glap Beulanda, djimeunjeurah, dan njang laén *dimijub* lindóngan geutanjoé di Atjéh - got that tapeutimangdjih lagéé adat geutanjoé Atjéh. Dalam masa 5 (limong) thón njang panjangnjan, geutanjoé keumah tatjok keulai keumeurdéhkaan *de jure* geutanjoé njang ka teu-~~lóng~~ dalam talam pirak, teutóp ngon sangé Daja, - njang uroénjoé ka pajah ta muprang keulai bak tatjok pulang! Njan ka teudjadi *kon* sabab geutanjoé hana beudé - trók'an meuriam na dalam djaroé geutanjoé bak watéénjan! - teutapi sabab ka putóih urat-saraf bansa (failure of national nerve) saboh keuadaan disinan bansa geutanjoé sitjara umum (collectively) hana geutu`oh seumiké lé, sabab keusadaran keu Seudjarah droé ka gadoh! Watéé saboh2 bansa ka gadoh keusadaran keu Seudjarahgeuh, maka bansanjan ka lagéé djaló patah keumudoé, djeuét gob bahué ho njang galakdjih, hana meuh lé tudjuan droé, dan handjeuét geumeulajeué lé keudroé! Bak watéénjan, adak meugeutanjoé ta teupeué droéteuh, ka djeuét ta peugot keureutaih "djandji pantjuri" njang Beulanda tékén ngon sipai Djawa njang djak djók/tueng "dèelat" ateuéh Nanggroé geutanjoé hana laén nibak sitjriék keureutaih njang hana jum sapeué lagéé tjit meunan trók'an uroénjoé dan sampoé aché dónja!

Keusalahan2njoékeuh njang ulón meukeusud supaja bèk teudjadi lé sigo treuk ukeué! Njoékeuh meukeusud dan tudjuan nibak ANGKATAN ATJÉH MEURDÉHKA: peugisa keusadaran Seudjarah keu bansa Atjéh, peusambóng

kontak keulai deungon masa-njang-ka-u-likót geutanjoé njang raja dan kha lagéna, meu-Imum bak Allah, Rasul dan Endatu dan bak hana soé laén ateuéh rhuéng dónja, dan ateuéh neuduéknjoé ta peudong masa u-keué njang leubéh tjeudaih lom! Peuhudép keulai teori politék nibak keumeurdéhkaän Atjéh sibagoé bimbingan keu peurasaan (sentiment) meurdéhka njang mantong hudép dalam darah dan haté bansa Atjéh njang na sipheuet2 njang han keumah gob peuhantjó. Peuhudép keulai Sunnah atawa Teuladan njang ka neupeudong uléh Endatu geutanjoé keu Meunumat keuturonan djinoé dan ukeué: dalam politék, sosial, ekonomi dan budaya. Deungon paneuk, supaja bansa geutanjoé geuteuméé keulai sipheuet2 droégeuh njang beutói lagéé dalam Seudjarah Atjéh: meurumpok keulai ngon éndatu, meusaboh lagéé droéneuhndan, meuseutia lagéé droéneuhndan, meubuet lagéé droéneuhndan, seumiké lagéé droéneuhndan: meurdéhka, meudéelat, mulia!

Ka lheuéh ulón djak ban sigom dónja, ulón djak mita dokumén2 Seudjarah geutanjoé mangat djeuét ta susón keulai Seudjarah-teuh njang ka gadoh. Njan bandum ka ulón peuwoé u Nanggroé, ulón peudjaroé bak keuturonan baró. Keu meukeusudndan ka pajah ulón djak duék keudéh dalam rimba. Meunjanpih ka djidjak timbak ulón lé sipeundjadjah Jawa deungon meukeusud djikeumeung poh maté. Ulón rasa lagéé Prometheus: ka ulón peuwoé apui keu bansa, lheuéh ulón djak mita ka 25 thón di Eropa, Amerika dan ban sigom dónja. Djinoé ka lheuéh ulón peudjaroé apui njan, suwanjan, keu keuturonan baró, mangat djeuét keu lhóh rot uéh éndatu keulai, mangat djeuét ta seutot tapak droéneuhndan. Keu hai haté ulón njang peudéh, weuéh dan ka hantjó tjit Prometheus laén njang ék teupeué. Keu hai dumna keureubeuén njang ka ulón bri keu buét njoé tjit meu Po teuh Allah njang keutahwi. Bahthatpih han ta teumeung keumeurdéhkaan geutanjoé djinoé ladju, meunjo ureueng Atjéh ka geutusoé droégeuh keulai lagéé dalam Seudjarahgeuh, geutanjoé akan ta teumeung keumeurdéhkaannjan ukeué, hana tréb lé, sabab sipai Jawa han sagai2 keumah djipeudong peundjadjahandjih ateuéh Nanggroé geutanjoé sabab djih hana teunaga droédjih bak djipeugot buétnjan. Peundjadjahan sipai Jawa ka teudong siat sabab geutanjoé teungeut. Meunjo bansa geutanjoé ka djaga, ka na teori keumeurdéhkaan njang pimpin seumangat meurdéhkageuh, maka geutanjoé handjeuétan meurdéhka lom bak kutika njang phón that teuka ukeué, kutika njang meuteuntéé akan teuka lagéé meuteuntéé akan djiteubiét mata-uroé singoh beungoh!

(1 MART, 1978)

Peué njang teudjadi dalam asrama dalam watéé dua go Djum`at njang ka ulikót nakeuh "biasa" keu kamoé, njankeuh bandum gabhuék ngon tugaih masén2. Hana meusidroé njang duék2 mantong deungon hana buét dan hana tanggóng-djaweuéb. Uroénjoé ulón teurimong ajah nibak padum2 droé ureueng muda njang ka na sadjan ulón ka leubéh sithón dalam glé. Ureuengndan na lampóih kupi-geuh di Blang Malo, hana djeu-ón nibak Alué Seupót. Sadjangeuh na geuba aneuk kupi njang ban lheuéh geulheué ngon peunadjóh laén sigo geuhon sapo. (Bék tuwo: peunadjóh nakeuh peukara njang paléng peunténg keukamoé di glé). Ureueng2njoé ka geuturi ulón nibak ubitkon bahthatpih ka hana meurumpok ka 25 thón.

Teutapi keuseutiaån, bak geutanjoë Atjèh, hana djibataih lé watèë. Sababnjan dalam meurumpok lagèënjoe peuriwang peuingat keu masa njang kaka njang peuwèh haté. Le ië-mata njang rhót. Ureuëngnjan geuteuka "geudjak djók aneukgeuh keu Tengku"! Njoëna saboh isjarat njang lhók that dan meumakna lagèëna dalam tjara hudép bansa Atjèh. Deungon njoë geupeuleumah bahwa ban saboh famili, ureuëng tjhik agam dan inong, ban saboh kawóm, geumeudong dilikót aneuk dan dilikót Tengku dalam buët raja njang rhó darah ngon ië-matanjoë, dan buëtjnjoë geuangkèë deungon mata teubleut dan keusadaran njang peunoh! Uléh tiëp2 aneuk muda Atjèh dalam seueh prang djiteupeueé bahwa dalam buëtjnjoë, ma-deungon-ku na sabé sadjan! Njoëpih saboh asai treuk nibak keukwatan Atjèh dalam prang njang hana bak bansa2 laén! Nakeuh saboh kebanggaan keu ma-dan-ku Atjèh geuteumeung djók aneuk-geuh dalam seueh prang peutheun agama, neugara dan bansa! Njan mantong meunan nibak djameunkon trók`an uroënjoe, nibak masa Iskandar Muda trók`an masa Angkatan Atjèh Meurdéhka! Aneuk2 muda kamoë di glé watèë djiwoë u rumoh djak seumaweuë sabé geupeuingat uléh ma-dan-ku geuh bèk sagai2 meunjeurah keu sipai Djawa dan meudong sabé sadjan Tengku! Na njang peugah: meunjo djidjak meunjeurah han geutuëng lé keu aneuk lé ma-dan-ku!

(7 MART, 1978)

Sang djroh meunjo ulón peutrang disinoë peue njang ulón meukeusud dalam *Diary* njoë watèë ulón kheun "uteuën rimba" dan watèë ulón kheun "gunong2". Njoë na duwa peukara njang meulaén that deungon aki-bat njang meulaén that tjit. Kamoë peunan "uteuën rimba" wilayah njang luwaih lagèëna njang hana ureuëng duék, teutapi djiduék lé rimuëng, mawaih, eungkong, rusa, uleuë, gadjah, bui, gluëh, badeuëk, dan patjat njang meudjuta-djuta, njang dji`euë djilét-teuh watèë djitjom na bèë manusia dan djipiëp darahteuh sampoë habéh jöh gohlom meuta-teupeuëpih. Patjatnjan djitukri ék bak badan geutanjoë, trók`an dalam sileuweuëteuh deungon hana ta thèë. Watèë lheuëh ta blóh uteuën rimba pajah tasuët badjèë dan siluweuë meukon meunan han ta teupeuë meunjo patjat hana djikap badanteuh. Hana djalan laén nibaknjan bak ta peuteuntèë geutanjoë hana djikap lé patjat. Biasa geutanjoë teupeuë ka djikap lé patjat watèë ka teulat that dan djih ka rhót nibak badan geutanjoë sabab ka troëdjihthat ngon darah dan ka lagèë sikeumbóng peunoh darah hingga han ék djimeumat lé bak badan geutanjoë. Teupat patjat kap bak badan geutanjoë han teudong darah meunjo hana ta boh peureuban atawa ta tóp lukanjan ngon keureutaih. Sababnjan, watèë njang ka troë ka rhót nibak badan geutanjoë, darah djiteubiët ladju deungon hana ta thèë hingga watèë badjèëteuh ka meudarah sang2 ka keunong aneuk beudé, njan baró ta teupeuë geutanjoë ka patjat kap dan bak watèënjjan djih ka hana lé bak badanteuh. Watèë geutanjoë phón tadjak duék dalam uteuën rimba, njankeuh patjat njang paléng bantjiteuh. Teutapi tréb2 ka hana djeuët keu peukara sapeuë lé. Laén nibaknjan na matjam2 uleuë meubisa njang djiprèh geutanjoë bak teupat2 njang hana ta sangka2. Meudjan-djan djiprèh geutanjoë bak rot-uëhteuh. Meudjan-djan djigantung droëdjih bak dheuër kajèë dibinèh rot-uëh paih sikurunjong hingga watèë geutanjoë liwat djeuët djirungkhom aneuk matateuh. Uleuë seudóng njankeuh njang paléng djuwaih, djilétteuh watèë meurumpok. Meunjo geutanjoë hana bagaih ngon parang atawa tungkat dji-

teumeung kap-teuh. Dan uleuënjoë bagaih that djipluëng dan djih bisa that. Na ureuëng njang maté keunong kap-djih. Meunantjit ho njang ta-djak na eumpung geumuto: na bak tanoh ateuëh rot-uëh hingga handjeuet han rón tagidong, atawa bak dheuen kajèë ét ulèë njang meupakhók watèë geutanjoë djak. Meunjo ta gidong atawa ta tjukèh mantong eumpung djihnjan maka akan djiteubiet meureutóih djilét geutanjoë sang lagèë kapai po dan watèë djikapteuh sakét meulumpahna. Meunjo droëneuh djikap bak muka, akan keumong ban saboh muka hingga droëneuh hana soë turi meusigo djum`at. Dan lagèë djai kajèë meunankeuh djai duroë dalam rimba. Sababnjan hana djalan peudjeuón bèk keunong sakét nibak saboh dari matjam2 baja njoë. Lheueh siuroë djak dalam rimba handjeuëthan djaroë, sapai, muka, peue lom gaki meutjuréh atawa teusië. Laén nibaknjan, dalam uteuën njang mijub2 - njang kon dalam glé manjang-manjang - seu`uëm that watèë uroë dan kureueng angèn hingga puëh bak ta peulheueh naphaih dan djiteubiet reuóh le that hingga badjeëteuh sabé basah ngon reu`oh dan djeuet keu mubèë lheueh siuroë. Dalam uteuën njang lagèënjoe le that ón geulatang njang meubagoë rupa, njang puëh that bak ta turi hingga hana ta tu`oh peusiblah bèk keunong, dan watèë keunong na njang sakét lagèëna. Meudjan-djan pajah talingkeuë paja njang peunoh ngon lintah njang raja2 njang djilét geutanjoë watèë deuh. Njoë ka peuturi droëneuh keu baja hudép "biasa" dalam uteuën rimba nanggroë seu`uëm njang tanohdjih hana that lambóng dan rata, mangat bak teudjak-djak. Watèë kamoë kheun meuduëk dalam uteuën rimba, njankeuh pat dan njankeuh meunan. Kamoë goh lom meupeugah sapeuë lom peukara hudép dalam rimba gunong2.

Watèë ulón kheun hudép dalam rimba "gunong2", njan meumakna pajah ta hadap matjam2 baja njang meulaén lom, dan alam ban silingka njang peureulèë teunaga njang leubèh rajek bak ta peutheun hudép disinan. Meunjo ka lheueh neu-hudép ateuëh gunong sibagoë ureuëng geurilja, njan baró neuteupeuë pakriban seunang meuteumeung djak ateuëh tanoh rata. Ateuëh gunong2 Atjèh teumpang ulón duëk djinoë, tjit 5% nibak djak-djak ateuëh tanoh rata. Njang 95% treuk nibak djak-djak njan bandum ék-trén gunong antara 45 ngon 85 deuradjat, meudjan-djan trók 9000 gaki lambóng, dan keureuna peue njang ék u ateuëh mesti trón lom, maka pajah ta trón sidumnan tjuram lom u mijub. Buëtnjoë hana habéh2. Ta ék-trén ngon badan soh mantongpih ka séb hékteuh. Hana soë tukri pakriban hék bak ta mē 20 kilogram barang u ateuëh gunong meunjo goh lom teutji keudroë. Njankeuh peue njang ureuëng2 ulón peugot geunap uroë watèë kamoë minah2 teumpang, watèë geudjak tjok bahan makeuen u gampóng2, dan buëtnjoë geupeubuët geunap uroë. Pakon hana soë peugot pèl supaja geutanjoë hana peue padjón bu, bèk deuek? Njan akan djeuët keu saboh keumadjuan njang paléng rajek dalam prang geurilja!

Sababnjankeuh, dilikót ka ulón ulang2 sabé narit "uteuën rimba" dan "gunong" sabab ulón piké saboh istilah mantong hansép bak peutrang pakriban keusosahan dan keusukaran njang ka kamoë tém teurimong bak peubuët peue njang teungoh kamoë peugot: peumeurdéhka Nanggroë!

(10 MART, 1978)

Uroënjoë ulón deungo tanda baja njang phón peukara keuamanan lawét ulón duëk di Asrama Aluë Seupót. Kamoë teurimong haba bahwa musóh dji-

keumeung teuka u dairah Aluë Seupót bak uroë 20 Mart. Djih ka djipeu-keumah pasokan di Sigli dan Tangsé. Uléh ureuëng bagian keumanaan geu piké djroh teuminah dari sinoë jöh gohlom uroë njan. Ureuëng2 hana galak minah sabab bandum ka djeuët keu seunang duék disinoë di Aluë Seupót. Jöh gohlom teutjok peuneutóih ka ulón jué paréksa lom peukara beuna atawa hana beuna heba rantjana musóhnjan. Bak watéénjanpih ulón hói rapat Pawang. Uléh pawang2 geupiké meunjo pajah minah got ta minah u Gunong Seukeuë, rot Tunong Blang Malo dan rot Barat Tangsé, njang keunan hantom geutanjoë djak baróëkon. Njanpih wilajah prang geurilja ka djameunkon njang geungui uléh éndatu bak geulawan kaphé Beulanda. Peukara teumpat2 njang ka meuseudjarah rajek that peungarón ateuëh ulón: adak hana sababpih ulón mita sabab mangat djeuët djak keunan.

(12 MART, 1978)

Uroënjoë nakeuh 12 Rabi'ul Awwal bak uroëbuleuën Islam, Uroë Raja bansa dan neugara keu geutanjoë, Uroë Lahé Nabi Muhammad s.a.w. atawa Mo'Lot. Njoë uroë rajek umum njang paléng umum di Atjéh sabab bandum ureuëng, ban saboh nanggroë geumeusapeuë peugot chanduri Mo'lot. Djeuëb2 rumoh, kaja-gasiën, geupeugot idang, djak djók u Meunasah, dan saboh gampóng undang gampóng laén bak chanduri Mo'lotnjan. Njoë saboh Adat njang djroh lagéëna njang ka meuribéë thón geupeudong di Nanggroënjoë njang wadjéb geutanjoë peulara. Dalam chandurinjoë geubeuët Seulaweuët keu Nabi dan geupeugah keulai riwayat peurdjuangan Nabi bak neupendong agama Islam.

Riwayat hudép Nabi Muhammad s.a.w. nakeuh riwayat revolusi njang paléng raja. Njoë na sidroë ureuëng meubuët, dan seumiké, njang ka ubah muka dónja. Droëneuhnjan sidroë ureuëng njang ka seunang, kaja, dan gob peumulia dalam masjarakat Makkah, njang ka neuteumeung bahgia dalam hudép lakóë-binoë, teutapi neutinggai njan bandum dan neudjak duék dalam guha keu saboh tjita2, keu saboh agama, hingga keuneuleuëh pajah neu-hidjrah, minah, u Madinah, keumah neuteubiët dari Makkah dalam baja. Lheuëh peurdjuangan njang geuhon that, tidjoh reuón dan darah dalam 60 boh mideuën prang, neugisa neudjak peutaklók Makkah, dan dalam keumeunangannjan neupeuleumah djroh haté njang hana lawan, deungon neubri meuhaih keu musóh2neuh njang ka taló. Uroënjoë, 14 abad watéë lheuëh wafeuëtneuh, 1000 djuta manusia nibak bandum bansa, warna dan nanggroë ban saboh dónja ka geuseutot peuladjaran njang puën lagéëna njang droëneuhnjan peureunoë: djók droë keu Allah - Islam njankeuh njang bri seunang, dónja dan achirat! Hana manusia laén njang dumnan meuhasé lagéë droëneuhnjan, dan njang leubèh rajek nibak droëneuhnjan dalam seudjarah dónja!

Di Nanggroë Atjéh, lagéë di nanggroë2 Islam njang laén, Muhammad s.a.w. nakeuh Peumimpin njang paléng peunténg: guréë, panguléë, panglima, Imum, Rasulullah, njang peuë njang droëneuhnjan peureunoë ureuëng seutot trók'an maté: Islam, agama Allah, njang hana laén Tuhan nibak droëneuhnjan. Agama njang beutóih lagéë ka neuba uléh Nabi Ibrahim, Musa dan Isa. Ummat Islam geuteurimong droëneuhnjan bandum sabab meunan neupeureunoë uléh Nabi Muhammad. Lagéë Muhammad s.a.w. Nabi Keuneuleuëh, meunantjit Quran Kitab Keuneuleuëh, njang disinan ka tamong

asoë nibak Taurah dan Indjil. Islam nakeuh agama keu bandum manusia, hana geupeubida antara bansa dan warna. Soë2 njang ka teurimong Islam ka djeuët keu sjëédara - deungon hak dan keuwadjeban njang saban. Sababnjan ureuëng Islam handjeuët keu nasionalis (seumah bansa) atawa rasis (seumah djeunèh manusia).

Djeuëb2 ureuëng Islam langsung tanggóng-djaweueb keupada Allah, dalam bandum buëtgeuh, dan dalam sigala peukara, buët droë atawa buët neugara. Hana soë dong antara manusia deungon Allah. Dalam Islam hana peundita - njang dong antara manusia ngon Tuhan - njang na ulama2, ahli2 ëleumëë agama Islam keu peumimpin. Tiëp ureuëng Islam tanggóng-djaweueb dikeuë Allah ateuëh sidjahtra peurumoh, aneuk, ureuëng-tjhik-geuh, dan djeuët keu Wali nibak waréh-kawóm-geuh njang laén. Dalam peukara umum, tiëp ureuëng Islam wadjëb juë njang beuna dan tham njang salah, lawan soë njang la'lem, prang soë njang prang gob-njan, dan meunjo maté dalam buët agamanjoë nakeuh maté sjahid - maté njang paléng djroh. Djak muprang keu peukara laén nibaknjoë nakeuh hareuem, sabab prang kon "seunambóng nibak politék ngon djalan laén" lagëë djipeugah-peugah dalam budaja Eropa, teutapi saboh buët njang geutham lagëëna meukon na alasan2 agama njang tjukóp that.

Deungon geujuë peudjók droë keupada Allah dan Hukóm droëneuhnjan, maka uléh Islam ka geutjok dëëlat nibak djaroë manusia (machluk) dan geupulang keu Allah (chalik), sabab meunjo dëëlatnjan na dalam djaroë manusia maka akan djipeuhantjó dónja njoë bak djih meuseunoh-seunoh kuasa keureuna achlak (moral) manusia hana kong. Dalam Islam dónjanjoë ka geupeutrón bak jumdjih njang beutói: saboh teupat peunijóh siat njang akan fana, hantjótjit njang hana guna manusia djidjak muprang meuseunoh-seunoh atra njang hana keukainjan. Meunjo adjaran Islamnjoë djiteurimong lé awak2 Barat njang teungoh tangkóh that meuseunoh-seunoh weuëk dónja djinoë dan ka djimeukeumah keumeung peugot prang atóm dalam buët bangainjan, maka Islam ëk peuseulamat dónjanjoë njang teungoh na dalam baja raja uroënjoë, "duwa minët treuk jóh gohlom teungoh malam" bak djeuëm prang atóm - lagëë gob kheun lawétnjoë. Lagëë ka geutanjoë teupeuë, djinoë uléh neugara2 Barat ka djipeusapat bóm atóm séb ngon poh maté tiëp2 manusia ateuëh rhuëng dónja, siplón go maté sapo, röh droëdjih keudroë, dan djaroë awaknjan, banduwa pihak, ka na bak gamët, préh, meuridjang-ridjang tarék dan djinoë teungoh meuluëm-luëm bèk djipeuphón lé njang laén. Batjut mantong salah-sangka, atawa salah keunira, atawa na hai2njang hana meudjisadjapih teudjadi, ka djeuët peubeureutóih prang atóm (prang dónja keu-III). Meunjo peuë njang djikheun lé Kaidah Murphy (Murphy's law) beutói, maka "peuë njang mantong na mungkéh salah, keusalahannjan handjeuëthan akan teudjadi."

(15 MART, 1978)

Djinoë ka trók haba njang meuteuntëë that musóh akan djiteuka keunoë u Aluë Seupót uroë 20 Mart. Duwa uroë njang ka u likót, Ulëë Sa-goë Tangsé nibak Neugara Atjèh ka lheuëh geudjak mita teupat njang djroh keu kamoë di Gunong Seukeuë. Ka geupiléh keu kamoë 4 boh teupat njang meuseuninja peugot asrama: Blang Malo, Simpang Aluë Dodok, Aluë Dodok, dan Putjók Aluë Dodok. Kamoë djeuët minah bak teupat2

njoë dan toh njang toh teungui meugantung bak keuadaan keuamanan. Meunjo keuadaan keuamanan djroh, kamoë akan teutap di Blang Malo mantong, kira2 5 batèë nibak keudë. Meunjo keuadaan that meubaja, maka akan kamoë minah u ateuëh lom. Watèë di Blang Malo, peunadjöh djeuët teutjok dari Beungga dan Tangsé. Keuneuleuëh kamoë tjok peuneutóih minah uroë 17 Mart.

(17 MART, 1978)

Beungohnjoë kamoë beurangkat dari Aluë Seupót poh 7 beungoh peukeuë u Barat, rot ië tren. Kira2 2 djeuëm djak kamoë tróih bak babah Aluë Seupót disinan ië aluënjoe meusaboh ngon ië saboh kruëng ubit, Kruëng Seupót. Bak reuleuëng kruëngnjan kamoë teumeung beukaih2 kaphé, tapak sipatu, teupat euntjit djih maguën, puténg rukok dan keureutaih balót barang njang ka djih boh. Kira2 duwa go djum'at njang ka u likót. Dari sinan kamoë peukeuë u Barat Daja, langsóng ladju ék glé njang manjang that deungon tjot 70 deuradjat. Watèë ulón kalon ureuëng2 ulón geuék glé, sidroë ngon meusén stensil njang raja dan geuhon lagèëna bak bahógeuh, sidroë treuk deungon meusén listrik bak rhuënggeuh, njang laén ngon bungkosih ateuëh ulèëgeuh, dan ulón teupeuë pakriban hék bak ta ék tjotnjoë bahthat hana tamé sapeuë, haté ulón sang hantjó keu ureuëng2 ulón njang seutia2 thatnjoë. Dan sabab ulón ka lheuëh ulón hudép dalam dönja péng, maka sabé teupiké dan teukheun dalam haté ulón: ureuëng2 ulónnjoë geupeubuëtnjoë deungon hana soë bajeuë meu si sën! Sabab hék lagèëna, kamoë pajah meupijón le that pat jón gohlom trók u putjak. Watèë ka trók u putjak ka deuh kamoë kalon keudë Blang Malo rot Barat Daja, njang akan kamoë lingkeuë malamnjoë. Disinan na djipeuduëk sidadu kaphé Djawa. Teutapi hana rot laén njang djeuët ta liwat sabab keudë Blang Malo teuduëk bak peuneugiët. Kamoë mulai trón gunong kira2 poh 3 seupót. Watèë le that geunulam maka leubèh puëh bak ta trón nibak bak taék sabab barang2 njang geuhonnan handjeuët sagai ta peuduëk bak tanoh, ladju meugulé. Bandum pajah rajek that peu-ingat handjeuët sipak batèë atawa kareuëng sabab peuë njang meusipak akan rhót u mijub, njang makén tréb makén tadjam hingga keunong ateuëh ulèë rakan2 njang ka tren dikeuë geutanjoë. Kamoë trók bak gaki blahdéh nibak gunongnjoë kira2 poh 6 seupót, ka malam. Lheuëhnjan mantong pajah ék-trén glé sidjeuëm treuk, baró trók bak asrama geutanjoë diteupatnjan. Disinan ka geuprèh uléh ureuëng2 Blang Malo dan chanduripih ka masak!

Ureuëngnjan mantong geungui panjot "strongkeng" (storm king) keu lampu asrama. Meunjo teupeuduëk bak teupat lambóng, lampunjan deuh 50 batèë. Teutapi asramanjan teutóp ngon ón kajèë njang djai that hingga ureuëngnjan geurasa aman that. Tangsi kaphé tjit 4 batèë dari sinan. Ulón meurumpok deungon ureuëng njang djak préh. Ubé na ulèë2 ureuëng Blang Malo ka na disinan. Ureuëng2 kaja, sjédaga, guru2 sikula, ureuëng po lampóih kupi, ureuëng meugoë, bandum na disinan. Ulón marit sikrèk-duwa keu ureuëngnjan. Ulón teupeuë ureuëng2njan seunang deungon tjaja matageuh. Ulón peuleumah keu djeuëp2 sidroë gobnjan dumna ulón peujumgeuh.

Poh 9 malam kamoë beurangkat lom dalam seupót liwat keudë Blang Malo. Kamoë meudjak dalam ië diteungoh-teungoh kruëng ubit njang

djilé toé keudé Blang Malo supaja bék tinggai beukaih tapak kamoé si-
ngoh. Diateuéh kruéngnjan na saboh tutué njang sambóng djalan Sigli-
Tangsé njang sabé djingui lé musóh. Kamoé meudjak rot mijub tutuénjan,
deungon hana meungui lampu. Tangsi musóh tjit kira2 300 mètér sagai
nibak panté kruéng. Bak watéé kamoé teungoh blóh kruéngnjan, angééta2
AM Blang Malo geudjak duék sadjan sidadu2 kaphé, peulalé sipai bék
djiteubiét-teubiét teungoh kamoé liwat dikeué tangsidjih! Malamnjan
leupah that seupót, sapeué hana deuh kamoé ngiéng. Na rakan2 njang
meusireut, reubah dalam ié, habéh basah, banthatpih djak meumat-mat
djaroé saboh baréh, geuba lé ureueng Blang Malo njang tuho rot. Ulón
keudroé, mata uneun meutjulok ngon duroé triéng. Untóng hana that
brat. Teungoh kamoé djak dimijub tutué, saboh muto musóh djiliwat di
ateuéh uléé kamoé. Hana deuh djikalon kamoé djeu-ón dimijub. Watéé
lheuéh kamoé lingkeué keudé Blang Malo deungon silamat, kamoé djak
ladju peukeué u Tunong dalam gunong. Siat treuk kamoé ka ék glé lom.
Teutapi go njoé hana that puéh sabab kamoé djak bak djalan traktor,
dalam tanoh (konsesi) uteuén Zakaria Saman. Kamoé djak ladju sampoé
poh 3 malam. Mantong dalam tanoh uteuén Zakaria. Kamoé ka dumnan hék
han ék djak lé. Kamoé tjok peuneutóih éh ladju keudéh ateuéh djalan.
Ulón dumnan hék, ban teupeureubah droé ka teungeut ladju.

(18 MART, 1978)

Poh 7 beungoh kamoé beurangkat lom, djak ladju bak teupat njang
ka teupiléh leubéh awai, liwat tanoh konsesi Zakaria, supaja bék na
tinggai beukaih sapeué disinan, bék djitjuriga Zakaria lé musóh. Poh
10 beungoh kamoé trók bak teupat njang ka teupiléh. Teupatanjan got
teupeulindóng ngon tanoh tjot ban silingka dan na kareueng raja2, di
likótnjan djeuét kamoé peugot asrama. Ié pih leupah gléh disinoé.
Teupat djroh that. Peué na tom teupat asrama kamoé njang hana djroh?
Bantom, bak peu-ingat ulón!

(20 MART, 1978)

Ureueng2 kamoé dumnan sunggoh geumeubuét, dalam duwa uroé Asrama
Blang Malo ka djeuét duék. Njoé asrama kamoé njang paléng toé ngon
keudé, dan ngon tangsi kaphé, laén nibak Asrama Pantón Wéng, asrama
ulón njang phón that. Teupatanjoé hana leubéh nibak 6 batéé dari keu-
dé Blang Malo dan djeuét djak ngon muto keunoé, laén nibak sibatéé
njang keuneuleuéh bak binéh rimba. Dalam duwa uroé disinoé kamoé ka
keumah meusambat hubóngan keulai ngon ban saboh Nanggroé. Uroénjoé
ulón teurimong euntósan njang teuka dari Kuta Radja, teupat djipeu-
duék markaz sipai Djawa di Atjéh. Kamoé ka tréb hana lé biasa meuteu-
meung hubóngan njang lagéénjoé bagaih, hingga kamoé meurasa hana that
timang. Kamoé ka biasa sósah, hingga watéé deungon hana teusangka-
sangka dumpeué ka mudah, sang2 hana that meukeunong, sang2 na sapeué2
njang salah. Saboh treuk: meunjo ureueng djeuét geuteuka keunoé dum-
noé bagaih, musóhpih djeuét tjit. Neuduék keumanaan geutanjoé bak
puéh hubóngan!

(21 MART, 1978)

Rot Barat Asrama Blang Malo na saboh bukét njang djroh that keu teupat peudong peumantjar rađio geutanjoé. Njan teutji ladju uroé-njoé dan meuhaseé that. SU ATJEH MEURDEHKA teudeungo keulai dalam awan uroénjoé padum2 djeuém. Siaran trang that deuh di Pidie, Lingga (Gajo) Peureulak dll. Njan meumakna, hana rusak sapeuë bak peumantjar, teutapi bak meusén listrik. Njoé watèé njang djroh bak teudjak peugot ladju meusénjan u Medan, sabab dari asrama u Medan djeuët teudjakwoé dalam siuroé simalam.

Uroénjoé ulón teurimong djamèé dari Tangsé, Bireuen, Sigli, Lhók Seumawé dan Kuta Radja. Keu ureuëngnjan ka teu ató ulón bri peuladjaran siuroé-simalam peukara politék dan taktik peurdjuangan Angkatan Atjéh Meurdéhka. Lheuehnjan djeuët geudjak woé u wilayah masén2 djak bri peuneurangan keu ureuëng2 laén.

(22 MART, 1978)

Uroénjoé geuteuka 5 droé angèéta Angkatan Atjéh Meurdéhka njang le djasa geudjak lakèé izin beudjeuët duék di glé sadjan ulón deungon alasan hana aman lé geuduék di gampóng. Ulón hana jakin keu alasan ureuëngnjan. Mungkén geupiké mangat duék di markaz rajek sabab le that keugiatan dan rajek that seumangat disinoé. Sabé na haba dan hai2 baró. Hana geuteupeuë lom kadang2 hudép disinoépih sósah lagèéna. Ulón jué Panglima Daud Husin padan ureuëngnjan supaja geudjak woé u gampóng mantong, teutapi hana meuhaseé. Sababnjan ka pajah teu teurimong ureuëngnjan. Njoé meumakna: tamah ureuëng lom di Asrama Markaz, leubèh pajah bak ta minah2, leubèh pajah bak ta meusom, leubèh le bahan makanan njang pajah ta ba u glé, njoé nakeuh baja2 njang ho siuroé ho meutamah. Meunantjit hana galak ulón pakriban ureuëng2 djeuët geuteuka keunoé dumnar mudah? Pakriban njan sampoé ka teudjadi? Biasadjih, peurdjalanan ureuëng2 undangan keunoé pajah teu ató leubèh dilèé. Ban limong droé ureuëngnjoé geuteuka keudroégeuh, hana soé ató dari markaz. Watèé teuparéksa, pakri geuteupeuë geutanjoé na disinoé, geudjaweuëb: bandum ureuëng di Nanggroe geuteupeuë pat Tengku! Ulón that wéh-weuëh peukara sistem keuamanan atawa leubèh patót ta kheun peukara hana sistem keuamanan geutanjoé! Njoé nakeuh peukara2 njang wadjéb teu ató ladju! Kon sabab ulón na ragu2 peukara seutia ureuëng2njoé. Njan hana ragu2 sagai: njoé ureuëng geutanjoé njang djroh2 lagèéna! Teutapi peukara: pakriban haba ridjang that meusi-preuék dalam Nanggroe pat ulón - saboh peukara njang kon hana dji-peureumeun ulén musóh!

(23 MART, 1978)

Ureuëng2 Blang Malo geubri hatégeuh keu kamoé! Ureuëng agam, ureuëng inong, tuha-muda, hana geupiké keupeuë laén nibak pakriban djeuet geupeutimang kamoé sineudjroh mungkén silama kamoé na dalam wilayah gobnjan. Peunadjóh geukirém leubèh nibak séb. Ulén ureuëng inong geupeugot makanan njang djroh2 lagèéna. Peuë njang kamoé hawa tjit ka geupeuna ladju. Djinoé teuka meulakèé keuseuneuleuëh:

peureulèh meurumpok ngon Tengku! Ureuëng agam dan meunantjit ureuëng inong. Kheun ureuëng agam: ureuëng inong handjéuët djak u glé! Peuë kamoë hana meupeubuët-buët saban lagèh ureuëng agamtjit? Kheun ureuëng inong. Njang djeuët keu peukara nakeuh: meunjo hai2 lagèh njoë hana ta bataih, pakriban djeuët ta tóp bèk tróih bak geulinjuëng musóh? "Peugah bak ureuëng njoë bandum, akan ulón djak u tiëp2 rumoh di Blang Malo watèh geutanjoë ka meunang, teutapi bèk djinoë dilèh!", kheun ulón. Teutapi geulakèh tjit beu meurumpok ngon Tengku djinoë! Ureuëng njan hana deuh geukalon peuë na baja. Sababnjan Ulèh Sagoë geutanjoë di Blang Malo ka handjéuët geutulak peuë njang rakjat lakèh njan. Maka teu ató, ureuëng njan akan ulón teurimong singoh. Ramè teubataih bèk leubèh nibak 50 droë: 40 ureuëng agam, 10 droë ureuëng inong. Njang ulèh2 kawan mantong dilèh!

(24 MART, 1978)

Keu djaga keuamanan - njang ubé buët peukara "keuamanan" ka djeuët keu haba kra, bak tarafnjoë - maka ka teutjok peuneutóih ureuëng ramè njan bèk teuba u asrama Blang Malo, teutapi ulón teurimong bak teumpat laén, bak binèh saboh aluë na sibatèh u mijub. Ka teu ató saboh upatjara ubit keu ureuëng njan, disinan roh peu-ék Bandera Atjèh Meurdéhka. Watèh tróihgeuh, ureuëng njan geusambót uléh saboh pasokan peungawal keuhormatan njang dong dalam saboh barésan njang panjang. Lheuh njan mumat djaroë deungon angèéta2 Kabinèt dan angèéta Madjlis Pimpinan AM, dan keuneuleuëh that deungon Wali Neugara. Watèh geutjóm djaroë ulón, ulón wa ureuëng djroh2 njan bandum sidroë-droë. Watèh njan bandum tjit ka geumoë, geurhó ië-mata. Geukheun, weuëh that hatégeuh geukalon ulón hudép dalam rimba! Keupeuëtjit rumoh gobnjan njang ubé-bé raja?

Na ulón marit batjut keu ureuëng njan. Chulasah nibak narit ulón: geutanjoë ka ta sambat peurdjuangan, djihad, nibak ureuëng2 tjhikteuh tatjok keulai keumeurdéhkaanteuh njang ka djirumpuët nibak djaroë geutanjoë lé kaphé Indonesia/djawa, njang djak peu ureuëng2 droë djih bak geutanjoë sibagoë "peumeurintah" njang sah. Djih hana sah, hana hak, hana beuna ateuëh Nanggroe geutanjoë, Seuramoë Makkahnjoë. Peuë njang ulón peubuët dalam rimbanjoë deungon sjèédara2 njang meuseutia, saban peureulèh keu peurdjuangannjoë lagèh peuë njang droëneuh peubuët dalam gampóng2 dan kuta2. Kamoë han keumah duék dalam rimba meunjo hana droëneuh duék dalam gampóng dan neupeubuët lagèh njang ka neupeubuët, neu bantu kamoë. Peureulèh that geutanjoë turi: soë "droë dan toh "gob". Njang "gob" njankeuh kaphé Djawa dan djaroë-gakidjih, "peumeurintah" djih, kantó pos-djih, tjamatdjih, bupati djih, gubernurdjih, dan sidadudjih bahthatpih na njang biék Atjèh. Na lom: "hakim" djih dan polisi djih. Peurdjuangan geutanjoë tréb, teutapi bèk tuwo dan wadjéb ingat ureuëng2 tjhik geutanjoë ka geumprang leubèh tréb lom - rab 100 thón! Ka teuntèh geutanjoë han trók bak tréb lagèh njan, teutapi adakpih ék bak trók lagèh njan, geutanjoë mantong akan ta sambóng peurdjuangan njang ka éndatu peuphónnjoë sampoë meunang!

Watèh masa meutjré ka tróih, ureuëng bako ulèh-rombongannjan geumeulangkah ukeuë geulakèh marit sidroëgeuh deungon ulón, sang na rahsia rajek njang geukeumeung puka. Watèh ka tróihgeuh ukeuë ulón, hana

geumarit teutapi geudjak saih dalam geulinjuëng ulón: "Kamoë na meuhadjat batjut!" Maka ulón djaweuëb deungon ulón saih tjit bak geulinjuëng gobnjan: "Djeuët, neupeugah peuë?" Maka geudjaweuëb deungon geusaih lom: "Kamoë meuhadjat that keu ië rhah djaroë Tengku!" Maka ulón djaweuëb deungon ulón anggók - kon deungon narit. Ulón ka ulón teupeuë meukeusud gobnjan, dan gobnjan ka geuteupeuë meukeusud ulón - kamoë saboh bansa njang meuteupeuë-teupeuë saré keudróë-dróë. Peuë njang peunténg dalam hudépnjoë geubri, geupeutrón deungon rahsia: keuturónan geupeutrón deungon rahsia; darah djilé dalam badan-teuh deungon seungab - hana meukeuték. Djawong hantom deuh takalon, hana ta tupat. Hudép saboh2 bansa meugantung bak geutu'oh peutimang, dan geutukri peujum rahsia2 lagéénjoë. Keudjadian njoë na makna njang lhók that dalam éleuméë djiwa (psychology) dan dalam éleuméë masjarakat (sociology). Njoëpat uboë, ukheuë, nibak Atjéh Meurdéhka: dalam keujakinan njang peunoh lagéëna bahwa geutanjoë Atjéh ék ta peuseuleusoë bandum peukara dalam dónjanjoë, dalam hudépnjoë, deungon sistém droëteuh (hana peureuléë keu sistem gob), ék ta peu-ubat bandum peunjakét deungon ubat droëteuh, tabóh jum bak beurangkapeuë deungon seunipat droëteuh njang hana bak bansa laén: soë na di Nanggroe Atjéh njoë djak lakéë ië rhah djaroë gob? Peuë na jum ië rhah djaroë sipai Djawa, Batak, Padang disinoë? Soë djeuët gantoë"ië rhah djaroë Tengku" di Nanggroe njoë? Njoëkeuh peukara2 njang han ék keumaih djipeugot "infiltrasi" atawa seulundóp uléh bansa luwa, njoëkeuh kuta2 njang han keumah djipeutamong peungaróh gob. Njoëkeuh rahsia peutheun droë nibak kultur (budaja) Atjéh njang tjit meugeutanjoë njang ék pham. Njankeuh sabab pajah ta saih - rahsia peunténg njoë bék djideungo lé geulinjuëng awak luwa teuka atawa uléh geulinjuëng sipai Djawa: njoë siteungóh nibak kode rahsia peuthaun bansa supaja teutap meurdéhka. Njoë njang ka geupeureunoë ië éndatu: bék na soë djak peugah bak geutanjoë kri laén!

"Ië rhah djaroë Tengku", njankeuh njang paléng meujum djeuët geupeuwoë u rumah - meunan geujakin. Njankeuh meunan sabé ka meuribéë thón. Njoëkeuh tjeureumén nibak hubóngan antara rakjat deungon peumimpin dalam kultur Atjéh, hubóngan tjinta-gaséh-seutia, njang han keumah gob peutjré-bré, njang ka peulahé Seudjarah njang dumanan kha. Bak watéénjan ladju, uléh ureuëng2 ulón njang ka meuphóm peuë njang wadjéb geupeubuët geuba ië, sabón dan idja paweuë mangát djeuët ulón rhah djaroë. Lheueh ulón rhah djaroë deungon ië dan sabónnjan, teuma ulón peuthó deungon idja paweuë, maka ulón tjulok neunjok ulón dalam saboh peulóman ië gléh njang ka geuseudia. Njankeuh njang djinoë ka sah meunan "ië rhah djaroë Tengku". Djadi njoë na saboh isjarah, buët simbolis, njang peutoë rakjat deungon uléh-geuh, bansa deungon peumimpingeh. Bak hakikat njoë nakeuh saboh isjarah nibak bansa Atjéh geupeuleumah bahwa geupeutjaja peunon keu peumimpin-geuh dalam sigala hai, lahé dan batén, dan ka geumeuseutia trók'an maté. Njoëpih tjara peusaboh dan peuteuntéë droëgeuh deungon peumimpingeh rot ië, saboh zat njang bantu hudép, njang hana habéh2, njang dumpat na dan murah that, teutapi njang ka djeuët keu meujum, meuhai dan sutji sabab na gaséh-sajang dan sambat-seutia antara njang bri dan njang teurimong! Njankeuh chulasah nibak hubóngan ulón deungon bansa ulón. Lagéë ulón tém maté keu gobnjan, di gobnjanpih geutém maté keu ulón, meunjo peureuléë leubéh awai. Meunjo na ta tjinta maka ta tém maté keu njang ta tjintanja. Ka meu abad2 lagéénjan antara bansa ulón deungon ureuëng2 tjhik ulón. Uroënjoe, dalam rimba Blang Malo, kamoë ulang keulai upa-tjara djameunnjan lagéë ureuëng2tjhik kamoë peugot diléë.

(25 MART, 1978)

Beungohnjoë ulón teurimong haba njang hana got sagai: Zakaria Saman ka djidrop lé sidadu kaphé di Blang Malo ban suboh dan ka djiba u Tangsé djidjak paréksa. Zakaria djidrop watèë na dirumoh droëdjih di Blang Malo. Zakaria nakeuh guntji hubóngan geutanjoë di Blang Malo. Di asramanjoë geutanjoë meugantung bak Zakaria peukara urósan bahan makanan dan hubóngan. Zakariakeuh njang tusoë ureuëng dan tuho rot-uëh di dairah njoë bandum. Sabab ka na hubóngan2 njang ka Zakaria peugotnjoëkeuh maka ka geutanjoë minah u wilajahnjoë. Djinoë gobnjan ka djidrop lé musóh. Bak djeuëmnjoë hana djalan bak geutanjoë teupeuë peuë njang ka djiteumeung lé musóh bak Zakaria. Dan peureulëë geutanjoë teupeuë soë na djak chianat Zakaria dan pakriban trók'an djidrop. Meunjo djiteupeuë uléh musóh, Zakarianjan eungkót rajek njang ka djiteumeung drop, dan ka teuntëë han djipeulheueh lé. Na lom akibat laén njang hana djroh sabab ka keunong drop Zakaria. Ureuëng2 bantu Zakaria bandum ka teumakót dan ka na njang ka djak meusom. Deungonnan hubóngan geutanjoë ngon Blang Malo ka putóih - bahthatpih na sirap. Meunantjit, Asrama Blang Malonjoë mungkné ka na dalam baja, sabab meunjo butjo geutanjoë na disinoë, musóh keumah djiteuka keunoë dalam sidjeuëm. Sababnjan buët peu-aman njang phón that teutjok njankeuh: peuputóih hubóngan bandum ngon Blang Malo. Ureuëng handjeuët djak keunoë rot Blang Malo djinoë siat. Soë njang keumeung teuka keunoë, pajah djak rot Beungga (u mijub) atawa rot Tangsé (u ateuëh), atawa rot Ulëë Glé (u mijub Tangsé batjut). Meunantjit bahan makanan hana teudjak tjok lé u Blang Malo, teutapi u Tangsé dan Beungga. Dumpeuë ka teubungkóih di asrama supaja keumaih beurangkat padjan njang peureulëë. Teutapi peuneutóih minah gohlom teutjok.

(26 MART, 1978)

Kira2 poh 5 seupótnjoë, Zakaria keumah pluëng nibak djaroë musóh! Lheueh djitheun dan djiparéksa siuroë-simalam dalam tangsi Tangsé, uléh kaphé djikeumeung ba Zakaria u Sigli seupótnjoë. Djalan dari Tangsé u Sigli liwat Blang Malo disinan na rumoh Zakaria bak binéh djalan. Watèë ka toë deungon rumohdjih, uléh Zakaria keumaih djipadan sidadu sipai njang djak intatnjan supaja djibri watèë tamong u rumoh siat deungon alasan djak tjok badjèë. Oh ban ka padok deungon rumoh, Zakaria pluëng ladju u likót rumoh dalam uteuën raja. Uléh sipai Jawa djidjak lét dan djidjak timbak Zakaria teutapi neupeuseulamat uléh Allah - hana keunong meusineuk aneuk beudé. Kamoë gohlom meutupat pat Zakaria djinoë sabab ka teuntëë handjeuët geudjak keunoë sabab djalan raja didjaga lé kaphé. Kamoë piké teuntëë gobnjan djak meusom dilëë rot blahdéh djalan raja. Haba Zakaria meuteumeung pluëng nibak djaroë kaphénjoë nakeuh haba paléng mangat keukamoë bandum. Teutapi hainjan-pih peutamah baja baró lom saboh treuk. Kaphé djiteupeuë Zakaria na tanoë uteuën disinoë dan bak tanoë uteuënnjan na djambó2 teupat pijón ureuëng meubuët disinan. Meunjo djikeumeung mita Zakaria teuntëë keunankeuh njang patót djidjak dilëë. Teutapi meunjo djipeulaku lagéënnjan teuntëë djih akan meupakhók ladju deungon kamoë disinoë, sabab Asrama Blang Malonjoë toë that ngon uteuën Zakaria. Sababnjan neuduëk kamoë di Blang Malo ka meuseupét that. Maka kamoë tjok peuneutóih minah u wilajah Tangsé singoh, u teupat njang ka lheuëh teupiléh: Aluë Dodok.

Uroënjoëpih nakeuh Uroë Raja Neugara dan Bansa, UROE PEU-INGAT MI-DEUEN PRANG KUTA ANEUK GALONG, njang teudjadi bak 26 Mart, 1896. Bah-
that kamoë gabhuék that ngon urósan meukeumah minah, teutapi uroë ra-
jek njoë hana sagai djeuët soë tuwo! Kamoë peugot saboh Upatjara Peu-
ék Bandera njang djroh lagéëna! Keu riwayat Mideuen Prang Kuta Aneuk
Galóng gisa bak ón 64 nibak bukunjoë!

(27 MART, 1978)

Beungohnjoë kamoë teubiët nibak Asrama Blang Malo poh 7 beungoh,
peukeuë u Tunong, ék gunung. 'Oh ban meuteubiët dari asrama tjit ék
gunong ladju. Bak keunira, kamoë akan trók u Aluë Dodok kira2 poh 6
seupót. Rot uéh njoë hana dum puéh bak teudjak lagéë rot antara Aluë
Seupót deungon Asrama Blang Malo. Watéë kamoë ka trók u ateuéh putjak
gunong kamoë teumeung rhuëng gunung njang rata hingga djeuët kamoë
djak bagaih lagéëna, deungon hana that hék. Kamoë pijón siat bak poh
12 tjit uroë padjón bu. Lheuehnjan djak lom. Bak rot kamoë teumeung
beukaih tapak sipatu sidadu musóh. Ka trók keunoë djidjak seutot ka-
moë! Djadi kamoë teupeuë pajah leubéh le peu-ingat lom bak teudjak.
Ka teubri peurintah supaja bék meututó sira djak, dan bék meurukok,
sabab béë bakóng djeuóh that djidjak dalam rimba. Poh 6 seupót paih
kamoë trók bak teupat njang ka lheuéh geupiléh uéh Uieë Sagoë Tang-
sé keu kamoë. Sabab kamoë teupeuë musóh sabé djidjak taloë aluë, maka
asramanjoë akan teupeugot kon bak binéh aluë, teutapi kira2 500 métèr
nibak aluë, dan han deuh dari aluë. Kamoë ka séb hék watéë tróih keu-
nan, hingga han ék peugot sapeuë laén nibak pijón hék diléë. Singoh
baró peuphón peugot asrama.

(28 MART, 1978)

Njoëkeuh phón kamoë peugot asrama lagéë saboh Rumoh Panjang (Long
House) ban laku tanoh rata njang na disinan. Asrama teupeugot séb keu
120 droë ureuëng duék. Njan ramé that ureuëng njang pajah geutanjoë
bri bu dalam uteuën. Njoëpih phón that kamoë minah dumnan djeuóh dari
Tiro dan wilajah Pidie. Baroëkon, bandum ië aluë dan kruëng njang ka-
moë ngui djitrón u Laót Seulat Malaka, rot Barón Atjéh. Ië nibak Aluë
Dodoknjoë djitrón u Kruëng Tangsé, dan Krueng Tangsé djitrón dalam
Kruëng Teuonom njang ië-djih rhót u Laót Hindi, rot Tunong Atjéh. Dji-
noë kamoë ka na diteungoh-teungoh gunung Manggroë Atjéh. Meunantjit
kamoë peunjum hawa disinoë that leubéh sidjuék nibak di teupat2 njang
kamoë duék baroëkon.

(29 MART, 1978)

Uroënjoë kamoë teurimong angéëta2 baru di Asrama Aluë Dodok.
Ureuëngnjoë geuteuka dari Atjéh Timu, Atjéh Barón dan Pasé (Lhók Seu-
mawé). Nibak rakan2 dari Pasé-njan nakeuh Asgadi (Abdussamad Gadéng),
njang geutiék buëtgeuh bak Mobil Oil Company di Arón mangat djeuët
geudjak tamong dalam seuéh Angkatan Atjéh Meurdénka. Nibak ureuëng2
muda dari Atjéh Barón nakeuh Sjahbuddin, guru dari Peusangan, njang
tiék buët sibagoë guru bak sikula sipai mangat geumeubuët dalam AM.

Kheun Sjahbuddin: "Ulón ka rón ulón djak peureunoé njang kon-kon keu aneukmiét geutanjoé, haba sipai Djawa njang hana meupeuë-sapeuë, njang kon-kon. Djinoé ulón keumeung peureunoé éleumëë njang beutói! Teutapi njan handjeuët ta peugot dalam sikula2 sipai!" Asgadi ka lheuëh dji-drop sigo lé sipai Djawa dan ka lheuëh djiënanja dalam glap Lhók Seumawé deungon djipeukontak ngon listrik hingga pansangeuh meuplón-plón go. Meunantjit muka, badan dan ulëë gobnjan djisië-sië lé sipai Djawa dan djitjupat ië boh kajuën ateuëh luka2 geuh mangat leubëh sakét lom. Aneuk djaroëgeuh djipeuduék u mijub pha kursi njang ateuëh kursinjan djiduék sipai Djawa njang ka teumbón2 lagëë bui. Lheuëhnjan mantong djinjot-njot kursinjan hingga aneuk djaroëgeuh hantjé dan djipo darah! Sipai Djawanjoé keubit2 ka djeuët keu "ahli seuni énanja" gob. Asgadi keumah geupluëng nibak glap Lhók Seumawé dan kamoë peuék keunoé u Glé. Asgadi sidroë ureuëng muda njang djroh that rupa, putéh kulët, hidóng tintju, dan badan njang teuga. Umu kira2 30 thón. Gobnjan tjaronng that keumarang sjair dalam basa Atjéh. Dan djroh that utak, tadjam bak meureunoé. Teuma gobnjan ulón peudjeuët keu Sekretaris Djeundral Keumeunteurian Peuneurangan.

(30 MART, 1978)

Uroënjoe Zakaria Saman tróih u Asrama Aluë Dodok. Kamoë bandum that seunang haté meukalon Zakaria ka seulates. Sabab handjeuët lingkeuë djalan raja, watëë meuteumeung pluëng, Zakaria ka geudjak meusom keudéh u Beungga, lagëë kamoë peugot keuniratjit. Uléh sipai Djawa, Zakaria gohlom dji-énanja watëë dalam glap di Tangsé, teutapi ka teuntëë njan akan djipeulaku watëë ka trók dalam glap Sigli, lagëë ka biasa djipeulaku ateuëh sjëédara2 geutanjoé njang laén njang ka djidrop. Sababnjankeuh Zakaria geutjok peuneutóih pluëng, bahthatpih mungkén keunong djitimbak. Teutapi uléh musóh gohlom djiteumëë rahsia sapeuë nibak Zakaria dalam watëë siuroë-simalam dalam glapnjan. Ulón teupeuë Zakaria sidroë ureuëng muda njang na sipheuët2 njang kong, tjaronng dan seutia. Teutapi baroëkon hana ulón teupeuë djihpih beuhó lagëëna, le that akai, dan na peuneutóih.

(31 MART, 1978)

Keuadaan keuamanan geutanjoé makén brók sabab mungkén han keumah teutjok bahan makanan lé dari Blang Malo sabab musóh ka djipeusapat droëdjih disinan. Dan urósan bahan makanan deungon Tangsé gohlom keumah teu-ató deungon djroh, sabab njoë daerah baró njang gohlom keunong udjoë brat-brat. Daerah Blang Malo ka djeuët keu daerah "seu-uëm" lawét Zakaria lheuëh nibak djaroë kaphé hingga handjeuët lé teumeugantung keunan peukara hai bahan makanan. Sababnjan ka teutjok peuneutóih minah leubëh toë u Tangsé, bak binëh tjabeuëng Aluë Dodok njang saboh treuk, kira2 sikhian uroë djak dari sinoë u Tuëngara.

(1 APRIL, 1978)

Uroënjoe kamoë minah u Asrama Aluë Dodok II njang ka leubëh awai teuseudia. Asramanjoë bak binëh aluë teutapi meusom lagëëna. Aluë Dodok

le that tjabeuëng lagëënjoë njang hana lom na soë bõh nan. Pupalèh djaga teupegot ban silingka na duwa-lhèë batèë nibak asrama. Bak teupat kamoë duëknjoë, aluë peunoh ngon batèë raja2 lagëëna, ubé-bé gadjah njang got that keuteupat peutheun droë meunjo musõh teuka. Asrama Aluë Dodok II njoë got that meuató geupeugot: 3 boh Rumoh Raja dan panjang geuató meukeuë-keuë hingga lagëë naraih "U" teuhah ukeuë aluë, diteungoh na leuën njang luwaih, peuet sagoë, dan di teungoh2 na tamèh bandera. Dalam sikeudjab mata leuënnjan ka geupula bungong dan geudireuë ngon batèë dan geuturab djroh lagëëna. Dari sinoë tjit 3 djeuëm djak u Tangsé. Dan toë lom u Neubók Badeuëk.

Watèë rombongan phón nibak pasokan djak tjok breuëh u Tangsé geu riwang, geupeugah musõh ka djikawai djeuëb2 gampóng di wilajahnjan hingga puëh that bak teupeuteubiët bahan makanan. Keuadaan meutamah pajah sabab hana ureuëng Tangsé meusidroë sadjan geutanjoë njang tuho rot. Hainjan hana teu teumèë ató sabab hana watèë. Laén nibaknjan, gampóng2 di Tangsé that meuklèh-meuklèh hingga han keumah teudjak meusigo bak bandum. Sababnjan kamoë kirém padum2 droë saho lagëë u Neubók Badeuëk, Pulo Meuseudjid, Putjók Kawa, Ulèë Glé, dll. Njoë nakeuh nan2 njang meusjeuhu, njang meutuléh dalam Seudjarah prang deungon Beulanda, gampóng2 njang peutimang dan peutheun keumeurdéhkan Nanggroë Atjèh trók'an keuseuneuleuëh that. Abu Tjhik ulón, Tengku Tjhik Mahjeddin di Tiro, dan Abuwa ulón, Tengku Tjhik Ma'at di Tiro, geutanom disinan di Pulo Meuseudjid, Tangsé, dalam duwa boh djeurat njang meusapat, njang sabob bak binèh njang laén. Ka ulón peugah bak Panglima Daud Husin meunjo sjahid ulón disinoë, supaja geutanom ulón bak binèh djeurat Abu Tjhik dan Abuwa di Pulo Meuseudjid, Tangsé.

(2 APRIL, 1978)

Nibak 5 boh gampóng njang geuteuka uléh pasokan djak tjok bahan makanan tjit 2 boh gampóng sagai njang djeuët geu tamong dan meuhase buët. Hai2 njang lagëënjoë hantom keudjadian baroëkon beurangkat. Gampóng2njoë ka djiragap uléh sipai Djawa ban silingka. Kamoë ka pajah peuphón kot-kot peunadjoh dan peugot djeumba bu dan makeuën tjit 2 go siuroë: beungoh ngon malam. Meunantjit ka na tanda2 musõh sang ka djiteupeuë kamoë na di dairahnjoë. Ka djipeuphón djak-djak toë teupat kamoë, dairah Aluë Dodok.

(4 APRIL, 1978)

Keuneubah bahan makanan kamoë ka dit that. Mangat tréb djitheun batjut kamoë padjoh ië-bu keu bu beungoh dan padjoh bu beutó si uroë sigo watèë malam. Breuëh njang teupeureulèë keu ië-bu sèb siteungoh nibak keu bu biasa. Deungon meunan maka keuneubah breuëh geutanjoë djeuët teupeupanjang sigeutu. Uléh sidroë Geutjhik njang that peunténg, Geutjhik Amin, geupeuteubiët pikéran supaja geutanjoë peukureuëng ureuëng di Asrama Aluë Dodok II njoë, dan uléh gobnjan keumah geutjok meupadum plóh droë dan beurangkat ladju ho laén jón djalan mantong teuhah. Lompéh that le baja bak ta meugrak ramé2 lagëë djinoë. Taktik musõh kadeuh: djikeumeung top gampóng2 ban silingka geutanjoë, djikeumeung peudeuëk geutanjoë, lheuënnjan djipeu-ék prang ateuëh geutanjoë,

watèh geutanjoè ka leumoh. Pikéran Geutjhik Amin-njan djroh that dan ka patót that teutapi hana ulón tjok sabab mungkén peutjré-bré ureuëng2 ulón, dan le that peue njang mungkén teudjadi njang hana ta sangka2 ateuëh ureuëng2 ulónnjoè njang djeuët peurugoè strategi, taktik dan nan peurdjuangan geutanjoè. Ulón tjok peuneutóih, bah peue njang akan teudjadi djinoè geutanjoè handjeuëthan teutap meusapat!

(5 APRIL, 1978)

Uroënjoè kamoè teurimong haba njang meuteuntèè that dari Tangsé bahwa musóh djikeumeung djak prang geutanjoè di Aluè Dodok singoh. Lheueh rapat, kamoè tjok peuneutóih supaja minah u teupat njang leubèh manjang, njang leubèh mangat peutheun droè. Watèh lheueh djak 3 djeuëm u putjók aluè, liwat rot njang puèh lagèëna, meudjan-djan pajah `euè rot mijub duroè, sabab uteuën disinoè djai that hingga han keumah ta kuwak, dan kamoè tjit handjeuët koh sapeuè dalam rimba sabab meunjo na ón atawa tjabeuëng kajèè teukoh njan djeuët keu saboh tanda keu musóh, maka kamoè teumeung saboh teupat manjang njang djroh keu kuta. Ban silingka na kareuëng dan diteungoh-teungoh na aluè ubit ubé sèb iè keu kamoè. Sabab tjit hana rantjana keumeung duèk tréb disinoè, kamoè peugot chemah siat mantong, leuëng plastik ateuëh tanoh, dan lhat plastiktjit keu ubóng, dan ka keumaih meunjo djiteuka musóh. Dalam padum2 djeuëm mantong kamoè ka "biasa" keulai, meubuët lagèè biasa, kantó teutap peudjak buët dalam rimba, sang2 sapeuè hana teudjadi. Njang na deuek batjut! Teutapi njan hanadjeuët keu haba. Uroè njoè nakeuh uroè udjian keuneuleuëh keu murid2 Sikula Tabib Tinggi (maknadjih Glé) njang geupeureunoè lé Dr. Zaini dan Dr. Husaini. Murid2 tjok udjiannjan lheueh Seumajang Luhó, sang2 hana sapeuè njang teudjadi. Kamoè ka biasa meubuët dalam baja.

Uroënjana saboh banèng glé njang raja lagèëna djidjak djók droëdjih keu kamoè, lagèè sang ka Tuhan juè. Banèngnjan ladju kamoè siè. Lawét di glé kamoè ka kajém padjón siè banèng njang leubèh mangat nibak siè kamèng atawa leumo. Ulón that meuphóm peukara siè-njoè sabab jón di Amèrika dilèè na róh duèk sibagoè direktor saboh industri siè (cattle industry). Djinoè matjam2 èleumèè njang gob ngui diluwa-nanggroe dalam ósaha "peudjroh" dan "peumangat" siè trók'an djipiléh djudo keu bintang2njan. Teutapi siè njang "djipeugot" lé awaknjan mantong hana djeuët bandéng deungon siè banèng glé Atjèn! Uléh ureuëng maguën kamoè njang tjarong lagèëna ka geupeugot sóp banèng njang istimewa that keu chanduri peusidjuèk "Toto Geurilja" geutanjoè njang ban meunang udjoè uroënjoè.

(6 APRIL, 1978)

Uroënjoè kamoè kirém saboh pasokan u Beungga, dan saboh treuk u Blang Malo djak tjok bahan makanan dan djak mita haba kaphé. Banduwa teupatnjan siuroè djak dari sinoè. Peurintah ka teubri ureuëngnjan handjeuëthan beutrók gisa lusa.

(7 APRIL, 1978)

Beungohngoé kamoé peugot upatjara "seulamat djalani" keu Toto Geurilja Ahmad Gani (35) njang ban tamat Sikula Tabib baroësa dan ka geungkeké lé Meuntroé Keusihatan, Dr. Zaini, djeuét keu Uléh Keusihatan di Asrama Blang Manè. Ahmad Gani nakeuh sidroé angèeta Angkatan Atjéh Meurdéhka njang phón² that njang ka tamong AM ban ulón ék u darat di Atjéh, uroé 30 Oktober, 1976. Ulón hantom meuturi ngon gobnjan diléékön. Mantong teuingat ulón pakriban Ahmad Gani geumoé watéh geukalon Bandera Atjéh dan Lambang Neugara njang ulón peuwoé! Gobnjan sidroé ureuëng njang leumoh-leumbót that bak geumarit, sidroé ureuëng muda njang tjarong meurakan dan djroh rupa. Ók-geuh patah-manjam dan mirah kulét. Watéh Asrama Pantön Meusdjid djiprang lé musóh, Ahmad Gani gadoh nibak kawan dan sisat sidroégeuh dalam glé. Phón kamoé ka meupiké gobnjan ka sjahid dan ka gadoh. Teutapi gobnjan seulamat. Keureuna gobnjan ureuëng Pasi Lhók - ureuëng meulaót - hana that geuteupeué peukara hai gunung dan rimba. Gobnjan gadoh sisat trók'an 7 uroé 7 malam dan geuhudép deungon geupadjöh putjók naleuëng-lakoé. Teungoh geudjak² meurumpok ngon gampóng Truséb, di Wilajah Tiro. Njankeuh njang peuseulamat gobnjan. Uléh ureuëng geutanjoé di Truséb gobnjan geupeutimang dan geupeu-ubat. Lheuhnjjan geudjak tjok binoégeuh di Pasi Lhók peurumpok keulai. Watéh lheuëh got puléhgeuh, trók'an peurumohgeuh jué Ahmad Gani supaja geudjak u glé lom djak sambat peurdjuangan njoé. Teutapi beungohngoé uléh gobnjan geumeuteu-öh dan geukheun: na peurasaan njang gandjé that, njang hantom geurasa baroëkon, geurasa droé phui that sang² lagéh geudjak ateuëh angën, dan hana djeuét geuingat sapeué. Peué njoé tanda sapeué² akan teudjadi? Peurasaan njang gandjé njan dumanan kreueh hingga geurasa trang that. Ahmad Gani akan beurangkat u Asrama Blang Manè beungohngoé ngon 5 droé rakan, nibaknjan rón Sajed Amin, Pawang Brahim dan Hasballah Tiba. Kamoé meutjré kira² poh 9 beungoh. Lagéh ka ulón peugah, kamoé meupeudjak bandum rantjana njang ka lheuëh teutjok Peuneutóh, dalam sigala keuadaan, deungon hana meu ubah, meunjo kamoé mantong hudép!

Kira² poh 3 aché Luhó, uléh ureuëng djaga geutanjoé bak Pos Baróh geudeungo su beudé le lagéhna njang teuka nibak Barat Laót, djalan njang geutjok lé rombongan Ahmad Gani. Kamoé that wéh-weuëh, teutapi hana sapeué njang djeuét teupeugot, laén nibak préh haba. Geutanjoé Atjéh, sibagoé ummat Islam, nakeuh kong lagéhna imanteuh bahwa hudép dan maté geutanjoé bandum na bak djaroé Po teuh Allah dan akan neutjok djawong bak watéh njang ka droëneuhujan peuteuntéh: meusiminét han awai dan meusiminét han dudóé! Kira² poh 6 seupót, ka trók geuwoé Sajed Amin, Pawang Brahim, Hasballah Tiba dan Mat Usuh Truséb geudjak peugah rombongan gobnjan ka dji ambusj le musóh bak rot dan Ahmad Gani ka sjahid.

Deungon haté njang that brat dan weuëh, kamoé bandum djak tuéng ié-semajang dan Seumajang Gahéb keu sahabat-seutia Ahmad Gani njang ka leubéh awai geudjak ubak Allah nibak kamoénjoé. Gobnjan ka sampórna geuhudép dan ka meukon geumaté: bak peudong keumeurdéhkaan bansa dan Neugara Islam Atjéh Meurdéhka keulai! Singoh beungoh akan kamoé kirém saboh pasokan djak mita manjët Ahmad Gani dan djak peukubu deungon patót keusidroé pahlawan! Mulai djinoé gunung teumpang Ahmad Gani meugulé maté sjahid akan geutanjoé peunan Gunung Ahmad Gani! Geutjnik Uma njang turi that Ahmad Gani geumarit batjut, disinan geukheun: "Geutanjoé

wadjéb tadjak mita manjët Ahmad Gani mangat djeuët ta tanom rakanteuhnjan deungon djroh bahthatpih geutanjoë matéteuh teungoh ta peubuët buët-njan singoh. Meunjo njan hana ta peubuët, geutanjoë hana guna ta hudép!" Njan narit njang rajek, geupeulheueh bak watëë njang meubaja lagëëna, uléh sidroë ureuëng Atjèh njang bako that!

Djula malamnjan, pasókan2 njang kamoë kirém u Blang Malo dan Beungga geugisa. Ureuëngnjan keumaih geupeuwoë bahan2 makanan bahthatpih dumnan ka djikeupóng banduwa dairahnjan uléh sipai Djawa, dan geupeuwoëtjit habanjoë: uléh musóh ka djiteupeuë geutanjoë na di wilajahnjoë dan teungoh djimeukeumah djikeumeung pagap geutanjoë disinoë, deungon djitóp bandum rot teubiët dan sumber bahan makanan, lheuëhnjan djidjak tamong dalam wilajah asrama geutanjoë! Djalan raja njang peumeungkléh geutanjoë deungon wilajah2 Baróh ka didjaga bandum supaja bèk keumah geutanjoë lingkeuë. Meunjo han keumah ta tjok bahan makanan dari Tangsé, Blang Malo dan Beungga maka hana lé teupat laén disinoë njang djeuët geutanjoë surót. Di likót geutanjoë bandum gunong njang raja2 dan manjang-manjang lagëëna njang hana ureuëng duék dan hana bahan makanan. Saboh haba njang got, geudeungo lé ureuëngnjan bahwa Panglima Daud Husin geutanjoë deungon pasokangeuh ka geulingkeuë djalan raja di Beungga beuklam geupeukeuë keunoë. Njoë haba njang got lagëëna keu kamoë. Lagëë ka ulón peugah, Panglima Daud Husin dan pasokan teuntra geutanjoë sabé dalam meugrak djak peubuët tugaih militèr gobnjan, djak prang musóh, leubéh2 peuhantjó pos2 djih njang hana geutanjoë galak, peurusak alat hubóngandjih, dan djak peuleumah Bandera geutanjoë dalam dairah2 njang mantong musóh kuasa. Teupat2 njang handjeuët geudjak uléh awak geutanjoë njang hana mat beudé, geutanjoë djak keunan deungon pasokan teuntra geutanjoë hingga hana soë tham! Lewét minah2njoë mulai dari Aluë Seupót hana teuntra sadjan ulón, laén nibak pasokan peungawal Wali Neugara mantong. Deungon njoë deuh bahwa sinjata geutanjoë njang na hana ulón ngui ngon djaga keuseulamatan droë ulón, teutapi teungui keu alat peumadju buët revolusi Atjèh Meurdéhka ban saboh Nanggroë! Nakeuh saboh sipheuët manusia leubéh ridjang ta peujakin-djih deungon beudé nibak deungon narit atawa ideologi. Nibak peungalaman droë ulón, ulón teupeuë han keumah ta peugot revolusi deungon ideologi mantong deungon hana beudé. Teutapi njo tjit han keumah ta peugot revolusi ngon beudé mantong deungon hana ideologi. Njang teupeuë njoë njang le-le akai mantong. Ureuëng bala hana geuteupeuëhjan.

Ulón hóí rapat Pawang mangat teutjok saboh peuneutóih. Uléh Komandan Rasjid geupiké djroh ta minah u Geumpang, Sagoë gobnjan, dan geutuho rot. Dari sinoë 4 uroë djak keudéh dan meunjo ta beurangkat ladju séb makanan di djalan. Geutanjoë got tatjok djalan rot Gunong Singgahmata, rot Tunong keudé Tangsé, rot likót teupat2 njang ka djiprèh geutanjoë lé kaphé. Dari Gunong Singgahmata ta peukoh u Timu u Aluë Bhot (ingat Mideuen Prang Aluë Bhot, 1911, disinan sjahid Tengku Tjihik Ma'at di Tiro). Dari Aluë Bhot djeuët ta koh u Geumpang, disidéh geutanjoë kana organisasi njang kong - leubéh that kong nibak di Tangsé. Pikéran Komandan Rasjidnjan djroh lagëëna. Saboh djalan treuk njankeuh ta peugot lagëë njang deuh: ta riwang keulai u Wilajah Tiro njang disinan ulón hana wéh-weuëh sapeuë! Meunjo keumaih ta lingkeuë djalan raja Tangsé-Sigli njang djinoë ka djipeugot keu kuta2 musóh, geutanjoë ka sealamat bahthatpih kon 100%. Meunantjit sangkira teudjadi hai2 njang hana djroh, ureuëng2 ulón ka geutuho rot surót, ka meuho djak, kon lagëë di Wilajah Geumpang hana geutuho-saho. Njang ulón takót

sabab djumlah rombongan ulón njang djinoé ka leubèh 120 droé, ho njang teudjak dalam rimba, peué lom dimusém udjeuén lagéé djinoé, akan ta tinggai beukaih njang dumnar rajek hingga hana mungkén djeuét ta som lé. Njoé bandum ka meulawan deungon taktik prang geurilja. Meunjo beukaih geutanjoé djiteumeung lé musóh han lheuèhteuh. Geutanjoé han keumah ta muprang deungon beutói watéé ureuèng2 geutanjoé teungoh deuék. Tudjuan ulón nakeuh keumeung teubiét nibak keuadaan njoé siridjang-ridjang mungkén!

Sababnjan ka ulón tjok peuneutóih: riwang u Glé Tiro. Njoépih Komandan Rasjid njang tuho rot. Lheuèh djeuét keu komandan dimasa DI, gobnjan djeuét keu pawang rimuèng dan badeuék. Endatu gobnjanpih sapeué buét dan sapeué kheun deungon éndatu ulón, lagéé bandum kamoé dalam barésannjoé. Kamoé akan beurangkat lusa. Meuharap Panglima Daud Husin deungon pasokangeuh beuék trók keunoé singoh - deungon mukdjizat Tuhan! Meunjo hana trókgeuh kamoé akan beurangkatjt. Dalam prang hana prèh-muprèh!

Djula malamnjoé kamoé bandum djaga sabab bèé sié panggang njang mangat lagééna djipót lé angèn aluè. Dalam rimba raja di gunong2 Atjèh, aluè2 djeuét keu djalan angèn tjit lagéé djalan iè. Bèé2 lagéénjan djeuét djipót lé angèn aluè djeuét lagééna. Sabab kamoé bandum deuék, teupiké soé njang panggang sié dalam rimba teungoh malam lagéénjoé, pat ureuèngnjan, dan soé ureuèngnjan. Awaknjan mungkén tjit sidadu musóh. Na njang kheun: njan Panglima Daud Husin dan pasukan-geuh geupeunjata ka tróihgeuh bak geutanjoé! Bandum gisa djak éh keulai deungon bèé sié panggang njang mangat thatnjan dan pikéran njang seunang bahthatpih pruét soh!

(8 APRIL, 1978)

Beungohnjoé kamoé mulai meukeumah mangat djeuét beurangkat singoh. Keu bu beungoh bandum teurimong saboh pingan iè-bu. Ka lagéénjan ka padum uroé. Kira2 poh 10 kamoé deungo dari djeuét lutóng2 njang dji meusu deungon lagu lagéénjoé: "Do-di-dom...do-di-dom", dan lagunjan djiseuót lé lutóng2 laén deungon lagu lagéénjantjit. Sabab ka étnoéhat tréb dalam rimba djinoé kamoé ka sama2 meuphóm padum2 boh lageuém ngon ureuèng2 po rimba njang laén. Lageuémnjan meumakna: na gob teuka - beu ingat! Kheun ureuèng2 geutanjoé njan mesti Panglima Daud Husin teuka dari Barat. Teutapi mungkéntjit musóh. Kamoé meukeumah - bahthatpih teuharap njang djroh!

Kira2 poh 12 tjot uroé, Panglima Daud Husin dan pasokangeuh ka tróih, geuteuka rot Barat. Djadi lageuém njang lutóng bri beutói that. Panglima dan teuntrageuh na geuba bahan makanan keu kamoé: rón tjit sié rusa njang geutimbak bak rot uéh dan geupanggang beuklam! Kamoé hana meukalon ureuèngnjoé ka tréb. Watéé meurumpok lom lagéénjoé bandum meuwa-wa dan lé iè-mata rhót. Peurasaan meusjéédara njang dumnar kong dalam Angkatan Atjèh Meurdénka nakeuh djaminan keumeunangan! Ureuèng2njoé geuteupeué peué njang teungoh geupeugot, pakon, dan ka geurila maté sjahid dalam buétnjoé!

Uléh Panglima Daud Husin geupeugah bak ulón na teudjadi peurteum-póran ngon musóh di Beungga malam baróesa watéé geukoh djalan raja. Njan meumakna musóh ka leubèh pasti lom djiteupeué geutanjoé na disinoé.

Njan meumaknatjit geutanjoë ka na dalam baja njang leubèh rajek lom nibak geutanjoë sangka baroëkon. Teutapi kamoë leupah seunang meuteupeuë ka na teuntra sadjan kamoë watëë geutanjoë beurangkat singoh. Mungkén na prang teutapi kon seumeusië. Sidadu kaphé kon pahlawan: djihnjan bandum sidadu peubloë badan ngon jum padum2 rupia sibuleuën. Awaknjan djidjak tamong sidadu sipai Djawa djidjak mita hudép, kon sjahid keu saboh peurdjuangan sutji peudong Neugara Islam Atjèh Meur-dénka! Awaknjan akan djitimbak meupadum neuk aneuk beudé, teutapi watëë djideungo beunalaih djipluëng ngon bantangan. Sidadu sipai Djawa-Indonesia kon lawan keu teuntra geutanjoë!

(9 APRIL, 1978)

Beungohnjoë, poh 8, kamoë teubiët nibak Asrama Aluë Dodok III (asrama darurat). Tudjuan kamoë keumeung koh djalan raja Sigli-Tangsé antara Blang Malo ngon Beungga. Djadi pajah djak keuë u Barat Laót, teutinggai Blang Malo rot uneun. Atóran djak lagëënjoë: pasokan keuë, dimijub pimpinan Komandan Rasjid, njang djeuët keu Pawang; pasokan likót, dimijub pimpinan Geutjhik Uma; pasokan teungoh - pasokan Peungawal Wali Neugara - djinoë dimijub pimpinan Panglima Daud Husin. Peurintah ka teubri keu bandum supaja bèk meututó sira djak, bèk meurukok, dan pasokan likót meuteumeung tugaih tóp beukaih ubé djeuët. Njoë njang ubé buët hana mungkén dalam musém hudjeuën sabab tanoh leumiëk that. Njoë peudjeuët pasokan likót sasaran phón nibak musóh. Kamoë tjuba djak dalam aluë atawa kruëng pat njang djeuët supaja bèk na beukaih. Kamoë pijóh padjón bu tjot uroë bak poh 1. Bu tjot uroë njankeuh sigo padjón bu sagai. Kamoë padjón ië-bu keu bu beungoh dan keu bu malam. Djadi sakét deuëk ka mulai sadjan kamoë. Kamoë seulammat sampoë malam deungon hana baja sapeuë trók u dairah rot Tunong keudë Blang Malo.

(10 APRIL, 1978)

Kamoë mulai uroë djak njang keuduwa deungon padjón ië-bu keu bu beungoh. Akibat nibak han séb bu ka mulai deuh bak ureuëng2. Ek-trén gunong deungon pruët deuëk, peulom deungon pajah seuón atawa gulam barang2 njang geuhon2 lagëëna, lagëë peumantjar radio, meusén stensil, meusén tuléh, aneuk beudé, bahan makanan, keureutaih, dll. Njoë nakeuh peukakaih peurdjuangan kamoë njang handjeuët djeuöh, njang teungui sabé bahthat ho teudjak. Djinoë baró teupiké, adak meudéh teukeubah mantong dalam gudang rimba. Teutapi djinoë njan ka teulat. Sapeuë handjeuët teu peugot lé laén nibak djak ladju. Kamoë pijóh siat poh 12 padjón bu tjot uroë batjut sapo. Djinoë kamoë ka toë teumpang njang kamoë piléh bak koh djalan. Na nibak ureuëng2 kamoë njang na waréh pula kupi hana djeuöh. Ureuëng2njan kamoë kirém djak mita teunamah bahan makanan dan haba2 nibak kaphé. Meunjo keuadaan djroh maka djeuët teukoh djalan malamnjoë. Kamoë kirém saboh pasokan deungon Geutjhik Sjamaun keu ulëë dan Mahmud Barat keu pawang u gampóngnjan. Watëë tróih keudéh geuteupeuë gampóng dan bandum lampóih kupi ka djiduëk lé kaphé. Bahan makanan hana meuteumeung tjok dan ureuëngnjan pajah muprang ngon kaphé watëë geugisa. Njan meumakna ka handjeuët koh djalan bak teumpang njang ka teurantjana dan pajah mita teumpang laén.

Kira2 poh 6 seupót kamoë trók u Kruëng Beungga dan kamoë djak taloë kruëngnjan hingga ka malam handjeuët djak lé. Djroh that adak meukamoë pijón ladju dan éh disinan malamnjan. Teutapi bak watëénjan na soë kheun bahwa diateuëh tjot rot Barat kruëngnjan na lampóih dan boh kajéë njang djeuët teupadjóh. Sabab bandum ka deuek meu uroë2 maka hana ék teutham nibak ureuëng2 djak ék u ateuëh tjot-njan, maka bandumpih ka pajah ék. Hana soë peugah tjot-njan dumnan lambóng, karap 1000 gaki, dan dumnan tjuram dibagian ateuëh, hingga pajah euë bak ta ék dan meudjeuëm baró trók u ateuëh. Dan watëë trók keudéh u ateuëh ka rab teungoh malam, seupót lagëëna. Njo disinan na lampóih pisang, peuték, djagóng, dll. Dan na padum2 boh djambó soh. Saboh rumoh sagai njang ureuëng duëk, sidroe ureuëng inong tuha deungon padum2 droë tjutjo-geuh njang keuneuleuëh kamoë teupeuë waréh nibak Geutjhik Sjamaun dari Tómpuria. Geupeugah lé ureuëng tuhanjan kaphé djidjak keunan geunap uroë. Teutapi watëë geukalon boh kajéë, ureuëng2 ka handjeuët ta mat lé. Bandum ngui patré djak lhóh boh pisang, peuték dan laén peuë njang na disinan. Hana watëë bak teu tham. Pakon ureuëng hana djiseumiké watëë djingui patré-njan bahthatpih ka dumnan le go teupeuingat? Sigo ureuëng bala sabé teutap ureuëng bala! Manusia dan binatang akan sabé peureulëë keu po, imum, pawang, peumimpin, meunjo kon meunan akan djipeuhantjó droëdjih! Peuë njang teudjadi ateuëh tjotnjoë deuh keudéh u keudë Beungga njang disinan na tangsi kaphé. Watëë uroë tangsinjan deuh takalon dari tjot njoë, meunantjit tjotnjoë dari tangsi kaphé. Djadi geutanjoë ka tadjak peugah keudroëteuh bak musóh pat geutanjoë! Teutapi malamnjoë hanadjeuët ta peugot sapeuë lé laén nibak teudjak éh pat njang djeuët. Na ureuëng2 njang ka tinggai dalam kruëng dimijub sabab ka hék that dan han ék geu-ék lé u ateuëh. Natjit njang ka éh meukuwiën dalam reuhung tanoh diteungoh tjot sabab han ék geu-ék lé u ateuëh beuklam. Njoë na saboh tjré-njoë njang handjeuët keudjadian lé sigo treuk! Bahthat peue sabab! Seubatji piké adak meumusóh djiteuka djidjak prang geutanjoë dalam keuadaan lagëënjoe. Ulón dom malamnjan ateuëh saboh djambó ladang soh, aléh soë po, dan njang laén éh dimijub dan ban silingka djambónjan.

(11 APRIL, 1978)

Poh 6 beungoh kamoë ka keumah dan peusapat ureuëng bandum njang ka meusiseuë, djak keudéh keuë u Barat djak tamong dalam uteuën lom sabab teumpatnjoë teuhah that. Uléh ureuëng inong waréh Geutjhik Sjamaun geubri keu kamoë 5 kilo breuëh - njan meujum lagëëna bak watëénjan - dan geupeugah bak Geutjhik Sjamaun supaja beurangkat beutadjam sabab kaphé sabé djiteuka keunan geunap uroë. Watëë kamoë teungoh djak teubiët nibak tjotnjan deuh ulón kalon ngon teureupóng sidadu2 kaphé teungoh djiteubiët nibak tangsidjih di Beungga djipeukeuë keunoë, bah thatpih padum2 djeuëm treuk baró trók djih keunoë, watëë geutanjoë ka hana lé disinoë.

Nibak tjot Beungganjoë kamoë tamong keulai dalam rimba raja rot Barat. Lheuëh 3 djeuëm djak dan kamoë piké ka keumah som beukaih, maka kamoë pijón bak binéh Aluë Beureunë mangat djeuët teupegot ië-bu nibak breuëh Geutjhik Sjamaun. Bandum hana padjón sapeuë mulai baroë, laén nibak boh kajéë putik. Dan ban kamoë teumeung peunadjón baró: keureuna Beungga nakeuh saboh nibak dairah kupi Atjéh njang djroh that, maka bubók kupi hana kureuëng disinoë. Watëë deuek2 that kamoë mamoh bubók kupi

njang ka geudjampu deungon saka, dan hasédjih deuh that: peubleut mata dan tamah teunaga.

Watèë ureuëng bandum ka duék pijóh hék ateuéh aneuk batèë putéh Aluë Beureunë njang ië djih djeureungèh lagèënanjan, ulón duék bak udjóng dilikót that nibak rombongan dan ulón tjok watèënanjan teutjukó djanggót dan misè njang hana meuteumeung peugot ka padum uroë. Ulón kheun dalam haté: njoë watèë prang. Adak maté2teuh beumeusaneut. Njankeuh bak watèënanjan ulón keumeung peurintah bak ureuëng2 bandum supaja geuminah nibak teumpatnjan keudéh u blahdéh aluë, dan supaja barang2 njang teutiék-tiék ateuéh panté geupinah u blahdéh dan peuduék dalam uteuën bék deuh that. Teutapi aléh pakri hana djadéh ulón bri peurintahnjan bahthatpih ka teuseuréh dalam haté ulón peureulèë teubri. Mungkén sabab hana ulón keumeung peuleumah na wéh-weuëh bak ureuëng2njang teungoh pijóh héknanjan. Sababnjan ka keuh ulón iëm droë mantong. Njoë na saboh keusalahan ulón njang raja lagèëna. Lheueh tjukó djanggót ulón peuduék sikinnjan dalam saróngdjih keulai dan ulón paléng bak teumpat Geutjhik Uma djaga - njang hantom lingah sagai. Njankeuh bak watèënanjan ladju ulón kalon Geutjhik Uma geubeudoh nibak duék, geubri lageuëm keu ulón deungon djaroë supaja minah beubagaih nibak teumpatnjan dan geupeubeudé ladju ateuéh musóh njang ka djiteuka rot Timu. Uléh Geutjhik Uma geuteumeung kalon musóh, jón djih gohlom djiteumeung kalon gobnjan. Aneuk beudé phón Geutjhik Uma peukleuët kaphé hingga pajah djidjak meulindóng, dan watèë padum2 minètnjan peuseulamat djawong ramé nibak kamoë! Siat treuk lheueh nibaknjan ka ta deungo su aneuk beudé beureutóih nibak banduwa pihak! Bandum ureuëng geutanjoë meuteumeung surót u binéh rot Barat nibak Aluë Beureunë, teutapi geutinggai bandum barang2 dalam panté aluë: peumantjar radio, meusén stensil, meusén tuléh, meusén rakam, alat2 kantó dan meuribèë aneuk beudé! Ulónpih ék u reuleuëng Barat Aluë Beureunë, geuseutot lé Geutjhik Uma. Kamoë meulindóng bak uram sibak kajèë raja dan timbak musóh dari sinan. Watèë peurteumporan na kira2 15 minèt, su beudé ka pijóh: watèë musóh djipijóh, kamoëpih meupijóhtjit meunjo djih hana deuh teukalon. Lheuehnjan kamoë préh kira2 15 minèt treuk sira `euë ateuéh tanch meunjo musóh djimadju. Teutapi hana djimadju. Na ulón piké keumeung peurintah ureuëng2 geutanjoë djak riwang u aluë djak tjok barang2 njang ka tinggai. Teutapi peurintahnjan hana djadéh ulón bri sabab hana teu teupeuë deungon pasti meunjo kaphé hana djimeusom toë2 aluë mangat djeuët djitimbak ureuëng geutanjoë. Bahkeuh gadoh barang2njan keudéh. Gadoh barang djeuët ta gantoë. Gadoh ureuëng handjeuët ta gantoë, peulom ureuëng2 ulón njang bako2 leupahnanjoë! Dalam keadaan lagèënjoe handjeuët tadjak mita prang, séb ngon peutheun droë mantong, sabab ureuëng2 geutanjoë bahthatpih beuho lagèëna, han keumah muprang deungon djroh meunjo pruët deuék. Deungon gadoh ië-bu Geutjhik Sjamaun uroënjoe, ureuëng2njoë ka hana padjón sapeuë ka duwa uroë dan hana pijóh2 ék/trén gunong dan muprang lom! Dan lheueh keudjadian uroënjoe hana ulón tudjan padjan geutanjoë meuteumeung padjón bu lom. Djinoë geutanjoë ka djeuëh lagèëna nibak gampóng2. Dan bandum gampóng njang toë2 ka djiduék dan djikawai lé musóh. Lheueh pijóh siat, kamoë djak ladju peukeuë u Barat Laót ateuéh rhuëng gunongnjoë, njang makén tréb makén manjang ladju. Watèë ka malam kamoë pijóh dan éh bak tanch. Ulón hói Komandan Rasjid dan ulón bri peurintah keuneuleuëh keu gobnjan: supaja geumita rot njang paléng paneuk beudjeuët koh djalan raja dan gisa u Glé Tiro, u Asrama Aluë Bambang deungon bék djithèë lé kaphé! Njan saboh peurintah njang mustahé, hana mungkén na soë keumah peubuët - laén nibak Komandan Rasjid!

(12 APRIL, 1978)

Uléh Komandan Rasjid ka geutjok peuneutóih geutanjoé akan ta koh djaian raja bak saboh teupat antara Beungga deungon Glé Meulinteuing, djeuoh u Barat nibak teupat njang geutanjoé peugot keunira phón, jón gohiom keudjadian di Aluë Beureunë. Njankeuh sabab geutanjoé mantong peukeuë u Barat. Uroénjoé kamoë djak, ék/trén gunong, deungon pruët soh trók'an poh 3 aché Luhó, watëë kamoë pijóh diateuëh saboh rhuëng gunong njang dumnan lambóng, dari sinan ban saboh Nanggroe Pidie deuh ulón ngiëng dalam siklèp mata! Peumandangan njang tjeudaih lagëëna-njan sang teupeubingké rot Barat deungon gunong Seulawah, dalam warna lambajóng, njang sang2 gunongnjan djiteubiët dari laót dan putjakdjih sabé meusampóh ngon awan putéh lagëë pirak, dan rot Timu ngon wilajah Batëë Iliëk, Pasë dan Samudra njang djinoë ka leubëh gob turi deungon nan Sumatra. Gamba njang tjeudaih njoë dalam warna njang hudépthat, meudjampu antara hidjó ón kajëë deungon hidjó ië laót dan gunong2 manjang ban silingka njang lambajóng, dan warna padé njang ka masak di blang njang kunëng sang meuh meutah, lheuëhnjan gambanjoé geusulam lom sang2 ngon kasap pirak njang putéh meublé-blé njang meuliwët-liwët ban saboh Nanggroe, njankeuh tjaja matauroë njang djitulak lé ië kruëng njang djeureungëh2 lagëëna. Njoëkeuh peumandangan njang sang2 tjok-naphaihteuh. Disinoë deuh ulón kalon Kruëng Tiro, rot Timu, u uneuën, dan Kruëng Baró, rot Barat, u wië. Ateuëh tanoh antara duwa boh kruëngnjoëkeuh phón meutuléh riwajat famili ulón. Bandum ureuëng-tjhik, éndatu ulón, lahé, hudép, maté dan geutanom dalam tanoh antara duwa-boh kruëngnjoë - maléngkan padum2 droë uléh sabab prang bak peutheun Nanggroe geutanjoé nibak musóh teuka. Abu-Tjhik-Tu ulón, Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Saman, dan aneuk agama phón-neuh, Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Amin, ka geutanom dalam duwa boh djeurat njang meusapat, njang sidroë bak geuniréng njang laén, bak binëh Kruëng Atjéh, di Mureuë. Banduwa droëneuhnjan sjahid bak neupimpin prang lawan sipeundjadjah Beulanda. Abu-Tjhik ulón, Tengku Tjhik di Tiro Mahjeddin, dan Abuwa ulón, Tengku Tjhik di Tiro Ma'at bin Muhammad Amin pih sjahid dalam prang ngon Beulanda dan banduwa droëneuhnjan geutanom di Tangsé dalam duwa boh djeurat njang meusapattjit, njang sidroë bak binëh njang laén. Njak-Tjhik ulón njang reubah sjahid dalam prangtjit ka geutanom di Geumpang. Lhéë droë sjëëdara agam-treuk nibak Abu Tjhik ulón, njang bandum maté sjahid dalam prang deungon kaphé Beulanda, sidroë geutanom di Geumpang (Tengku Tjhik di Tiro Lambada), sidroë geutanom di Gunong Alimon (Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Ali Zainul Abidin atawa Tengku di Bukét), dan sidroë treuk geutanom di Tjot Rheum (Tengku Tjhik di Tiro Ubaidullah) sabab droëneuhnjan sjahid dalam seueh prang Lhók Panah, Tiro. Endatu njang laén bandum geutanom antara duwa boh kruëngnjoë. Nibak putjak gunongnjoë, deuh ulón kalon, dan sang djeuët ulón tjukëh ngon mata, djeurat Njak, djeurat Abu, djeurat Tjut Abang, djeurat Tjut Po, dan djeurat angëëta famili ulón bandum, bak binëh Kruëng Tiro. Sang karab deuh ulón eu tjit djeurat Abu nibak Abu-Tjhik-Tu di Klibeuët, bak binëh rot Timu Kruëng Baró, njang disinantjit geutanom Ajah-Tjék ulón Tengku Abdullah, njang djidrop lé Beulanda dalam umu 5 buleuën, dalam seueh prang Gunong Alimon, watëë Njak-neuh, Njak-Tjhik Potjut Mirah Gambang sjahid. Djeurat2njoë peuntjok keu saboh seudjarah njang meutuléh deungon darah dan ië-mata njang ka geurhó sabab geutjinta keu agama, bansa dan nanggroeënjoë!

Dari putjak gunongnjoëpih deuh ulón kalon teumpat2 laén njang meumakna keu ulón antara duwa boh kruëngnjoë, lagèë Kuta Tungkób, saboh rumoh raja kuta Atjèh njang meugah, njang mudah2an mantong Tuhan peulaza trók'an djinoë, njang dilèë nakeuh rumoh Njak-Tjhik dan aduëneuh, Teuku Tjhik Muhammad Kuta Tungkób. Watèë ubit-bit ulón kajém duék disinan. Sampoë uroënjoe sang ka teupheuet dalam haté ulón narit Abu-Tjhik Tungkób keu ulón njang neukheun bak thón 1945: "Ulón peugah bak gata, hai aneuk, politék Tgk Beureuëh djak seutot2 Djawa uroë njoë salah that. Geutanjoe Atjèh handjeuët sagai tadjak meuradja bak bansa laén, wadjéb ta peuna radja droëteuh lagèë djameunkon. Meunjo ka ta teurimong gob peuek, ka ta teurimongtjit djih peutrén. Njan tanda geutanjoe ka hana meurdéhka dan meudéelat lé. Gata aneuk, akan meulaih-teuh bak saboh watèë djak seutot politék njang kon-kon njoë!" Bak watèë njan ulón mantong muda that, han ék ulón pham makna narit droëneuhjan, dan hana ulón peujum. Teutapi naritnjan hantom tuwo, sang teupheuet dalam haté ulón. Watèë ulón gisa dari Amerika - watèë ka teulat that - ulón djak duék bak binéh djeurat droëneuhjan di binéh Kuta Tungkób, meudjeuem-djeuem, djeurat sidroë ahli éleumèë neugara Atjèh njang bako that: ureuëng Atjèh njang hantom gadoh meunumat!

Nibak putjak gunongnjoë pih deuh ulón kalon gampóng teumpat ulón lahé, Tandjóng Bungong, bak binéh Kruëng Tiro, dirumoh raja njang tjeudaih leupahna, njang neupeugot lé Abu ngon Utóih Saróng, sidroë utóih Atjèh njang meugah lagèëna; teutapi rumoh rajanjan pih ka hana lé, ka djeuët keu abèë, djitót lé kaphé Djawa bak thón 1953, watèë ureuëng Atjèh geulawandjih, watèë ulón hana me di Nanggroeëpih. Teutapi bandum peundjadjah luwa teuka keunoë u Nanggroeënjoe, sabé djitjok beungèh ateuëh famili2 kamoë dan rumoh2 kamoë, njang sabé keuneuleuëh djeuët keu kuta2 peutheun Nanggroeënjoe: njan ka meunan mulai nibak Kuta Aneuk Galóng, njang hana laén nibak rumoh Abu-Tjhik Tu di Atjèh Rajek! Pakriban ulón meuheut adakdjeuët Rumoh Tandjóng Bungong njang Abu peugot mantong teudong mangat djeuët ulón peuleumah bak aneuk agam ulón. Uléh sipeundjadjah Djawa ka djipeuputóh akan djireuloh dumpeuë njang djroh di Nanggroeë Atjèhnjoe supaja ureuëng Atjèh handjeuët geupeuleumah sapeuë bak aneukgeuh nibak keubeusaran gobnjan dimasa njang ka u likót. Ulón meuheut maté, sjahid, ateuëh tanoh droë, dan beugeutanom toë éndatu, ureuëng tjhik ulón, di tanoh njang tjeudaih that njang disinan ulón ka lahé, diantara duwa boh kruëngnjoë. Ulón keumeung riwang lom u ateuëh putjak gunongnjoë, meunjo na umu, ukeuë!

Sabab kamoë trók keunoë mantong awai batjut, padum2 droë ureuëng beuhó geudjak lakèë izin trón u gampóng Keumala Dalam njang na bak gaki gunongnjoë bahthatpih that djeuöh u mijub dan gampóngnjan ka djiduék lé kaphé. Geujakin keumah geugisa singoh beungoh. Geutuho rot dan geu tusoë hubóngan. Keu ureuëngnjan ulón bri izin trón, deungon peurintah bék timbak2 kaphé meunjo hana meukarat that sababnjan djeuët peubutjo rantjana geutanjoe koh djalan raja singoh. Limong droë ureuëng njang teuga2 deungon seundjata leungkap geutrén.

Malamnjan djitrén udjeuën njang raja lagèëna. Njan saboh rahmat keu kamoë sabab meukon meunan hana ië di putjak gunongnjoë! Uléh ureuëng2 kamoë geukuëh kulam bak tanoh dan geubóh ón plastik keu lapék didalam reuhungnjan mangat djeuët meutheun ië. Teuma ië udjeuën njang rhót nibak titjóng-rajuëng plastik chemah geupeulé dalam uruék bak tanohnjan hingga djeuët keu kulam ubit. Nibak ië udjeuënnjan kamoë peugot kupi dan teukeubah séh keu ië djéb meupadum uroë. Bahthatpih deuék, teutapi bandum got teungeut malamnjan sabab hék that.

(13 APRIL, 1978)

Kira2 poh 8 beungoh, pasokan limong droë njang trón u Keumala Dalam baroë geuriwang deungon haba njang got, maknadjih, geuteumeung peuwoë 15 kilo breuëh, padum2 kilo saka dan kupi. Deungonnjan ka djeuët teupeugot ië-bu mupadum uroë. Adak hana sapeuë laén, deungon njan ka na asoë pruët tjit batjut. Maka ladju geupeugot ië-bu batjut jón gohlom beurangkat. Haba brók: musóh ka djimeukeumah ban sipanjang djalan raja djiprèh geutanjoë lingkeuë! Trók'an gampóng njang ban ureuëngnjoë tamong ka djiduëk lé kaphé Djawa. Teutapi, lagèë ban geutanjoë bri bukti djinoë, geutanjoë na djalan bak ta peutan dan ta lawan peundudokan sipai Djawa-njan disinoë di Atjéh. Njoë Nanggroë geutanjoë. Kon Nanggroëdjih!

Watèë bandum ka lheuëh padjón ië-bu saboh pingan sapa, dan djéb kupi saboh tjawan sapa - peunadjón njang meujum lagèëna, dalam keuadaan kamoë - maka kamoë mulai trón gunong deungon meukeusud teudjak peutoë droë deungon djalan raja supaja djeuët teulingkeuë watèë ka malam, dalam seupót. Djinoë kamoë peukeuë u Baróh. Poh 1 kamoë pijón padjón bu tjt uroë njang hana laén nibak saboh pingan ië-bu njang tjajé that. Meuteumeung padjón njan mantong kamoë bandum seunang haté. Lheuëhnjan kamoë djak lom, ék/trén gunong, puta u uneun, puta u wië, peukeuë u Timu, Barat, Tunong, Baróh hingga ulón ka hana ulón tuho Tunong-Baróh lé. Sapeuë handjeuët peugot laén nibak seutot Komandan Rasjid. Gobnjan hantom geungui kompas teutapi deuh hana sjok sagai bak geuba rot. Sababnjan hana soë tanjong sapeuë. Djak ladju! Seutot Komandan Rasjid! Liwat poh 5 kamoë ka mulai tamong dairah lampóih kupi. Njan meumakna kamoë ka toë ngon djalan raja. Njoë ka tamong dalam dairah baja. Geutanjoë na mungkén meupakhók ngon kaphé. Kamoë pajah pijón siat dalam saboh ladang soh prèh seupót. Dalam ladangnjan na bak peuték njang meuboh hingga ureuëng2 na teunamah peunadjón batjut. Kira2 poh 7 malam kamoë djak lom liwat lampóih2 njang na ureuëng duëk. Kamoë pajah peuseungab droë, hana meukeuték, bék djiteupeuë lé ureuëng meuladang. Kira2 poh 9 malam kamoë trók bak saboh paja njang meui ië kira2 'oh tuët njang pajah kamoë blóh ladju. Bak udjóng paja njan na lampóih manjang ngon pageuë kawat meuduroë njang pajah kamoë lingkeuë deungon hana kiróh2. Lheuëh kamoë tamong dalam lampóihnjan, deuh kamoë kalon na saboh bandja rumoh ladang rot Timu Laót, rot uneun kamoë, na kira2 300 mèter djeuëh nibak kamoë, dan na ureuëng dalam rumoh njan: deuh kamoë deungo ureuëngnjan meututó. Hana geuteupeuë kamoë na sidumnan ramé toë that deungon gobnjan. Untóng that ladangnjan peunoh ngon naleuëng lakoë njang panjang2 hingga watèë kamoë duëk bak tanoh hana deuh soë kalon. Hana bak kajèë raja2 dalam ladangnjoë. Njangnajtjit naleuëng lakoë. Teutapi na asèë dalam rumohnjan. Meudjan-djan watèë asèë2njan djiseumeudróih, sang2 djidróih ateuëh kamoë. Njan djeuët keu mubaja lagèëna. Bandum teurimong peurintah: duëk bak tanoh beuseungab that! Nibak teupat njang lambóngnjoë deuh kamoë kalon rot Baróh ladang na saboh kruëng. Rot blandéh kruëngnjan njankeuh djalan raja Sigli-Tangsé njang skan kamoë koh. Rot blandéh kruëng siteuntang deungon rumoh2 ladangnjoë na saboh bandja keudé ubit-bit deungon ramé ureuëng djak meubloë. Dalam watèë kamoë duëk disinan ka kamoë kalon 2 boh muto liwat. Banduwa boh mutonjan djipijón bak keudénjan. Kamoë piké na sidadu musóh disinan. Kamoë prèh disinan na sidjeuëm. Baja njang kamoë hadap peutuwo kamoë siat keu deuëk. Kamoë prèh hana meukeuték dalam seupót dan naleuëng lakoë, 200 droë kamoë bandum. Nguui badjèë siragam idjé. Asèë hana djipijón-pijón djiseumeudróih.

Lheuehnjan meuteumeung peurintah: beurangkat, seungab dan bagaih! Kamoé beudoh ladju djak lingkeuë pageuë kawat meuduroë deungon han-djeuët peurusak sagai hingga le sileuweuë dan badjèë njang beukah. Lheuehnjan peukeuë ladju u binèh kruéng, peudjeuöh droë nibak rumoh njang na asèë, Watèë gaki kamoé ka na dalam ië peukeuë u uneun dan djak ladju dalam ië supaja bèk na tinggai beukaih tapak. Kamoé djak dalam ië na teungoh-duwa-batèë, lheuehnjan kamoé koh kruéng bagaih2. Lheueh djeumeurang kruéngnjan, kamoé tjruep ateuëh aneuk batèë panté kruéng kira2 10 minèt teu luëm djalan raja Sigli-Tangsé njang na padum-padum plóh mètèr dikeuë kamoé. Lheuehnjan beudoh dan koh djalan rajanja deungon bagaih that dan watèë tróih rot blahdéh djalan raja tamong ladju dalam pintó keubón raja njang tjit ka teuhah bak teumpat-njan. Lheuehnjan djak ladju bagaih2 tamong dalam keubón raja njang luwaih thatnjan peudjeuöh droë nibak djalan raja. Disinoë le that pi-sang dan boh kajèë laén. Oh ban geuteupeuë njan mantong, seumangat bandum ka meugisa bahthatpih dalam keuadaan meubaja lagèë watèë koh kruéng dan koh djalan raja njoë hana soë njang ingat keu deuek siat. Kamoé ka keumah meupeugot taló djeuët keu meunang!

Dunnan tjarong dan kong peu-ingat Komandan Rasjid ék geupiké njang halóih2 peukara pintó keubón, teumpat djeumeurang, tjara djak dalam kruéng, bak teumpat njang dunnan toë ngon keudè dan teumpat musóh djak-djak, rot njang geutjok bak trén dari gunong dan tjara geupeu-djak njan bandum sang2 ka sèb na peugot rantjana leubèh awai. Njang ubé buët njoë bandum geu ató dalam siklèp mata, bak watèë neuhaih lagèëna. Hana soë laén njang teupeuë ho teukeumeung djak, dan pakon geutanjoë peukeuë keunan, dan pakon geutanjoë koh kruéng bak teumpat-njan? Adak meu geutanjoë koh kruéng pat laén ka han keumah ta tamong dalam keubón deungon bagaih sabab pageuë kawat meuduroë lambóng that ban silingka. Teungoh geutanjoë ék pageuënan mungken djiliwat muto musón hingga geutanjoë deuh djikalón. Uléh Komandan Rasjid geu ató geutanjoë koh kruéng teupat bak teumpatnjan supaja djeuët geutanjoë tamong ladju rot pintó keubón hingga hana tréb2 bak binèh djalan raja. Teutapi pakriban ék geuingat njan bandum? Njankeuh sabab gobnjan si-droë Pawang dan Komandan!

Kamoé meudjak ladju bagaih2 nibak bagian keuë u bagian likót nibak keubónnjoë teudjak mita teumpat pijóh dan éh malamnjoë. Teungoh djak deuh ulón deungo kheun Komandan Rasjid bak ureuëng2 djeuët padjón pi-sang ubé meuheutgeuh. Watèë ka kamoé pijón ulón tanjong bak Komandan Rasjid soë po keubón raja that njoë? Watèë geupeugah, ka pajah ulón khém, sabab njoë atra ureuëng geutanjoë.

Watèë lheueh peugot chemah bak éh malamnjan, padum2 droë teuntra geutanjoë geudjak teubiët u luwa djak peugot hubóngan ngon ureuëng peuhubóng geutanjoë njang na toë disinan rot blahnóë kruéng deungon meukeusud djak mita breuëh. Uléh ureuëng peuhubóng geupeugah teumpat-njoë meubaja that, disinoë na sidadu kaphé djidjak uroë-malam. Bak watèë awak geutanjoë gisa tjit meupakhók ladju deungon sidadu musón. Teutapi sabab seupót that djisangka ngon droëdjih dan djibri "selamat malam!" keu awak geutanjoë njang geuseuót meunantjit. Sababnjan ka teubri peurintah supaja bandum beuingat that dan singoh beungoh poh 6 geutanjoë beudoh dari sinoë dan bèk tinggai beukaih sapeuë!

(14 APRIL, 1978)

Poh 6 beungoh kamoé teubiét dari Keubónnjan peukeuè u Timu Laót, u Wilajah Tiro. Ulón kalon pakriban léngah ureuëng2 ulón geutinggai kulét pisang teutiék-tiék djeuëb2 pat. Bandum ureuëng ka teubri peu ingat lom. Geutanjoé mantong djeuët djiseutot lé musóh. Geutanjoé ban ta teumeung peuleuweuëng peuseulamat droé. Meunjo léngah batjut sagai geutanjoé ka tadjak peuduék droéteuh dalam uruék sot. Teutapi sabé na ureuëng2 njang pajah ta peuteupat deungon peudeuëng. Ulón hana meusurót-surót bak peureunoé ureuëng2 njang lagéénjan meunjo ka peureuléé. Meunjo djitsupeuè lé musóh geutanjoé ka ta riwang u Glé Tiro lom, faidah minah ka gadoh lom keu geutanjoé. Bak rot geutanjoé djak njoé le that padang naleuëng lakoé njang luwaih2 njang handjeuët geutanjoé ngui sabab meunjo geutanjoé djiteuméé lé musóh dalam padang naleuëng lakoé meubaja lagééna, puéh that bak ta peutheun droé. Geutanjoé wadjéb ta meugrak sabé dimijub bak kajéé. Sigo geutanjoé djitupat lé musóh han keumah ta peuglaih droéteuh lé sabab geutanjoé ramé that dan beukaih tapak geutanjoé han keumah som. Biasa antara Beungga ngon Aluè Bambang trók 6 djeuëm djak. Teutapi meunjo lagéé geutanjoé djak djinoé, meulép dan hana meu ató sabab deuék, mungkéén trók 6 uroé. Watéé meugrób kamoé trók u Gunong Seutui dan meupijóh disinan.

(15 APRIL, 1978)

Kamoé peuphón djak poh 8 beungoh, batjut2 dan hana meuató sagai sabab deuék. Ladóm leubéh ék theun nibak njang laén. Djeuëb go ta li-wat bak kajéé njang na boh, han ék ta tham ureuëng djak ék djak tjok boh kajéénjan. Meunantjit meunjo meurumpok boh kajéé dalam tanch han ék ta tham ureuëng djak kuéh. Na njang tinggai dilikót meupadum batéé bak djak kuéh boh bi, boh eumpeuék, dll. Deuh disiplin ka kureuëng sabab deuék. Oh had deuék mantong ka séb sósah. Teutapi watéé lheuëh deuék, oh lheuëhnjan pajah ék/trén glé dan gunong lom, njan na sa-boh udjoé njang geuhon that keu bandum ureuëng, peué lom leubéh nibaknjan meunjo pajah ta muprang peutheun djawong teuma! Na ureuëng njang rhót seumangat sababnjoé. Ureuëng2 njang sadjan ulónnjoé, bandum geuseutot ulón deungon geulakéé keudróégeuh. Ka lheuëh ulón kheun bak bandum leubéh djroh geuduék di gampóng geupeumadju buétnjoé, nibak geudjak ék u glé djak duék sadjan ulón. Teutapi bandum geumeulakéé lagéé raja supaja ulón bri izin duék sadjan ulón di glé keu gobnjan. Ureuëngnjan handjeuët ulón lét. Njang 99% hana geupeuteulaih ulón. Njang 1% njang peuteulaih ulón, njan nakeuh ureuëng2 njang ulón teurimong sabab na soé laén njang lakéé, dan ureuëng2 njang ka hana ulón galak watéé phónkon meurumpok. Peungalaman aché2njoé lawét dalam buët njoé djeuët keu saboh bukti keu ulón bahwa hana salah2 bak ulón takat tabiat ureuëng. Uroénjoé kamoé pijóh watéé ka malam.

(16 APRIL, 1978)

Kamoé leubéh leumoh uroénjoé nibak baroé. Njang na kamoé djéé keu "bu beungoh" njankeuh ié seu-uém njang ka teubón saccharin (bidjéh saka) mangat maméh batjut. Bidjéh saka njoé kadjeuët keu peunténg that

dalam hudép kamoé di glé sabab phui that bak teuba. Saka geuhon that bak teumè-mè di glé bahthatpih hana geunantoé keu zat djih njang bri teunaganjan. Bahthatpih bidjèh sakanjan hana djikandóng zat njang bri teunaga teutapi djih djeuét teungui peumamèh ukheué² kajéè dan peué laén njang djeuét padjón' dalam rimba keu geurilja njang teungoh deuék. Kamoé meudjak ladju, ék/trén glé batjut². Ulón kalon rombonjan hana djak lé dalam rimba dimijub bak kajéè teutapi ka djak dalam padang naleuèng lakoé teuhah mangat ridjang trók. Djeuéb go ulón ngilèng u likót haté ulón weuèh watéè ulón kalon ureuèng² ulón geudjak meubaréh saboh bandja njang panjangdjih meubatée, meuriti dari putjak trók u gaki glé, atawa dari gaki trók u putjak glé, dalam peungeuih, hingga meunjo djikalón lé kaphé djeuét djitimbak deungon mudah that. Peurintah han keumah bri lé sabab bandum ka leumoh that sabab deuék. Ulón meudjandji bak droé ulón: njoékeuh go keuneuleuèh ureuèng² ulón geudjak lagéénjocé. Ukeuè hana pasokan djeuét djak leubéh nibak 12 droé. Kamoé pijón hék kira² poh 1 - hana lé padjón bu tjot uroé - dimijub kajéè.

Baró siat kamoé pijón, deungon hana teusangka-sangka aneuk beudé seunapang meusén musóh ka djirhó ateuèh kamoé, peupó tanoh ban silingka. Kamoé ka dji ambusj deungon hana meuthéè. Dalam haté ulón, hana hireuèn meubattjutpih, tjit ka ulón sangka njoé handjeuèthan teudjadi ka padum² uroé watéè ulón kalon pakriban hana djipeureumeun sapeuè lé ureuèng djaga sabab deuék. Hubóngan antara barésan keuè deungon likót ka putóih sabab hana soé djak pluèng ba peurintah - bandum leumoh that. Dan ka teuntéè uléh musóh ka djiteupeuè teumpat geutanjocé dan susónan pasókan geutanjocé. Watéè han keumah ta meugrak lé, geutanjocé ka taló dalam prang geurilja. Dan hana sapeuè njang ék peuleumoh ureuèng mu-prang lagéè deuék. Deuék na leubéh meubaja keu teuntra geurilja nibak sidadu musóh.

Uléh pasókan djaga likót geutanjocé geubalah beudé kaphé, dan ulón habéh saboh plók aneuk pistol ulón timbak. Pha uneun ulón luka batjut keunong aneuk beudé kaphé. Sabab kamoé hana meukeusud mu-prang bak teumpat njang ka djipiléh uléh musóh, maka meukeusud timbak beunalaih ateuèh musóh nibak geutanjocé nakeuh mangat djeuét geutanjocé minah nibak teumpat njang ka djih keupóngnjan u teumpat njang leubéh manjang, mangat djeuét ta peutheun droé dan mabaja keudjih bak djiseutot. Tur-djuannjan ka meuhase deungon na meutjuréh batjut ték sapo, teutapi deungon teukeudi Po teuh Allah hana sjahid meusidroé. Njang na, sidroé peumimpin Regu geutanjocé, Pang Beuransah Usman, gadoh siat hana meuhó, sabab gobnjan djikap lé uleuè teungoh tangkóh prang hingga pansan dan tinggai sidroégeuh dalam rimba hana soé kalon. Watéè djaga nibak pansan geukalon hana lé ureuèng meusidroé. Beudégeuh pih mantong teutiék disinan. Sabab ka deuék that geudjak woé rumohgeuh u gampóng. (Sigo djum'at treuk baró geugisa u glé sadjan kamoé deungon beudé sadjan).

Bak watéè surótnjan le ureuèng njang meutjré deungon uléè pasókan dan sisat dalam rimba. Untóng that ureuèng²njocé nakeuh ureuèng Tiro. Bandum geutuhó gisa u gampóng dan silamat. Ka deuh keunira ulón beutóti peukara keudjadian njang hana teuharap teutapi ka teutakatnjocé. Dalam padum djeuém mu-prang njan bandum ka tuwo keu deuék. Teutapi deuék ka djiriwanglom sadjan kamoé watéè malamnjan kamoé éh dalam udjeuèn raja.

(17 APRIL, 1978)

Urcénjoé kamoé djak ladju peukeuë u Aluë Bambang, rot Timu Laót dari sinoë. Kamoé pajah meulingkeuë dairah Glé Puntjeuëk, njang gunong2 disinan meuputjak lambóng dan tintju lagèë piramid di Meusé. Njoé dairah glé Tiro njang puéh that bak ta lingkeuë. Kamoé djak rot noë sabab toë that u: Aluë Bambang liwat Puntjeuëk. Aluë Bambang rot Timu Puntjeuëk, hana that djeuëh. Meunantjit sabab musóh han dji-djak rotnan sabab puéh lagèëna. Meunankeuh, kamoé djak ladju, saboh2 langkah ék dan saboh2 langkah trón putjak2 njang tjot2 thatnjan, antara 70 - 80 deuradjat. Uteuën disinoë dumanan djai hingga meu angèn han leupaih djidjak hingga geutanjoé seu-uém that dan puéh bak ta tarék naphaih. Malamnjoé kamoé éh rot Barat-Daja Puntjeuëk.

(18 APRIL, 1978)

Luka keunong aneuk beudé kaphé Djawa bak pha uneun ulón ka mulai sakét. Sang ka meunanoh dan pha ngon gaki ulón ka keunong. Handjeuët lé ulón sók sipatu. Ulón ka meunjun sidjuëk-seu'uém. Ulón djak ngon tungkat, lagèë ka tjapiëk. Poh 6, teungoh Meugréb, kamoé lingkeuë putjak Puntjeuëk, njang lambóngdjih 2000 gaki diateuëh Nanggroë Tiro, rot mijub u Baróh. Watèë geutanjoé ateuëh putjak Puntjeuëk ta rasa sang2 teungoh ta djingeuëk dari para, rot tulak angèn u Nanggroë Tiro dimijub. Sabantjit lagèë taduëk dalam kapal po ta ngiëng u mijub. Bak lingkeuë putjak Puntjeuëk pajah djak sidroë-droë sabab rot uéh ubit that. Ban silingka putjak Puntjeuëknjan ka djikuëh uruëk ubit-bit uléh ië udjeuën dan angèn njang sabé kreuëh that djipót disinoë. Uruëk2njan ka djeuët lagèë aneukrinjeun teumpat tjulok gaki soë2 njang djak ék/trén putjak Puntjeuëk, lagèë kaméng2 kleuët/kaméng batèë njang le disinoë, dan ureuëng2 muslimin/geurilja njang djak keuné meudjan-djan, bahthatpih kadang 100 thón sigo, lagèë djameun jón masa prang deungon Beulanda, dan djinoë lawét prang deungon sipai Djawa. Bak ta ék/trén rot uéh njang meubaja thatnjoé, geutanjoé pajah ta mumat bak naleuëng2 djareuëng njang hana kong sagainjan njang timoh bak binéh glé supaja bèk rhót teuh dalam lhók, 2000 gaki u mijub. Soë2 njang hana jakin keu buët djihadgeuh akan roh geutanjoéng bak droë watèë lingkeuë Putjak Puntjeuëk: "Peuë buëtteuh keunoë?!" Di putjak Puntjeuëk hana meusidroë ureuëng njang na meuguna keu ureuëng laén, sabab hana djeuët meutulóng-tulóng disinoë, lagèë di Blang Padang Mahsjar. Disinoë bandum pajah mumat bak Iman droë, dan peutjaja keudroë. Ka lheuëh ulón lingkeuë putjajnjoé ka padum go, dan ka ulón pham maknadjih. Djinoë deungon ulón meutungkat ulón ék dan lheuëhnjan trén batjut2 nibak putjak Puntjeuëk, ureuëng laén ngiëng dari djeuëh. Rot ufuk Barat, sabab teungoh Meugréb, awan bak gaki langèt deuh mirah lagèëna nibak tjaja matauroë lón - saboh nibak peumandangan2 dari Puntjeuëk njang han tuwo2teuh sigo teukalon. Putjak Puntjeuëk ka djeuët keu batèë udjoë ureuëng2 kamoë peukara gléh niët dan beuhó geumaté. Bandum ureuëng2 ulón ka keumah geulingkeuë batèë udjoënjjoë. Malamnjoé kamoë dom dalam guha dimijub putjak Puntjeuëk. Ulón ka phón sakét keubit dan mutah dumpeuë njang mantong dalam pruët simalam-beungoh. Bèë darah njang djiteubiët nibak luka2 bak pha dan gaki ulón ka djitubèë lé patjat hingga djidjak meuhulóm keunoë.

Watèé ulón djaga ban beungoh ulón kalon ka meukawan patjat djitamong dalam luka ulón djidjak piép darah. Warna patjat lagèé kulét geutanjoé dan watèé djih ka peunoh deungon darah geutanjoé njang ka djih piép, warnadjih ka lagèé asoé geutanjoé. Patjat2 njang ka troénjan pajah teulót saboh2 nibak dalam luka2 ulón sabab kong that djimumat bahthat djih dumnán ubit. Binatangnjoé panjangdjih tjit kira2 2cm sagai.

(19 APRIL, 1976)

Kamoé mulai djak lom poh 9 beungoh. Ulón ka handjéuét ulón djak lé ngon gaki droé sabab pha dan gaki ulón ka keumong dan sakét lagèéna watèé meugrak. Duwa droé ureuèng muda njang teuga2 lagèéna dari Geumpang geumé ulón dalam saboh usóng njang geupeugot nibak idja króng. Saboh pasokan peuhah uteuén pajah djak dikeué kamoé sabab uteuén rapat that disinoé han keumah djak ngon usóng meunjo hana soé kuwak uteuén dikeué. Dan koh tjabeuèng2 kajéé tjit ka handjéuét sagai keu geutanjoé sabab njan djeuét keu tanda keu kaphé tanda geutanjoé ka lheuéh tadjak dan djeuét djiseutotteuh. Teungoh ulón éh ateuéh usóng lón njan, deuh ulón deungo su kapai teureubang lambéng diateuéh, sang kapai2 po njang rajek dari Singapura atawa Australia keu keudéh u Éropa, njang baroékon kajém that ulón ék, djiliwat ateuéh angkasa Atjéh. Deungonnan ulón teu ingat keulai keu watèé2 njang ka u likót, sabab kajém that ulón ék kapai2 po njan dan pakriban djroh djipeutimang geutanjoé njang duék dalam glaih sa, dan ka teuntéé roh teupeubandéng deungon usóng ulón dimijubnjoé, di Glé Puntjeuék. Ulón hana meulaih sagai2 nibak peurbandéngannjoé. Dan djroh that2 ulón teumeung watèé bak peugot peurbandéngannjan. Usóng ulón di Puntjeuék2 njang geugulam uléh duwa droé ureuèng muda Atjéh Meurdéhka njang teuga2 dan seutia2 leupahna leubéh that meujum keu ulón nibak kandran njang hana meusadja, njang djiba lé 2000 guda listrik, meusén njang hana djawong dan hana peurasaan sapeuéh, djak keunoé-keudéh deungon hana tudjuan meuteuntéé njang meujum. Usóng ulón di Puntjeuék njoé meuplón ribéé go leubéh meujum dan meumakna keu ulón nibak kapai2 po njan, dan meunjo pajah ulón piléh antara duwanjan, maka usóng Puntjeuék njoékeuh njang djeuét keu peuniléh ulón! Ulón kheun dalam haté: keureutjih keu kapai po njan djeuét djibloé lé beurangasoé. Teutapi soé ék bloé dan soé djeuét bloé Usóng ulón di Puntjeuék? Njoé hana soé ék bõh jum! Njoé hadiah nibak bansa ulón! Njoé saboh keureubeuén dan tanda meuseutia: hana laén tjara hudép njang na makna keu ulón.

Kamoé trók u Asrama Alué Bambang poh 1 lheuéh tjot uroé. Dumpeuéh deuh lagèé sot. Hana tanda na djitamong kaphé. Bungong njang djipula lé Abu Baka watèé kamoé mantong duék disinan thón njang ka u likót ka rajek dan santeut 'oh bahó dan ka le that djiteubiét bungong njang kunéng2 that. Ulón tarék naphaih panjang - teu ingat keu watèé njang kaka disinan. Asrama Alué Bambang2 njoé le that keunang-keunangan njang peuweuéh haté.

Bak watèénjan ladju ulón kirém saboh pasokan djak tjok breuéh dan bahan2 laén u Tiro. Bandum hék lagèéna dan deuék that. Mulai nibak Alué Dodok, 10 uroé njang ka u likót, ureuèngnjoé hana meuteumeung padjón bu njang beutóí. Dan dalam 5 uroé keuneuleuéh hana padjón sapeuéh, bahthatpih hana pijón ék/trén glé dan duwa go muprang! Meunjo

teukira peue njang ka teudjadi, maka geutanjoë ka silamat dan ka ta teunéh keuseumpatan bak ta ató droë keulai!

Pasokan djak tjok bahan makanan geugisa watèë Meugrèb, geupeuwoë breuëh, eungkót masén, bubók kupi dan saka. Watèë lheuëh bu bandum sang ka hudép keulai. Ubé na hék ka puléh, wéh-weuëh ka gadoh. Ureuëng njang djeuët geuëh mangat malam njoë. Teutapi keu ulón hana istirahat. Lé that peue njang wadjéb ulón piké, djinoë ladju. Nibak laporan njang geupeuwoë lé ureuëng djak tjok breuëh peukara taktik musóh dalam nanggroë, di gampóng2, djeuët geutanjoë préh keusukuran2 baró, bahthatpih hana njang han ék keumah geutanjoë lingkeuë. Djinoë uléh kaphé Djawa ka djipeuduék sidadudjih djeuëb2 gampóng. Panjot djijuë tót djeuëb2 rumoh watèë malam mangat deuh djikalon meunjo na ureuëng2 geutanjoë trén u gampóng. Ureuëng2 gampóng ka djipaksa djaga gampóng deungondjih. Djeuëb2 rumoh djipaksa wadjéb na taktók dan djijuë pèh taktóknjan meunjo na ureuëng geutanjoë teuka. Soë njang deungo taktók wadjéb pèh tjit. Soë njang hana peugotnjan djipoh. Uléh musóh ka djipeugot latehan pèh taktók pura2 djikeumeung kalon peue na njang hana patéh peue njang djih paksa. Djeuët ta kheun uléh kaphé ka djitjuba krahan saban nanggroë "lawan" geutanjoë dan dong rotájih!

(20 APRIL, 1978)

Njang peureuléh that keu ulón djinoë njankeuh peu ubat pha uneun diléh mangat ridjang puléh peue lom sabab mungkné pajah minah lom nibak teupatnjoë hana tréh lé. Uléh Dr Hussini ka geubri ubat djarmoróm (antibiotics) keu ulón ka padum go dan pha dan gaki ulón ka teupeureuban. Teutapi mantong gohlom djeuët ulón djak2. Aluë Bambang peu ingat kamoë keu Tengku Aneuk, Abu Baka, Usman Ali, dan laén bandum njang ka sjahid lawétnjoë. Dumna ka keureubeuën dan sósah pajah njang ka geutanjoë tanggóng dalam peurdjuangannjoë. Dan dumna ka keureubeuën njang ka geubri lé éndatu geutanjoë leubéh awai dalam buët njang hana habéh2 njoë. Pakon djeuët mantong na bansa luwa teuka dari blahdéh laót djidjak tham geutanjoë handjeuët meurdénka ateuëh Nanggroë droëteuh bak watèë dalam dónja ka geupeunjata bahwa peundjadjahan nakeuh saboh *keudjahatan internasional*? Peue na meulaén antara peundjadjahan bansa Beulanda deungon peundjadjahan bansa Djawa? Meunjo na meulaén njankeuh peundjadjahan sipai Djawanjoë leubéh brók lom nibak peundjadjahan Beulanda. Teutapi buët djeuheutnjoë hana habéh oh nan mantong. Peundjadjahan Djawanjoë mantong saboh peundjadjahan njang hana langsung nibak Beulanda dan bansa2 imperialis Barat laén njang bri beudé keu sipai Djawa mangat djeuët djidjakpoh geutanjoë, supaja harta keukajaan Nanggroë geutanjoë djeuët djitjok lé awak2 Baratnjan ubé meuheutdjih. Adak meukon djibantu lé bansa2 imperialis Baratnjoë sipai Djawa han keumah djimeudong meu si uroë di Nanggroë Atjéhnoë. Peundjadjahan Djawa mantong seunambóng nibak peundjadjahan Beulanda dan bansa2 peundjadjah Barat njang laén, deungon djingui sipai Djawa, lamitdjih njang ka meu abad2. Lagéë kheun Multatuli, "agama bansa Djawa njankeuh peulamiët droë keu Tuan-djih"! Dum peundjadjahan Beulanda ka geutanjoë lawan, dan bandum peundjadjahan bansa2 Barat ka lheuëh keumah gob peuhantjó ban saboh dónja, geutanjoëpih handjeuëthan keumah ta lét sipeundjadjah Djawa dari Nanggroë geutanjoënjoe.

(21 APRIL, 1978)

Kamoé mantong pajah lagéna bak meuteumeung bahan makanan sabab keuadaan hubóngan njang gohlom béréh that. Peuélom sabab uléh musóh ka djiteupeuë kamoé ka na lom dalam wilajah glé Tiro, watéë lheuëh peurteumpóran2 njang ka teudjadi ban2njoë di Beungga dan Gunung Seutui. Sababnjan djih ka djitamah teunaga keunoë deungon djiba pasokan2 baró. Meunantjit ulón kalon njoëkeuh phón that ka djingui le helikopter. Pakriban sipai Djawa njang dumnan gasiën na helikopter bak djih? Njan bandum atra djibri lé Amerika, Beulanda dan awak "demokrasi" Barat laén mangat djeuët djikawai tambang2 minjeuk dan gaih geutanjoë njang teungoh awaknjan tjuë!

(22 APRIL, 1978)

Nibak pupaléh djaga geutanjoë di Asrama Aluë Bambang deuh ta kalon sidadu kaphé di Blang Keudah dimijub geutanjoë. Ureuëng gampóng Blang Keudah ka djipaksa minah lé kaphé sabab djiteupeuë ureuëng djroh2njan geumeuseutia deungon kamoé, dan geutém meudong keu buët sutjinjoë. Bandum ósaha sipai Djawa djikeumeung koh hubóngan geutanjoë ngon bansateuh nakeuh sia2 mantong. Keusukaran geutanjoë tjit siat mantong: peukara pakriban ta balaih keu taktik/tipéë baró sipai njang ban djipeugot. Njoë na puëh batjut sabab kamoé hana disinoë ka padum na tréb. Lompih kamoé gisa meudhab-dhab that, dan hubóngan awai ka habéh putóih hingga peureuléë watéë batjut bak ta ató keulai. Dan njoë kon buët njang pajah that keu geutanjoë bahthat peué njang djipeugot lé sipai Djawa.

(23 APRIL, 1978)

Uroënjoë ulón teumeung haba musóh ka djiteupeuë geutanjoë ka na lom di Asrama Aluë Bambang dan akan djidjak prang uroë 26 April. Sababnjan kamoé tjok peuneutóih minah keudéh u Aluë Kareuëng, kira2 duwa djeuëm djak u Timu dari sinoë, bak uroë 25 April, lusa. Ulón meudó'a mudah-mudahan gaki ulón ka puléh batjut treuk dan ka djeuët djak bak watéënan.

(25 APRIL, 1978)

Poh 9 beungohnjoë kamoé teubiët dari Asrama Aluë Bambang trén tjing rot Baróh njang lhók lagéna peukeuë u Kruëng Meuk. Kamoé tjok peuneutóih djak taloë panté Kruëng Meuk mangat ridjang tróih bahthatpih meubaja lagéna meunjo meupakhók ngon musóh, sabab meunjo teudjak rot glé habéh siuroë. Meunjo rot panté Kruëng Meuk tjit 2 djeuëm sagai ka tróih u Aluë Kareuëng. Meunjo rot glé pajah ék/trén putjak njang manjang2 that. Dan bandum lakéë pijón nibak ék/trén gunong siat. Ulón trén tjing batjut2 ngon tungkat bak djaroë. Siat ka deuh handjeuët teungui tungkat sabab banduwa blaih djaroë pajah mumat sabé bak peureudéë kajéë, meugantung sira trén sabab binéh tjing-njan tjuram that, dan meunjo hana kong ta mumat, tjit rhót teuh ladju u mijub dalam tjing. Meunantjit teungoh trén-njan djeuëb saboh langkah pajah ta meudong bak

siblahi pha sagai, dang2 ta teumeung gidong tanoh ngon pha siblahi treuk njang meugantung, dan meunankeuh meugantoë-gantoë wië/uneun. Sabab pha dan gaki uneun ulón gohlom puléh, watëë meuteugon lagëënjnjan djeuët keu sakét that hingga makén tréb makén meulép bak ulón djak dan peutheun ban saboh rombongan. Ka deuh ulón han keumah ulón djak lé dan meu dong pih han keumah meunjo hana tungkat. Usóng ka trang handjeuët ta ngui bak trén tjring lagëënjnjoë tjuram, dan bak kajëë ngon urot duman djai disinoë hingga hana mungkn djeuët duwa droë ureuëng djak meudjandrëng. Ureuëng2njoë ka geupham keuadaan hai sakét ulón dan peué njang mesti teupeugot. Rakan seutia ulón, Mahmud Barat, geulangkah ukeuë, geulakëë supaja ulón duék ateuëh bahó gobnjan, mangat djeuët gegulam. Gobnjan sidroë ureuëng njang teuga lagëëna, gap that badan, tjit peuët sagoë. Laén nibak meugoë, gobnjanpih baroëdjéhkön na Peutuwa Meunasah Blang Keudah dan ka meugah deungon nan Tunku Barat. Gobnjanpih sidroë Pawang. Ulón seugan batjut bak ulón tém teurimong geunulamnan, sabab pakriban deuh ureuëng lagëë ulón djak duék ateuëh bahó ureuëng laén. Sang hana that meukri! Uléh ureuëng2 geuteupeuë brat bak ulón tém. Sababnjnjan bandum geubantu kheun sikrëk sapa: supaja ulón tém, sabab meunjo kon meunan geutanjoë han trök si uroë bak tempat, dan lompih handjeuët ta meulalë disinoë, njoë rot uëh kaphé. Keuneuleuëh ka keuh ulón tém. Tunku Barat keubit teuga lagëëna. Deungon ulón duék ateuëh bahógeuh, gobnjan geutren tjring bagaih that sang2 hana geugulam sapeuë. Lheueh na sidjeuëm trén tjring, kamoë ka trösih u binëh Kruëng Meuk. Mulai nibak tempatnjan akan teudjak ateuëh tanoh rata. Njan sang lagëë djak dalam sjurga keu kamoë. Bahthatpih meunan baja sabé na hana djeuëh ho njang kamoë djak: batëë dan kareuëng Kruëng Meuknjoë meugah gla lagëëna. Batjut silapteuh ladju meusumpom. Bak djak njoë, kamoë tinggai saboh pasókan dilikót na kira2 3 batëë, djak tóp kruëng bèk djitamong musóh, dan saboh pasókan treuk na 2 batëë ukeuë, djak tóp kruëng rot ateuëh sampoë kamoë teubiët nibak panté kruëngnjoë. Meunjo ateuëh tanoh rata sang kamoë djak lagëë angën. Watëë ka trök bak tudjuan kamoë, Alue Kareuëng, njang hana that djeuëh nibak Kruëng Meuk, kamoë tamong dalam aluënjnjan rot ië rhót bak kualadjih, supaja bèk na beukaih sapeuë. Njan meumakna ureuëng2 pajah geuëk u ateuëh tjot kareuëng, geulawan ië rhót njang tadjam that, hingga bandum basah. Supaja mangat batjut keu Tunku Barat bak geuëk tjot kareuëngnjan maka ulón trón nibak bahó-geuh dan ulón meugantung bak rhuëng-geuh deungon ulón wa djaroë bak takuë-geuh. Sang hana ureuëng laén njang ëk më ulón lagëënjnjan maléngkan Abu Baka njang ka sjahid. Reuëhgeuh njang ka meuhambó djipiëp lé badjëë wol njang ulón sók dan ulón peunjum bak kalët ulón. Dalam haté ulón kheun: njoë reuëh Tunku Baratnjoë ka peudjeuët ulón ngon gobnjan meusjéëdara dönja-achirrat! Ulón teu ingat keu aneuk agam ulón njang mantong ubit, Karim, njang kajëm ulón gulam lagëënjnjoë di New York. Pajah ulón tinggai djih di Amerika mangat djeuët ulón djak peubuët buëtnjoë di sinoë. Wateuë teu ingat keu aneuk-njoë njang ka ulón tiëk, sabé teuka weuëh dan ië mata. Njankeuh nasib ulón. Ka meunan Tuhan teukeudi. Njoëkeuh saboh sabab treuk pakon buëtnjoë handjeuëthan ulón peuseuleusoë, meunjo kon meunan keureubeuën aneuk ulón njang ka ulón bri - lagëë Nabi Ibrahim keureubeuën Ismael - ka sia2! Karim ka djeuët keu keuturonan (generasi) keu limong nibak Tengku Tjhik di Tjaro njang ka bri keureubeuën keu peur-djuangan keumeurdëhkaan Nanggroë Atjéhjnjoë - njang djeuët keu jatim jón gohlom maté Abu dan Njakgeuh balëë jón gohlom maté lakoë!

Kamoë peugot chemah kira2 200 mètèr u ateuëh nibak kuala Aluë Kareuëng. Teupatnjoë padok dan hana soë teudjalok. Njankeuh sabab kamoë piléh. Nibak teupatnjoë mudah teupeugot hubóngan u nanggroë. Kamoë teupeuë handjeuët dong tréb disinoë dan lheuëh peusapat bahan makanan akan teuminah u teupat laén lom.

(26 APRIL, 1978)

Kira2 poh 9 beungohnjoë, kamoë deungo su helikopter rot Barat, kira2 diateuëh Aluë Bambang, dan hana tréb lheuëhnjan kamoë deungo su bom dan rockets djipeulheuëh dari ateuëh. Uléh helikopter misón ka djidjak bom Asrama Aluë Bambang kamoë. Djadi beutói that haba njang kamoë teurimong nibak intelligence geutanjoë. Adak meu hana ulón padóli keu laporannjan ka rugoë that sabab na tjit meudjandjan hana teu padóli keu laporan2 lagéhnjan.

(27 APRIL, 1978)

Uroënjoe kamoë teurimong bahan makanan baró, séb keu 2 go djum'at. Sabab ka geulakéë keudroëgeuh, uroënjoe ulón bri izin keu Komandan Rasjid dan pasokan Geumpang djeuët geudjak woë u Sagoë droëgeuh dan teutap disidéh siat sampoë ulón bri peurintah baró. Daxi sinoë u Geumpang nakeuh dua uroë dan dua malam di rot. That seunang haté ulón sabab ék ulón peuna bahan makanan keu rombongan Geumpang djak gisanjan. Tugaih Komandan Rasjid nakeuh sibagoë Panglima Sagoë Geumpang dan angéëta staff militèr Wali Neugara. Kamoë that weuëh bak watéë meutjré-njan. Pasókan Geumpang that meudjasa dalam peurdjuangannjoë dan ka na ureuëng Geumpang njang ka sjahid. Go njoë ureuëng Tangsé got that tinggai dilikót nibak ureuëng Geumpang. Njan hantom teudjadi djameunkon dalam Seudjarah. Sabab njang paléng peunténg nakeuh sabab ka na padum2 droë ureuëng Tangsé njang ka djididék lé sipai Djawa: keubudajaan Atjéh di Tangsé ka keumong peungaróh sipai Djawa djahilijah. Keubudajaan nakeuh uboë nibak politék. Meunjo budaja ka hana lé meurdéhka, politékpih han keumah peudong meurdéhka lé. Jón goh lom geutanjoë keumah ta peumeurdéhka droëteuh dalam politék nibak peungaróh Djawa, geutanjoë mesti leubèh diléë pajah ta peumeurdéhka droëteuh nibak sipai Djawanjan dalam budaja dan peundidékan! Njankeuh sabab maka peurdjuangan Angkatan Atjéh Meurdéhka njoë kon revolusi politék mantong teutapi revolusi budaja, agama, peundidékan, adat, reusam njang disinan geutanjoë wadjéb ta riwang bak barang njang asli Atjéh bandum, dan tinggai peuë njang ka sipai peureunoë njang kon-kon mulai nibak thón 1945!

Komandan Rasjid nakeuh sidroë ureuëng njang paléng meudjasa njang peulheuëh geutanjoë nibak saboh keuadaan njang that meubaja watéë teugisa dari Glé Tangsé u Glé Tiro ban2njoë.

(28 APRIL, 1978)

Uroënjoe ulón tjok peuneutóih teubiet nibak Wilayah Tiro u dairah Mampréh, u Timu Laót nibak Aluë Kareuëng. Tudjuan: Gunong Patisah,

dari sinan toé u Truséb, Blang Mané dan Tjubó. Duwa-lhéé malam bak rot dari sinoé. Watéé kamoé keumeung beurangkat, Mahmud, ureuëng ulón njang ulón tinggai bak teupatnjoé, geudjak saih bak geulinjuéng ulón na hai njang peunténg that geukeumeung peugah. Ulón that teukeudjót dan wéh-weuëh: peué na lom haba2 njang hana got njang laén njang gohlom djipeugah dan djiprén trók'an watéé keuseuneuleuëh? Ulón ka peukeumah droé ulón keumeung deungo haba njang hana mangat watéé ulón tanjong: "Peué, peugah ladju!" Uléh Mahmud djisaih bak geulinjuéng ulón: ureuëng tjhik agam dan inongdjih na meuhadjat rajek that keu ié rhah djaróé Tengkul! "Oh ban ulón deungo njan ulón peulheuéh naphaih raja lagééna dan ulón sjukó keupada Allah njang ka neupeulindóng geutanjoé nibak baja2 baró lom, dan ulón tanjong bak Mahmud: "Pakriban ta ba ié njan?" Ladju djipuka pisak-djih njang disinan tjit ka na saboh gatja peunoh ié njang ka djipeuék dari gampóng mangat djeuët ulón ngui. Ulón tjok gatjanjan, ulón puka, dan deungon "Bismillah" ulón tjulok udjóng aneuk djaróé ulón "oh hat teupéh mantong deungon ié njan sira ulón meudó'a ubak Po teuh Allah supaja neubri beureukat keu ié droéneuhndan dan beutrók hadjat keu soé njang ngui! Amin! Lheuéhndan kamoé beurangkat.

Watéé lheuëh ék/trén gié siuroé seuntók kamoé trók bak binéh Kruéng Tiro watéé Meugrób dan meukeumah koh kruéng deungon djaga lagéé biasa. Poh 7 malam kamoé koh kruéng di dairah Blang Sala dan dom malamndan hana djeuöh nibak binéh kruéng.

(29 APRIL, 1978)

Beungohnjoé kamoé peuphón ék gunong awai that nibak binéh kruéng. Teupatnjoé djinoé ka lagéé gampóng keu kamoé sabab kajém that kamoé teubiët-tamong rotnoé. Meunurót keunira, nibak teupat kamoé beudoh, keudéh u putjak gié Blang Sala akan habéh watéé 3 djeuëm bak ta ék. Teutapi beungohnjoé ka rón teutjok rot-uëh njang salah bak teu-ék, rón rot binéh njang paléng puéh dan tjot lagééna. Kamoé ka rón meuék rot binéh gié njang peunoh ngon naleuëng lakoé dan hana bak kajéé meusikrék teupat meulindóng nibak tjaja mata-uroé njang sabé kreuëh that disinoé. Meunantjit meunjo helikopter musón djiteuka watéé kamoé mantong dalam padang naleuëng lakoénjan, kamoé djeuët djikoh ngon seunapang meusén. Watéé rab trók u putjak, kamoé pajah me-`euë batjut2 u ateuëh, saboh2 langkah, meuwa gunong, meumat bak naleuëng bék mubalék u likót, dan glong aneuk gaki dalam lungkiék2 kareuëng tjrah bék rhót u mijub. Meunjo naleuëng teupat mumat putóih, atawa aneuk gaki njang teuglong dalam ruweuëng kareuëng tjrah atawa tanoh leukiët meusireut, maka hana pat meutheun sapat laén nibak rhót ladju dalam tjring njang lhók lagééna dilikótteuh. Atawa rhót ateuëh uléé rakan njang ék dilikót geutanjoé dan bandum rhót dalam tjring. Watéé ka ta ék, hana lé djeuët gisa, hana rot surót, tjit saboh sagai djalan lheuëh: u ateuëh! Asgady njang ék padum2 boh langkah dikeuë ulón karab rhót sabab aneuk batéé ubit teupat gobnjan peuduék gaki leukang nibak tanoh, untóng rakan njang dimijub gobnjan bagaih that geubri beunantu deungon geutampóng tapak Asgady deungon paleuëtgeuh hingga Asgady keumah "euë lom u ateuëh. Teungoh kamoé ék tjotnjan, mata-uroé njang teungoh tjotnjan meublak-blak dalam mata kamoé dan seu-uëm lagééna hingga kamoé bandum manoé ngon reuöh. Kira2 poh 2 kamoé bandum seuiamat trók u putjak Blang Sala dan pijöh disinan padjöh bu tjot uroé.

Uroénjoé kamoé meuhase meuteuneung saboh bahan makanan baró dalam glé. Di Atjéh bandum ureuëng geuteupeuë djeuët padjón gué bak djók. Teutapi trók'an djinoé hana tom kamoé tji sabab bak djóknjan dunnan hana got rupa, dunnan hitam dan kreuéh, tjit me-djén sang, trók bak ón dan buléédjih, rima, kreuéh lagééna. Bak teupat kamoé pijón hék njoé le that bak djók ban silingka. Padum2 droé nibak ureuëng kamoé geumupakat seubatji takoh sibak dan ta kalon peué djeuët ta peugot nibak gué djóknjoé. Lheuéh geupeureubah sibak bak djók, geutjok gué-djih njang deuh putéh dan leumpók. Gué njang ka geutjang-tjangnjan geulawok ngon kreuéh leukat dan geutaguén keu ié-bu dan mangat maméh geutamah bidjéh saka (saccharin). Watéé ka masak, bandum tji rasa: mangat lagééna! Meunantjit ka geutji taguén ngon alat sié keu gulé: pih mangat that! Deungonnjoé ka kamoé teuneung peunadjón baró dalam rimba! Njoé na saboh keudjadian njang akan ubah strategi prang geurilja di Nanggroe Atjéh ukeué!

Watéé lheuéh pijón hék, kamoé beudoh lom dan djak sampoé Meugréh dan meudom bak rot.

(30 APRIL, 1978)

Kamoé trók u Gunong Patisah bak akhé Luhó, lheuéh djak hana pijón beungohkon. Sabab sapeué gohlom meuteuntéé jón gohlom na hubóngan u mijub ngon nanggroe, maka kamoé duék bak tanoh diléé siat dan hana teupeugot asrama baró diléé. Teupat njang kamoé piléh duék siatnjan pih djroh lagééna: bak saboh mata-ié, njang djiteubiét nibak kareuëng njang ban silingka sang ka meuseumét, sabab kareuëng2njan djom that. Bak kareuëng2njan pih na padum2 boh kulam ubit njang ka djipeugot lé ié tren njang djinoé kamoé ngui keu kulam manóé. Asrama siat kamoé peugot ban silingka mata-ié njan. Ban silingka rimba teubai that.

(1 MEI, 1978)

Njang phón that teupeugot beungohnjoé, teukirém padum2 boh rombo-angan djak peugot hubóngan u nanggroe njang ka putóih nibak phón minah dari Alué Dodok, Tangsé. Ureuëng2 di nanggroe mantong gohlom geuteupeuë pat kamoé lheuéh keudjadian njang matjam2 lawét teubiét nibak djikeupóng lé musón di daírah Tangsé dan Beungga. Ulón teutap ulón mumat bak peuneutóih awai akan teutap teupeumadju buét geutanjoé dalam Nanggroe bahthat peué njang djipeugot ateuéh geutanjoé dalam glé. Sabé teutap teudjaga supaja peué njang sipai peugot ateuéh geutanjoé dalam glé hana peungarón sapeué ateuéh buét politik geutanjoé dalam Nanggroe. Njan na saboh peukara njang geutanjoé tjit ka ta meukeumah bak ta hadap nibak awaikon.

Ban teu ingat mantong bahwa uroénjoé nakeuh uroé Sa Mei, uroé:raja meusaboh antara bandum ureuëng tuéng-upah ban saboh dónja. Geutanjoé djroh ta peu ingat uroénjoé tjit sabab na meusambóng deungon keupeunténgan politik geutanjoé dalam dónja. Ulón keuneung peu hudép peura-saán meusahbat antara bansa2 deungon bansa geutanjoé. Saboh nibak asai baja ateuéh geutanjoé nakeuh sabab bansa geutanjoé ka tréh that putóih hubóngan ngon bansa2 laén dalam dónja, ka leubéh 100 thón, phón

sabab peundjadjahan Beulanda, lheuëhnjan sabab peundjadjahan sipai Djawa. Geutanjoë ka tréb that gadoh kontak ngon ureuëng2 njang seumiké beutóí dalam dónja, bahtthat peubé bansa ureuëngnjan. Sababnjan watéë bandum ka puléh hék, dan ka lheuëh manoé dalam kulam kareuëng deungon ié njang djeureungéhthatnjan, ka lheuëh makeuën, dan ka lheuëh meuteumeung djébé kupi dan padjón ruti lom sikrèk-sapo, maka ulón djak bak asrama umum, mangat djeuët duék meusapat, meususón tuót, dan ulón peugah bak ureuëngnjan peukara hai njang meuhubóng deungon ekonomi atawa hai keumakmuran nanggroë geutanjoë. Keu geutanjoë ka trók watéë wadjéb ta turi soë lawan dan soë rakan dalam dónja. Meunjo hana ta tusoënjóë geutanjoë hana djadéh meurdéhka. Peukaranjoë wadjéb ulón peugah deungon trang2 dan glaih2 lagéëna - kon saboh buët mangat. Tjara peumeurintahan njang gob peunan "demokrasi" (peumeurintahan rakjat) hana beutóí2 demokrasi meunjo hak politék djipeumeungkléh nibak hak ekonomi. Hak demokrasi dalam politék handjeuëthan meusanbóng deungon hak demokrasi dalam hideuëng ekonomi - njan baró beutóí. Parté ureuëng tuëng-upah (buruh) ban saboh dónja nakeuh pihak2 njang sabé dong rot pihak ureuëng2 gasiën, ureuëng2 bangai, dan ureuëng2 keunong djadjah lagéë geutanjoë. Masikupé raja2 (multinationals) njang peungeut awaknjan pih rón djak peungeut geutanjoë keunoë deungon djidjak peupangkaí si Sukarno, si Suharto, si Murdani, dll, djak rampok geutanjoë keunoë u Nanggroë Atjéh, mangat djitém weuék laba nibak peubé njang djirampok bak geutanjoë. Helikopter njang po-po ateuëh uléë geutanjoë geunap uróë, djidjak timbak geutanjoë, kon atra Djawa peugot di pulo Djawa. Sipai Djawa mantong bangai that, handjeuët djipeugot atranjan. Njan bandum djipeugot di Amerika atawa Eropa dan djibri lé awaknjan keu sipai Djawa mangat djeuët djidjak rampok geutanjoë, dan harta geutanjoë njang djirampoknjan djidjók ladón keu awak Amerika dan Eropanja. Njang peugot urósan buët meurampoknjan ngon sipai Djawa njankeuh masikupé2 diateuëh bunóë, deungon peumeurintah2 aséngnjan som2 djaroë dilikót pura2 hana djiteupeuë - teutapi dumpeuë djiteupeuë dan rón teurimong péngtjit. Njóë na saboh politék njang hana beutóí saçai nibak neugara2 kapitalis Barat/beukaih peundjadjah bandum. Awaknjan hana djipadéli hak geutanjoë, dan hana djipiké keuneuleuëh kon sipai Djawa njang ék djaga pangkal njang djih bón di Nanggroë Atjéh teutapi geutanjoë. Teutapi sabab njang paléng rajek nibak hai njóë nakeuh salah droë geutanjoë Atjéh: ka tabri keusan keu neugara2 luwa bahwa geutanjoë ka ta teurimong sipai keu kadja-teuh dan ka ta teurimong djih peuwie-uneun. Bahtthatpih kana geutanjoë Angkatan Atjéh Meurdéhka njang lawan djinoë, teutapi mantong leubéh ramé bansa Atjéh njang mantong teurimong peurintah nibak sipai Djawa dalam teuntra dan di kantó2 njang njan bandum djipeuleumah lé sipai bak neugara2 aséng sibagoë bukti bahwa bansa Atjéh leubéh ramé seutot djih dan dit that (tjit "segelintir" kheun djih) njang seutot AM.

Ramé bansa geutanjoë geusangka peumeurintah Amerika nakeuh rakan geutanjoë sabab ulón duék di Amerika ka 25 thón. Ulón mantong teu ingat na sidroë ureuëng Amerika njang duék di Atjéh padum2 thón dan djeuët djih basa Atjéh, djidjak mita ulón keudéh u New York, watéë djigisa u Amerika sabab djipeugah: ho njang djidjak di Atjéh, watéë geuteupeuë lé ureuëng geutanjoë djih ureuëng Amerika hana laén njang geutanjong laënnibak: "Peubé na geuturi Tengku Hasan di Tiro?" Sababnjan ureuëngnjanpih keumeung meurumpok deungon ulón.

Uroénjoé ureuëng geutanjoé pajah geuteurimong keunjataan bahwa peumeurintah Amerika kon rakan geutanjoé teutapi rakan sipai Djawa, sabab sipai Djawa njang leubéh ék bri laba keudjih nibak geutanjoé, dalam keuadaan politék dan ekonomi njang mantong keumah djipeudong lé sipai uroénjoé di Nanggroe Atjéhnoé. Mobil Oil, Bechtel, Asamera, dan masikupé? Amerika njang laén akan teutap djidong rot sipai Djawa meunjo sipai keumah djaga keuamanan bak awaknjan tjué gaih dan mi-njeuk geutanjoé, dan geutanjoé dan Nanggroe teuh djeuét awaknjan djak peubloé dalam pasai? donja lagéé baroék kon, lagéé ka geutanjoé teu-peué. Politék Amerikanjan baró keumah geutanjoé ubah meunjo ka keumah geutanjoé peutjrok sipai Djawa dari sinoé. Njang peureuléh geutanjoé teupeué dan jakin nakeuh bahwa njang djamin keumeurdéhkaan Atjéh nakeuh droéteuh, kon Amerika, Inggris atawa soé laén mantong. Geutanjoé tadong ateuéh gaki droéteuh, kon ateuéh gaki gob - lagéé bak masa éndatuteuh. Meukon meunan han keumah meurdéhka. Njankeuh makna neur-déhka! Djameun, dalam seudjarah, Amerika sabé djiangkéé Keuradjaan Atjéh. Watéé uléh Beulanda ka djiprang Atjéh, uléh Amerika han dji-tém angkéé déelat Beulanda ateuéh geutanjoé, dan uléh President Ulysses S. Grant, geupeuteubiét saboh surat peunjata, *Proclamation of Impartial Neutrality*, dalam prang antara Beulanda deungon Atjéh njang meumakna Amerika peutéékis angkéé keumeurdéhkaan Keuradjaan Atjéh!

(3 MEI, 1978)

Djinoé hubóngan geutanjoé deungon nanggroe ka keumah teupeugisa keulai deungon samporna. Dumpeué hai ka meugisa lagéé biasa keulai. Kamoé ka meuhase meupeudjeuét keu sia? bandum ósaha sipai Djawa njang keuseuneuleuéh djikeumeung peuhantjé kamoé. Masa "krisis" ka habéh. Deungon peué? njang ka teudjadi diateuéh, ka deuh, pakriban peué njang teudjadi ateuéh kamoé di glé hana peungardén sapeué njang hana djroh keu geurakan politék geutanjoé dalam Nanggroe, njang ubé buét ka hana lé dalam djaroé sipai. Njang ubé buét, makén le geudeungo lé rakjat su bóm, neuriam, seunapang meusén njang djipeulheuéh ateuéh kamoé lé sipai makén djroh sabab hana sepeuépih njang leubéh peuhudép chajal dan seumangat manusia lagéé su saboh mideuén prang njang deuh geudeungo teutapi hana deuh geukalon!

Watéé lheuéh teudjadi peué njang ka teudjadi, ramé that peumimpin? nibak wilajah? njang mantong djiduék lé sipai Djawa geulakéé djak meurumpok deungon ulón mangat djeuét geupeugot rantjana? ukeué. Njoé meumakna bahthatpih dunnan ka peué njang djipeugot lé sipai Djawa keu kamoé di glé, njan hana makna sapeué keu ureuëng umum dalam Nanggroe, hana ureuëng Atjéh njang teumakot atawa djeuét keu rhót seumangat sabab geurakan? militér sipai-njan. Njoé nakeuh tjinto njang peudeuh pakriban seumangat bansa Atjéhnoé. Njankeuh meunan sabé dalam seudjarah geutanjoé njang panjang that. Watéé uléh Kaphé Beulanda ka dji-peuék prang njang keuduwa ateuéh Keuradjaan Atjéh, bak thón 1874, uléh ahli?prang djih djipeugah ka séb na tanda? dan bukti? bahwa bansa Atjéh ka patah seumangat dan bandum akan meunjeurah dalam watéé njang paneuk. Prangnjar meusambóng karab 100 thón dan keuneuleuéh bansa Beulanda keumhtjit geupeutjrok uléh bansa Atjéh dari Nanggroe?noé. Ka teuntéé sipai Djawapih teungok préh? nasib njang lagéénjantjit!

Supaja leubèh aman batjut, maka kamoé tjok peuneutóh teupegot saboh asrama treuk, njang teubóh nan Asrama Patisah II, u Barat nibak Asrama Patisah I, kira2 3 djeuém djak. Djamé2 akan ulón teurimong di Asrama Patisah I, dan ulón duék di Asrama Patisah II. Deungon njan hana le that euntjit tapak ureuëng djak u Patisah II. Meunantjit sangkira na djamé2 teuka njang djiseutot lé mata2 musóh - njang sabé mesti ta anggap na - geutanjoé mantong hana that teu antjam langsóng. Saboh peukara treuk njang meusembóng deungon keuamanantjit, supaja bèk ramé that ureuëng duék dalam saboh2 asrama. Peuladjaran nibak Aluè Dodok dan Blang Malo!

(4 MEI, 1978)

Urcénjoé 2 droé ureuëng muda Atjéh njang bako that geudjak lakéé marit deungon ulón, gobnjan nakeuh Zakaria Hamzah dan Asgady (Abdus Samad Gadéng). Ulón peunjum laju njoé teuntéé na peukara2 njang peunténg that meunjo kon meunan ureuëng2 muda lagéénjoé hana peureuléé lé le marit deungon ulón, sabab dumpeué ka geupham peukara peurdjuangannjoé, lagéé djareuëng njang laén ka pham. Uléh Zakaria Hamzah ka lheuëh geukheun bak ulón ka tréb: "Keu ulóntuan bèk Tengku sajang dan bèk Tengku wéh-weuëh sapeué sabab ka ulóntuan ridla dan ich-laih maté sjahid keu peurdjuangan Atjéh Meurdéhkanjoé!" Lagéé ka ulón tuléh dilikót, bahthatpih Zakaria mantong muda ka ulón angkéé gobnjan keu Uléé Sagoé Uléé Glé sibagoé geunantoé ureuëng tjhikgeuh, Geutjhik Hamzah Aluè Saré njang ka sjahid, sabab na sipheuté2 mat pimpinan njang rajek bak ureuëng muda Atjéhnoé. Gobnjan ka ulón bri peurintah gisa u sagoé droégeuh. Asgady, sidroé ureuëng muda Atjéh njang pih bako that ka teu angkéé keu Sekretaris Djendral Keumeunteurian Peuneurangan. Gobnjan sidroé ahli sjair Atjéh dan na éleuméé keumalon: geuteupeué peué njang akan teudjadi!

Banduwa geudjak peugah bak ulón na peurasaan sang hana hudép leubèh nibak 6 buleuén sapo treuk meunjo hana trók beudé mangat djeuét ta muprang. Njoé kon geudjak peugah sabab teumakót keu maté teutapi sabab weuëh hana meuteumeung Kalon Nanggroé Atjéhnoé ka meurdéhka jón gohlom matégeuh. Njoé kon geudjak meungadu teutapi geudjak peugah peurasaan njang geurase dalam haté masén2. Ulón tahe dan weuëh bak ulón deungo haba banduwa rakan njang that seutianjan. Njoé kon lé ureuëng2 njang peureuléé teupeu-ék seumangat: njoé ureuëng2 muda njang ka meu ubah lawét teudjadi Revolusi Atjéh Meurdéhka - ka djeuét keu peumimpin2 Atjéh baró njang kreudh2 lagééna njang hana peué ulón peureunoé lé dan njang ka ék sambóng peurdjuangannjoé deungon hana ulón. Ramé lom laén njang ka lagéé ureuëng mudanjoé, njang ka lheuëh djak sikula Atjéh Meurdéhka dalam rimba raja. Njoé na saboh keudjadian rajek dalam Seujarah Atjéh. Ulón peugah bak ureuëngnjan bahwa geutanjoé teungoh ta ósaha - ubé na teunaga geutanjoé - bak ta peuridjang beu ék ta peukong keukuatan teuntra geutanjoé. Dalam buétnjoé peureuléé na meusaboh bandum bansa Atjéh. Njoé kon buét sidroé ureuëng atawa saboh2 parté atawa golongan: teutapi mesti buét bansa ban saboh Nanggroé. Watéé ka keumah geutanjoé krah ban saboh Nanggroé supaja geutéu bri: pikéran, teunaga, hareuta dan djawong keu buétnjoé lagéé geutanjoé ka ta tém, njan baró keumah ta pewna dumpeué njang peureuléé mangat meunang! Jón gohlom njan gohlom keumah! Njankeuh sabab buét geutanjoé

njang paléng peunténg djinoé tadjak bri peuneurangan - peundidékan politék! - keu bansa geutanjoé supaja djeuét geuseumiké keulai lagéé saboh bansa meurdéhka. Geutanjoé ka hana lé ta seumiké sibagoé bansa meurdéhka ka 100 thón leubéh. Hingga bansa geutanjoé ka hana geutukri lé seumiké lagéénjan. Dan meunjo teutap meunan han keumah meurdéhka lé sabab han geutém bajeué JUM MEURDÉHKA! Ubé na bansa2 njang meurdéhka dalam dónja njoé ka meurdéhka sabab awaknjan djitém bajeué JUM MEURDÉHKA: bloé beudé keudroé; bri bu teuntra keudroé; bri pèng keu beulandja waki2 diluwa nanggroé keudroé! Biajanjoé ék ta peuna lé geutanjoé Atjèh meunjo ka meusaboh, teutapi trók`an uroénjoé gohlom na soé tém laén nibak bri bu keu padum plóh droé pasokan geurilja njang sadjan ulón di Pidié, Pasé dan Peureulak. Keubloé beudé dan keu biaja peurwakilan diluwa hana teuka dari dalam teutapi geubri lé AM di Eropa! Padahai bansa Atjèhkeuh njang tanggóng biaja2njoé bandum djak bantu sipai Djawa peumeurdéhka Indonesiadjih dari Beulanda bak thón2 1945-1949! Njoé bandum sabab bansa geutanjoé gohlom meuphóm peukara hakikat meurdéhka dan peurdjuangan keumeurdéhkaän droégeuh!

Saboh tanda nibak gohlom meuphómnoé nakeuh mantong ramé lagééna njang djak tanjong: "Padjan ta peubeureutóih?" Njan ibaratdijih saban lagéé ureueng njang watéé geutanjoé teungoh teumabu, geudjak tanjong bak geutanjoé, deungon sadeuéh bak djaroé: "Padjan ta djak keumeukoh?" deungon hana saba lé. Hana geuteupeué jón gohlom keumeukoh, pajah teumatjah diléé, pajah kuéh luéng, pajah seumula, pajah teumwueéh, pajah prèh rhoh, pajah lét tuló, dan meudó`a keu udjeuén jón gohlom keumeukoh! lheuénjan bandum ka teudjadi dan seulesoé njan baró trók watéé keumeukoh! Meunantjit dalam peurdjuangan keumeurdéhkaän, jón gohlom "beureutóih" pajah seulesoé tapeukeumah njoé diléé: (1) peudong saboh geurakan keumeurdéhkaän njang ató rantjana dan peugot program politék, ekonomi, sosial, budaja, dan peutrang ideologi peurdjuangan geutanjoé deungon alasan2 agama, hukóm dan moral. Njoé ka lheuén ta peugot deungon ta peudong Angkatan Atjèh Meurdéhka. (2) Seusuai deungon neuduék hukóm njang geutanjoé tjok, njakni njang geutanjoé peudong keulai nakeuh hak dèlalat dan keumeurdéhkaan Neugara Atjèh njang handjeuét gob ganggu-gugat njang ka meuribéé thón teudong, maka ka geutanjoé peuteubiét Surat Peunjata Atjèh Meurdéhka mangat dónja thèé, hingga deungon njan uléh sipai Djawa geutanjoé handjeuét djitudóh "peumbeurontak", "terrorists", "separatists" dan laén lagéénjan. Surat Peunjata njoépih djeuét keu neuduék politék luwa-nanggroé geutanjoé. Surat Peunjatanjoé nakeuh ibarat peurisé geutanjoé dalam prang diplomasi diluwa-nanggroé, dalam dónja internasional, bak ta peutheun neuduék hukóm geutanjoé njang sah. (3) Deungon ka ta peunjata meurdéhka, geutanjoépih ka peureuléé ta peudong saboh Peumeurintah Neugara Atjèh njang sah ateuéh tanoh Nanggroé Atjèh njang ka meudèlalat dan meurdéhka keulai. Njoépih ka geutanjoé peudong bak uroé 4 Desember, 1976, meusigo deungon teupeuteubiét Surat Peunjata Atjèh Meurdéhka, hingga dumpeué ka meuteuntéé bak dónja peué Hak Hukóm Neugara geutanjoé, soé Wali Nanggroé geutanjoé, soé Meuntroé2 Nanggroé geutanjoé dan ngon soé dónja djeuét peugot hubóngan ateuéh nan bansa dan Neugara Atjèh. Hubóngan luwa-nanggroé geutanjoé ka keumah geutanjoé peudong mulai nibak deungon neugara2 masén2 trók`an deungon badan2 PBB di New York njang djinoé ka meu urósan deungon geutanjoé. Bahwa ka teudong peurwakilan2 geutanjoé di Eropa, Amerika dan Afrika nakeuh bukti2 meuhasé nibak peurdjuangan geutanjoé, dalam taraf njoé. (4) Teungoh ta peugot ban 3 boh peukara njang raja2 lagééna di ateuéh geutanjoépih ka

keumah ta peugot revolusi keubudajaan deungon ta peugisa keulai Seudjarah Atjèh njang beutóí, adab, adat dan reusam Atjèh njang tjeudaih, deungon ta peuhudép keulai basa Atjèh njang karab maté dan djinoè ka mulai geuteumuléh keulai uléh bansa geutanjoè, pat njang na bansa Atjèh dalam dónja. Buku2 èleumèè dalam basa Atjèh njang geutanjoè tjitak dalam rimba! (5) Deungon ka ta peunjata Neugara Atjèh sibagoè Neugara Islam lagèè djameunkon, maka geutanjoè ka keumah tapeugisanan dan neuduék Atjèh keulai dalam Dónja Islam! Njoèpih ka deuh ta kalon bukti nibak haba2 peukara Atjèh njang ka geupeuteubiét dalam surat2 haba Dónja Islam! (6) Djinoè geutanjoè teungoh tabri peundidékan politék keu bansateuh mangat djeuét geuseumiké keulai lagèè saboh bansa meurdéhka, supaja geupham peurdjuangan keumeurdéhkaan na padum2 boh sagoè, - kon meu"tum" beudé mantong, oh lheuèhnjan ka habéh dan ka meuhasé - "beureutóih" njan nakeuh saboh nibak padum2 boh taraf njang wadjéb geutanjoè lingkeuè dan njang wadjéb geutanjoè peukeumah dan njang hana leubèh peunténg nibak njang laén2. Atawa deungon narit laén: njang saban peunténg deungon langkah2 njang laéntjit, njang bandum keumah geutanjoè peubuét watèè trók bak watèè droèdjih dalam rantjana geutanjoè njang tjit ka geutanjoè ató. Peundidékan politék leupah that peunténg sabab bansa geutanjoè mantong keumah djipeungeut lé sipai deungon djingui taktik prang urat-saraf (psychological warfare) njang bri lisensi peugot fitnah lagèè hantom ta deungo djameunkon, deungon djeuét djipeuna-peuna haba palsu, dokumen palsu, seudjarah palsu, hingga meunjo hana sèb èleumèè dan keusadaran bak ideologi Atjèh Meurdéhka na ureuèng geutanjoè njang ék djipeuséwé lé musóh, hingga meunjo awai that tabri beudé, beudénjan mantong djeuét djipeugisa ateuèh geutanjoè keuneuleuèh - ingat peué njang Hasan Saleh peugot dimasa DI baroèdjéh: beudé baró geutanjoè djidjak peutrén keu musóh watèè ka trók u Atjèh! Njoè bèk meu ulang lom!!!

Ban 6 boh peukara njang peunténg2 that diateuèh ka keumah geutanjoè peugot di ateuèh bumoè Nanggroè Atjèh, de facto dan de jure, deungon hana peué meu"tum" beudé nibak pihak geutanjoè, deungon hana ta peubeureutóih sapeué deungon teusadja uléh geutanjoè - beudé njang na beureutóih njan sabab ta peutheun droè mantong, ta djaweuèb ateuèh peué njang ka sipai peulheueh mantong ateuèh geutanjoè dan djih hantom keumah djipeuhantjó geutanjoè. Njoè na keudjadian njang hantom teudjadi barangkat dalam dónja! Njoè na saboh hai njang diluwa nibak biasa! Njang hana mungkén djeuét gob peugot di nanggroè laén. Njoè peuntjok pakriban kong dan beuhó bansa Atjèhnjoè bak geumeudong ateuèh hakgeuh! Dan njoè ka mungkén sabab na keukuatan Seudjarah, *retroactive force of History*, nibak bansa Atjèhnjoè! Padum2 droè ureuèng Atjèh keumah geupeunjata ATJÈH MEURDÉHKA bak dónja, deungon geudong tjot di ateuèh Tanoh Droè. Surat Peunjata Atjèh Meurdéhka kon na geutèkèn diluwa-nanggroè, teutapi di Gunong Tjókkan, Tiro. Bandera Atjèh ka geupeuék keulai meuprèk2 kon di Amerika, teutapi ban saboh Atjèh, dari Kuta Radja trók u Kuala Simpang! Njan bandum watèè Nanggroè Atjèh meutuwah ka 40 thón di djadjah lé sipai Djawa! Dan deungon hana peureulèè geutimbak meusineuk aneuk beudé deungon beungèh uléh Angkatan Atjèh Meurdéhka! Njoè na saboh demonstrasi keukuatan, kon leumoh! Peué lom watèè uléh Angkatan Atjèh Meurdéhka akan geupeunjata: ka keumah!

Keusoè njang keumeung tanjong: "Padjan beureutóih?", tuka teumanjong njan djinoè deungon teumanjongnjoè: "Padum djeumba lón mangat tableè beudé?"

Sababnjan, ulón kheun bak Zakaria Hamzah dan Asgady, geutanjoé ureuëng Angkatan Atjèh Meurdéhka patóththat bangga ateuéh peué njang ka geutanjoé peugot dalam watéé sithón-siteungoh njoé: deungon teunaga dan beuhó padum droé geutanjoé sagai ka keumah geutanjoé peuriwang nan Atjèh ateuéh peuta dónja!

Peukara maté, njan keu geutanjoé Ummat Islam ka na dalam atóran Po teu Allah, njang hana meu-iseuk, dan hana hak geutanjoé sapeué bak peuteuntéé, lagéé ka neukheun uléh Allah:

« وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ مَوْتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُّوجَّهًا »

"Hana sidroé ureuëng akan maté maléngkan deungon izin Allah, bak watéé njang ka meu-teuntéé-teuntéé." (Surat Al-Imran: 145)

« وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ »

"Allah hana neu peupanjang umu sidroé2 ureuëng, watéé adjaidjih ka tróih." Allah neuteupeué peué njang gata peubuét." (Surat Al-Munafiqun: 11)

« أَيَّمَا تَكُونُوا يُدْرِكُكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بَرٍّ مَشِيدٍ »

"Bahthat ho tadjak gata akan djiteuméé lé maté bahthatpih ta djak peudjeu-óh droéteuh dalam saboh meunara njang meuklèh that." (Surat An-Nisa: 78)

« فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِرُونَ »

"Watéé ka tróih adjai han geupeuprèh atawa geupeuridjang bahthat meusidjeuém." (Surat An-nahl:61)

« قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مَلَأَ قِيَمَتَكُمْ ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالَمِ الْعَذَابِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ »

"Maté njang gata pluëng supaja bèk meurumpok ngondjih akan meurumpoktjit, lheuëhnjan gata akan geupeuriwang u alam ghaib dan sjahid, dan akan geubri thèé peué njang ka ta peubuét." (Surat Al-Djum`ah:8)

« كَلَّا نَسْفِدُ مَا نُقْبِعُكَ مِنَ الْمَوْتِ وَإِعْمَالُكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَمَنْ زُجِرَ عَنِ الشَّرِّ وَأَدْعَىٰ الْجَنَّةَ فَقَدْ قَارَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الضُّرُورِ .

"Bandum ureuëng akan geurasa maté, dan akan geuteurimong beunalaih bak uroé Kiamat; soé njang lheuëh nibak apui nuraka dan geupeutamong sjurga ka meunang; hudép dalam dónjanjoé hana laén nibak barang2 palsu." (Surat AL-Imran:185)

(5 MEI, 1978)

Uroénjoé ulón minah u Asrama Patisah II. Asrama barónjoé geupeudong ateuéh saboh "pulo" dalam rimba raja, ban peuét ho djiglét lé aluë. Ban silingka le that kareuëng2 raja njang ka teukoh-koh ubé-bé gadjah, njang djroh that keu teupat peutheun droé meunjo na peurteupóran. "Pulo" njoé teuduék bak teupat njang lambóng dan pajah ta trén u mijub watéé djak u mon atawa djak manocé, rot rinjeun kareuëng njang ka meuteuratak meu-ató that. Uléh ureuëng2njoé ka geupeugot ié-rhót keu teupat manocé, deungon geungui kulét kajéé keu puép ngon peulé ié. Teutapi sabé pat njang le ié, disinanpih le that uleuë. Duwa boh uleuë, saboh rajek, saboh ubit, ka trók adjaidjih. Siat kamoé ka meurasa sang2 tjit ka tréb meurumoh disinan.

(6 MEI, 1978)

Siuroë sigo na kurir djak antara Asrama Patisah-I deungon Asrama Patisah-II. Patisah-II hana hubóngan langsóng ngon nanggroë. Bandum surat2 dan bahan makanan geuba dari nanggroë u Patisah-I dan dari sidéh geuintat u Patisah-II. Kurir tiép beungoh beurangkat poh 8 nibak Patisah-II dan trók u Patisah-I poh 12 tjot uroë, dan gisa lom u Patisah-II poh 2 dan trók keudéh poh 6 seupót. Tjit padum droë ureuëng sagai di Patisah-I njang tupat Patisah-II. Rot djak u Patisah-II dumnan puëh hingga meudjan-djan kurir sisat.

(10 MEI, 1978)

Uroënjoë ulón djak u Patisah-I deungon meukeusud djak meurumpok ngon rombongan Geutjhik Raman, Ulëë Mukim Tjubó, u Timu dari sinoë. Gobnjan sidroë ureuëng njang seungab, hana le narit, le geuseumiké dan rumèh, umu na kira2 60 thón, sidroë ureuëng Atjèh njang bako that. Tjubó na saboh Mukim glé njang makmu that. Ureuëng Tjubó brat djiélanja lé sipai Indonesia/djawa lagèë gampóng/Mukim2 Atjèh njang laén tjit sabab djidawa seutot Angkatan Atjèh Meurdéhka. Padahai soë njang hana seutot Angkatan Atjèh Meurdéhka di Atjèh laén nibak phèk2 Watèë Teuku Geutjhik geuteuka u asrama njan meumakna le that peunadjoë. Nan gobnjan meumakna "makmu". Gobnjanpih sidroë Pawang njang geutuh rot ban saboh glé. Saboh peukara treuk: gobnjan meugah sidroë ureuëng njang na do`a keubai - han lut ngon peudeuëng atawa aneuk beudé - njang geuanggap peunténg lagèëna lé ureuëng Atjèh. Nibak gobnjan ulón teupeuë dumpeuë that djroh di Tjubó dan ban saboh Nanggroë: tjita2 Atjèh Meurdéhka ka meutanom dan ka meukheue ban saboh Nanggroë Atjèh. Tjita2njoë han keumah soë peuhantjó lé bahthat deungon beudé!

(15 MEI, 1978)

Uroënjoë ulón pajah djak lom u Patisah-I, go njoë djak meurumpok ngon saboh rombongan njang teuka dari Meureudu. Ulëë rombongannjan Mahmud. Ulón hantom meurumpok lom baroëkon teutapi ka ulón turi that gobnjan nibak laporan2 njang ka ulón teurimong peukara buëtgeuh njang djroh di Sagoë Meureudu, saboh Sagoë njang ramè that ureuëng dan peunténg sabab wilajahdjiéh roh laót dan glé. Sababnjan peunténg sibagoë pusat hubóngan. Mahmud kira2 40 thón umu, gagah dan tadjam seumiké. Nibak laporan2 gobnjan djeuët ulón kheun bahwa Sagoë Meureudupih ka djeuët keu wilajah meurdéhkatjit lagèë ka rab bandum Nanggroë Atjèh bak watèënjoë. Uléh bansa Atjèh di Meureudu, lagèë pat laén, ka geu-angkèë bahwa Peumeurintah Neugara Islam Atjèh njang ka geupeudong uléh Angkatan Atjèh Meurdéhka njankeuh Peumeurintah njang sah di Nanggroë Atjèhnjoë -kon "peumeurintah" sipai Djawa. Dan bandum ureuëng akan geupeugot peue njang geupeurintah uléh Neugara Islam Atjèh. Geutanjoë meusadja hana ta peurintah supaja ureuëng geulawan sipai Djawa deungon trang2 sabab gohlom keumah geutanjoë peulindóng bansa geutanjoë nibak keukeudjaman djih. Njang ubé buët dalam keuadaan neuduëk sosial/politékdjih di Nanggroë Atjèhnjoë djinoë, sipai Djawa han keumah lé djimprang disinoë!

(20 MEI, 1978)

Bak watèë aché2njoë, keuadaan "biasa" geutanjoë ka mulai teuganggu sabab su helikopter njang hana putóih2 djipo ateuéh uléë kamoë geunap uroë. Njoë djipeuphón ban beungoh dan hana pijón2 trók'an seupót. Adak meu kamoë na seunapan meusén rajek, helikopter2njan djeuët ta timbak lagèë geutanjoë timbak iték. Sabab hana alat2njan, maka kamoë duék seungab mantong, hana mupadóli. Kamoë hana meurasa dalam baja, sabab ka teuntèë kamoë handeuh djikalón. On kajèë disinoë dumnan djai hingga handeuh sapeuë dari ateuéh. Uléh sabab keuadaan peurta-hanan rimba geutanjoë njang dumnoë djroh, helikopter hana le that jum njang djeuët peumadju strategi musóh ateuéh geutanjoë. Sangkira helikopter2njan djipeupo meusigo ngon sidadu djak ngon gaki dimijub, maka djih njang akan djeuët keu njang peubutjo rahsia geurakan sidadu gaki musóh dimijub. Hainjan na djipeugot meudjan-djan dan geutanjoë na ta teumèë tjok manufaät.

(21 MEI, 1978)

Uroënjoë nakeuh Uroë Raja Peuingat MIDEUEN PRANG GUNONG ALIMON, njang teudjadi bak 21 Mei, 1910, disinan Njak Tjhik Ulón, Potjut Gambang, Abu Tjhik Bukét, dan Abuwa Muhammad Saman (aduën Abuwa Ma`at) sjahid. Bandera Atjèh geupeu-ék siteungoh tihang, tanda weuëh, dalam saboh upatjara beungohnjoë di Asrama Patisah-I dan Patisah-II. Meunantjiti di wilajah2 meurdéhka laén ban saboh Atjèh. (Keu seudjarah Mideuën Prang Gunung Alimon, kalón ón 85 dilikót).

(27 MEI, 1978)

Uroënjoë tjot uroë ulón teurimong haba njang that peuweuëh haté kamoë bandum. Uléh sipai Djawa ka djiteumeung drop sjèédara geutanjoë, Muhammad Taib Hasan, Uléë Sagoë Simpang Lhèë, deungon sidroë rakan-geuh, Hasballah Beureu-éh, baroë, uroë 26 Mei. Banduwa sjèédaranjan lheuëh djidrop, djiélanja, dan lheuëhnjan djiba u glé djidjak timbak dikeuë ureuëng ramè, deungon hana djiba bak peungadilan. Manjèt ureuëngnjan ka geudjak tjok lé rakjat dan geupeuwoë geudjak seumijub keudéh u Ibóih, gampóng Muhammad Taib Hasan. Njoë na saboh geumadóh njang raja lagèëna keu Angkatan Atjèh Meurdéhka. Muhammad Taib Hasan nakeuh sidroë ureuëng njang ka djeuët keu peumimpin lawét teudong AM. Gobnjan ka na hak geutanjoë bóh nan sibagoë sidroë nibak peumimpin2 Angkatan Atjèh Meurdéhka. Dan njang paléng meuhasé. Sagoë gobnjan ka djeuët keu wilajah meurdéhka njang phón that di Pidië njang djeuët keu pusat peuneurangan dan peundidékan Atjèh Meurdéhka keu ban saboh Nanggroë Atjèh. Peukara beuhó, ichlaih dan bidjaksana hana lawan. Gobnjan djiteumeung drop kon dalam seueh prang teutapi watèë teungoh woë u rumoh djak saweuë aneuk-peurumoh. Meunurót laporan njang ulón teurimong, watèë djidrop uléh musóh, geubri peuladjaran Seudjarah Atjèh keu sipai dan geupeutrang neuduek Hukóm nibak hak bansa Atjèh keu meurdéhka. Geukheun bak sipai Djawa dalam aneuk mataadjih: gobnjan hana teumakót keudjin, dan geupeugah bak djih gobnjan njo sidroë peumimpin Angkatan Atjèh Meurdéhka, mangat djituri! Uroë 26 Mei, akan ta ingat sabé

uléh geutanjoé, dan uléh bandum bansa Atjèh, sibagoé uroé hitam njang pajah djibajeuè uléh sipai Djawa bak saboh watèé. Sidroé nibak aneuk agam njang djroh that dan bako that nibak bansa Atjèh ka geutinggai geutanjoé dalam geupeusampórna tugaih-geuh keu bansa dan agama! Droé-neuhnjan ka neumaté sjahid supaja Atjèh Meurdéhka hudép keulai! *Ima lillahi wa imma ilaihi radji' un.* "Geutanjoé atra Allah dan geutanjoé akan ta woé ubak droéneuhnjan". Uroénjoé kamoé djak Seumajang keu manjèt Muhammad Taib Hasan.

(31 MEI, 1978)

Djinoé ka kamoé teurimong laporan njang meuteuntèé bahwa helikopter musóh pò-pò njan na hubóngan deungon geurakan sidadu-djih dimijub ban silingka kamoé. Na rantjana musóh djikeumeung tamong ramè2 djih u dairah teupat kamoé duék djinoé, bak 1 Juni. Ulón hói rapat Pawang dan Panglima Keamanan geutanjoé. Na angééta2 geutanjoé njang lakéé bèk ta minah lé, ta muprang disinoé! Alasan ureuénngjan nakeuh meunjo ta muprang disinoé, kaphé han djidjeuét djak lé deungon sunggóh that djeuèb2 ho lagéé djinoé, sabab akan teumakót djih keu gadoh djawong. Meunjo geutanjoé hana keumeung peugot front disinoé, geutanjoé mantong djeuét ta djak prèh musóh dan ta ambusj djih. Teutapi ulón that wéh-weuèh meunjo ta peugotnjan, taktik geutanjoé djeuét peurusak strategi geutanjoé njang leubèh peuténg, njakni teukeumeung peutheun peurdjuangannjoé sibagoé peurdjuangan politék sitrèb-trèb mungkén supaja meuteumeung watèé keu geutanjoé bak ta peukong droé dalam lapangan militèr. Tudjuan nibak pasokan2 teuntra geurilja geutanjoé djinoé nakeuh politék, kon militèr. Geutanjoé peureuléé that keu pasokan2njoé mangat djeuét ta djak ho njang handjeuét dalam ósaha bri keusadaran politék keu bansa geutanjoé njang djinoé teungoh meuhasé that. Djinoé siat geutanjoé rugoé that meunjo gadoh keukuatan militèr njang kana, bak ta peugot saboh geurakan taktik, deungon tudjuan militèr simatamata. Laén keu musóh: didjih pajah djilawan geutanjoé ngon keukuatan militèr, sabab hana tjara laén njang djeuét djingui ateuèh geutanjoé. Njoékeuh sabab djitjuba paksa geutanjoé tamong dalam strateginjan, njang disinan djihpih leubèh teuga. Uléh musóh djiósaha peugot peurdjuangannjoé beudjeuet keu peurdjuangan militèr, kon politék, sabab djih leubèh teuga dalam lapangan militèr, dan djih leumoh dalam lapangan politék. Geutanjoé teuga dalam lapangan politék teutapi mantong leumoh dalam lapangan militèr. Sababnjankeuh geutanjoé handjeuét sagai keunong kawé musóh. Geutanjoé wadjéb ta peutheun strategi droéteuh.

Ulón teupeuè watèé ta surót peukureuèng seumangat teuntra geutanjoé, dan peú ék seumangat musóh. Njankeuh sabab teuntra geutanjoépih wadjéb pham strategi dan taktik prang revolusioner! Geutanjoé mesti sabé jakin bak meukeusud dan tudjuan droéteuh, bèk keunong kawé musóh! Geutanjoé beu kana aneuk djaroé bak gamèt teutapi bèk tarék2 dilèé sampoé ka keumah ta peugot saboh keuadaan disinan ureuèng bandum ka geutém peugot prang revolusioner njang panjang dan tréb2. Rakjat mesti ta peupham beutó12 ideologi dan teori politék Atjèh Meurdéhka ngon peukong seumangat tjinta bansa njang tjit ka na. Meunjo kon meunan, watèé sósah, ahli2 prang-urat-saraf musóh keumah djiputa uléé ureuèng geutanjoé deungon matjam2 fitnah, tipèé dan propaganda, trók'an djijué lawan geutanjoé. Sipai Djawa tjarong that dalam saboh peukara sagai: peugot

buët njang chianat². Geutanjoë akan ta peuphón peurdjuangan militèr watèë geutanjoë ka keumah, dan watèë keusadaran politék bansa geutanjoë ka keumah ta peugisa. Watèë geutanjoë ka kong niët-teuh, geutanjoë djeuët ta madju atawa ta surót deungon hana wéh-weuëh sapeuë. Djinoë geutanjoë teungoh ta ploh masaalah²njoë. Keuamanan geutanjoë djilakèë hai njoë handjeuët ta peugah dikeuë umum.

Keuneuleuëh bandum mupakat djroh geutanjoë minah. Teupat njang teupiléh gisa u Kruëng Meuk, teutapi u putjók njang hantom teudjak duék keunan njang ka u likót. Lhèë uroë djak nibak Patisah-I dan II. Kamoë beurangkat singoh beungoh.

(1 JUNI, 1978)

Kamoë teubiët dari Patisah-II poh 6 beungoh dan tróih u Patisah-I poh 10, mangat djeuët beurangkat bandum meusigo. Kamoë hana peuë pijón lé disinan sabab bandum ka keumah dan djak ladju peukeuë u arah Tuëngara - dalam gunong idjó. Njang djeuët keu Pawang Mahmud Barat. Asrama Patisah-I dan Patisah-II teudong bak gaki rot Baróh nibak Gunong Patisah. Sababnjan phón that pajah kamoë ék lom u putjakdjih u Tunong, rot kamoë trén jón djak keunoë. Pajah ék gunong sikhah uroë hana pijón. Aché Luhó, kira² poh 2 kamoë tróih u Blang Sala bak teupat kamoë pijón baroëdjéh, dan pijón lom disinan padjón bu tjot-uroë. Lheueh bu tjot-uroë dan Seumajang Luhó, kamoë beudoh lom peukeuë u Timu liwat toë tjot njang salah kamoë ék baroëdjéh. Kira² 5 batèë u Timu nibak putjak Blang Sala na saboh reuleuëng manjang njang lambóng dan raja lagèëna njang rhót dalam tjring njang luwaih that dan lhók meulumpahna, na meupadum batèë trén njang keuneuleuëh rhót keudéh u mijub bak binèh Kruëng Tiro. Uléh Pawang Mahmud Barat geujuë dong bandum meubaréh ban sipanjang reuleuëngnjan, meuklèh-meuklèh sipanjang saboh sapai, peukeuë dalam tjring, lheuëhnjan geupeurintah trén bandum dalam tjring bak teupat masén², bèk gidong² tapak rakan laén, djak keudroë meuklèh² na padum djeuëm dan akan meurumpok dan meusapat keulai bak binèh panté Kruëng Tiro dimijub euntreuk seupót! Njoë bandum teupeugot meunan supaja bèk na beukaih tapak geutanjoë njang tinggai dan mudah djiteumeung lé musóh. Ban laku rupa rimba raja njang deuh dalam tjringnjoë, deungon binatang ubit² dan matjam² ulat njang meugantung bak djeuëb² ón kajèë njang gatai dan keunong bisa geutanjoë watèë meutjukéh mantong, ngon eumpung rambideuën njang peunoh ban saboh rimba, mulai nibak tanoh trók keudéh u putjók kajèë, njang tjaruëh bulèë matateuh, geulinjuëng, hidóng dan djaroë-gakiteuh. Untóng that keu geutanjoë beuneung djaréng rambideuën peugotnjan hana kong sagai: adak meubeuneung eumpung rambideuënnjan na kong lagèë beuneung tjeumeutjob biasa mantong, kamoë bandum ka djeuët keu tawanan rambideuën, dan ka djeuët keu eumpeuëndjih lagèë dén-dén! Nibak peumandangannjoë ulón peugot keunira sang hana manusia djak keunoë mulai phón Tuhan neupeugot langèt ngon bumoë. Njang ka leubèh teuntèë, jón gohlom kamoënjoe, hana ureuëng djak keunoë ka 1000 thón njang ka u likót!

Kamoë trók bak binèh panté Kruëng Tiro teungoh Meugrèb, hingga djeuët djeumeurang ladju. Pasokan keuë koh kruëng dilèë djak djaga binèh kruëng blahdéh. Lheuëhnjan ulón blóh kruëng, geuseutot lé pasokan teungoh dan lheuëhnjan pasokan likót. Malamnjan kamoë pijón bak

binèh rot Tunong nibak Kruéng Tiro. Watèè lheuèh dumnàn hék bak djak hana meusidroè njang hana mangat teungeut.

Kamoè beudoh poh 5 beungoh, dan lheuèh Seumajang Suboh dan padjòh bu beungoh, poh 6 ka beurangkat lom. Phón pajah kamoè ék Tjot Hugób, kira2 3 djeuém baró trók u putjak. Sabab le that helikopter musón djipo keunoè-keudéh djidjak luém kamoè, maka ka handjeuèt kamoè tjok rot uéh paneuk liwat padang naleuèng lakoè bak rhuéng gunong Taleuék. Njoè meumakna pajah piléh rot-uéh dimijub bak kajèè sabé, bèk deuh u ateuéh, pajah leubèh le lom ék/trén gunong. Teutapi Pawang Mahmud Barat geutuh djeuéb2 lungkiè nibak gunongnjoè. Peukara hék dan grah, njan hana soè peugah lé: njan ka djeuèt keu rakan kamoè njang hana meutjré. Keuneuleuèh kamoè trók u putjók Kruéng Meuk, poh 5:30, lheuèh udjeuén raja bak rot. Kamoè tjok peuneutóih pijòh disinan ladju malam njoè dan ta djak u teupat njang ka teupiléh singoh beungoh.

(2 JUNI, 1978)

Kamoè beudoh poh 5 beungoh, lagèè biasa dan poh 6 ka keumah beurangkat. Lheuèh 2 djeuém djak, kamoè trók bak teupat njang ka teupiléh. Teupat lagèènjoe djareuèng ta teumeung. Disinoè meusapat padum-padum boh udjóng gunong njang meulapéh-lapéh, sabab djikoh-koh lé iè padum2 boh aluè njang bandum meukuwala dalam Kruéng Meuk bak teupatnjoè. Teupat njang kamoè piléh nakeuh lapéh njang diteungoh-teungoh, njang paléng meusom, hana deuh dari Kruéng Meuk njang rajek dan hana deuh tjit dari aluè2 ban silingka njang ubit2. Dan teupat kamoè ateuéh tjot! Teupatnjoè kamoè peunan Markaz Kruéng Meuk. Teuduék bak gaki binèh rot Baróh nibak Gunong Meureuseuè, hana djeuóh nibak Asrama Aluè Pisang.

(3 JUNI, 1978)

Buèt peugot "Rumoh" ka mulai deungon bagaih that. Lhèè boh "Rumoh Raja" teukeumeung peudong: saboh keurumoh ulón, rot Tunong; saboh treuk keu bandum, rot Barat; saboh treuk keurumoh Bu, rot Baróh, bak binèh aluè. Ban silingka asramanjoè na rhuéng gunong njang lambóng, dan teutóp ngon bak kajèè dan ón kajèè njang djai that hingga han deuh dari ateuéh dan hana deuh dari mijub. Bak djeuéb tjot ban silingka dan bak pintó tamong rot kruéng na pos2 djaga njang hana deuh u luwa. Bandum kamoè meupeunjum sang djeuèt duék disinoè tréb that, dan gohlom na baroèkon saboh teupat njang dumnoè kong djeuèt ta peutheun.

(4 JUNI, 1978)

Uroènjoe kamoè kirém haba ban saboh Nanggroe peugisa keulai hubóngan njang ka teupeuputóih lheuèh minah nibak Patisah-I dan Patisah-II. Sabab kamoè rasa aman dan hana teupeureumeun lé keu musón maka ulón bri izin keu Pang Beuransah Usman djeuèt djak meurusa. Malamnjan geupeuwoè dua boh rusa meureugóh ubé-bé lumo agam. Bandum djeuèt padjòh siè ubé galak! Dan djeuèt taguén keudroè kri njang galak! Ulón han tuwo sagai keu Asgadi njang peugot siè rusa panggang keu ulón malamnjan!

(5 JUNI, 1978)

Djinoé hubóngan geutanjoé ngon ban saboh Nanggroe Atjéh ka lagéé biasa keulai. Nibak surat² dan laporan² njang tróih u Markaz Rajek nibak wilayah² Atjéh bandum djeuét teupeunjum urat nadi geurakan Angkatan Atjéh Meurdéhka njang hudép djeuép pat. Geutanjoé hana gadoh sapeuë mulai "krisis" buleuën April-Mei njang ka u likót. Sabab ban saboh Nanggroe ureuëng teupeuë geutanjoé ta hudép bak udjóng beudé kaphé, njan ka peutamah lom bansa Atjéh njang dong rot Angkatan Atjéh Meurdéhka. Keunjataän geutanjoé ka Tuhan peuseulamat makén peukong lom neuduék geutanjoé dalam haté bansa Atjéh. Buët sipai Djawa djidjak ba fitnah njang kon-kon, djidjak peubrök nan peumimpin² Atjéh Meurdéhka bak bansa Atjéh hana meuhase sapeuë laén nibak peudeuh droédjih keubit biék aneuk-badjeuëng njang hana teupeuë adab! Makén djipeugot meunan, makén le ureuëng Atjéh njang djak tamong Angkatan Atjéh Meurdéhka. Na angéëta² baró njang geupeugah geutjok peuneutóih djak tamong AM lheuëh geudeungo sipai Djawa kheun "bui" keu peumimpin² Atjéh Meurdéhka njang bandum teudong nibak ureuëng² bako dan mulia dalam masjarakat bansa Atjéh. Meunjo dum ureuëng²njan djikheun "bui" peuë jum njang sipai Djanwanjan bóh keu ureuëng² Atjéh biasa? Teungoh sipai Djawa han keumaih meudjitjukéhpéh peumimpin² Atjéh Meurdéhka, ureuëng² njang seutot Atjéh Meurdéhka makén meutamah ladju geunap uroë di Nanggroe. Njoëkeuh masalah politik njang paléng rajek njang han keumah djiplöh lé sipai Djawa njang akan peuhantjé neuduékjih njang hana sah - sibagoë pantjuri dan peurampok - di Nanggroe Atjéhnoë. Geurakan Atjéh Meurdéhka nakeuh saboh keudjadian njang handjeuëthan teudjadi, hasé nibak hubóngan, Seudjarah, budaja, basa, agama nibak saboh bansa njang ban djaga dari teungeut dimijub udjóng bajonët musóh!

(10 JUNI, 1978)

Uroënjoé geutanjoé teurimong djaméë phón njang teuka dari luwa dan nibak ureuëng² njang that istiméwa njang geutanjoé galak. Teutapi geuteuka rot djalan njang meuliwét-liwét batjut, njang bri bukti pakriban puëh bak teutamong dalam Markaz Kruëng Meuk geutanjoé njang barónjoé. Kira² poh 5 seupótnjoé, uléh sidroë teuntra baró geutanjoé njang djaga pintó tamong rot Barón, djikalon sidroë ureuëng ngon badjéë idjó teuntra djak toë rot tamong u Asrama geutanjoé dan lheuëh dong siat disinan ureuëngnjan ka hana meuhó lé dalam uteuën. Lheuëhnjan ladju djibri tanda na baja dan meukeumah, sabab djijakin njan nakeuh sidadu musóh. Sababnjan bandum kamoë ka meusapat dalam kurók², ka keumah préh² musóh djiteuka! Lheuëh padumna tréb hana keudjadian sapeuë, uléh Panglima Daud Husin njang uroënjoé na di Kruëng Meuk teudjalokgeuh keu na keumungkénan njang laén, sababnjan geuhó peungawal baró geutanjoé geuparékxa leubéh djeuóh peuë njang ka teudjadi. "Pakriban deuh rupa dan gaja ureuëng njang meubadjéë idjónjan?" - geutanjong lé Panglima. "Raja panjang!", didjaweuëb. "Pakriban badjéë siragamdjih?" - geutanjong lé Panglima. "Idjó, idjó muda. Dan na idja idjó sikrèk ateuëh bahó!" - kheun peungawal. "Njan mesti Pawang Brahim!" - kheun Panglima. Ureuehngnjan rakan² geutanjoé dari Blang Manè geudjak saweuë geutanjoé keunoë teutapi hana geutuhó rot tamong. Ho ka aléh geudjak? Handjeuëthan ka geudjak u Asrama Aluë Pisang, njang hana djeuóh dari sinoë. Uléh Panglima geukirém saboh pasókan djak seutot keudéh.

Kira2 2 djeuëm, pasókannjan geugisa ngon Pawang Ibrahim, Tengku Ibrahim Abdullah, Sajed Amin, Njak Amat, Mat Usuh dan Jahja. Watèë Pawang Ibrahim hana geuteumeung Asrama Kruëng Meuk, maka geutjok peuneutóih djak kalon u Aluë Pisang. Pawang Ibrahimnjoë nakeuh sidroë ureuëng njang tuho dumho dalam rimba. Gobnjan keumah geudjak dari Blang Manë langsong keunoë, sang ka geuteupeuë nan djalan dan lumóí rumoh. Teutapi gobnjan hana geudjak limong boh langkah treuk nibak teupat njang ka geudong, u keuë, sababnjan hana geuteumeung rot tamong u Asrama Kruëng Meuk geutanjoë. Njoë saboh bukti teupatnjoë keubit meusom that, meunjo dum Pawang Ibrahim han geutupat! Kamoë bandum that seunang haté meurumpok deungon sjëédara2 kamoë dari Blang Manënjoe, sabab ka trëb hana meurumpok. Ureuëngnjoë geuteuka geudjak peusidjuëk geutanjoë lheuëh seulates dalam prang Aluë Beureunë dan Gunong Seutui. Ureuëng2 Blang Manënjoe, dimijub pimpinan Tengku Ibrahim Abdullah nakeuh ureuëng2 njang diluwa nibak biasa, bandumgeuh! Pawang Ibrahim nakeuh pawang wilajah njan dan u Timu nibaknjan. Teutapi gobnjanpih ka geupeuluwaih peumandangan-geuh lagëë bandum ureuëng Atjèh Meurdéhka njang laén! Ulëh Tengku Ibrahim geubri laporan bahwa le lagëëna ka keumadjuan njang ka keumah geutanjoë peugot ban saboh Nanggroë. Sagoë droëgeuh, Glumpang Lhëë, njang disinan teudong keudë Teupin Raja dan Glumpang Minjeuk, ka djeuët ta kheun Wilajah Meurdéhka bahthatpih na djipeuduëk sidadu kaphé di banduwa keudë diateuëh. Ulëh musóh hana djikuasa meusidjeungkal tanoah diluwa pageuë djambó djih duëk. Njang ubé buët njankeuh meunan ban saboh Atjèh!

(15 JUNI, 1978)

Uroënjoe padum2 droë sidadu kaphé deungon ureuëng2 gampóng Blang Keudah njang djipaksa djak peungondjih mita eungkót dalam kruëng, djiliwat dikeuë Asrama kamoë. Hana djiteupeuë djih dumnan toë deungon kamoë. Na teupiké teukeumeung timbak kaphé2njan dan teutjok beudédjih. Teutapi akibat nibak buëtnjan pajah minah ladju nibak teupatnjoë na leubëh geuhon dalam pikéran kamoë bak watëënjoe, hingga ka keuh teu peulheuëh awaknjan djiwoë deungon aman.

(20 JUNI, 1978)

Ka padum uroë kamoë deungo dan kalon le djimeugrak musóh rot Baróh dan rot Tunong kamoë dan na djingui helikopter diateuëh. Uroënjoe djidjak ban saboh gunong antara Kruëng Tiro deungon Kruëng Meuk, u Baróh nibak teupat kamoë, dan djipeulheuëh aneuk beudé dumnan le lagëë na prang raja, njang gohlom kamoë teupeuë peuë sabab. Mungkén djidjak timbak asrama kamoë njang ka awai2 di dairahnjan njang djisangka mantong na geutanjoë didalam. Mungkéntjit njan saboh taktik djitarék mata geutanjoë u wilajahnjan mangat bék ta padóli u likót atawa ban siling-kateuh njang djeuët keu tujuandjih. Dalam prang sabé wadjéb ta piké keu njang hana deuh, kon keu peuë njang deuh mantong!

(25 JUNI, 1978)

Uroénjoé ulón teurimong haba bahwa sidroé nibak ureuëng muda geutanjoé, Abdul Razak Makam, umu 25 thón, ka sjahid djitimbak lé kaphé Djawa bak uroé 20 Juni, watèé teudeungo su beudé le that njan. Bak watèénjan Abdul Razak teungoh djigulam saboh eumpang breuëh keu geutanjoé dan djih hana meusinjatapih. Watèé djih meupakhók ngon kaphé dalam glé, dan uléh sidadu kaphé djipeurintah: "Meunjeurah!", uléh Abdul Razak djiseuót: "*Kamoé Atjèh Meurdéhka hana neujué meurjeurah lé Tengku!*" Njan mantong djikheun, djih ka djitimbak meukeuë-keuë. Ka djikalon Abdul Razak hana sinjata dan djih kon teuntra. Djisók badjèé putéh! Teutapi bahpih meunan djitimbak tjit!

(27 JUNI, 1978)

Uroénjoé teungoh helikopter musóh djipo diateuëh, saboh pasokan djih deuh kamoé kalon djitrén rhuëng gunong rot Barat kamoé, na 100 mètèr dikeuë teupat djaga bak pintó Asrama Kruëng Meuk. Awaknjan na hubóngan radio deungon helikopter diateuëh njang deuh geutanjoé deungo djimeututó. Lheueh djitrén gunong, djipeukeuë u Barat - djitrén u nanggroé - rot kruëng. Adak meudjipeukeuë u Timu, ka ateuëh pos kamoé ladju! (Singoh kamoé teumeung siaran2 njang ka djiseupreuëk ban saboh gunong disinan djijuë poh ulón bak ureuëng Atjèh Meurdéhka keudroëgeuh. Njoé peuleumah sipheuët (character) bansa Djawanjan leubèh nibak peué njang djipeugah dalam siaran2djihnjan. Saboh biék eungkong njang hana djiteupeuë makna seutia, keuhormatan, haleuë dan hareuëm. Njoëpih na saboh tanda ka djimeungaku droëdjih leumoh: djih han ék djidjak poh peumimpin2 Atjèh Meurdéhka bandum keudroëdjih, sababnjan pajah djidjak lakéë bantu bak ureuëng2 Atjèh njang teuntèé ka djih pandang kon bandum seutia keu bansa-geuh. Bahwa ulón mantong hudép trók`an uroénjoé neubri lé Po teu Allah nakeuh saboh bukti bansa Atjèh mantong bansa seutia - kon lagéë djisangka lé sipai!)

(30 JUNI, 1978)

Kamoé ka meuhudép ka sibuleuën, deungon hana pajah minah bak saboh teupat, deungon hana baja sapeuë, dan deungon meuseuninja that meunurót seunipat kamoé. Ureuëng2 geutanjoé ka geuteumeung istirahat siat nibak keuadaan njang pajah duwa buleuën njang ka u likót. Meunurót haba intelligence geutanjoé, uléh musón geutanjoé hana djituho lé, ka gadoh lheueh, hana djitupat sagai pat geutanjoé duék. Teungohnjan, buët geutanjoé makén madju ladju di kuta2 dan gampóng2 ban saboh Nanggroé. Njoé njang that peusakét haté sipai Djawa. Trók`an guru2 dan murid2 bak sikula kaphé peudong ka geusambót tjita2 Atjèh Meurdéhka.

(1 JULI, 1978)

Ka ulón tjok peuneutóih akan ulón tuléh saboh buku *DRAMA SEUDJARAH ATJEH, 1973 - 1978*. Ulón teupeuë geutanjoé séb bahan bak ta peugot saboh drama seudjarah lagéénjan. Hana saboh bansa dalam dónja njang na

seudjarah dumnar dramatis lagèe geutanjoé laén nibak bansa Junani. Njoé nakeuh buku Drama Seudjarah Atjèh njang phón that, meunjo ulón na umu bak ulón peulheuh. Buku drama njang lagèenjan hana mungken djeuét teutuléh meunjo hana peungalaman hudép njang beutóí2 dalam prang geurilja lagèe ka geurasa uléh éndatu geutanjoé, lagèe geutanjoé ka tadjeuét hudép keulal lagèenjan uroénjoé. Ulón rajek that sjukó keu Allah njang ka neubri keuseumpatan njang hana biasanjoé keu ulón. Dan ulónpih rajek that teurimong-geunaséh keu bandum rakan seutia ulón njang ka geudjak peungon ulón dalam buét djihad sabóng djawongnjoé. Sapeuè hana keumah ulón peubuét adak meukon na ureuèng2 njan! Dan keu bansa ulón Atjèh Mulia njang geubantu ulón disinoé di glé deungon geutangngóng dumpeuè akibat ateuéh droègeuh. Sababnjan, Dramanjoé nakeuh ngon peumulia pahlawan2 Atjèh djameun dan pahlawan2 Atjèh uroénjoé njang geudjeuét djak ateuéh euntjit tapak éndatugeuh. Teupeumulia Bén Dadéh, Asgadi, Muchtar Hasbi, Zubir Mahmud, Tengku Sjamaun, Abu Baka Badai, Usman Ali, Mahmud Walaq, Muhammad Taib Hasan, Tengku Ibrahim Abdullah, Sulaiman Abdullah, Ahmad Gani, Sajed Amin, Taléb Abu Maé, Ajahwa Saléh, Tengku Hadji Iljas Leubè, Tengku Idris Ahmad, Ismael Taleb, Abdul Razak Makam dan meuribèè njang laén. Ulón keumeung tuléh saboh buku, njang disinan, ureuèng Atjèh masanjoé dan masa ukeuè, djeuét geugisa dalam ón bukunjan, disinan djeuét geukalon, djeuét geurasa, dan djeuét geuturi pakriban rajek dan meurdéhka ureuèng2 njang bak saboh masa ka geuhudép ateuéh Nanggroé Atjèhnjoé, hana meu tréb pih lom, njang teupeuè gobnjan nakeuh ureuèng Po Nanggroé disinoé, dan geutu'oh peutimang droègeuh meunan! Adak meu buku lagèenjan ka na bak thón 1945, seudjarah Atjèh nibak thón 45 keu thón 78, ka han teudjadi lagèe ka teudjadi uroénjoé. Kadang meunjo buku lagèenjan ka na uroénjoé, bak thón 1978, Nanggroénjoé akan meurdéhka lom jón gohlom habéh abadnjoé!

(2 JULI, 1978)

Mulai baroé, uroénjoé, dan geunap uroé sampoé tamat, ulón akan ulón tuléh buku *DRAMA SEUDJARAH ATJEH*, mulai poh 7 beungoh sampoé poh 6 seupót, teungui tjaja mata-uroé, sababnjankeuh njang na keu panjot ulón dalam rimba rajanjoé. Akan ulón tji peulheuh beubagaih, jón mantong hudép ulón. Njoépih saboh buét meutarón antara hudép dan maté dalam *DRAMA SEUDJARAH ATJEH* njang teungoh geutanjoé sambóng. Sapeuè han ulón peubuét laén jón gohlom lheuèh bukunjoé, laén nibak teurimong euntósan njang peunténg2, dan hadé dalam rapat Kabinét. Bandum urósan ka ulón peudjók bak Tengku Muhammad Usman Lampóih Awé, Dr. Husaini, Dr. Zaini, dan Panglima Daud Husin.

Bak tuléh bukunjoé pajah ulón mumat bak peuè njang ulón teuingat keudroé sabab hana buku/kitab sapeuè dalam rimbanjoé laén nibak saboh duwa buku seudjarah njang djeuét ulón ngui bak peusah uroébuleuén nibak keudjadian2 rajek dalam Seudjarah. Handjeuét teupeugot sapeuè laén dalam hainjoé. Hana bahan laén njang na disinoé. Njoé nakeuh saboh Drama njang geutuléh dalam rimba raja njang paléng seupót ateuéh rhuéng dónja, dalam keuadaan njang paléng sósah, keureuna tudjuan njang paléng sutji: keu'adélan dan keumeurdéhkaan! Peukara njang lagèenjoé hana teudjadi di teupat laén, laén-nibak di Nanggroé Atjèh! Sababnjan, dalam Diary-njoé hana ulón peugah2 lé peukara Dramanjan sampoé ka lheuèh -

meunjo na umu neubri lé Tuhan. Bak watënjoe njan hana meuteuntèè.

(5 JULI, 1978)

Supaja bahan makanan djitheun tréb batjut, uléh ureuëng2 ka geudjak koh bak djók keu teunamah bahan makanan. Gué djók, lagèè ka ulón peugah dilikót, djeuët keu teumon bu njanng mangat dan djeuët keu peunadjoh njanng meujum that dalam glé. Toé Asrama Kruëng Meuk na meuribèè bak djók. Njanng geudjak koh njankeuh njanng djeuët dilèè dan bak teumpat2 njanng puéh ureuëng djak. Sabab meunjo djikalón bak djók teukoh ka teuntèè djiteupeuè lé kaphé bahwa geutanjoëpih ka teuntèè na toé2 deungon teupatnjan. Makén tréb gué djók djeuët keu bahan makanan njanng makén peunténg keu geutanjoë, peulom watèè putóih2 hubóngan u gampóng. Meunantjit ka kamoé tji taguën haté bak pisang bué, atawa pisang uteuën keu gulè, njanpih meuhasé that. Peukara boh pisang uteuën, njan pajah museunoh-seunoh deungon ureuëng po uteuën njanng laén, lagèè eungkong, bué, lutóng, weuk, dll. Awaknjan tadjam that bak djak pot pisang masak - taló geutanjoë ureuëng "baró" dalam rimba.

(10 JULI, 1978)

Bahthatpih ramè nibak ureuëng2 njanng dalam Markaz ulón meuasai dari Pidiè, njoé kon meumakna bahwa geurakan geutanjoë njoé na saboh geurakan nibak saboh wilajah mantong, njakni geurakan ureuëng2 Pidiè mantong, lagèè ka djipropaganda uléh musóh, dalam ósahadjih djikeumeung peu ubit buët geutanjoë. Keuadaannjoé nakeuh sabab taktik prang geurilja peuwadjéb djeuëb2 pasókan mesti teudong nibak ureuëng2 njanng meuasai nibak wilajah tugaih masén2, njanng tuho rot, dan turi ureuëng di wilajahnjan. Sabab Markaz ulón teupeudong di Wilajah Pidiè, maka handjeuëthan ulón ngui ureuëng2 Pidiè. Watèè Markaz ulón pinah u wilajah laén, maka ureuëng wilajahnjankeuh njanng teutjok. Sababnjankeuh ka teu-ató: djeuëb2 wilajah na markaz droé, meunantjit djeuëb2 sagoë. Dalam prang geurilja, pasókan handjeuët ta pinah2 nibak saboh wilajah u wilajah laén atawa nibak saboh sagoë u sagoë laén deungon hana rugoë bak peudjak buët, sabab djeuëb2 pasókan geurilja wadjéb geuteupeuë rot uën di wilajah droé lagèè paleuëtgeuh: beudjeuët geu-euë tamong dan teubiët gampóng dalam seupót buta, teungoh malam. Hana soé njanng djeuët peubuëtnjan digampóng gob. Meunjo hana teunaga njanng lagèënan djeuëb2 sagoë, geurakan geurilja han meuhasé. Djaroë-gaki geurakan geurilja handjeuëthan meuasai dan meu-uboë sabé bak tanoh djeuëb2 sagoë. Adak meu-hana ukheué lagèënan geutanjoë han keumah peutheun droé meusibuleuën.

(15 JULI, 1978)

Akibat nibak hudép sibagoë geurilja/keu-geutanjoë leubèh beutóí ta kheun "muslimin" - sabab ka na Sunnah nibak éndatu! - keureuna hanséb makanan, hanséb vitamin dalam masa njanng panjang, dan leupah that hék sabé meulaén that ateuën ureuëng2 njanng baroëkon hudép dalam kuta nibak ureuëng2 njanng baroëkon hudép dalam gampóng. Hón njanng keuneuleuëh

leubèh teuga bak geupeutheun droè nibak hón njang phón. Ureuëng njang hudép di gampóng leubèh teuga badangeuh nibak njang hudép di kuta2. Dan ureuëngnjan hana meu ubah badangeuh bahthatpih hudép sibagoè muslimin di glé. Ureuëng2 njang baroëkon hudép dikuta deuh that meu-ubah: pidjuët, putjat dan leumoh, bahthatpih seumangat hana tom meu ubah: teutap lagèè beusoè! Hai njan hana deuh ta kalon ateuëh droëteuh teutapi deuh ta kalon ateuëh rakan2 laén. Keu masén2, ngon laén njang deuh kalon. Keu ulónpih kana rakan peugah: deuh "reuhiëk" that! Njang deuh bak ulón njankeuh rakan2 ban silingka njang teuka dari kuta2: lagèè Dr Husaini, Asgadi, Dr Zaini dan padum2 droè laén. Ban2 trók u glé, Dr Husaini teumbón. Uroënjoè di Asrama Kruëng Meuk, gobnjan deuh pidjuët that, tjit tuleuëng ngon kulét, dan baró 32 thón umu, sang ka bungkok batjut. Asgadi, ban trókpah teumbón, dan badan gap that. Djinoè ka pidjuët dan hana gap lé. Dr Zaini deuh `oh ék peutheun droè, teutapi ka lipéh tjit. Meunantjit Tengku Muhammad Usman Lampóih Awé. Teutapi ureuëng2 lagèè Getjhik Uma, Geutjhik Sjamaun, Mahmud Barat bandum deuh lagèè biasa, lagèè bak watèè geuteuka, hana meu ubah sapeuë. Ureuëng2njanpih deuëk, grah, hék lagèè kamoëtjit, kadang leubèh lom, teutapi tubóhgeuh gab2 that dan ék meutheun. Mungkén hudép di gampóng peukeumah geutanjoè leubèh djroh djeuët keu ureuëng muslimin!

(22 JULI, 1978)

Dalam tjara geutanjoè seumiké, tugaih njang paléng peunténg keu Angkatan Atjèh Meurdéhka dan keu Neugara Islam Atjèh njang ka geutanjoè peunjata nakeuh supaja teutap na dan hadir ateuëh Nanggroè Atjèh, deungon geuteupeuë uléh bansa geutanjoè, dan djithèè na lé dónja. Meunjo geutanjoè mantong na, geutanjoè akan teutap djeuët keu pusat peurhatian bansa, mata-ié njang sibu seumangat, dan mata-uroè njang peupeungeuh djalan2 politék, didalam dan diluwa-nanggroè. Geutanjoè ka keumah ta peudong keunjataannjoè, ateuëh bumoè Nanggroè Atjèh dan ateuëh rhuëng dónja diluwa Atjèh, deungon peungaróh lagèè geulanteuë dan kilat bak peubeudoh keusadaran-politék bansa Atjèh. Njoëkeuh keuádaän minimum njang peureuléè geutanjoè peulara dan ék ta peulara sabé! Bandum ósaha sipai Djawa djikeumeung peuhantjó geutanjoè, di dalam dan luwa-nanggroè ka patah, gagal!

Geutanjoëpih ka seuleusoè ta ató organisasi Peumeurintahan dan parté, Angkatan Atjèh Meurdéhka, dalam wilajah2 njang djigiduëk lé sipai Indonesia/djawa. Geutanjoè ka seuleusoè ta ató Peumeurintahan Neugara Atjèh njang ka geuteurimong dan geutha`at uléh bansa geutanjoè. Saboh peukara treuk sagai njang peureuléè geutanjoè peugot djinoè: njankeuh ta peuna sinjata keu bansa geutanjoè - lheuëhnjan sipai Djawa ka pajah djipluëng dari Nanggroè geutanjoè. Bak hakikat, geutanjoè teungoh ta meubuët ta peuridjang watèëhnan djinoè!

(31 JULI, 1978)

Lawét ulón gabhuëk deungon tuléh buku, buët revolusi dan buët Neugara ka ulón weuëk dan ulón peuseuón bak Meuntroè2 njang patót dan njang na sadjan ulón disinoè dalam rimba. Sistemnjoè ka that

meuhasé sabab ureuëng njang djroh2 geubeudoh geugulam tanggóngdjaweuëb. Adak meudéh hai njan ka teupegot meunan ka baroëkon. Ulón djinoë hana peué djak bri peuladjaran, hana peué djak meurumpok deungon djamëë, hana peué djampu urósan2 Sagoë dan Wilajah, maléngkan meunjo na krisis. Teutapi saboh peukara njang uléh ureuëng2 ulón geulakëë handjeuëthan ulón peubuët keudroë, njankeuh: peulheueh ureuëngnjan watëë geutrén u nanggoë djak tjok bahan makanan atawa djak pegot hubóngan. Buëtnjan ka djeuët keu mubaja that djinoë: hana ta tusoë soë njang akan riwang mantong hudép. Sababnjan buët kheun "Seulamat bak djalan" keu ureuëng2 ulón geunap mata-uroë teubiëtnjoë ka djeuët keu rapat peusaboh djawong antara ulón deungon ureuëng2 ulón. Watëë ureuëngnjan geuteuka geudjak tjóm djaroë ulón, sira ulón djók djaroë, ulón wa ureuëngnjan sidroë-droë, deungon meuteupeuë-teupeuë njoë kadang meurumpok keuseuneuleuëh. Njoë nakeuh saboh upatjara meuseutia, nibak bandum keu bandum, disinoë teuseubaró niët sambóng djihad éndatu, dan teupeuduëk tudjuan nibak djihadnjan sabé trang dikeuë mata haté bandum, soë njang tinggai di ateuëh, dan soë njang trén u mijub, dan akan teudjak ladju bahthat peué njang akan teudjadi.

(1 AGUSTUS, 1978)

Keamanan geutanjoë ka ék ta peutheun ka 2 buleuën disinoë, Juni ngon Juli. Musóh mantong hana djitupat geutanjoë. Djisangka geutanjoë ka tadjak u Atjéh Teungoh atawa Atjéh Timu, dan ka djidjak mita disidéh. Sabab keuadaan aman, maka ka teubri izin keu padum2 droë u ureuëng djeuët geudjak meueungkót u putjók Kruëng Tiro, na si uroë djak dari sinoë u Timu-Laót. Dumnan le eungkót njang geuteumeung drop hingga geutjok peuneutóih dom simalam treuk dan geu-éh bak panté Kruëng Tiro - meulawan deungon peurintah njang teubri. Awaknjan peuhudép apul dan salé eungkót bak binéh kruëng dan tiëk2 tuleuëng eungkót meusi-preuëk ateuëh panté kruëng - njoë bandum meulawan nibak peurintah njang ka teubri. Si-uroë lheuëhnjan awaknjan woë u Asrama Kruëng Meuk deungon eungkót sigo geuhon sapo.

(7 AGUSTUS, 1978)

Tuleuëng2 eungkót njang djitinggai ateuëh panté kruëng lé awak meueungkót njang bangai2 that, njang ka teupegah diateuëh djiteumeung lé kaphé keuseuningoh nibaknjan. Njankeuh alamat njang phón djiteumeung lé kaphé kamoë mantong diwilajahnjoë. Lheuëhnjan uléh musóh ka djipeu-phón lom "operasi" djih taloë Kruëng Tiro deungon djipeuduëk pos-djih ban sipanjang kruëng. Bahthatpih kamoë hana meuduëk bak binéh Kruëng Tiro teutapi ureuëng2 geutanjoë pajah lingkeuë kruëngnjan sabé djak tjok breuëh u gampóng2. Djinoë ka makén meutamah baja bak lingkeuë kruëng. Rombongan padjón eungkót meuteumeung dhót lom sigo sapo treuk. Peunjakét ureuëng Atjéh njang paléng rajek djinoë nakeuh han ék disiplin droë - hana geutu`oh lé hudép sibagoë bansa meurdéhka!

(17 AGUSTUS, 1978)

Uroënjoe nakeuh njang djipeunan "uroë meurdéhka" uléh sipai Djawa

njang meumakna uroë phón peundjadjahan Djawa ateuëh geutanjoë Atjèh. Sababnjan geutanjoë ka ta meukeumah peukaru uroë meurdéhka pura2njoë njang sipai djak propaganda u Atjèh. Kamoë puteubiët maklumat2 dan siaran2 tham ureuëng bèk djak padóli keu uroë neuhaih-njoë. Ban saboh Nanggroe geuteurimong nasihat kamoë. Tamèh2 bandera kaphé geulet. Gaba2 njang djipeudong bak binèh djalan peurajek uroë phón peundjadjahan Djawanjoë geu-tót. Njang ubé buët, mulai watèë lheuëh geutanjoë Peunjata Atjèh Meurdéhka bak 4 Desember, 1976, uroë sipai 17 Agustus, ka hana saban lé lagèë barédjénkon di Nanggroe Atjèh. Djinoë uléh bansa Atjèh ka geuteupeuë 17 Agustusnjan uroë meurdéhka musóh, kon uroë meurdéhka Atjèh; uroë sipeundjadjah Djawa gantoë sipeundjadjah Djeupang dan Beulanda! Uroë Atjèh Meurdéhka njankeuh 4 Desember, 1976!

(20 AGUSTUS, 1978)

Uroënjoe Tengku Muhammad Usman Lampóih Awé, Meuntroe Keu-uangan Neugara Atjèh dan angéëta Dewan Pimpinan Angkatan Atjèh Meurdéhka geukeumeung djak u Medan meupadum-padum uroë. Ulón peubeuna meukeusud gobnjan sabab geupeugah keumah geuató peukara keuamanan dan akan geuriwang dalam padum2 uroë. Njoë na saboh langkah njang neuhaih that. Gobnjan akan djidrop lé musóh di Medan sabab butjo bak rot keureuna hubóngan geupeugot ngon ureuëng2 njang hana meuseutia. Saboh keusalahan ulón hana ulón sidék peukara rantjana djak gobnjan leubèh dilèë. Peukara Tengku Muhammad keunong dropnjan nakeuh saboh rugoë njang raja lagèëna keu Angkatan Atjèh Meurdéhka. Ka ulón teupeuë na saboh2 keudjadian njang hana got bangon, jón gohlom tróih laporan dari mijub, sabab ka na leumah rahsia bak ulón di glé bak simalam - tréb jón gohlom na soë ba haba dari gampóng peukara Muhammad ka djidrop - disinan ulón lumpoë meurumpok deungon arwah Polém Gigiëng (Tengku Usman Lampóih Awé, almarhum, Abu nibak Muhammad, njang ka sjahid dalam prang lawan sipai paléhnjoëtjit bak thón 1953) dan bak meurumpoknjan neungiëng ateuëh ulón deungon pandangan njang weuëh dan sang na peuë neukeumeung peugah. Teutapi jón gohlom neuteumeung peugah sapeuë, ulón ka teukeudjót. Sababnjan ka ulón teupeuë na keudjadian njang hana djroh ka teudjadi ateuëh Muhammad. Na padum2 uroë lheuëhnjan baró trók haba dari Medan peukara Muhammad ka djidrop. Meunurót laporan Tengku Muhammad brat that djipoh dan dji-élanja lé sidadu sipai Djawa. Gobnjan na sidroe nibak peumimpin2 Angkatan Atjèh Meurdéhka njang ka paléng lé bri keureubeuën keu peurdjuangan sutjinjoë. Lhèë droë aneuk-geuh njang ubit-ubit dan tjeudaih2 that ka karam watèë djak tji meusén baró nibak motorbót bak watèë phón peurdjuangan-njoë. Mulai phón teudong Angkatan Atjèh Meurdéhka gobnjan ka djeuët keu sidroe peumimpin Atjèh baró njang peutjaja keudroe, dan peutjaja keu masa ukeuë bansa Atjèh njang rajek lagèë ka na masa u likót Atjèh njang raja.

(Keuneuleuëh uléh sipai Djawa gobnjan djiba ukeuë "peungadélan" keuleudé-djih di Kuta Radja, disinan gobnjan djihukóm 20 thón. Uléh Tengku Muhammad ka geukheun bak "hakim2" keuleudé sipai: "Gatanjoë hana hak djak pura2 peugot droë keu "hakim" disinoë. Gatanjoë hana hak peuputóih "hukóm" ateuëh Nanggroe Atjèhnjoë!" Meunantjit han sa-gai geutém marit dalam "basa indonesia". Njang geutém marit tjit dalam basa Atjèh. Kheun Tengku Muhammad bak "hakim2" keuleudé sipai:

"Ulón akan ulón marit dalam basa Atjéh, basa éndatu-lón dan basa rasmi Nanggroe Atjéh." Uléh sipai Djawa han djibri izin gobnjan marit dalam basa Atjéh. Uroénjan meunurót laporan njang ulón teurimong, na 10,000 droé ureuëng Atjéh njang djak deungo narit Tengku Muhammad dan bandum galakgeuh peué njang geudeungo. Tengku Muhammad geungui badjéé Adat Atjéh dalam sidangnjan. Njoé bandum nakeuh buét bri isjarah deungon simbol2 njang meumakna that keu bansa Atjéh bahwa njang keunong hukómán uroénjan kon Tengku Muhammad Usman Lampóih Awé mantong teutapi bansa Atjéh, basa Atjéh dan budaja Atjéh! Peusan njang ka geupeutrók keu bansa Atjéh uroénjan nakeuh éleuméé njang ka geudjak tjok u glé deungon geulanteuë keu tungkat, kilat keusuwa. Mulai uroénjan Atjéh ka meuteumeung sidroé peumimpin dan pahlawan baró. Dalam keuadaan njang paléng meubaja, uléh Tengku Muhammad Usman mantong keumah geupeuleumah bak dónja, bak lawan dan bak rakan, saboh sipheuët (character) Atjéh njang asli lagééna, njang hana meu-ubah2 lheuëh muprang deungon kaphé Beulanda, kaphé Djeupang dan kaphé Djawa, mulai thón 1873 sampoé uroénjoé: hana meunjeurah! Nanggroeénjoé, peunulang éndatu keu geutanjoé, han ta peusah djeuët keu milék musóh teuka, bahthat dalam keuadaan njang pakriban! Njoékeuh sipheuët peumimpin Atjéh njang beutóí, njang dalam basa Inggréh geukheun: "defiant in defeat" - han geutikui bahthatpih ka lam djaroé musóh! Ulón bangga lagééna keu peumimpin muda bansa Atjéhjoé njang ka ék peuseulamat nan bansa Atjéh, dan peugisa marwah geutanjoé. Peué lom sabab gobnjan nakeuh aneuk-keumuën ulón. Lagéé kheun ureuëng Peurantjis, "*Bon sang ne peut mentir*" - "*Darah njang djroh hanadjeuët meusulét - tjit deuh keudroé.*"

(28 AGUSTUS, 1978)

Uroénjoé sjéédara kamoé Pang Beuransah Usman (28) ka djitimbak lé sipai Djawa watéé teungoh djak tjok breuëh u gampóng. Gobnjan djitimbak watéé teungoh blóh kruëng Tiro. Gobnjan hana meusinjata sadjan sabab geudjak woé dalam urósan damé: urósan breuëh. Sidadu sipai Djawa djitimbak ureuëng Atjéh di glé pat njang deuh deungon hana djitanjong sapeué. Bansa Atjéh geuhudép lagéé binatang ateuëh tanoh droé, djeuët gob timbak lagéé rusa atawa gluëh. Manjët Pang Beuransah geu djak tjok uléh ureuëng Truséb dan Tiro dan bandum geuhadé bak seumijub gobnjan sibagoé tanda geumeudong rot geutanjoé. Beuransah geutinggai sidroé peurumoh, duwa aneuk miët tjut-tjut, dan ureuëng-tjhik njang that bangga bahthatpih weuëh haté. Ulón teu-ingat keu Beuransah watéé djidjak lakéé droé nibak ulón beungohnjoé. Ulón teunjum na wéhweuëh dan seudéhgeuh bak kamoé meutjré beungohnjoé. Sang na tanda2 neuhaih njang geurasa. Gobnjan geumaté sibagoé pahlawan, han geuté m djaweuëb peué njang djitanjong lé musóh pat teupat Wali Neugara, padahai ban meutjré beungohnjan. Peukara sjahid Pang Beuransah Usman nakeuh saboh rugoé rajek keu Angkatan Atjéh Meurdéhka dan keu Neugara Islam Atjéh sabab gobnjan na sidroé Pang njang beuhó lagééna. Teutapi sjahid nakeuh saboh keumeunangan meusadjathat njang neubri uléh Allah keu hamba droéneuh njang meuteuntéé-teuntéé njang ka neugaséh. Dalam Islam, sjahid nakeuh maté njang wadjéb ta mita meunjo geutanjoé meutuwah dan meunjo geutanjoé meu Iman. Keubeusaran Islam dan Atjéh ka teudong dalam Seudjarah sabab éndatu geutanjoé geupham makna dan hékmat sjahid. Uroénjoé geutanjoé wadjéb ta gisa bak Quran dan Hadis

mangat tapham makna sjahid dalam aqidah Islam. Pang Beuransah Usman ka geupeureunoë manjakkon lé ma-dan-ku-geuh peuë makna sjahid sabab njan ka geutukri hudép, dan geutukri maté: sjahid! Hudép gobnjan hana sia2: djawonggeuh ka geubri keureubeuën peudong Neugara Islam Atjèh, dan ka neuteurimong uléh Allah dalam sjurga. Dan keu geutanjoë njang tinggai gobnjan ka djeuët keu teuladan njang djroh, Pang njang patót ta seutot! Deungon geusjahid gobnjan, peurdjuangan Atjèh Meurdéhkañjoë ka meutamah sutji lom! Lheueh meuteumeung habanjan, kamoë djak Seumajang Manjèt ladju keu Pang Beuransah.

(4 SEPTEMBER, 1978)

Uroëñjoë Uroë Raja Puasa! Uroë njang that istimewa dalam hudép Ummat Islam bansa Atjèh, pat njang geuduék, boh dalam kuta, gampóng atawa rimba. Baroë ban trók saboh rombongan dari Blang Manè, 10 droë, rón Tengku Ibrahim Abdullah, Sajed Amin dan 8 njang laén geudjak meuroë raja sadjan kamoë di Kruëng Meuk. Bak djak keunoë dari Blang Manè peureuléë 3 uroë dan lhèë malam ék/trén gunong manjang2 di rot. Njoë peuleumah pakriban akrab hubóngan dalam kawan kamoë angèëta2 Angkatan Atjèh Meurdéhka.

Njoëpih rón bak uroë lahé ulón.

Watèë lheueh Seumajang Uroë Raja njang disinan ulón dong keu Imum, kamoë meusapat, mumat djaroë bandum, lakèë meulaih dèësja, lahé dan batén, lagèë adat geutanjoë njang djroh that. Baja njang na ban silingka kamoë, teu-ingat keu sjèédara njang ban sjahid Djum'at njang ka u likót, aléh peuëlom njang akan teudjadi singoh, njoë bandum peusaboh haté, peurasaan dan pikéran kamoë, hingga meusapat lagèëñjoë meumakna that, disinan weueh ka meusapat deungon seunang, hingga le njang rhó ië-mata weueh meudjampu ngon ië-mata seunang.

Uléh sabab hai keuamanan njang makén meubaja, uléh Tengku Ibrahim Abdullah geulakèë izin gisa u Blang Manè uroëñjoë ladju, lheueh bu tjtöt uroë. Kamoë meutjré kira2 poh 2 aché Luhó. Djeuët keu peurhatéan watèë ulón ngiëng Sajed Amin - manusia njang djroh lagèëñanjan - le that rhót ië-mata watèë kamoë meutjré dan ulón wa droëneuhñjan.

Njoë tjit musém uroë rajek. Singoh 5 September, Uroë Raja Neugara Atjèh peuingat Mideuën Prang Putjók Aluë Simi, disinan sjahid Abu Tjhik ulón, Tengku Tjhik Mahjeddin di Tiro, bak 5 September, 1910. Dumpeuë ka keumah keu uroë peuringatan singoh.

(5 SEPTEMBER, 1978)

Kira2 poh 3 malamñjoë, kamoë bandum djaga, sabab meudeungo su ureuëng teumawók lakèë bantu dari binèh kruëng. Malam teungoh seupót lagèëna. Dan hana soë turi soëpo su njan. Njan nakeuh tanda baja bahthat gohlom ta teupeuë peuë baja. Peungawal2 bak binèh kruëng geueuë batjut2 djak peunjata soë dan peuë njang ka teudjadi. Ureuëngñjan dua droë, hana laén nibak Jahja dan Njak Amat dari rombongan Blang Manè. Geupeugah rombonganñjan ka dji-ambusj lé kaphé teungoh koh Kruëng Tiro kira2 poh 6 baroë seupót. Sajed Amin ka sjahid, teutapi nasib Tengku

Ibrahim Abdullah dan laén2 hana geuteupeuë lom. Banduwa gobnjan meutjrë deungon njang laén bak peulheueh droë dan ban saboh muka dan sapai meutjuréh ngon duroë.

Njan meumakna musóh ka djiató droëdjih ban sipanjang Kruëng Tiro dari laót trók u putjók. Teupat djitimbak Pang Beuransah Usman sigo Djum`at njang ka u likót nakeuh di mijub that, toë Ukëë Kleuëng, dan teupat djitimbak Sajed Amin ka u ateuëh that, toë Tjot Hugób, teupat kamoë koh kruëng gisa keunoë dari Gunong Patisah, leubëh 3 buleuën njang ka u likót. Deungon keudjadian njoë lom, maka uléh musóh ka djiteumeung bukti geutanjoë na di daerahnjoë. Geutanjoë handjeuët teurimong djipagap disinoë sabab sósah that mita bahan makanan. Akan ulón hói saboh rapat peukaranjoë euntreuk.

Bak poh 9 beungoh kamoë mulai upatjara peuingat Mideuën Prang Putjók Aluë Simi njang teudjadi padum2 uroë dan meuché bak 5 September, 1910. Upatjara teupeuphón deungon peuék Bandera. Lheuehnjan ulón marit batjut peukara makna Mideuën Prang Putjók Aluë Simi keu geutanjoë Atjéh dalam peurdjuangan peutheun keumeurdéhkaan Atjéh nibak sipeundjadjah Beulanda. (Kalon uroë peuingat thón njang ka u likót bak ón 120). Jón gohlom teudjadi prang Putjók Aluë Simi, uléh Beulanda ka djidjak seutot langkah Abu Tjhik ulón 3 buleuën. Djadi 3 buleuën djimeukeumah bak peuék prang njan. Neuduék Aluë Simi nakeuh rot Timu nibak Tangsé, teupat tangsi Beulanda. Watëë djigrak droëdjih djikeumeung djak prang Aluë Simi, teuntra Beulanda hana djidjak langsong u Timu dari Tangsé, teutapi djipura-pura djak u Barat dilèë u Aluë Dodok. Uléh Kolonel Schmidt, panglima Beulanda di Tangsé, djipeugah hai njan djipeugot deungon meukeusud peungeut ureuëng Tangsé njang seutia keu Abu Tjhik. Djipiké lé Beulanda meunjo sidadudjih peukeuë u Timu lađu dari Tangsé, ka teuntëë na soë djak bri haba lađu bak Tengku Tjhik di Tiro Mahjeddin di Aluë Simi peukara grak Beulandanjan. Sababnjan djipura-pura djak u Barat dilèë u Aluë Dodok. Dari Aluë Dodok djipeukeuë u Barón, u Blang Malo. Dari Blang Malo djipeukeuë u Timu-Laót u Aluë Seupót. Dari Aluë Seupót, watëë hana lé meurumpok ngon ureuëng Atjéh, baró djipeukeuë u Timu u Putjók Aluë Simi! Geutanjoë ka trók ta djak bak bandum teupat2 meuriwajatnjoë laén nibak u Aluë Simi. Deungon njan ka geutanjoë teupeuë pakriban keusósahan njang ka geuté tanggóng uléh ureuëngtjhik geutanjoë bak geupeutheun keumeurdéhkaan Nanggroënjoe! Bahthatpih pakriban pajah dan geuhon, han sagai geumeunjeurah. Njoëkeuh teuladan njang ka geupeudeuh bak geutanjoë mangat ta seutot. Bahthat pakriban sósah, djihadnjoë wadjéb ta sambóng. Njoëkeuh wasiët nibak Mideuën Prang Putjók Aluë Simi njang ka geutanjoë teurimong lom beungohnjoë! Njoë nakeuh saboh peuingat njang teuka bak watëë njang patót that!

(6 SEPTEMBER, 1978)

Uroënjoe ulón hói rapat Pawang dan peumimpin2 njang na disinoë peukara hai keumanaan. Watëë lheuëh teuduék bak teupatnjoë ka leubëh nibak 3 buleuën, bandum sipakat ka patót ta minah. Njoë kon tjara peugot prang geurilja duék dumnán tréb bak saboh teupat! Na saboh hai njang diluwa nibak biasa ka keumah ta djaga rahsia teupatnjoë dumnán tréb. Njoëkeuh njang paléng tréb kamoë duék bak saboh teupat, laén nibak di

Gunong Tjókkan dan Aluë Pineung. Kamoë tjok peuneutóih minah u dairah toë Blang Manë, u Timu batjut nibak Mamprëë. Kamoë akan beurangkat singoh beungoh. Rot njang akan teutjok paléng puëh, u ateuëh that, supaja bèk röh lingkeuë dairah2 njang ka djipagap lé musöh. Hana guna ta minah meunjo geutanjoë keumah djiseutot.

(7 SEPTEMBER, 1978)

Kamoë meuteubiët nibak Asrama Kruëng Meuk rot likót peukeuë u Timu djak ateuëh rhuëng gunong njang lambóng lagëëna rot Tunong kruëng. Ulón kalon taloë rot uëh meureutóih bak djók njang ka teukoh keu peunadjón kamoë dalam masa lhëë buleuën njang ka u likótnjoë. Meunjo musöh na djiliwat rot njoë maka ka lagëë teudjak djók droëteuh. Lheuëh kamoë djak kira2 3 djeuëm, Kruëng Meuk meugisa u Tunong dan kamoë pajah meudjak ladju u Timu. Sababnjan pajah kamoë koh Kruëng Meuk dan lheuëhnjan ék lom u gunong rot binëh djéh. Bak ta trén u Kruëng Meuk puëh lagëëna sabab binëh gunongnjoë tjuram that. Lheuëhnjan, bak ta ék u blahdéhpih kon batjut puëhlom. Kamoë pajah meueuë bak ék u ateuëh putjak. Teungoh kamoë ék/trén tjring ngon putjak, ka malam. Kamoë dom ladju disinan watëë ka seupót dan tjit handjeuët tadjak lé. Teutapi peumandangan u Baröh nibak teumpatnjan tjeudaih lagëëna. Putjak Seulawah deuh dari sinoë sang teugamba, deungon warna lambajóng, ateuëh sutra mirah njang hu meutjaja-tjaja njang djipeugot le tjaja mata-uroë lób ateuëh awan ban silingka. Peumandangan lagëënjoe han tuwo-teuh siumu hudép bahthatpih sigo sagai ta ngiëng. Ulón keumeung gisa lom keunoë bak saboh watëë mangat meuteumeung kalon lom. Malamnjan huëjeuën watëë kamoë teungoh teungut.

(8 SEPTEMBER, 1978)

Kamoë beudoh dan djak lom watëë ka beungoh, peukeuë u Timu, ék/trén gunong dan tjring njang hana habëh2. Bak watëë Luhó kamoë tróih bak Aluë Sidjuëk. Lheuëh Seumajang Luhó kamoë padjón bu tjot-uroë disinan. Kamoë meukeusud koh Kruëng Tiro bak kualal Aluë Sidjuëk, watëë lheuëh Meugrëb. Kamoë piké kaphé gohlom trók djiék keunan. Bahthatpih meunan hana kamoë koh kruëng jón gohlom malam. Teumpatnjoë na kira2 5 batëë nibak Tjot Hugób, teumpat kaphé timbak sjëëdara kamoë njang kamoë weuëh, Sajéd Amin, 3 uroë njang ka u likót. Lheuëh Meugrëb kamoë koh kruëng dan kamoë dom hana djeuöh bak binëh kruëng malamnjan.

Teutapi jón gohlom beudoh nibak teumpatnjoë peureulëë geutanjoë meuteu-oh batjut riwayat Aluë Sidjuëknjoë sabab aluënjoe nakeuh kuta ureuëng muslimin djameunkon, teumpat éndatu geutanjoë surót dalam prang ngon kaphé Beulanda. Disinoë le djeurat ureuëng sjahid dan beukaih2 asrama ureuëng djameun. Disinoë sidjuëk that uroë-malam. Njankeuh sabab geubóh nan Aluë Sidjuëk.

(9 SEPTEMBER, 1978)

Ban beungoh kamoë ka beurangkat lom. Binëh kruëng sabé dairah meubaja njang mesti teupeudjeu-oh. Phón pajah kamoë ék padum2 boh tjot ubit-bit, teutapi makén trëb makén meurumpok gunong njang manjang2

ladju. Kamoë trók u putjak tjot uroë. Watëë kamoë keumeung pijón pa-djón bu tjot uroë, na sidroë nibak kamoë njang rôh geugidong ateuëh eumpung geumeuto bak tanoh hingga djibeudoh geumeuto meureutóih boh djidjak lét soë njang deuh. Pawang Brahim ka djikap lé geumeuto bak peuleupuék matageuh, keumong ubé raja hingga handeuh geu-eu sapeuë. Njang laén djikap bak sapai, takuë, miéng, uléë. Bandum pajah pluëng nibak teupung eumpung geumeuto-njan. Njoë kon go phón kamoë djilét lé geumeuto, saboh machluk njang le that akai. Soë njang djak peuka-ru djih ateuëh tanohdjih akan djilawan, bah beurangkasóë! Geutanjoë bansa Atjéh pajah ta meureunoë keulai nibak geumeuto2 Atjéhnjoë! Bak saboh watëë uléh kaphé2 Eropa, Nanggroë Atjéhnjoë djibón nan "Hornet Nests", maknadjih "eumpung geumeuto" dan djipeugah saré keudróë-dróë djih: bék toë2 keunan! Uroënjóë bansa Atjéh ka djeuet keu dumnán geu-suën: trók`an sipai Djawa keumah djidjak djadjah geutanjoë!

Watëë lheuëh pijón hék siat, kamoë beudoh dan djak lom keuë u Baróh. Djinoë ka kamoë tamong dalam dairah njang ka kajém kamoë djak2. U Timu nibak teupnatnjoë nakeuh Simpang Djeumpa. U Barat,Blang Sala. Siat treuk akan kamoë liwat reuleuëng manjang dan tjrang raja, rot wië, teupung kamoë trén watëë kamoë djak u Kruëng Meuk, lam buleuën Juni. Kira2 poh 5 seupót, kamoë trók bak aluë ubit njang na ië, dan kamoë dom disinoë malamnjoë sabab puëh that bak meuteumeung ië watëë geutanjoë lambóng that ateuëh gunong. Aluë ubitnjoë ka djeuët keu teupung peunijón kamoë ka padum2 go. Watëë kamoë woë dari lhók Udjeuën dan Gunong Kupalang, thón njang ka u likót, pih disinoëtjit kamoë pijón.

(10 SEPTEMBER, 1978)

Siuroë djak treuk peutrók kamoë u dairah Dama Limong. Bak kajëë njang raja2 lagëëna disinoë dumnán meu-ató timohdjih hingga sang2 na soë pula. Sabab ón kajëënjóë dumnán djai maka hana tjaja mata-uroë njang langsóng rhót u tanoh. Sababnjan hana timoh sapeuë bak tanoh, meunaleuëngpih tan. Dimijub bak kajëë raja njang djai that njan, gléh lagëëna, dumpeuë meu ató that. Kamoë peu-njum sang2 kamoë na dalam saboh taman njang geupeulara. Keureuna malam ka teuka, maka kamoë dom ladju disinoë malamnjoë.

(11 SEPTEMBER, 1978)

Kamoë trók bak tudjuan kira2 tjot uroë. Watëënján ka ulón peunjum malaria ulón djikeumeung gisalóm. Ka tréb that hana djigisa-gisa. Ulón hana sakét2 lawét dalam glé. Keusihatan ulón djroh that dalam rimba lawét ulón gisa dari Amerika. Lheuëh geuparéksa darah dan seu-uëm badan ulón, uléh Dr Husaini dan Dr Zaini geutjok peuneutóih geubri ubat djaróm klorokuin (cloroquine) anti-malaria keu ulón. Lheuëhnjan ulón éh bak tanoh ateuëh tika njang ka geuleuëng. Disinan ulón peunjum sang2 ulón ék dalam saboh taman njang tjeudaih that teupeulara - njang bak hakikatdjih hana laén nibak rimba raja Nanggroë Atjéh!

Kamoë pajah éh bak tanoh meupadum uroë, dang2 lheuëh peugot asrama teutap. Bahpih meunan, ulón ka mulai lom ulón peulheuëh tuléh buku Drama Seudjarah Atjéh bahthatpih duék bak tanoh. Mangat mudáh keu ulón teu-

muléh, uléh ureuëng2njoë ka geupeugot saboh mädja ngon pangku didalam chämah njang djeuët ulön ngui watëë na udjeuën, dan saboh mädja dan pangku diluwa dimijub bak kajëë watëë hana udjeuën. Djinoë buku Drama njan ka siteungoh lheuëh.

(12 SEPTEMBER, 1978)

Djinoë ka kamoë teurimong haba meuteuntëë dari gampóng peukara ka djipoh sjëëdara seutia kamoë Sajéd Amin, uléh kaphé Djawa, uroë 4 September, toë Tjot Hugób. Lheuëh droëneuhnjän djitimbak - kon dalam seuëh prang dan hana meubeudëpih - manjët droëneuhnjän djitiëk dalam kruëng dan meukeumat bak peureudëë kajëë disinan, hana djeu-öh nibak teupat sipai peubuët djeuheut djipoh droëneuhnjän. Lheuëh kamoë teurimong habanjan maka ulön piléh saboh pasókan deungon Geutjhik Uma keu komandan djak mita manjët Sajéd Amin dan djak seumijub lagëë patót beu bagaih ladju. Bak watëë Geutjhik Uma dan pasókan-geuh teungoh lakëë izin beurangkat dikeuë ulön, ka trók lom ureuëng ba haba dari Blang Manë geudjak peugah lagëënjöë: saboh rombongan ureuëng2 geutanjoë dari gampóng2 njang toë2 ka geudjak tjok ladju manjët Sajéd Amin oh ban geudeungo peuë njang ka teudjadi. Uléh djama ah njan ka lheuëh geuseumijub Sajéd Amin deungon djroh bak binëh Kruëng Tiro, didairah Blang Sala. Njankeuh teupat njang handjeuëthan ulön djak saweuë watëë djeuët ulön gisa keunan. Meunantjit ka ulön teumeung haba bahwa aneuk nibak Sajéd Amin, njang na buët bak Mobil Oil di Lhók Sukón pih ka djidrop lé sipai Djawa sabab djidawa na "simpasi" keu ureuëngtjhik-geuh!

(15 SEPTEMBER, 1978)

Uroënjöë kamoë minah dalam Asrama "teutap" njang ka lheuëh geupeugot bak udjóng saboh rhuëng glé, toë saboh tjring njang lhók, disinan na saboh aluë njang hana nan, njang ië djih tjit ubé séb keu kamoë. Uléh ureuëng2 asramanjöë ladju geupeunan Asrama Aluë Tjring dan nannjan got that meukeumat. Rumoh ulön geupeugot meusadja meuklëh batjut nibak rumoh umum, ateuëh tjot Tunong-Barón. Rumoh umum ateuëh tjot Timu-Barat. Dapu dan rumoh makeuën geupeugot dimijub, dalam tjring, bak binëh ië, sabab puëh that bak ta peu ék ië u ateuëh. Watëë bu, bandum pajah djak trén u mijub atawa djak tjok bu keudroë. Meunantjit ön kajëë disinoë djai lagëëna. Ureuëng han deuh ta kalon nibak djeuöh leubëh nibak 15 mëtër. Meu-angën han leupah djidjak bagaih2 disinoë. Untóng babah tjringnjan luwaih dan rhuëng gunong njang laén na djeu-öh batjut nibak kamoë hingga deungonnjan angën dan tjaja mata-uroë djeuët djitamong keunoë. Diateuëh babah tjring deuh kamoë kalon langët njang idjólambajóng dan awan njang putéh lagëë gapeuëh watëë uroë, dan bintang2 njang meutabu ban saboh langët watëë malam.

Watëë hubóngan kamoë deungon Nanggroë ka meu ató keulai sapeuë hana kureuëng di Asrama Aluë Tjring. Ka deuh bahwa buët politék geutanjoë di Nanggroë ho siuroë ho meuhasé ladju teungoh sipai Djawa meuën "mita-ngon-meusom" ngon geutanjoë dalam rimba. Meunjo geutanjoë han ta tém peubuët lagëë geutanjoë tém, maka hana mungknë keumah ta tarék peurhatian bansa geutanjoë dan ta peubulat peurhatiannjan dalam peukara Atjëh Meurdéhka. Djinoë bandum ureuëng geutanjoë ka lheuëh geudeungo

peukara Atjèh Meurdéhka, peué makna-njan, pakon, dan ramè njang ka tu'oh bri peuneurangan dan peundjeulasan Seudjarah dan peundjeulasan Hukóm peukaranjan! Buét musóh djidjak bóm dan djidjak timbak geutanjoé hana hasé sapeué keudjih teutapi le that hasé keu geutanjoé sababnjan peutamah peurhatian bansa keu geutanjoé dan peutamah jakin ban saboh Nanggroé ateuéh buét geutanjoé! Sababnjan dalam peué njang ka teudjadi geutanjoé hana gadoh dan hana rugoé sapeué!

Uléh sidadu sipai Djawa hana djiteumeung Asrama Kruéng Meuk geuta-njoé sampoé padum2 buleuén watèé ka hana geutanjoé ngui lé. Njan dji-teumeung sabab djikalon bak djók njang ka teukoh! Peué njang bri hudép njankeuh njang bri maté keu geutanjoé. Geutanjoé ta hudép supaja djeuét ta maté. Hudép ngon maténjan nakeuh lagéé aneuk keumbeué njang handjeuét soé peumeungkléh. Maté-njan sabé toé that pat2 njang na hudép. Bahthatpin watèé ta sangka ka keumah ta hudép siuroé treuk, njang ubé buét gata ban gadoh siuroé treuk nibak djumlah uroé dalam hudépteuh. Djeuéb uroé njang ka lheuéh ta hudép handjeuétan peukureueng siuroé treuk nibak djumlah uroé hudép gata singoh. Tiép uroé njang ta "teumeung" hudép, njang ubé buét nakeuh uroé2 njang ka *gadoh* keu gata, njang ba gata leubéh toé lom bak watèé maté-teuh. Maté njankeuh rahsia gata njang paléng rajek, njang djeuét keu teumakótteuh lagééna, atawa hana teumakótteuh, meugantung deungon iman-teuh pakriban? Gata djeuét ta peugot watèé matéteuh keu saboh watèé njang sutji, njang ék puka pin-tó sjurga deungon ta maté sjahid bak peudong Hak, lagéé ka neupeutunjok uléh Allah njang peudjeuét gata dalam Quran.

Gata djeuét ta peugot uroé maté-teuh saboh sa`at njang mulia that, meunjo ta teumeung maté teungoh peubuét saboh buét sutji. Mangat meuteumeung maté lagéénjoé, gata wadjéb na saboh tudjuan sutji dalam hudépteuh, disinan maté nakeuh saboh nibak langkah2 njang peureuléh teu-langkah bak ta peusampórna tudjuan sutjinjan, langkah njang tatjok deungon keusadaran dan tanggung-djaweuéb dan maté gata kon keunong ambusj, teutapi ta hadap deungon saba dan tawakkai dan tjit ka ta niét beumeunan. Njoékeuh maté njang uléh Tuhan han neubri kheun "maté" teutapi "hudép"!

« وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قَاتَلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ »

"Bék ta sangka soé2 njang djipoh bak djalan Allah ka maté teutapi hudép" (Surat Al-Imran:169). Dalam Agama Islam geutanjoé ka neupeukeumah supaja ta tu'oh hudép dan ta tukri maté lagéénjoé dalam pham sjahid: ta hudép deungon ta djók droé bak Allah - njankeuh makna Islam dan Muslim - dan ta maté *teungoh* ta meudjihad bak djalan Allah. Watèé ka ta maté lagéénjan, geutanjoé ka ta ék saksi keudroéteuh, dan ka geu ék saksi uléh Muslim njang laén, dan neupeusaksi uléh Allah dan Malaikat: deungonnjan ka ta peuleumah saboh tjeunto, ka ta tinggai saboh pusaka njang keukai trók`an u Padang Mahsjar: njoékeuh makna sjahid dan sjahadah. Njoé nakeuh pham njang hana meutjré nibak keubudajaan politék Islam (Islamic political culture) nibak bansa Atjèh njang djeuét keu neuduék Seudjarah Atjèh njang gilang-gumilang. Uléh H. C. Zentgraaff ka geutuléh: bansa Atjèh meulaén ngon bansa laén sabab bansa Atjèh geutu`oh préh maté! Njoé nakeuh narit2 geunantjéng dalam *Drama Seudjarah Atjèh!*

Uléh bandum ureueng2 rajek ka geupeutunjok keu anasirnjoe njang that peunténg dan njang peuteuntéé seudjarah tiep2 bansa dan njang langsóng na hubóngan deungon prang atawa damé. Dan kon bandum bansa na sipheuét2 lagéénjoé. Njoé meugantung bak keubudajaan-politék-agama (politico-reli-

gious culture). Julius Ceasar, sidroë ahli neugara dan ahli militer ka geukheun bahwa beuhó-njan meu-asai nibak hana teumakót keumaté, dan hainjan timoh kon nibak latehan teutapi nibak adjaran agama (dalam buku gobnjan: *De Bello Gallico*). Uléh Napoleon-pih geupeubeuna peukaranjan watéë geukheun, dalam prang "bandéngan antara keukuatan morál deungon keukuatan sinjata nakeuh lagèë antara lhèë deungon sa: 3:1." Banduwa ureuëngnjoë, Ceasar dan Napoleon nakeuh panglima2 njang paléng meusjeuhu dalam seudjarah dónja. Uléh Michel de Montaigne, sidroë ahli piké Peurantjis, ka geutuléh: "Seumiké peukara maté nakeuh peuneuphón, muqaddimah, nibak meurdéhka. Soë2 njang ka meureunoë pakriban geumaté, hana geutukri lé djak meunjeurah: djeuet keu lamiët atawa aneuk djadjahan gob." ("*La préméditation de la mort est un présage de liberté. Celui qui à appris à mourir à désappris d'être asservi.*")

Pham *Sjahid* dan *Sjahadah* dalam Islam, njang geupeudong ateuëh neuduëk peuntjok dan peurintah langsóng nibak Allah, njang peurintah geutanjoë pakriban ta hudép dan pakriban ta maté, njankeuh pat asai keukuatan éndatu geutanjoë bak neulawan peundjadjahan kaphé Beulanda diléë, dan njankeuh njang wadjéb djeuët keu pangkai keukuatan geutanjoë uroëngjoë bak ta lawan peundjadjahn kaphé Indonesia/djawa! Dalam peukaranjoë, geutanjoë handjeuët na sjok meu ubé seuma!

(25 SEPTEMBER, 1978)

Ka ulón tjok peuneutóih akan teukirém Dr Husaini u Eropa, Amerika, dan Afrika, djak mita beunantu dónja keu peurdjuangan keumeurdéhkaän geutanjoë. Lheueh ulón woë keunoë u Atjéh bak thón 1976 dari New York, geutanjoë ka hana lé peurwakilan di Dónja Barat. Karab bandum haba2 peukara peurdjuangan geutanjoë dalam surat2 haba Barat nakeuh meu-asai nibak surat2 haba sipai njang ka teuntéë djipeu-ubit geutanjoë, dan han djipeugah ubé beutóí tudjuan geutanjoë dan neuduëk hukóm geutanjoë njang kong lagèëna. Asai haba njang laén keu awaknjan njankeuh kantó2 haba lagèë Reuter, AFP (Agence France Press), UP (United Press) AP (associated Press) njang bandum djikuasai uléh masikupé raja2 (multi-nationals) njang na keupeunténgan ekonomi ngon sipai Djawa bak djidjak meurampok u Nanggroe geutanjoë. Haba2 njang hana got keusipai dalam bideuëng ekonomi han sagai djipeugah bak dónja sabab hana got keudjih tjit. Sababnjan asoë surat2 haba di Dónja Barat njang djipeunan keudroë-djih sibagoë "Free World" atawa "Dónja Meurdéhka" kon keubit2 meurdéhka teutapi djipeugot meunurót keupeunténgan ekonomi dan politék awaknjan mantong. Ka deuh, geutanjoë peureulèë kantó-haba droëteuh diluwa-nanggroe njang peugah haba geutanjoë bak dónja, dan peukon propaganda2 sipai Djawa dan rakan2djih diluwa-nanggroe.

Lagèë miseué uléh awaknjan sabé djipeugot propaganda bahwa geutanjoë awak "separatists" saboh istilah njang meumakna geurakan peumeungklèh droë nibak bansa2 njang ka meurdéhka, dan kon peurdjuangan antara bansa njang keunong djadjah deungon sipeundjadjah. Njoë teutap djituléh lagèëngjoë bahthat ka lheueh geutanjoë peuteubiët Surat Peunjata Atjéh Meurdéhka njang disinan ka geutanjoë peutrang dumpeuë: geutanjoë kon awak "separatists" sabab geutanjoë gohlóm meurdéhka; peurdjuangan geutanjoë teungoh ta lawan sipeundjadjah, njankeuh Indonesia/djawa; peurdjuangan geutanjoë kon "peumeungklèh droë" mantong teutapi ta tuntutan Hak Peuteuntéë Nasib Droë njang ka djitjuë lé sipai Djawa! Deungon djipeunan geu-

tanjoé awak "separatists" maka ka djipeu-tan hak geutanjoé njang paléng peunténg njang djeuét keu sabab peurdjuangannjoé! Sababnjankeuh maka nan salahnjoeé djinguitjit lé sipai Djawa ateuéh geutanjoé diluwananggroé sabab djeuét peukong djih. Baroédjéh, soé njang tuntutan meurdéhka nibak sipeundjadjah Barat hana soé bôn nan "separatists", teutapi djibôn nan "peu-djuang keumeurdéhkaan". Teutapi pakon djinoé geutanjoé han djikheun peudjuang keumeurdéhkaan dan djikheun "separatists"? Peuë, sabab sipeundjadjah njang gob lawan baroédjéh awak kulét putéh, dan sipeundjadjah njang geutanjoé lawan uroénjoé meukulét djawa? Peuë awak jurnalis Baratnjan dumnan bangai djisangka bansa kulét putéh mantong njang djeuét keu sipeundjadjah dan kon bansa meukulét djawa? Uléh Peuneutóih (Resolusi) PBB peukara Keuwadjéban Peumeurdéhka Bansa2 Njang Keunong Djadjah (Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples), 14 Desember, 1960, ka geubóh nan peundjadjahannjan sibagoé "keudjahatan internasional" (International Crime), njakni djeuét djipeubuét lé sigala bansa, deungon sigala warna kulét, kon lé awak meukulét putéh mantong. Djinoé sipai Djawa njang kon meukulét putéh teutapi meukulét-djawa njang ka djeuét keu sipeundjadjah atawa "peundjahat internasional" njang paléng raja di dónja, sabab ka djih djadjah karab 100 djuta bansa2 njang kon-Djawa di Dónja Meulajunjoé.

Sibagoé saboh Geurakan Keumeurdéhkaan, Angkatan Atjéh Meurdéhka nakeuh saboh geurakan legal dalam Hukóm Internasional dan Hukóm Dekolonisasi PBB. Teutapi watéé djituléh geutanjoé sibagoé "separatists" maka hak legal-njan ka gadoh nibak geutanjoé; njoé meumakna ka djidjak bantu sipai Indonesia/djawa sibagoé peundjahat internasional. Peuëlom narit "separatists" njan na makna njang hana got sagai dalam kawan 51 neugara2 Afrika, njang bandum awaknjan anti-separatists sabab na neugara2 Eropa njang keumeung peubitjah awaknjan mangat djeuét djidjadjah keulai. Teutapi peurdjuangan geutanjoé hana hubóngan sapeuë deungon peuë njang djipeunan "separatisme" di Afrika lagéë ka deuh dalam Seudjarah geutanjoé, dan lagéë ka geutanjoé peutrang dalam Surat Peunjata Atjéh Meurdéhka!

Saboh tjinto nibak propagandanjoé nakeuh saboh artikel peukara geutanjoé njang djiseupreuék ban saboh dónja lé AFP (Agence France Press) deungon uléë haba: "Geurakan Separatists ka Madju Lom di Indonesia", njang djipeuteubiét lé surat haba Singapura *Straits Times*, 10 Juni, 1977. Dalam artikelnjan djipeugah na "komplot" Atjéh Meurdéhka. Pakon wartawan AFP djidjak peugah na "komplot" Atjéh Meurdéhka? Peuë kon hak legal bansa Atjéh bak geupeuteuntéë nasib droé lagéë bansa Peurantjis tjit? Meunjo buét legal lagéë Peunjata Meurdéhka droé njang geupeugot lé bansa Atjéh, pakon djih djak peugah peugot "komplot"? Geurakan keumeurdéhkaan nakeuh buét legal dan geupeubeuna uléh Hukóm Internasional dan Hukóm PBB, kon buéé meukomplot peugot keudjahatan! Njang peugot "komplot" peubuét "keudjahatan internasional" njankeuh Indonesia/djawa, kon Atjéh Meurdéhka! Teutapi bak djituléh sang2 geutanjoé njang peubuét keudjahatan, kon sipai Djawa njang po buét! Dalam artikelnjan djikheun lom: "sipai Djawa pajah kuéh bukti2 soé ngon luwa-nanggroé nibak peumimpin Atjéh Meurdéhka njang ka 20 thón duék di Amerika." Djipiké lé awak Eropa bangainjoé bansa Atjéh peureuléë keu "ngon luwa-nanggroé" bak peumeurdéhka droé. Hana djiteupeuë makna "meurdéhka" njan nakeuh hana meugantung bak gob! Meurdéhka njang meugantung bak ureuëng-luwa kon meurdéhka. Keubuëtnjoé ulón pajah ulón djak woé keunoé, ulón djak duék dalam rimba deungon bansa lón. Hana ureuëng-luwa njang tém djak meubuét lagéënjoe!

Saboh tjara treuk njang hana adé sagai teutapi njang sabé djipeulaku lé wartawan2 imperialis Barat bak djipeukon peurdjuangan geutanjoé njankeuh deungon djipeunan Surat Peunjata Atjéh Meurdéhka sibagoé Surat Peunjata "siblah pihak" sagai (unilateral declaration), njakni hana röh sipai Djawa, sang2 na kri laén bak djih bak geutanjoé peumeurdéhka droé laén nibak keudroéteuh, njakni "unilateral", uléh pihak njang Po Nanggroe, uléh pihak njang keunong djadjah! Sang2 geutanjoé njang Po rumoh hana hak bak ta lét pantjuri/peurampok nibak rumohteuh meunjo hana izin dan sipakat deungon pantjuri/peurampoknjan! Surat Peunjata Meurdéhka njang beutóí2 tjit handjeuëthan "siblah pihak", nibak pihak bansa njang Po Nanggroe! Tjit handjeuëthan meunan, mulai nibak Surat Peunjata Amerika Meurdéhka bak 4 Juli, 1776, sampoé Surat Peunjata Atjéh Meurdéhka bak 4 Desember, 1976. Surat Peunjata Meurdéhka njang kon siblah pihak, njang disinan na tjit tækèn sipeundjadjah, njan kon Surat Peunjata Meurdéhka njang beutóí2 - kon Meurdéhka 100%! Sabab hana sipeundjadjah njang tém bri meurdéhka keu djadjahandjih deungon hana sjarat2. Dan sjaratnjan njankeuh djamin keupeunténgan ekonomi/peundjadjahandjih dan meunjo ta témnjan kakeuh geutanjoé hana meurdéhka peunoh! Dan menurót Hukóm Dekolonisasi PBB, tiép2 peundjadjah wadjéb peumeurdéhka ladju bandum tanoh djadjahan deungon hana sjarat sapeué! Njankeuh meunan tuléhsan wartawan2 imperialis Barat njang keumeung peutheun peundjadjah sibagoé buët legal, sang2 sipeundjadjah ka na hak ateuéh tanah njang djih rampok hingga handjeuët meurdéhka meunjo hana djipeusah lé sipeundjadjah. Njan bandum kon menurót Hukóm Internasional dan Hukóm Dekolonisasi PBB - teutapi mantong djituléhtjit geunap uroé!

(30 SEPTEMBER, 1978)

Teungoh teu-ingat djroh meunjo ulón peugah peukara peué njang ulón piké keu nan njang kon2 njang ka djidjak tipék ateuéh geutanjoé Atjéh dan bansa2 laén di Dónja Meulaju uléh sipai Djawa dan kaphé Beulanda mangat djeuët djipeusapat bandum geutanjoé dimijub peundjadjahandjih dan djeuët djitjué harta pusaka Nanggroe geutanjoé keudjih. Nan njang kon2njan, njang djih peuna2, njankeuh "indonesia", nan pura2 nibak saboh "bansa" njang hantom na. Nan "indonesia" njan nan aséng njang hana hubóngan sapeué ngon Nanggroe dan bansa geutanjoé, nan njang ka salah djituléh, dan ka salah djibatja, hingga bak geulinjuéng ureuëng Junani njang po basapih ka djanggal, bak geulinjuéng geutanjoé bansa Atjéhpih hana meupeué-sapeué. Pané na saboh bansa meu Seudjarah lagéé geutanjoé djak tuka nan 33 thón njang ka u likót, bak thón 1945, sabab sipai jué, dan tadjak tinggai nan njang ka meuribéé thón geungui lé éndatu deungon meugah dan mulia ateuéh rhuéng dónja! *Pané na rimuëng djiboh kuréng!*

Bak thón 1942, watéé nanggroé Beulanda ka djitjok lé Djerman, uléh peumeurintah kolonial Beulanda di Djakarta djituka nan "Hindia Beulanda" deungon nan baró "indonesia". Njankeuh phón geutanjoé deungo nan njan deungon rasmi disinoé. Saboh "bansa baró" njang tan, ka djipeuna-peuna disinoé mangat leubéh mudah djidjadjah geutanjoé ladju. *Saboh bansa hana dalam dónja meunjo hana Tuhan peudjeuët!* Dan tiép neupeudjeuët bansa, neubri basa, nanggroé, dan budaja! Sababnjan mustahé saboh "bansa baró" keumah djipeugot-peugot dan djipeuna-peuna uléh Beulanda dan sipai

Djawa. Bahpih meunan ka djipeugot propaganda njang luwaih that di pulo2 Meulaju-njoë uléh kaphé Beulanda dan kaphé Djawa djipeungeut ureuëng deungon péng, pangkat dan meunjo han keumah, djipoh, supaja geuteurimong propagandadjihnjan. Bak thón 1945, bansa2 Atjèh, Sumatra, Kalimantan, Sulawesi, Maluku, Papua dll bandum mantong teungeut, buta politék dan hana geuteupeuë droë dan ka tuwo keu seudjarah droë hingga keumah djipeungeut lé sipai Djawa dan deungon hana sah djipaksa tamong dalam "republik indonesia"djih. Deungon njan tudjuan Beulanda dan sipai Djawa ka meuhase:hana pajah djipulang nanggroë2njoë keu bansa2 njang po, dan djeuët djih djadjah sampoë uroënjoe.

Njoë ka keumah djipeulaku sabab bansa2 njang dimijub djadjahan Beulanda ka tjukóp djipeubangai lé Beulanda kon lagëë bansa2 njang dimijub peundjadjahan bansa2 Eropa njang laén njang djipeutjarong ureuëng deungon djibri peundidekan Eropa dan djipeureunoë basa2 Eropa dan deungon njan ka teuhah pintó ëleumëë. Dalam djadjahan Inggréh, Peurantjis, Portugéh dll basa2 awaknjanpih djeuët keu basa ureuëng nanggroë djadjahandjih njang meusadja djipeureunoë hingga tingkat ureuëng seumiké di nanggroë2 djadjahannjanpih karab saban deungon ureuëng2 di Eropa. Sababnjan, lheuëh Prang Dónja keu-II, watëë teuka peuleuweuëng peumeurdënka droë, bandum ureuëngnjan keumah peumeurdënka droë masén2 - kon lagëë ureuëng2 di mijub Hindia Beulanda njang bandum keumah djitipëë lom lé sipai Djawa! Sababdjih, ureuëng2 diluwa Djawa ka bangai bandum dalam politék: meu-arti meurdënka hana geuteupeuë lé! Di Nanggroë Atjèh peumimpin2 tjit ka habéh djipoh. Njang ubé buët, dan menurót hukóm, bandum nanggroë2 diluwa Djawa na hak meurdënka keudroë kon dimijub sipai! Dan buët Beulanda djidjak djók dëëlat ateuëh Nanggroë geutanjoë keu sipai Djawa hana sah.

Sibagoë saboh nan njang djipeugot-peugot dan djipeuna-peuna, maka "indonesia"njan hana seudjarah; dan hana ukheuë dalam haté dan peurasaan bansa2 bagian dónja Asia Tuengaranjoë njang djidjadjah lé Beulanda dan sipai Djawa. "Indonesia"njoë ka djipeugot-peugot mangat djeuët djipeusapat dan djipeukeukai djadjahan Beulanda njang djinoë ka djeuët keu djadjahan-umum nibak bansa2 imperialis Barat njang laén mangat djeuët djirampok nanggroë2 geutanjoë njang kon-Djawa, deungon djingui sipai Djawa keu asëëdjih mantong. Njankeuh sabab nan "indonesia"njan hana peubeudoh rasa bangga, atawa sajang, atawa solidariteit antara ureuëng2 njang ka djitipëk nan "bansa indonesia"njan. Ka na ahli2 ëleumëë masjarakat (sociologists) njang kheun bahwa njoëkeuh sabab le that buët seumeungeut atawa korupsi njang djipeugot lé awak "indonesia"njan dalam djabatan2 neugara sibagoë tanda hana peurasaan sajang antara rakjat deungon"neugara indonesia"njan. Bandum bansa2 asli (bansa njang kon pura2) di pulo2 Meulajunjoë that djipakoë keunan djroh nibak bansa droëdjih masén2, teutapi hana soë njang pakoë keu nan djroh nibak "indonesia"njan. Watëë sidroë-droë ureuëng ka djeuët djipeuturi droëdjih sibagoë "ureuëng indonesia" dan kon lé Djawa, Batak, Maniléng, Padang, dsb, djih ka meulaén, ka djeuët keu manusia laén njang hana lé tanggóng-djaweuëb bak peutheun nan-djroh nibak bansa2djih masén2, ka kureuëng meunalëë, ka kureuëng sopan-santón. Deungon djeuët peunan droëdjih "bansa indonesia", djih ka hana nan lé, ka hana meusoë lé, lagëë aneuk miët gampóng ban trók u kuta rajek, disinan bandum hubóngan ka meutuka, bandum jum ka meulaén dan ka djeuët meunjamar peubuët njang kon2 njang baroëkon han djipeubuët. Bak watëë sidroë Djawa, Batak, Padang, Ambón, Atjèh djisók badjëë

siragam "indonesia" djih ka djeuët keu sidroë ureuëng baró, ka kureuëng adab, ka kureuëng sopan, ka djipeumeurdéhka droëdjih nibak adat reusam bansa droëdjih, sabab ka na topéng ngon tóp mukadji, djih hana soë turi lé, hana peué djimaléë sapeué, hana soë turi nan ma-ngon-ku djih, adak djak rampok bèng pih djeuët tjit. Sababnjankeuh maka korupsi, tjeumeutjué, seumeupoh, élanja gob bandum ka djeuët djipeugot deungon djimeusom dilikót "topéng" njang hana laén nibak badjéë siragam atawa uniform "indonesia"njan. Sidroë "djeundral" Djawa hana djirasa sakét sapeué meunjo na soë kheun beurangkapeué keu "kolonialisme Indonesia" teutapi djih akan beungëhdjih meunjo na soë kheun "kolonialisme Djawa". Njan baró keuhormatandjih teupéh. Topéngdjih ka teuhah! Djih hana bak meusom lé. Djih hana galakdjih bansa aslidjih njang beutóí keunong tjatji. Teutapi meunjo bansa pura2 "indonesia" njang keunong tjatji hana peué. Nan njan tjit djingui keu topéng mantong mulai phón sampoë akhé. Teutapi njoë na rahsiadjih sabé2 Djawa mantong, bèk deuh bak bansa2 njang kon Djawa! Njankeuh meunan 2 djuta ureueng "indonesia" ka djikoh takué lé ureuëng "indonesia" laén bak thón 1965. Djinoë teungoh djipoh ladju bansa Atjéh, bansa Papua dan Bansa Timu uléh ureuëng "indonesia" tjit sabab hantém peubeuna peué njang djijué lé sipai Djawa. Dumpeué djeuët peubuët asai ateuéh nan "indonesia". Dan awak "demokrasi Barat"keuh njang peudong buët la'lem sipai Djawanjoë deungon djibri péng dan beudé. Njankeuh sabab mulai djinoë bèk na soë djak peugah "demokrasi" bak geutanjoë! "Indonesia"njan hana laén nibak peundjadjan njang ka djipeusók badjéë "meurdéhka" lé awak kaphé njang peunan droëdjih "demokrasi Barat". Peué njang ka teudjadi deungon "indonesia"njoë peubeuna peué njang djituléh lé Kurt Jurgens, "*l'esclavage prend de grave proportions, lorsqu'on lui accorde de rassembler à la liberté*", - "buët peulamiët manusia djeuët keu meubaja that watéë buët njan djipeuleumah sang2 meurdéhka."

Uléh sidroë ahli èleumëë bansa (anthropologist) ka geutanjong: "Peué djeuët ta peugah toh bansa Indonesianjan deungon rupa badan, atawa budaja, atawa basa-djih?" Watéë lheuëh geusidék saboh2 su-eué njan sampoë habéh bandum, geutjok peuneutóih bahwa njan hana mungkén, sabab njang ubé beutóí hana bansa "indonesia"njan, dan tjit hanatom na djeunéh manusia njang meunan lagéñjan. Bansa2 njang ka djidjadjah lé Beulanda dalam wilajah njang luwaih lagéñnanjoë teudong nibak bansa njang matjam2, njang sipheuët tubóh dan badan bansa2njan meulaén-laén that: na njang ók teupat, na njang ók gitèn, na njang kulét kunéng, na njang putéh, na njang mirah, na njang hitam. Djeuëb2 hón-njan na tuleuëng njang meuteuntéë-teuntéë dan hana saban. Di Djawa na keuturónan nibak phitecantropus erectus - eungkong njang bandjeuët dong. Meunantjit budaja nibak bansa2njoë meulaén-laén that. Keubudajaan "indonesia" hana. Basa "indonesia"pih hana. Njang ka djidjak bóh nan "basa indonesia" djinoë nakeuh basa Meulaju njang ka djipeurusak lé sipai, njang saraf (grammar) djih ka habéh djireuloh, dan ka djidjam-pu-djampu ngon basa gob, hingga ka lagéë basa Pidgin English njang peukhém soë njang deungo, njang handjeuët ngui lé ngon tuléh kitab2 dan ngon bahaih èleumëë njang lhók2. Dan basa Djawa tjit hana róh dalam hón basa Meulaju, meunurót èleumëë basa (philology).

Saboh peukara sagai njang "peusaboh" bansa2 njoë bandum njankeuh bansa2njoë that malang bandum keunong djadjah kaphé Beulanda tjeulaka njan. Teutapi njoë handjeuët keu sabab bansa2njoë wadjéb tamong dimijub "indonesia" Djawa. Uléh hukóm Dekolonisasi PBB ka geupeutunjak djalan

njang trang: masén2 wilayah djadjahan na hak meurdéhka meukléh nibak njang laén, njakni, Atjéh na hak meurdéhka meukléh nibak Djawa, meunantjit bansa2 laén disinoé. Dan dalam hukómnjan lom ka geutham, sipeundjadjah hana hak djak seurah dèelat ateuéh saboh tanoh djadjahan keu neugara laén, njakni, Beulanda hana hakdjih djidjak djók dèelat ateuéh Atjéh keu sipai Djawa.

Jóh teungoh geutanjoé marit peukara "indonesia" njoé, patóttjit geutanjoé tilék peukaranjoé nibak saboh sagoé treuk njang hana ku-reuëng peunténg geutanjoé peugot keunira. "Indonesia" njan sibagoé seunambóng nibak peundjadjah Beulanda deungon "nan" dan "warna" laén - teungui tjara marit nibak von Clausewitz - maka hai njan keumah djipeudong nakeuh deungon djingui alat paksa simata-mata. Ban saboh dónja ka lheuéh djikalon dan ka djiteupeuë bahwa di "indonesia" Djawanjoé makén siuroé makén le djingui alat paksa mulai nibak phónkon trók'an uroënjoé. Di "indonesia" ka teudjadi duwa boh matjam dan duwa boh tingkat nibak peulanggaran hak2 asasi manusia: phón, peulanggaran hak bansa2 bak peuteuntéë nasib droé lagéë hak bansa Atjéh, Maluku Seulatan, Papua, Timu, dll keupada keumeurdéhkaan, njang bak djithamnan uléh sipai Djawa ka djidjak poh bansa2 njoé. Deuh, kon saboh genocide njang djipeubuet teutapi padum2 boh bak saboh watéë; keuduwa, peulanggaran hak2 manusia sidroé2, njang geunap uroé djipeulaku, njang pih ka dónja thèë. Badan2 dónja lagéë Amnesty International, Human Right Commission nibak PBB bandum ka djiteupeuë peukaranjoé. Ka trang genocide (poh bansa) dan homicide (poh manusia) ka djeuët keu akibat njang hanadjeuët teupeudjeuëh nibak buët sambóng peundjadjah deungon "nan" dan "warna" laén njang teungoh djipeubuet lé sipai Djawa tjilakanjoé. Teutapi trók'an uroënjoé njang djeuët keu peurhatéan dónja nibak keudjahatan sipai Djawa hana leubéh nibak peue njang djipeugot dalam keudjahatan homicide. Keudjahatan sipai Djawa njang leubéh rajek lom, genocide, hana soé peugah diluwa-nanggroé sababnjan meusangkót ngon keupeunténgan ekonomi bansa2 imperialis Barat. Djumlah ureuëng maté djipoh lé sipai Djawa mulai thón 1965 mantong kana 2 djuta! Njan gohlom djitamong ureuëng2 njang ka djipoh mulai thón 1945! Dan angka ureuëng geutanjoé njang djih poh meutamah geunap uroé!

Sababnjan tutó awak kapitalis Barat dan peumimpin2 neugara Barat njang keumeung peulara "peursatuan indonesia" nakeuh tutó kaphé njang munaphék lagéëna njang geutanjoé, njang hudép dimijub tapak sipatu sipai Djawa ta teupeuë peue makna! Njan meumakna hukóman maté keu bansa Atjéh dan bansa2 laén njang kon-Djawa njang po 93% nibak tanoh njang djinoé ka djirampok lé sipai Djawa: pulo Djawa tjit 7% nibak wilayah "indonesia" - njang laén tanoh djih tjué bandum, njang wadjéb djipulang keu soé njang po hak! Njan meumakna akan djipeuhantjé agama geutanjoé sabab Islam ka djigantoé deungon pantjasila musjrik; njan meumakna akan djipeugadoh basa geutanjoé njang djinoé han djibri teumuléh dan han-djeuët meututó! Ho ka Komisi Djaqa Hak2 Manusia nibak PBB? Ho ka UNESCO? Ho ka Komisi Dekolonisasi PBB? Komisi njoé djinoé ka hana meugrak lé sabab djih ka keunong peunjakét buta warna, njang deuh djikalon tjit warna hitam ngon putéh: sabab peundjadjah geutanjoé sipai Djawa kulétdjih sawoh-matang maka uléh Komisijnjoé ka handeuh djikalon! Deungon paneuk: peulara "peursatuan indonesia" meumakna peulindóng kolonialisme deungon nan dan warna laén; peubijeuë homicide dan genocide; peuhantjé agama Islam dan budaja bansa2 njang kon-Djawa; peutan hak meurdéhka meuplón djuta

manusia di Asia Tenggara; djók 93% nibak tanoh milék bansa2 Atjèh, Sumatra, Kalimantan, Sulawesi, Maluku, Papua, Timor, dll keu sipai Djawa njang na hak tjit keu 7% sagai; peudong disinoë peundjadjahan njang uléh PBB ka geupeunan saboh "keudjahatan internasional". Njankeuh makna peulara "peursatuan indonesia"!

(6 OKTOBER, 1978)

Rombongan Dr Husaini Hasan riwang u Markaz uroënjoë sabab han keumah djak u Timu. Bandum rot uëh ka djitóp lé musóh. Sidroë nibak teuntra peungawał gobnjan, Do Gani, sakét bak rot-uëh hingga pajah geuplah deungon hana ubat bihuh (anaesthetic), dan handjeuët geudjak riwang jón gohlom Do Gani puléh. Do Gani na sidroë angéeta Atjèh Meurdéhka njang kong that, hana le haba dan beuhó lagéëna. Gobnjan ka na sadjan ulón phónkon.

(10 OKTOBER, 1978)

Uroënjoë lheuëh ulón tuléh buku *Drama Seudjarah Atjèh*, mantong dalam tuléhisan djaroë. Uroënjoë ladju ka mulai ulón tép. Dan mulai singoh akan ulón teumeutép mulai poh 7 beungoh trók'an poh 6 seupót, pijón siat watéë bu tjot uroë, dan Seumajang Luhó ngon Asa. Deungon meunan hana tjaja mata-uroë njang teuboh. Panjot mantong handjeuët ngui malam - sabab keuamanan.

(15 OKTOBER, 1978)

Uroënjoë uléh musóh ka djiprang Asrama Truséb njang mat urósan bahan makanan geutanjoë disinan. Sjahpari Ben, njang djeuët keu uléë di asramanjan keunong timbak dan keumah djidrop lé musóh. Sjahpari luka parah bak phadjih. Njoë nakeuh saboh keudjadian njang that meubaja keu kamoë. Njoë meumakna ka hana lé bahan makanan dari Truséb, dan ka butjo rahsia Asrama Aluë Tjring!

(20 OKTOBER, 1978)

Akibat njang phón nibak Sjahpari keunong drop njankeuh kamoë deuk 5 uroë. Pasókan ka teukirém ho laén djak tjok makanan teutapi hana meugisa trók'an uroënjoë. Keuadaän meutamah brók lom sabab kamoë na dalam keuadaän baja dan meukeumah prang geunap uroë. Njan meumakna hana djeuët duék dalam asrama teutapi keumah dalam uteuën préh musóh dari beungoh trók'an seupót. Malam baró gisa u asrama meunjo hana teudjadi sapeuë. Sabab ulón keumeung peulheuëh buku maka keuadaannjan hana ulón padóli dan ulón teutap teumeutép ngon meusén tuléh geunap uroë, duék bak tanoh ateuëh naleuëng, dimijub kajéë. Sajang that hana meuteumeung tjok photo bak watéë lagéënan. Njan pat, ulón duék ateuëh naleuëng, dalam rimba raja, tuléh *Drama Seudjarah Atjèh*. Uroë phón hana padjón bu, njang na teurasa tjit su pruët meuranggóng. Uroë keuduwa deuk, ulón peunjum djaroë meutó-tó. Uroë keulhëë hana padjón sapeuë, djaroë ka meujok-jok that. Teumuléh ngon djaroë ka hana mungkné lé,

sabab han ék peuteutap djaroë, teutapi djeuët teumeutëp sabab njang teupeubuët njankeuh ta pêh bak haraih meusén mantong. Uroë keu peuët deuék, ulón peunjum sakét uléh njang makén tréb makén brat ladju. Bak uroë keulimong hana keumah lé teumeutëp tadjam2 teutapi sikrèk-krèk dan pajah pijón hék siät-ät. Dalam keuadaan njan Geutjhik Uma sabé geuduék dilikót ulón geudjaga deungon beudé sabé keumah bak djaroë-geuh. Ureuëng2 ramè njang éh2 mantong, na njang tji peuteungeut droë mangat tuwo keu deuék. Dalam uteuënnjoë hana bak djök. Sababnjan handjeuët peugot sapeuë laén nibak præh tróih peunadjóh dari gampóng. Siät-ät ka trók peungawaj dari pos djaga djak peugah bak Geutjhik Uma supaja geupeugah bak Tengku bék meutëp sabab na deuh geudeungo su ureuëng dari djeuöh, kadang musöh. Bak watèë2 lagèënan, dalam rimba raja njang dumnun sunji, su meusén tËp ubitpih sang raja lagèëna dan djeuët keu meubaja. Dalam rimba dumpeuë pajah ta deungo deungon peuleuheuën that, trók'an su tjitjém jub babah. Musöhpih meunantjit dji-meuluëm. Ulón peugot 4 boh naschah nibak Drama, ubé na ék djipadjón lé meusén tidjik njang ubit that. Keumaih ulón tËp 10 ón si-uroë.

Kira2 tjot uroë ka tróih gisa pasokan djak tjok makanan u teupat laén njang kon Truséb. Uléh toto2 geupeuingat bak bandum ureuëng bék tadjam2 that padjón bu lheuëh deuék ka limong uroë. Bu tamah séb le geutaguën dan bandum djeuët talak droë!

(25 OKTOBER, 1978)

Uroënnjoë lheuëh ulón tËp *Drama Seudjarah Atjéh*. Na 70 ón bandum. Dramanjan teudong nibak 8 Bagi dan 23 Peumandangan. Bagi Phón, Peumandangan 1, mulai uroë 26 Mart, 1873, watèë Madjlis Neugara Atjéh teungoh Rapat di Kuta Radja dan watèënan trók euntósan Beulanda, sidroë sipai Djawa njang nandjih Sumo Widikdjo, djiba Ultimatum Beulanda disinan djilakéë supaja Keuradjaan Atjéh meunjeurah keudjih dan djeuët keu saboh bagi nibak Hindia Beulanda atawa "indonesia". Ultimatumnjan geutulak uléh Madjlis Neugara Atjéh dan uléh Sultan Atjéh. Bak uroënnjan ladju uléh Beulanda djipeunjata prang ateuh Keuradjaan Atjéh. Lheuënnjan, tiëp2 Bagi dan tiëp2 Peumandangan peuleumah sa"at2 njang peuneutóih dalam Seudjarah Atjéh, pakriban bansa Atjéh njang meurdéhka ka geupeutheun droëgeuh, keumeunangan njang raja lagèëna dalam seuëh Prang Bandar Atjéh bak uroë 23 April, 1873, njang peukeudjót ban saboh dónja dan teuntra Beulanda pajah pluëng dari Atjéh. Lheuënnjan uléh Beulanda djipeuék Prang Keuduwa, Keulhëë, Keupeuët, hana pijón trók'an 80 thón, keudjadian2 njang peuweueh haté dalam Seudjarah Atjéh, mideuën prang njang hana habéh2, alam-pikéran bansa Atjéh bak watèënan, Adat dan Reusam Atjéh, sistém politék dan Neugara Atjéh, sampoë trók bak Bagi keu 8 dan Peumandangan keuneuleuëh watèë geutanjoë peudong Angkatan Atjéh Meurdéhka dan geutanjoë peuteubiët Surat Peunjata Atjéh Meurdéhka pada 4 Desember, 1976. Meukeusud nibak Dramanjoë nakeuh teupeuleumah pakriban kong dan meusambóng-sambóng neuduék Hukóm, Politék dan Seudjarah nibak Bansa Atjéh dan Neugara Atjéh, jón gohlom djiprang lé Beulanda, teungoh masa prang deungon Beulanda dan watèë lheuëh prang deungon Beulanda trók'an uroënnjoë. "Indonesia" hana hubóngan sapeuë, hana jum sapeuë keu Seudjarah Atjéh laén nibak sibagoë peurampok, aggressor, njang wadjéb geutanjoë hukóm dan lét u luwa. Dramanjoë nakeuh ngon didék keuturónan Atjéh njang baró

mangat geutupat neuduékgeuh ateuéh rhuéng dónja, dimijub tjaja mata-uroé. Bèk na bansa luwa teuka lagèé Beulanda, sipai Djawa dll njang djak bók ató keunoé di Nanggroé geutanjoé njoé. Dramanjoé nakeuh riwajat njang beutóí2 teudjadi. dan nan ureuëng2, inong-agam, njang meutuléh disinan beutóí2 na, bók rot pihak Atjèh, meunantjit rot pihak Beulanda. Dit that bansa2 dalam dónja njang na pusaka Seudjarah njang dumnan raja lagèé geutanjoé. Uroënjoé ulón peugoé keulai riwajat pahlawan-njan, ulón hóí Kru-Seumangat keu Seudjarahnjoé mangat geupeuhudép keulai bansa ulón njang keumeung maténjoé mangat djeuét ta muprang peuseulamat Bansa, Neugara, Budaja, Agama dan Adat-Reusam hudép geutanjoé njang ka éndatu keubah ka meuribèé thón. Geutanjoé wadjéb ta hudép meurdéhka atawa ta maté meurdéhka. Meurdéhka dalam hudép atawa meurdéhka dalam maté. Meunjo ka tatjok Peuneutóih lagèé-njoé, hana biék manusia laén njang ék djak peulamiét geutanjoé ateuéh Nanggroéteuhnjoé!

Malamnjoé kamoé tji peudeungo *Drama Seudjarah Atjèh* njoé keu ureuëng2 njang na hadé di Asrama Alué Tjring. Njoékeuh phón Dramanjoé ureuëng deungo. Njang batja Dr Husaini Hasan. Bandum njang deungo geurhó íé-mata. Uléh ureuëng2njoé djinoé ka leubéh geupham pakriban meusambóng buét njang teungoh gobnjan peugot uroënjoé deungon buét éndatugeuh baroédjéh. Geutanjoé ka ta ulang peugot Seudjarahteuh. Bahthatpih njan ka lheuéh geudeungo gob peugah baroékon, teutapi dalam Drama njan ka leubéh trang lom. Drama nakeuh alat njang djroh that ngon peureunoé Seudjarah - peulom saboh seudjarah njang hudép, lagèé Seudjarah geutanjoé. Shakespeare ka djeuét keu guréé seudjarah keu bandum bansa Inggréh sabab buku2 drama njang gobnjan tuléh. Sang geutanjoépih ka ta teumeung alat ngon peureunoé seudjarahteuh. Dan njoépih kon deungon hana peungaróh nibak gobnjan sabab trók'an dalam rimba raja Nanggroé Atjèh di Kruéng Meuk dan Alué Tjring na tjit soé teu ingat keu peuladjaran2 nibak gobnjan bahthatpih meubrèng-brèng. Watèé ulón mantong aneuk miét sikula di Atjèh na ulón aphaí drama *Julius Ceasar*, karangan Shakespeare dalam salénan basa Arab njang djroh that uléh peungarang Meusé, Mustafa Luthfi Al-Manfaluthi. Tréb lheuéhnan baró ulón teumeung batja njang asli dalam basa Inggréh.

Saboh naschah nibak buku Dramanjan kamoé keubah di Asrama Alué Tjring. Naschah keuduwa kamoé kirém djak keubah bak saboh gampóng di Pidié. Naschah keulhèé teukirém djak keubah u Kuta Radja. Bahthat di kutanjan ka djiuék kaphé teutapi ureuëng2 geutanjoé disinan teutap seutia dan kutanjan teutap kuta geutanjoé. Naschah keu-peuét teukirém u Batèé Iliék. Untóng that na kamoé seumiké meunan dan ka teutjok tindakan2 lagèénjan. Adak meuhana kamoé ató lagèénjan, maka buku2njan akan gadoh dalam prang.

(27 OKTOBER, 1978)

Uroënjoé kamoé teurimong haba bahwa uléh musóh akan djiba Sjahpari Ben dalam usóng, sabab luka2 keunong beudé bak phadjih gohlom puléh, djijué djak peuleumah pat Asrama Alué Tjring, dalam padum2 uroënjoé. Uléh ureuëng di Nanggroé geulakèé supaja geutanjoé minah beu bagaih. Sabab hana laén njang djeuét ta peubuét maka kamoé tjok peuneutóih minah singoh u Alué Ubuét, siteungoh uroé djak dari sinoé u Barat-Daja. Nan aluënjoé hana mupat asai dan hana meupeué makna. Pajah sidék ukeué.

(28 OKTOBER, 1978)

Kamoé teubiét dari Asrama Aluë Tjring poh 8 beungoh. Sira djak uléh Dr Zaini geupeugah bak ulón Panglima Daud Husin ka sakét dan mulai beuklam ka brat, peunjakét gohlom teuntéh. Adak pajah ta usóng pih ka handjeuëthan beurangkat. Panglima ka sakét mulai geuwoé dari Timu bak djak intat Dr Husaini u luwa-nanggroé njang hana keumah djak sabab ka teutóp djalan. Untóng gobnjan mantong ék geudjak dan ka na soé djaga digeuniréng. Phón pajah ta ék gunong 3 djeuëm. Lheuehnjan trén lom 3 djeuëm treuk. Disinan kamoé koh Aluë Ubuët. Lheuehnjan ék gunong lom njang lambóng lagéena dan tjot that trók an pajah eué mumat bak naleuëng bèk meusurót u likót. Untóng watéh trók u putjak hana pajah djak djeuöh lé ka trók u "Rumoh Baró" kamoé. Kamoé teumeung teupat njang djroh dan peugot asrama ladju. Njoékeuh Asrama Aluë Ubuët.

(29 OKTOBER, 1978)

Beungohnjoé ka kamoé deungo su bóm dan meuriam musóh djidjak prang Asrama Aluë Tjring. Malamjoé kamoé teurimong laporan leungkap nibak peué njang teudjadi disidéh. Uléh sipai Djawa ka djiba Sjahpari Ben, ateuéh usóng, sabab handjeuët djidjak, phadjih keunong timbak, djijué djak peuleumah Asrama Aluë Tjring. Bak haté sipai geutanjoé mantong tadeuk disinan njankeuh sabab brat that djibóm dan djitimbak deungon helikopter dari ateuéh. Watéh djitamong baró djiteupeué asramanjan ka soh. Beungéhdjih kon batjut. Hana djiteupeué geutanjoé leubéh awai ta teupeué peué njang djih keumeung peugot!

Uléh toto ka geupeuteuntéh Panglima Daud Husin ka keunong peunjakét kolera. Beuklam dan uroénjoé gobnjan hana pijóh mutah. Untóng séb ubat antibiotics sadjan kamoé sababnjan hana wéh-weuéh dan gobnjanpih deuh meutamah djroh lheuéh geuteurimong suntik.

Meunurót dumnan rajek pasókan njang djingui lé musóh bak djidjak prang Asrama Aluë Tjring, kamoé handjeuët disinoé tréb2 sabab toé that ngon teupatdjéh. Meunjo djidjak paréksa gunong2 ban silingka maka handjeuëthan meupok ngon geutanjoé. Teutapi kamoé préh diléh disinoé sampoé Panglima Daud Husin puléh batjut. Bahthatpih meunan hubóngan ngon gampóng2 ka lagée" biasa keulai. Njoé saboh tanda pakriban djroh organisasi geutanjoé.

(30 OKTOBER, 1978)

Njoé nakeuh Uroé Ek U Darat, uroé ulón ék u darat di Kuala Tari, Pasi Lhók, bak thón 1976, uroé phón geutanjoé peudong Angkatan Atjéh Meurdéhka. Kamoé peu-ingat uroénjoé deungon upatjara peu-ék bandera dan pidato uléh Dr Husaini. Njan ka duwa thón njang ka u likót dan pakriban geutanjoé ka ta meubuët dan ka ta tanggóng dumpeué mulai nibak watéhnan. Kamoé seunang deungon peué njang ka kamoé peubuët bahthatpih leubéh le lom njang mantong pajah ta peubuët. Kamoé hana teumakót atawa meusurót-surót sabab keusukaran njang kamoé hadap keureuna njan bandum tjit ka ta préh2. Geutanjoé baró ta peu phón saboh Hidjrah njang panjang, njang ka tatjok Peuneutóih akan ta peubuët!

(3 NOVEMBER, 1978)

Uroénjoé kamoé tjok peuneutóih minah u Aluë Mawah, kira2 sikhah-uroé djak treuk u Barat-Daja. Njoé nakeuh saboh nibak asrama2 keuneubah njang ka awai teupeugot dan teungui watéë peureuléë mantong. Kamoé keumeung pijóh disinoé meupadum uroé teupréh puléh Panglima Daud Husin, jón gohlom beurangkat u Asrama Bajah. Singoh akan geutanjoé sambót Uroé Raja Hadji disinoé. Njoé nakeuh uroé raja peu-ingat keureubeuën njang ka neubri uléh Nabi Ibrahim, njakni aneuk agameuh, Ismael, ateuéh peurintah Allah, njang teungoh neu-udjoé iman droëneuhnjan. Uroé Raja-njoé rajek makna keu kamoé bandum di glé sabab kamoé nakeuh ureuëng2 njang ka bri keureubeuën aneuk, tamah lom ngon peureumoh, bak meudjak peubuët djihadnjoé: peumeurdéhka bansa dan peudong keulai Neugara Islam Atjèh!

(4 NOVEMBER, 1978)

Uroénjoé kamoé Semajang Uroé Raja Hadji dan lheuëhnjan peuék bandera Atjèh Meurdéhka. Ulón dong keu Imum dan beuët Chutbah. Lheuëhnjan, ulón tahe ulón kalon bahwa kamoé mantong meuteurimong chanduri dan peunadjóh Atjèh njang istimewa2 that bak Uroé Raja njoé njang ureuëng kirém dari Nanggroé. Geutanjoé di glé hantom geutuwo lé ureuëng di gampóng2! Njoé saboh peurasaan njang han ék böh jum. Njoé nakeuh aneuk2 guntji keumeunangan dalam saboh prang geurilja! Njan bandum hana meu ulón lakéë lé pih u Nanggroé teutapi trók keudroédjih! Sabab njan bandum kamoé meurasa njoé keubit Uroé Raja lagéë di gampóng2tjit.

Watéë lheuëh ulón djak paréksa ban silingka, deuh asramanjoé kon geupiléh keuteupat muprang: ban lhéë ho si nibak asramanjoé nakeuh tanoh rata. Meunjo djiteuka musóh djeuët djitamong ladju hana meutheun sapat. Kamoé akan beurangkat watéë Panglima Daud Husin ka ék geudjak.

(7 NOVEMBER, 1978)

Uroénjoé kamoé trók u Asrama Bajah, saboh asrama keuneubah treuk, njang ka tréb teupeugot dan got teupeulara. Teutapi ulón hantom ulón djak keunoé baroëkon. Neuduék asramanjoé u Barat-Daja nibak Asrama Mawah. Hubóngan ngon Nanggroé tadjam that dari sinoé. Sababnjan kamoé akan duék tréb disinoé maléngkan na baja. Asramanjoé geupeudong ateuéh tjot dan ië aluë dimijub pih djeureungéh lagéëna. Nibak seuramoé Asrama Bajah-njoé deuh takalon ban saboh Nanggroé dimijub, hana meulinteuëng sapeuë, sabab asramanjoé geupeudong ateuéh rhuëng gunung njang manjang. Teutapi pajah ingat that watéë malam handjeuët na deuh tjaja lampu sabab deuh keudéh u mijub ban saboh Nanggroé.

(10 NOVEMBER, 1978)

Saboh nibak tanda2 hubóngan ka got ngon Nanggroé njankeuh geutanjoé ta teurimong dumpeuë njang peureuléë disinoé, trók an susu dan ië-madu unoé. Njang keuneuleuëhnjoé ulón djók keu Panglima njang teungoh sakét. Hana tréb lheuëhnjan gobnjan pih ka puléh. Meunantjit

disinoé kamoé teurimong padum2 plóh boh badjéé siragam baró keu pasokan geutanjoé, hadiah Uroé Raja nibak ureuëng di Nanggroe. Njoé bandum peutunjok pakriban sia2 buët sipai Djawa djikeumeung peutjré geutanjoé deungon rakjat!

Djinoé deungon ka na Drama, kamoé meu-èn njan watéé malam. Kamoé séb na kassét musik klassik lagéé Bach, Vivaldi, Haendel, dll njang djeuët teungui keu ngon peuramphak haba. Ureuëng2 djeuët piléh peué njang geukeumeung peugot droégeuh dalam Drama Seudjarah Atjéh. Njang hana soé tém njankeuh djeuët keu "phék", bahthatpih siat, njang na dalam Dramanjan. Bandum seunang deungon djeuët meuën Drama-njan dan meutamah èleumèé Seudjarah njang djeuët peugah bak ureuëng ramé watéé trén2 u gampóng. Keu ureuëng2 di Nanggroe, glé Atjéh njoé ka keubit2 djeuët keu "sikula tinggi" njang keubit2 lambóng, kon lagéé sikula sipai Djawa njang djipeugah mantong "tinggi" teutapi njang ubé buët teupat peubangai ureuëng!

(15 NOVEMBER, 1978)

Djinoé tiép padum uroé kamoé teurimong eungkót sié njang geukirém lé ureuëng2 geutanjoé di gampóng2 keu kamoé di glé. Ureuëng2 di gampóng geukeumeung peujakin droégeuh supaja kamoé njang di glé kon séb padjónh sié mantong, teutapi beuna sié njang baró2 tjit, dan njang djroh2 that. Kamoé geubri thèé deungon meu ató that sabé bahwa di gampóng2 pulan dan di gampóng pulén na geukeubah leumo, kamèng, keubeué keu sié keu kamoé dan geujué djak tjok padjan njang mangat. Sabab binatang raja2njan handjeuët ta peuék u glé deungon hana djitinggai beukaih tapakdjih njang djeuët djiseutot lé kaphé Djawa, maka ka kamoé peurintah supaja binatang2njan geusié disinan di gampóng2 dan geukirém sié njang ka teubungkoéh keu kamoé di glé. Watéé ta piké njoé ka teudjadi watéé gampóng2njan teungoh djiduék dan djikawai lé sipai Djawa, maka djeuët ta pham pakriban solidaritet dan rasa meuseutia antara kamoé deungon ureuëng2 gampóng. Sidadu sipai Djawa han keumah djikeumeung djak peutjré kamoé deungon bansa geutanjoé bah peué njang djipeugot. Njoé na diluwa nibak kuasadjih! Sababnjan soé njang keuneuleuéh akan meunang di Nanggroe Atjéh njoé hana peué ta djak ragu2 lé!

Jón teungoh ulón peugah haba peukara sié leumo njang ureuëng keubah keu geutanjoé di gampóng2, patót ulón peugah peué njang ka djituléh uléh Kolonel Beulanda H. J. Schmidt, pakriban bak saboh watéé djiteumeung rahsia teupat Abu Tjhik ulón duék dalam glé Tangsé. Haba njoé djituléh dalam Madjallah Militer Beulanda dan dalam bukudjih, *Marechaussee in Atjeh*. Lheuéh djiteupeuék adat ureuëng Atjéh geudjak intat sié watéé Uroé Raja keu Abu Tjhik (Tengku Tjhik Mahjeddin di Tiro) pat njang neuduék dalam glé, maka uléh Schmidt, deungon djingui sidroé upah-djih, Geutjhik Bén Tangsé, djijué bloé saboh leumo agam meureugón, djijué djak intat u glé bak teupat Abu Tjhik deungon meukeusud mangat djeuët djidjak seutot beukaih tapak leumonjan. Uléh Geutjhik Bén hana djipeugah rahsiadjih ngon Beulandanjan bak ureuëng njang djak peuék leumo u glé. Lheuéhnjan uléh Schmidt dan sidadu-djih djidjak seutot euntjit tapak leumonjan. Njankeuh rot nan djiteupeuék Abu Tjhik na di Putjók Alué Simi. Lheuéhnjan djipeu-ék prang keunan

dan Abu Tjhih sjahid dalam mideuën prang Putjók Aluë Simi, 5 September, 1910.

Supaja tipèè lagèènjana bèk djipeugot lom ateuën geutanjoë uroënjoë, maka ka teubri peurintah handjeuët peuék leumo/keubeuë u glé. Ba sié mantong. Kon sabab hana ta peutjaja keu bansa droëteuh njang bako2, teutapi sabab mantongtjit bidjèh2 pang Tibang dan geutjhik Ben dalam kawan geutanjoë!

(22 NOVEMBER, 1978)

Keamanan Asrama Bajah tjukóp djroh hingga ulón bri izin keu euntósan2 dari Atjèh Timu dan Atjèh Baróh djeuët geu teuka keunan geudjak meurumpok deungon ulón. Nibak euntósan2njan ulón teupeuë peukara pakriban ka meuhasé geurakan geutanjoë bak ta peubeudoh keusadaran politék nibak bansa geutanjoë. Djinoë bansa Atjèh ka meuphóm dan ka jakin geutanjoë na hak meurdéhka, dan handjeuëthan ta peu meurdéhka droë nibak sipai Djawa. Bandum ka keumah dan ka geutém bri keureubeuën peuë njang peureulèë watèë ka teupeurintah meugrak - njang peurintahnan gohlom geutanjoë bri trók'an uroënjoë. Uroënjoë geutanjoë lakèë bak bansa-teuh supaja geuteupeuë dilèë mantong, dan supaja geupham beutó2 hak geutanjoë keu meurdéhka, dan makna nibak meurdéhka: meunjo hana meurdéhka geutanjoë akan maté sibagoë saboh bansa. Meurdéhka meumakna: hudép, mulia dan makmu! Indonesia meumakna: maté, hina, lamiët, gasiën, meularat, kufur! Asai ka geuteupeuë dan ka geujakin njan mantong, njankeuh tudjuan geutanjoë uroënjoë: singoh akan ta bri peurintah!

(30 NOVEMBER, 1978)

Ka na laporan2 bahwa musóh makén siuroë makén djipeutoë droëdjih u Asrama Bajah geutanjoë. Bajah na keuh saboh djeunéh nibak bak u, njang timoh dalam glé dan hana boh sapeuë. Atawa geutanjoë gohlom ta teupeuë peuë chasiët bak bajah njoë. Na njang peugah guë djih djeuët ta padjón, lagèë guë djók. Teutapi njan gohlom kamoë tji. Le bak bajah ban silingka teupatnjoë. Njankeuh sabab maka njoë ka geupeunan Asrama Bajah. Njang peudong asramanjoë nakeuh Tengku Ibrahim Abdullah.

(3 DESEMBER, 1978)

Uroënjoë nakeuh Uroë Raja Neugara Atjèh, UROë TENGGU TJHIK MAAT DI TIRO atawa UROë MIDEUEN PRANG ALUë BHOT njang teudjadi uroë 3 Desember, 1911, disinan sjahid Wali Neugara Atjèh njang keuseuneuleuëhnjoë, jón gohlom geutanjoë Peunjata Atjèh Meurdéhka keulai bak 4 Desember, 1976. Uroë njang meuseudjarahnjoë kamoë peuingat deungon upatjara peuék bandera dan pidato nibak Meuntroë peundiékan, Dr Husaini Hasan dan upatjara geupimpin uléh Meuntroë Keusihatan, Dr Zaini Abdullah. Upatjara teupeugot dalam saboh stadium alam, njang ka teuseudia rot Timu Asrama Bajah, disinan tanoh lhók na sikurunjong, lagèë dalam beulangong beusoë raja, luwaih na 50 métér, teutóp deungon naleung paneuk njang djom that, sang tjit ka meusadja geukoh geupeusanteut keu meukeusudnjoë.

Diteungoh stadiumnjan ka geupeudong taméh bandera dan bandum ureuëng dong ban silingka taméh banderanjang. Uléh Dr Husaini geupeugah riwayat peurdjuangan Tengku Tjihik Maat di Tiro, Wali Neugara Atjéh njang keuneuleuëh, njang sjahid dalam umu 16 thón, uroënjoë, 67 thón njang ka u likót, dalam Miðeuën Prang Aluë Bhot, Tangsé. Peunténg lagéëna keu geutanjoë ta ingat keu droëneuhnjan uroënjoë, ta peuteuga droë deungon teuladan njang ka neubri, supaja bèk sagai ta meunjeurah keu musóh teuka. Bandum geutanjoë ka ta hudép leubéh panjang dan leubéh tréb nibak Tengku Tjihik Maat di Tiro, sababnjan ka patót leubéh keumah bak ta maté sjahid dalam buët djihadnjoë. Panjang umu hana guna. Njang na guna peuë njang ka ta peubuët dalam umu njang dumnan tréb-njan? Tengku Tjihik Maat di Tiro ka leubéh le neupeubuët dalam umu 16 thón, deungon neumaté sjahid lagéënan, nibak ureuëng laén njang ka na umu 60 thón. Njankeuh sabab geutanjoë peu ingat droëneuhnjan uroënjoë keureuna ka keumah neupeugot saboh teuladan njang puëh lagéëna keu geutanjoë dan keuturónan ukeuë bansa geutanjoë. Meunan kheun Dr Husaini Hasan. Kamoë tinggai bandera siteungoh taméh.

(4 DESEMBER, 1978)

Njoë UROE MEURDEHKA geutanjoë! Kamoë ka meugisa lom dalam "stadium". Bandera njang mantong siteungoh taméh nibak baroë, kamoë peuëk keulai u ateuëh putjak taméh uroënjoë. Njoë nakeuh simbol - isjarah - bahwa bansa Atjéh ka lahé keulai - *renaissance* - sibagoë saboh Bansa Meurdéhka! Lagéë meuribéë thón njang kaka!

Uroënjoë Dr Husaini njang pimpin upatjara. Dr Zaini njang batja Surat Peunjata Atjéh Meurdéhka. Lheuehnan ulón marit, disinan ulón peu-ingat supaja bèk tuwo sagai2 bahwa buët geutanjoë uroënjoë nakeuh teungoh ta sambóng buët éndatu njang ka geupeuphón 107 thón njang ka u likót, mulai thón 1873, watéë phón sipeundjadjah aséng djiteuka keunoë dan hana ta tudjan padjan peurdjuangan njoë akan seuleusoë. Dan njankeuh sabab geutanjoë wadjéb ta peukeumah bansateuh supaja beu keubit2 geupham dumpeuë peukara njang meusangkót deungon peurdjuangan geutanjoë ukeuë. Meulaén nibak masa djameun, uroënjoë peurdjuangan peumeurdéhka droë nibak sipeundjadjah nakeuh buët legal meunurót Hukóm Internasional dan Hukóm Dekolonisasi (keuwadjeban bri meurdéhka keu bandum bansa njang keunong djadjah) nibak PBB. Teutapi dalam buët njoë geutanjoë njang po pihak dan njang po keupeunténgan njang wadjéb beudoh diléë. Geutanjoë han keumah tadjak lakéë bantu nibak gob diléë, jón gohlom ta peuleumah bak gob bahwa geutanjoë ta tém meudong dan ta tém muprang keu meukeusudnjoë. Bandum bansa2 njang djinoë ka rasa nikmat meurdéhka ka lheuëh djak rot-uëhnjoë! Allah ta'ala ka neukheun dalam Quran: "Allah han neu-ubah sapeuë peukara keuádaän saboh2 bansa, sampoë djiubah keudroëdjih uléh bansanjan."

« إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنفُسِهِمْ ۗ وَسُورَةُ الرَّعْدِ ۱۱ »

Ulón kheun bak ureuëngnjan: peuë njang geutanjoë peugot disinoë na meukeusud, na tudjuan: di dalam Nanggroë, mangat ta peugisa keulai keusadaran politék nibak bansa geutanjoë - njang ka tréb that hana geuteu-peuë droë lé; di luwa-nanggroë, mangat djeuet ta peuleumah bak bansa2

dónja bahwa geutanjoé ta tém bri keureubeuén trók'an djawongteuh keu peurdjuangan keumeurdéhkaannjoé. Watéé meuhase bak ta peuleumahnjn bandum, njan baró djeuét ta harap beunantu ureuëng luwa-nanggroé. Njankeuh sabab pakon geutanjoé na dalam rimbanjoé uroénjoé.

Watéé lheuëh upatjara ulón hói rapat Pawang dan Panglima². Asgadi njang sabé tróih mata, ka geudjak peugah bak ulón beungohnjoé, beuklam na geulumpoé trók sidroé ureuëng tuha meudjangngót dan sjurban, geukheun: djinoé ka trók watéé minah nibak teumpatnjoé! Meunantjit, kheun Asgadi, bak kajéé raja dikeué asrama njang reubah beuklam, deungon hana angén njang tulak, pih saboh peu-ingat supaja geutanjoé minah nibak teumpatnjoé. Laén nibaknjan, geutanjoépih ka ta teurimong haba bahwa musóh djikeumeung djak keunoé. Na njang piké leubéh djroh geutanjoé minah u wilajah baró njang hantom ta djak duék baroëkon, lagéé Meureudu atawa Batéé Iliék. Teutapi peungalaman brók di Lhók Udjeuen baroédjéh peutheun geutanjoé nibak minah u teumpat² baró njang hana that meuteuntéé dan hana that ta turi. Na njang bri usul supaja teuminah u Geumpang. Keuneuleuëh kamoé tjok peuneutóih njang mangat, gisa u teumpat njang ka biasa, u glé Tiro lom, dan go njoé u Glé Puntjeuék. Njoé nakeuh saboh minah njang geunantjéng that - lagéé njang akan deuh nibak peué njang akan teudjadi. (Djinoé baró ulón piké adak meudéh got teuminah u Geumpang atawa Batéé Iliék, njang sabantjit djeuóh ngon Glé Puntjeuék.)

(5 DESEMBER, 1978)

Beungohnjoé kamoé teubiét nibak Asrama Bajah, kira² poh 8, dalam 3 boh rombongan, peukeué bak teumpat tugaih masén². Rombongan njang rajek, rombongan ulón, peukeué u Barat-Daja, u Glé Puntjeuék. Keunira watéé djak: 5 uroé dan 5 malam, rot uteuën njang puéh dan meubaja lagééna. Saboh rombongan treuk peukeué u Timu, u Blang Mané dan Meureudu. Saboh rombongan treuk peukeué u Barat-Laót, u Truséb, djak ba surat² dan peugot hubóngan. Kamoé teubiét nibak asrama tjré-bré, sidroé-droé supaja bèk na tinggai beukaih ho ta peukeué, dan meusapat bak teumpat² njang ka meuteuntéé-teuntéé meunurót rombongan masén², padum² djeuóh nibak asrama. Teungoh djak, kira² poh 9 beungoh, ka kamoé deungo su beudé nibak arah Barat-Laót, njankeuh rot-uéh njang geutjok lé rombongan njang djak u Truséb. (Kamoé teupeuë teuma bahwa rombongannjan ka dji ambusj lé musóh teungoh blóh kruëng dan sidroé, Hasballah Tiba, djiteumeung drop lé musóh. Njang laén keumah peusiblah droé. Hasballah djipaksa riwang lé musóh, djijué peuleumah rot-uéh u Asrama Bajah. Musóh ka djiteuka keunan ka baroé, ramé lagééna, dan djidom sidjeuëm djak treuk dari Asrama Bajah, teutapi hana djituho rot djak keudéh. Hasballah djipaksa ba djih keudéh). Teungoh kamoé djak ladju, kamoé deungo su beudé dan meuriam njang le lagééna dji-peulheuëh lé kaphé ateuëh Asrama Bajah, kira² poh 11. Kamoé keubit lheuëh nibak baja raja beungohnjoé deungon kamoé heurangkat padum² djeuëm leubéh awai. Njankeuh meunan watéé Allah peulindóng! Bak rot kamoé ngiëng beukaih tapak sipatu kaphé djeuëb² sawak ban silingka Asrama Bajah teutapi ka Tuhan peusisatdjih, hana djituho rot tamong. Kamoépih seunang haté meuteupeuë kaphénjoé ka hékójih meulumpahna deungon hana djiteumeung sapeuë banthatpih kamoé that weuëh keu Has-

ballah Tiba. Uléh sabab bukti2 musóh ka dumnan djimeuhabéh bak dji-djak mita kamoé, maka ka hana harap haté teu lé bak tadjak ateuéh rhuéng gunong. Sababnjan ka pajah tadjak taloé tjring njang leupah that puéh lom bak tadjak nibak ateuéh rhuéng gunong. Meunantjit sabab musóh ka djiék lambóng that u ateuéh, maka kamoé tjok peuneutóih bah tadjak geutanjoé rot mijub! Njan meumakna pajah ta lingkeuë le that tjring dan ék/trén reuleuëng. Limong uroé djak baró kamoé trók u Glé Puntjeuék. Djeuëb uroé djak mulai mata-uroé teubiët trók'an mata-uroé lób. Njoé musém udjeuën, sababnjan tanoh leumiék, hingga geutanjoé handjeuëthan ta tinggai euntjit tapak ho njang tadjak. Meunankeuh, baja hantom djeuóh nibak geutanjoé, bah peué njang ta peubuët, bah ho njang tadjak. Kamoé pajah meukoh duwa boh kruéng raja: Kruéng Tiro dan Kruéng Meuk. Watéë kamoé ka trók u Glé Puntjeuék njang that leubéh lambóng nibak teupat Asrama Bajah, kamoé mantong deuh meudeungo su seunapang meusén, meuriam, granat dan rocket njang djipeulheuéh lé kaphé ateuéh kamoé sidéh di Glé Mampréë, hana djipijóh-pijóh ka limong uroé!

(9 DESEMBER, 1978)

Kamoé trók u dairah Glé Puntjeuék tjot uroé dan kamoé piléh keu teupat peudong asrama bak binéh saboh aluë ubit rot Timu Tjot Puntjeuék njang ulón peumiseuë dilikót sang lagéë para atawa tulak-angén Nanggroë Pidië. Aluë njang hana nan njan gléh that ië-djih dan aneuk batéë putéh2 that. Kamoé rantjana peudong saboh asrama lagéë haraih "L" keu u aluë, dan deungon teupat peu hudép apui diteungoh-teungoh sabab sidjuék that watéë malam. Teupat ulón rot Timu, bak binéh aluë. Su ië aluë djilé batjut2 deuh ulón deungo dalam seungab teungoh-malam. Dalam sigo Djum'at Asrama Puntjeuék akan lheuëh. Keunira kamoé: deungon teuduék disinoë djeuët ta tjok bahan makanan nibak padum2 boh dairah, dan hubóngan ngon Nanggroë tadjam.

(19 DESEMBER, 1978)

Lawét kamoé duék di Puntjeuék, hubóngan ngon Nanggroë ka bagaih that. Teutapi bak ék/trén u Tiro dari Puntjeuék puéh lagéëna bahthat-pih bak teu trén na mangat batjut, sabab toë, teutapi bak teu-ék puéh lagéëna sabab tjot that2. Sababnjan ureuëng2 leubéh galakgeuh bak geufjok rot-uëh njang leubéh djeuóh teutapi hana that hék, deungon geudjak u Barat atawa u Timu phón dan lheuëhnjan geutrén u mijub u Tiro dari sinan. Lawét di Puntjeuék ka kamoé teumeung peule buku *Drama Seudjarah Atjéh* dan teubagi-bagi di Nanggroë. Djinoë teungoh teupeukeumah stensil mangat djeuët tjitak meupadum ribéë boh keu siku2 dan angéëta Angkatan Atjéh Meurdéhka.

(20 DESEMBER, 1978)

Uroénjoé ulón teumeung laporan bahwa uléh pasokan2 Angkatan Atjéh Meurdéhka di Atjéh Timu dan Pasé, ka geutimbak musóh di dairah Paja Bakóng, toë mon gaih, geutham supaja sipai Djawa bék le that keumah djitjuë gaih geutanjoé. Padum2 droë sidadu kaphé maté, padum2 boh

rumohdjih geutót, dan padum2 boh mutodjih geupeuhantjó.

(23 DESEMBER, 1978)

Uléh pasokan2 Angkatan Atjéh Meurdéhka di Wilajah Pasé ka geutjok tindakan ateuéh sipai Djawa njang peudong buét rampok tanoh Atjéh njang djibóh nan "transmigrasi"njan di Aluë Meurieng. Lhéè droë si-dadu sipai geupoh maté dan peuet boh rumoh rajek2 geutót.

(26 DESEMBER, 1978)

Uléh pasokan2 Angkatan Atjéh Meurdéhka di Wilajah Pasé ka geuprang musóh bak padum2 boh teumpat toë mon gaih LNG (Liquified Natural Gas) di dairah Lhók Sukón dan Pantón Labu.

Pasokan2 Angkatan Atjéh Meurdéhka di Atjéh Timu na dimijub pimpinan Dr Muchtar Hasbi, Waki Presiden Angkatan Atjéh Meurdéhka dan Meuntroë Dalam Nanggroe Neugara Islam Atjéh, sidroë peumimpin muda Atjéh njang that beuhó dan tjarong, dan hana sapeué kureuëng.

(27 DESEMBER, 1978)

Uroënjoë nakeuh Uroë Raja Neugara Atjéh, UROë ISKANDAR MUDA, uroë peu-ingat wafeuët Sultan Iskandar Muda, bak thón 1639. Sultan Iskandar Muda na sidroë Panglima Prang raja, ahli-neugara njang tjarong, dan ureuëng peugot hukóm, ban lhéë meusigo.

Watéè lheuëh upatjara peuk bandera Atjéh, ulón marit lagéënjoe: Uroënjoë geutanjoë ingat keulai keusidroë peumimpin bansa Atjéh njang raja lagéëna: Po teuh Meureuhóm. Njoë nan, laqab, njang geubri uléh bansa geutanjoë keudroëneuhjan watéè lheuëh maténeuh, nakeuh meumakna lagéëna. Njan peutunjok tjinta, horeumat, toë, sajang, gaséh, weuëh, seutia, sang2 droëneuhjan mantong hudép sadjan geutanjoë uroënjoë, bahthatpih droëneuhjan ka maté bak thón 1639, 339 thón njang ka uli-kót. Njoëkeuh njang meunan hudép keukai. Gob kheun *immortality!* Njang djeuët keu tugu-peuringatan dan monument droëneuhjan kon piramid - batéè thó njang djitóp lé abéë dan èk tjitjém - teutapi djantóng, haté njang hudép nibak bansa-geuh, njang hana geutuwo watéè lheuëh leubèh nibak 17 boh keuturonan. Njoëkeuh peurasaan njang ulón lakéë gata keubah dalam haté keudroëneuhjan. Droëneuhjan hana maté. Droëneuhjan mantong hudép sadjan geutanjoë uroënjoë. Geutanjoë tadjak dimijub bajang droëneuhjan. Droëneuhjan nakeuh sidroë nibak saksi2 geutanjoë. Geutanjoë peureulés keu ureuëng lagéë droëneuhjan: njang mat seunipat dalam Seudjarah geutanjoë, njankeuh ngon droëneuhjan wadjéb ta sipat droëteuh! Ulón lakéë gatanjoë ta tuëng dan ta tjok sitjumèh nibak peurangoë droëneuhjan: njan baró han ta tém lé tabék sipai Djawanjoë dan djaroë-gaki lamiëtdjih. Phónthat gata pajah djeuët keu ureuëng meurdéhka dalam haté-teuh, jón gohlom djeuët ta peumeurdéhka rumohteuh. Gata pajah ta peumeurdéhka rumohteuh, jón gohlom keumah ta peumeurdéhka Nanggroe teuh. Teutapi watéè ka lheuëh ta peumeurdéhka haté-teuh, ka keumah ta peumeurdéhka rumohteuh, dan njan baró keumah ta peumeurdéhka Nanggroe teuh. Njoëkeuh langkah njang teungoh ulón pakat, padan, paróh dan bahué

gata supaja ta tjok djinoë. Njoëkeuh meukeusud dan tudjuan nibak Angkatan Atjèh Meurdéhka. Adak meu Po teuh Meureuhóm Iskandar Muda mantong hudép uroënjoë, njoëkeuh njang akan neupeugot, dan droëneuh-njan handjéuëthan na sadjan gata uroënjoë, trók'an dalam Glé Puntjeuëk njoë!

Bandum geutanjoë ka lheuëh ta deungo ureuëng tjhik2 kheun:

*Adat bak Po teuh Meureuhóm
Hukóm bak Sjarah Kuala*

Njoë nakeuh asai-usui njang langsóng - watëë lheuëh Quran dan Hadis - nibak Hukóm (legal system) Nanggroë Atjèh njang ka geuangkëë uléh éndatu geutanjoë dan njang djeuët keu Hukóm Nanggroënjoë uroënjoë. Njoë meumakna djumlah nibak hukóm2 Sjariah njang ka lheuëh geupeudjak dan ka djeuët keu Adat-Reusam bansa geutanjoë, dan ka lheuëh geupeugléh nibak peungaróh2 Arab Badu. Disinoë hana makna na meulawan antara Adat dan Hukóm lagëë djitjuba peuna2 lé Snouck Huurgronje dan sipai Djawa njang keumeung peuleumoh Hukóm Islam di Nanggroënjoë. Lagëë ka deuh, kata2 "Adat"njan mantong basa Arabtjit. Kata2njoë meumakna: djumlah nibak Hukóm Islam njang ka geupeuteumon deungon tjara hudép bansa Atjèh, dan tjara hudép bansa Atjèh njang ka geupeusah deungon Islam, uléh banduwa ureuëng bakonjoë, njang djeuet keu Ulil Amri di Atjèh bak masa-geuh. Bahwa kaidahnjoë teutap dimijub Quran dan Sunnah, njan ka trang dan hana djeuet keu dawa keu geutanjoë Islam. Njan na djeuët keu dawa antara kaphé ngon kaphé laén njang hana peureulëë geutanjoë djak pakoë, lagëë djih peugah na meulawan antara "hukóm adat" ngon "hukóm sjara" geutanjoë. Qaidah Po teuh Meureuhóm diateuëh njankeuh *stare decicis* - neuduëk Hukóm njang ka teudong di Nanggroë Atjèh.

Uroënjoë uléh sipai Djawa mantong djingui "hukóm" djeuheut sipeundjadjah Beulanda nibak abad keu-18 (KUHP) dan ateuëh nan "hukóm"njan ka djidjak élanja ureuëng ban saboh dónja Meulajunjoë. Soë2 njang mantong ragu2 bahwa Indonesia/djawanjoë hana laén nibak seunambóng Hindia Beulanda, njoë djeuët keu bukti njang hana keumah soë ungki. Djinoë trók'an geutanjoë bansa Atjèh djih keumeung djak hukóm deungon buku "hukóm" sipeundjadjah Beulandanjan.

Dimasa hudépgeuh, Sultan Iskandar Muda dumnann geupeumulia uléh bansa geutanjoë hingga droëneuhnjan geubri 101 boh nan mulia, lagëë: "Radja Ateuëh Radja Laén", "Maha Radja Meukuta Alam", "Radja Njang Dónja Seumah", "Radja Njang Mukaneuh Lagëë Mata Uroë", "Njang Bri Hukóm", "Njang Maha Adé", "Njang Po Nanggroë Atjèh dan Dónja", dll. Ulón meuheut djeuëb ureuëng Atjèh supaja geutjok saboh mantong nibak titel2njoë, dalam hatégeuh, bahthat njang paléng ubit, lagëë djeuët keu "Tuan di Rumoh dan Nanggroë Droë", njan baró han geutém lé djak tabék sipai Indonesia/djawa peurampok. Han ulón mat djaroë ureuëng Atjèh njang ka lheuëh djibeuót djak peu-mulia peurampok Nanggroënjoë!

Njang paléng gandjé nibak Iskandar Muda nakeuh keunjataan bahwa droëneuhnjan makén leubëh ureuëng sajang dan makén le ureuëng weuëh lheuëh maté-neuh, meulaén that ngon radja2 dan peumimpin2 laén njang oh ban matédjih tjit ladju djitjatji uléh rakjat droë sibagoë "diktator", "hana adé", "keudjam", dan laén lom sibagoënan lagëë le that geutanjoë kalon. (Keu peukara Iskandar Muda lom kalon ón 156).

Seupotnjoë kamoë teurimong haba nibak Dr Muchtar Hasbi bahwa pasokan geutanjoë di Pasé ka geudjak timbak musóh toë pabrék gaih LNG di Arón sibagoë peuingat keu Uroë Iskandar Muda. Lhéë droë sidadu kaphé maté dan padum2 boh rumoh geutót.

Watëë ka lheuëh upatjara peuingat Uroë Iskandar Muda, maka 3 boh rombongan ureuëng2 di Asrama Puntjeuëk geutrén u gampóng, masén2 djak peugot buët droë. Saboh rombongan djak u Blang Malo deungon pimpinan Zakaria Saman, saboh rombongan u Tóngpudéng deungon pimpinan Tengku Sjech Ibrahim, dan saboh rombongan treuk djak u Blang Keudah deungon Geutjhik Saad keu ulëë. Watëë ureuëng2njan bandum ka teubiët, maka tinggai staff teutap Wali Neugara mantong dalam asrama, na kira2 30 droë, dan bak pos2 djaga ban silingka pasokan Djaga Wali Neugara. Pasokan Teuntra Angkatan Atjèh Meurdéhka dan Panglima Angkatan Darat M Daud Husin hana tom na sadjan ulón di Markaz sabab gobnjan dan Teuntra geutanjoë sabé na dalam tugaih di wilajah2 musóh. Sampoë rombongan2 njang ka teubiëtnjan meugisa maka Asrama Puntjeuëk ka si-teungoh soh.

(30 DESEMBER, 1978)

Uroë mulai lagëë biasa. Poh 5 beungoh ka beudoh Seumajang suboh meudjama'ah. Poh 6 padjöh bu beungoh ngon kupi. Poh 7 bandum ka gabuëk ngon buët masén2. Su meusén tuléh peubitjah seungab dalam uteuën rot Timu Glé Puntjeuëk. Njoëkeuh Markaz geurilja rajek nibak Angkatan Atjèh Meurdéhka. Uléh angëëta staff teungoh geupeulheuëh keureutah stencil keumeung tjitak kira2 1000 boh buku *Drama Seudjarah Atjèh*. Kira2 poh 10 beungoh ulón djak manoë u aluë. Lheuëh bu tjot uroë kira2 poh 1, ulón duëk peugah2 haba ngon Dr Husaini. Teungoh kamoë peugah2 haba, ka na kira2poh 3 akhé Leuhó, deungon hana teusangka-sangka ka teudeungo su beureutóih beudé dalam asrama! Ulón kheun bak Dr Husaini: "Peuë njan?!" Sabab hana mungkén na soë teumimbak dalam asrama maléngkan beureutóih keudroëdjih deungon hana soë sadja - keureuna njan buët njang teularang that. Deuh kamoë bandum tahe sikeudjab. Na padum detik lheuëhnjan, ka rhót aneuk beudé lagëë udjeuën ateuëh kamoë, dan ateuëh asrama lagëë sang djiplè. Bintéh dan ubóng plastik hitam nibak asrama ka habéh beukah, sang teutjriëk-tjriëk ubé-bé ók. Su seunapang meusén peutunjè geulinjuëng. Njan baró ulón teupeuë kamoë ka djiseurbu, watëë ka teulat. Musóh kana dalam asrama. Ulón éh bak aleuë sira ulón ikat taloë pistol bak ki'ieing. Bak watëënjana, Dr. Husaini njang geupeureubah droë di geuniréng ulón, geupeugah gobnjan ka keunong aneuk beudé kaphé. Bak watëënjankeuh uléh pos2 djaga geutanjoë ban silingka geubalah timbak meuhubó-hubó, njang peunténg that pos Geutjhik Uma rot Barat njang keumah peutjré-bré musóh. Peurlawanan-njan peuseungab beudé kaphé padum2 meunët sabab djih pajah djipeulindóng droëdjih nibak aneuk beudé geutanjoë. Bak detiknjan ladju ka tróih Geutjhik Sjamaun geudong dikeuë ulón sira geutimbak ateuëh kaphé hana pijóh sira geudong. Hantom ulón kalon ureuëng njang leubéh beuhó! Geutjhik Sjamaun nakeuh Panglima Keuduwa nibak Pasokan Djaga Wali Neugara, Waki nibak Geutjhik Uma. Njoë nakeuh Panglima2 Atjèh Meurdéhka njang baró, sikudoë deungon Panglima2 Atjèh Meurdéhka djameun!!! Bak watëënjana ulón teumeung tjok tas surat2 ulón - njang peunoh deungon surat2 rahsia neugara geutanjoë - ulón grób bak tanoh dan paukeuë u aluë, geuseutot lé Geutjhik Sjamaun, Dr Husaini,

Dr Zaini, Asgady dan laén2. Watèè kamoè ka dalam aluè, uléh musóh ka djimulai timbak lom. Ulón kalon le that darah rhó ban silingka keunong bak ón kajèè, darah njang gléh dan mirah that, lagèè warna bungong iè-mawo. Ulón tanjong soè njang ka keunong aneuk beudé kaphé? Geudjaweuèb lé Asgady: gobnjan. Ulón kheun bak gobnjan supaja geuseutot ulón beubagaih. Geudjaweuèb: handjeuèt geudjak sabab ka keunong aneuk beudé bak uram pha-geuh. Gobnjan hana sakét dan hana teumakót sagai. Njang ubé buét, mantong teusinjom-sinjom lagèè biasa. Teungoh geupeureubah droè bak tanoh, sabab han keumah geudong lé, geulakèè supaja ulón minah beubagaih nibak teumpatnjan! Ulón wa gobnjan dan ulón djak ladju. Njankeuh keuneuleuèh ulón kalon Asgady - sidroè ureuèng muda Atjéh Meurdéhka njang diluwa nibak biasa, lagèè le njang laén: gobnjan got that rupa, putéh kunèng, tjarong, putéh that haté keu peurdjuangannjoè sabab geutjinta that keu bansa. Ka padum2 uroè geupeugah teu-ingatthat keu ureuèngtjhikgeuh dan malam baroè na leumah dalam lumpoè diteumpatnjoè, di Puntjeuèk, ka teudong saboh istana raja deungon meusdjid nibak batèè marmar putéh njang tjeudaih lagèèna! Puntjeuèk akan djeuèt keu teumpat njang meuseudjarah dan mulia! Sabab Markaz Raja geutanjoè disinoè! Sabab kubu Asgady - dan alèh soè lom sjuhada~ njang laén disinoè! Pakriban lumpoè2gobnjan ka djeuèt keu keunjataan dikeuè mata-teuh!

Reuleuèng aluè njoè tjot that dan gla lagèèna sabab teudong nibak kareuèng njang djitóp lé siseuèk njang sabé djuém. Ulón juè Dr Zaini supaja geu ék u ateuèh dilèè teutapi sabab reuleuèng kareuèng meusi-séknjan gla that, gobnjan meusireut lom u mijub karab rhót lom dalam aluè, untóng ulón teumeung teugom sipatugeuh dan deungon paleuèt ulón, ulón tampóng gobnjan ék lom u ateuèh batjut2 hingga leupaih. Lheueh-njan ulón ék. Sira ulón ék-njan ulón prèh2 aneuk beudé kaphé teuka keunong bak rhuèng. Teutapi ka trók ulón u ateuèh tjot mantong hana djiteuka. Dalam padum2 minèt, kamoè kana diateuèh tjot, kira2 200 meter dilikót asrama dimijub, disinan peurteumporan mantong hana pijóh. Pos2 geutanjoè mantong geumeutheun. Geutanjoè ta turi su beudé droè. Musóh han djidjeuèt tadjó beurangkaho. Ulón hana ulón timbak meusi-neuk aneuk beudé atawa pistol sabab hana deuh ulón kalon musóh. Hana guna meunjo habéh aneuk beudé mantong. Peurlawanan nibak pos2njankeuh njang bri watèè keu geutanjoè bak ta surót. Lheueh pijóh su beudé, kaphé djitamong dalam asrama dan djilhièt dumpeuè. Kamoè djitawók supaja meunjeurah keudjih dan keu ulón djikheun beurangkapeuè. Djiteupeuè ulón na disinoè. "Peuè ta harap nibak bui meukon dji-groh?" - njankeuh njang ulón piké keu asèè Djawa peurampoknjan! Kamoè dong disinan siat, meu-ngièng u mijub bak asap hitam njang meubhóih-bhóih dan meutjóm bèè tjeungèh plastik tutóng njang ka peunoh ban saboh glé. Ulón bileuèng soè2 njang seulamata deungon ulón: tjit 7 droè sagai, rón ulón: Dr Husaini, Dr Zaini, Geutjhik Sjamaun, Imum Wahab, Ku Harun Blang Manè, dan Mat Usuh Blang Manè. Hana djalan disinoè bak ta teupeuè nasib sjèèdara2 njang laén sabab pos2 djaga bak rhuèng gunong blahdéh. Kamoè meudó'a mudah2an njang laén pih seulamata tjit neubri lé Po. Dumpeuè ka taseurah bak droèneuhnjan mulai phón ta peubtèt buét djihadnjoè. Sapeuè han keumah tabri beunantu sabab geutanjoè hanséb ureuèng dan hanséb beudé. Meu pasokan Teuntra droèteuh hana sadjan geutanjoè! Geutanjoè djiteumèè lé musóh dalam keuadaan njang hana keumah!

Bak kamoé hana makanan sapeuë dan sapeuë tan laén nibak peué njang na bak badan - njankeuh badjéë ngon sileuweuë mantong! Untóng that, Mat Usuh njang dalam tugaih djaga uroénjoë na batjut sapeuë sadjan-geuh, njankeuh na padum krak ón plastik, breuëh, saka, sira, kupi, ubat, minjeuk dan plók maguën, dumpeuë séb keu peunadjón sidroë ureuëng 4 uroë - njankeuh atóran teuntra geurilja geutanjoë. Djinoë sapeuë hanadjeuët ta peugot laén nibak peudjeuóh droë nibak musóh dilèë. Ulón mupakat peué njang patót ta peugot keu hai Asgady njang ka tinggai dimijub dan kadang ka djiteumeung lé kaphé. Bandum weuëh sabab hana sapeuë njang keumah ta peugot keu rakan geutanjoénjan, laén nibak nibak ta peudjók bak Tuhan. Geutanjoë handjeuët tadjak tjok gobnjan. Dan geutanjoë han ék ta mé gobnjan. Laén nibak Geutjhik Sjamaun, bandum kamoë njang tinggai-njoë ureuëng lapè. Njankeuh sabab hana meuteumeung tugaih djak tjok breuëh u gampóng. Meunjo ta meulalè tréb? lom disinoë, geutanjoëpih han lheuëh tjit. Bahthat peué njang ulón kheun, Asgady akan djeuët keu beuban dalam haté ulón, siumu hudép, sabab ka ulón tinggai gobnjan sjahid sidroëgeuh. Bahthatpih ulón teupeuë, ulónpih akan sjahid disinan meunjo ulón dong padum? minèt treuk, teutapi mantongtjit ulón hana keumah ulón tinggai rakannjan disinan deungon haté njang hana geuhon lagèëna. Teuma, peué na guna keu peurdjuangannjoë meunjo ulónpih sjahid? Bandum ureuëng kheunnjan. Ngon peuseunang haté mantong. Njan bandum hana patót. Njoëkeuh phón ulón gadoh peuleuweuëng bak ulón maté deungon djroh lagèëna - saboh keuseumpatan njang gadoh! Njang patót ka ulón sjahid ngon Asgady. Hana patót ka ulón tinggai rakannjan sjahid sidroëgeuh!

Teungoh ulón piké? keu teuladan, teuingat ulón keu narit Nietzsche: "Peué gata mantong hudép? Pakon? Keupeuë? Ngon peué? Pat? Pakriban? Peué kon bangai mantong hudép?" Ulón teu ingat keu Egmont njang kheun: "Soë njang peuseulamat droë akan djeuët keu gadoh peutjaja nibak droë dan keudroë." Teutapi teu-ingattjit ulón keu narit Willem van Oranje Nassau keu Egmont: "Geutanjoë kon ureuëng biasa, Egmont. Meunjo geutanjoë ka ta tém keureubeuën droëteuh keu meuribèë ureuëng, maka geutanjoëpih ka patót ta tém peuseulamat droëteuh keu meuribèë ureuëng."

Sajang that keuturónan nibak Willem van Oranje Nassau njang tjarongnjoë keuneuleuëh djeuët keu musóh pusaka deungon famili ulón sabab awaknjan peudjeuët droë keu peurampok-nanggroë, peundjadjah, dan tjtutjo nibak Willemnjoë, Wilhelmina, djak lhat bintang bak dada sidadu njang timbak Abu Tjhik ulón, Tengku Tjhik Mahjeddin di Tiro, dalam seuëh prang Aluë Simi, bak 5 September, 1910. Njan djipeugot dalam upatjara neugara dalam istana nanggroë Beulanda!

Kamoë njang tinggai tudjón droénjoë ka djak lom ék/trén gunong peukeuë u Timu, hana pijóh? sampoë ka teuka malam dan kamoë hanadjeuët meudjak lé sabab seupót lagèëna dan hana lampu. Adak na pih handjeuët ta djak tjit. Kamoë pajah mita teumpat éh dalam rimbanjan. Tanah glé njoë duman lhók-limbó dan hana rata hingga han ta teumeung tanoh san-teut séb bak éh keu sidroë ureuëng mantong deungon teupat. Supaja geutanjoë bèk meugulé u mijub watèë teungeut-teuh maka pajah taéh meuka-leuëng ngon peureudèë kajèë. Uléh Geutjhik Sjamaun ka geuteumeung saboh peureudèë kajèë raja njang meulingkóng lagèë buleuën disinan ulón djeuët ulón éh meukuwiën ateuëh ón kajèë thó keu kasó! Kamoë untóng, hana udjeuën malamnjan. Dan kamoë that meuhadjat pijón hék lheuëh peué njang ka teudjadi uroénjoë. Kamoë bandum deuek dan grah. Hana bu

dan hana ié disinoé. Teungoh ulón peureubah droé disinan bak peureudéé kajéé, dalam rimba raja njang lambóng lagééna, dan seupót-seupeuét hana deuh sapeuë laén nibak bintang2 njang meutabu ban saboh langét, njang deuh teukalon rot lungkiék ón kajéé ateuëh uléé-teuh, njang bri keusan njang salah sang2 gónja njoé aman dan damé that, ulón teuingat keu hai2 njang djeuóh2 that: ulón teu-ingat keu haba njang neu peugah lé Njak bak ulón watéé mantong ubit: watéé uléh Abu Tjhik Tu (Tengku Tjhik di Tiro Muhammad Saman) neutjok peuneutóih neumuprang peutheun déelat dan keumeurdéhkaan Nanggroé Atjéhnoé nibak Beulanda bak thón 1873, geukheun uléh sidroé ureuëng malém: "Teutapi, Tengku, meunjo Tengku peubuét buétnjoé, aneuk tjutjo Tengku mungken bak siuroé akan pajah éh bak peureudéé kajéé dalam rimba dan hana rakan laén nibak rimuëng!" Njan ka lheuëh teudjadi ka padum2 go dalam padum2 boh keuturónan ka dalam famili ulón, hingga ka djeuét keu saboh pusaka. Pusaka-njan ka geutinggai lé éndatu dan ka kamoé tjok dan peulara ka limong boh keuturónan trók'an uroënjoé: peué njang na, njang kamoé galak, harok, gaséh, sajang, tjinta, ka lheuëh kamoé bri keu keureubeuën: keuseunangan, keubahgiaan, aneuk, peureumoh, sjéédara, harta, darah dan djawong. Pakon? Sabab meurdéhka mantong leubéh meu-jum nibak-njan. Njan bandum hana jum meunjo geutanjoé hana meurdéhka! Hudép hana *samporna* meunjo hana meurdéhka. Trók'an uléh ahli seudjarah Beulanda djiteupeuë kheun: "Darah famili Tengku di Tiro ka leupah that le teurhó. Ubé njang ka, ka séb, leubéh nibak séb! Bèk lé!" (Dalam buku *ATJEH*) Peué ulón na teulaih peukaranjan? Tan sagai2! Njankeuh njang akan ulón peugot lom keulai meunjo ulón mantong hudép. Hana ulón mita hudép leubéh meusiuroé nibak watéé njang ka neuputeuntéé uléh Allah - lagéé éndatu2 ulón meunantjit.

(31 DESEMBER, 1978)

Kamoé beudoh bak watéé mata-uroé teubiét. Sabab kamoé djak phui - hana sapeuëna njang pajah ta bungkoéh dan peukeumah - ban beudoh ka djeuét djak ladju. Tudjuan kamoé blón Kruëng Meuk beungohnjoé ladju, jón gohlom djitóp lé musóh. Kamoé keumeung djak u Blang Mané, disidéh Mat Usuh djeuét keu Pawang. Adak meu hana Mat Usuh, ka keuh pajah duék di wilajah Tiro, dan meunjo meunan ka keuh ulón njang djeuét keu Pawang sabab tjit ulón sidroé ureuëng Tiro njang na dalam rombongan-njoé njang tuho rot disinoé. Njan ka lheuëh ulón piké dan ka keumah keu buétnjan. Keu kamoënjoé hana buét njang mustahé, njang han keumah kamoé peubuét. Djeuëb2 ureuëng Atjéh Meurdéhka akan geumeudong geuhadap dumpeuë peukara deungon hana meuklèp mata: njan róh ulón tjit. Njankeuh meunan peuneutóih kamoé dan sikap kamoé! Kamoé trók u binéh kruëng poh 10 beungoh. Geutjhik Sjamaun dan Mat Usuh djak dikeuë, djak parékna meunjo na gob di kruëng. Ureuëngnjan geupeukeudjót saboh kawan bui uteuën njang teungoh kuéh glang dalam anoé bak binéh kruëng. Uléh Geutjhik Sjamaun geupiké, meunjo bui uteuën na disinan, meumakna hana manusia toé disinan: sababnjan geutanjoé djeuét blón ladju disinan. Maka kamoé blón ladju disinan bagaih2. Na padum djeuëm lheuëh kamoé blón ka kamoé deungo su helikopter musóh djidjak direuë *sidadu* djih ban sipanjang Kruëng Meuk deungon meukeusud djikeumeung pagap soé2 njang lheuëh nibak Puntjeuék. Dari binéh Kruëng Meuk kamoé meupeukeuë u Barón u dairah Kruëng Tiro dan pajah meukoh gunong njang raja2 dan lambóng2 lagééna antara duwa boh kruëngnjan. Kamoé pijoh

watèè ka malam dan handjeuèt djak lé. Uléh Mat Usuh geutaguén iè-bu nibak breuèh njang na sadjan gobnjan keu kamoè bandum. Kamoèpih meuteumeung djéèb kupi saboh tjawan sapo - plók susu soh keu "tjawan". Hantom ulón rasa kupi njang leubèh mangat si-umu hudép ulón. Iè-bu njan geupeumamèh lom ngon saccharin! Kamoè ka meurasa lagèè biasa keulai. Njankeuh chanduri aché thón kamoè!

(1 JANUARI, 1979)

Ban beungoh kamoè ka djak lom batjut-batjut. Pijón siat tjot uroè Seumajang Luhó. Lheuehnjan kamoè djak lom sampoè malam dan pijón bak binèh aluè tjot njang hana nan dan dalam udjeuén. Kamoè hana ngon tóp droè nibak udjeuén. Uléh Mat Usuh geubri idja plastik gobnjan keu ulón: 2 krèk keureutaih plastik hitam njang ka meupinjo-pinjo, pangenjangjih simètèr sikrèk dan peunoh ngon reuhung. Si ón ulón ngui keu tika duék, dan si ón treuk keu ubóng bèk keunong udjeuén. Teutapi sabab plastiknjan ka reuhung2, ulónpih basahtjit. Meunankeuh ulón tji tóp mata sira teuduék seungab that antara duwa krèk keureutaih plastik dalam udjeuén diteungoh rimba raja njoè. Njang na deuh ulón deungo njankeuh su iè udjeuén rhót ateuèh keureutaih plastik ateuèh ulèè ulón, ubóng tiréh. Rakan2 ulón geutjuba ngui ón kajèè supaja bèk basah that. Biasa ta teumèè ón njang raja2 dalam rimba teutapi kon djeuèb2 pat. Bak teupatanjoè hana. Njoèkeuh ban kamoè peuphón uroè thón baró!

(2 JANUARI, 1979)

Kamoè peu phón djak lom batjut2 poh 6 beungoh. Meukeusud kamoè beu tróih bak binèh Kruèng Tiro watèè Meugrèb dan djeuèt meukoh kruèng malamnjoè ladju. Meukeusudnjan keumah kamoè peutróih dan kamoè koh kruèng poh 7 malam. Malamnjoè kamoè pijón hana djeuón nibak panté Kruèng Tiro.

(3 JANUARI, 1979)

Tjot uroè kamoè trók lom bak teupat euntjit rumoh famili ulón bak thón 1953, njang disinan na lhèè boh djeurat njang ka ulón meuteu-oh leubèh awai dilikót. Bak drièn njang neupula lé Abuwa ulón, Tengku Umar di Tiro, bak watèènjjan, djinoè ka djimeuboh. Uléh Mat Usuh geudjak pot boh drièn muda-njan dan geutjang-tjang geulawok ngon breuèh njang mantong tinggai duwaneuk treuk, geupeugot iè-bu. Lheueh padjón iè-bu batjut tèk sapo, kamoè beudoh djak lom. Bak djaknjan kamoè liwat padum2 boh asrama awai njang peugisa le that keunang-keunangan nibak peuè njang ka teudjadi dalam peurdjuangannjoè. Disinoèkeuh kamoè kalon beukaih tapak kaphé ho njang tadjak. Djih ka lheueh djidjak seutot kamoè ban saboh rimba Tuhan njoè dan hana djiteumeung sapeuè laén nibak beukaih asrama kamoè! Seunangtjit meuteupeuè djihpih ka hèk lagèèna lagèè kamoèttjit. Teutapi raja that bida antara djih deungon kamoè: di djih hana hasé sapeuè. Di kamoè na hasé njang raja lagèèna, dónja dan achirat: kamoè teungoh meupugoè bansa supaja geubeudoh peudong hak dan agama. Meunjo maté: kamoè sjahid!

(6 JANUARI, 1979)

Kamoé trók bak tudjuan uroénjoé. Nan teupatnjoé njang beutóí handjeuét ulón peugah disinoé sabab teupatnjoé mantong geutanjoé duék dan ngui (trók'an uroé teupeuteubiét Diarinjoé). Uléh musóh hana dji-tupat teupatnjoé ka 3 thón! Hana meudjeuóhpdh nibak pusat pasokandjih di Wilajah Pidié. Nibak teupatnjoé deuh ulón kalon geunap djeuém helikopter musóh watéé dji-ék dan watéé dji-trén bak teupatdjih bak djidjak mita geutanjoé dalam glé. Meunantjit deuh ulón deungo watéé djipeuhudép meusén helikopter-njan dan watéé djipeumaté. Dumnán toé. Hantom ulón trén dumnán toé ngon Nanggroé lawét ulón gisa dari Amerika bak thón 1976. 7 uroé kamoé bak rot, baró trók u teupatnjoé. Watéé kamoé trók keunoé, kamoé hana djeuét ta kheun mantong ék djak2: njang kamoé peugot njankeuh tarék pha siblah-blah, siteungoh'eué keunoé batjut2, sabab dumnán hék dan deúk. Dumpeué meutamah puéhlom sabab njoé ka musém udjeuén. Jón gohlom meuteumeung peubuét buét laén pajah ta peugot ubóng diléé ateuéh uléé-teuh. Sabab geutanjoé ka hana lé keureutaih plastik sadjanteuh lagéé baróékon, maka ka pajah djak mita ón pisang bué keu ubóng. Ureúng2 deúk dan héknjoé djak tjit batjut2 djak koh ón pisang bué dan peuwoé si ón2 bak teupat. On pisangnjan ladóm teuleueng keu tika bak tanoh, dan ladóm keu ubóng deungon teusadeué bak sikrék kajéé keu tuleueng rhuéng njang teupeudong tjit 'oh ki' iéng sagai ateuéh tanoh. Watéé ka lheuéh, djambó ón pisangnjoé deuh dari djeuóh batjut sang lagéé eumpung bui. Teutapi hana peué asai geutanjoé bék bulut dang2 ék ta peugot rumoh baró.

(7 JANUARI, 1979)

Uroénjoé kamoé teupeué na bak djók toé disinoé. Dr Husaini dan Imum Wahab geudjak batjut2 keunan dan geukoh bak djóknjan keu makanan kamoé. Ulón kalon ureúngnjan duwa geugisa, saboh2 langkah, ngon gué djók ubé ók sapo bak djaróé. Uléh Mat Usuh geupeugot ié-bu nibak gué djóknjan geudjampu deungon breuéh njang karap habéh bandum. Lheuéh-njan teutjok peuneutóih supaja Mat Usuh gisa u gampóng djak tjok bahan makanan dan djak peugot hubóngan keulai. Sidroégeuh. Mulai djinoé dumpeué buét peubuét sidroé-droé. Tjit ka hana séb ureúng kri laén. Deungon hana Mat Usuh, kamoé gadoh lheuéh disinoé. Seubatji piké meunjo na teudjadi sapeué2 ateuéh rakannjoé dan han keumah gisa keunoé. Meunantjit ulón peurintah Ku Harun Blang Mané djak gisa u glé djak tjok keureutaih plastik bak saboh asrama sikhán uroé djak dari sinoé, njang tjit meugobnjan njang tuho rot - pih djak sidroégeuh mantong! Hana geutulak dan geudjak ladju, bahthatpih meubaja lagééna, peuélm sabab ka kajém that geumeuharaih "gobnjan aneuk beudé Tengku njang keuneuleuéh". Gobnjanpih mungkén sisat atawa keunong drop. Uroénjoé deuh gobnjan na ubé geupeugah! Keubit aneuk beudé Tengku njang keuseuneuleuéh! Gobnjan keubit sisat dan baró geugisa siuroé lheueng, lheuéh éh simalam ngon aneuk rimueng, dan muka ngon badangeuh habéh teusié ngon naleueng lakoé.

(8 JANUARI, 1979)

Dalam watéé 10 uroé njang ka u likót hana soé teupeué dalam Nang-

groé peue njang ka teudjadi ateuéh kamoé. Peue kamoé mantong hudép, atawa ka maté, lagéé djipeugah lé sipai Djawa? Siuroé lheuëng Mat Usuh ka trók geugisa geuba bahan2 leubéh nibak njang kamoé lakéé dan kamoé peureuléé! Geupeuwoé: peunadjóh njang matjam2, badjéé baró keu bandum, dan radio njang deuh deungo ban saboh dónja keu ulón! Tamah lom ngon keulumbu, sipré teupat éh, dan volpen parker baró dalam plók njang tjeudaih that keu ulón! Bandum hadiah nibak ureuëng Nanggroé. Geutanjong: peue njang hana? Dan geupeuna dumpeué! Uléh Mat Usuh han ék geuba sidroégeuh peue njang ka geukeubah di mijub dan ka geu ató saboh rombongan singoh njang akan djak peu ék barang2njan bandum keunoé. Kamoé meurasa sang ka lagéé hudép keulai! *Njang paléng peunténg njankeuh ta teupeué bansa-teuh na sadjan geutanjoé! Njoé ka lheuëh geupeunjata bak geutanjoé meu ulang2!*

(9 JANUARI, 1979)

Uroënjoé Panglima Daud Husin ngon pasokan Teuntra geutanjoé dan Pawang Brahim geuteuka, lheuëh geupeugot hubóngan lé Mat Usuh. Watéé lheuëh peue njang ka teudjadi maka meusapat keulai njoé that peuweuëh haté. Pawang Brahim, watéé geukalon ulón duék dalam ón pisang meutamon lagéé eumpung bui-njan weuëh that hatégeuh dan mulai geumoé hana meutheun lé, dan geugom droégeuh bak tanoh, geu-éh bak gaki ulón, geumeuba-e dalam basa Atjéh, basa njang deungonnjan gobnjan ka lahé dalam dónja. Sabab ulónpin ulón duék bak tanoh, ateuéh ón pisang, ulón tjok uléé Pawang Brahim ulón peuduék dalam leumuëng ulón sira gobnjan hana pijóh geumoé dan meuba-e. Geupeugah gobnjan teukeudjót dan weuëh that hatégeuh geukalon ulón hudép lagéénjan, lagéé dalam eumpung bui, djipeugah ka maté, o, peue njang ka teudjadi ateuéh Nanggroe geutanjoé dan keu bansa geutanjoé geupeu-idin njoé djipeugot ateuéh Tengku! Ulón tji peuseungab gobnjan kri njang djeuët: ulón peugah njoé ka teudjadi kon sabab salah ureuëng geutanjoé teutapi sabab paléh sipai Djawa/indonesia njang ka djidjak rampok Nanggroe geutanjoé. Njankeuh sabab geutanjoé wadjéb ta peubuët buëtjnjoé!

Nibak ureuëng njan ban teukanjoé kamoé teupeué Asgadi, Tengku Ibrahim Abdullah dan Bén Dadéh ka sjahid uroé 30 Desember di Puntjeuék dan ka geutanom disidéh uléh ureuëng gampóng. Manjèt ureuëng bako2 njan ka djiték-ték lé sipai Indonesia/djawa dan han djibri tanom ka sigo Djum`at lheuëhnjan. Mantong hana kamoé teupeué peue njang ka teudjadi keu njang laén2.

(10 JANUARI, 1979)

Uroënjoé duwa droé treuk nibak sjèédara2 geutanjoé njang seulammat nibak Prang Puntjeuék geuteuka sadjan kamoé. Ureuëngnjan nakeuh Njak Amat dan Jahja dari Blang Manè. Kamoé that seunang meurumpok keulai deungon ureuëng njang djroh2 thatnjoé. Geupeugah Geutjhik Uma pih seulammat. Ulón that seunang oh ban ulón deungo habanjan.

Watéé teungoh djak dalam rimba 7 uroé dari Puntjeuék u teupatnjoé, ka ulón teumeung peuleuweuëng bak teupiké keulai padum2 boh masaalah peurdjuangan njang peunténg2. Njang that peunténg njankeuh bahwa peurdjuangan ngon sinjata bak ta lawan kaphé Djawanjoé handjeuët ta peutréb

peutréb lé. Djinoé ka trók watéé ta mita beudé dan ta muprang. Dan djinoé ka ulón teupeuë peue njang hana ulón teupeuë baroédjénkon: bansa Atjéh ka keumah dan ka geutém. Keu meukeusudnjoé ka pajah ulón teubiét keudroé u luwa-nanggroé. Njoé hana keumah peugot baroékon, sabab meunjo ulón hana didalam Nanggroé, han keumah ta peugot buét bri peundidékan atawa indoktrinasi politék Atjéh Meurdéhka. Djinoé, njan ka lheuëh geutanjoé peugot, dan ka na angééta? Angkatan Atjéh Meurdéhka njang ka ék peudong ideologi Atjéh Meurdéhka deungon hana peue lé na ulón didalam Nanggroé. Meunantjit baroékon le that ureuëng sadjan ulón hingga han ék ta top rahsia peukara ulón hana dalam Nanggroé dan bandum ureuëng le that geumeugantung bak ulón. Djinoé njan bandum ka djiubah lé keuadaän dan djeuët ta tjok manufaät. Dan ureuëng? njang tinggai sadjan ulón djinoé nakeuh uram? ureuëng njang ék djaga bandum rahsia. Njoékeuh watéé njang djroh keu ulón djak teubiét u luwa-nanggroé siat djak peukeumah peue njang peureuléé keu peurdjuangan dalam taraf keuseuneuleuëh. *Keukuatan politék geutanjoé duman kong hingga deungon padum? ribéé krék beudé baró geutanjoé keumah tatjok pulang Nanggroé teuh.* Peurintah ka teubri peukeumah dumpeuë keu Dr Husaini djak u luwa-nanggroé. Hana soé teupeuë ulón keudroé njang akan djak laén nibak Dr Husaini, Dr Zaini dan Panglima Daud Husin.

(15 JANUARI, 1979)

Watéé lheuëh peue njang ka teudjadi, kamoé peureuléé padum? go Djum?at peu puléh droé. Uléh musóh duman rajek djipeugot propaganda bahwa ulón ka maté djihpoh dalam Prang Puntjeuék, deungon meukeusud peumaté seumangat bansa Atjéh. Dan ka teuntéé uléh kaphé njan that djiharap-harap beu beutói. Teutapi keudjadian di Puntjeuék makén peukong Angkatan Atjéh Meurdéhka - bahthatpih geutanjoé tanggóng rugoé njang hana ék gantóé deungon sjahid peumimpin? lagéé Tengku Ibrahim Abdullah dan Asgadi, dan ureuëng? bako lagéé Ku Bén Dadéh. *Teutapi organisasi geutanjoé dalam Nanggroé hana soé ék peuleungo lé bahthat peue njang teudjadi di Glé.* Pakriban dumpeuë ka meuhásé lawétnjoé, nakeuh bukti nibaknjan!

Dalam watéé njang paneuk hubóngan ka keumah teupegot ngon ban saboh Nanggroé nibak Markaz rahsia njoé. Ka ulón bri peurintah keu Uléé Wilajah Batéé Iliék, Tengku Idris Ahmad, supaja geupeudong saboh asrama di wilajah gobnjan dan geupeukeumah bahan makanan sabab akan ulón minéh u wilajah gobnjan buleuën leumah (Februati). Dalam 6 djeuëm ka ulón teurimong djeunaweuëb nibak gobnjan geupeugah dumpeuë akan seudia. Njoé nakeuh saboh teumpat njang peureuléé 30 uroé bak ulón djak ngon tapak. Uléh musóh got that djimaubuet djikeumeung drop ulón. Ulón deungo peungchianat Bugéh, Jusuf, "Meuntroé Peurtahanan" boneka Djawa djikeumeung drop ulón hudép atawa maté djikeumeung bri hadiah keu podjih sipai Djawa. Djih sidroé ureueng Bugéh njang poh rakan ulón Abdul Kahar Muzakkar, peumimpin keumeurdéhkaan Bugéh njang ka sjahid thón 1964 djipoh lé si Jusufnjoé. Uléh musóh djikirém meureutóih ribéé sidadudjih deungon helikopter dan aséé, djidjak ban saboh glé dan gampong Nanggroé Atjéh djidjak mita ulón. Mangat djeuët djipeugot propaganda sang? bandum ureuëng Atjéhpih geudong rotójih, maka uléh sipai Djawa ka djipaksa bansa geutanjoé, ureuëng gampong dan guru? sikula djak peungondjih mita ulón dalam glé. Nibak Markaz rahsianjoé deuh ulón kalon dan deuh

ulón deungo su awaknjan meututó teungoh djipeukeuë u glé djak mita ulón.

(20 JANUARI, 1979)

Ulón deungo haba pakriban sidadu2 sipai Djawa djidjak tjuba sogok ureuëng gampóng toë Markaz rahsianjoë deungon djimeudjandji djibri pëng, meunjo geutém peugah rahsia pat ulón. Meudjuta rupia djimeudjandji bri, dan na njang djipeugah djibri djak u Hadji pré. Komandan sidadu kaphé Djawa nibak pasokan Kudjang njang djipeuduëk tjit 4 batëë djarakdjih nibak teupat kamoë, brat that djiosaha sogok ureuëng2 di Luëng Putu dalam peukaranjoë, teutapi hana soë tém tuëng pëngdjih bahthat ulón duëk toë2 disinan dan ureuëng2 gampóngnjan geuteupeuë. Keudjadian njoë peu ingat ulón keu osaha Beulanda djameun, bak djiosaha drop ureuëngtjhik2 ulón dalam masa prang Atjèh deungon Beulanda, lagëë ka geutuléh uléh H. C. Zentgraaff dalam buku *ATJEH*:

"Bahthatpih panglima2 gobnjan njang meugah2 reubah, teutapi angëë-ta famili di Tiro keudroëgeuh han keumah geutanjoë tjukëh. Ureuëngnjan djipeumulia that dan djisajang that uléh rakjat; nan ureuëngnjan ka djeuët keu simbol peurdjuangan sutji, dan gobnjan ka djeuët keu ureuëng2 sutji. Bahthat ureuëng Atjèh njang paléng galak keu hareuta dan deuëk keu pëng han dji djeuët chianat keu Tengku2 di Tiro. Uléh panglima2 prang geutanjoë njang tjarong2 that ka geu osaha mita pat ureuëngnjan teutapi bandum osaha njang sunggoh2 thatnjan hana meuhasé sapeuë. Meunankeuh nan njang meugah dan mulia that nibak famili di Tiro ka meuhasé dan nakeuh saboh peungaröh njang raja lagëëna njang han keumah ta lawan... Schmidt (panglima Beulanda) ka djiteupeuë djih han djiteumeung rahsia peukara pat geuduëk Tengku di Tiro nibak rakjat. Bahthatpih bandum ureuëng di Tangsé dan ban saboh Nanggroë geutupat teupatnjan teutapi meusidroë hana soë tém peugah sabab dumnan rajek peungaröh agama dan peungaröh politék nibak famili di Tiro... Rakjat bandum seungab, got that geupeumulia dan geuhóreumat peumimpin njang keuseuneuleuëh nibak saboh famili pahlawan2 njang raja2 lagëëna-njoë."

Bahthatpih meunan, sipeundjadjah Indonesia/djawanjoë dumnan gasa dan uguh, djidjeuët peuteubiët plakat2 di Atjèh deungon gamba ulón, disinan djituléh: "MITA DAN DROP: HUDEP ATAWA MATE". Sipai Djawa peurampoknjoë hana djiteupeuë-sapeuë peukara Seudjarah Atjèh dan Bansa Atjèh. Disinoë deuh pakriban sapeuë hana meubah di Nanggroë Atjèh. Bansa Atjèh mantong lagëë sot - mantong aneuk éndatu-geuh!

(25 JANUARI, 1979)

Helikopter musöh djipo diateuëh Markaz Rahsia geutanjoë kira2 15 go siuroë, deungon hana djiteupeuë-sapeuë. Kamocë ridjang puléh nibak keudjadian Puntjeuëk sabab got that geupeutimang uléh bansateuh. Kamocë geunap uroë meuteurimong susu, boh manok, sië dan eungköt njang baró2. Djinoë bandum meutjuréh bak muka, djarocë, sapai, pha dan gaki kamocë ka puléh bandum. Bëk tuwo bahwa sipeundjadjah Indonesia/djawa ka djimeubuët ka duwa thón, deungon djingui helikopter, kapai prang, laót

dan udara, tank, meuribèè-ribèè sidadu, pèng ngon sogok ureuëng, élanja dan timbak maté ureuëng geutanjoë bandum deungon meukeusud djikeumeung peudeuëk geutanjoë di glé dan supaja geutanjoë bèk na soë bantu lé di Nanggroe. Teutapi ka deuh trang sapeuë hana meuhase keu djih! *Keukuatan beudé-djih dit that arti meunjo peukara mat Nanggroeënjoë. Ka deuh djih hana keumah dji mat Nanggroeënjoë. Deuh ta kalon djih ka taló politék! Meunjo geutanjoë na 1/10 mantong nibak beudédjih - njang akan ta peuna! - djih ka pajah pluëng nibak Nanggroe geutanjoë!*

Ulón akan beudoh djak u Batèè Iliék bak uroë 1 Februari. Hubóngan ka lheuëh teupegot ngon bandum njang seulamat nibak Prang Puntjeuëk supaja meurumpok bak saboh tempat deungon rombongan ulón. Meunantjit ka teubri peurintah keubah bahan makanan taloë rot keu rombongan kamoë sabab han keumah ta mè breuëh ateuëh bahó keu sibuleuën padjón sira ék/trén gunong. Njan bandum nakeuh hai2 njang han keumah geutanjoë ató adak meu sipai Djawa na djimat Nanggroeënjoë. Sipat mantong butjo rahsia ka habéh teuh. Teutapi Nanggroe geutanjoë trók'an djinoë gohlom keumah djimat lé sipai Djawa peurampoknjoë dalam hakikat njang beutói. Njoëkeuh njang peureulèë geutanjoë teupeuë, bèk keunong djih geureutak!

(1 FEBRUARI, 1979)

Kamoë teubiët nibak Markaz Rahsia poh 9 beungoh. Kira2 na 2 batèè bak djalan teubiët kamoë ngiëng euntjit tapak musóh, ka na dua djeuëm dji djak leubèh awai nibak kamoë. Pawang Brahim geuteupeuë njan. Turidjuan kamoë bak saboh tempat meusapat ngon rakan2 njang seulamat dari Prang Puntjeuëk. Poh 5 seupót kamoë trók bak tempatnjan dan ka meurumpok ladju. Teutapi Ajahwa Salèh, Geutjhik Uma dan Abu Rih hana keumah geuteuka. Kamoë handjeuët meuprèh teutapi akan teudjak tjok ureuëngnjan dilikót deungon muto. Njang ba rot Pawang Brahim sabab njoë wilajah gobnjan. Mulai nibak uroënjoë kamoë djak meunurót djeuëm: beudoh poh 5 beungoh. Padjón bu poh 5:30. Beurangkat poh 6. Padjón bu tjot uroë poh 12. Pijón malam poh 5, óh had séb tjaja mata-uroë peuglèh tanoh bak éh. Uléh Pawang Brahim akan geutjok djalan ateuëh. Njan meumakna leubèh le ék/trén gunong teutapi leubèh seulamat.

Mulai uroënjoë hana ulón teumeung tuléh sapeuë dalam Diari dan akan teupeuphón atawa sambóng lom watèë trók u tempat di Wilajah Batèè Iliék.

(2 MART, 1979)

Uroënjoë kamoë trók bak asrama baró Batèè Iliék, lheuëh djak ngon tapak 30 uroë, seulamat dan sihat, teutapi hék lagèëna. Uléh Wilajah Batèè Iliék, Tengku Idris Ahmad, ka na disinan geudjak sambót kamoë. Njoëkeuh phón ulón meurumpok deungon gobnjan. Gobnjan ka ulón pegot keu Uléh Wilajah (Gubernur) Batèè Iliék deungon usul nibak Kabinèt. Njoë na sidroë ureuëng njang diluwa nibak biasa. Bahthat baró umu kira2 50 thón, gobnjan ka djeuët keu ureuëng tjhik njang bako that nibak Angkatan Atjèh Meurdéhka. Gobnjan sidroë peumimpin agama dan politék nibak wilajahnjoë, ateuëh hak droëgeuh. Gobnjan ka geutamong dalam Angkatan Atjèh Meurdéhka mulai phónkon. Sidroë ureuëng Malém

njang le that dõ`a, ahli sjair Atjèh dan sidroë ureuëng revolusionèr. Deungon pimpinan gobnjan Wilayah Batèë Iliëk ka djeuët keu saboh wilayah meurdéhka bahthatpih kaphé na djiđuëk di Djeuniëb teutapi hana djikuasa diluwa nibak pageuë rumohdjih duëknjan. Keudë Djeuniëb dan ban saboh Nanggroë na dalam peungaröh geutanjoë.

Uléh Gubernur Idris Ahmad leubèh awai na geukirém saboh pasokan djak prèh kamoë bak bataih Wilayah Batèë Iliëk, dalam rimba, supaja bèk salah2 djak dalam wilayah njang meuseudjarahjoë. Njan na saboh buët njang puëh dan meubaja that meunjo butjo bak musón. Teutapi njoë pih djeuët keu bukti pakriban sampórna keukuasaan Neugara Islam Atjèh ka teudong ateuëh Wilayah Batèë Iliëk. Watèë kamoë tróih u teupat, saboh asrama raja ka geupeudong bak binèh kruëng raja. Chanduri rajek prèh kamoë. Padum2 boh leumo meureugóh ka geusië hingga hana sapeuë njang kureuëng lé. Rombongan ulón na 30 droë.

Asrama Batèë Iliëknjoë meusaneut lagèëna. Keu ulón ka geupeugot saboh rumoh meungkiëh njang luwaih. Keu kamoë njang ban teuka dari Wilayah Pidië njang ka djikeupóng lé kaphé ka ðuwa thón, dan hantom duëk lé bak binèh kruëng raja, kamoë hana biasa lé hudép lagèënjjoë. Njoë nakeuh asrama ulón njang keu-40, mulai nibak phón ulón woë dari Amerika, dan saboh nibak njang paléng djroh. Meunjo ubit/rajek nibak asrama teupat ulón duëk njang geutanjoë ngui keuseunipat keumadjuan buëtjnjoë, maka djeuët takheun geutanjoë ka ta peugot keumadjuan2 njang raja lagèëna. Asrama ulón njang phón di Pantón Wéng, bak buleuën Oktober, 1976, nakeuh ubit that meunjo ta bandéng deungon njang keu-40 njoë di Batèë Iliëk, bak buleuën Mart, 1979! Njoë bandum nakeuh bukti2 njang njata bahwa ulón hana gagal, hana meusurót u likót dalam buët njang meusadja ulón woë dari Amerika ulón djak peubuët! Bak thón 1976 ulón hana sapeuë na di Wilayah Batèë Iliëk, peuë lom peuna Gubernur Batèë Iliëk. Kon Gubernur biasa, teutapi sidroë Gubernur njang lagèë kheun ureuëng geutanjoë, *teupat nunjok*, meumakna: peurintah2 gobnjan ureuëng seutot! Dan uroënjjoë kon sidroë Gubernur njang ka ulón tunjok, teutapi 19 droë, ban saboh Nanggroë Atjèh dan Sumatra. Deungon njoë ka deuh geukalon uléh soë njang na mata peuë njang teungoh teudjadi di dalam Nanggroënjjoë. Teungoh geutanjoë makén siuroë makén kong ladju, uléh sipai Djawa djidjak peugot propaganda diluwa-nanggroë bahwa geutanjoë ka habéh, dan na tjit wartawan2 aséng njang bangai2 njang teurimong propaganda sipai Djawa sibagoë keubeunaran.

(7 MART, 1979)

Djinoë ka keumah ulón ató keulai hubóngan njang hana putóih2 kon ngon Nanggroë Atjèh mantong teutapi ngon ban saboh Sumatra. Geutanjoë ta angkèë keu djeuëb2 bansa Sumatra hak peudong Neugara-Bagian nibak Neugara Atjeh Sumatra di wilayah awaknjan masén2 dan peurintah droë-keudroë bèk djiteurimong djipeurintah dan didjadjah lé sipai Djawa lé lagèë djinoë. Sababnjan geutanjoë angkèë Neugara2 Bagian Karo, Meulaju (Sumatra Timu), Batak, Maniléng, Meunangkeubeuë, Bengkulën, Djambi, Palembang, Lampong Bangka dan Beulitóng. Basa2 awaknjan bandum ta angkèë sibagoë basa rasmi Neugara Atjèh Sumatra. Bahthatpih Neugara Geutanjoë Islam, teutapi bansa2 njang kon Islam, lagèë Batak, hana geutanjoë paksa tamong Islam, tjit handjeuët paksa dalam hukóm Islam.

Di Sumatra hana saboh bansa laén njang na po Seudjarah dan neuduék legal dalam Hukóm Internasional lagéë bansa Atjèh. Uroénjoë geuta-njoë ngui neuduék Neugara Atjèhnjoë sibagoë kuta, bèntèng, ngon peumeurdéhka ban saboh Sumatra njang djameun tjit dimijub déélat Neugara Atjèh. Peuë njang geutanjoë peugot djinoë nakeuh ta ulang Seudjarah: keuneuleuëh njang ék peutheun dan njang ék djamin keumeurdéhkaan Sumatranjan hana laén nibak Atjèh. Pakriban sistem neugara2-bagian Sumatra njang akan geutanjoë peudong ukeuë, njan akan geutanjoë mupakat deungon bansa2 Sumatra njang laén bandum njang keupeunténgan politék, ékonomi dan peurtahanandjih saban deungon geutanjoë.

Di pulo Djawa, leubèh2lom di Djakarta ramè ureuëng2 bansa2 Sumatra njang ka minah nanggroe keudéh njang ka djingui, djipeu-alat uléh sipai Djawa djijuë peubeuna peundjadjahan Djawa ateuëh tanoh éndatu awaknjan di Sumatra. Ureuëng2 émigrant Sumatranjoë kon waki2 bansa2 Sumatra njang geupiléh uléh bansageuh masén2 njang teutap meudong di tanoh éndatu, dan teutap peutheun nan, idéntity, bansa droë masén2, lagéë geutanjoë. Njoë, ureuëng2 njang hana mupat glong gaki, lagéë kajéë hana ukheuë, hana hak sagai2 bak geudjak peubloë dan peusah Nanggroe geutanjoë djeuët keu tanoh djadjahan, milék, sipai Djawa! Hón ureuëng2 émigrant Sumatra di Djakartanjoëkeuh njang paléng rajek meudéésja bak djak peuséwé bansa2 Sumatra peukara makna hak peuteuntéë nasib-droë dan peukara hak meurdéhka geutanjoë mulai thón 1945 trók an uroénjoë!

Bahthatpih ka ulón bri peurintah njang meuteuntéë-teuntéë bak Uléh Wilajah Batéë Iliék supaja geusom bak rakjat peukara ka na ulón disinoë teutapi djinoë ka deuh njan han keumah teusom lé. Dalam padum uroë njoë ka leubèh 100 droë ureuëng2 rajek wilajahnjoë ka trók geuteuka u glé geudjak sambót ulón. Uléh Tengku Idris Ahmad geumeungaku han keumah tham ureuëng geutanjoë bak geudjak meurumpok ngon Wali Neugara-geuh, sabab bandum ureuëng geumeuhadjat meurumpok dan geurasa bangga Wali Neugara ka na dalam wilajah gobnjan! Njang handjeuët teuka geukirém surat keu ulón geukheun: Seulamat teuka keu Wali Neugara! Meureutóih boh surat lagéénjan tróih keunoë u glé u Markaz Raja Geurilja geunap uroë! Peuë geurilja lagéénjoë? Njoë kon meugeurilja lé!

Sabab le that njang lakéë maka uléh angéëta staff ulón ka geutjok peuneutóih djroh meunjo tapeugot *Drama Seudjarah Atjèh* dalam kassét musik mangat djeuët geudeungo lé ureuëng ban saboh Nanggroe. Keu meukeusudnjan ka geupeuék silusén alat-rakam (tape-records) u asrama. Ureuëng2 njang na dalam asrama ka geupiléh keu njang meuën dramanja. Habéh watéë sigo Djum`at bak peugot rakamannjan. Teutapi djroh that hasédjih ban laku alat dan teupat teupeugotnjan: dalam rimba raja. Musik njang teungui nakeuh musik2 klassik nibak Johan Sebastian Bach, Antonio Vivaldi, Georg Friedrich Haendél; Ludwig van Beethoven, dll, njang ulón peuwoë dari Amerika, dan tamah deungon musik njang kamoë rakam nibak radio2 luwa-nanggroe njang kamoë deungo di glé Atjèh. Dramanja meuhase that ngon peureunoë Seudjarah keu bansa geutanjoë.

Sabab ho siuroë ho ramè ladju ureuëng njang teuka keunoë, maka uléh Tengku Idris Ahmad, lheuëh mupakat deungon ulón dan uléë urósan keuamanan, geutjok peuneutóih teupeugot saboh asrama laén njang meuklèh keu ulón, sidjeuëm djak nibak teupatnjoë. U asrama barónjan handjeuët djak ureuëng laén maléngkan staff Wali Neugara mantong. Asrama djinoë akan ulón ngui keu teupat teurimong djaméë njang teuka

keunoë. Asrama baró akan teupeugot bak binèh saboh aluë njang djroh that.

(15 MART, 1979)

Uroënjoë ulón minah u Asrama Batèë Iliëk-II Wali Neugara njang leubèh rajek dan leubèh djroh lom nibak Asrama Batèë Iliëk-I. Njoë asrama ulón njang keu-41 dalam rimba dan leubèh got lom nibak njang kaka. Meureutóih ureuëng geumeubuët deungon hana geupiké keu hèk. Njoë sang ka weuëh teu watèë ta minah.

Bandum angèëta staff ulón teurimong peukajan siragam baró uroënjoë, peuneuët ureuëng2 Keudë Djeuniëb.

Wilajah Batèë Iliëknjoë nakeuh saboh mideuën prang raja dalam masa prang deungon kaphé Beulanda. Djeundral Van Heutz, njang teuma djeuët keu Gubernur Djeundral Hindia Beulanda ("indonesia") na rôh dalam prang Batèë Iliëk-njoë bak thón 1905, dan karab matédjih disinoë, hana djeu'oh nibak teumpatnjoë. Leubèh awai, Djeundral Beulanda Karel van der Reijden njang djeuët keu "Gubernur" Beulanda di Atjèh pih na rôh dalam prang Batèë Iliëk njang leubèh awailom, disinoë djih gadoh aneuk mata djih sineuk, keunong aneuk beudé geutanjoë. Uroënjoë, bandum rakjat Wilajah njang meuseudjarahnjoe, inong-agam, ka djeuët keu angèëta seutia nibak Angkatan Atjèh Meurdéhka. Sidroë nibak Panglima Prang njang paléng meugah dalam Seudjarah Atjèh, Panglima Nalan, geuteuka dari sinoë. Gobnjan nakeuh sapai uneun nibak Abu Tjihik Tu ulón, Tengku Tjihik di Tiro Muhammad Saman. U Timu asramanjoë njankeuh gampang dan Kruëng Nalan. Panglima Nalan nakeuh éndatu nibak Gubernur Batèë Iliëk uroënjoë, Tengku Idris Ahmad.

Ka ulón tjok peuneutóih akan ulón beurangkat dari Batèë Iliëk u luwa-nanggroë bak uroë 28 Mart. Njoë na saboh rahsia Neugara njang hana djeuët soë teupeuë laén nibak angèëta2 Kabinèt dan staff ulón mantong. Ulón akan ulón gisa ladju watèë ka seuleusoë urósan njang ulón teubiët djak peugotnjan. Dalam hubógnanjan kamoë peugot padum2 boh peuneutóih peukara sistem peumeurintahan nibak Neugara Islam Atjèh. Ka ulón tékën saboh Peuneutóih Neugara disinan teupeuteuntèë lawét ulón hana di Nanggroë, Peumeurintahan akan geupeudjak uléh Madjlis Meuntroë deungon sidroë Peudana Meuntroë keu Ulèë dan padum2 droë Waki Peudana Meuntroë njang akan meugantoë-gantoë soë njang sjahid. Peudana Meuntroë Dr Mughtar Hasbi, Waki Peudana Meuntroë Tengku Haddji Iljas Leubë, Waki PM keuduwa Dr Husaini Hasan, Waki PM keulhèë Dr Zaini Abdullah, Waki PM keupeuët Dr Zubir Mahmud. Neuduëknjan teupeuteuntèë menurót neuduëk ureuëngnjan dalam susónan Dewan Pimpinan Angkatan Atjèh Meurdéhka. Madjlis Dewan Pimpinan Angkatan Atjèh Meurdéhka akan djeuët keu Parlemèn seumeuntara njang peusah peuneutóih Kabinèt.

Meunantjit ka ulón tékën Surat Angkéë njang peunténg2 keu bandum angèëta staff ulón, ureuëng2 bako njang ka meuseutia deungon ulón meuthón-thón dalam rimba, njang ka geutinggai bandum njang geusajang dan geugaséh, lagèë ulóntjit, dan njang ka geukeureubeuën dumpeuë njang na, bak geupeubuët buët peuseulamat Nanggroë dan Bansanjoë: supaja bèk sia2 masa njang ka u likót, dan ta peubeuna masa ukeuë!

(28 MART, 1979)

Beungohnjoé kamoé peugot upatjara meutjré antara ulón deungon rakan2 ulón dalam prang, ureuëng2 Atjéh njang bako2 lagéna, njang sabé na saboh keuseunangan meusapat deungon ureuëngnjan. Ureuëng2njoé ka geuseutot ulón, dalam watéh seunang dan dalam watéh sósah, dalam watéh aman dan dalam watéh meubaja that, sabab geuteupeuë njan meumakna geuseutot *droé*geuh, sababnjoé na saboh buët njang peunjata *soé* gobnjan, *soé* po aneuk, *peuë biék*, mulai uróé 30 Oktober, 1976, sampoé uroénjoé, 28 Mart, 1979. Ureuëng2njoé ka lheuëh geutangóng dumpeuë, ka lheuëh geu keureubeuën dumpeuë, ka lheuëh geudjeuët dumpeuë, ka lheuëh geudjak dalam ië-sikureuëng deungon ulón: ramé ka geumaté sjahid!

Kon bandum ureuëngnjoé ka geuturi ulón jón gohlom ulón woé dari Amerika. Ulón geuturi *nan* mantong. Ulón geutusoé *soé* po aneuk dan *soé* po tjutjo. Teutapi njan ka séb di Nanggroe Atjéh. Watéh lheuëh njan sapeuë hana pajah peugah atawa tanjong lé, sabab disinan dumpeuë ka lheuëh geukheun. Njan nakeuh saboh *code* - rahsia hudép/maté bansa Atjéh. Uléh kultur atawa keubudajaan Atjéh geutuëng keuturonan sibagoé seunipat njang mutlak nibak peundidékan, moral dan achlak deungon hana geutanjong sapeuë lé. Keuseutiaan-njan geubri dan geubalaih. Gata ka lheuëh ta kalon padum2 boh tjeunto nibaknjan njang ka geubri disinoé. Ulón ka lheuëh ulón hudép deungon bansa-lón; ka lheuëh ulón kalon rupa seutia; ulón teupeuë *peuë* makna gaséh njang mesti tém maté keu soé njang teugaséhnan; ulón teupeuë *peuë* makna geugaséh uléh famili, uléh bansa! Ka lheuëh ulón kalon ureuëng2 ulón geutém maté leubéh awai, supaja ulón djeuët hudép siat treuk; dan ka lheuëh ulón ngiëng geutém keureubeuën djawong-geuh keu geunantoé djawong ulón.

Ulónpih ka lheuëh ulón tanggóng sósah dan peudéh. Ka lheuëh ulón kalon hai2 njang hana djroh njang hana teudjalok-lón. Ka lheuëh ulón ngiëng rupa chianat. Ka ulón meureunoé antara duwa tanggainjoé - 30 Oktober, 1976 dan 28 Mart, 1979 - leubéh le nibak *peuë* njang ka ulón meureunoé siumu hudéplón.

Keu rakan2 seutia ulón njang ka meusapatnjoé ulón kheun: "Djinoé geutanjoé ka seulamat, dan njan meumakna ka neubri peuleuwuëng uléh Po teu Allah mangat djeuët ta peulheuëh buëtnjoé deungon leubéh le lom djaminan meunang. Ka seulamat, njanpih meumakna ka leubéh le lom keuwadjéban, dan geunulam ateuëh bahó, dan dalam haté bak han ta *peusia*2 rakan2 njang ka sjahid, bak ta peumangat haté njang ka geumadoh, bak ta peulara njang mantong manjak2 dan njang ka tuha2 njang geutinggai dilikót uléh rakan2 njang ka sjahid-njan.

"Hana soé ék peugot sidroé *peuë* njang ka geutanjoé peugot meusigo-sigonjoé. Ulón han keumah ulón peubuëtnjan sidroé ulón deungon hana droëneuh bandum, hai rakan2 ulón njang seutia. Bahthat ureuëng2 njang na sinjata han keumah djipeugot *peuë* njang ka keumah geutanjoé paugot deungon hana sinjata. *Peuë* njang ka neubri uléh tiép2 sidroé nibak droëneuh nakeuh saban jum lagéé *peuë* njang ka ulón bri. *Peuë* na neukalon gleuëng njang peugot ranté? Meunjo saboh mantong nibak gleuëng njan patah, maka ban sipanjang ranténjanpih ka hana djeuët ngui lé. Njankeuh sabab, djeuëb saboh gleuëng nibak ranténjan saban jum, saban peunténg deungon gleuëng njang laén. Tiép2 sidroé nibak droëneuh

nakeuh saban lagèë saboh gleuëng dalam ranté njang meunan Angkatan Atjéh Meurdéhka. Tiép sidroë nibak droëneuh ka lheuëh neubri sadum dan saban lagèë bandum njang laén!

"Djinoë ka peureulèë ulón djak u luwa-nanggroë siat djak peubuët saboh buët njang hana djeuët soë peubuët laén nibak ulón. Sabantjit lagèë buët djak tjok breuëh u gampóng geunap uroë njang djeuët droëneuh peubuët, teutapi handjeuët ulón peubuët. Djinoë djeumba ulón pajah ulón djak u "gampóng" njang tjit meu ulón njang tuho rot-uëh leubèh nibak ureuëng laén, bak djak peugot saboh buët disidéh njang peunténg keu geutanjoë disinoë. Buët djak njoë hana leubèh meubaja nibak buët droëneuh djak trén u gampóng djak tjok breuëh geunap uroë. Dan hana leubèh peunténg nibak peuë njang droëneuh peugot. Teutapi droëneuh na gampóng-neuh njang meuteuntèë-teuntèë njang neutuho rot, meunantjit di ulón na gampóng njang ulón turi dan tuho rot njang meuteuntèë-teuntèë. Njankeuh sabab maka ulón njang pajah djak.

"Hana laén nibak ureuëng pungo dan bangai - atawa musóh - njang piké ulón han ulón gisa. Ulón ka djeuóh baroëdjéh di Amerika ka 25 thón, teutapi ulón woë lom bahthatpih hana ulón turi lé rupa ureuëng dalam Nanggroë, dan ureuëng2 njang ulón turi ka habèh maté djipoh lé kaphé Djawa. Ulón hana meu-ubah. Ulón hana ulón tjok ~~na~~ laén nibak peuë njang ka geubóh uléh ureuëngtjhik-lón. Peuëlom djinoë ulón teu-peuë droëneuh neuprèh ulón woë; ka ulón turi djeuëb ón kajéë dalam rimba geutanjoë, dan djeuëb bak kajéë ka djituri ulón; lagèë baroë-djéh ka ulón gisa, djinoë ka leubèh2 lom!

"Hana soë ék ~~tham~~ geutanjoë djinoë! Deungon padum2 ribèë krék beudé mantong geutanjoë akan ék tatjok pulang Nanggroëteuhnjoë! Ka neuteupeuë peuë njang ka keumah geutanjoë peugot deungon hana le beudé. Akan ulón mita beudé-njan keudroëneuh. Teutapi meunjo han keumantjit ulón bri njan keudroëneuh - kadang ulón maté bak rot - beudénjan sabé keumah neutjok: phón tjok saboh. Deungon saboh sikin droëneuh djeuët neutjok beudénjan disinoë di Nanggroë geunap uroë dan toë2. Sabahnjan bèk ragu2 sagai. Soë njang ka jakin bak niëtgeuh, djeuët geumadju atawa geusurót deungon hana wéh-weuëh atawa sósah sapeuëpih."

Lheuëhnjan kamoë peu-ék Bandera Atjéh keuneuleuëh dikeuë ulón. Ulón peu-ék keudroë deungon djaroë ulón. Watèë Bandera ka trók u putjak taméh, dan ka djipót meuprèk-prèk uléh angén, ulón kheun bak ureuëngnjan: "Ka lheuëh ulón peu-ék keulai Bandera éndatu-teuh! Bèk sagai ta peutrén2 lé!"

Lheuëhnjan ulón wa ureuëng djroh2njan bandum sidroë-sidroë. Bandum mata meugeunang lé. Na njang moë meusók2. Teutapi bandum geuteupeuë PEUNEUTOIH geutanjoë njang lagèë heusoë: mesti ta peubuët peuë njang peureulèë bak ta peuseulamat Bansa dan Nanggroë-njoë!

Ulón tinggai Asrama Batèë Iliék poh 2 dan tróh bak udjóng rimba poh 5 dalam udjeuën raja ngon angén badé. Poh 6 ulón trén u gampóng. Ulón kalon ramé that ureuëng djeuëb2 pat, agam dan inong, lagèë sang geudjak préh ulón dan nibak reusam geutjón djaroë ulón sang geutusoë soë ulónnjoë. Ulón tanjong bak teuntra geutanjoë njang djaga ulón: "Pakon ureuëng2njoë diluwa bak taloë djalan bandum?" Di djaweuëb:

"Ureuëngnjan geudjaga keuamanan djalan keu geutanjoë." Ulón tanjong lom: "Peuë na geuteupeuë soë ulón?". Di djaweuëb: "Bandum ureuëng geuteupeuë!". "Peuë kon ka lheuëh ulón peugah bak Gubernur bèk na soë teupeue?" - kheun ulón. "Njo, teutapi bandum ureuëng geuteupeuë!", di djaweuëb lom. Njoëkeuh ban tjara ureuëng Atjèh meurahsia njang akan poh droëteuh bak saboh watèë!

Nibak gampóngnjan ulón duék dilikót saboh honda peukeuë u binèh laót, liwat keudë Djeuniëb. Kamoë djak dikeuë kantó polisi sipai Djawa dumnan toë hingga deuh ulón kalon padum2 droë polisi dan ramé ureuëng laén didalam kantónjan. Uléh peungawal ulón geupeugah njan ureuëng2njan nakeuh awak geutanjoë djak djaga polisi sipai bèk dji-teubiët-teubiët u laót malamnjoë teungoh geutanjoë djak. Meunjo dji-teubiët akan geupohdji. Watèë ulón tróih u binèh laót, motorbóë tjit ka teuprèh dan ka keumaih. Watèë ulón keumeung bióh ië djak ék dalam motorbótnjan, jón gohlom ulón teupeuë, ulón ka geu usóng lé padum2 droë ureuëng u ateuëh bótnjan, deungon hana meugeulakèë idin-pih. Uléh ureuëng2njan geumeukeusud supaja gaki ulón bèk basah ngon ië laót! Meusén geupeuhudép dan kamoë meulajeuë ladju dalam seupót. Hana deuh ulón kalon rupa njang ba dan njang po bótnjoë sampoë singoh beungoh, ll djeuëm lheuëh meulajeuë dan kamoë kana di teungoh2 Seulat Malaka. Njoëkeuh Shaiman Abdullah njang phón ulón meurumpok siumu hudép: umu kira2 27 thón, panjang, lipéh, meu-misé dan djanggót djareuëng. Deuh lisék, tjarong, beuhó, meu-adab, batat. Buët baroëkon: drop eungkót di laót. Pakriban ureuëng muda lagèë Shaiman Abdullah ka djeuët keu angèëta Angkatan Atjèh Meurdéhka bahthatpih hantom meurumpok deungon ulón? Njoëkeuh saboh tanda treuk bahwa Angkatan Atjèh Meurdéhka ka djeuët keu geurakan umum bansa Atjèh ban saboh Nanggroë. Tjita2 njang na tjit dalam ulèë dan haté ulón watèë ulón ék u éarat di Atjèh, uroë 30 Oktober, 1976, djinoë ka hudép dalam haté dan ulèë bansa Atjèh ban saboh Nanggroë, lagèë dalam haté dan ulèë Shaiman Abdullah njang hantom meurumpok dan hana meuturi deungon ulón baroëkon. Djinoë ureuëng2 muda Atjèh ban saboh Nanggroë ka djaga dan ka geumeudong dalam saboh seuëh njang akan djamin Bansa dan Nanggroë Atjèh handjeuëthan meurdéhka keulai lagèë djameunkon. Ka lheuëh ulón tabu bidjèh harapan dan tjita2 ulón njang paléng lambóng keu Bansa dan Nanggroë Atjèh dimijub bajang bajonet musóh teuka. Dan bidjèhnjan ka timoh dan teungoh rajek ladju dikeuë mata ulón. Tanoh ulón mantong séb that kaja keu meukeusudnjan!

Akan teusambóng, Insja Allah!

*

TEUNAMAH:

Watèë ulón teungoh na disaboh nanggroë Afrika, ulón batja dalam surat2 haba dónja bahwa uléh sipai Djawa ka djipeunjata ulón ka "maté" bak thón 1980, djipoh lé djih. Njoë na saboh tjeunto nibak "keunjataän" dalam neugara peundjadjahan nibak bansa pura2 Indonesia/djawa.

Uléh madjallah *The Far Eastern Economic Review* djituléh: "Hasan di Tiro mungken mantong hudép dan geubatja haba peukara gobnjan ka maténjan deungon geukhém." Hana ulón teupeuë peuë ulón na patót khém atawa hana, teutapi keudjadiannjoë na saboh bukti sipai Djawanjan saboh biëk sulét njang hantom beuna peuë njang djih peugah!

Tengku Hasan Muhammad di Tiro

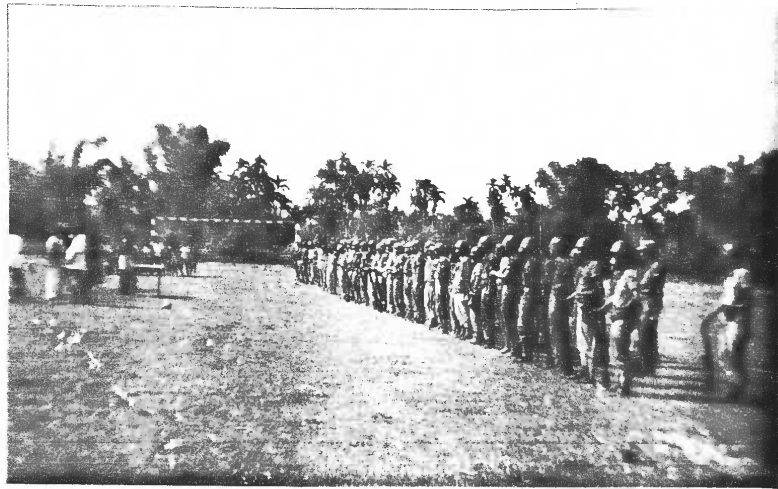

BLOH KRUENG

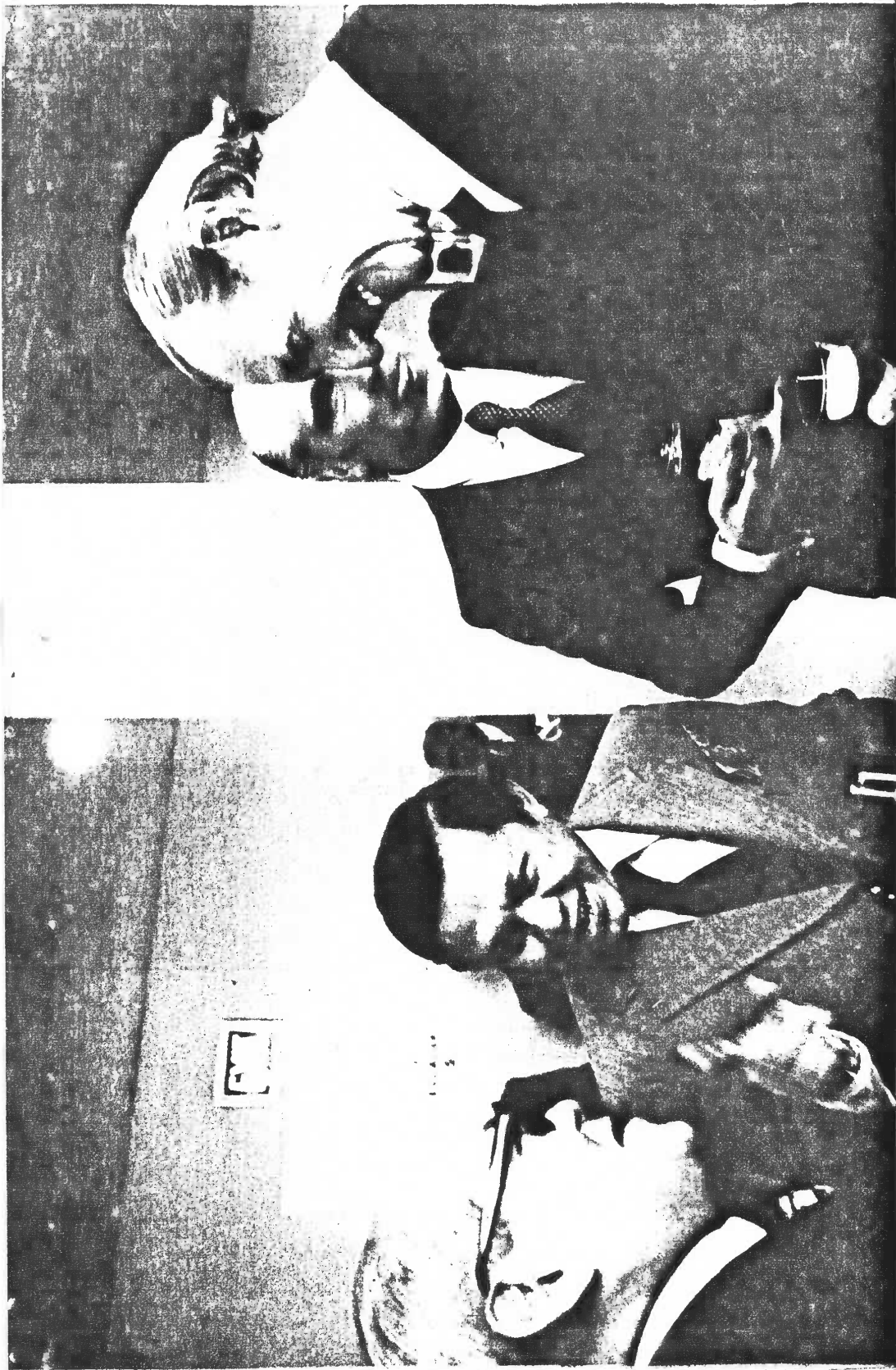

ATEUEH (UNEUN): Peuleumah Bandera Pusaka Endatu, Buleuen-Bintang di Wilajah Meurdehka.

ATEUEH (WIE): Dari uneun, Dr. Muchtar Hasbi, Dr. Tengku Hasan di Tiro, Panglima Daud Husin (rot wië that).

Tengku Hasan di Tiro, Wali Neugara Atjèh dan Keutuha Angkatan Atjèh Meurdehka (neudong dikeuë mèdja, rot wië) teungoh neu marit keu Angkatan Prang Neugara Atjèh, di wilajah Meurdéhka.

Gamba keuneuleuëh dalam saboh meusapat di kantó PBB, jöh gohlom ulón djak ék u glé dalam rimba Atjéh. Dari uneun u wié: Dr. Kurt Waldheim, Sekretaris Djeundral PBB; Ambassador Peurantjis; Tengku Hasan di Tiro, Presiden Dorat Internasional Ltd dan Keutuha Atjeh Institute in America; Ambassador Filipina di PBB. Gambañoë bak watéë upatjara tèkèn Internasional Tin Agreement, 1976, di Markaz PBB di New York. Gamba geutjok lé GAMMA DIFFUSION, Paris.

DEMONSTRASI ATJEH MEURDEHKA DI STOCKHOLM, 1 MEI, 1985
 ACHEH SUMATRA DEMONSTRATIONS IN STOCKHOLM, 1 MAY, 1985
 (PHOTOS BY ASNA - ACHEH SUMATRA NEWSAGENCY)

Tunku Hasan di Tiro ile

Sumatra'yı benim gibi ancak çocukluğunuzda okuduğunuz masallardan hatırlayanlardansanız, Aceh (Açe) müslümanlarının bir küfür rejimine karşı yürüttüğü şerefli mücadeleden habersizsiniz demektir. O halde bu yazı tam sizin için.

Bir insan düşünün... Çok zengin bir aileden gelmiş... Ailesinin desteğiyle batının en iyi üniversitelerinde eğitim görmüş... Siyasi Bilimler dalında doktora yapmış... Eğitiminin sonuna giriştiği ticari teşebbüslerde çok paralar kazanmış... Ama 1976 yılında 46 yaşındayken bütün bunları elinin tersiyle itip halkın daveti üzerine döndüğü ülkesinde işgalcilere karşı başlatılan cihad hareketinde bayrağı eline almış... İşte Tunku Hasan Muhammed di Tiro böyle biri.

Londra'da yapılan «İslâm Dünyasına Bakış Semineri» nin en faal kişilerinden biri Tunku Hasan. Her önüne gelene bildiği dillerin yardımıyla, ülkesini, insanlarını, cihadını ve kurdukları İslâm Devletini anlatıyor. Söz şehid düşen arkadaşlarına geldiğinde, her defasında, gözyaşlarını tutamıyor. Müslüman ülkelerin, Endonezya rejimi ile arayı açmamak veya büyük batı devletleriyle ters düşmemek için, Açe Sumatra halkının mücadelesine arka çıkmalarına kızgınlığını dile getirirken gözleri çakmak çakmak parlıyor. Besbelli derin duyguların adamı. Esasen dünya basınında kendisiyle ilgili çıkan yazılarda şair olduğu, birkaç dilde şiir kitapları yazdığı belirtiliyor.

Açe Sumatra bayrağı ayıldızlı, rengi ve boyuyla Türk bayrağının aynısı. Yalnızca 1976 yılından sonra şehit olanların anısını sürdürmek için bayrağın alt ve üstüne iki sıra siyah şerit çekmişler. Bütün fark bu. «Biz hâlâ fiilî olarak Osmanlı tebaasıyız. Tarihte her zaman Osmanlı halifesine bağlı kalan bir millet olduk. Aradaki mesafenin büyüklüğüne rağmen, sembolik de olsa, topraklarımızda mutlaka bir Osmanlı birliği bulundu. Onların torunları hâlâ aramızda yaşıyor. Biz tebaalığımızı sürdürdük, ama Osmanlılar kayboldu» diyor. Yardımcısını kütüphaneye gönderip Açe Sumatra tarihinden bahseden bir kitabın ilgili sayfalarının fotokopilerini çektiriyor.

Dr. Tunku Hasan di Tiro her görüşmemizde, ülkenin Türkiye ile tarihî ilişkilerine yeni bir halka daha ekliyor. Gerçekten İslâm'a sımsıkı bağlı Açeliler dinî yönden zorunlu gördükleri biyatı Osmanlı Sultanı'na vererek asırlar boyu başları dik yaşamışlar. Hollanda'nın yüzyıla yakın bir süre devam eden saldırılarına pabuç bırakmamışlar ve hiç bir zaman bir Hollanda kolonisi haline gelmemişler. İkinci Dünya Savaşı sırasında «Asya İmparatorluğu» hülyasıyla bütün Güneydoğu Asya'yı istila eden Japonya, hiç beklemediği direnişle Açe Sumatra'da karşılaşmış. Açe müslümanları Japonlar'ı da adalarında barındırmamışlar.

Cihad öyle kolay yürümüyor. Konuşmalardan edindiğim; cihada arka çıkan, yardım elini uzatan tek bir ülke yok. Anlayış gösteren kişiler, kuruluşlar, hattâ ülkeler var, ancak sonunda silâh ve kurşuna dönüşecek maddî bir kaynak bulunmuyor. Böyle kapsamlı bir cihadı, bazen çok iyi korunan petrol ve gaz tesislerine karşı hücumları da içeren bir mücadeleyi çakarmaz silâhlarla yürütmeye çalıştıklarını söylerken insanın içi bir tuhaf oluyor.

Tunku Hasan bir zamanlar sulh ve sükûn içerisinde yaşamış, sonra uzun bir süre yabancı bir güce karşı direniş insanlarının bağımsızlığı hak ettikleri inancında. Bağımsız bir Açe Sumatra'nın zengin yeraltı ve yerüstü servetleri sayesinde rahatlıkla ayakta kalacağına güveniyor. «Bağımsız Açe Sumatra İslâm Devleti bir gerçekleşse, Türkiye'yi bile ele-güne muhtaç olmaktan kurtarabiliriz» diyor.

Fehmi Koru

F. KORU Açe Sumatra'da cihadın son durumu nedir?

T.HASAN Şu anda İslâmî hükümet olarak günlük işleri yürütüyoruz. Kırsal kesimler denetimimiz altında, halk bir bütün olarak kendini bize bağlı hissediyor. Cava asıllarının elindeki Endonezya rejimi, yalnızca bazı kentleri denetiminde tutabiliyor. Ancak kentlerde bile hakim oldukları söylenemez. Geceleri barakaların-

dan çıkamıyorlar. İşgalcilerin hâkim oldukları tek şey ayaklarını basabildikleri yer. Hepsi o kadar. Açe Sumatra'da de facto (fiilî) hakimiyet hükümetimizin elinde.

F. KORU Halkın yabancı güçlerin işgaline tepkisi nasıl?

T.HASAN—Cava asıllı Endonezyalılara da, onlardan önceki Hollandalılara gibi ülkelerini sövmeye gelmiş

gayrimişru işgalciler gözüyle bakıyorlar. Rejimin halktan herhangi bir destek görmesi söz konusu değil. Buldukları yere kısıp kalmış durumdadılar, hareket bile edemiyorlar. Hele denetimimiz altındaki bölgelere hiç giremiyorlar. Saldırı hazırlıklarını anında öğrenebiliyoruz.

F. KORU İşgalcilerin halka karşı tutumları nasıl?